IOANN
ADAMVS ELIAS SCHMIDT,
Heilbronnensis Medicinae Stud.
d. IIdo Cal. Dec. 1782.
Erlangae.

IO. FRIDERICI CARTHEVSER
MEDICIN. DOCT. ET PROFESSORIS PVBL. ORD.
AÇADEMIAE REGIAE BORVSS. SODALIS ET ACADEMIAE
ELECTORALIS MOGVNTINAE SCIENT. VTIL.
ASSESSORIS

FVNDAMENTA MATERIAE MEDICAE

TAM
GENERALIS QVAM SPECIALIS.

TOMVS II.

EDITIO NOVA, PRAECEDENTE EMENDATIOR
AC LONGE AVCTIOR.

FRANCOFVRTI AD VIADRVM,
APVD ANTON. GODOFREDVM BRAVN. MDCCLXVII.

TOMVS II.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

SECTIO XIII.

DE VAPOROSIS, INEBRIANTIBVS ET NARCOTICIS.

CAP. I.

De natura et principiis Vaporoſorum, Inebriantium et Narcoticorum.

§. I.

VAPOROSA, quae ob praecipuos effectus ſuos *Inebriantia*, *Narcotica* ſive *ſtupefactiva*, *Soporifera*, *Anodyna* ac *Sedativa* vocantur, commode pro meo iudicio in *viroſa*, quibus opium v. g. hyoſcyamus etc. accenſeri merentur, *balſamica*, quorſum crocus, flores ſambuci et liliorum alborum recentes etc. pertinent, et *aqueo-ſpirituoſa inflammabilia*, cuius cenſus ſpiritus vini, vinum, aliaque eiusdem na-

turae liquida ſunt, dividi poſſunt. Viroſa et balſamica, de quibus hoc loco praecipue agendum eſt, exhalatione continua, accedente imprimis calore, effluvia ſubtiliſſima, mobiliſſima, expanſiva ac ſumme activa, odoris, in prioribus ingrati viroſi et obnubilantis, in poſterioribus balſamici, emittunt, quibus eminens et ſingularis omnino eorum virtus narcotica aut inebrians etc. unice adſcribenda venit.

§. II.

Memoratum *principium mobiliſſimum* ſubſtantiae *fixiori*, unde ſenſim evolvitur, magis minusve immerſum haeret. Subſtantia haec in aliis, opio v. g. herba Nicotiana etc. *reſinoſo-gummeae*, in aliis, v. g. nucibus iuglandium (a), *reſinoſo-gummeo-oleoſae*, et in aliis denique, v. g. croco, tam *ſingularis naturae* eſt, ut neque reſinoſis, neque gummeis, neque oleoſis corporibus ſtricte accenſeri poſſit, ſed de horum omnium indole participare videatur. Tota enim aqua ſimplici, ac tota pariter ſpiritu vini rectificatiſſimo ſolvitur, et ſolutio utraque, ſeorſim in cucurbita deſtillationis ope ad conſiſtentiam ſpiſſiorem redacta, habitu externo oleum pingue balſamicum, cum aqua tamen, ſpiritu vini et oleo miſcibile, refert.

§. III.

(a) Oleum, e nucibus iuglandium recentibus, poſt praeviam toſtionem leniſſimam atque trituram, vel etiam citra priorem, ope torcularis expreſſum, non tantum grata dulcedine ſua ſeſe commendat, ſed ebrioſitatem quoque, ſi largius hauriatur, inducit. Conf. KEYSLERS *neueſte Reiſe durch Teutſchland, Böhmen, Vngarn etc. P. I. p. 166.*

§. III.

De vera atque ſpecifica principii vaporoſi, inebriantis, exhilarantis, narcotici natura multae praeteritis ſeculis, eaeque valde diſcrepantes, Medicorum opiniones innotuerunt. Alii nimirum iſtud *ſulphur volatile* aut *oleum completum*, alii *ſal volatile urinoſum*, aut *aliam ſubſtantiam incognitae prorſus naturae halituoſam* eſſe, opinati ſunt, idemque proinde modo *ſulphur vaporoſum*, *narcoticum*, *ſtupefactivum*, *coagulans*, *anodynum*, *mitigativum*, *reſolubile*, *immaturum* etc. modo oleum narcoticum, modo *Mercurium*, *Gas ſylveſtre* et ſic porro, vocarunt. Verum enim vero, a tramite veritatis longe, me ſentiente, recedunt, qui illud Mercurium nominant, aut ſal alcalicum volatile ſive urinoſum aeſtimant, quoniam ſal huiusmodi, niſi prius igne ſicco aut putrefactione producatur, in ſubiectis hiſce demonſtrari nequit, et Mercurius merum hoc loco ens imaginarium exiſtit, nullibi, niſi in cerebro fautorum, reperibile. Reliqui, qui iſtud oleum aut ſulphur volatile eſſe iudicant, propius quidem ad veritatem accedunt, nullo tamen experimento unquam probare poterunt, quod oleum aut ſulphur completum ſit.

§. IV.

Pro mea igitur ſententia nihil aliud eſt, ſeorſim ſcilicet conſideratum ac liberum prorſus ab aliarum exhalationum conſortio, niſi *ſubſtantia halituoſa*, vel *mere phlogiſta* ſive *ſimplicior inflammabilis*, vel *oleoſo-phlogiſta*, quae tanta ſubtilitate, tantaque mobilitate ac vi expanſiva pollet, ut vix, aut ne vix, poſt plenariam e fixiori ſua matrice ſeparationem, coërceri, et in viſibile atque tangibile aggregatum cogi poſſit ac con-

denſari. Abſolute caeteroquin adfirmare non audeo, halitum memoratum, e fixiori matrice prodeuntem, ſemper ex meris corpuſculis naturae inflammabilis puriſſimis conſtare; ſed facile largior defendentibus, alterius quoque generis moleculas, aqueae ſcilicet et ſalinae, praeſertim acidulae, indolis, partibus tenerrimis inflammabilibus ſociari, turmisque earum ſeſe copioſiſſime nonnunquam immiſcere. Inde tamen minime ſequitur, adventitias haſce ſimul verum principium vaporoſum, καт' ἐξοχὴν inebrians et narcoticum dicendum, conſtituere, ſed illud unice inflammabilis proſapiae eſt.

§. V.

Sententiam meam varia argumenta, a ratione non minus, quam experientia deſumta, ſufficienter, confirmant. Halitus v. g. puri narcotici, hoc eſt, nullis particulis ſalinis adventitiis remixti, acredine penitus deſtituuntur, et inſenſibili inhalatione nerveos aliosque corporis tubulos minutiſſimos ingrediuntur, eosdemque velociſſime pervadunt, quod ab effluviis ſalinis urinoſis, et complete oleoſis, minime exſpectandum eſt, ſed priores ſub introitu ſuo per nares vividae morſicationis, poſteriores leniſſimi quaſi ardoris ſenſum imprimunt. Quando hepar ſulphuris, ut ſpeciale exemplum adducam, in pulverem redigitur, et hic, tenuiter prius in fundi latioris tigillo expanſus, ſubdito prunarum igne moderatiſſimo, leni calcinationi ſubmittitur, vapores conſpicui (ſi ſulphuris incenſio praecaveatur et materia bacillo ligneo conſtanter agitetur) adſurgunt, ex flavo-virideſcentes, ſicciſſimi, inflammabiles, ab acido vitriolico, antea ligante, ſalis tartari ope liberati, qui, naribus atque pulmoni-

monibus excepti, nullum plane acredinis ſenſum excitant, ſed, inſenſibiliter intrantes, aliquam duntaxat capitis temulentiam producunt. Fortuito autem incenſa materia pulverulenta, confeſtim fumi craſſiores ſulphureo-acidi adſcendunt, qui vellicatione ſua fortem in pulmonibus conſtrictionem, cum tuſſi ac reſpiratione difficili, ſuſcitant.

§. VI.

Memorato vapori analoga etiam ſulphurea illa exhalatio exiſtit, quae in *Spelunca* Italiae *canina*, vulgo *Grotta del cane* dicta, faces accenſas extinguit, et canes iniectos, aliaque animantia, diutius paullo in ſpecu detenta, ſuffocat, et in lethales adfectus ſoporoſo-apoplecticos praecipitat (b). Convenit pariter cum illo halitus carbonum ligneorum, lithantracum et pyritarum pinguium, ſub terra poſt humectationem valde incaleſcentium. Prior enim, ſi lithantraces nempe et carbones lignei duriores (*Schmiedekohlen*) in conclavi clauſo et anguſto accenduntur, tragicos perſaepe effectus provocat, homi-

 nesque,

(b) Spelunca haec, quae in regno Neapolitano prope *Puteolos* reperitur, valde anguſta eſt, ac longitudine ſua circiter duodecim, latitudine quinque, et altitudine ſex pedes aequat. Propter anguſtiam hanc halitus ſubtiliſſimus ac mobiliſſimus ſulphureus, e terra conſtanter adſurgens, aërem, licet oſtium antri plerumque apertum ſit, tantopere ſimul expandit, et tam tenuem rarumque reddit, ut animalium reſpirationi amplius inſervire nequeat: Vnde conſtat, halitum hunc immediatam aeque ac mediatam effectuum praedictorum cauſſam exiſtere. Conf. KEYSLERI *Reiſen*, *P. II. pag. 343. ſequ.*

nesque, gravissimo inducto sopore apoplectico, cito perimit; posterior autem alibi aquas subterraneas, mobilissimis tamen corpusculis acidis adhuc sociatus, impraegnat, iisdemque eximias vires medicas largitur; alibi, circa thermarum v. g. et acidularum scaturigines prorumpens, et pulmonibus naribusque copiose exceptus, temulentiam inducit (c), et ipsam quandoque suffocationem provocat; alibi, in fodinis scilicet metallicis, lampades extinguit, metalli fossores repentina strangulatione necat, et fabulae plebeiae de Spiritu seu Virunculo subterraneo (*Berggeist*) occasionem praebet. Non nego quidem, perniciosum hunc halitum, quem metallicolae *den Bergschwaden, das böse Wetter* vocant, arsenicalibus etiam, nec non acidis corrosivis aliisque effluviis mineralium nocivis remixtum esse; eundem maxime tamen naturae inflammabilis existere, credo.

§. VII.

Multum denique lucis circa cognoscendam vaporosi principii indolem spiritus vini dephlegmatissimus, vulgo Acohol dictus, et adhuc magis vapor seu spiritus ille sylvestris foeneratur, quem liquores fermentantes emittunt. Ille totus inflammabilis est, ac cito homines inebriat, temulentosque reddit; hic autem, qui potissimam quoque partem ex corpusculis tenerrimis agilissimisque inflammabilibus constat, actione sua opii aliorumque narcoticorum exhalationes aemulatur, et tam potens est, ut animalibus funestam subinde narcosin inducat. Siquidem crebriori dudum experientia comprobatum est, homines

(c) Vid. SEIPII *Beschreibung der Pyrmontischen Stahlbrunnen, Cap. III. et IV.*

mines in cellis ſubterraneis, in quibus multa dolia, vino novello aut cerevifia recentiori ac vivide adhuc fermentante repleta, collocata ſunt, apoplexia extingui, quando ibi diutius paullo, praeſertim ſpiraculis et oſtio clauſis, commorari coguntur. Vehementi confeſtim cephalalgia, vertigine, reſpiratione anxia et capitis obnubilatione corripiuntur, et deinde, niſi mature exitum quaerant, in praedictum ſoporem apoplecticum incidunt. Ratio etiam inde clare intelligitur, cur vina recentia, ac cereviſia, in motu fermentativo adhuc conſtituta, ut et fructus dulces ac ſucculenti horaei, largius ingeſti, praeter flatulentias, etiam temulentiam aliquam, dolorem capitis vertiginoſum, ſomnum turbulentum et ebullitionem ſanguinis, quibus tandem maior aut minor corporis univerſi debilitas ſuccedit, producant.

§. VIII.

Quemadmodum hactenus recenſita phlogiſtam halitus inebriantis atque narcotici naturam ſatis probant, ſic multae pariter obſervationes de inſigni eius ſubtilitate, mobilitate et vi expanſiva, plana teſtimonia adferunt. Flores v. g. liliorum alborum et ſambuci, effluvia ſoporifera longe interdum lateque per aërem ſpargunt: Folia iuglandium hominibus, ſub umbra earum paullo diutius requieſcentibus, ſomnolentiam, cum temulento atque vertiginoſo capitis dolore, exhalationibus ſuis inducunt: Croci halitus ad ſomnum invitat; hinc ſacculus, cui pauxillum croci inditum eſt, interdum a mulierculis capiti infantum, agrypnia laborantium, ſupponitur. Circumſpectione tamen hic opus eſt: nam, ſi maior croci quantitas adſit, et nimia igitur hali-

tuum copia evolvatur, homo, fortem hunc odorem iusto diutius sentiens, facile, confirmantibus id Medicorum obseruationibus, praeternaturali, et nonnunquam funesto, sopore corripitur. De eminenti quoque vi expansiva nullo prorsus modo dubitandum est: Infusum enim opii crudi aquosum, admoto leni tantum igne, intra breve tempus ad ebullitionis motum redigitur, decoctum valde spumescit, ac subito, nisi citissime ab igne removeatur, vasculi, quoad dimidiam etiam partem duntaxat repleti, oras transcendit, ita ut interdum in eo exigua saltim quantitas remaneat; et spiritus sylvestris, doliis ligneis atque lagenis vitreis copiose cum potulentis fermentantibus inclusus, calore subito intrante, aut motu saltim atque iterata concussione accedente, tantopere expanditur, ut vasa ista subinde, aeque fere, ac pulvis pyrius accensus, vi maxima disrumpat: Vt nihil denique de repentina sanguinis, praesertim apud subiecta plethorica, rarefactione dicam, quae nonnunquam post largiorem opii similiumque vaporosorum adsumtionem tanta evasit, ut eam, teste experientia, vasculorum quorundam sanguiferorum in cerebro aut pulmonibus ruptura insecuta fuerit.

§. IX.

Salina acida mobilissimae ac summe expansivae huius substantiae halituosae corrigentia optima sunt, eamque ita mutant atque refrenant, ut tam impetuosam, quam antea, actionem exerere nequeat. Siquidem satis compertum habemus, somnum profundum, ab opio et liquoribus vinosis inductum, per liquida acida, acetum v. g. succum citri, limoniorum etc. rursus discuti,

diſcuti, et opiata ac crocata, acidulis menſtruis extracta, aut ſpiritibus acidulis nitri ac ſalis dulcificatis etc. addita, longe mitiores in corpore effectus edere. Nam acida quaevis, uti alibi dudum retuli, corpora inflammabilia, expanſa, reſoluta nimis, rarefacta, coërcent, figunt, et ita haud raro cum iis in mutuos amplexus ruunt, ut ex unione hac vera ſulphura aut olea naſcantur. Oleum vitrioli v. g. obſervante FRIDERICO HOFFMANNO (d), opio crudo, in fruſtula diſſecto, ſuperfuſum, ea quantitate, ut ambo ad minimum ſex uncias expleant, ſub deſtillatione ex retorta vitrea liquorem transmittit foetidiſſimum, pellucidum, ſaporis acidi ingrati, circiter ad uncias duas. In retorta caput mortuum remanet nigrum, leve ac ſpongioſum, quod, flammae admotum, ſulphuris vulgaris odorem ſpirat. Nulla interim, quod notatu utique dignum eſt, acrimonia corroſiva vitrioli, neque odor vaporoſus, viroſus, graveolens opii, in liquore et capite mortuo amplius ſentiuntur.

§. X.

Ex memoratis clare pateſcere opinor, quod ſalia alcalia, tam fixa, quam volatilia, nec mi-

 nus

(d) „Hinc conſtat, ALEXANDER THOMSON „*in Diſſertat. de Opio, pag. 121. ſcribit*, quam „inepta encheireſi opium corrigant Medici antiqui „aromatis calidioribus, hodie vero caſtoreo et „croco. Enim vero contra omnem ſenſum, „imaginati, opium veneni quidpiam continere „frigidiſſimi, idem calidioribus admixtis debellare „aggreſſi ſunt. Verum conſtat, opium medica„mentum eſſe omnium calidiſſimum (idiomate „loquor Medicis proprio); viribus igitur nimis ca„lidis quodammodo augetur, nedum fit mitius etc.

nus ſuccus hyoſcyami, myrrha, piper, zedoaria, crocus, cinnamomum, caryophylli, caſtoreum et ſimilia, opiatis, ceu narcoticorum praecipuis, addita, vim eorum narcoticam, quod multi tamen crediderunt, nullo prorſus modo infringant, ſed vim potius expanſivam ac commoventem intendant. Parum quoque utilitatis toſtio habet, quoniam ea mediante principia activa nimium expelluntur, nec vera proinde correctio, ſed mera caſtratio ſuſcipitur. Optima praeparata, me ſentiente, erunt extracta, cum aqua ſimplici, aut menſtruis aqueo-ſpirituoſo-acidulis vegetabilis proſapiae, v. g. ſucco citri, limoniorum, cydoniorum depurato, ſpiritu aceti, vel minerali etiam nitri ac ſalis ſpiritu dulcificato, blandae digeſtionis beneficio parata, ac ſpumida materia ſupernatante, quantum fieri poteſt, liberata. In hac poſtrema enim, uti in antecedentibus pridem monui, Gas Helmontii ſylveſtre copioſius latet, eademque virulentiſſimae indolis eſt. Fermentatio denique cum aqua ſimplici aut ſucco cydoniorum, blanda tamen ac lenta, non penitus ſpernenda eſt, dum leniori atque protracto motu fermentativo notabilis principii vaporoſi impetuoſioris portio extruditur.

CAP. II.

De modo operandi et virtutibus Vaporoſorum.

§. I.

Subſtantia vaporoſa, ſicuti conſiderato genio eius confeſtim eniteſcere credo, poſt inebriantium et narcoticorum ingeſtionem in prima culina non adeo diu commoratur, nec diu etiam in

in illa, ob ingentem ſubtilitatem, mobilitatem ac volatilitatem ſuam, morari poteſt, ſed, a fixa aut comparative tamen immobiliori matrice ſua intra breve tempus calore adiuvante ſeparata, per innumeras venas bibulas, in ventriculi et inteſtinorum ſuperficie interna patulas, ad humores circulantes tranſit, eosdemque, praeſertim ſanguinem, ſub velociſſima ſua per maiores minoresve machinae univerſae canales diſtributione, non expandit ſolum, ſed valide etiam ad celeriorem circuitum impellit, adeoque initio motuum plerorumque augmentum procurat.

§. II.

Veritatem dictorum *hilaritas*, quam opium ceteraque huius commatis, modice uſurpantibus, in principio conciliant, egregie probat. Gentes pene omnes in Turcia, Perſia, Aegypto, India et Iaponia opio, et variis inde praeparatis, nec minus inebriantibus atque narcoticis aliis frequentiſſime in conviviis, et extra illa, ad hilaritatem excitandam, moeroremque diſcutiendum, utuntur, et adeo eorum adſumtioni adſueſcunt, ut prorſus iisdem carere nequeant, aeque, ac heluones vini, cereviſiae, ac vini aduſti, aut ii, qui toto die tabaci fumum hauriunt. Turcae ſuum *Maslach* quoque amant, quod ex opio, ſeminibus lolii, cannabis ac daturae, nec non radice mandragorae ac filicis, in pulverem, aut, melle addito, in electuarium redactis, conſtare dicitur. Inde divites opium purius et excellentius, *Affion* dictum, pauperes ſaltem *meconium* ſeu opium impurius, ignobilius, vilius, *Pouſt* nuncupatum, deglutiunt; hinc divites etiam proverbialiter *Affionii*, pauperes *Pouſtii* vocantur

tur (e). Omnes praeterea, aut tamen plerique, toto die usitatissimo masticatorio, ex frustulo nucis *Arecae* ac foliis *Betele*, in trochi formam post enervationem convolutis, calcisque ostrearum pauxillo leviter obductis, composito, et vulgo *Pinangue* dicto, delectantur. Pertinet hoc non solum ad moderata exhilarantia, leviterque inebriantia, sed copiosam quoque salivam, sub volutatione in ore ac manducatione, elicit, et gingivis robur, labiis colorem rubrum, ac gratum ori halitum conciliat.

§. III.

Notatu etiam hoc loco dignissimum censeo singulare quoddam Electuarium opiatum, teste KAEMPFERO, in India pariter ac Persia venale, cuius mirandam prorsus exhilarandi virtutem ipse KAEMPFERVS aliique comites Europaei in convivio apud hospitem Benianum experti fuerunt: „Perfusi atque repleti sumus, *Auctor laudatus scribit* (f), quotquot Nepenthe lactati, „gaudio quodam inexplicabili, quali me nun„quam in vita affectum memini. Nec aliud toxi„co illo delibutis licuit, quam amplexus misce„re, loqui parcissime, arridere alloquentibus, „et cachinnis se invicem lacessere. Soluto sub „noctem convivio, ubi equos conscenderamus, „virtus pharmaci, quasi mutata scena, alia cere„bris nostris creavit phantasmata. Haud enim „aliter nobis visi fuimus, quam cum Pegaso vo„latu per nubes ac irides ferri, lucida elegantissi„morum colorum specie undiquaque obversante „oculis

(e) Conf. LINDESTOLPE *in Tract. de Venenis, pag. 588.*

(f) *In Amoenitat. exot. Fasc. III. pag. 652.*

„oculis noſtris. Appulſi domum, et coenae, „quae nos exſpectaverat, accumbere iuſſi, quicquid quisque ante ſe invenit, capimus adpetitu „lupino, et ciborum qualiumcunque ſapore ita „oblectamur, ut cum Diis ipſis nos coenare videremur. Poſtridie gravedo, qualiter ſolet „poſt crapulam, nulla cerebrum infeſtavit, ſed „diſcuſſis ſomno vaporibus, in ſtatum ſuum reſtituta eſt ratio, et optime habuimus. Obliterata pridem geſtorum memoria, minime gaudiorum et incomparabilis, quae nos foverat, „laetitiae immemores fuimus; recordati etiam „(quod ſingulare noto) metus ruendi verſus latus dextrum, quo equitantes et euntes continuo angebamur, cuius idea tam fortiter impreſſa, non poterat etiam mente excidiſſe etc." Cum ſingulari hoc pharmaco exhilarante iſtud pariter Electuarium opiatum nonnihil convenit, quod, narrante PROSPERO ALPINO (g), *Bernavi* appellatur, et ab Indiae orientalis et Aegypti incolis ſaepiſſime quoque in uſum trahitur. Nam omnes, qui portionem eius adſumſerunt, non adeo diu poſt ingeſtionem hilares evadunt atque loquaces, canunt, rident, delirantque, deinde, elapſo circiter horae ſpatio, iraſcuntur, effrenesque fiunt, tandemque contriſtantur, timent, plorant, lamentantur, donec in ſomnum profundum incidant, quo aliquamdiu durante, principium vaporoſum, quod turbas praedictas concitaverat, paullatina exhalatione conſumitur, et mentis ſanitas redit.

§. IV.

Non tantum ad hilaritatem ac grata in anima phantasmata ſuſcitanda, ſed ad *vires* quoque *corpo-*

(g) *Libr. de Medicina Aegyptiorum, Libr. IV. Cap. I.*

corporis augendas, et *furiosam quasi audaciam menti inspirandam*, memoratae gentes orientales opiatis utuntur; hinc saepe a vesanis eiusmodi hominibus, sicuti ex peregrinantium relationibus abunde constat, homicidia et alia delicta perpetrantur. Nec destituitur etiam probabilitate, mulieres Banianorum, cum defuncto marito sese comburere volentes, opiata adsumere. Hilares enim fiunt earum quamplurimae, rogum sine cunctatione conscendunt, ac terribilem hanc mortem violentam nullo prorsus modo reformidare videntur. Multi denique, nec sine ratione, credunt, milites Turcicos, in praelia ituros, Maslac adsumtione largiori furiosam sibi audaciam conciliare, adeoque initio conflictus hostes suos semper impetuosius adoriri; qui impetus tamen valde remittit, quamprimum, conflictu ad tempus continuato, commovens atque expandens principium exhalatione paullatim aufertur, et toti corpori torpor quidam inducitur.

§. V.

Binis hisce argumentis adhuc tertium, a virtute *sudorifera* et *aphrodisiaca* desumtum, adiungo. Opiata nimirum et quaevis alia vaporosa inebriantia selectiora, decenti quantitate adsumta, fortem sudorem movent, et stimulos venereos in sexus utriusque hominibus excitant, quae sane absque motuum augmento, et aliqua humorum rarefactione, fieri nequeunt; immo, si iusto maiori copia adhibita fuerint, subinde, sicuti supra pridem retuli, periculosum aut plane lethalem sanguinis orgasmum producunt. Observante enim BORELLO (h), opium tantam aliquan-

(h) *Cent. IV. Observat. 97.*

quando cruoris expanſionem in ſubiecto quodam concitavit, ut vaſorum ruptura et lethalis haemorrhagia ſuperveniret. Non mirum profecto nec plane inſolitum mihi hoc videtur; nam ſi ſpiritus fermentans dolia, ligaculis ligneis probe firmata, nec non lagenas vitreas disrumpere valet, accedente nimirum calore aut vaſis agitatione, non impoſſibile pariter futurum cenſeo, ſimilem materiam vaporoſam ac ſumme elaſticam, per corporis vivi maeandros curſu velociſſimo diſtributam, interveniente maiori rarefactione, violentas nonnunquam vaſorum rupturas efficere poſſe, praeſertim apud ſubiecta plethorica et in iis viſceribus ac partibus, quae vaſculis tenerioribus gaudent, vel ſanguini circulanti, propter obſtructiones iam praeſentes, viam liberiorem magis minusve praecludunt.

§. VI.

Firmo igitur, pro meo iudicio, fundamento nititur, vaporoſa initio inſigne motuum augmentum in corpore, maxime autem in ſanguine, procreare, ac vi naturae ſuae neceſſario etiam producere debere, adeoque operationem ſuam vehementer expandendo ac commovendo potiſſimum abſolvere. In gravi igitur errore verſantur, et conſectaria quaedam a prima inebriantium et narcoticorum actione, prout decet, diſcernere vel neſciunt, vel negligunt, qui ſtatuere atque defendere ſuſtinent, ſubtile ac mobiliſſimum hoc elementum ſulphureum frigidae naturae eſſe, ramoſisque particulis ſuis in ſanguine iterum coire, et huius atque ſpirituum meatus directe obſtruere, ſpiritus animales addenſare quaſi ac coagulare, adeoque hoc et priori modo liberum eorum vegetumque in cerebro

bro ac toto ſyſtemate nervoſo progreſſum atque influxum impedire.

§. VII.

Nullum opinionibus hiſce patrocinium argumenta, ab inſequente utplurimum temulentia, torpore corporis, hebetudine ſenſuum et ſomno profundiori deſumta, largiuntur. Nam probe effectus primi ab iis, qui iterum ex hiſce reſultant, quique ſuccedere quidem poſſunt, non ſemper tamen ſuccedunt, diſtinguendi ſunt, et diverſa pariter intrantis principii vaporoſi copia, differens itemque puritas eius, ſubtilitas ac mobilitas, et diſcrepantes ideo operationis gradus, attentam conſiderationem merentur. Quae autem ut clariora evadant, ſequentia notanda veniunt. Primo nimirum, quando vaporoſa puriora ac debite praeparata, minori quantitate ac iuſto tempore adſumuntur, vegetiorem duntaxat ſanguinis, lymphae ac fluidi nervei circuitum, moderatamque eorum reſolutionem ac rarefactionem, efficiunt, et hilaritas proinde, tandemque, principio mobili per exhalationem cutaneam ſenſim abeunte, largior tranſpiratio, immo lenior ſudatio et modica tantum, nec corpori nociva, tubulorum aliarumque partium ſolidarum relaxatio, cum ſomno placido, ab ordinario parum vel nihil diſtincto, ſuccedunt: Sin doſi vero paullulum largiori ingeſta fuerint, vehementiorem quoque cruoris caeterorumque humorum rarefactionem ac commotionem provocant; hinc non mirandum, quod gaudium effuſius, aut varia phantaſiae ludibria, quin furioſa nonnunquam audacia, cum rixandi deſiderio, et in corpore poſtmodum inſignior tubulorum relaxatio ac partium ſolidarum plerarumque flacciditas,

ditas, cum sudore largo et somno profundiori ac diuturniori, superveniant. Canales enim, praesertim in cerebro, vehementi sanguinis ac fluidi nervei expansione tantopere distenduntur, ut tunicae eorum elaterem ac tonum suum naturalem plus minusve amittant, et decens igitur aequilibrium, vel, si dicere mavis, iusta proportio inter nisum et renisum partium solidarum ac fluidarum, aliquamdiu tolli debeat.

§. VIII.

Aliter porro comparatum est, et consectaria, praecedentibus violentiora, notantur, quoties eadem pharmaca quantitate iusto maiori adsumuntur. Brevi nimirum elapso tempore ingens sanguinis commotio tantaque expansio, praesertim in substantia cerebri corticali, ubi vascula sanguifera arteriosa ac venosa tunicis longe tenerioribus ac debilioribus, quam alibi, gaudent, producitur, ut tubuli substantiae medullaris exilissimi et ipsi nervi, circa suam imprimis originem, comprimantur, et magis igitur minusve sufflaminato laticis spirituosi influxu atque progressu, temporaria mentis ac sensuum perturbatio, vertigo, aliaque prava pathemata, et tandem ingens partium solidarum relaxatio, quin status quasi semiparalyticus, cum profundo, diuturno et nonnunquam lethali, sopore, sequantur. Quidam, uti SCHELHAMMERVS refert (i), pilulas deglutiebat, quae tria grana cum dimidio opii, totidemque croci continebant. Inde sequentia orta symptomata: „Primo somnus insomniis gravis ac turbulentus, „dein-

(i) In *Ephem. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 5. Obs. 12.*

„deinde, elapſo horae quadrante, linguae mo„tus impeditus, et tanta oris ſiccitas, ut verba „vix proferre poſſet. Poſt horam, cum ſemper „interea excitaretur, ſupervenit vertigo et cir„cumgyratio, coepitque caput turbari; retulit„que poſtea, ſe cum lecto in aëre ſuſpenſum „fuiſſe, ſibi viſum, et quaſi volitare, omniaque „cum ipſo circumgyrari. Surgere iuſſus coepit „ambulare, primum non ſine titubatione, mox „tamen et turbatio illa ceſſavit nonnihil, et in„ceſſus firmior fuit, non tamen omnimode: nam „motus muſculorum iam tum imminuebantur, „ſed obtuſus animus ac ſibi neſcius perſtitit. „Non tamen incongrua loquebatur, ſed inter„rogatus recte reſpondebat. Inde horae dimi„diae ſpatio ſenſus omnes, praeter auditum et „viſum, ceſſarunt. Acerrimum acetum, initio „iam propinatum, nihil acredinis habere dice„bat. Tum nec ſpiritum ſalis ammoniaci, nec „ſal volatile percipiebat nares titillare, immo „odore deſtitui pronunciabat. Poſt horae dimi„dium liberatus iterum eſt, et poſt ſex horas „recordebatur iterum actorum, et dicebat, an„tea ſe nullius rei perfectam habuiſſe notitiam.„

§. IX.

Ex memorata univerſali partium ſolidarum relaxatione, quam vaporoſa remedia, pro moderatiori, aut violentiori operatione ſua, vel ſola canalium, tam ſanguiferorum, quam nerveorum diſtenſione, vel ſanguiferorum diſtenſione et nerveorum compreſſione producunt, non tantum, uti praecedentia pridem monſtrant, virtus hypnotica, ſed anodyna pariter ac ſedativa, in doloribus atrociſſimis, convulſionibus, immodicis excretionibus ſeroſis, immo ipſis

quan-

quandoque haemorrhagiis exorbitantibus decantatissima, praecipue deducenda est. Quaecunque enim humores crassos commovendo resolvere et attenuare, stagnantes ac quiescentes ad progressum liberiorem reducere, impuritates acres, passim ad- et inhaerentes, excutere, resoluta ac mobilia heterogenea per poros cutaneos expellere, tandemque, quod praecipuum in hac parte momentum est, exilibus funiculis nerveis aliisque partibus solidis, antea plus minusve strictis ac tensis, maiorem vel minorem flacciditatem, adeoque maiorem etiam vel minorem sentiendi ac movendi impotentiam temporariam, inducere valent, doloribus quoque ac violentis partium solidarum contractionibus minuendis aut plane compescendis apta existunt: „Dum opium, LINDESTOLPIVS *Lib. cit. pag.* „*697. scribit*, laxat partes, spasmo contractas, „facit acria spicula solidis partibus excidere. Sic „si in manu cultrum acutum tenuerim, et com„presserim manum, mihi nocebit. Si vero som„nus supervenit et inducit flacciditatem manui „spontaneam, excidit culter manu. Ita cum „solidis, interius in acria agentibus, compara„tum est. Dum enim homo sopitur, totum „corpus laxatur et flaccescit, uti cuivis patet. „Sic, dum calculus ex pelvi renali in ureterem „emotus est, ibi saepe haeret, maximosque do„lores facit, uretere per spasmum ad latera cal„culi fortiter se contrahente. Opium tum datum, „calculum optime pellit, sicut et insessus in semi„cupio calido, et quaecunque potentiam habent, „partes spasmodice strangulatas laxandi et resi„stentiam minuendi etc. *et p. 605.* Hinc opium in„terdum in dolore vehementi, ab acribus, canali „alicui impactis, orto, profuit. Quamdiu enim

 „cor

„cor agit valide in ſpiculum, dolor perennat, „ſed, dum cordis impetus ſiſtitur aliquantulum, „flacceſcitque per ſomnum corpus totum, decidit ſpiculum loco ſuo; non aliter ac culter manu dormientis et ſuapte ſponte flacceſcentis „excidit etc.„

§. X.

Facillime etiam ex imminuta praedicta ſentiendi ac movendi poteſtate ratio, uti ego quidem opinor, intelligitur, cur vaporoſa haec pharmaca haemorrhagias immodicas et excedentes excretiones ſeroſas, ſola halituoſa cutanea excepta (quam ob vehementem ſanguinis commotionem largiorem reddunt), minuant, aut penitus ſiſtant. Fluida enim corporis noſtri, quod Medicorum ſingulis notiſſimum eſt, propria vi neque moventur per vaſa, neque ſe-et excernuntur, ſed motus eorum, cum quo ſe-et excretiones pari paſſu ambulant, a partium ſolidarum contractione, preſſione et iterato impulſu praecipue pendet: Vnde etiam haud mirum eſt, quod magna, immo interdum fere paralytica, flacciditate, ſolidis moventibus per narcotica inducta, ac debili inde orta, et paſſim penitus propemodum ceſſante, tenſione ac contractione, ſe-et excretiones languidius ſuccedant, profluvia excedentia minuantur, aut plane ſiſtantur ac ſupprimantur. In mortuis enim, ubi ſolidorum contractio plene planeque ceſſat, confeſtim etiam ſiſtitur circulus ſanguinis, ſiſtuntur omnes ſe-et excretiones, et apud ſyncopticos, in quibus torpidiſſimae ſolidorum contractiones adſunt, quaelibet ſe-et excretiones, ſi ſudorem nonnunquam exceperis, cum languido humorum circuitu, valde pariter languidae evadunt, quid? quod, enormes vulnerum haemor-

rha-

rhagiae, superveniente lipothymia, vel penitus cessant, vel protinus tamen minuuntur; quemadmodum idem saepissime etiam observamus, quando homines, vena secta, animi deliquio corripiuntur.

§. XI.

Quamvis pharmaca vaporosa, debite tamen praeparata ac iusta dosi exhibita, inter heroica variarum aegritudinum remedia militent, et in doloribus imprimis, convulsionibus, profluviis serosis et haemorrhagiis citum persaepe validumque auxilium ferant, non promiscue tamen in morbis memoratis usurpanda sunt. Pro mea enim sententia minime conducunt, ac facile nociva evadunt, quando *vigiliae*, praesertim apud senes, aut aegros, febre acuta vel mania laborantes, a seri penuria et vehementiori pridem humorum exagitatione, ingenti rarefactione et velociori circuitu, *convulsiones* a nimia vasorum repletione aut nimia etiam exinanitione, et *haemorrhagiae* a cruore abundante et orgastice expanso, potissimum derivandae sunt, vel *profluvia serosa* a nimia dudum partium solidarum relaxatione dependent, aut, praesente copiosa ac valde interdum virulenta impuritate, ad evacuationes salutares et mere criticas spectant.

CAP. III.

De Herba Nicotiana et Floribus Sambuci recentibus.

§. I.

HERBA NICOTIANA, alias etiam *Herba sancta*, *Tabacum* etc. dicta, hodie ubivis locorum tam nota est, ut prolixior proprietatum

 exter-

externarum descriptio mihi plane superflua videatur. A Botanicis plures quidem species recensentur, in plerisque tamen Americae, Asiae et Europae regionibus duae tantum, nimirum *Nicotiana foliis lanceolatis* LINN. sive *Nicotiana maior latifolia* C. B. et *Nicotiana foliis ovatis* LINN. sive *Nicotiana minor* C. B. in agris hinc inde hortisque copiosius seruntur, et ingens ideo differentia, quae circa Nicotianae vendibilis bonitatem observatur, a climatum duntaxat, soli natalis, culturae ac praeparationis diversitate dependet. Olim haec planta solummodo in Brasilia, Peru, Mexico, Insula Tabago et aliis Americae regionibus sponte proveniebat, et Europaeis anno demum millesimo, quingentesimo ac quinquagesimo sexto primum innotuisse dicitur. Vsus foliorum multis postmodum tantopere placuit, ut mox de transplantatione, et, cum successum animadverterent, de meliori pariter ac uberiori cultura solliciti essent.

§. II.

In naturali foliorum Nicotianae mixtione, praeter *inertes partes terreas*, *substantia resinosa*, *gummea*, et *valde mobile principium vaporosum*, immo interdum *tenerrimae quaedam moleculae nitri embryonati*, sub combustione ex strepitu et scintillatione cognoscendae, reperiuntur, quae postremae tamen peregrinae adventitiae videntur, ac sine dubio stercoribus, quibus agri fertiles redduntur, originem debent. Portio resinosa, licet longe minori quantitae, quam gummea, mixtionem ingrediatur, maiori amaritie, eminentiori acredine atque calidiori natura gaudet, et vaporoso etiam principio matricem praecipue praebet. Pro diversa Nicotianae specie

cie ſeparabilium elementorum proportio variat. NEVMANNVS ex uncia una *Nicotianae Americanae*, vulgo *Canaſter* dictae, extracti aquoſi primi unciam dimidiam et drachmam ſemiſſem, ſpirituoſi ſecundi drachmam dimidiam, ſpirituoſi primi drachmam unam cum ſemiſſe, et aquoſi ſecundi drachmas tres cum dimidia, ex uncia vero una *Nicotianae Hollandicae* extracti aquoſi primi unciam unam, ſpirituoſi ſecundi drachmam unam, ſpirituoſi primi drachmas duas et ſcrupulum unum, aquoſi ſecundi drachmas duas totidemque ſcrupulos, et ex aequali denique *Nicotianae Marchicae* quantitate extracti aquoſi primi unciam unam et grana quinquaginta, ſpirituoſi ſecundi drachmam dimidiam, ſpirituoſi primi drachmas duas cum ſemiſſe et aquoſi ſecundi drachmas pariter duas cum dimidia obtinuit (k). Secundum mea examina, quibus Nicotianam duntaxat *Americanam* et *noſtratem Marchicam* ſubieci, indicatarum quantitatum nonnullis pauxillum quidem detrahendum eſſet; attamen, cum maxima ſit Americanae venalis varietas, et Marchicae etiam diverſa bonitas, non mirandum eſt, quod ſaepiſſime apud principia ſeparata maior aut minor ponderum diſcrepantia obſervetur.

§. III.

Deſtillatione ſicca ac violenta ex tabaci foliis multum quoque olei educi poteſt, quod neutiquam tamen, uti LEMERY (l), aliique crediderunt, eſſentiale eſt, ſed ad formanda ſolum principia gummeo-reſinoſa fixa concurrit, et

 absque

(k) *Lib. ſaepius allegato, pag. 949.*

(l) Vid. Eius *Materialien-Lexicon, pag. 782.*

absque plenaria proinde eorum destructione separari nequit. Vix laudatus NEVMANNVS ex unciis duabus Nicotianae Americanae (*Canaster*) et vulgaris Marchicae drachmas duas, ex aequali autem Nicotianae Hollandicae quantitate saltim drachmam unam cum semisse impetravit. Empyrevmaticum ac foetidum hoc oleum, licet sub ignis sicci tortura notabilem mutationem perpessum fuerit, narcoticam et acrem indolem, quam antea in integra substantia gummeo-resinosa habebat, retinet, ac tanta virulentia pollet, ut, teste FRANCISCO RHEDI (m), canibus, felibus, avibus aliisque animalibus, si ipsis ad paucas duntaxat guttulas exhibeatur, vel adhuc citius ac certius, si modica quantitate sanguini, per venam apertam, aut vulnus inflictum, immediate admisceatur, mortem inferat.

§. IV.

Manducata Nicotianae folia copiosam salivam ex glandulis oris eliciunt, ac simul, si liquor nempe salivalis, acribus eorum particulis impraegnatus, ad ventriculum et intestina defluit, vehementem emesin (n) ac catharsin, cum multa nausea, excitant, et magnam praeterea vertiginem, temulentiam, stuporem, immo sopo-

(m) *Experimenta circa varias res nat. p. 8. et 46.*

(n) D. ADAMVS *a* LEBENWALD in *Ephem. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 2. Observat. 108.* refert, pulverem Nicotianae, quod notatu utique dignum est, in viro quodam, cum ulceri ichoroso femoris dextri, per currum antea contusi, inspergeretur, non prima tantum vice, sed postea quoque, sub repetita quavis inspersione, enormem provocasse vomitum.

ſoporem producunt; hinc noſtra etiam aetate uſus eius internus, etiamſi Veterum multis ſaepe placuerit, apud providos ac rationales Medicos plane exolevit, ſi extractum aquoſum exceperis, quod paullo mitioris indolis eſt, et incidendo, abſtergendo, leniterque ſtimulando non contemnendum ſubinde auxilium in adfectibus pectoris pituitoſis, aliisque frigidis ac refractariis catarrhalibus, per potentiora remedia abigendis, attulit.

§. V.

Rariorem uſum internum multi homines creberrimo uſu externo compenſant. Nam adeo adultorum quamplurimi, praeſertim in regionibus humidioribus ac frigidioribus, fumum ac pulverem Nicotianae amant, ut nullam horam ſine fumi, nullumque horae minutum ſine pulveris uſu tranſigant, et pane facilius, quam fumo ac pulvere memorato careant. Verum enim vero, ſi dicere licet, quod res eſt, quodque teſtimoniis experientiae quotidianis confirmatur, ſuſpecta omnino medicina eſt, et fumus non minus, quam pulvis ſanitatem eorum, qui alterutro vel utroque intemperantius utuntur, vario modo laedit, et ſiccis imprimis, macilentis atque cholericis ſubiectis magnopere nocet. Fumus enim particulis empyrevmaticis foetidisque oleoſis, et terreo-ſalino-alcalicis acribus, ſub combuſtione demum genitis, ſcatet, et forti irritatione ſalivam plus iuſto elicit, adeoque totum corpus ſero, ventriculum autem, praeſertim ſi paullo ante aut poſt paſtum hauriatur, neceſſario liquido ſolvente privat; unde fit, ut praeſens vel futura ciborum digeſtio valde minuatur ac corrumpatur. Nigredinem praeterea

dentibus inducit, gingivas ad ſcorbuticam quaſi putrefactionem et facilem cruentationem diſponit, pulmones exuccos, flaccidos, debilesque reddit, animae foetorem conciliat, ac, ſenſim cum liquido ſalivali ad ventriculum delatus, adpetitus et digeſtionis (o) vitia auget, ſanguinem exagitat, cerebro ac nervis imbecillitatem infert, et ſucceſſive totius corporis marasmum, vel pulmonum exulcerationem, aut aliam labem adducit.

§. VI.

Noxae, praedictis vix, aut ne vix, leviores, ab abuſu pulveris Nicotianae exſpectandae ſunt. Dum nares enim acri atque terreſtri hoc pulvere conſtanter replentur, aliter omnino fieri nequit, quin ductus glandularum excretorii obſtruantur, et tenerrimae papillulae nerveae, ſenſim deſtructae ac quaſi corroſae, tandem apta olfactus organa conſtituere deſinant. Vt nihil dicam de laeſione cerebri, ventriculi atque pulmonum, qui poſtremi ideo maius detrimentum patiuntur, quoniam aër, ſub inſpiratione nares penetrans, ſub-

(o) „Tabacum maſticatum, BERNHARDVS RAMAZZINI *in Tract. de Morbis artificum, in* „*Oper. pag. 538. inquit*, ſeu illius fumum, per „tubulum tabacinum exſuctum, appetentiam obruere, ita ut longum iter illius uſu poſſit confici „ſine famis moleſtiis et ſtomachi latratu, tradunt „multi, inter quos GVILIEL. PISO, qui in „peregrinatione per loca deſerta, tali maſticatione „uſus, nec laſſitudinem, nec famem ſenſiſſe affirmat. HELMONTIVS idem adſtruit, aitque, „id fieri, *non quia Nicotiana famem ſedet, quaſi* „*ſatisfaciat defectui, ſed in quantum ſenſus defectum tollat, ſimulque functionum exercitia etc.*„

ſubtiliores pulveris moleculas, ſenſim abreptas, in pulmonum fiſtulas transfert, ubi poſtea tuſſim et dyſpnoeam excitare, ac telam eorum, ob alias cauſſas nonnihil pridem labefactatam, ad ulteriorem corruptelam deducere valent. Adplicari hoc loco poſſunt, quae vix allegatus RAMAZZINVS *Loc. cit. pag. 537.* de odore Nicotianae et nocivo pulvere volante propoſuit: „Tam libe-„raliter ergo, *ſic eius verba ſonant*, a Tabaco-„poeis odores iſti ac pulviſculi volantes, qui „acriores ſunt, quo tenuiores, per os et nares „excepti teneram pulmonum et aſperae arteriae „tunicam pungunt, et exſiccant, tetrisque hali-„tibus ſpiritus animales, cerebri incolas, obfuſ-„cant, immo narcoſi quadam obtundunt, ac eo-„dem tempore ſtomachi fermentum corrumpunt, „illius acidum infringendo etc.„

§. VII.

Hactenus memorata eum in finem nequaquam dicta ſunto, ac ſi fumi et pulveris Nicotianae uſum prorſus damnandum eſſe iudicarem; ſed iis detrimenta ſolummodo, ab abuſu metuenda, breviter indicare volui. Satis enim ſcio, fumum ore hauſtum, pulveremque naribus attractum, ad abigendos pituitoſos capitis morbos, ex lymphae acris ac viſcidae adfluxu et decubitu largiori oriundos, multum conferre, et in cephalalgia, hemicrania, ſuſurro aurium, odontalgia et otalgia ſeroſo-catarrhali et rhevmatica, immo in ophthalmia humida etc. interdum, praeſertim apud ſubiecta ſucculentiora, admodum prodeſſe: Vt nihil de excretione alvina dicam, quam matutinus ac moderatus fumi uſus apud multos, qui eidem adſuefacti ſunt, regularem liberamque ſervare ſolet. IO. AN-

DREAS

DREAS STISSER (p), ill. *Dom. de* HAEN (q), clariſſ. *Dominus Dr.* IO. GOTTLIEB SCHAEFFER (r), et plures alii Clyſterem quoque tabacinum ſiccum, ſeu fumum herbae accenſae, clysmatis inſtar, in inteſtina immittendum, apud aegros, obſtructione alvi refractaria, colica, paſſione iliaca, tympanitide inteſtinali, hernia incarcerata, adfectibus ſoporoſis etc. laborantes, magnopere depraedicant, et ſcripta igitur eorum infra allegata ab ignaris, qui plenius de utilitate huius enematis et peculiari imprimis adplicandi methodo informari cupiunt, legi merentur. De reliquo uſu externo multa addere ſupervacaneum duco, et adhuc paucis ſolummodo retuliſſe ſufficiat, folia recentia non minus, quam exſiccata ac maceratione in aqua paullulum rurſus emollita, ſubinde ulceribus ac vulneribus ſanandis, nec non maturandis carbunculis peſtilentialibus, ut et partibus, a ſerpente aliove animali venenato demorſis, cum effectu haud ſpernendo imponi, quin exſiccata etiam decocta travmatica et anthelmintica externa ingredi.

§. VIII.

(p) *De Machinis fumiductoriis curioſis, ſive fumum impellendi intra corpus inſtrumentis eorumque in praxi medica adhibendi ratione et uſu Epiſtola ad illuſtriſſ. Viros magnae Societatis Regiae Anglicanae. Hamb. 1686.*

(q) *Rat. med. in Noſocom. pract. P. I. Vindeb. 1751.*

(r) *Von den Nutzen und Gebrauch des Tobackrauch-Clyſtiers, und zwoen dazu bequemen Machinen. Regensb. 1766.*

§. VIII.

Herbae Nicotianae RECENTES SAMBVCI FLORES hoc loco fubiungam, quoniam, praeter fixum principium mucilagineum, etiam multas partes balfamico-vaporofas poffident, et ideo emollientem non minus, quam anodynam, hypnoticam et galactophoram virtutem exerunt. Plerumque cum lacte recenti coquuntur, idemque poftea interne adfumitur. Externe, cum lacte pariter aut aqua cocti, partibus dolentibus, fpasmo adfectis, aut nimium exficcatis, fub cataplasmatis aut epithematis forma, imponuntur, et interdum quoque clysmata emollientia ac paregorica ingrediuntur.

CAP. IV.

De Croco.

§. I.

CROCVS OFFICINARVM, *Safran*, vulgo *Crocus orientalis* dictus, nec florem integrum, nec floris quoque corollam, fed tantum flavo-rubra feu potius aureo-purpurea, fplendentia, aromatico-amaricantia ac fragrantiffima ftigmata vel ftamina quaedam floralia, intra corollae terminos nafcentia, denotat. Olim folummodo ex Aegypto, Natolia et pluribus regionibus orientalibus, Turcico ac Perfico imperio fubiectis, adferebatur, primumque locum Coryceus, in montibus Coryco et Olympo natus, itemque Cyrenaicus tenebat; noftra vero aetate planta, quae odoratiffima haec florum ftamina foeneratur, et C. BAVHINO *Crocus fativus*, MORISONIO *Crocus autumnalis fativus* dicitur, in

in multis quoque Europae regionibus, in Anglia v. g. Gallia, Hiſpania, Italia, Auſtria, Bohemia, Sileſia etc. copioſe ſeritur, et crocus inde collectus orientali ſubſtituitur. Optimus ex hiſce Anglicanus, uſitatiſſimus autem apud nos Auſtriacus eſt. Adulteratur ſaepe floribus cnici ſylveſtris, balauſtiis etc.; hinc ad uſum medicum ſolummodo eligenda ſunt filamenta latiora, nitentia, flavo-purpurea, fragrantia, contactu quidem nonnihil pinguia, ſicca nihilominus atque fragilia; reiicienda ex adverſo albicantia, ſubflava, arida, gracilia, nimium flexilia ac parum odorata.

§. II.

Principiis valde activis ac plane ſingularibus haec ſtamina donata reperiuntur. Scatent nempe *particulis mobiliſſimis* ac *fragrantiſſimis oleoſo-ſpirituoſis*, quae cum aqua et ſpiritu vini facile ſub deſtillatione tranſcendunt, et liquores hoſce viribus excellentibus impraegnant; ſubſtantiale tamen oleum aethereum nunquam in conſpectum venit, niſi maior croci quantitas, ad dimidiae vel integrae librae pondus ad minimum adſcendens, humidae deſtillationi una vice ſubiiciatur. Libra una circiter drachmam unam cum ſemiſſe olei aetherei fragrantiſſimi ac penetrantiſſimi reddere dicitur. *Fixiora principia*, elemento ſpirituoſo adhuc turgida, tenerrima ſunt, et adeo invicem mixta, ut ſeorſim menſtruo ſpirituoſo aeque, ac aqueo, ſolvi et penitus extrahi poſſint, immo extractum ſpirituoſum, blanda deſtillatione ad ſpiſſiuſculam conſiſtentiam redactum, habitu externo oleum rubrum refert, quod fragrantia maxima et ſapore amaro, aromatico, penetrantiſſimo praeditum eſt,

et,

et, absque ulla praecipitatione, promtam atque perfectam cum ſpiritu, oleo, et aqua miſcelam ſubit: Hinc BOERHAAVIVS etiam, praemiſſa uberiori praeparationis deſcriptione, inquit: „Docet hoc experimentum mirum novam ſpe-„ciem materiae, quam vix Oleum, Spiritum, „Gummi, Reſinam, Gummi-Reſinam appellare „poſſumus, ſed nec Cera quoque eſt, nec Balſa-„mus. Quid ergo? prorſus ſingulare quid, ad „oleoſum ſpirituoſum pertinens (s) etc.„ Quicquid interea ſit, uncia una croci bonae notae circiter drachmas ſex et dimidiam ſubſtantiae ſolubilis, gummoſae magis, quam reſinoſae indolis, continet, partem ponderis reliquam albida et inertia filamenta, maximam partem terreſtria, explent. Virtus medica unice a mobiliſſimo ac fragrantiſſimo principio oleoſo-ſpirituoſo dependet, et fixior proinde ſubſtantia, penitus eodem diuturna exhalatione orbata, nullas amplius virtutes commemoratione dignas poſſidet.

§. III.

Crocus non noſtro duntaxat tempore medicamentis praeſtantioribus adnumeratur, ſed a Veteribus pariter tanti aeſtimatus fuit, ut illum *Aroph*, hoc eſt, *Aroma philoſophorum*, *Aurum vegetabile*, *Medicinam triſtitiae* etc. adpellaverint. „Vires, vix allegatus BOERHAAVIVS ſcribit (t), „habet laetificas adeo, ut in riſum fere perpe-„tuum nimius uſus adigat. Lotium tingit co-„lore rubro ſatis. Vim petrificam lotii in re-„nibus dicitur imprimis deſtruere, hinc ſummum „remedium eſſe contra Calculum. Verum Pa-„racelſi Aroph etc.„ Elogium hoc nondum ſingu-

(s) In *Chemiae*, *T. II. p. m.* 212. (t) *L. c.*

ſingulas croci vires exhaurit, ſed in ſcriptis numeroſis ille ipſe, non ſine ratione et crebrioris experientiae teſtimonio, activum medicamentum hypnoticum, anodynum, ſedativum, aperitivum, antiſpasmodicum, pectorale, cardiacum, ſtomachale, carminativum, uterinum et travmaticum depraedicatur, adeoque in vigiliis nimiis, melancholia, cachexia, ictero, tuſſi, dyſpnoea, palpitatione ac tremore cordis, lipothymia, cardialgia, colica flatulenta, dyſpepſia, diarrhoea, lienteria, coeliaca, paſſione hyſterica et hypochondriaca, obſtructione fluxus menſtrui ac lochialis, partu difficili, retentione placentae uterinae, torpore venereo, ulceribus etc. toties utiliſſimum reperitur, quoties ſpecificae harum et ſimilium aegritudinum cauſae commoventia, expandentia, diſcutientia ſimulque roborantia calidiora ac validiora poſtulant.

§. IV.

Inter virtutes recenſitas uterina imprimis eminet, eademque non quotidiana ſolum experientia medica, ſed memorabili pariter experimento IOH. FERDINANDI HERTODT comprobatur. Exhibuit nempe cani feminae, trium vel quatuor menſium gravidae, per totum geſtationis tempus, tam cibum, quam potum, croco tinctum, donec octo circiter dies ad partum ſupereſſent. Vltimis tribus diebus crocum ad drachmas duas, immo tres, iuſculis addidit. Canis, etſi in principio ſperneret alimenta croco condita, fame tamen plus urgente, poſtea eo alacrius ſumſit. Tandem, paullo ante partum, canem ſtrangulatum ſectioni ſubiecit, et, aperto utero, invenit, liquorem amnii colore flavo imbutum, et in catulorum cute

partes,

partes, alias albidiores, eodem colore flavo tinctas fuisse, chylum vero in vasis lacteis, quod notatu omnino dignum est, solitam albedinem retinuisse (u).

§. V.

Interne parca admodum manu et saltim a grano dimidio ad grana duo, tria, quatuor, quinque, crocum exhibere convenit, ne, largiori quantitate adsumtus, nimiam sanguinis expansionem et ipsam narcosin, praesertim apud subiecta sicca, biliosa atque plethorica, inducat, vel alia prava pathemata, amentiam v. g. risum incongruum, haemorrhagias immodicas etc. concitet. Externe inter roborantia, discutientia et anodyna militat, et saepissime fomenta, cataplasmata, epithemata, unguenta, emplastra, et sacculos balsamicos, quorum alia membris dolentibus, debilitatis, paralyticis, alia partibus, tumore oedematoso, aut erysipelate et alia inflammatione correptis, adplicantur, modica quantitate ingreditur. Interdum quoque collyriis, in debilitate visus, epiphora, variolis etc. usurpandis, additur, ac multarum praeterea compositionum officinalium ingredientia auget.

Cap. V.
De Opio.

§. I.

Opium est succus capitum papaveris orientalis inspissatus, resinoso-gummeus, post perfectam exsiccationem duriusculus, coloris ex sub-

(u) Vid. *Ephemerid. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 2. Observat. 60.*

ſubviridi aut luteo aut rufo nigricantis, ſaporis acris et amari, odoris ingrati, viroſi, obnubilantis.

§. II.

Vulgo a ſcriptoribus in *Thebaicum*, quod optimum iudicatur, et *Indicum* dividitur; at diſtinctionem hanc noſtro aevo plane inutilem exiſtere, ex recentiorum peregrinantium relationibus abunde conſtat. Nam hodie papaver illud, cuius capita ſauciata hunc ſuccum fundunt, non tantum in regione Aegypti ſuperioris Thebaide, ſed etiam circa Cairum et in tractibus conterminis, nec ſolum quoque in Aegypto et India, ſed in Perſia pariter atque Natolia in agris ſeritur, et opium Natolicum, quod in exteras regiones potiſſimum transfertur, Aegyptiaco bonitate haudquaquam inferius, ſed paullo adhuc praeſtantius eſt. Perinde quidem eſſe videtur, an ſuccus lacteus ex capitibus Papaveris ſemine albo vel nigro educatur, plerumque nihilominus Papaver ſemine albo in hac parte Papaveri ſemine nigro praefertur. In Perſide, uti KAEMPFERVS refert (x), collectio eius celebratur per ineuntem aeſtatem propinqua maturitati capita decuſſatim ſauciando per ſuperficiem. Culter negotio ſervit quintuplici acie inſtructus, qui una ſectione quinque infligit vulnera longa parallela. Ex vulnuſculis promanans ſuccus poſtridie ſcalpro abſtergitur, et in vaſculum, abdomini praeligatum, colligitur. Tum altera capitum facies eodem modo vulneratur, ad liquorem pariter proliciendum. At, haec collectio, ob capitum impar incrementum et magnitudinem, aliquoties in eodem arvo inſtituenda eſt. Solent in plan-

(x) *In Amoenitat. exot. Faſc. III. pag.* 642.

plantis nimium ramosis capita prius amputari; sic reliqua magis grandescunt, et succo implentur maioris efficaciae. Primae collectionis lachryma, *Gobaar* dicta, praestantior est, et graviori pollet cerebrum demulcendi virtute, colorem exhibens albidum, vel ex luteo pallentem; sed qui color ex longiori insolatione et ariditate infuscari solet. Altera collectio succum promit, priori, ut virtute, ita pretio inferiorem, coloris plerumque obscuri, vel ex ruso nigricantis. Sunt, qui et tertiam instituunt, qua obtinetur lachryma nigerrima et exiguae virtutis. Praeparatio opii potissimum in eo consistit, ut, aquae pauxillo humectatum, spatha crassa lignea continuo et fortiter ducatur et reducatur in patina lignea et plana, donec elaboratissimae picis consistentiam, tenacitatem et nitorem induat. Ita diu multumque subactum, ad ultimum manu nonnihil pertractatur nuda, et demum, in cylindros breves rotatum, venale exponitur; forcipe dividendum, cum particulas emptores petunt etc.

§. III.

Quamvis ex KAEMPFERIANA hac collectionis descriptione ratio satis enitescat, cur opium non semper eiusdem virtutis, sed alterum altero praestantius inveniatur, multi nihilominus aliam adhuc diversae bonitatis caussam adducunt. Perhibent nimirum, incolas praedictarum regionum non tantum lachrymam lacteam, e papaveris sativi capitibus post vulnerationem sponte emanantem, colligere, sed subinde, lucri maioris caussa, succum pariter, ex capitibus caeterisque papaveris partibus, foliis nempe ac caulibus, succo lacteo turgidis, violentius expressum, nec minus decoctum eorum aquosum, inspissare, et

ex lachryma memorata opium nobilius, *Affion* ipsis, itemque *Affiuum* dictum, ex succo expresso autem et decocto sic dictum *Meconium*, seu opium ignobilius parare. Addunt quoque, solum Meconium, retento ab inquilinis ad proprios usus opio nobiliori, ad nos transportari. Quod me attinet, sententiam hanc nec reprobare simpliciter, nec adprobare audeo; id tamen tacitus praeterire nequeo, *Domino* CAROLO ALSTONIO, *Professori Edinburgensi*, postremam adserti partem minime probabilem videri. Impetravit enim, cum lachrymam lacteam ex sauciatis capitibus *Papaveris hortensis semine albo* C. B. colligeret, ac blando aëris calore spissaret, massam, opio, in Officinis nostris venali, quoad consistentiam, colorem, odorem, saporem ac vires, simillimam, extractum vero ex decocto capitum aquoso et succo eorum violentius expresso paratum, ab illa, intuitu maxime saporis et odoris, adeo discrepabat, ut statim ab opio ordinario distingui potuerit (y).

§. IV.

Monstrante blanda analysi chemica, opium ex partibus *terreis*, *salinis*, *gummeis* ac *resinosis* componitur. Partes gummeo-resinosae *principio vaporoso mobilissimo* matricem praebent, et salinarum ope adeo invicem mixtae sunt, ut spiritu vini puram resinosam, et aqua simplici puram ac solam gummeam substantiam vix, aut ne vix, separare liceat; secundum NEVMANNI tamen (z) aliorumque examina partes resinosae gum-

(y) Vid. *Medicinische Versuche und Bemerkungen einer Gesellschaft in Edinburg, Tom. V. Part. I. pag. 134. sequ.*

(z) Vid. *Lect. de Opio, pag. 117.*

gummeas quantitate ſuperant. Quatuor enim opii vulgaris unciae, primum ſpiritu vini rectificatiſſimo, deinde aqua ſimplici, extractae, dederunt uncias tres et ſcrupulos quatuor ſubſtantiae magis reſinoſae, et quatuor ſcrupulos ſubſtantiae mere gummoſae, ita ut poſt duplicem extractionem ſaltem drachmae quinque et ſcrupulus unus terrae indiſſolubilis atque inertis ſupereſſent. Quum ordo inverteretur, et recentis opii, eadem quantitate recepti, extractio primum aqua, poſtea ſpiritu vini, fieret, extractum primum, idque magis gummoſum, uncias duas, drachmas quinque et ſcrupulum unum, alterum vero, mere ſcilicet reſinoſum, drachmas tres et ſcrupulum unum pendebat.

§. V.

Partes reſinoſae duplicis indolis ſunt, aliae nimirum conſiſtentiae durioris, et vulgaribus reſinis non diſſimiles, aliae magis unguinoſae et liquidiores, fere inſtar balſami. Priores comparative fixiores et in operando torpidiores deprehenduntur, poſteriores autem, principio vaporoſo magis praegnantes, et maiori ideo volatilitate ac celeriori non minus, quam vehementiori vi agendi praeditae ſunt; hinc pauca etiam huius ſubſtantiae grana cani, qui integram alias opii drachmam absque noxa graviori devorare valet, mortem inferunt. Ex libra opii duae circiter vel tres drachmae ſeparari poſſunt, et illa ordinario, inſtituta opii crudi infuſione aut decoctione cum aqua, ſub unguinoſo-ſpumidae materiae forma, ad ſuperficiem aquae adſurgit. Partes ſalinae, quarum mentio pariter facta eſt, valde acres et acidae naturae ſunt. Opium crudum enim guſtu amarum et adeo morſi-

morſicans reperitur, ut, aliquamdiu in ore detentum, linguam atque palatum exulceret (a), immo aliquam ſubinde ventriculi inflammationem producat (b). Ob intimam cum reliquis principiis miſcelam, ſeparatio earum difficillima eſt, et raro ſaltem nonnullis veras cryſtallos ſalinas in opii ſolutionibus obſervare contigit (c). Ad eas caeteroquin ratio praecipue referenda videtur, cur ſolutio opii aquoſa per ſalia alcalia fixa et volatilia praecipitetur, et perfecta ſubſtantiae reſinoſae a gummea ſeiunctio difficillime ſuccedat.

§. VI.

Opium correctum atque ſufficienter depuratum, hoc eſt, a rudioribus partibus terreo-reſinoſis ac nimium impetuoſis vaporoſis liberatum, ad potentiora ſudorifera, anodyna, hypnotica et ſedativa iure referendum eſt. Correctio, uti in primo dudum capite monui, neque toſtione, neque ſalium alcalium, aromatum ſimiliumque additione, ſed optime infuſione et frigida digeſtione, vel blanda etiam coctione temporaria cum aqua ſimplici, nunc pura prorſus, nunc ſpiritu aceti, aut ſucco citri, limoniorum, cydoniorum, cremore tartari alioque corpore acidulo modice remixta, peragitur; immo, ſi maiorem adhuc temperiem illi conciliare velimus, lenem iam depurati fermentationem corrigentibus addendam eſſe, reor. Quando cum aqua leniter coquitur, vel eodem menſtruo ſaltim infunditur, et infuſum frigidae digeſtioni aliquam-

(a) Conf. WEDELII *Opiologia*, *pag.* 26.

(b) Vid. LINDESTOLPE *Loc. cit. pag.* 591.

(c) Conf. NEVMANNI *Loc. cit. pag.* 115.

quamdiu committitur, gummoſae tantum partes, reſinoſis tenerioribus permixtae, ſolvuntur, terreo-reſinoſae craſſiores autem in fundo remanent indiſſolubiles, et portio virulentiſſima, ſpiritu impetuoſiori maxime praegnans, ad ſuperficiem, uti antea retuli, extruditur, ita ut haec cochleari facile auferri, illae autem filtrationis aut colaturae beneficio a purioribus reſinoſo-gummeis ſeparari queant.

§. VII.

Extractum, deſcripto modo paratum, inter pilulas, electuaria ſimilesque compoſitiones recipitur, aut ſpiritu vini rectificato, vel, quod ego quidem praeſtare arbitror, ſpiritu nitri aut ſalis rite dulcificato ſolutum, ſub tincturae forma, a guttis quinque ad decem, exhibetur. Doſis opii depurati in noſtris regionibus ab octava grani parte ſaltem ad grana duo, tria, quatuor adſcendit, in orientalibus vero regionibus multi, ſicuti CLEYERVS (d), KAEMPFERVS (e), et plures alii teſtantur, illud ſaepe a ſcrupulo uno ad drachmam unam, immo duas, absque ſenſibili noxa (f), deglutiunt: Quod ſine dubio

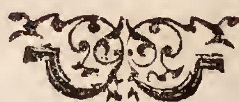
(d) Vid. *Ephemerid. A. N. C. G. Dec. II. Ann. X.*

(e) *Loc. cit. pag. 644.*

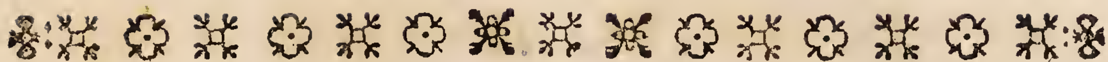
(f) Non abſolute haec intelligenda ſunt. Nam opii heluones, etiamſi a largo et frequenti eius uſu nullam initio et poſt temporariam adhibitionem perſentiant noxam, tandem tamen, poſt diuturniorem ſcilicet abuſum, graviſſime, uti idem KAEMPFERVS teſtatur, mulctantur: „Opium, „*loc. cit. inquit*, quod Europaeis, ſi grani unius „vel paucorum doſin exceſſeris, lethiferum nefas „audit,

bio liberiori ac largiori in calidioribus hiſce regionibus tranſpirationi cutaneae, et quotidiano imprimis uſui ac diuturnae adſuetudini, tribuendum erit. Tyrones quippe exiguis doſibus incipiunt, easdemque ſenſim augent, aeque ac vini aduſti potatores, vel etiam illi, qui tabaci fumo delectantur. In principio parum fumi herbae Nicotianae vehementia pathemata apud nondum adſuetos concitat, vertiginem nempe, temulentiam, dolorem capitis, vomitum, tremorem membrorum etc. quae poſtea tamen apud adſuefactos, niſi magnum committant exceſſum, non amplius obſervantur, etiamſi eorum aliqui per integrum fere diem hunc fumum hauriant. Notum praeterea eſt, ipſos Europaeos, in frigidioribus etiam regionibus habitantes, tandem opii adſumtionem largiorem, citra manifeſtum detrimentum perferre, ſi diuturna adſuetudo accedat. Quandoquidem GABRIEL CLAVDERVS hominem unico interdum die, trina vice, grana 40. 50. opii crudi impune devorantem et hoc per menſes octodecim et ultra continuantem, ſeſe noviſſe, refert.

„audit, a praenominatis populis longa adſuetu„dine ita familiare redditum eſt, ut drachmam „multi ſine noxa deglutiant. Multa hoc abuſu „vel longiori eius uſu acciuntur mala; emaciatur „enim corpus, laxantur vires, contriſtatur ani„mus, ſtupeſcit ingenium: Vnde videas inſtar „ſtipitum ſomnolentos et quaſi elingues ſedere in „conviviis opii liguritores etc.„

SECTIO

SECTIO XIV.

DE BALSAMICIS ET AROMATICIS.

Cap. I.

De differentia, natura, atque principiis Balsamicorum et Aromaticorum.

§. I.

Odorem balſamicum ab aromatico nonnihil diſcrepare, Phyſici ac Chemici dudum annotarunt. Ille nimirum, qui ex floribus hyacinthi, v. g. levcoii lutei, tuberoſae, violae martiae, et nocturnae, caprifolii Italici, roſarum, liliorum alborum, iasmini, radice iridis Florentinae, ligno Rhodino, ambra, moſcho, zibetho etc. inviſibili exhalatione erumpit, ſimplex, molliuſculus, et adeo in quibusdam expandens atque obnubilans eſt, ut diu, ſi fortior exiſtit, citra aliquam cerebri perturbationem tolerari nequeat; hic autem, quem cubebae, piper, caryophylli aromatici, cardamomum, baccae lauri, macis, canella alba, radix ſerpentariae Virginianae, ſatureia, thymus etc. emittunt, ex balſamico et acriuſculo compoſitus, adeoque priori vividior, reficiens, magisque exhilarans reperitur.

 §. II.

§. II.

Haud diſſimilis differentia etiam apud ſaporem occurrit. Sapor balſamicus enim nonnihil nauſeoſus eſt, nec unquam perfecte purus, ſed auſteriuſculo, aut amaricante, aut ſubacri etc. mixtus deprehenditur; aromaticus ex adverſo acris, urens, penetrans exiſtit, et in nonnullis, pipere v. g. caryophyllis, cardamomo, granis paradiſi etc. purus, in aliis, myrrha v. g. calamo aromatico, radice zedoariae etc. amaro, in aliis, radice mei v. g. leviſtici, angelicae, ſemine aniſi, foeniculi etc. dulci, et in aliis denique, cinnamomo v. g. dulci ſimul atque auſtero ſociatus eſt.

§. III.

Memoratus odor balſamicus et aromaticus unice *ſubtili ac mobiliſſimo cuidam principio volatili*, ſapor tum *huic*, tum *principiis fixis* ſuam debet originem, et prior ideo temporis ſucceſſu magis minusve minuitur, quin tandem in quibusdam, praeſertim mere balſamicis, penitus omnino perit; poſterior autem, cum paullatina tamen in ſingulis imminutione, perennat, vel diutiſſime tamen perdurat. Ex dictis igitur ratio pariter manifeſta evadit, cur ſimplicia huius cenſus vires medicas, a volatili principio deducendas, ſucceſſive amittant, illas vero, quae a fixis principiis potiſſimum dependent, poſt diuturnam etiam adſervationem, niſi penitus, maximam tamen partem, integras retineant: Immo ratio inde conſtat, cur maiorem virtutem ſub forma tincturae, nec non infuſi aquoſi et vinoſi, quam ſub forma decocti exerant.

§. IV.

§. IV.

Principium exhalabile odoratum in aliis mere ſpirituoſum eſt, adeoque ex tenerrimis tantum mobiliſſimisque *corpuſculis ſalino-ſulphureis* ſive *ſalino-inflammabilibus* conſtat, in aliis vero, quae perfectum oleum eſſentiale aethereum continent, idemque etiam, ſufficienti nimirum quantitate recepta, ſub deſtillatione humida cum aqua in receptaculum transmittunt, ex *particulis ſalino-inflammabilibus* et *oleoſis*, ſola interveniente mutua aggregatione, componitur, et priori proinde paullo craſſius exiſtit.

§. V.

Particulae halitus ſpirituoſi *ſalinae*, ſulphureis ſeu inflammabilibus arctiori copula iunctae, in plantis et mineralibus *acidae naturae* ſunt, in ſubiectis animalis proſapiae autem, in moſcho v. g. zibetho et caſtoreo, *urinoſa indole* gaudere, vel valde tamen ad illam inclinare videntur. Proportio caeteroquin inter partem ſalinam et inflammabilem, propter ſeiunctionis impoſſibilitatem, determinari nequit; id tamen extra dubium poſitum eſſe, arbitror, plus ſalis ad componendum halitum acriorem aromaticum, quam molliuſculum mere balſamicum, concurrere.

§. VI.

Oleum eſſentiale nativum, quod ſimplicium balſamicorum et aromaticorum quamplurima in ſinu ſuo reconditum fovent, in omnibus quidem ac ſingulis fragrantiſſimum *aethereum* eſt, valde nihilominus in diverſis ſpeciebus reſpectu coloris, odoris, ſaporis, acredinis, fluiditatis ac volatilitatis diſtinctum reperitur, et longius imprimis

primis oleum illud minerale, quod naphtha et petroleum dicitur, ac non ſolum per ſe fluidum occurrit, ſed ambrae etiam, ſuccini etc. mixtionem ingreditur, quoad proprietates nonnullas ab iis, quae animalis ac vegetabilis proſapiae ſubiecta largiuntur, recedit. Fluiditate enim, fragrantia et calida indole olea aetherea perfecte aemulatur, intuitu ſolubilitatis autem magis cum oleis eſſentialibus unguinoſis convenit, adeoque aeque, ac illa, ſolutionem in ſpiritu vini reſpuit.

§. VII.

Pleraque olea deſtillata aetherea colore flavo aut flaveſcente tincta cernuntur; dantur tamen nonnulla, quae colorem viridem, ſubviridem, vel rubrum aut rubellum, vel coeruleum, vel albicantem, vel aquae inſtar limpidum obtinent. Colores hi, poſt deſtillationem conſpicui, in aliis conſtanter perdurant, et ſenſim duntaxat ſenſimque paullo ſaturatiores redduntur, in aliis ex adverſo ſub adſervatione, praeſertim ſi aëri liberior in vitrum acceſſus ſaepiuſcule pateat, intra breve utplurimum tempus perfectam mutationem ſubeunt. Oleum millefolii nobilis v. g. et oleum chamomillae vulgaris initio coeruleum eſt, deinde fuſcum evadit. Oleum ſalviae ſeſe primum amoeno virore commendat, attamen hic color, vix aliquot diebus elapſis, in ſubfuſcum degenerat. Olea caryophyllorum aromaticorum et ligni Rhodini, quorum prius poſt deſtillationem ſubflavo, poſterius aureo colore gaudet, paullatim rubeſcunt, et oleum menthae flavo-rubellum, ſucceſſive colorem rubrum ſaturatiorem, deinde obſcure rubrum, tandem ex rubro nigricantem conſequitur. Silentio caeteroquin hoc loco praeterire nequeo, deſtillationis

nis et adhuc magis soli natalis diversitatem multum quoque ad mutandum colorem olei, ex eadem plantarum specie prolecti, conferre. Siquidem iterata dudum experientia memet ipsum et alios docuit, oleum chamomillae vulgaris non ubique coeruleo, nec oleum salviae viridi, sed utrumque hinc inde flavo tantum colore tinctum sub humida destillatione prodire, et hunc colorem deinde etiam constantem esse.

§. VIII.

Quaedam olea essentialia aetherea, et quidem eorum quamplurima, fluiditatem suam, si in loco frigidiusculo, vasisque vitreis, obturamento probe munitis, adservantur, per multos annos retinent, et tandem aliquam duntaxat, in nonnullis vix notabilem, spissitudinem contrahunt, alia vero, oleum anisi v. g. rosarum, etc. post destillationem, sub temperata etiam, quin calidiori aëris constitutione, coagulantur, albumque colorem induunt, ita ut lotam pinguedinem suillam, aut sevum vervecinum, habitu externo referant. Redit quidem olei fluiditas cum colore flavo aut flavescente primordiali, si vitrum igni carbonum nonnihil admoveatur, vel in calida saltim manu aliquamdiu detineatur, verum durabilis non est, sed, vitro iterum ab igne remoto rursusque in locum frigidiusculum delato, nova coagulatio supervenit.

§. IX.

Non colore tantum, sapore, odore, caeterisque allegatis proprietatibus externis aetherea haec olea essentialia magis minusve distincta inveniuntur, sed notabile etiam discrimen circa gravitatem specificam animadvertitur, dum nonnulla

nulla eorum, oleum v. g. cinnamomi, ligni ſaſſafras, caryophyllorum, cochleariae etc. fundum in aqua petunt, alia ex adverſo, oleum lavendulae v. g. maioranae, rorismarini, piperis, caieput et reliquorum pleraque, aquae perfecte innatant, vel rectius, plane ſupernatant, et alia denique propius ad ipſius aquae gravitatem accedunt, ita ut magis, quam praecedentia, immergantur, et paullo difficilius pariter ab ea ſeparentur (g). Ratio differentis huius gravitatis ſpecificae nondum ſatis quidem manifeſta eſt, diver-

(g) Secundum FRIDERICI HOFFMANNI Obſervationem vitrum, cuius *tara* ſeu pondus proprium ℥ij et grana 42. aequabat, in lance exactiſſima pendebat, penitus repletum — — —

Oleo ligni ſaſſafras — —	℥vj. gr.	53
— caryophyllorum — —	— —	52
— cinnamomi vero —	— —	51
— cinnamomi adulterato	— —	48
— carvi — —	— —	51
— aniſi — —	— —	50
— foeniculi — —	— —	50
— menthae — —	— —	40
— olivarum — —	— —	40
— ſpicae — —	— —	37
— terebinthinae igne ſicco deſtill. —	— —	37
— philoſophorum —	— —	37
— ſchoenanthi —	— —	33
— terebinthinae cum aqua deſtillato —	— —	32
— maioranae —	— —	30
— lavendulae —	— —	30
— de Citro Ital. —	— —	20
Spiritus vini rectificatiſſ. —	— —	32

verſam nihilominus particularum, maſſam maiorem aggregatione ſua conſtituentium, denſitatem, et inaequalem aquae interlabentis copiam ad diſcriminis memorati cauſſas referri poſſe, mihi valde probabile videtur.

§. X.

Oleum aethereum quodcunque ex duabus eſſentialibus, ex *ſubtili* nimirum ac *mobiliſſimo ſpiritu*, et *ſpiſſiori* ac *graviori ſubſtantia reſinoſa* componitur. Haec, quae per ſe, hoc eſt, absque partis ſpirituoſae conſortio fixa eſt, elemento ſpirituoſo corpus atque matricem praebet, et nimiam eius praecipitemque in vaſe aperto diſſipationem impedit; ille autem, qui cum halitu ſpirituoſo, in antecedentibus pridem deſcripto, perfecte convenit, et ſolus fragrantiae ac potiorum pariter virtutum cauſſa eſt, maſſam reſinoſam larga et intimiori miſcela ſua atque inſigni agilitate ad olei fluidi conſiſtentiam deducit, et tantam illi volatilitatem conciliat, ut ſub deſtillatione humida ſimul cum aqua alembicum transcendere poſſit. Vnde ratio etiam eluceſcit, cur olea, in vaſe aperto aliquamdiu, praeſertim in loco calidiori, adſervata, ſenſim ſpiſſeſcant, tandemque cum magna priſtinae fragrantiae iactura in denſam reſinam mutentur.

§. XI.

Cum laudatis oleorum partibus eſſentialibus prima eorum elementa, quorum quatuor, *ſimplex* videlicet ac *ſubtiliſſima ſubſtantia ſulphurea* ſeu *inflammabilis*, *ſal acidum*, *phlegma* et *terra tenerior* olei cuiuſcunque mixtionem ingrediuntur, minime confundi debent. Intime haec elementa mixta ſunt, et tam arcte cohaerent, ut diffi-

difficillime divellantur, et ab invicem separentur; patent tamen, praesertim sulphureum ac terreum, ex praecipuis oleorum proprietatibus, et variis quoque, tum diacriseos, tum syncriseos chemicae, exemplis demonstrari possunt.

§. XII.

Oleum aethereum, in succo plantarum circulante elaboratum, sensim inde secernitur, et in parvis cellulis sive vesiculis membranaceis, quae, adhibito imprimis microscopio, in multis subiectis, oleo magis minusve praegnantibus, in radice helenii v. g. angelicae, imperatoriae, iridis Florentinae, nuce myristica, baccis iuniperi, cortice abietis, pini etc. conspicuae sunt, colligitur. Sciendum tamen, vesiculas hasce rarissime, vel nunquam, in omnibus ac singulis eiusdem plantae partibus reperiri, sed apud hanc plantam saltim in cortice trunci atque ramorum, apud aliam solummodo in radice, aut ligno, aut foliis, aut floribus, aut calyce florum, aut seminibus fructibusque, maiori aut minori numero obvias esse, ac solam ideo partem, vesiculis memoratis donatam, sub humida destillatione parciorem aut largiorem olei substantialis quantitatem reddere.

§. XIII.

Non solum in plantis, sed in quibusdam pariter animalis prosapiae subiectis, substantiale oleum aethereum generatur; certo tamen certius est, proventum eius in posterioribus longe rariorem, et in fragrantissimis quoque, moscho v. g. castoreo, zibetho etc. adeo parcum existere, ut illud vix aut ne vix separari, et humidae destillationis ope ad molem conspicuam redigi possit.

§. XIV.

§. XIV.

A maiori aut minori ſimplicium balſamicorum et aromaticorum fragrantia, quae, uti ſupra pridem dictum fuit, ſoli principio ſpirituoſo adſcribenda eſt, ad maiorem aut minorem inhaerentis ac prodituri olei ſubſtantialis copiam concluſio univerſalis formari nequit. Dantur enim multa, quae, uti canella alba, calamus aromaticus, ſalvia, ruta etc. ſatis fortem odorem, praeſertim contuſa aut contrita, ſpargunt, et parum nihilominus olei largiuntur: Reperiuntur rurſus alia, quae, uti flores lavendulae, caryophylli aromatici etc. forti odore gaudent, et multum quoque olei reddunt: Dantur porro alia, quae, uti meliſſa, abrotanum etc. odorem debilem emittunt, ac parum quoque olei ſuppeditant: Immo occurrunt nonnulla, quae, licet non adeo fragrante odore donata ſint, copioſum tamen oleum in ſinu ſuo gerunt.

§. XV.

Expoſitis binis ſimplicium balſamicorum et àromaticorum principiis volatilibus, quorum prius, ſpiritus nempe, ſemper, poſterius, oleum aethereum videlicet, plerumque adeſt, in ſubiectis quibusdam adhuc duo alia, itidem volatilia, in aliis nimirum *ſubtilis quaedam ſubſtantia camphorata*, in aliis *ſal ſiccum oleoſum* accedunt, quae virtutem eorum magnopere augent, quin apud nonnulla totam propemodum virium medicarum rationem in ſe continent.

§. XVI.

Laudata ſubſtantia camphorata cum communi elemento ſpirituoſo et oleo aethereo quoad odoris fragrantiam et activitatem valde quidem

convenit, intuitu naturae autem atque mixtionis notabiliter ab iis diſtincta reperitur. Minutiſſimae enim moleculae, quae aggregatione ſua ſiccam, candidam, nitentem, cryſtallinam, maſſam poſt ſeparationem formant, e *terra* tantum *teneriori* et *ſimplici ſubſtantia inflammabili*, arctiſſima interveniente unione, ac citra ullius, uti ego quidem credo, principii ſalini concurſum, compoſitae, et oleoſis proinde moleculis longe ſimpliciores ac teneriores ſunt. Vnde illi etiam in magno errore verſantur, qui, camphoram oleum coagulatum, aut reſinam, aut gummi, aut ſal volatile oleoſum eſſe, perhibent.

§. XVII.

Subſtantia fixa, quae hactenus expoſitis principiis volatilibus corpus, vel, ſi ita dicere mavis, matricem ac receptaculum praebet, pro diverſa ſimplicium proſapia differt. Apud vegetabilia nimirum vel *mere reſinoſa*, vel *mere gummea*, vel *mixta reſinoſo-gummea* aut *gummeo-reſinoſa* deprehenditur; apud animalia autem eorundemque partes medicamentoſas, in moſcho v. g. et caſtoreo, plerumque *maſſam ſicciorem grumoſam*, vel etiam *ſolidiorem magisque cohaerentem*, ac *gummi-reſinis quodammodo analogam*, ſiſtit, et apud mineralia denique unice *purius* aut *impurius concretum bituminoſum eſt.*

§. XVIII.

Praeter memorata principia mere volatilia ac mere fixa, in ſubiectis quibusdam, praeſertim aromaticis, etiam principia quaedam mixta, hoc eſt, partim volatilia, partim fixa, *ſubſtantia* nimirum *craſſior unguinoſo-oleoſo-butyracea odoratiſſima* apud animalia, et *oleum craſſius aromati-*

cum

cum ceraceo-unguinosum expressibile, ut et *balsamus liquidus* apud vegetabilia occurrunt. Substantia prima, cuius species notabiliores zibethum et pinguedo castorina constituunt, ex *oleo essentiali aethereo* et *pinguedine unguinosa*, oleum aromaticum expressibile, in nuce myristica v. g. mace, baccis lauri etc. obvium, ex *oleo aethereo* et *fixa substantia ceracea*, et balsamus denique liquidus, cuius censu terebinthina, balsamus Peruvianus, de Copaiva etc. sunt, ex *copiosa resina* et *oleo aethereo*, quod priori fluiditatem conciliat, componuntur.

Cap. II.

De modo operandi, viribus medicis et usu Balsamicorum et Aromaticorum.

§. I.

Virtus medica balsamicorum et aromaticorum partim a volatilibus, partim fixis eorum principiis dependet, potiores tamen partes apud species quamplurimas prioribus deferendae sunt, quoniam, ventriculi calore a massa fixiori separatae, eodemque magis pariter commotae et animatae, multo vividius, ob eminentem suam subtilitatem ac mobilitatem, operantur, et citius etiam, quam fixa, tum inhalando per venas bibulas, tum filtrando, cum succis primae culinae naturalibus et adventitiis ad massam humorum circulantium remotissimosque corporis vivi recessus penetrant.

§. II.

Actionem suam haec pharmaca in solidas aeque ac fluidas corporis partes exercent: Has

nempe expandunt, rarefaciunt, et in velociorem imprimis motum progreſſivum redigunt; illas vivido quodam ac ſingulari ſtimulo, ad ardoris et morſicationis ſenſum referendo, ad fortiorem celerioremque contractionem et oſcillationem impellunt. Notari tamen oportet, ſtimulum hunc, ſolidis irritabilibus impreſſum, apud aromatica magis minusve vehementem, apud balſamica autem, quae vires ſuas in fluida potiſſimum exerunt, multo leniorem eſſe; nec ignorari etiam debet, adiuncta in integris ſimplicibus principia fixa reſinoſa ac gummea, eaque vel acria, vel amara, vel auſtera, vel dulcia, elementi volatilis oleoſo-ſpirituoſi activitatem ſub uſu intendere nonnihil, aut minuere; quemadmodum prius piper et caryophylli aromatici, poſterius radix angelicae, mei, leviſtici etc. egregie confirmant.

§. III.

Quamquam ſubtilis ac mobiliſſima ſubſtantia oleoſo-ſpirituoſa poſt pharmaci aromatici aut balſamici ingeſtionem in prima culina non adeo diu, uti antea pridem dictum fuit, commoratur, ſatis eximiam nihiloſecius operationem in illa ante tranſitum ſuum ad humores circulantes edit, dum non ſolum rudem materiam perſpirabilem, vulgarem flatuum genitricem, diſcutit, cruditates mucidas attenuat, ac putridam ſaburram corrigit, ſed langueſcentem quoque ventriculi et inteſtinorum motum periſtalticum, forti mediante tunicarum irritatione, ſuſcitat rurſum atque auget. Vnde ratio etiam protinus innoteſcit, cur aromatica et balſamica locum inſigniorem inter ſtomachalia et carminativa ſtricte talia occupent, et in variis ideo adpetitus, dige-

ſtionis

ſtionis ac chylificationis vitiis, in febribus itemque intermittentibus, ſtomachalibus, et frigidis adfectibus flatulentis, opem deſideratam creberrime ferant: Immo inde clare pariter conſtare arbitror, cur vermium inteſtinalium excluſioni, incremento ac multiplicationi adverſentur.

§. IV.

Non conſiſtit potens atque egregia horum medicaminum actio intra arctiores primae culinae limites, ſed poſt ſpirituoſae ſubſtantiae introitum in ſanguinem paullatim ad quascunque corporis partes extenditur. Exiliſſimae nimirum ac mobiliſſimae particulae oleoſo-ſpirituoſae, in vaſa receptae, ſenſimque per ſingulos machinae maeandros perennis circuli ope diſtributae, tunicam arteriolarum nerveam ſub tranſitu ſuo ſtimulis, iterato illatis, irritant, irritandoque contractionis vigorem in corde ac toto ſyſtemate arterioſo intendunt, ſubſtantialiter praeterea materiam ſpirituoſam et cruoris calorificam augent, ac totam ſanguinis maſſam magis minusve expandunt, rarefaciunt, et ſecum in motum progreſſivum velociorem rapiunt. Vnde fit, ut maior humorum fluiditas redeat, et calor naturalis increſcat, ut exhalatio cutanea et reliquarum pariter ſe-et excretionum quamplurimae largiores evadant, ut, diſſipatis nimium abundantibus humoribus ſeroſo-lymphaticis, laxiores partes ſolidae nonnihil exſiccentur, et decentem vim tonicam denuo recuperent, ut latex denique nervorum ſpirituoſus intuitu quantitatis augmenta capiat, et in vegetiorem circuitum validioremque actionem redigatur.

§. V.

Ex memorato generali operandi modo variae rursus virtutes fluunt, balsamicis et aromaticis vulgo adscriptae, et inde facili imprimis negotio, facta tamen ubivis rationali dictorum interpretatione et adplicatione, vires eorum resolventes (h), roborantes (i), nervinae, cephalicae, cardiacae, pectorales, uterinae, diureticae, sudoriferae, antiputredinosae et travmaticae derivari, et ipsarum quoque aegritudinum genera et species, quibus opitulantur, determinari

(h et i) Virtus resolvens, quod breviter hoc loco subiungere expedit, partim ab aucta, eaque velociori non minus, quam validiori partium solidarum contractione, partim ab introitu et immediata partis mobilissimae spirituosae miscela dependet. Quemadmodum enim subtile hoc principium crassam atque tenacem substantiam resinosam et gummeo-resinosam oleorum, durante unione, in decenti fluiditate conservare, immo eandem, si imminuta fuerit, novo adventu suo rursus augere valet; sic nulla etiam ratione dubitandum est, quin vires haud dissimiles in iusto crassiores animantium humores exerere queat. Circa virtutem roborantem quoque monendum duco, non solo eam fortiori ac velociori sanguinis et fluidi nervei in fibras motrices influxu niti, sed simul etiam ab exsiccatione aliqua, eidemque succedente maiori solidorum densitate seu textura compactiori, derivandam esse. Quo densiora quippe motus organa sunt, eo quoque robustiora existunt, eoque validiorem actionem in fluida, et haec reciproce in solida, exercent, ita ut motuum augmenta et vigor actionis sese in solidis ac fluidis mutuo excipiant.

nari poſſunt. Suppoſitis enim viribus recenſitis, aliisque, ex generali operandi modo deducendis, ſine difficultate intelligitur, aromatica et balſamica non tantum in variis primae culinae aegritudinibus, ſed in omnibus quoque morbis reliquis plus minusve profutura eſſe, quorum cauſſae potiores ad imbecillitatem, flacciditatem, nimiamque humiditatem partium ſolidarum, vel etiam ad liquidi nervei penuriam, depreſſionem caloris naturalis, abundantiam partis ſeroſo-lymphaticae, et ſanguinis caeterorumque humorum craſſitiem, viſcoſitatem, inertiam ac variam impuritatem, adeoque in genere ad torpidam ſolidorum contractionem, languidumque humorum circuitum, et imminutas aut plane ſuppreſſas ſe- et excretiones redeunt: Cuius cenſus v. g. ſunt apoplexia pituitoſa et eiusdem originis adfectus ſoporoſi, animi deliquia, paralyſes membrorum, melancholia, coryza iuſto diuturnior, cephalalgia, otalgia et odontalgia rhevmatico-catarrhalis, ſuſurrus aurium, obauditio, ſurditas, imbecillitas viſus, incipiens gutta ſerena et cataracta, ophthalmia ſeroſa, nec minus raucedo, tuſſis, aſthma pituitoſum et cachecticum, catarrhus ſuffocativus, obſtructio hepatis, lienis ac meſenterii chronica, hydrops aſcites, paſſio hypochondriaca et hyſterica, defectus et ſuppreſſio fluxus menſtrui, lochialis et haemorrhoidalis, fluor albus, ſterilitas, partus difficilis, retentio placentae uterinae, prolapſus uteri et inteſtini recti, impotentia virilis, vomitus, diarrhoea, lienteria, coeliaca, cachexia, adfectus ſcabioſi, venerei, ſcorbutici, rhevmatici et frigidi arthritici.

§. VI.

Praeter indicatum multiplicem et egregium usum internum, pleraque amplissimum quoque externum obtinent, et opem omnino eximiam discutiendo ac roborando ferunt, quando in debilitate capitis et memoriae, coryza et gravedine rebelli, hemicrania, cophosi, imbecillitate visus, nec non in paralysi membrorum, doloribus arthriticis et rhevmaticis, adfectibus oedematosis, tumoribus glandularum, odontalgia, colica, anasarca, tympanitide, inflammationibus erysipelaceis, aliisque, debilitate ligamentorum, etc. sub forma epithematum siccorum, sacculorum, cucupharum, vel in vulnerum quoque atque ulcerum inflammationibus, contusionibus et puncturis nervorum, cum vino calido adplicantur. Creberrime quoque pulveres dentifricios et cyprios, nec minus cataplasmata, decocta travmatica, unguenta, linimenta, emplastra, suffimigia, gargarismata, in laxitate uvulae, angina spuria, stomacace etc. maxime proficua, itemque balnea, pediluvia et insessus uterinos, in sterilitate, fluore albo, suppressione mensium etc. nonnunquam utilissimos, ingrediuntur.

§. VII.

Cognitis praecipuis aegritudinum speciebus, quibus pharmaca huius classis plerumque egregie medentur, facile pariter subiecta, quibus nocent, nec minus morbi, in quibus nullum locum inveniunt, cognosci poterunt. Non conducunt nempe, praesertim calidiora, hominibus biliosis, cholericis atque plethoricis, nec tuto quoque exhibentur in morbis, qui ex nimia

mia fibrarum ſiccitate atque ſtrictura, contractione ſolidorum iuſto celeriori ac fortiori, defectu ſeri et partium bilioſarum, aliarumque ſalino-oleoſo-inflammabilium abundantia, nec minus a congeſtione, ebullitione atque orgasmo cruoris et inde neceſſario promanante motuum augmento, proficiſcuntur. Secundum ſummum tamen rigorem memorata nequaquam intelligenda ſunt: Varii enim dantur morbi, qui proxime quidem et immediate ex motibus ſolidorum exorbitantibus naſcuntur, et fortiora nihilominus commoventia non ſolum ferunt, ſed etiam ad ſui curationem poſtulant, quoniam virulenta ſcilicet, corrupta ac ſimul valde tenax materia quaedam, vel fluidis mixta, vel tubulis minoribus hinc inde pertinaciſſime inhaerens, praeternaturali motuum augmento occaſionem praebet, et ſolida ſenſibilia atque elaſtica continuis ſtimulis ad violentiorem contractionem tamdiu impellit, donec penitus per apta organa excludatur; quemadmodum haec febrium quarundam, venenorum animalium ac vegetabilium, dyſenteriae, colicae, cardialgiae, immo epilepſiae et morborum ſimilium curatio abunde probat. Sub cuiuscunque enim morbi curatione vera Medicus rationalis non tantum de mitigando motu praeternaturali, et profliganda cauſſa formali, ſed ſimul quoque de corrigenda cauſſa materiali ſollicitus eſſe debet, quoniam haec illam ordinario producit, et, hac igitur praeſente ac perdurante, illa ceſſare nequit.

Cap. III.

De Radicibus Zedoariae, Zingiberis, atque Curcumae.

§. I.

Zedoaria, *Zittwer*, *Zittwer-Wurzel*, quae etiam *Zaduaria*, *Zadura*, *Zadera*, *Zerumbeth Serapionis* etc. vocatur, in *rotundam* ac *longam* diſtinguitur. Haec virtute illam nonnihil ſuperat, et unice proinde in Officinis noſtris venalis proſtat. Radix eſt brevis, compreſſa, quodammodo tuberoſa, paucis ſolummodo fibris intertexta, craſſitie digiti minoris, colore foris albido, ad luteum, aut fuſcum, aut gryſeum vergente, intus ſubfuſco aut cinereo-ſubluteo, odore fragrante camphorato, ſapore aromatico et amaricante. Rotunda plerumque colorem gryſeum obtinet, quoad reliquas vero proprietates cum longa convenit, praeterquam, quod debilior ſit, et minorem ſubſtantiae camphoratae quantitatem in mixtione foveat. Nonnulli utramque unius eiusdemque plantae radicem eſſe, et rotundam caput quaſi ſeu partem radicis ſuperiorem, longam vero truncum ſeu partem inferiorem conſtituere, perhibent; alii ex adverſo, quorum relationi maior in hoc paſſu fides habenda videtur, diſtinctarum prorſus plantarum radices iudicant, et plantam, quae ex longa progerminat, *Zingiber latifolium ſylveſtre*, alteram vero, rotundae nimirum radicis progeniem, *Colchicum Zeilanicum* vocant. *Illuſtri* LINNAEO prior aeque ac poſterior *Kämpheria foliis lanceolatis petiolatis* audit. Creſcunt in China, Bengala, Malabaria, Ceylonia, aliis-

aliisque Indiae orientalis locis, optima tamen Zedoariae longae ſpecies ex Inſula Ceylon adfertur.

§. II.

Radix Zedoariae longa bonae notae, h. e. integra, recens, carie nondum correpta, ponderoſa, compacta, parum fibroſa, et intus ſaturato colore fuſco, cinereo donata, copioſis ac valde activis gaudet *principiis*, tam *volatilibus oleoſo-ſpirituoſo-camphoratis*, quam *fixis reſinoſo-gummeis.* Oleum aethereum, cuius unica circiter drachma ex integra Zedoariae libra obtinetur (k), craſſiuſculum eſt ac ponderoſum, et quoad maximam ideo partem in aqua deſcendit. Portio, quae primum expellitur, limpida et comparative levior exiſtit, deinde autem viridescens, tandemque nigricans ſequitur. Principium ſpirituoſo-camphoratum non tantum ex ipſius radicis et aquae deſtillatae odore fragrantiſſimo camphorato cognoſcitur, ſed ita quoque humida deſtillatione ac ſublimatione, praeſertim ex radicibus recentibus (l), ſeparari poteſt, ut in conſpectum veniat, et vera camphora ſubſtantialis, quamquam tenerrima, ſub ſquamularum tenuiſſimarum, albicantium ac ſplendentium forma, aquae ſuperficiei paſſim innatet. Subſtantia fixa gummoſa reſinoſam ſapore et odore camphorato, adeoque etiam activitate medica ſuperat, et maiori praeterea quantitate inhaeret. In una enim radicis uncia binae circiter drachmae,

(k) Vide NEVMANNI *Praelect. chemico-pharmacevt. pag. 1212.*

(l) Conf. *Miſcell. A. N. C. G. Ann. IX. et X. Obſervat. 196. No. 14.*

mae, totidemque ſcrupuli ſubſtantiae gummoſae, et vix ſcrupulus unus aut drachma dimidia ſubſtantiae purae reſinoſae latent. Infuſum aquoſum colore fuſco, ſapore ſubacri, amaro et camphorato gaudet, eundemque, quem ipſa radix contuſa, odorem naribus imprimit. Extractum, inde paratum, longe debilius eſt, et odore ferme caret; manifeſto documento, partes praecipuas, volatiles nempe oleoſo-camphoratas, ſub evaporatione abiiſſe in auras. Infuſum ſpirituoſum primum colorem flavo-rubicundum obtinet, et ſapore amaro atque acri aquoſum ſuperat, odore autem et ſapore camphorato multo inferius reperitur. Eadem pariter de extracto ſpiſſato dicenda ſunt, praeterquam, quod hoc maiori amaritie et acrimonia praeditum inveniatur, et eminentem igitur fervoris ſenſum aliquamdiu in lingua ac faucibus relinquat.

§. III.

Vires medicae huius radicis maxime quidem volatili principio oleoſo-camphorato adſcribendae ſunt, valde nihilominus activitatem eius fixa quoque principia reſinoſo-gummea augent. Militat inter efficaciſſima, tametſi paullo calidiora, medicamenta diſcutientia, ſudorifera, alexipharmaca, pectoralia, cardiaca, ſtomachalia, carminativa, anthelmintica et uterina, ac rite uſurpata, eximium ſubinde auxilium in morbis exanthematicis, febribus malignis et catarrhalibus, adfectibus frigidis rhevmaticis, cachecticis et oedematoſis, tuſſi et aſthmate pituitoſo, anxietatibus praecordialibus, dyſpepſia, dyſorexia, vomitu, diarrhoea mucoſa, cardialgia et colica vere flatulenta, fluore albo, ſuppreſſione menſium

chro-

chronica, partu difficili, et placentae uterinae retentione praestat. Incolae Ceyloniae tanti eam aestimant, ut omnibus ferme medicamentis aliis praeferendam ducant. Addunt proinde singulis praeparatis suis, et multi recentem, ad corrigendam ventriculi imbecillitatem, cum oryza comedunt: Alii farinam cum eius iusculo bibunt, alii illam manducant, et halitu, quem ore emittunt, culices, aliaque insecta alata, in regionibus orientalibus noctu valde molesta, abigunt, immo nonnulli saltem manu tenent, aut, amuleti instar, de collo suspendunt, et hac quoque ratione corpus suum contra morbos varios, maxime autem putridos ac contagiosos, optime sese tueri credunt (m). Exhibetur in essentia et infuso vinoso, et creberrime pariter pulveres, electuaria, pilulas atque potiunculas ingreditur. In substantia datur a paucis granis ad scrupulum semissem, in infuso vinoso autem a drachma dimidia ad integram. In Officinis quoque *radix condita* prostat, quae remissior est, et maiori proinde quantitate adsumi potest. Externe inter cataplasmata, vulneribus, venenato cruore aut putrido ichore turgidis, imponenda, nec minus inter decocta anthelmintica recipitur.

§. IV.

Cum Zedoaria quoad multa ZINGIBER sive *Zinziber* convenit: Radicem enim sistit brevem, tuberosam, nodosam, ramosam, paullulum compressam, ac multis fibris donatam, coloris intus albicantis aut flavo-fusci, foris albidi, sublutei, aut fusco-rubescentis, saporis valde aromatici,

(m) Conf. *Miscellan. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 3. Observat.* 208.

matici, odoris fragrantis quidem, aſt debilioris ac minus camphorati, quam Zedoaria. Planta, quae *Amomum ſcapo radicato*, *ſpica ovata* LINNAEI eſt, in Inſula Iava, multisque aliis Indiae orientalis regionibus, nec minus in Inſula Americae Iamaica, in paluſtribus aliisque humidis locis ſponte provenit, et hinc inde etiam, praeſertim in vix memorata Inſula Iamaica, ab incolis ſtudioſe colitur. Zingiber ſylveſtre, absque ulla cultura adoleſcens, ſativo paullo ignobilius iudicatur, et huic igitur intuitu uſus medici et oeconomici poſtponitur.

§. V.

PAVLVS HERMANNVS (n), aliique Zingiberi naturam alcalinam tribuunt; aſt citra ullum fundamentum ſolidum. In naturali enim mixtione eius, praeter *inertes partes terreas*, nil, niſi *tenerrimum principium ſpirituoſo - camphoratum*, *oleum aethereum*, et *fixa ſubſtantia reſinoſo - gummea*, demonſtrari poteſt, immo, ſub deſtillatione ſicca et nativae mixtionis deſtructione, non merum ſal alcalicum, novegenitum, ſed ſimul quoque multum acidi prodit. Siccum principium camphoratum ex radicibus vetuſtioribus et diutiſſime ſiccatis conſpicua mole vix quidem, aut ne vix, ſeparari poteſt, in India tamen cum recenti Zingibere ſylveſtri optime id ſuccedere IO. OTTO HELBIGIVS teſtatur (o). Oleum ſubſtantiale aethereum, cuius unica circiter drachma ex integra Zingiberis libra humida deſtillatione elicitur, valde temperatum eſt, ac multum in hoc paſſu a longe calidiori Zedoariae oleo

(n) Vid. *Cynoſ. Mat. med. pag. 10.*

(o) In *Miſcell. A. N. C. G. Ann. IX. et X. Obſ. 196.*

oleo differt. Subſtantia fixa reſinoſa ac gummea arcte invicem mixta eſt, et difficillime igitur prior extractionis ope a poſteriori ſeparatur. Infuſum aquoſum primum colore flaveſcente, ſapore acri, urente, et ipſius Zingiberis odore gaudet. Inſpiſſatum extractum odore ferme deſtituitur, ſaporem tamen valde acrem ac fervidum obtinet. Pendet, ſi una radicis uncia recepta fuit, circiter drachmas duas. Infuſum ſpirituoſum primum, cum aequali Zingiberis quantitate blandae digeſtionis beneficio paratum, colorem ſaturate aureum, odorem debilem, qui magis ſpiritum vini, quam radicem prodit, et ſaporem vehementiſſime urentem atque pungentem poſſidet. Extractum, quod plerumque drachmam ſemiſſem, vel ſcrupulos duo pondere aequat, coloris flavo-ſubfuſci eſt, et naribus debilem odorem, linguae autem ſaporem fervidum atque accerrimum imprimit.

§. VI.

Zingiber, etſi ſaporis acredine valde praepolleat, ob blandam nihilominus olei eſſentialis, ceu principii activi potioris, indolem, Zedoaria longe temperatius deprehenditur, et operationem ſuam magis irritando et incidendo, quam commovendo, in corpore exercet. Iure igitur inter medicamenta ſtimulantia, attenuantia, ſtomachalia, carminativa et aphrodiſiaca referendum eſt, quae toties imprimis utiliſſima reperiuntur, quoties motus ventriculi periſtalticus, aliarumque partium contractiones languent, et ob pravam ideo eſculentorum digeſtionem larga impuritatum viſcidarum ac flatuum generatio accidit. Plerumque, condimenti loco, iuſculis, aliisque ciborum generibus additur,

tur, et subinde etiam pulveres, electuaria, infusa vinosa etc. ingreditur. In substantia non facile ultra scrupulum dimidium, praesertim apud subiecta sicca, macilenta, cholerica, exhibendum est; *conditum* vero, quod pariter in Officinis prostat, maiori dosi adsumere licet.

§. VII.

Zingiberi atque Zedoariae, ob formae atque naturae, immo ipsius plantae, similitudinem, CVRCVMAE RADICEM, *Gilbwurzel*, *Curcumey*, quam nonnulli etiam *Zingiber flavum*, *Crocum Indicum*, *Crocum terrestrem*, itemque *Terram meritam* etc. vocant, eodem capite iungere nullus dubito. Dividitur in *longam* et *rotundam*. Longa, quae in Officinis nostris praecipue venditur, et rotunda intuitu usus medici longe praestantior censetur, oblonga, nonnihil tuberosa, nodosa ac ponderosa est, colore foris subluteo, intus croceo, in vetustiori tamen valde ad puniceum vergente, odore aromatico, naribus quorundam paullulum ingrato, sapore pingui, subacri et subamaricante. Rotunda atque perfecte tuberosa, respectu coloris, odoris et saporis, longae valde quidem analoga existit, minus tamen aromatica et ignobilioris, uti dictum, indolis deprehenditur, adeoque rarissime in usum medicum trahitur.

§. VIII.

Parum discriminis Curcumam radice longa et radice rotunda intercedit, et sola duntaxat folia, quae forma et lateralium imprimis nervorum numero paullulum discrepant, alteram speciem ab altera distinguunt; hinc prior etiam a LINNAEO *Curcuma foliis lanceolatis; nervis lateralibus numerosissi-*

rosissi-

rosissimis, posterior *Curcuma foliis lanceolato-ovatis: nervis lateralibus rarissimis* appellatur. Vtraque in India orientali, et maxime quidem in Malabaria, Cananor, Calecut, Amboina et Ceylona, crescit, indeque ingens eius quantitas ad Europaeas non minus, quam Asiaticas et Africanas gentes evehitur.

§. IX.

Radix longa, quae sola propemodum, uti antea dictum, officinalis est, ex *partibus terreis, resinosis, gummosis, oleosis*, et *spirituoso-camphoratis* componitur. Camphora substantialis in radice ficciori difficilius demonstratur, ex recenti vero, praesertim copia maiori experimento adhibita, interdum conspicua, tametsi valde exigua mole educi potest (p). Oleum aethereum, quod aureo colore et satis forti sapore et odore pollet, parcissime quoque inhaeret, et integra radicis libra vix scrupulum unum vel drachmam semissem largitur. Infusum aquosum primum coloris flavo-spadicei est, et linguae saporem amaricantem ac nauseosum balsamicum, naribusque ipsius radicis odorem imprimit. Extractum, inde post inspissationem resultans, odore ipsius curcumae, colore fusco, ad nigredinem vergente, et sapore blande aromatico, amaricante et salso, qui postremus fortissimus est, donatum reperitur. Ex uncia una paratum, binas ferme drachmas pondere aequat. Infusum spirituosum primum sese elegantissima quidem rubedine commendat, digitos tamen, latera vitri, vasa argentea etc. crocea flavedine tingit, odore

(p) Conf. *Miscell. N. C. G. l. c.*

re magis ſpiritum vini, quam curcumam, prodit, et guſtu exploratum ſatis acre, aromaticum ac ſimul nauſeoſum deprehenditur. Extractum quoad ſaporem cum infuſo convenit, et quinque circiter ſcrupulos pendet. Docent haec examina, principium gummoſum cum reſinoſo adeo mixtum inhaerere, ut alterum ab alterius conſortio ſola extractione perfecte liberari nequeat: Immo, ex ſpeciali eductorum contemplatione patet, activitatem huius radicis non ſoli principio volatili oleoſo-ſpirituoſo, ſed ſimul quoque fixo gummeo-reſinoſo adſcribendam eſſe.

§. X.

Blande reſolvendo, abſtergendo, commovendo ac diſcutiendo in corpore agit, et in ictero chronico, inertia bilis, adfectibus flatulentis, febribus intermittentibus, hydrope aſcite, nephritide pituitoſo-ſabuloſa, fluore albo, obſtructione menſium, partu difficili etc. efficaciſſima ac plane ſpecifica deprehenditur. In India orientali ab incolis plerisque inter praecipua eſculentorum condimenta refertur, et cibis ferme omnibus, croci aut Zingiberis loco, additur. Apud nos pulveres, infuſa vinoſa, et electuaria, immo emplaſtra et unguenta roborantia ac diſcutientia etc. ingreditur. Doſis in pulvere a granis aliquot ad ſcrupulum unum, in infuſo autem a ſcrupulo uno ad drachmam integram et ultra adſcendere poteſt.

CAP.

Cap. IV.

De radicibus Cyperi et Galangae.

§. I.

Duplex cyperi radix in Officinis proſtat, *longa* nimirum et *rotunda.* Haec olivae magnitudine eſt, ſcabra, multis fibris tenuibus, paſſim, pilorum quaſi inſtar, ex capite prodeuntibus, inſtructa, colore foris ferrugineo aut rufo, intus albo, vel ex albido nonnihil flaveſcente, aut rubeſcente, vel ſubfuſco, ſapore ſubacri, amaricante ac blande aromatico, odore grato, et in recentiori ſatis fragrante: Illa autem oblonga reperitur, tenuis, nodoſa, geniculata, contorta, fractu difficilis, coloris in externa ſuperficie fuſco-nigricantis, intus albidi, odoris grati, et ſaporis, aeque ac praecedens, ſubacris, amaricantis et aromatici. *Cyperus rotundus* ſive *Cyperus orientalis maior* C. B. in Aegypto, Syria etc. ſponte circa flumina creſcit; *longus* vero, ſive *Cyperus odoratus radice longa* ſive *Officinarum* C. B. Indiam orientalem praecipue patriam agnoſcit, licet ignobilior quoque ſpecies in Sicilia, Italia et Gallia hinc inde obuia ſit. Vterque caeteroquin ad plantas graminifolias ac iunciformes pertinet.

§. II.

Alii Cyperum longum, alii rotundum praeſtantiorem iudicant, aſt differentiam reſpectu virtutum non adeo magnam eſſe, examina chemica quodammodo oſtendunt. Vtraque enim radix, praeter *odoratum principium oleoſo-ſpirituoſum,* eiusdem ferme indolis *ſubſtantiam fixam reſinoſo-gummeam* poſſidet, et *terreis* imprimis *partibus*

scatet. Oleum substantiale, ob exiguam, qua inhaeret, quantitatem, separari nequit, nisi magna radicis quantitas una vice humidae destillationi subiiciatur; quare praesentiam eius ex fragrante aquae abstractae odore suspicari magis, quam demonstrare licet. Infusum rotundae aquosum colore aureo, odore satis fragrante, sapore modice amaricante et aromatico gaudet, et post inspissationem extractum relinquit coloris sordide ferruginei, odoris debilis fragrantis, saporis amari et aromatici, quod, ex integra uncia separatum, circiter drachmas duas, totidemque scrupulos pendet. Infusum spirituosum primum colore aurantio est, odore magis spiritum vini, quam radicem, prodit, et sapore satis acri atque amaricante pollet. Extractum colore fusco - rubente, odore debili aromatico, sapore subacri et amaro donatum est, ac linguae sub degustatione pertinaciter adhaeret. Ex uncia radicis una circiter drachmas duas, totidemque scrupulos obtinui.

§. III.

Infusa et extracta, ex radice cyperi longa leni digestione et evaporatione parata, a prioribus parum distincta inveniuntur. Nam infusum aquosum primum, licet colore obscure rubro, ad nigrum vergente, tinctum sit, eundem odorem et saporem, quem praecedens aquosum, obtinet, praeterquam, quod amarities paullo maior deprehendatur. Extractum spissatum magis differre videtur: Colore enim fusco - nigricante, et sapore subacri, amaro et subadstringente pollet, odore autem penitus ferme destituitur. Minori praeterea quantitate gummosam hanc substantiam in radice cyperi longa adesse, mani-

manifestum est, quoniam extractum, etiamsi eadem radicis portio extractioni adhibeatur, nondum quinque scrupulorum pondus perfecte explet. Infusum spirituosum primum colore flavo-rubescente sese commendat, et, praeter debilem odorem balsamicum, saporem amaricantem et aromaticum possidet. Parum itaque vel nihil ab infuso spirituoso radicis cyperi rotundae differt. Massa inspissata coloris flavo- ac rubrofusci est, et odoris, ferme instar rob sambuci, debilis balsamici, saporis amari et aromatici. Ex uncia radicis una separatum, drachmas duas et aliquot grana pendet.

§. IV.

Virtutem hae radices discutientem, roborantem, nervinam et cephalicam obtinent, et subinde igitur in morbis, a cerebri et systematis nervosi imbecillitate, vel ab aliarum quoque partium solidarum atonia potissimum oriundis, auxilium non plane contemnendum ferunt. Dantur interne, quamquam nostra aetate paullo rarius, sub forma infusi vinosi aut essentiae, et radix rotunda interdum etiam pulveres ingreditur. Pro usu externo non tantum pulveribus cephalicis et sic dictis cypriis miscentur, sed saepe pariter inter species pro cucuphis et sacculis discutientibus atque nervinis recipiuntur; quae remedia, sub diversa tamen ac congrua sua applicatione, in hemicrania, vertigine, apoplexia, epilepsia, coryza iusto diuturniori, incipiente gutta serena, susurro aurium, cophosi, debilitate memoriae, nec non in paralysi, tremore, dolore rhevmatico - arthritico et oedemate membrorum, relaxatione ligamentorum

poſt luxationes, pluribusve huius commatis adfectibus conducunt.

§. V.

GALANGA MAIOR et MINOR, *groſſer und kleiner Galgant*, cyperi radicibus valde analoga deprehenditur. Minor, quae praeſtantior eſt, radicem ſiſtit tuberoſam, nodoſam, craſſitie digiti minoris, colore foris ſpadiceo ſive ex fuſco rubeſcente, pallidioribus geniculis circularibus hinc inde diſtincto, intus ruſo, aut ex ruſo albicante, odore fragrante, et ſapore acri, aromatico, ac paullulum ſubadſtringente praeditam. Planta, quae *Kämpheria foliis ovatis ſeſſilibus* LINNAEI eſt, in China, Malabaria, Inſulis Philippinis, Iava, et aliis quibusdam Indiae orientalis regionibus creſcit, ibidemque, teſte HERMANNO (q), *Lagondi* dicitur. Nonnulli minorem hanc galangam etiam *Galangam Chinenſem*, itemque *Cyperum Babilonicum* vocant.

§. VI.

Galanga maior cum minori maximam partem convenit, praeterquam, quod pollice utplurimum craſſior ſit, et ingratiori odore ac ſapore, adeoque ignobiliori etiam indole medica gaudeat. Rarius igitur, ob rationem indicatam, in uſum medicum trahitur, et in pauciſſimis ſaltem Officinis hodie venalis proſtat. Planta, in India *Banchabe* nuncupata, ſola praecedentis varietas eſſe videtur, et eandem quoque patriam habet.

§. VII.

Mixtionem naturalem galangae minoris, quam ſolam ulteriori contemplationi ſubmittam,

(q) *Lib. cit. pag. 8.*

tam, *principium spirituoso-camphoratum*, parum *olei essentialis aetherei*, copiosa *substantia gummea, resinosa* parcius mixta, et multae *partes terreae inertes* ingrediuntur. Partes spirituoso-oleosae non tantum ex odore fragrante patent, sed humida etiam destillatione demonstrari possunt, etiamsi integra radicis libra vix drachmam unam olei substantialis reddat. Sicca substantia camphorata rarissime in conspectum venit, nisi maior radicis recentis (r) quantitas destillationi subiiciatur. Infusum aquosum primum odore fragrante, sapore subacri ac paullulum aromatico, et colore fusco rubente gaudet. Inspissatum, recepta radicis uncia una, circiter drachmas duas, totidemque scrupulos pendet, et satis acrem atque urentem saporem possidet. Infusum spirituosum primum, ex aequali radicis quantitate paratum, debiliori quidem odore, quam aquosum, pollet, sapore tamen acri ac fervido longe istud superat, et rubro praeterea colore sese commendat. Post blandam evaporationem binos plerumque scrupulos massae rubro-fuscae relinquit, quae primo subadstringentem et aromaticum, deinde, piperis acerrimi instar, tam mordacem atque urentem saporem linguae imprimit, ut duo grana, aliquamdiu in ore detenta, apud subiecta sicciora ac sensibiliora faucium atque palati inflammationem excitare posse, credam. Notatu quoque dignum est, extracti utriusque superficiem subinde splendentibus ac valde acribus miculis salinis passim conspersam cerni; unde ingentis acredinis ratio quodammodo innotescit.

 §. VIII.

(r) Conf. *Miscell. A. N. C. G. Ann. IX. et X. Observat. 196.*

§. VIII.

Militat haec radix, quae in ſubſtantia ſeu pulvere, a granis aliquot ad ſcrupulum unum, in infuſo vinoſo autem a ſcrupulo uno ad drachmam integram exhiberi poteſt, inter activa medicamenta nervina, cephalica, ſtomachalia, carminativa, antifebrilia atque uterina, et eminentem igitur virtutem in vitiis digeſtionis et adpetitus, diarrhoea, vomitu, lienteria, coeliaca, adfectibus frigidis flatulentis, debilitate capitis ac viſus, vertigine, paralyſi, epilepſia cacochymica, ſuppreſſione menſium, fluore albo, doloribus poſt partum, cachexia, febribus intermittentibus quotidianis et quartanis etc. exerit. Externe cucuphas et ſacculos roborantes ingreditur.

Cap. V.

De radice Iridis Florentinae.

§. I.

RADIX IRIDIS ſive IREOS ALBAE FLORENTINAE C. B. *Florentiniſche Violen - Wurzel*, oblonga eſt, nodoſa, tuberoſa, pollicem craſſa, paullulum compreſſa, foris candida, fuſcis tamen punctulis paſſim ornata, intus vero vel perfecte albicans, vel, praeſertim quoad partem medullarem, ex albido flaveſcens. Odorem, repurgata ſcilicet et exſiccata, ſpargit ſubtilem, gratum, balſamicum, odori florum violae martiae ſimillimum, et manducata ſaporem, ex amaricante, ſubacri, et nonnihil pingui mixtum, linguae imprimit. Ex terra vix extracta, cortice tegitur rubente, multis fibris ſeu radiculis circum-

cumquaque inſtructo, quo detracto, radix aliquantulum ſiccatur, ut a citiori carie atque corruptione immunis evadat. Poſt exſiccationem facile tritura in pulverem redigitur, farinae ex albo flaveſcenti haud diſſimilem, qui, naribus attractus, mucum potenter incidit, et ſternutationem provocat.

§. II.

Planta, quae *Iris Florentina flore albo*, itemque *Iris Illyrica* dicitur, in variis Italiae provinciis, et campeſtribus imprimis atque montanis Hetruriae tractibus, ſponte ac ſine cultura creſcit, nec raro pariter in multis Germaniae, aliarumque Europae regionum hortis ſativa ac culta viſitur. Teſtibus quoque plerisque rei medicae ſcriptoribus, in Inſulis Rhodo et Cypro, nec minus in Lybia, Macedonia, Dalmatia (s) etc. provenit. Olim, intuitu nempe uſus medici, radicem iridis Illyricae et Macedonicae praeſtantiſſimam iudicabant; noſtra vero aetate Florentinae radix, quae ab Illyrica parum vel nihil differt, et vulgari noſtrate ſolummodo candidior, compactior, atque odoratior exiſtit (t), reliquis omnibus praefertur.

(s) Vide VALENTINI *Hiſtor. Simpl. reformat. Lib. II. Sect. II. Cap. XX.*

(t) „De Iride Florentina, HEVCHERVS *ſcribit*, „et Illyrica bene obſerves velim, quod vix differant, niſi floris odore, qui in Florentina fragrantior, et colore, qui in eadem candidiſſimus; in Illyrica pallide coeruleus — — — „Iris quoque alba Florentina a vulgari flore albo „ſpecie diverſa non eſt, differentia ſola eſt in ra- „dicibus,

§. III.

Circa principia constitutiva, praesertim activa, huius radicis apud plerosque materiae medicae scriptores altum observatur silèntium. LEMERY quidem, pro more suo, de copioso oleo et sale essentiali loquitur, et alii pinguedinis, terrae levis, farinaceae, porosae, absorbentis, nec non salis acris mentionem faciunt: attamen nullus inde perspicuus et sufficiens conceptus nascitur, et instituta examina chemica potius docent, radicem hanc ex *subtili terra farinacea*, *pauca substantia resinosa*, ac *paullo largiori gummosa* sive *salino-mucilaginea*, quibus omnibus *tenerrimae*, *odoriferae*, *particulae oleoso-spirituosae exhalabiles* mixtae reperiuntur, compositam esse. Terra insipida, farinacea, maximam ponderis partem constituit, et ordinario in uncia radicis una quinque drachmas superat. Oleum essentiale aethereum minima quantitate inhaeret, nec quicquam, nisi magna radicis quantitas recipiatur, sub destillatione humida prodit. Quum octo enim radicis, antea probe maceratae, uncias in arenae balneo ex cucurbita destillarem, nil, nisi aquam, odore violaceo ac debili sapore balsamico imbutam, cui frustula discerptae cuticulae

„dicibus, quae in Florentina maiores, crassiores, „solidiores, candidiores, odoratiores; ut adeo „recte IOH. BAVHINVS diversitatem regioni „calidiori adscribat. Sic foeniculum dulce, in „nostras regiones translatum, paullatim in vulga„re degenerasse, ipsi observavimus. Forte etiam „Florentina dicta sationi primam suam originem „debuit; nam ab eodem semine proveniunt irides „flore odorato, et inodoro. Vid. *Eiusd. Novos „Proventus Horti med. Acad. Viteberg. pag. 11.*

culae pinguis, et pauciſſimae miculae oleoſae innatabant, in receptaculum translatam fuiſſe, deprehendi.

§. IV.

Subſtantia fixa gummoſa, cuius quinque circirter ſcrupuli uni radicis unciae innati reperiuntur, ſubſtantia oleoſo - reſinoſa, quae minori quantitate adeſt, et binos ſcrupulos plerumque pondere aequat, adeo remixta eſt, ut notabilis eius portio ſub prima digeſtione cum ſpiritu vini ſimul extrahatur. Infuſum aquoſum pallide flaveſcens eſt, ſaporis amaricantis, moderate acris, ac paullulum nauſeoſi, odoris violacei; extractum vero colorem ſordide fuſcum, ſaporem amaricantem, leniſſima ſaltem acredine mixtum, et gratum odorem obtinet. Sub evaporatione odor violaceus nares conſtanter replet; manifeſto documento, odoriferum principium evaporabile copioſe in fixa hac ſubſtantia deliteſcere. Tinctura ſpirituoſa prima colore flaveſcente, odore violaceo, et ſapore amaricante, acri ac temperate balſamico pollet. Acredo, brevi interiecto tempore, ſeſe eminentius manifeſtat, tantaque deprehenditur, ut, piperis inſtar, fortem in faucibus ardoris ſenſum excitet. Quando tinctura haec ſpiritus abſtractione aliqua in cucurbita concentratior redditur, moleculae quaedam ſpiſſiuſculae reſinoſo-oleoſae, ſuperficiei innatantes, in conſpectum veniunt, quae, cochleari ablatae, in loco frigidiuſculo paullulum coagulantur, et teneriorem ac liquidiorem maſſam reſinoſam referunt, accedente vero leni calore ad priſtinam fluiditatem redeunt, et deguſtatae aromaticum, pinguem ac valde acrem ſaporem linguae imprimunt.

Ex-

Extractum, ex integra residuae tincturae mole paratum, coloris fusco-flavescentis est, et quoad saporem et eminentem acredinem cum descripta massa resinoso - oleosa innatante convenit. Vnde constat, radicis activitatem parti oleoso-resinosae praecipue adscribendam esse.

§. V.

Sub destillatione sicca, adeoque violenta nativae mixtionis destructione, ex radice hac primo aqua limpida, deinde liquor flavescens, tandemque liquor brunneo-rubens et saturate spadiceus, cum notabili portione olei nigri empyrevmatici, prodeunt; in retorta autem caput mortuum nigrum, iners, terrestre, quod, receptis quinque radicis unciis, binas ferme uncias pendet, relinquitur. Liquor flavescens debili saltem sapore acidulo gaudet; in succedente vero liquore fusco-rubente aciditas tanta reperitur, ut acetum vini, nisi acore, certe tamen acrimonia, superet. Postremum quoque hoc liquidum cum alcalicis vivide effervescit, et cutem, si guttula instilletur, colore flavo, aliquamdiu pertinaciter inhaerente, tingit. Oleum empyrevmaticum, simul ex praedicta radicis quantitate prolectum, ac postea a liquore, cui innatat, separatum, ad drachmae pondus et ultra plerumque adscendit.

§. VI.

In genere huic radici vires leniter commoventes, discutientes, resolventes, abstergentes, laxantes, aperitivae, diureticae, pectorales, antacidae atque anodynae competunt. Mediante enim principio, subtili, exhalabili, balsamico, blande discutit, ac lenem virtutem anodynam exserit; mediante autem substantia fixiori resi-

refinofo-gummea, et oleofa fpiffiufcula acriori, humores commovet, mucofitates valide attenuat et abftergit, partesque folidas, praefertim nervofo-mufculofas, adeo vellicat, ut fortiori ac vegetiori nifu in humores agant, et hac ratione circuitum non minus, quam fluiditatem eorum augeant, et terra denique farinacea, quae, extracta portione folubili, relinquitur, acidum, primae culinae inimicum, nonnihil deftruit. Ob varias igitur vires hafce generales ad profligandos multos morbos valet, ac valde imprimis in debilitate capitis atque ventriculi, foetore oris, tuffi, afthmate pituitofo, adfectibus flatulentis, torminibus ventris, praefertim apud infantes (u), obftructione atque tumore hepatis, lienis, glandularum mefaraicarum, fuppreffione fluxus menftrui, calculo et epilepfia infantili, fefe commendat, immo, contra gravedinem, coryzam, hemicraniam rebellem, cachexiam, hydropem, febres intermittentes et continuas, catarrhales atque malignas, venena animalia, diarrhoeas, et plures aegritudinum fpecies alias, quae per blanda diapnoica, abftergentia ac diuretica maxime curanda funt, et copiofo imprimis muco, in ventriculo, inteftinis, aliisque cavi-

(u) „Vfus eius, BERNH. VALENTINI *in Hift.* „*Simpl. reformat. pag. 117. fcribit*, praecipue in „omnibus pectoris affectibus, a tenaci pituita oriundis, valde eft decantatus, quippe quam refolvit, et ad faciliorem eiectionem idoneam „praeftat. Id quod in tenellorum infantum tuffi, „torminibus, aliisque affectibus cum emolumento „fit eo maiori, quoniam pulvis, ad aliquot grana datus, interdum etiam leniffimum vomitum „excitat etc.„

cavitatibus hoſpitanti, aut firmius etiam canalibus impacto, natales debent, multum aegris auxilii ferre deprehenditur. Optime datur in pulvere, apud adultos a ſcrupulo dimidio ad integrum, apud infantes a granis aliquot ad ſcrupulum ſemiſſem; commode tamen etiam inter infuſa vinoſa, a drachma dimidia ad integram et ultra, recipitur.

§. VII.

Externe, ſub forma pulveris groſſioris aut ſubtilioris adhibita, exſiccando, valide incidendo, abſtergendo, diſcutiendo ac ſtimulando operatur, et frequentiſſime proinde inter pulveres errhinos, ptarmicos, dentifricios, cyprios, eryſipelaceos, ſacculos nervinos et ſpecies pro cucuphis recipitur. Subinde etiam a Chirurgis felici effectu oſſibus carioſis et ulceribus fiſtuloſis, laxis, ichoroſis etc. inſpergitur, ut carnem luxuriantem abſumat, et abſorbendo humidum acre corrigat, adeoque conſolidationem adiuvet.

CAP. VI.

De radicibus Calami aromatici et Helenii.

§. I.

RADIX ACORI VERI ſive CALAMI AROMATICI OFFICINARVM et C. B. *Calmus*, *Ackerwurzel*, radicem ſiſtit oblongam, in ſuperficie nonnihil geniculatam, fungoſam, colore foris ex candido aut ſubflavo-rubeſcente, intus albicante, ſapore acri, aromatico, amaro, et odore admodum fragrante praeditam. Planta loca humida paluſtria amat, ac paſſim copioſe creſcit.

crescit. *Acorus Indicus*, seu *Asiaticus*, sese ab *Europaeo* sola radice distinguit, quae, teste HERMANNO (x), tenuior est, compactior, in superficie crebrius geniculata, et saporis quoque atque odoris gratioris.

§. II.

Copioso quidem *principio spirituoso*, et copiosa pariter *substantia fixa resinoso-gummea*, ast pauco saltem *oleo substantiali aethereo* radix calami nostratis instructa est, quare eminens odoris fragrantia magis mobilissimis partibus spirituosis, quam oleo aethereo, cuius unica circiter drachma, vel interdum bini duntaxat scrupuli integrae radicis librae inhaerent, in acceptis ferenda erit. Infusum aquosum primum, colore aureo tinctum, fragrantem odorem spirat, et balsamico ac valde amaro sapore gaudet. Inspissatum massam ex flavo-fuscam relinquit, quae pristinum quidem saporem balsamicum et amarum retinet, odore autem penitus ferme spoliata reperitur. Tinctura spirituosa prima coloris spadicei est, odore magis spiritum vini, quam calamum aromaticum, prodit, et saporem valde acrem, pungentem, amaro modice saltem mixtum, possidet. Extractum spissatum parum vel nihil a tinctura differt, praeterquam, quod mordacitas saporis in illo paullo remissior sit, idemque melius etiam, quam tinctura, ipsum calamum sapore referat. Ex uncia radicis una ferme drachmas tres extracti primi aquosi, et binas circiter drachmas extracti primi spirituosi obtinui: Vnde apparet, substantiam fixam gummosam longe maiori, quam resinosam, quantitate mixtionem ingredi, et amaritiem radicis prae-

(x) *Lib. cit. pag. 5.*

praecipue a parte gummoſa, aromaticam vero acredinem maxime a parte oleoſo-reſinoſa derivandam eſſe.

§. III.

Operationem ſuam in corpore humano valide commovendo, diſcutiendo, irritando ac roborando calamus abſolvit quare caute etiam apud ſubiecta ſicca, bilioſa, cholerica et plethorica in uſum vocandus eſt. Conducit magis ſubiectis humidis, frigidis atque pituitoſis, adeoque in iis quoque morbis, qui ex mucida lymphae dyſcraſia, lentore humorum et partium ſolidarum laxitate oriuntur, multum auxilii ſpondet. Pertinent huc varia adpetitus atque digeſtionis vitia, ex ventriculi flacciditate et muci adcumulatione perſaepe naſcentia, nec minus inertia bilis, vermes inteſtinales, adfectus flatulenti, febres intermittentes quartanae, cachexia, oedema membrorum, leucophlegmatia, aſthma pituitoſum ſimplex et cachecticum, nephritis pituitoſa, ſcabies humida, fluor albus, ſterilitas, torpor venereus, tumores glandularum, coryza diuturna etc. Nonnulli eum ſpecifice quoque contra ſcorbutum, hydropem aſcitem, febres malignas, peſtilentiales, et benignas catarrhales, immo, contra paralyſin atque tremorem membrorum, praeſertim apud aurifabros, alioſque, qui halitus mercuriales, ſeu rectius, Mercurium vivum, igne in halitus reſolutum, ſaepiuſcule intra corpus recipere coguntur, commendant.

§. IV.

Plerumque in infuſo vinoſo, a drachma dimidia ad integram, rarius in aquoſo, exhibetur. In Officinis quoque *radix condita* proſtat, quae

cru-

cruda longe remiſſior eſt, et maiori ideo quantitate adſumi poteſt. Externe decocta vulneraria et anthelmintica, nec minus ſacculos et epithemata ſicca, membris paralyticis, arthriticis etc. adplicanda, ingreditur, et interdum quoque, amuleti inſtar, contra aërem corruptum, effluvia contagioſa et infecta de collo ſuſpenditur. Vltimum hunc uſum non reprobo quidem, credo tamen, radicem hanc, per intervalla manducatam, graſſantibus morbis malignis, corpus a contagio certius, quam ſub amuleti forma, immune praeſtituram eſſe.

§. V.

RADIX ENVLAE, ſive HELENII, VVLGARIS C. B. *Alant-Wurzel*, quam calamo aromatico hoc capite iungam, craſſa eſt, oblonga, foris ſubfuſca, intus pallida, contactu pinguis, ſaporis amari et ſubacris, odoris fragrantis, paullulum ingrati. Planta in hortis colitur, et paſſim quoque in locis ſylveſtribus provenit.

§. VI.

Quamvis diſſecta enulae radix valde pinguis deprehendatur, parum tamen, vel nihil, *olei ſubſtantialis aetherei* in mixtione fovet. Nam integra libra ſub deſtillatione humida ne guttulam olei reddit, ſed aquam tranſeuntem mobili duntaxat *principio ſpirituoſo* impraegnat. Notatu quoque dignum eſt, nonnunquam, recepta nimirum maiori radicis quantitate, in alembico, quin ipſa aqua, *materiae cuiusdam camphoratae* moleculas in conſpectum venire, quae forma externa floſculos nivales aemulantur, et partim aquae innatant, partim alembici ac roſtri lateribus, aut collo receptaculi adhaerent. NEVMANNVS

NUS ex radicis libris duabus drachmam unam et ſcrupulum dimidium huius materiae obtinuit, eamque ſpiritu vini quidem, neutiquam vero aqua, ſolvi teſtatur (y).

§. VII.

Penuriam olei copioſa *principia fixa reſinoſo-gummea* compenſant, et praecipuam radici activitatem largiuntur. Subſtantia gummoſa reſinoſam quantitate ſuperat, et in una radicis uncia ferme ad unciam dimidiam adſcendit; reſinoſa ex adverſo circiter drachmam dimidiam aut duos ſcrupulos pondere aequat. Infuſum aquoſum primum nonnihil turbidum eſt, colorem tamen flaveſcentem poſſidet, et odore ac ſapore ipſam radicem refert. Poſt evaporationem maſſam, odoris debilis, ſaporis moderate balſamici et amari, coloris alibi albicantis, alibi ex albido flaveſcentis, alibi ex flavo fuſci, relinquit. Infuſum ſpirituoſum primum partim radicem, partim vini ſpiritum prodit, et ſatis acrem atque amarum ſaporem linguae imprimit. In extracto ſpiſſato color aureus adhuc ſaturatior et amarities fortior exiſtit, acredo autem nonnihil imminuta deprehenditur. E quibus colligere licet, activitatem huius radicis magis reſinoſae, quam gummoſae ſubſtantiae adſcribendam, et acredinem quoque a principio volatili, quod ſub evaporatione maximam partem in auras diſpergitur, ſimul derivandam eſſe.

§. VIII.

Inter activa medicamenta diſcutientia, diaphoretica, ſanguinem purificantia, alexipharmaca, ſtomachalia, carminativa, pectoralia, antiſcor-

(y) In *Praelect. chemicis*, *pag. 880.*

tiſcorbutica, vulneraria etc. locum ſibi vindicat, et frequentiſſime proinde, nec ſine inſigni plerumque emolumento, in infuſo vinoſo aut aquoſo, vel ſubinde etiam in decocto, a drachma dimidia ad drachmas duas, contra adfectus flatulentos, cachecticos, catarrhales, frigidos rhevmaticos, ſcorbuticos et ſcabioſos, tam benignos, quam malignos, nec minus contra tuſſim et aſthma pituitoſum, hydropem aſcitem, chloroſin, fluorem album, profluvia alvina, febres intermittentes et continuas malignas, praeſertim exanthematicas, paralyſin, imbecillitatem ventriculi, viſus ac cerebri, melancholiam etc. praeſcribitur, immo multum quoque ad expellenda venena animalia, et ſananda ulcera ac vulnera valet. Externe inter unguenta atque decocta travmatica et anthelmintica recipitur.

Cap. VII.

De radice Serpentariae Virginianae et Valerianae.

§. I.

Radix serpentariae ſeu viperinae, virginianae, *Virginianiſche Natter- oder Schlangen - Wurzel*, tenuis eſt, fibroſa, foris gryſeo- aut luteo-fuſca, intus albicans, ſaporis acris, amaricantis et camphorati, odoris aromatici ac pariter camphorati. Planta in America, praeſertim Carolina et Virginia, creſcit, et Ariſtolochiae ſpecies eſt, quae a raio et plvckeneto *Ariſtolochia Piſtolochia*, ſive *Serpentaria Virginiana caule nodoſo*, appellatur.

§. II.

Praeter egregium *principium volatile ſpirituoſo-camphoratum*, quod ex odore ſatis cognoſcitur, multas quoque *partes reſinoſo-gummeas* continet, *olei ſubſtantialis* vero nihil inde elicitur, niſi magna quantitas una vice deſtillationi humidae ſubiiciatur. Infuſum aquoſum ſaturate fuſcum eſt, odorem ſpirat balſamicum camphoratum, et ſapore amaro, leniter balſamico et camphorato gaudet. Extractum, inde blanda evaporatione paratum, nigricans eſt, odore rob ſambuci aemulatur, et amarum, ſubacrem, balſamicum atque camphoratum ſaporem obtinet. Vncia radicis una binas circiter drachmas ſuppeditat. Tinctura ſpirituoſa prima aurantii coloris eſt, ſaporis acris, amaricantis, camphorati, odoris nonnihil ſaltem balſamici. Maſſa ſpiſſata, quae ſub evaporatione fortem odorem balſamico-camphoratum ſpirat, colorem flavo-fuſcum, odorem aromaticum, et ſaporem amarum, ſubacrem, et nonnihil camphoratum obtinet. Superat activitate extractum aquoſum, et ex uncia una circiter drachmam unam pendet.

§. III.

Ab incolis Virginiae magni haec radix aeſtimatur, quoniam ſeſe ſimplici hoc remedio contra virulentiſſimos anguium quorundam morſus egregie tueri poſſunt. Apud nos inter diaphoretica, diuretica, roborantia, carminativa, anthelmintica, et praeſtantiſſima alexipharmaca atque purificantia numeratur, et ſpecifice imprimis in peſte, aliisque febribus malignis, ſcorbuto, angina ſpuria, adfectibus ſoporoſis et apoplecticis ſeroſo-pituitoſis, refractaria febre quartana et quotidiana etc. magnopere prodeſſe, ac multum

multum quoque ad deſtruenda venena animalia, et variolas aliaque exanthemata expellenda, valere deprehenditur: A largo tamen atque frequenti eiusdem uſu in morbis paullo calidioribus abſtinere decet, ne iuſto fortius commovendo et irritando noceat. Plerumque in infuſo vinoſo, a ſcrupulo uno ad drachmam integram, praeſcribitur, et ſubinde quoque pulveres et electuaria ingreditur. Tinctura, cum ſpiritu vini parata, calidioris indolis eſt, et ſaltem a guttis 10. ad 20. 30. 40. propinatur. Externe, groſſiuſcule contuſa, ſpeciebus pro ſacculis discutientibus et nervinis miſcetur, nec raro quoque decoctis vulnerariis additur.

§. IV.

Radix valerianae, *Baldrian - Wurzel*, dividitur in *hortenſem*, *ſylveſtrem maiorem*, et *ſylveſtrem minorem*. Hortenſis craſſa eſt, rugoſa, in ſuperficie geniculata, foris gryſeo-fuſca, intus pallida, ſaporis ſubacris et aromatici, odoris fragrantis ingrati. Planta in hortis colitur, et *Phu magnum*, *Valeriana Pontica*, *Phu Ponticum*, *Valeriana hortenſis* etc. dicitur. Sylveſtris maior tenuis atque fibroſa eſt, et foris colore fuſco, intus cinereo - aut ſubflavo - albicante, odore aromatico atque ſimili etiam ſapore donata reperitur. Fibrae ſeu radiculae minores ex capitulo craſſiori prodeunt. Planta, quam c. bavhinvs *Valerianam ſylveſtrem maiorem*, alii *Phu Germanicum*, *Phu maius vulgare* etc. vocant, in locis humidis ſylveſtribus creſcit. Sylveſtris minor, ſive paluſtris, cum ſylveſtri maiori maximam partem convenit, praeterquam, quod radiculae adhuc tenuiores ſint, et ſaporem magis amaricantem, quam aromaticum, obtineant.

§. V.

Respectu virtutis radix Valerianae sylvestris maioris reliquis speciebus praeferenda est, et frequentius proinde in usum trahitur. Continet activa *principia spirituosa*, et *fixa resinoso-gummea*, oleum substantiale autem in ea vix, aut ne vix, demonstrari poterit. Infusum aquosum primum coloris fusco-nigricantis est, fortem atque specificum radicis odorem eructat, et saporem amaricantem ac valde nauseosum possidet. Massa spissata coloris nigricantis est, odorem sat fortem ac valde nauseosum spirat, et saporem dulcamarum, seu potius amaricantem, aliquà in principio dulcedine mixtum, linguae imprimit. Tinctura spirituosa prima, colore obscure aureo, odore ingrato, et sapore acri atque balsamico gaudet. Inspissata extractum coloris ex fusco nigricantis, odoris debilis balsamici, et saporis subacris, aromatici atque amari relinquit. Maior activitas, quod sapor testatur, in extracto spirituoso, magis resinoso, quam in extracto aquoso, magis vel unice gummoso, latet. Ex uncia radicis una drachmas duas et grana triginta quinque extracti primi aquosi, et drachmam unam cum semisse extracti primi spirituosi obtinui.

§. VI.

Viribus medicis radici Serpentariae valde analoga est, in operando tamen longe remissior deprehenditur, et eximiam imprimis ac plane specificam activitatem in imbecillitate visus, incipiente cataracta et epilepsia monstrat. Antepilepticam virtutem dudum FABIVS COLVM-

NA

NA (z) laudavit, eamque poſtea, praeter complures alios, *Dominus* MARCHANTIVS (a) ulterius confirmavit, et novis exemplis plane evictam dedit. Multis enim hominibus, aetatis diverſae, qui truculento huic morbo ab infantia, vel per longum tamen tempus obnoxii fuerant, radicem pulveriſatam, praemiſſis laxantibus, ſemel, vel iterata etiam vice, ad drachmam unam, tam felici exhibuit ſucceſſu, ut plerique perfectam ſanitatem, alii notabilem ad minimum ſymptomatum mitigationem inde reportaverint. Apud infantes et delicatiores pulveris doſin minuere, et eo ſaepius eundem propinare praeſtat: Nec opus quoque eſt, ut in quovis morbo, cui opitulari ſolet, in pulvere exhibeatur, ſed ſubinde vino quoque infundi, immo inter decocta recipi poteſt; certo tamen certius eſt, radicem pulveriſatam in adfectibus epilepticis efficaciſſime operari. Externe travmaticis accenſetur, et humidis epithematibus vinoſis, quae, praeſente viſus debilitate, imminente cataracta ac gutta ſerena etc. oculis imponuntur, perſaepe additur. Nonnulli antimagicam quoque atque magneticam illi virtutem tribuunt, et, amuleti inſtar de collo ſuſpenſam, febres intermittentes imprimis profligare credunt: Verum enim vero, putatitias haſce vires ſuperſtitionis ſobolem eſſe, Medicos rationales facillime cognituros ſpero.

(z) In *Hiſtor. Plant. Cap. de Phu Dioſc.*

(a) Vide *Memoires de l'Acad. Royale des Sciences, ann. 1706.*

Cap. VIII.

De radicibus Imperatoriae, Angelicae, Levistici atque Mei.

§. I.

Radix imperatoriae, *Meister - Wurzel*, crassa est, oblonga et geniculata, foris fusca, intus alba, aut ex albido flavescens, odoris admodum fragrantis aromatici, saporis acris et amari. Dissecta hinc inde numerosas vesiculas, materia oleoso - resinoso - gummea repletas, ostendit. Planta, quae C. BAVHINO et LINNAEO *Imperatoria*, DODONEO *Ostrutium* audit, in Austria, Styria, Helvetia, Comitatu Tyrolensi et montibus Tridentinis sponte crescit, apud nos autem plerumque in hortis colitur.

§. II.

Radix recens, et carie, cui valde obnoxia est, nondum corrupta, copiosis *partibus resinoso-gummeis*, et paucis quoque *oleosis aethereis* instructa est. Nam libra radicis una circiter drachmam semissem olei, octo propemodum uncias substantiae gummosae, et binas, immo tres uncias substantiae resinosae reddit. Infusum aquosum primum nonnihil turbidum est, coloris fusci, odoris, instar ipsius radicis, fragrantis, saporis satis amari et quodammodo nauseosi, cui post aliquam moram lenis acredinis sensus iungitur. Inspissatum suppeditat massam fusco - nigricantem, saporis amari, odoris debilis, et, instar rob sambuci, nonnihil balsamici. Praeter amaritiem tandem aliqua etiam acredo percipitur. Tinctura spirituosa prima colore dilute aureo, odore

odore valde fragrante, et ſapore amaricante ac longe acriori, quam infuſum aquoſum, pollet. Extractum, poſt evaporationem relictum, colorem ſaturate aureum, odorem ipſius radicis, et ſaporem amarum ac valde acrem obtinet: Vnde manifeſtum evadit, virtutes huius radicis primario principiis ſpirituoſo-oleoſo-reſinoſis adſcribendas eſſe, etiamſi multo minori quantitate, quam ſubſtantia gummoſa, inhaereant. Quicquid enim circa copiam deficit, abunde indole calidiori et eminenti acredine compenſatur.

§. III.

Efficaciſſimum, et ſubinde plane egregium medicamentum carminativum, ſtomachale, pectorale, diureticum, uterinum et alexipharmacum eſt; caute nihilominus, modice, et apud humida ſaltem et torpidioris naturae ſubiecta, praeſente cauſſa materiali magis frigida, quam calida, in uſum vocanda eſt. Conducit maxime in debilitate ventriculi, pituitoſis cruditatibus onuſti, cardialgia ac colica vere flatulenta, diarrhoea mucida, febre intermittente quotidiana et quartana, ſuppreſſione urinae, calculo, nephritide pituitoſa, hydrope, fluore albo, ſuppreſſione menſium chronica, aſthmate, cachexia, peſte ac pluribus morbis, quorum curationi paullo calidiora aromatica, balſamica et amara tuto impendi poſſunt. Locum etiam inter anthelmintica et travmatica obtinet, nec parum ſubinde in refractaria viſcerum obſtructione et morbis catarrhalibus prodeſt. Interne plerumque in infuſo vinoſo, aut aquoſo, a drachma dimidia ad drachmas duas, praeſcribitur, et crebro pariter inter electuaria recipitur. Externe multum valet ad ſcorbutum oris, intumeſcen-

tiam glandularum salivalium, et ulcera ac vulnera impura curanda, si pulveribus, gargarismatibus, decoctis etc. additur.

§. IV.

Imperatoriae radice temperatior, adeoque etiam praestantior est RADIX ANGELICAE SATIVAE C. B. *Angelicken - Heilige - Geist - Brust-Wurzel.* Multas haec ipsa fibras seu radices minores e capite crassiori emittit, quae, aeque ac ipse truncus seu caput, colore foris subluteo-ferrugineo, intus albicante, punctis hinc inde fusco-flavescentibus distincto, odore fragrante aromatico, sapore acri et amaricante, grata quadam dulcedine mixto, pollent. Praeter angelicam sativam hortensem maiorem, in Officinis etiam RADIX ANGELICAE SYLVESTRIS MAIORIS prostat, quae praecedente sativa, respectu virium, nisi superior, certe tamen non inferior est, et sponte in Helvetiae, Bohemiae, Norwegiae, Lapponiae, Islandiae etc. montibus ac rupibus nascitur. Septentrionalis montana censetur optima: Huic Bohemica et Helvetica, et hisce denique vulgaris sativa succedit. Longe facilius adhuc, quam Imperatoriae radix, ob iunctam dulcedinem, cariosa redditur; hinc semper integram, recentem ac probe resinosam ad usum seligere praestat.

§. V.

Activis *principiis oleoso-spirituosis*, *resinosis* ac *gummeis* instructa est. Olei essentialis aetherei quantitas in integra libra raro ad drachmam unam adscendit; fixa autem principia maiori copia mixtionem ingrediuntur, et uncia radicis una plerumque drachmas tres extracti aquosi, et drach-

drachmas duas extracti ſpirituoſi primi largitur. Infuſum aquoſum, quod luteo colore eſt, balſamico-ſubdulcem ſaporem poſſidet, et odore ſuo radicem quodammodo aemulatur, etiamſi tam debilis ſit, ut ſimplex paullo difficilius inde cognoſcatur. Maſſa ſpiſſata, cuius color ſaturate fuſcus eſt, odore adhuc debiliori gaudet, et aromaticae duntaxat dulcedinis ſenſum in lingua excitat. Tinctura ſpirituoſa, dilute aurea, radicem ipſam valde redolet, et acri, balſamico et amaricante ſapore, qui longe maioris, quam in priori, activitatis index eſt, donata reperitur. Maſſa ſpiſſata ab infuſo vix diſtincta videtur, praeterquam, quod color flavus ad fuſcum vergat, et aromatica acredo longe adhuc potentior ſit, adeoque morſicatione ſua linguam ac fauces fortius adficiat.

§. VI.

Medicaminum praeſtantiſſimorum auget numerum, et bezoardica imprimis, antiſcorbutica, carminativa, pectorali et uterina virtute ſeſe commendat. Operationem ſuam partim irritando et diſcutiendo, partim abſtergendo ac demulcendo abſolvit. Virtus demulcens ſubdulci principio gummoſo, vires reliquae partibus reſinoſo-oleoſo-ſpirituoſis primario adſcribendae ſunt. Imperatoriae radici ubivis ſubſtitui poteſt, immo eidem, ob indolem longe temperatiorem, in caſibus plerisque, maxime autem in ſcorbuto, adfectibus flatulentis et pectoris pituitoſis, paſſione hyſterica, et febribus malignis praeferri meretur. Datur in infuſo vinoſo et aquoſo, a drachma dimidia ad drachmas duas, et ſubinde etiam in decocta et infuſa theiformia recipitur. Externe inter maſticatoria antiputredinoſa, antiſcor-

tiſcorbutica, anticatarrhalia et prophylactica, locum habet, et frequentiſſime etiam gargarismata, contra odontalgiam et tumores glandularum ſalivalium praeſcribenda, nec minus decocta, unguenta, epithemata et cataplasmata, discutientia, roborantia, carminativa, travmatica atque alexipharmaca, ulceribus ſcorbuticis, ac venenatis vulneribus, punctura aut morſu inflictis, adplicanda, ingreditur.

§. VII.

Radix levistici, ſive ligvstici vvlgaris, c. b. *Liebſtöckel-Wurzel*, craſſa eſt, oblonga, in multas fibras rectas ac ſatis quoque craſſas diviſa, coloris extrinſecus ſubfuſci, intus albicantis aut pallide flaveſcentis, odoris fragrantiſſimi, ſaporis ſubdulcis, ſubacris et blande aromatici. Facile, et intra modicum tempus, aeque, ac radices praecedentes, pulverulenta atque carioſa evadit. Planta ordinario in hortis ſeritur, et apud Botanicos etiam *Angelica maior*, *Laſerpitium Germanicum* etc. audit.

§. VIII.

Praeter copioſum *principium ſpirituoſum*, quod ſeſe maxima odoris fragrantia manifeſtat, parum quoque *olei*, ac multum *ſubſtantiae fixae reſinoſo-gummeae* in mixtione fovet. Oleum eſſentiale aethereum in integra radicis libra drachmae pondus rariſſime excedit, ſubſtantia fixa autem, praeſertim gummoſa, quantitate longe maiori inhaeret. Infuſum aquoſum primum, ſaturate aureum, odorem ſpirat debilem, et balſamico-ſubdulcem ſaporem obtinet. Maſſa inſpiſſata, quae ex uncia radicis circiter drachmas tres pendet, vix diſtincta eſt, et maiori ſolummodo

modo dulcedine balſamica, et colore obſcuriori, nimirum ſubfuſco, ſeu flavo-fuſco pollet. Tinctura ſpirituoſa, cuius color aureus eſt, odore radicem aemulatur, et acris atque balſamici ſaporis ſenſum in lingua excitat. Extractum, quod, integra pariter radicis uncia recepta, drachmas duas et ſcrupulum dimidium pondere aequat, quoad odorem cum infuſo convenit, reſpectu ſaporis et coloris autem aliquantulum differt, dum ſubfuſco-flavum eſt, et ſaporem ſubdulcem et aromaticum poſſidet. Notatu quoque dignum eſt, extracto huic, cum evaporando iam ad conſiſtentiam mellis redactum eſſet, materiam paullo liquidiorem, pinguem, reſinoſo-oleoſam, valde aromaticam, innataſſe, quae maſſae reliquae activitatam praecipue largiri videbatur; nec prorſus ſilentio praetermittendum eſt, dulcedinem in extracto aquoſo radicis leviſtici maiorem, acredinem contra aromaticam extracti ſpirituoſi multo minorem fuiſſe, quam apud ſimilia extracta radicis angelicae.

§. IX.

Virtute carminativa, pectorali, diuretica et uterina multa ſimplicia huius commatis ſuperat, et ſpecifice imprimis in adfectibus colicis et cardialgicis, aliisque flatulentis, ictero, tuſſi, aſthmate, calculo, ardore et ſuppreſſione urinae, malo hyſterico, obſtructione menſium et lochiorum, ceterisque morbis, in quibus radix angelicae prodeſt, convenit. Datur in infuſo vinoſo, rarius in decocto, aut infuſo theiformi aquoſo, a drachma una ad duas, immo unciam dimidiam. De uſu externo eadem prorſus, quae de radice angelicae dicta fuerunt, memorare licet.

§. X.

§. X.

Cum Leviſtici et Angelicae radicibus quoad odorem, ſaporem, principia activa ac vires medicas, RADIX MEI ſive MEV convenit, praeterquam, quod maiori dulcedine, minori ex adverſo acredine donata ſit. Planta, quae *Meum foliis anethi* C. B. et *Athamanta foliolis capillaribus, ſeminibus glabris ſtriatis* LINNAEI eſt, ſponte in montibus, praeſertim alpinis Helvetiae, Italiae ac Galliae, et ſubinde etiam in pratis ſiccioribus creſcit. In iisdem morbis, quibus leviſtici radix medetur, conducit, et ſub eadem quoque forma interne in uſum trahitur. Externe groſſiuſcule contuſa et cum vino cocta, mammis, ad tumores duros reſolvendos, imponitur.

CAP. IX.

De radice Carlinae.

§. I.

RADIX CARLINAE CAVLE VNIFLORO LINNAEI, *Eberwurzel*, radix oblonga eſt, digiti utplurimum craſſitie, colore foris pallide ferrugineo, intus ex flavo aut fuſco albicante, odore ingrato, ſapore ſubacri ac debili balſamico. Sponte in tractibus Italiae, Helvetiae, Bohemiae, Moraviae, Thuringiae et Hercyniae montanis atque apricis creſcit, indeque in Officinas noſtra ſat magna copia transmittur. Facile in ſuperficie ſitum contrahit, poſteaque carie corrumpitur, niſi effoſſa probe ſiccetur, et in ſicco pariter loco adſervetur.

§. II.

Copiosas *partes resinosas* ac *gummeas*, paucas vero *spirituoso - oleosas* possidet. Portio essentialis oleosa portioni resinosae tam alte immersa est, ut altera ab altera primae destillationis et extractionis ope perfecte separari nequeat. Ex libra radicis una circiter scrupuli duo, rarissime drachma integra eliciuntur. Hoc oleum, quod paullo fortiorem ignem ad sui separationem postulat, ob partium quarundam resinosarum misscelam, in aqua fundum petit, et spissioris consistentiae est, adeoque temporis successu fluiditatem suam penitus amittit, et in balsamum crassiusculum condensatur, nisi mature nova destillatione humida a mixtis particulis resinosis, quae, substrato igne moderato, in vesica remanent, separetur. Rectificatione laudata perfecte fluidum redditur, et aquae postea innatat, multumque virtutis obtinet, immo reliquis principiis intima unione sua praecipuam activitatem conciliat (b).

§. III.

Infusum aquosum primum ipsam radicem nonnihil redolet, et valde debili ac parum grato sapore balsamico pollet. Color ex flavo et rubente subfuscus est. Extractum flavo - bruneum vix praestantius existit, licet uncia radicis una dimidiam ferme unciam, vel ad minimum drachmas tres largiatur. Maior virtus in parte resinosa latet. Nam infusum spirituosum primum, quod aureo colore gaudet, subacrem, et ipsius radicis instar ingrate balsamicum saporem linguae imprimit. Eiusdem ferme conditionis extractum inspissatum deprehenditur, quippe quod

(b) Conf. NEVMANNI *Lib. cit. pag. 671. sequ.*

quod colore ſaturate aureo, ad rufum nonnihil vergente, odore debili balſamico, et ſapore ſubacri et amaricante praeditum eſt. Vncia radicis una duas circiter drachmas mihi reddidit.

§. IV.

Inter medicamenta ſudorifera, alexipharmaca et anthyſterica non infimum locum occupat, et in peſte imprimis, febribus malignis exanthematicis, adfectibus ſcabioſis, paſſione hyſterica, et ſopore praeternaturali effectus plane ſingulares edere traditur. Nonnulli etiam ſpecifice illam contra tremorem membrorum, a mercurialibus ortum, commendant; quae virtus, ſi eventus exſpectationi reſpondet, unice in diaphoreſi, quam praeſtat, rationem ſuam habere videtur. In decocto et infuſo aquoſo aut vinoſo datur a drachma una ad drachmas duas et ultra. Externe decocta travmatica, contra ſcabiem imprimis adhibenda, ingreditur.

CAP. X.

De Nardo ſive Spica Indica et Celtica.

§. I.

NARDVS INDICA, *Spica Indica*, *Spica Nardi* OFF. nec radix, nec vera ſpica eſt, licet ob aliquam formae ſimilitudinem ita nuncupetur, ſed denſa quaedam filamentorum ſeu comarum aridarum, circa tenuem ac concavum caulem ſtramineum e ſuprema radicis parte prodeuntium congeries, coloris ferruginei ſeu fuſcorufeſcentis, ſaporis acriuſculo-aromatici et amaricantis, odoris fragrantiſſimi cerebrumque nonnihil

nihil turbantis. Planta, cuius gracilia folia radicalia, poſt exareſcentiam ſuam, praedictas comas ſeu filamenta capillaria relinquunt, paſſim in India orientali, maxime autem in Inſula Iava creſcit; a Botanicis tamen nondum ſatis deſcripta eſt. BREYNIVS eam ad graminis ſpecies refert, et *Gramen cyperoides, aromaticum, Indicum* vocat.

§. II.

Praeter *partes ſpirituoſas* copioſiſſimas, et craſſius paullo atque tenacius *oleum aethereum*, quibus potiores vires medicae, et ingens, adeoque plerisque nonnihil adverſa, fragrantia eius adſcribendae ſunt, ſatis activam quoque *ſubſtantiam fixam reſinoſam* ac *gummeam* in mixtione ſua continet; prior tamen poſteriorem virtute ſuperat. Infuſum ſpirituoſum primum, flavo colore tinctum, ſpecificum plantae odorem balſamicum emittit, et ſapore ſubacri aromatico ac leniter in receſſu amaricante gaudet. Poſt evaporationem, qua durante conſtanter odor fortiſſimus diffunditur, extractum flavo-fuſcum, ſapore balſamico, aromatico ac mediocriter amaro praeditum, relinquit. Extractum hoc, cuius ex integra ſpicae uncia grana duntaxat triginta quatuor impetravi, ob magnam tenacitatem ſuam ſaliva difficilius ſolvitur, et dentibus atque palato ſub deguſtatione adhaereſcit. Infuſum aquoſum primum, vinum Rhenanum colore aemulans, fortem quoque odorem ſpirat, at ſolum ſaporem aromaticum linguae imprimit. Ad extracti conſiſtentiam evaporando redactum, colore gryſeo-flaveſcente eſt, et ſaporem pariter aromaticum, ſubamaricante tamen nonnihil remixtum, obtinet. Ex uncia ſpicae una quatuor circiter ſcrupulos pendebat.

§. III.

Varia praeparata atque composita pharmacevtica ingreditur, per se autem nostro aevo paullo rarioris usus medici est. Infunditur utplurimum vino aut aceto, et hoc adversus scorpionum, viperarum, serpentum atque rabidorum animalium morsus interne et externe usurpatur; illud, roborandi, discutiendi ac resolvendi scopo, in morbis capitis et pectoris catarrhalibus, imbecillitate ventriculi, adfectibus frigidis flatulentis, obstructione viscerum, et suppressione fluxus menstrui atque urinae, adsumitur. Externe spica integra contra inflammationes erysipelaceas, nec non oedemata atque paralyses membrorum commendatur, et in hunc igitur finem subinde inter pulveres grossiores, epithemata sicca et sacculorum ingredientia recipitur.

§. IV.

NARDVS sive SPICA CELTICA OFFIC. est radix rufescens fibroso-capillaris, cui sicca, vidiriusculo - flavescentia ac quasi squamosa foliola adhaerent, quae aeque, ac ipsi ramuli radicales, saporem subacrem et aromatico - amaricantem possident, ac graviusculum odorem aromatico-balsamicum spirant. Planta, quae CLVSIO *Nardus Alpina*, TOVRNEFORTIO *Valeriana Celtica*, et C. BAVHINO *Nardus Celtica Dioscoridis* dicitur, non tantum in Galliae, sed etiam Italiae montibus, nec minus in Alpibus, Germaniam ab Italia seiungentibus, crescit, ac tota aromatica deprehenditur; utplurimum tamen solae radiculae cum adnatis foliolis in usum medicum trahuntur, quoniam, iusto tempore, ad finem nimirum decurrente Augusto, vel initio Septembris

bris collectae, gratiorem prae reliquis plantae partibus odorem emittunt. Convenit haec nardi ſpecies quoad naturam, principia ac vires cum praecedente, adeoque illi commode etiam ſubſtitui et eodem pariter modo uſurpari poteſt.

Cap. XI.

De Schoenantho et Malabathro ſive Folio Indo.

§. I.

SCHOENANTHVS, *Schoenanthos, Schoenanthum, Squinanthum, Iuncus odoratus* OFF. eſt culmus aridus, rigidus, teres, geniculatus, pedalis circiter longitudinis, intus medulla repletus fungoſa iuncea, foris foliis, nec raro etiam floribus, adhuc inſtructus, coloris in parte inferiori pallidi aut ſubflavi, prope verticem viridiuſculi aut purpuraſcentis, odoris fragrantiſſimi, mixto pulegii et roſarum odori haud diſſimilis, ſaporis ſubacris, aromatici et amaricantis.

§. II.

Planta, quae plures eiusmodi culmos ex uno radicum ceſpite emittit, IOH. BAVHINO et TOVRNEFORTIO *Schoenanthos* ſive *Iuncus odoratus*, C. BAVHINO *Iuncus rotundus aromaticus*, LINNAEO *Lagurus paniculae ſpiculis coniugatis ovatis*, et PLVCKENETIO *Gramen dactylon aromaticum, multiplici panicula, ſpicis brevibus tomento candicantibus, ex eodem pediculo binis*, audit, et in Arabia petrea atque deſerta, unde ordinario ad nos defertur, tanta copia creſcit, ut commune ibidem camelis pabulum praebeat; quare germanice etiam *Camels-Heü, Camel-Stroh* adpellatur.

§. III.

Abundat hoc ſimplex, praeſertim recentius, floridum ac forti adhuc odore donatum, *principiis oleoſo-ſpirituoſis*, immo activam quoque *ſubſtantiam fixam gummeo-reſinoſam* in mixtione ſua continet. Olim, ob vires ſuas nervinas, carminativas, uterinas et diureticas, in variis morbis frigidis, a craſſa pituita oriundis, maxime autem in vomitu, ſingultu, inflatione ventriculi et inteſtinorum, tumore hepatis et lienis, dyſuria etc. uſum crebriorem habuit; noſtra vero aetate contra morbos memoratos paullo rarius adhibetur. Interne in pulvere, a drachma dimidia ad integram, in decocto autem et infuſo aquoſo aut vinoſo ad drachmas duas praeſcribitur. Externe ſpeciebus pro ſacculis ſiccis et vinoſis diſcutientibus ac roborantibus additur.

§. IV.

FOLIVM INDVM, ſive MALABATHRVM, eſt folium magnum, oblongum, acuminatum, denſum ac glabrum, tribus a pediculo ad apicem diſcurrentibus nervis craſſioribus diſtinctum, odoris ac ſaporis aromatici, nonnihil caryophyllaei. Adfertur ex India orientali, ubi ab arbore, quae Lauri ſpecies eſt, et a MVNTINGIO *Canella arbor ſylveſtris*, a RAIO *Canella ſylveſtris Malabarica* vocatur, decerpitur. Quoad naturam, principia, vires et uſum medicum cum Schoenantho convenit, et aeque pariter, ac ille, inter theriacam, mithridatium et alias quasdam compoſitiones pharmaceuticas recipitur.

CAP.

CAP. XII.

De Melissa citraria, Turcica atque Canariensi, nec non Mentha Romana et Basilico.

§. I.

MELISSA CITRINA sive CITRARIA OFFIC. *Melissa hortensis* C. B. *Apiastrum* sive *Melissophyllum* LOB. *Melisse, Citronen-Melisse*, ad praestantiores plantas medicas pertinet, et foliis suis, quae sola in usum trahuntur, sese potissimum commendat. Sapore enim haec ipsa subacri ac blande balsamico gaudent, et eximiis, iisque valde temperatis, *principiis volatilibus oleoso-spirituosis*, nec spernendis etiam *fixis resinoso-gummeis*, donata inveniuntur.

§. II.

Oleum substantiale aethereum non adeo magna quidem quantitate ingenitum reperitur, penuria tamen indole nobilissima abunde compensatur, et HERMANNVS (c) ideo, aliique volatilia melissae principia tanti aestimarunt, ut spiritibus corporis humani analoga iudicaverint. Volatilibus principiis, intuitu virtutis, pars fixa resinosa, tandemque gummosa succedit. Nam tinctura spirituosa prima, saturate viridis, vel etiam ex viridi nigricans, ipsius melissae odorem spirat, et acrem atque balsamicum saporem possidet. Extractum inspissatum nigricans est, odore balsamico quidem, non adeo tamen grato, sapore subacri, amaricante ac paullulum adstringente. Ex uncia foliorum integra drachmam unam cum semisse obtinui. Infusum aquosum

(c) *L. cit. pag. 207.*

ſum coloris quidem ex rubro ac fuſco nigricantis eſt, et herbam, unde paratum fuit, odore ſatis prodit, nullo ſingulari tamen ſapore donatum, ſed nauſeoſum ac valde iners deprehenditur. Aliter comparatum eſt cum inſpiſſata maſſa nigricante; quippe quae auſteriuſculum et amaricantem ſaporem linguae imprimit, et activitate igitur non prorſus deſtituta videtur. Ex aequali foliorum quantitate drachmas duas totidemque ſcrupulos impetravi.

§. III.

Operationem ſuam blanda commotione, diſcuſſione, ac moderatiſſima irritatione et ſubadſtrictione abſolvunt, nec parum fortaſſis, uti Medicorum aliqui cum vix allegato HERMANNO firmiter credunt, ad partes ſpirituoſas in ſanguine et nervis ſubſtantialiter augendas conferunt. Iure igitur inter medicamenta nervina, cephalica, cardiaca, pectoralia, ſtomachalia, carminativa et uterina, niſi primum, certe tamen valde eminentem, locum ſibi vindicant, et magnum imprimis atque egregium auxilium in debilitate memoriae, vertigine idiopathica, melancholia, epilepſia, apoplexia pituitoſa, ſyncope, imbecillitate viſus, flacciditate ventriculi et inteſtinorum, cardialgia, colica, paſſione hypochondriaca et hyſterica, ſuppreſſione menſium, fluore albo, ſterilitate muliebri, gonorrhoea benigna, tremore et palpitatione cordis, tuſſi, aſthmate, et ſingulis morbis reliquis, ex debilitatione generis nervoſi, et partium ſpirituoſarum penuria atque depreſſione maxime oriundis, ferre conſueverunt. Optime praeſcribuntur in infuſo vinoſo, et aquoſo theiformi, a pugillo uno ad duos, tres, quatuor. Externe inter inſeſſus uteri-

uterinos, in passione hysterica, fluore albo, sterilitate et mensium defectu valde proficuos, nec minus inter balnea nervina et sacculos roborantes ac discutientes recipiuntur. Recens contusa subinde etiam vulneribus venenatis, morsu aut punctura ab animalibus rabidis, serpentibus, viperis, scorpionibus, apibus etc. inflictis, imponuntur, ac multum pariter ad resolvendos tumores scrophulosos, et purificanda ac sananda vulnera vulgaria valent.

§. IV.

Cum Melissa nostrate sive vulgari MELISSA PEREGRINA FOLIO OBLONGO C. B. vulgo *Melissa Turcica* sive *Moldavica* appellata, nec minus MELISSA CANARIENSIS seu *Cedronella Canariensis viscosa*, *floribus plerumque ex eodem pedicello ternis* COMMELINI, nonnihil conveniunt, multo potentiora tamen ac calidiora *principia oleoso-spirituosa* obtinent, et propter actionem itaque impetuosiorem vulgari postponuntur; possunt tamen eidem, interdum, praefertim Canariensis, quae Turcica praestantior existit, in morbis nonnullis, qui potentiora nervina, cardiaca, carminativa et uterina ad sui curationem desiderant, substitui, et, aeque ac illa, sub forma infusi vinosi in usum vocari. Spectat quoque huc MENTHA HORTENSIS CORYMBIFERA C. B. seu vulgo ita dicta *Mentha Romana*; quippe quae longe remissiorem ac gratiorem odorem, quam Melissa Moldavica, emittit, et propius itaque, quam illa, ad naturam melissae citrariae accedit. Laudantur maxime vires eius stomachales, carminativae atque uterinae, et ob hasce igitur subinde contra hysteralgiam et varios adfectus

 flatu-

flatulentos, ſub forma infuſi aquoſi aut vinoſi, interne adhibetur.

§. V.

Expoſitis Meliſſae ſpeciebus BASILICVM, *Ocymum citratum*, *Ocymum caryophyllatum maius* et *minimum* C. B. *Mittel- und klein Baſilien-Kraut*, propter magnam pariter naturae et principiorum analogiam, iungi meretur. Vtrumque apud nos unice in hortis colitur, in Italia autem, India et Inſula imprimis Zeylona, ſponte creſcit. Folia, de quibus hoc loco praecipue ſermo eſt, odorem ſpirant fragrantiſſimum, et ſubacrem atque balſamicum ſaporem linguae imprimunt; ſeminibus tamen, quae pariter in medicina uſum invenerunt, ac multis adduntur compoſitionibus, naturae bonitate inferiora ſunt. Quondam Phyſicorum ac Medicorum quamplurimi crediderunt, ocymum citratum, ſaepius interne exhibitum, aut creberrime ſaltem odoris cauſſa naribus admotum, in corpore humano, praeſertim cerebro, ſcorpiones generare, et multi eapropter herbam hanc in uſum trahere vix auſi ſunt: Verum enim vero, traditionem memoratam prorſus fabuloſam eſſe, certior neotericorum experientia, ratione ſuffulta, docet. Scio quidem, ſcorpiones amare baſilicum, et in calidioribus regionibus, v. g. in Italia etc. ſaepiſſime inter folia degere, ibidemque ovula ſua deponere; aſt inde nondum ſequitur, baſilicum ſcorpionibus in corpore aut extra illud generandis aptum eſſe. Ego ad minimum teſtari poſſum, me herbam hanc frequentiſſime adhibuiſſe, et nunquam noxios, ſed ſemper ſalutares, ab uſu eius obſervaſſe effectus. Quare aliis quoque eam commendare, et vires eius nervinas, cardiacas, carmina-

minativas, pectorales et uterinas depraedicare nullus dubito. Plerumque in infuso vinoso, ad unum alterumve pugillum, praescribitur, et subinde etiam, tametsi ob nimiam fragrantiam paullo rarius, speciebus pro infuso theiformi additur. Externe inter balnea nervina, insessus uterinos, et sacculos discutientes ac roborantes, aeque ac melissae species, recipitur.

Cap. XIII.

De Rosmarino.

§. I.

Rosmarinvs off. *Rosmarinus hortensis angustiore*, et *spontaneus latiore folio* c. b. *Rosmarin*, est planta fruticosa notissima, quae apud nos in hortis colitur, in Hispania autem, Gallia Narbonensi, Galilaea, et passim quoque in Italia, Hungaria etc. sponte provenit. Folia fragrante ac grato odore aromatico, nonnihil camphorato, pollent, et acrem atque amaricantem saporem possident. Flores paullo temperatioris indolis sunt, ratione odoris nihilominus atque saporis cum foliis conveniunt.

§. II.

Principia activa, tam fixa, quam volatilia, in foliis et floribus unius quidem eiusdemque naturae deprehenduntur, maiori tamen copia foliis, quam floribus ingenita reperiuntur. *Volatilia* partim *spirituoso-camphorata*, partim *oleosa* sunt, *fixa* autem indolem *resinoso-gummeam* obtinent. Tenerrimae substantiae camphoratae praesentia ex aquae destillatae, praesertim vetu-

ſtioris, odore abunde innoteſcit, et ſubſtantiale oleum aethereum, cuius una circiter, vel una interdum et dimidia drachma ex integra foliorum libra elicitur, aquae innatat, paullulumque poſt ſeparationem virideſcit. Flores longe adhuc minorem olei quantitatem reddunt, quae penuria princeps ſine dubio activitatis remiſſioris cauſſa exiſtit: Paucum praeterea hoc oleum magis in calyce eorum, quam petalis, reſidet. Folia, primum cum ſpiritu vini digeſta, infuſum largiuntur ex flavo viride, grato atque ſpecifico rorismarini odore imbutum, et ſapore balſamico, amaricante, ac ſatis acri praeditum, quod inſpiſſatum maſſam relinquit coloris ferrugineo-viridantis, ſaporis, inſtar ipſius rorismarini, ſubacris, amaricantis ac camphorati, et balſamici quoque, debilioris tamen, nec tam grati amplius, quam antea, odoris. Vncia foliorum dimidia drachmam ſemiſſem mihi reddidit. Infuſum aquoſum primum longe ignobilioris, quam tinctura ſpirituoſa, indolis eſt, et debilem duntaxat atque inertem ſaporem amaricantem poſſidet, etiamſi ſaturato colore fuſco, ad nigrum et viridem nonnihil inclinante, tinctum ſit, et ipſius herbae odorem eructet. Parum differt extractum, praeterquam, quod color nigricans ſit, et debili amaritiei aliqua acredo admixta ſentiatur. Ex aequali foliorum quantitate drachmam unam et grana 24. impetravi. Inſtituta haec examina docent, vires rorismarini praecipuas principio volatili oleoſo-ſpirituoſo-camphorato, et fixo reſinoſo adſcribendas eſſe, in gummoſo autem parum vel nihil virtutis latitare.

§. III.

§. III.

Praeter indicata principia activa spirituoso-oleosa et resinoso-gummea, foliis herbae tenera pariter *substantia ceracea* inhaeret, de qua BOERHAAVIUS sequentia retulit: „Balsama quae„dam, calore solis acta, et inspissata, dein appa„rent copia minutissima in superficie foliorum „quibusdam in plantis, ut in Rosmarino manife„ste videtur apparere, aliter et sunt plerumque „globuli exilissimi, qui saliunt de apiculis semi„nalibus plantarum apertis, in parte floris ma„sculina. Haec vix ulla arte colligi queunt ab „hominibus. Attamen deprehendi, quod ali„quando cupiens folia Rosmarini saepe cohobare „cum alcohole, praeter exspectationem invene„rim saporem ingratum et odorem *Cerae* detur„passe spiritus hos primo bonos. Inde folia haec „lustrans microscopiis, tubercula *ceracea* in super„ficie deprehendere videbar, manibusque tra„ctans multum, *Ceram* digitis sensim accrescere „experiebar satis evidenter etc.„

§. IV.

Vires generales, quibus folia et flores rorismarini pollent, roborantes, nervinae, cephalicae, pectorales, stomachales et uterinae sunt; hinc valide etiam aegris, epilepsia, vertigine, melancholia, debilitate memoriae, sopore praeternaturali, cephalalgia chronica, apoplexia pituitosa, syncope, paralysi, imbecillitate visus, tremore et palpitatione cordis, adfectibus pectoris mucosis, flacciditate ventriculi, obstructione mensium, fluore albo et sterilitate muliebri, cachexia etc. laborantibus, opitulantur. Plerumque

(d) *In Chem. T. II. p. m. 134.*

rumque in infuſo vinoſo, a pugillo uno ad duo, tres, praeſcribuntur, et interdum pariter ſpeciebus pro infuſo aquoſo theiformi, immo decocto, miſcentur. Externe in hemicrania refractaria, aliisque capitis adfectibus, e meningum atque nervorum debilitate praecipue reſultantibus, nec minus in paralyſi membrorum, doloribus frigidis rhevmaticis et arthriticis, aphonia, raucedine, laxitate uvulae, angina ſpuria, tumore glandularum ſalivalium, ulceribus impuris cancroſis et fiſtuloſis, ſuppreſſione fluxus menſtrui, fluore albo, ſterilitate etc. auxilium plane eximium praeſtant, quando, pro morbi et partis adfectae diverſitate, modo inter cucuphas et ſacculos, modo inter pulveres cephalicos aut errhinos, modo inter gargariſmata, decocta, epithemata, balnea, inſeſſus uterinos et ſuffimigia recipiuntur.

CAP. XIV.

De Salvia.

§. I.

SALVIA VVLGARIS OFFIC. *Salvia* nimirum *maior*, nec non *Salvia minor aurita* et *non aurita* C. B. *Garten-Salbey*, quae apud nos in hortis colitur, rosmarino naturae ac virium praeſtantia perfecte aequiparanda foret, niſi nimia fragrantia ſua hominibus pleriſque diſpliceret: Flores tamen, ſive ſint albi, ſive pallide coerulei, ob maiorem principiorum teneritudinem, foliis paullo remiſſiores ac temperatiores reperiuntur, et ſaepius proinde, quam folia, apud ſubiecta ſenſibiliora in uſum vocantur.

§. II.

§. II.

Principiis *spirituoso-camphoratis* Salvia magis, quam rosmarinus, abundat, *olei aetherei* autem longe minorem quantitatem continet, et integra foliorum libra vix drachmam dimidiam aut binos scrupulos reddit. Oleum hoc aquae innatat, et ordinario post destillationem amoenissimo tinctum cernitur colore viridi, qui, modico tamen tempore elapso, in subfuscum mutatur. Memini quoque, me aliquoties, praesertim ex foliis adultioribus, appropinquante autumno decerptis, oleum subflavum accepisse. Infusum aquosum, cuius color fuscus est, odore herbam prodit, et moderato sapore amaricante atque simul camphorato pollet. Extractum inspissatum, quod ex uncia una circiter drachmas duas ac totidem ferme scrupulos pondere aequat, coloris saturate fusci est, ad nigrum nonnihil inclinantis, odoris debilis, fere instar prunorum coctorum, saporis subamaricantis, subsalsi et paullulum in recessu adstringentis. Parum in hoc ipso virtutis latet. Tinctura spirituosa prima colorem ex viridi nigricantem, odorem solius vini spiritus, et saporem acrem obtinet, ac longe maiori, quam infusum aquosum, activitate instructa deprehenditur. Hoc postremum etiam de nigricante massa spissata, cuius pondus, recepta aequali foliorum quantitate, nondum ad quatuor scrupulos adscendit, dicendum erit. Odorem enim balsamicum, non amplius tamen salviae specificum, sed mellis potius ac cerae odorem aemulantem, spirat, et acris, amaricantis atque camphorati saporis sensum in lingua excitat. Quae singula satis docent, virtutem medicam praecipue parti spirituoso-oleoso-resinosae ingenitam esse, substantiam gummeam vero,

vero, per ſe conſideratam, nullum ſingularem edere poſſe effectum.

§. III.

Folia et flores commovendo, diſcutiendo, attenuando ac roborando agunt, et iure maximo inter praeſtantiora nervina, alexipharmaca, antiputredinoſa, purificantia, anticatarrhalia, pectoralia, uterina et travmatica referenda ſunt. Conveniunt igitur in ſingulis ferme morbis, quibus curandis rosmarinus inſervit, multumque imprimis contra catarrhos et ictus morſusque virulentos valent, etiamſi araneae, bufones, immo ſerpentes plantam hanc valde ament, et folia noxio humore ſaepiſſime conſpurcare dicantur. Interne ſub forma infuſi vinoſi, a pugillo uno ad plures, exhibentur, et flores ſubinde etiam infuſa theiformia ingrediuntur; ante infuſionem tamen tam folia, quam flores, ob rationem antea allegatam, aqua abluere decet. Vſus externus latius propemodum patet. Miſcentur enim ſpeciebus pro ſacculis, gargarismatibus, decoctis et balneis, quorum medicaminum alia in doloribus arthriticis et rhevmaticis, tumoribus oedematoſis, etc. alia in laxitate uvulae, raucedine, angina ſpuria, intumeſcentiis glandularum ſalivalium, aphthis benignis et malignis, aphonia, ſcorbuto oris, odontalgia, ulceribus impuris, vulneribus venenatis etc. et alia denique in ſterilitate muliebri, fluore albo, aliisque uteri adfectibus pituitoſis ac frigidis, cum fructu in uſum vocantur. Quando aceto infunduntur, virtus antiputredinoſa et alexipharmaca, praeſertim ſub uſu interno, valde intenditur; hinc peſtis quoque tempore acetum eiusmodi inter optima prophylactica militat, immo, ſub ipſa morbi

morbi invaſione plus, quam multae tincturae, aliaque pharmaca concentrata, praeſtat.

§. IV.

Salviae vulgari hortenſi SALVIA PRATENSIS LINN. ſive *Horminum pratenſe foliis ſerratis* C. B. nec minus illa ſalviae ſativae ſpecies, quae BAVHINO HORMINVM SATIVVM audit, hoc loco ſubiungi quidem merentur; longe rudioribus tamen principiis gaudent, ac tuto igitur, propter ingentem fragrantiam et impetuoſam prorſus operationem ſuam, interne adhiberi nequeunt, immo amplius nullum ferme locum inter medicamenta tueri poſſent, niſi, ſpeciebus pro balneis et inſeſſibus uterinis addita, in ſterilitate, fluore albo, aliisque morbis muliebribus, validas et ſat eximias vires monſtrarent. Folia *principio pingui camphorato* valde turgida ſunt: Sicco enim ac calido aeſtatis tempore hinc inde in ſuperficie tenerrima, ſicca, albida, ſplendentia, corpuſcula, quae foliola, vel potius tenues moleculas camphoratas referunt, perſaepe concreſcunt, et camphorata quoque haec ſubſtantia deſtillationis humidae beneficio interdum ita ſeparari poteſt, ut ſub camphorae verae, quamquam tenerrimae, forma ac conſiſtentia quodammodo in conſpectum veniat (e).

CAP. XV.
De Maiorana.

§. I.

MAIORANA VVLGARIS C. B. planta notiſſima eſt, et in hortis plerisque ſeritur. Folia, quae medicis uſibus praecipue deſtinata ſunt, ſapore

(e) Conf. NEVMANNI *Lect. de Camphora.*

ſapore acri, amaricante, aromatico, odore fragrante gratiſſimo pollent, et egregiis omnino *principiis volatilibus oleoſo-ſpirituoſo-camphoratis, fixisque reſinoſo-gummeis*, donata inveniuntur. Oleum aethereum, deſtillatione humida ſeparabile, in una foliorum libra circiter drachmas duas pondere aequat, et plerumque ſubflavi coloris eſt. Quando in vitro probe obturato diu adſervatur, flores albicantes in eo naſcuntur, immo color et conſiſtentia ita quandoque mutantur, ut in corpus ſalinum concretum videatur; quemadmodum hoc poſterius DANIEL CRVEGERVS aliquando obſervavit: Reperiit videlicet in pharmacopolio quodam vitrum, anguſtiſſimi orificii, cera atque veſica probe munitum, et ſex unciis olei maioranae ſtillatitii repletum, quod per annos viginti ſeptem in cella reconditum fuerat, ac totum ferme in ſalem albicantem transmutatum adparebat. Miſit illud Norinbergam, ut SCHROECKIVS pariter magma hoc intueretur, et naturam eius ulterius exploraret. Concretum hoc, uti examina monſtrabant, eodem, quo oleum maioranae recens, odore et ſapore pollebat. Cum ferro calefacto pauxillum imponeretur, ad priſtinam olei fluiditatem ac formam redibat, ab igne autem denuo remotum ac refrigeratum, formae ac conſiſtentiae ſalinae iterum compos fiebat; rurſus tamen, igni in ferro memorato admotum, diffluebat, tandemque penitus, relicta ſaltem exigua olei craſſioris, vel potius maſſae reſinoſae portiuncula, evolabat in auras, et ſub diſceſſu ſuo conclave olei maioranae vetuſtioris ac rancidi odore replebat. Portio alia, in rectificatum vini ſpiritum iniecta, prompte ſolvebatur, et ſolutio, aqua frigida admixta, nonnihil ſtatim lacteſcebat.

Cum

Cum ſpiritus in arenae balneo abſtraheretur, remanentia clara reddebatur, et ulteriori evaporatione partibus aqueis liberata, in maſſam albicantem, floresque, argenteo quaſi nitore ſplendidos, et ſapore nonnihil nauſeoſo praeditos, concreſcebat. Flores hi, iterum iterumque aqua ſoluti, neque infuſo oleo tartari p. d. neque inſtillato oleo vitrioli quicquam ad fundum deiiciebant; ferro calefacto autem impoſiti, rurſus oleoſam fluiditatem recuperabant, ac, debilem maioranae odorem ſpirantes, paullatim in aërem, exigua ſaltem pulviſculi albicantis parte relicta, migrabant (f).

§. II.

Principia fixa, quae aeque, ac in plantis huius cenſus reliquis, ad *gummea*, ut dictum, et *reſinoſa* redeunt, ſat magna pariter copia adſunt. Gummea enim ſubſtantia, quae parum tamen activa, in uncia foliorum una circiter drachmam unam et ſcrupulum dimidium pondere explet. Infuſum aquoſum primum colore fuſco eſt, et, praeter debilem ac parum gratum ſaporem amaricantem, ſpecificum herbae odorem poſſidet. Inſpiſſata maſſa fuſco-nigricans nullum amplius odorem ſingularem diffundit, et amaricante atque ſubadſtringente ſapore gaudet. Tinctura ſpirituoſa prima coloris viridiuſculo-nigricantis eſt, odore magis ſpiritum vini, quam herbam, prodit, et acri aromatico ſapore praedita reperitur. Poſt evaporationem extractum relinquit nigricans, ſapore amaro, ſubacri et ſubadſtringente donatum.

§. III.

(f) Vide *Miſcell. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 5. Obſervat. 38.*

§. III.

Nervos haec folia, membranas ceterasque partes ſolidas roborant, calorem ſanguinis augent, humores viſcidos blande commovendo attenuant, putredinem avertunt, flatus diſcutiunt, et excellentiſſima proinde virtute cephalica, pectorali, cardiaca, ſtomachali, carminativa et uterina pollent. Specifice laudantur in debilitate memoriae, vertigine idiopathica, adfectibus ſoporoſis, epilepticis, melancholicis, apoplexia pituitoſa, amavroſi, incipiente cataracta, ſuſurro aurium, lipothymia, palpitatione cordis, prava digeſtione, cardialgia et colica flatulenta, tympanitide, aſthmate ſeroſo-mucido et cachectico, nephritide ſabuloſo-pituitoſa, et plerisque adfectibus uteri frigidis. Praeſcribuntur in infuſo vinoſo, rarius aquoſo, ad pugillos aliquot, et frequentiſſime etiam eſculentis, condimenti loco, adduntur. Externe cucuphas, pulveres cephalicos, errhinos, ptarmicos, ſacculos nervinos, clyſteres carminativos et antihyſtericos, balnea antiparalytica et uterina, decocta vulneraria, gargarismata, immo unguenta, emplaſtra etc. ingrediuntur.

CAP. XVI.

De Thymo, Serpillo et Origano.

§. I.

THYMVS VVLGARIS tam TENVIORE, quam LATIORE FOLIO, C. B. alias etiam *Serpillum hortenſe*, *Serpillum Italicum* etc. nuncupatus, in locis quibusdam Galliae Narbonenſis, Hiſpaniae et Italiae ſponte creſcit, apud nos autem

ſolum-

ſolummodo in hortis colitur. Folia et flores ſatis gratum odorem aromaticum ſpirant, et acri atque amaricante ſapore gaudent. Folia floribus potentiora ac praeſtantiora cenſentur, et frequentius ea propter in uſum medicum trahuntur.

§. II.

Quoad principia activa, tam fixa, quam volatilia, cum maiorana convenit, largius tamen *principium camphoratum* et *oleum aethereum* longe acrius continet. Hoc aureo colore gaudet, ſi igne blando elicitur; ſin violentior vero ignis gradus adhibitus fuerit, ſaturata rubedine tinctum cernitur. Acrimonia eius tanta eſt, ut parti cutis teneriori illitum, fortem ardoris et roſionis ſenſum excitet, et, recens admotum, halitu ſuo vividam in naribus titillationem, cui perſaepe ſternutatio ſupervenit, efficiat. Pondus eius in una herbae libra circiter ad drachmam unam et ſemiſſem adſcendit. Subſtantia tenerrima camphorata ſub deſtillatione humida cum aqua et oleo eſſentiali expellitur, et ita nonnunquam in poſteriori concreſcit, ut quodammodo ſub forma ac conſiſtentia camphorae vulgaris in conſpectum veniat; uti hoc ex ſubiuncta NEVMANNI obſervatione, quam *Miſcellaneis Societatis regiae Berolinenſis* inſeruit, uberius patet (g). Tinctura ſpirituoſa prima, ex

H 2 ſolis

(g) „Deſtillaveram, *ſcribit Cont. II. pag.* 72. *ann.* „*1719.* ex dicta herba olei copiam bene multam, „inſtitutaque huius ab aqua ſeparatione cum goſſy„pio, cernebam tam ad orificium vitri, quam „in goſſypio oleo imbuto, parvos figuratos cry„ſtallulos haerentes, qui ipſam deſtillationem, „alias

ſolis foliis ſiccatis parata, colorem ex viridi nigricantem, odorem debilem balſamicum, et ſaporem acrem atque ſubamaricantem obtinet. Evapo-

„alias ſatis celerem, magis magisque remoraban„tur, adeo, ut neceſſarium eſſet, goſſypium con„tra morem aliquoties renovare. Mirabar, quid „rei novae et extraordinariae contigerit, varias„que cogitationes agitabam, parum tamen vel „nihil certi ea de re, unde venerit, et quid eſſet, „poteram colligere; lagenam igitur oleo plenam „bene munitam reponebam. Interim ſemel ex„citatae et conceptae de rei novitate cogitationes „inquietum me tenebant; quare ſciendi cupiditate „ductus, poſt paucos dies reſumo lagenam olei, „viſurus, an denuo Cryſtallulorum quid ad orifi„cium vitri haereat, et quantulumque demum id „fuerit, per experimenta tamen parvula probatu„rus, cuius indolis illud ſit; ſed circa orificium „nihil eiusmodi reperiebam, circa fundum vitri „vero, quod me tanto magis attentum, ne dicam „attonitum, habuit, conſediſſe vidi Cryſtallos in „ſic ſatis magna quantitate diverſae magnitudinis, „partim avellanas exaequantes, plerasque cubifor„mes, ſaccharo cando ſimiles. Nondum ſuſpica„bar Camphoram, ſed potius ſal volatile, quod „prae copia herbae ſucceſſive ſimul tranſcenderit, „et in parte aquoſa ſolutum, poſtquam haec fun„dum petiiſſet, purumque oleum ſupernataret, „tandem ita coaluerit. Effundo igitur oleum, „ut ſal, quod eſſe putabam, impetrarem, et iu„dicii mei certior fierem. Sed denuo in admi„rationem rapiebar, quod ne guttulam quidem „aquae in fundo invenirem, ubi conſultius nihil „erat, quam magma ſalinum a fundo liberare, „et

Evaporata maſſam, alibi flavam, alibi viridiuſculo - nigricantem, ſuppeditat, quae thymum paullulum adhuc redolet, et ſapore valde acri, pungente ac ſimul camphorato pollet. Huic itaque principio, poſt ſpirituoſo-oleoſum, quod potentiſſimum eſt, primus, intuitu virium, locus aſſignandus erit. Infuſum aquoſum, cuius color flavo - ſubfuſcus eſt, ipſius herbae gratum atque ſpecificum odorem eructat quidem, debili

 nihilo-

„et ab oleo ſeparatum ſervare. Quo me igitur ex „dubio extricarem, vel potius, ut de ſale, quod „iudicando praeſumſeram, certior eſſem, tentabam experimentum, quo cuncta ſalia, cuiuscunque indolis et nominis fuerint, probantur; magnam ſcilicet quantitatem aquae deſtillatae infundebam ſuper materiam cryſtallinam, ſat diu „ſimul agitabam, huic per aliquot horas quieti „dabam, ſolutionem cryſtallini per omnes horae „quadrantes cupide, ſed fruſtra, exſpectans; ne„que enim ſolutionem, neque ullam mutationem „eius animadvertebam, praeter quod minimae „particulae in ſuperficiem elevarentur, maiores ve„ro, quantumvis bene interagitatae, fundum ſem„per repeterent, et aqua particulis oleoſis, cryſtalli„nae materiae adhaerentibus, ſed agitatione libe„ratis, impraegnata eſſet. Transfundo aquam, „et nova adfuſa, denuo tentabam Cryſtallorum „pro indole ſalium ſolutionem, poſtquam hi ab „adhaerente oleo, quod forſan ſolutionem eius „in aqua impediret, liberati eſſent, ſed pertina„citer ſolutioni renitebantur, quam neque adhuc „dum, ſaepius licet tentatam, admiſerunt. De„hinc praeoccupatione de ſalino concremento pla„ne abiecta, coniecturare cepi, quod plane quid

„aliud,

nihilominus sapore amaricante praeditum, ac satis ideo iners deprehenditur. Extractum rubro- et flavo-fuscum pristino odore maximam partem spoliatum reperitur, fortiori tamen, quam infusum, sapore amaricante, subsalso et austeriusculo gaudet. Vncia herbae una mihi drachmas duas et grana sedecim extracti aquosi primi, et drachmam unam ac binos scrupulos extracti spirituosi primi praebuit.

§. III.

Ob virium analogiam maioranae commode, tam interne, quam externe, substitui potest, potentiori tamen virtute stimulante, attenuante et abstergente pollet, et plus ideo ad sanguinem congrumatum et coagulatum dissolvendum, lotium-

„aliud, scilicet mixtum oleosum, vel quasi resi„nosum volatile ex oleo condensatum, esse debeat: „hoc mecum perpendens sub examen revoco va„ria alias existentia mihique nota subiecta, si quod „eorum cum novo hoc comparari queat, et mox „ob similitudinem cogitabam Camphoram; sine „mora igitur nova quaedam, per quae me magis „certum de re fore sperabam, adornavi, et ecce! „rei certus eram, siquidem omnia, quae modo „feci, experimenta non alia, quam quae commu„nis camphora suppeditat, phaenomena exhibue„runt, unde tandem, utpote veritatis convictum, „nullo plane dubio relicto, concludere me opor„tuit, corpus hoc crystalliforme aliud nihil, quam „veram esse Camphoram, quae ab orientali non „nisi in eo differat quod haec Thymum, illa ve„ro aliud vegetabile redoleat, quod, quia cam„phoram copiosam suppeditat, huc usque nullo „alio, quam Arboris camphoriferae nomine in„digitatum fuit etc.„

tiumque retentum ac calculum, nec minus sanguinem menstruum, secundinas et foetum mortuum pellenda et expellenda valet. Eminentiorem quoque effectum in morbis seroso-pituitosis catarrhalibus capitis, partiumque reliquarum edit. Datur in infuso vinoso ad pugillos aliquot, et subinde pariter speciebus pro decocto et infuso theiformi miscetur. Externe eadem quoque praestat, quae maiorana, et frequentius, quam illa, inter sacculos, balnea et insessus uterinos recipitur.

§. IV.

SERPILLVM, *Serpyllum*, *Thymus sylvestris*, *Quendel*, *wilder Poley*, *wilder Thymian*, nec minus ORIGANVM sive *Maiorana sylvestris*, *Wohlgemuth*, *braune Dosten*, sponte in locis sylvestribus crescunt, et adeo cum thymo hortensi, quoad naturam, principia ac vires, conveniunt, ut eidem, praesertim serpillum, interne substitui queant: Raro nihilominus interne praescribuntur, sed unice propemodum speciebus pro sacculis discutientibus atque nervinis, nec minus insessibus uterinis et balneis miscentur.

CAP. XVII.

De Hyssopo et Mentha.

§. I.

HYSSOPVS OFFICINARVM CAERVLEA sive SPICATA C. B. *Ysop*, ubique in hortis seritur, et planta proinde notissima est. Folia, quae floribus praestantiora censentur, odorem balsamico-camphoratum spirant, et acri amari-

cante ſapore donata inveniuntur. Cum hac ſpecie, intuitu naturae ac virium, etiam ſpecies reliquae, nimirum *Hyſſopus flore albo* et *purpureo*, conveniunt, et altera igitur in alterius locum commode ſurrogari poteſt.

§. II.

Activitatem huic plantae partim *volatilia principia oleoſo-ſpirituoſo-camphorata*, partim *fixa gummeo-reſinoſa* foenerantur. Oleum eſſentiale, quod principiorum reliquorum praecipuum eſt, mediocri quantitate inhaeret, et, humida deſtillatione ex integra foliorum libra ſeparatum, plerumque drachmam unam et ſemiſſem, vel drachmas duas pendet. Non adeo magna quoque copia principium reſinoſum mixtionem ingreditur, et uncia foliorum una nondum integram drachmam extracti ſpirituoſi primi mihi ſuppeditavit. Subſtantia gummoſa, cuius vires tamen valde debiles ſunt, poſt recrementa inertia maximam ponderis partem conſtituit, et ultra drachmas tres adſcendit. Infuſum aquoſum primum flavo-ſubfuſcum eſt, debilemque herbae odorem et ingratum ſaporem camphorato-amaricantem poſſidet. Evaporatione in extractum mutatum, coloris flavo-fuſci eſt, ſaporis ſubamaricantis, ſubſalſi et auſteriuſculi, odoris debilis, inſtar prunorum coctorum. Tinctura ſpirituoſa prima, ex viridi nigricans, ſapore acri aromatico gaudet, et odore ſuo partim ſpiritum vini, partim ipſam herbam prodit. Maſſa, inſpiſſando producta, alibi flavum, alibi viridi-nigricantem colorem obtinet, et odore debili balſamico, ſapore amaro, ſubacri, et camphorato praedita eſt. Patet abunde ex recenſitis examinibus, virtutem hyſſopi partim oleo aethereo,

reo, partim ſubſtantiae reſinoſae adſcribendam eſſe, portionem gummeam vero, licet maxima quantitate adſit, parum ad virium augmentum conferre poſſe.

§. III.

Vires attenuantes, pectorales, diureticae et uterinae in hyſſopo maxime a Medicis praedicantur, frequentiſſimumque ideo uſum folia eius in adfectibus pectoris pituitoſis, tuſſi videlicet, aſthmate, raucedine etc. nec minus in nephritide ſabuloſo-pituitoſa, calculo, ſuppreſſione menſium, partu difficili et ſecundinis retentis, immo, in obſtructione hepatis et lienis, cachexia etc. inveniunt. Dantur plerumque in infuſo vinoſo, rarius in decocto, a pugillo uno ad tres vel quatuor. Externe folia et flores cum aqua aut vino coquuntur, et partibus, poſt plagam etc. ſanguine ſuffuſis, cum fructu imponuntur, nec raro quoque ingredientia gargariſmatum augent, quae contra tumorem glandularum ſalivalium, laxitatem uvulae, anginam ſpuriam, odontalgiam, ſcorbutum oris et paralyſin linguae adhibentur.

§. IV.

Mentha crispa off. *Krauſemünze*, valde fortem, nec diu itaque tolerabilem odorem aromatico-balſamicum emittit, et acri atque amaricante ſapore gaudet. Folia eius, quae potiſſimum in uſum medicum trahuntur, copioſa et valde activa *principia oleoſo-ſpirituoſa* et *reſinoſo-gummea* in naturali ſua mixtione fovent. Oleum eſſentiale, quod primaria activitatis cauſſa exiſtit, poſt deſtillationem colore flaveſcente, qui intra breve tamen tempus in rubicundum,

tandemque obſcure rubrum mutatur, tinctum cernitur, et valde calida indole, ſummaque fragrantia pollet. Ex libra una foliorum ſiccatorum, iuſto tamen tempore collectorum, tres circiter drachmae eliciuntur. Portioni ſpirituoſae et oleo aethereo extractum reſinoſum, intuitu nempe virtutis, ſuccedit; in gummoſa vero ſubſtantia, eſſentiali oleo prorſus ſpoliata, parum activi reperitur. Nam infuſum aquoſum primum, licet colore quidem flavo-ſubfuſco gaudeat, et ſat fortem adhuc herbae odorem ſpecificum eructet, nullo tamen ſingulari ſapore pollet, ſed valde iners deprehenditur, et maſſam fuſco-nigricantem poſt evaporationem relinquit, quae debili duntaxat atque nonnihil ingrato odore melleo, et debili pariter ſapore ſubacri, cui leniſſime amaricans et ſubadſtringens mixtus ſentitur, donata eſt. Ex uncia foliorum una ferme drachmas tres obtinui. Tinctura ſpirituoſa prima, cuius color ex viridi nigricans eſt, odor debilis balſamicus, ſapor aromaticus, peracta inſpiſſatione extractum nigricans, priori longe praeſtantius, largitur. Mentham enim odore adhuc prodit, et ſatis fortem ſaporem acrem, amaricante et ſubadſtringente mixtum, poſſidet. Vncia foliorum una mihi ſaltem grana quinquaginta ſuppeditavit.

§. V.

Vires huius herbae ſtomachales, carminativae et uterinae praeſtantiſſimae ſunt, ita, ut non facile medicamentum ſimplex inveniatur, huic in adfectibus frigidis flatulentis et hyſtericis, chloroſi, fluore albo, ſuppreſſione fluxus menſtrui etc. intuitu activitatis praeferendum. Multum etiam valet ad ventriculum roborandum, pro-

profluvia alvina cohibenda, et vermes expellendos, immo, in variis capitis ac pectoris morbis, ex uteri aut primae culinae vitio nascentibus, utilitate non destituitur. Praescribitur interne in decocto et infuso, praesertim vinoso, ad pugillum unum alterumve. Externe sub forma sacculi abdomini, praesente ventriculi imbecillitate, vomitu, colica, cardialgia, diarrhoea, itemque mammis muliebribus, ad tumores duros discutiendos et ipsum lac minuendum ac dissolvendum, imponitur. Frequentissime praeterea sacculos discutientes ac roborantes, in paralysi, oedemate membrorum etc. proficuos, nec minus balnea uterina ingreditur.

CAP. XVIII.

De Abrotano et Matricaria.

§. I.

ABROTANVM MAS ANGVSTIFOLIVM MAIVS C. B. *Stabwurz*, *Ebereiss*, apud nos in hortis colitur, et folia eius, quae sapore amaro, ac grato odore citrino gaudent, usui medico potissimum inserviunt. Vires magis in principio *resinoso-oleoso*, quam *gummoso*, latent, licet *oleum essentiale aethereum*, et substantia fixa resinosa, longe minori quantitate, quam fixa pars gummea, mixtionem naturalem ingrediantur. Ex uncia enim foliorum una drachmas duas ac totidem ferme scrupulos extracti aquosi primi, et drachmam duntaxat unam cum semisse extracti spirituosi primi obtinui. Infusum aquosum, flavo-rubente colore tinctum, plantam odore satis prodit, inertem nihilominus saporem amarum

rum poſſidet, et poſt evaporationem maſſam obſcure fuſcam, grato ac quaſi melleo odore, atque ſubacri, nonnihil ſalſo et amaro ſapore donatam, relinquit. Tinctura ſpirituoſa viridinigricans non adeo ſingularem quidem odorem emittit, vivido nihilominus ſapore aromatico atque amaricante pollet, et evaporata extractum valde activum, acre, amarum et aromaticum, alibi aurei, alibi nigricantis coloris, ſuppeditat.

§. II.

Abſtergendo, diſcutiendo ac roborando in corpore operatur, et egregie imprimis virtute carminativa, anthelmintica, uterina, immo cardiaca, pectorali, diuretica et alexipharmaca ſeſe commendat. Melius in decocto et infuſo vinoſo, quam aquoſo, ad unum alterumve pugillum, praeſcribitur, praeſertim ſi in refractariis morbis pituitoſis, v. g. aſthmate, fluore albo, paſſione hyſterica, ſuppreſſione menſium, obſtructione hepatis, lienis etc. uſus eiusdem neceſſarius eſt. Externe ſpeciebus pro balneis uterinis, et decoctis anthelminticis ac vulnerariis ſaepiſſime miſcetur, immo ſacculis ſiccis diſcutientibus atque nervinis, nec minus clyſteribus carminativis et anthyſtericis haud raro additur.

§. III.

HERBA et FLORES MATRICARIAE VVLGARIS ſive SATIVAE C. B. *Mutter-Kraut*, eiusdem plane indolis atque virtutis ſunt, et plerumque igitur coniunctim adhibentur. Odorem valde fortem balſamicum, eumque paullo ingratum, ſpirant, et acriuſculo-amarum ſaporem linguae imprimunt. Praeter *principium oleoſo-ſpirituoſum,*

ſum, copioſa *principia fixa reſinoſo-gummea* in foliis non minus, quam floribus adſunt. Vnica enim uncia florum, quibus aliqua tamen foliorum portio mixta erat, mihi drachmas tres et ſcrupulum unum extracti primi aquoſi, maximam partem gummoſi, et ſcrupulos quatuor extracti ſpirituoſi primi praebuit. Infuſum aquoſum ipſam plantam redolet, et ſatis amaro ſapore, atque ſubfuſco colore eſt. Inſpiſſatum maſſam ſiſtit, ſalſo quidem ac ſatis amaro ſapore, aſt debili ſaltem odore, qui plantam non adeo amplius prodit, donatam. Tinctura ſpirituoſa colore flavo-ſubviridi, odore debili balſamico, ſapore acri, aromatico atque amaricante pollet, et evaporata extractum relinquit, quod colore ex flavo-fuſco, ad nigrum nonnihil vergente, odore balſamico ſpecifico, ac ſatis grato, ſapore ſubacri, aromatico et valde amaro praeditum eſt. Longe hoc poſterius activitate ſuperat extractum aquoſum, et inde igitur colligere licet, virtutes huius plantae magis a partibus oleoſo-ſpirituoſis et fixis reſinoſis, quam gummeis dependere. Oleum aethereum ſubſtantiale non adeo copioſe quidem innatum reperitur, eiusdem tamen penuriam relativam ſpirituoſa portio inſigni copia ſua, quam odor fragrantiſſimus demonſtrat, abunde compenſat.

§. IV.

Operationem ſuam haec planta partim diſcutiendo et abſtergendo, partim roborando abſolvit, et inde quoque notiſſimae ac ſatis eximiae virtutes uterinae, diureticae et carminativae, quibus inſtructa deprehenditur, derivandae erunt. Sterilitati nempe, ſuppreſſioni fluxus menſtrui et lochialis, paſſioni hyſtericae, fluor albo

albo, ceterisque uteri morbis, quoties ſcilicet ex atonia partium ſolidarum, et humorum craſſitie atque muciditate naſcuntur, ſpecifice ac valide medetur, et multum quoque ad vermes necandos, materiam ſabuloſam et urinam pellendam, flatus diſcutiendos, foetum mortuum excludendum, et ſanguinem congrumatum reſolvendum valet. Interne in decocto et infuſo, tam aquoſo, quam vinoſo, ad unum alterumve pugillum, praeſcribitur; externe autem inter inſeſſus et balnea uterina, nec minus inter epithemata humida et ſicca, contra inflammationes partium, tumorem atque duritiem mammarum, dolores colicos etc. adplicanda, frequentiſſime recipitur.

Cap. XIX.

De Satureia.

§. I.

Satvreia sativa hortensis c. b. *Saturey*, *Pfeffer-Kraut*, propter multiplicem atque frequentem uſum oeconomicum in hortis plerisque ſeritur, adeoque planta notiſſima eſt. Folia, quae caeteris partibus praeſtantiora ſunt, odore gaudent aromatico, et leviter ſaltem manducata valde acrem, pungentem, et, piperis ferme inſtar, urentem ſaporem guſtus organo imprimunt, immo, ſi adhuc recentia paullulum teruntur, naribusque admoventur, vividam in iis titillationem ac ſternutationem halitu ſuo excitant.

§. II.

Efficaciſſimis *principiis oleoſo-reſinoſo-gummeis* inſtructa ſunt. Oleum ſubſtantiale aethe-

thereum, humida deſtillatione ſeparatum, magna acredine pollet, et ſpirituoſis particulis adeo refertum eſt, ut recens vulgaria vitri obturamenta penetret, et in naribus pruritum producat. Subſtantia gummea ſatis larga quantitate adeſt, activitate nihilominus parciori principio oleoſo-reſinoſo longe cedit. Nam rubro-fuſcum infuſum aquoſum, licet odorem balſamicum emittat, admodum iners et acredine prorſus deſtitutum ſentitur. Inſpiſſata maſſa nigricans non multo praeſtantior eſt, et debili duntaxat odore balſamico, eoque nonnihil ingrato, debilique ſapore amaricante, ſubacri ac paullulum adſtringente praedita reperitur. Vncia una mihi drachmas duas cum ſemiſſe ſuppeditavit. Tinctura ſpirituoſa prima colore ſaturate viridi, ad nigricantem pauliſper vergente, gaudet, odorem herbae ſpecificum ac longe gratiorem, quam infuſum aquoſum, diffundit, et ſaporem acrem, modice urentem ac pungentem, poſſidet. Similes proprietates in extracto ſpiſſato inveniuntur, praeterquam, quod odor, qui volatilibus particulis ſpirituoſo-oleoſis unice in acceptis ferendus eſt, paullo debilior, ſapor ex adverſo acrior et magis aromaticus exiſtat.

§. III.

Partibus ſolidis vividos haec planta ſtimulos imprimit, et humores viſcidos quoque, incidendo ac commovendo, reſolvit, attenuat et abſtergit, adeoque modo utroque motus in toto corpore intendit, et ſe- et excretiones quascunque egregie auget ac promovet. Non infimum igitur locum inter antiſcorbutica, diuretica, lithontriptica, carminativa, ſtomachalia, pectoralia, uterina et aphrodiſiaca occupat, et ma-

gno-

gnopere in variis morbis chronicis, a motuum languore et humorum ſpiſſitudine atque lentore oriundis, maxime autem in ſopore praeternaturali, refractariis febribus quartanis, ſcorbuto frigido, cachexia, oedemate membrorum, tympanitide, aſthmate pituitoſo, calculo, ſuppreſſione menſium etc. ſeſe commendat, ſi interne, ſub forma infuſi vinoſi, a pugillo uno ad duo, exhibetur. Subinde etiam, praeſertim in adfectibus ſcorbuticis, ſero lactis infunditur, immo frequentiſſime cibis flatulentis condimenti loco additur. Externe, cum vino prius cocta, partibus ſugillatis, nec minus oculis contra incipientem cataractam, auribusque contra ſuſurrum et cophoſin imponitur. Non contemnendam quoque utilitatem in aphonia, intumeſcentia glandularum ſalivalium, et uvulae laxitate ſpondet, quando gargariſmatibus modica quantitate additur.

Cap. XX.

De Ruta et Sabina.

§. I.

Ruta hortensis latifolia c. b. *Garten-Raute*, in Africa, Graecia, Hetruria et Gallia Narbonenſi ſponte provenit, apud nos autem ſolummodo in hortis colitur. Folia, quae uſui medico potiſſimum inſerviunt, ſaporem mediocriter amarum obtinent, et odorem nonnihil gravem, adeoque parum gratum, ſpirant. Praeter *principia fixa reſinoſa* ac *gummea*, *oleum* quoque *aethereum*, tam exigua tamen quantitate, mixtionem eorum ingreditur, ut ex libris decem

cem ſub deſtillatione humida vix uncia dimidia prodeat. Infuſum aquoſum flavo-fuſcum ſapore quidem amaro gaudet, odorem vero admodum debilem emittit, et poſt evaporationem extractum coloris fuſco-nigricantis, odoris debilis ingrate balſamici, ac ſaporis acriuſculi, ſubſalſi et auſteriuſculo-amaricantis relinquit, quod ex uncia foliorum una circiter drachmas duas et ſemiſſem pendet. Tinctura ſpirituoſa, viridi colore praedita, linguae ſaporem balſamico-acrem imprimit, ac ſolum fere menſtruum odore ſuo prodit. Maſſa, inde evaporando parata, colorem fuſco-nigricantem, odorem debilem, et ſaporem ſatis acrem atque amaricantem poſſidet. Virtute extractum aquoſum valde ſuperat, et ex uncia foliorum una ad quatuor circiter ſcrupulos pondere ſuo adſcendit.

§. II.

Viribus lenioribus carminativis, ſtomachalibus, anthelminticis, diaphoreticis et alexipharmacis haec folia pollent; hinc interdum contra adfectus catarrhales, flatulentos, vermes, febres intermittentes atque continuas malignas praeſcribuntur. Exſiccata rariſſime adhibentur, ſed recentia utplurimum, eaque teneriora, vino aut aceto infunduntur, vel cum pane, butyro illito, tempore matutino comeduntur.

§. III.

Folia sabinae frvticosae et arboreae, *Sadebaum-Blätter*, ſatis fortem, praeſertim contrita, odorem balſamicum ſpirant, et amari, acris atque aromatici ſaporis ſenſum in lingua excitant. Folia fruticis ſeu *Sabinae folio tamariſci*, propter ſaporem acriorem, poten-

 tiora,

tiora, quam folia arboris, seu *Sabinae folio cupressi* C. B. censentur, et a quibusdam proinde frequentius in usum medicum trahuntur. In nostris regionibus binae hae Sabinae species in hortis coluntur; in Graecia autem, Italia, Lusitania, Sibiria etc. passim quoque in locis montanis et sylvestribus sponte crescunt.

§. IV.

Continent *partes activas resinosas*, *gummeas* et *oleoso-spirituosas*. Oleum aethereum, quod aquae innatat, colore subflavo, sapore acri atque amaro, et odore ipsorum foliorum specifico gaudet. FRIDERICVS HOFFMANNVS, libram foliorum unam fere uncias tres huius olei reddere affirmat (h); at, veritati hoc adsertum consentaneum esse, vix amplius credere possum. Nam ipse destillationem humidam bis suscepi, et ex dicta foliorum quantitate, etiamsi quaevis observanda debite observaverim, quatuor duntaxat scrupulos et aliquot grana olei impetravi. Principia fixa maiori copia adsunt, et uncia foliorum una mihi drachmas duas et grana aliquot extracti aquosi primi, et drachmam unam cum semisse extracti spirituosi primi dedit. Virtus praecipua in oleo et substantia resinosa latet, pars gummea autem parum activa reperitur. Infusum aquosum primum colore subfusco est, ad flavum inclinante, odore foliorum specifico, et sapore amaricante. Evaporando inspissatum satis tenax atque mucosum extractum foeneratur, odoris quidem debilis balsamici, non amplius tamen specifici, saporis subacris, sub-adstringentis ac paullulum aromatici. Tinctura spirituosa prima colorem obscure viridem, odo-

(h) In *Observat. physico chemicis*, pag. 7.

odorem plantae ſpecificum, et ſaporem acriuſculo - aromaticum atque amaricantem poſſidet. Maſſa ſpiſſata plane ſingularis eſt, et ex duplici materia, altera nimirum flava, altera nigricante, conſtat. Portio flava, quae oleoſa et nonnihil fluida adparet, ſapore acri, amaricante atque aromatico praedita eſt, et ſpecificum foliorum odorem ſenſibilius diffundit; nigricans vero ſiccior atque compactior reperitur, et, praeter acrem et amaricantem ſaporem, ſimul debilem adſtringentem obtinet. Probabile itaque eſt, aliquam craſſioris olei eſſentialis partem poſt evaporationem remanere, et, cum tenerioribus moleculis reſinoſis mixtam, priorem maſſam, ſpiſſiuſculam ſaltim magisque pinguem, formare.

§. V.

Virtutem haec folia anthelminticam, emmenagogam et diureticam poſſident, et contra ſterilitatem ideo et fluorem album, nec minus ad calculum, urinam, fluxum menſtruum ac foetum mortuum pellendum, vermesque necandos ſubinde adhibentur. Non promiſcue tamen, ſed valde circumſpecte in memoratis et ſimilibus morbis in uſum vocanda ſunt, ne operatione iuſto vehementiori noxam corpori inferant. Praeſcribuntur in infuſo vinoſo et decocto aquoſo ad unum alterumve pugillum. Externe ſuffimigiis, decoctis, clyſteribus ac balneis, diſcutientis, anthelminticae, travmaticae et uterinae virtutis adduntur, immo pulvis purificandis et conſolidandis ulceribus malignis inſpergitur, et inter leniora etiam cathaeretica militat.

CAP. XXI.

De Botry ambrosioide.

§. I.

Duplex BOTRYS AMBROSIOIDES, MEXICANA nimirum et VVLGARIS C. B. locum inter medicamenta simplicia obtinuit. Prior in regno Mexicano et Lusitania habitat, ac rarius adhibetur; posterior, TOVRNEFORTIO *Chenopodium ambrosioides vulgare folio sinuato*, et LINNAEO *Chenopodium foliis oblongis sinuatis, racemis nudis multifidis* dicta, passim in locis Europae australis, praesertim Galliae, arenosis sponte nascitur ac saepe pariter in hortis nostris seritur; unde paullo quoque frequentius in usum medicum vocatur. Folia eius, quae nunc sola, nunc simul cum exiguis atque luteolis flosculis usurpantur, contactu valde unguinosa ac pinguia sunt, et linguae debilem saporem balsamico-amaricantem, naribus autem fortem ac gravem odorem camphorato-balsamicum, imprimunt. Botrys Mexicana intuitu odoris a vulgari parum discrepat, sapor vero in foliis et floribus magis aromaticus est, et nonnihil ad cumini saporem accedit.

§. II.

Botrys ambrosioides vulgaris, quam exactiori examini chemico subieci, copioso *principio spirituoso aromatico-camphorato*, pauco *oleo*, tam subtiliori *aethereo*, quam crassiori nonnihil *unguinoso*, nec non *sale quodam salso* et *fixa substantia resinoso-gummea* donata est; quemadmodum haec ex subiunctis experimentis clarius patent:

I. Aqua

I. Aqua destillata in principio dilutum colorem albicantem, qui satis diu perdurat, et post plurium demum hebdomadum decursum perfecte evanescit, possidet, ac sapore aromatico-amaricante, odore balsamico-camphorato, ad galangae et zingiberis odorem nonnihil accedente, gaudet. Oleum aethereum, cuius vix grana viginti quatuor ex una plantae siccatae libra civili seorsim impetravi, flavescens est, et sapore aromatico-amaro, mediocriter acri, odore ipsius plantae recentis specifico pollet. Miculae oleosae, quod notatu utique dignum est, peracta consueta olei separatione, in aquae superficie remanentes, superveniente frigore hiberno, coagulum subeunt, et sevi albissimi, seu potius cerae albae colorem ac consistentiam consequuntur. Separavi condensatas hasce moleculas, posteaque, cum seiunctas ac parvo vitro inditas ulteriori examini submitterem, observavi, coagulatas hasce massulas, cum vitro carbonum igni admotas, paullatim quidem, quamquam difficilius aliquantulum ac tardius, in oleum crassum diffluere, ac protinus iterum, post aliquam vitri refrigerationem, pristinam consistentiam solidam et albedinem recuperare (i), deinde tamen, et quidem satis

 cito,

(i) Simile prorsus oleum coagulabile aethereum hactenus ex alia dudum planta aut plantarum parte eductum esse, non recordor. Me quidem non latet, et alibi etiam retuli, oleum rosarum, seminis anisi, et alia nonnulla in loco frigidiusculo coagulari, et butyri aut sevi colorem ac consistentiam adipisci:

cito, in frigido etiam ſpiritu vini ſolvi, eumque colore ſubflavo, odore debili aromatico-balſamico haud ingrato, et ſapore acri, modice ſimul amaro ac camphorato, imbuere. An oleum caeteroquin, ab aqua, deſtillatione peracta, confeſtim ſeparatum, idem coagulum refractarium in frigore ſubeat, et eadem quoque phaenomena poſtmodum exhibeat, certius referre nequeo, quoniam futurae mutationis antea plane ignarus, parvam illam quantitatem, quam tempore calido aeſtivo ſeparatim obtinui, paullo poſt deſtillationem uſu vario conſumſi.

II. Infuſum aquoſum, blandae digeſtionis beneficio paratum, colore fuſco, odore ipſius herbae, quamquam debiliori ac paullulum nauſeoſo, et ſapore amaro gaudet. Suſcepta iuſta eius evaporatione, maſſa fuſci pariter coloris relinquitur, quae ſapore ſalſo-amaro pollet, et odore ſuo rob ſambuci valde aemulatur. Superficiei huius extracti hinc inde etiam corpuſcula quaedam ſplendida ſalina inſident, nec ullum ideo

ci: at ſcio quoque, haec olea, ſi vitrum aliquamdiu in manu calida detineatur, aut igni carbonum per pauca horae minuta admoveatur, cito ad perfectam fluiditatem priſtinumque colorem reverti; quae de oleo botryos dici nequeunt, quippe quod in manu calida fluere plane renuit, et diutius quoque igni carbonum admoveri debet, antequam, cum notabili lentore, liqueſcat: Vt nihil rurſus de nova coagulatione afferam, quae ſubito et poſt modicam duntaxat vitri refrigerationem denuo ſupervenit.

ideo dubium ſupereſt, quin plura per totam maſſae molem diſperſa ſint. Ex una herbae ſiccatae uncia drachmas duas et aliquot grana huius extracti impetravi.

III. Tinctura ſpirituoſa ante digeſtionem calidam ſeſe colore viridi amoeniſſimo commendat, poſt digeſtionem vero color viridis, dilutior primo, in obſcure viridem, tandemque viridiuſculo-nigricantem mutatur. Odor ab odore ſpiritus vini vix diſcerni poteſt, et ſuum itaque ſimplex ſaltim obſcure prodit, ſapor vero ſatis acris et amaricans eſt. Extractum, inde poſt evaporationem naſcens, ex duplici ſubſtantia, altera nimirum denſa, nigricante, altera ſemifluida, fuſco-ſubflava, oleoſa, conſtat. Vtraque debiliorem quidem odorem balſamicum et ſaporem amarum, acri mixtum, poſſidet, amarities tamen atque acredo paullo fortiores in portione denſa, quam ſemiliquida oleoſa, reperiuntur. Non reticendum quoque eſt, amaritiem ſub prima ſtatim deguſtatione percipi, acredinem ex adverſo poſt aliquod demum, quamquam breviſſimum, temporis intervallum ſeſe magis manifeſtare. Vncia plantae una huius extracti, quod praecedens aquoſum amaritie non minus, quam acredine ſuperat, mihi drachmam unam et grana viginti praebuit.

§. III.

Militat botrys inter medicamenta ſatis efficacia, carminativa, anthelmintica, uterina, pectoralia et anticachectica; unde interdum cum fructu in cardialgia ac colica vere flatulenta,

tympanite inteſtinali, obſtructione fluxus menſtrui, fluore albo, ſterilitate, aſthmate pituitoſo et oedematoſo, tuſſi mucida, cachexia, morbisque ſimilibus interne adhiberi poteſt. Infunditur ordinario, pro uſu interno, aqua fervida, aut vino, aut hydromelite, et ſubinde etiam folia pulveriſata, ut et ſemina in electuaria, praeſertim anthelmintica, recipiuntur, aut pultibus quoque apud infantes adduntur. Doſis pro ſcopi et aegritudinum diverſitate variat, ac generatim in electuario a ſcrupulo uno ad drachmam integram, in infuſis autem a drachmis duabus ad unciam ſemiſſem adſcendit. Externe folia recentiora, in torminibus ventris et doloribus poſt partum, ſpeciebus pro diſcutientibus ſacculis balſamicis miſcentur, vel ſola, vino calido prius irrorata, cum linteo duplicato, aut ſacculo etiam incluſa, abdomini adplicantur, immo pulvis groſſior foliorum condiendis defunctorum corporibus inſervit.

§. IV.

Cum Bötry ambroſioide vulgari *Botrys ambroſioides Mexicana* quoad naturam ac vires convenit, et in iisdem ideo morbis, in quibus vulgaris proficua reperitur, et eodem pariter modo, in uſum vocari poteſt; ob gratiorem tamen ſaporem frequentius, quam prior, aqua fervida infunditur, et infuſum hoc theeforme multum imprimis ad temperandam acrimoniam humorum ſcorbuticam valere creditur.

CAP.

CAP. XXII.

De Tanaceto et Agerato.

§. I.

TANACETVM LVTEVM VVLGARE et TANACETVM FOLIIS CRISPIS G. B. *Rheinfarren*, paſſim in marginibus pratorum, aggeribus, ſimilibusque locis incultis creſcunt, et eiusdem plane odoris, ſaporis, naturae atque virtutis ſunt. Praeter ſemina, uſum quoque folia et flores invenerunt, poſteriores tamen prioribus praeſtantiores iudicantur, et ideo paullo frequentius a Medicis adhibentur. Odor eorum plerisque hominibus diſplicet, et ingens fragrantia apud multa, praeſertim plethorica et cholerica ſubiecta, capitis dolorem excitat. Sapor ſubacris, amarus et aromaticus eſt.

§. II.

Abundant haec folia et flores *principiis ſpirituoſis balſamico - camphoratis* et *fixis reſinoſo-gummeis*, immo, modicam *olei aetherei* quantitatem naturalem mixtionem ingredi, humida deſtillatio monſtrat. Infuſum aquoſum primum colore flavo-rubente tinctum cernitur, ipſosque flores ac folia valde redolet, et ſapore eminenti balſamico-amaro pollet. Maſſa inſpiſſata, flavo - et rubro - ſubfuſca, ſaporem ſubacrem, amarum, ſalſo nonnihil remixtum, et debilem odorem balſamicum, non amplius tamen perfecte ſpecificum, obtinet. Tinctura ſpirituoſa prima infuſo aquoſo longe excellentior eſt, et, praeter colorem dilute aureum et moderatum odorem balſamicum, ſatis fortem ſaporem aromaticum et amarum, quo flores perfecte prodit,

det. Ex una florum uncia drachmas duas et aliquot grana extracti primi aquosi, et drachmam unam ac grana sedecim extracti spirituosi primi impetravi.

§. III.

Potiores huius plantae, praesertim florum, virtutes carminativae, anthelminticae et uterinae sunt; hinc in singulis quoque morbis, in quibus matricaria commendata fuit, maxime autem in adfectibus flatulentis et verminosis, opem egregiam praestat. Datur optime in infuso vinoso ad unum alterumve pugillum, et ex floribus efficacissima etiam tinctura parari potest. Externe balnea uterina et antiparalytica, nec non decocta travmatica et anthelmintica ingreditur.

§. IV.

Tanaceto AGERATVM FOLIIS SERRATIS C. B. seu vulgo ita dictum *Eupatorium Mesuae* valde quoad indolem atque virtutem analogum reperitur. In Liburnia, Hetruria et circa Monspelium spontanei proventus est, apud nos autem in hortis seritur. Flores et folia in usum medicum veniunt, posteriores tamen usitatiores prioribus ac potentiores existunt. Saporem aromatico-amarum obtinent, et fortem gravemque odorem camphorato-balsamicum spirant, qui in exsiccatis quoque diutissime perdurat.

§. V.

Adsunt principia activa, tam *volatilia oleosa* et *camphorato-spirituosa*, quam *fixa resinoso-gummea*. Oleum aethereum, humida destillatione prolectum, sapore aromatico-amaro, fragrantissimoque odore gaudet, et praecipuam virium ratio-

rationem in ſe continet. Inter principia fixa gummeum quantitate, reſinoſum virtute praepollet. Infuſum aquoſum primum, aureo colore tinctum, fortem gravemque odorem camphorato-balſamicum emittit, et linguae ſaporem mediocriter amarum imprimit. Poſt evaporationem extractum coloris fuſci, ad rubellum nonnihil inclinantis, odoris ingrate balſamici, ſaporis amari, remanet. Infuſum ſpirituoſum primum colore flaveſcente et ſapore ſubacri, balſamico atque amaricante gaudet, odore autem magis ſpiritum vini, quam plantam, prodit, Maſſa flavo-ſubfuſca, inde poſt inſpiſſationem relicta, debilem odorem balſamicum, ipſius plantae odori adhuc nonnihil analogum, et fortem ſaporem aromatico-amarum poſſidet.

§. VI.

Viribus ſatis potentibus carminativis, anthelminticis et uterinis haec planta donata eſt, et contra adfectus ideo flatulentos, vermes, ſuppreſſionem fluxus menſtrui, fluorem album, ſterilitatem etc. quamquam noſtro aevo paullo rarius, in uſum trahitur. Scriptores nonnulli illam remediis quoque aperitivis accenſent, et in obſtructionibus hepatis atque lienis energiam eius depraedicant. Interne plerumque in infuſo vinoſo, rarius in aquoſo aut decocto exhibetur; pro uſu externo autem epithemata, fotus, inſeſſus et balnea uteri vaporoſa ingreditur, quae ad praedictos adfectus uteri tollendos ac ſplenis hepatisque duritiem emolliendam uſurpantur. Recipi etiam poteſt inter decocta et unguenta vulneraria, immo in lotionibus anthelminticis reliquorum ingredientium virtutem auget.

CAP.

CAP. XXIII.

De Chamomilla et Millefolio.

§. I.

Duplex in Officinis noſtris CHAMOMILLA proſtat, altera nimirum VVLGARIS, altera ROMANA. Illa, quae C. BAVHINO *Chamaemelum vulgare et Leucanthemum Dioſcoridis* audit, hinc inde in vineis, arvis, aliisque locis cultis ac ſtercoratis ſponte naſcitur; haec autem, *Chamomilla* nempe *Romana*, *Chamaemelum nobile* ſive *Leucanthemum odoratius* C. B. in Italiae quidem ac plurium regionum calidarum locis campeſtribus abſque cultura creſcit, apud nos autem ſolummodo in hortis reperitur. Flores apud ſpeciem utramque palmam foliis praeripiunt, adeoque longe frequentius, quam illa, uſibus medicis impenduntur. Odor eorum balſamicus eſt, paullo debilior tamen, molliuſculus et quodammodo nauſeoſus (k) apud flores chamo-

(k) Odor pro ſoli natalis diverſitate admodum variat, et nunc gratior, nunc ingratior exiſtit. Idem IO. HEINR. SCHVLZIVS in *Diſſertat. de Chamaemelo* teſtatur: „Notabile, videtur, *pag. 18.* „*ſcribit*, quod chamaemelum vix unquam alibi „reperiatur, quam in agris cultis: atque hos inter non tantopere amet ſolum nigrum, et natura „pingue, quam aliquanto macrum et arenoſum: „inque tali, ſi probe ſtercoratum fuerit, non ſolum copioſiſſime provenit, verum etiam odore „malo cydonio proxime accedens. Vbi vero in „agris, nigriori ſolo praeditis et compactiore, nuper etiam ſtercoratis, creſcit, non perinde iucundum odorem ſpargit, et cotulae foetidae nomen meretur etc.„

chamomillae vulgaris, fragrantior vero atque gratiſſimus apud chamaemelum Romanum. Similem differentiam circa ſaporem deprehendimus; quippe qui in floribus chamomillae Romanae magis amarus ac ſimul aromaticus eſt, in vulgaris autem chamaemeli floribus remiſſior et ſimul mucilagineus.

§. II.

Principiis activis, tam *fixis ſalſo-reſinoſo-gummeis*, quam *volatilibus ſpirituoſis* ſcatent, *ſubſtantialis* autem *olei aetherei* non adeo multum ſub deſtillatione humida largiuntur, idemque raro ex libra integra florum chamomillae vulgaris ad ſcrupulum unum, et ex aequali florum chamomillae Romanae quantitate ad drachmam ſemiſſem pondere ſuo adſcendit. Oleum chamaemeli vulgaris poſt deſtillationem colore coeruleo tinctum conſpicitur; aſt ille non conſtanter remanet, ſed, elapſis aliquot ſeptimanis aut menſibus, in fuſcum mutatur, praeſertim ſi aëris crebrior in vitrum acceſſus pateat. „Praeterea, b. FRID. HOFFMANNVS ſcribit (1), „mentio etiam eſt facienda oleorum florum „chamomillae vulgaris, et ſummitatum mille„folii, quae olea ſi pura, et quamdiu recentia „ſunt, eleganti coeruleo oculis blandiuntur co„lore, qui vero poſtea perit, inque brunneum „mutatur. Enim vero, ſi diutius et ultra an„num hic color olei florum chamomillae pul„chre coeruleus perſiſtit, certi mangonii ſiſtit „indicium: nam oleum terebinthinae, quod a „cupro ſaturate coeruleum fit, immiſcere illis „oleis ſolent etc.„ Oleum chamaemeli Romani ſaphirino hoc colore deſtituitur, et ſaltem fla-

(1) *In Obſervat. phyſico-chym. p. 11.*

flavefcens prodit, viribus nihilominus praecedenti analogum eft, immo paullo adhuc calidius atque potentius deprehenditur, praefertim fi planta in Italia, aliisque regionibus calidis adoleverit.

§. III.

Fixa principia refinofa et gummea in utraque chamaemeli fpecie copiofius adfunt, et vires medicas, oleo memorato praecipue adfcribendas, mifcela fua nonnihil augent, immo, vulgaris chamomillae floribus emolliendi virtutem conciliant. Vncia florum chamaemeli Romani dimidiam ferme unciam extracti aquofi primi, et drachmas duas, totidemque fcrupulos extracti fpirituofi primi fuppeditat. Infufum aquofum, cuius color faturate aureus eft, fpecificum fimplicis odorem eructat, et debilem balfamicum ac modice amarum faporem obtinet. In extracto infpiffato color flavus in fubfufcum mutatur, odor valde imminuitur, amarities vero increfcit, et fapore aufteriufculo paullulum remixta videtur. Tinctura fpirituofa aurei coloris eft, odore magis fpiritum vini, quam flores, prodit, et fatis forti fapore amaro atque balfamico pollet. Maffa fpiffata quoad faporem cum tinctura convenit, odore autem decoctum prunorum aemulatur.

§. IV.

A principiis chamomillae Romanae principia fixa florum chamomillae vulgaris indole ac pondere parum differunt. Nam uncia una florum memoratorum dimidiam unciam extracti aquofi primi, et drachmas duas ac grana quinquaginta extracti fpirituofi primi mihi dedit. Tinctura

fpiri-

ſpirituoſa colore obſcure viridi eſt, odore debili balſamico, acri, blande balſamico et amaricante. Poſt evaporationem maſſa relinquitur, coloris viridi-nigricantis, odoris balſamici, et ſaporis amaricantis atque aromatici. Infuſum aquoſum deterioris conditionis eſt, et, licet quidem flores adhuc ſatis redoleat, ingratum ſolummodo et inertem ſaporem amaricantem poſſidet. In extracto fuſco-nigricante ſapor, mucilagineus nempe, ſubacris, ſalſus et amaricans fortior, odor ſpecificus vero longe debilior deprehenditur.

§. V.

Fixis hiſce principiis, praeſertim gummoſo ac mucilagineo, *ſal ſalſum*, culinari analogum, immerſum eſt. Cognoſcimus illud ex ſapore vix deſcripti extracti aquoſi, immo ipſius infuſi vinoſi: Hoc poſterius enim, ſi vinum aliquoties floribus recentibus ſuperfunditur, et blande cum iisdem coquitur, vel ſaltem digeritur, teſtante SIMONE PAVLI (m), tam ſalſum evadit, ac ſi aliquot ſalis culinaris pugilli iniecti fuiſſent. Non haeret caeteroquin in intima mixtione, multo minus in ipſa planta generatur, ſed ex fimo, quo agri fertiles redduntur, ſenſim extrahitur, ſenſimque cum ſucco nutriente in plantae tubulos tranſit, et reliquis principiis obiter miſcetur.

§. VI.

Vſus medicus florum chamomillae utriusque, tam internus, quam externus, latiſſime patet, quoniam eximiis plane viribus carminativis, uterinis, diſcutientibus, anodynis et antiſpasmodicis, quibus in calidiori chamaemelo Romano nervi-

(m) Vide *Eiusd. Quadripart. Botan. pag. 282.*

nervinae, et in temperatiori vulgari abſtergentes et emollientes accedunt, inſtructi ſunt. Iure igitur multis aliis medicamentis in adfectibus flatulentis et ſpasmodico-dolorificis, colica v. g. cardialgia, paſſione hypochondriaca et hyſterica, dolore nephritico etc. praeferri merentur. Singulare praeterea et ſpecificum omnino remedium a Veterum non minus, quam neotericorum nonnullis, in febribus intermittentibus, praeſertim tertianis, praedicantur; quam virtutem tamen magis floribus chamaemeli Romani, quam vulgaris, adſcribendam eſſe, arbitror, quoniam priores in morbis, ubi validiori reſolutione et diſcuſſione opus eſt, plus, quam poſteriores, qui magis emolliendo ac relaxando operantur, praeſtare ſolent. De virtute anthelmintica, quam aliqui ſimplici huic pariter tribuunt, nihil addam, dum nondum ſatis comprobata eſt, nec ullo etiam ſingulari fundamento nititur. Interne hi flores in decocto et infuſo aquoſo aut vinoſo ad aliquot pugillos praeſcribuntur, et ex chamomillae Romanae floribus efficaciſſima quoque eſſentia paratur, quae inter remedia carminativa et antihyſterica eminentem locum occupat.

§. VII.

Externe uſum adhuc frequentiorem inveniunt, multisque adfectibus, qui emollientia, paregorica et blande diſcutientia ad ſui curationem poſtulant, egregie medentur, quando pro aegritudinis et partis adfectae diverſitate, modo inter clyſteres, modo inter ſacculos et epithemata ſicca, modo inter cataplasmata, emplaſtra, fomenta, inſeſſus, balnea vaporis etc. recipiuntur. Numerus morborum, quibus, extrinſecus ſub

ſub hac vel illa forma adhibiti, opitulantur, valde magnus eſt, iisdemque, obſervato tamen iuſto applicationis modo ac tempore, cardialgia, colica, tormina ventris, paſſio iliaca, hypochondriaca et hyſterica, ſuppreſſio et defectus menſium atque lochiorum, dolor nephriticus, obſtructio urinae, ſive a calculo ſive ſpasmo orta, hernia incarcerata, dolores rhevmatici et arthritici, tumores, inflammatorii non minus, quam frigidi lymphatici, dolor, durities et intumeſcentia mammarum, oedemata membrorum, obſtructio alvi, haemorrhoides coecae et dolentes, rigiditas articulationum, ſiccitas ligamentorum, et ſtrictura membranarum prae reliquis adnumerari merentur. Iterum nihilominus iterumque monendum duco, flores chamomillae vulgaris operationem ſuam praecipuam emolliendo, flores chamaemeli Romani autem diſcutiendo abſolvere, et priores proinde ſaepius clyſteres, cataplasmata, fomenta et balnea, poſteriores ſaepius ſacculos et epithemata ſicca ingredi.

§. VIII.

MILLEFOLIVM VVLGARE ALBVM C. B. et MILLEFOLIVM PVRPVREVM TABERN., *Garbenkraut*, *Schaaf-Garbe*, paſſim iuxta vias, in pratis itemque ac paſſcuis, ubi animalia ſtercora ſua proiiciunt, ſponte naſcuntur, et nobilius purpureum perſaepe etiam ob colorem floris elegantiorem in hortis plantatur. Quoad naturam et virtutem medicam alterum quidem cum altero convenit, vulgare tamen album et albido-purpuraſcens propter uberiorem proventum ſuum, uſus frequentioris eſt. Folia et flores odore forti balſamico-camphorato, et

ſapore acri amaricante gaudent, poſterior tamen in floribus magis aromaticus exiſtit, unde hi etiam foliis paullo praeſtantiores iudicantur.

§. IX.

Reſpectu principiorum millefolium cum chamomilla multa communia habet. Aeque nempe, ac illa, ſub deſtillatione humida parum *olei coerulei* ſive ſapphirini reddit, ſi in pingui nempe ac ſtercorato ſolo natum fuerit; contrarium namque accidit, et oleum ſubflavo colore tinctum elicitur, quando in macriori et arenoſo ſolo adolevit. Copioſa praeterea *principia fixa reſinoſo-gummea* poſſidet, quae una cum ſubſtantia ſpirituoſo-oleoſa, cui primus intuitu activitatis concedendus erit locus, vires medicas ipſi foenerantur; praeſtantior tamen portio reſinoſa, quam gummea, deprehenditur. Infuſum aquoſum primum, ex ſolis floribus paratum, rubro- et flavo-ſubfuſci coloris eſt, odoris nauſeoſi, ſaporis moderate amaricantis. Inſpiſſatum maſſam offert obſcure fuſcam, vel potius nigricantem, odore ingrate balſamico, ſapore ſubacri ac paullulum ſalſo atque auſteriuſculo donatam. Ex uncia una drachmas duas et grana viginti quatuor impetravi. Tinctura ſpirituoſa prima flavo-viridi obſcuriori colore gaudet, et linguae acrem, amaricantem atque aromaticum ſaporem imprimit. Maſſa ſpiſſata, ſaturate flava, gratum ſpirat odorem balſamicum, et amaricantem, aromaticum atque nonnihil camphoratum ſaporem obtinet. Vncia una circiter drachmam unam cum ſemiſſe mihi ſuppeditavit. Extracta et infuſa eiusdem ferme conditionis, largiori tamen quantitate, ipſa herba largitur. NEVMANNVS enim ex uncia una drachmas tres

et

et ſcrupulum unum extracti aquoſi, et drachmas duas cum ſemiſſe extracti ſpirituoſi primi ſeſe impetraſſe teſtatur (n).

§. X.

Simplici huic a Medicis quamplurimis ſingulares vires antiſpasmodicae, ſedativae, tonicae, antepilepticae, antihyſtericae, travmaticae et anthelminticae adſcribuntur, et multi igitur folia non minus, quam flores, in cardialgia, colica, malo nephritico, paſſione hypochondriaca et hyſterica, tormentis haemorrhoidalibus, doloribus poſt partum, a lochiorum ſuppreſſione oriundis, epilepſia idiopathica, et conſenſuali uterina, haemorrhoidali ac verminoſa, nec minus in aſthmate, febribus intermittentibus, gonorrhoea benigna, fluore albo, exulceratione renum, caeterorumque viſcerum (o), exceden-

(n) *Lib. cit. pag. 943.*

(o) „Denique, HOFFMANNVS *in vix allegata* „*Diſſertatione, pag. 23. ſcribit* millefoliata miri„fica pollent virtute in laeſionibus, corruptioni„bus et exulcerationibus internarum partium con„ſolidandis, adeoque in pulmonum, renumque „exulceratione eorum uſus circumſpectus non eſt „plane contemnendus. *Rodericus a Fonſeca T. II.* „*Conſ. Med.* et *Iohannes Praevotius in Medicina* „*pauperum* valde extollunt pulverem millefolii in „phthiſi et ulceribus pulmonum, ſi quotidie eius „drachma una in iuſculo calido ſumatur. Neque „dubium eſt, quin dictis in morbis maximam in„terdum praeſtet utilitatem, praeſertim ſi aegro„tantis aetas non ſit profectior, ſi ſuccos adhuc in „venis ſalat benignos, nec marcor, languor, et „ſummus

cedentibus haemorrhagiis, immo contra peſtem et abortum imminentem magnopere commendant. Interne decocta et infuſa eorum, cum aqua, vino, aut ſero lactis paranda, nec minus tinctura ſpirituoſa adhibentur; externe autem, pro morborum et partium affectarum diſcrepantia, modo inter epithemata ſicca, modo inter cataplasmata, decocta, clyſteres, gargarismata etc. recipiuntur, iisdemque creberrime flores chamomillae, ob aliquam naturae ac virium analogiam, iunguntur. Vſus externus non minorem, quam internus, ambitum habet. Aliae enim ex recenſitis praeparationibus in eryſipelate, et tumoribus inflammatoriis mammarum, aliae in tumoribus oedematoſis, odontalgicis, aliae in vulneribus et ulceribus, aliae in doloribus haemorrhoidalibus, colicis, cardialgicis, hyſtericis et hypochondriacis, et aliae denique in odontalgia etc. egregie proſunt.

CAP.

„ſummus virium lapſus in corpore ſentiatur, ſique „inſimul accuratior victus ratio obſervetur, et me„dicatio haec per dimidium annum et ultra ſolli„cita cura continuetur. Eundem vero et illuſtrio„rem adhuc effectum in phthiſi expectare poſſu„mus ab uſu continuato decocti millefolii cum „conſerva roſarum rubrarum praeparati et bene „clarificati. In laeſionibus et exulcerationibus in„teſtinorum poſt dyſenteriam gravem flores mil„lefolii et chamomillae in clyſtere adplicati, vel „intus quoque in forma decocti adſumti ad con„ſolidationem egregiam exerunt efficaciam. In „caſu ab alto ad ſanguinem congrumatum reſol„vendum aqua millefolii deſtillata, vel eius de„coctum, pulvis quoque cum aceto itidem prae„ſtatiſſimae ſunt virtutis etc.„

Cap. XXIV.

De Floribus Lavendulae.

§. I.

Binae LAVENDVLAE ſive LAVANEDVLA VVLGARIS ſpecies, LAVANDVLA nimirum ANGVSTIFOLIA et LATIFOLIA C. B., apud nos in hortis plantantur, in Hiſpania autem, Italia, Gallia Narbonenſi etc. in locis campeſtribus et montanis ſponte creſcunt. Valde quoad formam, proprietates externas et naturam conveniunt, praeterquam, quod Lavendula anguſtifolia gratiori odore balſamico ſeſe commendet, et ideo naturae magis amica videatur. Non tota planta, ſed ſolummodo flores in uſum medicum trahuntur, quoniam activis principiis multo largius, quam folia inſtructi ſunt, et, praeter odorem fragrantiorem, ſaporem quoque fortiorem, eumque ſubacrem et amaricantem, poſſident.

§. II.

Oleum eſſentiale aethereum floribus hiſce praecipuas vires medicas conciliat, et licet fixa quoque *ſubſtantia gummeo-reſinoſa* virtute non penitus deſtituta ſit, oleo tamen in hoc paſſu longe cedit. Largior olei copia in floribus ſpicae vulgaris ſeu lavendulae maioris latifoliae, quam minoris anguſtifoliae, hoſpitatur, idemque utplurimum in horum libra civili ad drachmas duas, in aequali autem illorum quantitate ad drachmas quinque vel ſex pondere adſcendit. Superat praeterea oleum lavendulae latifoliae oleum lavendulae anguſtifoliae gravitate ſpecifica (p), et paullo

(p) Vid. *Cap. I. pag. 12.*

paullo calidioris proinde naturae exiſtit. Ex memorata diſcrepante olei eſſentialis quantitate ratio patet, cur flores lavendulae anguſtifoliae gratiorem, quam flores lavendulae latifoliae, odorem ſpirent, ac paullo remiſſiorem quoque in corpore operationem exerceant.

§. III.

Infuſum aquoſum florum lavendulae latifoliae colore ex flavo-fuſco eſt, odorem gratum balſamicum eructat, et ſaporem amaricantem poſſidet. In maſſa ſpiſſata, quae ex uncia florum una circiter drachmam unam ac binos ferme ſcrupulos pendet, proprietates hae externae nonnihil mutatae reperiuntur: Color fuſcus nempe ad nigredinem vergit, odor debilior et ingratior eſt, ac, praeter amaricantem ſaporem, etiam ſubſalſus ſeſe manifeſtat. Tinctura ſpirituoſa prima ſubviridi colore gaudet, naribusque odorem ſimplicis ſpecificum, linguae autem acrem, amaricantem atque balſamicum ſaporem imprimit. Eiusdem quoque conditionis extractum eſt, praeterquam, quod odor debilior exiſtat. Ex uncia florum una duas ferme drachmas, adeoque maiorem, quam extracti aquoſi quantitatem obtinui. Infuſa et extracta lavendulae anguſtifoliae parum vel nihil a deſcriptis differunt, et leviſſimae igitur diſcrepantiae ratio, unice ferme, quod antea pridem monui, in oleo aethereo delitеſcere videtur.

§. IV.

Inter activa pharmaca nervina et cephalica utriusque lavendulae flores locum tuentur, multumque memoriae debilitate, vertigine, hemicrania, coryza diuturna aut gravedine, epilepſia,

ſia, melancholia, apoplexia pituitoſa, hebetudine ſenſuum externorum, paralyſi membrorum etc. laborantibus prodeſſe ſolent. Interne plerumque ſub forma infuſi vinoſi exhibentur, ac multa variaque praeparata et compoſita pharmacevtica ingrediuntur. Externe, diſcutiendi ac roborandi fine, ſaepiſſime ſpeciebus pro cucuphis, ſacculis, pulveribus cephalicis, immo balneis et ſuffimigiis miſcentur, viresque eximias varia hac adplicatione in multis capitis morbis, nec non oedemate et paralyſi membrorum, doloribus rhevmaticis et arthriticis, ſuppreſſione menſium, ſterilitate, fluore albo etc. exerunt.

Cap. XXV.

De Floribus Calendulae et Levcoii Lutei vulgaris.

§. I.

Flores calendvlae off., ſive *Calthae vulgaris* c. b., *Ringel- oder Gold-Blumen*, ſapore debili herbaceo gaudent, et fortem, ſi adhuc recentes ſunt, odorem balſamicum, nonnihil tamen nauſeoſum, emittunt, qui maximam partem in exſiccatis perit; manifeſto documento, copioſum quidem atque tenerrimum *principium ſpirituoſum*, parum vero *olei ſubſtantialis aetherei* in naturali mixtione latitare. *Principia fixa reſinoſo-gummea* maiori quantitate adſunt, eminentiori nihilominus activitate carent. Nam flaveſcens infuſum aquoſum primum, licet nauſeoſum odorem balſamicum diffundat, ſaporem ſolummodo inertem ſubamaricantem et mucilagineum obtinet. Extractum inde paratum valde tenax eſt, eſt odore panem mellitum, ſapore

re rob sambuci quodammodo aemulatur. Tinctura spirituosa prima paullo potentior existit, quoniam, praeter colorem aurantium et debilem odorem nauseosum, saporem subacrem ac blande balsamicum possidet, et, evaporatione peracta, massam relinquit rubro-subfuscam, sapore amaricante ac paullulum adstringente praeditam. Vncia florum una mihi ferme drachmas tres extracti aquosi primi, et drachmam unam ac grana quinquaginta extracti spirituosi primi praebuit.

§. II.

Vulgo hi flores, praesertim recentiores, fugacissimo principio spirituoso adhuc praegnantes, ad medicamenta alexipharmaca, expellentia, cardiaca et uterina referuntur, et specifice inprimis in febribus malignis, variolis, morbillis, aliisque morbis exanthematicis, nec minus in ictero, palpitatione cordis, suppressione mensium, partu difficili, retentione placentae uterinae et fluore albo prodesse dicuntur, quoniam discutiendo ac leniter abstergendo agunt, et blandae igitur humorum resolutioni, mobiliumque impuritatum exclusioni per poros cutaneos inserviunt. Interne optime operantur, quando ad aliquot pugillos vino, aceto, aut aqua fervida infunduntur. Infusum aquosum in febribus, vinosum autem in morbis frigidioribus magis locum habet, acetum denique in peste, ceterisque febribus putridis malignis maxime proficuum reperitur. Externe decoctum eorum inter vulneraria militat, et cataplasma quoque, coctione cum vino paratum, multum ad maturandos bubones pestilentiales valere creditur.

§. III.

§. III.

LEVCOIVM LVTEVM VVLGARE C. B. ſive *Cheiranthus foliis lanceolatis acutis glabris* LINNAEI apud nos in hortis colitur, alibi, in Helvetia v. g. et Gallia, ſponte in locis ſylveſtribus provenit. Flores eius, qui ſoli in cenſum medicamentorum veniunt, ac vulgo in Officinis *Flores Cheiri* adpellantur, gratum odorem balſamicum, in ſiccatis etiam ſatis diu perdurantem, emittunt, et ſaporem acriuſculo - amaricantem poſſident. *Principiis activis* tam *volatilibus oleoſo-ſpirituoſis*, quam *fixis gummeis* ac *reſinoſis* inſtructi ſunt, praecipua tamen virium ratio ad principia volatilia, et poſt illa ad fixam ſubſtantiam reſinoſam redit; quippe quae, ſpiritus vini ope ſeparata et ad extracti formam redacta, ſaporem ſubacrem atque amarum obtinet.

§. IV.

Leni virtute diſcutiente, anodyna atque nervina gaudent, et ſubinde igitur contra adfectus catarrhales, paralyticos atque cachecticos, nec minus contra ſpasmos, leviores viſcerum infarctus, icterum, ſuppreſſionem menſium, paſſionem hyſtericam et fluorem album in uſum vocantur. Interne in infuſo vinoſo aut aqueo-vinoſo praeſcribuntur; externe autem inſeſſus uterinos, balnea uteri vaporoſa, et ſacculos, ſiccos aeque, ac vinoſos, ingrediuntur.

CAP. XXVI.

De Ligno Saſſafras.

§. I.

LIGNVM SASSAFRAS, alias etiam *Lignum Pavanum, foeniculatum, anticatarrhale* etc., germ. *Indianiſches Fenchel- oder Saſſafras-Holz*, dictum, colore rufeſcente, vel ex albido aut flavo gryſeo, odore grato fragrante, ſapore debili aromatico gaudet. Cortice cingitur, coloris intus ferrugineo-ſubrufi, foris cinerei, odoris, ſi raditur, fragrantiſſimi, ſaporis ſubacris, ſubadſtringentis et aromatici, qui ſubiacentem ſubſtantiam lignoſam medica virtute longe ſuperat, eidemque proinde in caſu quocunque praeferri meretur.

§. II.

Arbor, quae hoc lignum ſuppeditat, et LINNAEO *Laurus foliis integris trilobisque* audit, alta eſt, ac tanta ubertate in variis Americae tractibus, maxime autem in Braſilia, Florida atque Virginia, adoleſcit, ut paſſim integrae ſylvae reperiantur. Folia habet ficulnea, floresque fert roſaceos, quibus baccae nigricantes, lauri baccas forma et magnitudine aemulantes, ſuccedunt. Radix lignoſa et rami minores trunci ligno praeſtantiores ſunt, adeoque ad pharmacopolia noſtra praecipue transferuntur.

§. III.

Principio mobili ſpirituoſo hoc lignum, praeſertim cortice ſuo adhuc tectum, valde turget, et ſat notabilem quoque *olei ſubſtantialis aetherei* et

et *fixae ſubſtantiae reſinoſo-gummeae* quantitatem in mixtione fovet. Oleum, cuius drachmae duae ac totidem ferme ſcrupuli in libra una adſunt, in aqua fundum petit, et pleraque olea aetherea reliqua gravitate ſpecifica ſuperat. Poſt deſtillationem limpidum eſt, deinde autem nonnihil rubeſcit. Tinctura ſpirituoſa prima colorem obtinet obſcure rubrum, ad nigrum pauliſper inclinantem, odorem ligni ſpecificum ſpirat, et balſamicum atque ſubacrem ſaporem linguae imprimit. Inſpiſſata extractum largitur coloris fuſco-nigricantis, ſaporis ſubacris, balſamici ac paullulum adſtringentis, odoris debilis foeniculati. Ex uncia ligni una drachmam unam, et grana quinquaginta obtinui. Infuſum aquoſum primum rubicundi coloris eſt, et, licet fortem ligni odorem eructet, valde debili tamen ſapore balſamico pollet. Extractum inde reſultans, rubro- ac fuſco-nigricans, odore maximam partem reperitur orbatum, ſat auſterum tamen et amaricantem ſaporem poſſidet: Vnde cognoſcere licet, quod ſapor aromaticus praecipue a partibus ſpirituoſo-oleoſis et fixis reſinoſis, virtus ſubadſtringens autem magis a ſubſtantia gummoſa dependeat. Vncia ligni una binas drachmas et grana aliquot huius extracti dedit. Quando coctione fortiori atque protracta partes fixae gummoſae ac reſinoſae ſimul ſeparantur, extractum inde parari poteſt, viribus cortici Peruviano aequiparandum (q).

§. IV.

Cortex reſpectu naturae ab ipſo ligno minime differt, praeterquam, quod memoratis principiis

(q) Conf. HOFFMANNI *Obſervat. phyſico-chym. ſelect. pag. 14.*

piis activis largius instructus sit, et eminentiores proinde vires in corpore exerat. Valide discutiendo cortex et lignum humores commovent, ac lenissime adstringendo et irritando partium solidarum contractiones augent, adeoque sudorem atque urinam pellunt, impuritates mucidas attenuant, et sanguinem ac lympham egregie purificant. Vsus eorum specialis notissimus ac plane eximius est in frigidis adfectibus catarrhalibus atque rheymaticis, lue venerea, eiusdemque prodromis et symptomatibus, nec minus in scabie benigna et maligna, ulceribus impuris, scorbuto, cachexia, fluore albo, arthritide, ceterisque morbis, qui ex spissitudine, muciditate et impuritate varia humorum praecipue nascuntur. Dantur interne infusum vinosum et aquosum, nec minus decoctum et essentia. In infuso plerumque a drachma una ad duas praescribuntur. Externe nonnunquam gargarismata, in tumoribus glandularum salivalium, dolore dentium, raucedine, stomacace etc. proficua, ingrediuntur.

Cap. XXVII.

De Ligno Guaiaco et Sancto.

§. I.

Lignvm gvaiacvm, *Franzosen-Holz*, *Pocken-Holz*, valde densum, ponderosum ac resinosum est, coloris gryseo-fusci, vel fusconigricantis, et subinde quoque nonnihil viridescentis, saporis subacris ac resinosi, odoris, si raditur, debilis balsamici. Cortex, quo cingitur, crassus existit, gryseumque colorem, vel cine-

cinereo-ferrugineum, interdum maculis obſcure viridibus hinc inde diſtinctum, et eundem, quem lignum, ſaporem et odorem obtinet. Arbor in variis locis Indiae occidentalis, maxime autem in Mexico et Inſulis Iamaica, Hiſpaniola et S. Dominici, iuglandis magnitudine creſcit, et PLVMERIO *Guaiacum flore coeruleo, fructu rotundo*, SLOANIO *Pruno vel Evonymo affinis arbor, folio alato*, et LINNAEO *Guaiacum foliolis biiugatis obtuſis* dicitur. Quando truncus et rami maiores ſpontaneas fiſſuras agunt, vel inciduntur, ſuccus acris reſinoſus effluit, qui ſenſim in corpus friabile, acre, fuſco-rubicundum aut371 videſcens, gummeo-reſinoſum, ſive ſic dictum *Gummi-Guaiacum*, condenſatur.

§. II.

Principiis volatilibus parum in hoc ligno tribuendum eſt, quoniam *portio ſpirituoſa* parca admodum quantitate inhaeret, et oleum ſubſtantiale aethereum plane deficit: Quod fixam vero *ſubſtantiam gummoſam* ac *reſinoſam* attinet, illa ſat notabili copia adeſt, ita tamen, ut poſterior pondere priori antecellat. Infuſum aquoſum primum, cuius color flavo-fuſcus, odor debilis et nonnihil aromaticus, ſapor reſinoſus et ſubacris eſt, poſt blandam evaporationem extractum largitur, coloris fuſci, ad nigredinem aliquantulum vergentis, odoris debilis, ſaporis in principio ſubadſtringentis ac paullulum reſinoſi, poſtea autem adeo acris atque urentis, ut piperis inſtar, quamquam remiſſius, fauces pungat atque adurat. Quando perfecte ſiccatur, facile in pulverem tenerrimum teritur, cuius moleculae, ſub tritura adſcendentes, pruritum in naribus *(ein Krüblen)*, immo ſternutationem produ-

producunt. Ex uncia una ligni raſpati et ſatis compacti drachmam unam et ſcrupulos duo obtinui. Tinctura ſpirituoſa prima colore ex rubro ac fuſco nigricante, odore reſinoſo ac debili balſamico, et ſapore ſubacri atque balſamico pollet. Extractum inſpiſſatum, quod fuſconigricantis coloris ac valde tenax eſt, odore vulgare rob ſambuci aemulatur, et linguae ſaporem mere propemodum reſinoſum; nulla notabili amplius acredine mixtum, imprimit. Pendet circiter, una nimirum ligni uncia experimento adhibita, drachmas duas, totidemque ſcrupulos.

§. III.

Vires medicae, praeſertim ſtimulantes, attenuantes, abſtergentes ac diureticae, quod liquido ex inſtitutis examinibus patet, magis quidem gummoſo, quam reſinoſo principio adſcribendae ſunt; certo nihilominus certius eſt, ſubſtantiam gummeam, particulis reſinoſis tenerioribus remixtam, operari efficaciſſime; quam ſententiam dudum quoque FRID. HOFFMANNVS amplexus eſt: „Praeter reſinoſam hanc, „in *Obſervationibus phyſico-chymicis ſelect. Lib. I.* „*pag. 66. ſcribit*, quae beneficio ſpiritus vini eli„citur, adhuc alia reſiniformis ſubſtantia, non „parum ratione ſaporis et virtutis a priori diſſi„dens, ex hoc ligno poterit obtineri, idque „non per macerationem cum menſtruis ſpirituo„ſis, ſed per ſimplicem et paullo longiorem co„ctionem cum aqua communi; quando nempe „ligni guaiaci decoctum leni inſpiſſatur igne, „tunc in fundo vaſis reſiduum manet ſpiſſamen„tum quoddam reſiniforme, quod balſamici et „grati odoris eſt, ſaporis acriuſculi, quod in „pulve-

„pulverem tenuem redactum et naribus admis- „sum, stimulando glandulosas illas, quae na- „rium ossa investiunt, tunicas, pituitam ibi hae- „rentem potenter colliquat atque educit, adeo, „ut omnibus a multo iam tempore notis et ex- „pertis errhinis, propter eximiam, quam ex- „serit efficaciam, mihi resina haec praeferenda „videatur. Nam praeter vim errhinam et sti- „mulantem simul quandam possidet facultatem „roborantem, nervosis capitis partibus amicissi- „mam. — — — Hoc experimentum nobis „perspicue aperit modum, quo ligni guaiaci de- „coctum ex aqua operationem suam in lue Gal- „lica sananda exserit. Quilibet enim facile hic „perspicit, in decoctum non nisi hanc resinam „acrem, errhina facultate donatam, transire, „relicta in ligno copiosiori et magis oleosa illa „resiniformi substantia. Quemadmodum itaque „resina haec spiculis et stimulis suis salino-acri- „bus vellicando glandulosas narium tunicas, fun- „dit et liquat tenacem pituitam; ita nullum du- „bium est, quin ligni guaiaci decoctum, spiculis „istis salino-resinosis roboratum, dum accedit „ad partium solidarum glandulosos tubulos, eos „eadem ratione vellicando et ad validiorem con- „strictionis motum invitando, corruptos et te- „naces, qui ibi haerent, humores colliquet, „eosque e latibulis suis excussos, ad expulsio- „nem e corpore idoneos reddat, quae prima- „ria in hoc morbo sanando medentis debet esse „intentio etc.„

§. IV.

Corticis principia separabilia, natura ac viri- bus, cum principiis ipsius ligni perfecte conve- niunt, minori tamen quantitate reperiuntur in- geni-

genita, hinc cortex etiam doſi largiori, quam lignum, praeſcribi poteſt. Non differt quoque nativum GVMMI GVAIACVM, dum pariter ex partibus reſinoſis, gummeis et terreis inertibus conflatum deprehenditur, ita tamen, ut portio reſinoſa gummeam quantitate longe ſuperet, et maximam totius ponderis partem conſtituat. Quando gummeo - reſinoſum hoc concretum, nec minus cortex et lignum ex retorta igne ſicco deſtillantur, multum olei empyrevmatici et ſat notabilem quoque ſpiritus aciduli quantitatem reddunt, quae producta tamen, cum natales ſuos ſolummodo violentae ſubſtantiae gummeo - reſinoſae deſtructioni debeant, nullam, intuitu principiorum naturalium, conſiderationem merentur.

§. V.

Lignum Guaiacum frequentiſſime, cortex vero atque nativa gummi - reſina, licet ſumma, quod dictum fuit, virium analogia adſit, paullo rarius, apud nos in uſum medicum vocantur. Locum inter praeſtantiſſima attenuantia, abſtergentia et purificantia inveniunt, ac ſeſe mirifice inprimis in morbis venereis, adfectibus ſcabioſis, ſcorbuticis atque cachecticis, ulceribus impuris et refractariis, catarrhis capitis, faucium, pectoris etc., rebellibus rhevmatiſmis, fluore albo, et ſingulis morbis reliquis commendant, quorum cauſſae primariae ad ſpiſſitudinem et ſalino - mucidam humorum impuritatem redeunt. Lignum et cortex ordinario in decocto, rarius in infuſo vinoſo, a drachma una ad unciam dimidiam, praeſcribuntur gummi - reſina autem pilulas, bolos et electuaria ingreditur, vel, in ſpiritu vini, aut liquore terrae foliatae tartari vinoſo

noſo ſoluta, ſub tincturae forma, a guttis viginti ad triginta, quadraginta, propinatur. Externe lignum et cortex decoctis vulnerariis et gargarismatibus, contra anginam ſpuriam, laxitatem uvulae, tumores glandularum ſalivalium, odontalgiam et ſcorbutum oris adhibendis, adduntur, et ſiccum ac pulverulentum extractum aquoſum, cuius uberior mentio §pho VI. facta fuit, commode inter pulveres errhinos et ptarmicos, itemque abſtergentes ac ſtimulantes, in paralyſi linguae proficuos, recipitur.

§. VI.

Cum Ligno Guaiaco ſic dictum LIGNVM SANCTVM, quod ab alia arboris Guaiaci ſpecie, quam LINNAEVS *Guaiacum foliolis multiiugatis obtuſis* appellat, quoad naturam quidem, virtutes et uſurpandi modum convenit, textura tamen rariori et colore albicante ab illo differt, et viribus quoque inferius eſt; unde rarius, quam praecedens, in uſum medicum trahitur.

CAP. XXVIII.

De Ligno Aloes et Santalo flavo.

§. I.

LIGNVM ALOES, *Xyloaloes*, *Lignum Paradiſi*, *Agallochum*, *Lignum Calambac*, *Aloes-Holz*, *Paradis-Holz*, recte pro meo iudicio in *verum* et *ſpurium* dividitur. Hoc, quod plerumque apud nos venale proſtat, lignum denſum eſt, coloris fuſci aut ferruginei, nigricante paſſim diſtincti, ſaporis ſubacris, amaricantis, et aromatici, odoris debilis quidem, aſt ſatis grati bal-

famici; illud autem, in Officinis Europaeis rarissime obvium, colorem subfusco vel aurantio-purpureum, venulis cinereis persaepe distinctum, obtinet, ac valde resinosum deprehenditur; hinc facile etiam, ac cerae propemodum instar, in igne liquescit, et odorem sub combustione sua fragrantissimum diffundit.

§. II.

Arbor, quae verum lignum Calambac foeneratur, in regionibus Indiae orientalis, Cambodia et Cochinchina, nec minus in Tartaria Chinensi, habitat; spurium vero, teste GEORGIO EVERHARDO RVMPHIO (r), ab arbore excaecante, hinc inde in Insulis circa Amboinam adolescente, desumitur. „Lignum Agallochum „verum, *sic relatio eius sonat*, in regno Coinam „nascitur, et raro ad Europaeos defertur, quo„niam in India maioris est pretii, quam in Eu„ropa, ibidemque duplo aut triplo argenti pon„dere redimitur: Spurium vero ab arbore ex„caecante, quae circa Amboinam in Insulis pas„sim obvia est, desumitur, et ad suffiendum ad„hibetur. Prunis enim inspersum, primo ben„zoinum olet, deinde mox in odorem nidoro„sum desinit. Arbor excaecans nihil habet com„mune cum Agallochi veri arbore, sed arbor „deformis est, non nisi in littoribus solitarie „crescens, et male audiens apud nautas et in„colas, quia lacteo quodam liquore turget, qui, „casu oculis immissus, magnos cruciatus exci„tat, inflammat, et, nisi citissime succurratur, „excaecat. Videtur Lathyris quaedam arb - „rescens esse, ubique fructus fert triquetros, „La-

(r) Vide *Ephemerid. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 3. Observat. 22.*

„Lathyridis baccis valde ſimiles, quae vulgo „Cataputia audit. Folia cum pyri foliis con„veniunt, quae in margine tamen obſcure den„tata ſunt. Fruſtulum corticis, aut quinque la„ctis guttulae, validam provocant purgationem, „ſed in gutture urunt. In caudicis radicumque „terrae exſtantium cavernis haec arbor dictum „lignum odoratum habet, quod gignitur ex „pinguioribus eius partibus, ſolis fervore, et „crebra aſperſione aquae marinae probe exco„ctis etc.„ Nonnulli, quod adhuc paucis ſubiungendum cenſeo, inter ipſum lignum Agallochum, ſive aloes verum, aliquid rurſus diſcriminis faciunt, et ſpeciem eius nobiliorem fuſco-vel aurantio-purpuream ac valde reſinoſam trunci arboris medullam exiſtere, ignobiliorem vero textura ſua totoque habitu externo ad lignum ordinarium accedere, et colore fuſco-aut flavo-nigricante praeditam eſſe, perhibent. Addunt quoque, veram arborem Calambac, licet ad quercus magnitudinem excreſcere conſueverit, vix dimidiam ligni nobilioris libram reddere, et inde igitur ingentis caritatis non minus, quam raritatis rationem petendam eſſe.

§. III.

Lignum aloes vulgare ſatis copioſam quidem *ſubſtantiam fixam gummeo-reſinoſam*, parum vero *ſpiritus* et *olei eſſentialis aetherei* poſſidet. Nam FRIDERICVS HOFFMANNVS ex decem ligni raſpati ac macerati libris vix unciam dimidiam liquidi cuiusdam reſinoſo-oleoſi ſpiſſiuſculi, humidae deſtillationis ope, elicere potuit. Mixtum hoc reſinoſo-oleoſum inſtar camphorae albicans erat, et in ſpiritu vini rectificatiſſimo promte ſolvebatur, eumque eximiis viribus ner-

vinis impraegnabat (s). Tinctura spirituosa prima, colore fusco-nigricante praedita, saporem obtinet subacrem, lenissime amaricante atque balsamico remixtum, debilemque duntaxat odorem balsamicum spirat. Massa inspissata nigricans est, ac valde debili sapore et odore donata reperitur. Infusum aquosum primum turbidum est, ac sordide fuscum, fortiori tamen odore balsamico et eminentiori amaritie atque aromatica acredine, quam tinctura spirituosa, pollet. Extractum, evaporatione peracta relictum, odore propemodum destituitur, et, praeter colorem obscure fuscum, saporem amaricantem ac paullulum in recessu adstringentem possidet. Ex uncia una ligni raspati drachmas tres extracti spirituosi primi, et drachmas duas extracti aquosi primi impetravi; unde clare constat, quod pars resinosa maiori quidem copia, quam gummea, inhaereat, quodque posterior nihilominus, testante imprimis sapore infusi et extracti aquosi, activitate nonnihil praepolleat.

§. IV.

Vires medicae, quibus hoc lignum, praesertim nobilius, instructum reperitur, ad roborantes, nervinas, cephalicas et cardiacas maxime redeunt, ac multum proinde auxilii ab usu eius exspectandum erit in morbis singulis, in quibus partes solidae atonia, et humores inertia quadam viscosa partiumque spirituosarum penuria laborant; cuius census sunt vertigo, imbecillitas memoriae, apoplexia pituitosa, similesque adfectus soporosi, epilepsia, melancholia, lipothymia, palpitatio cordis, debilitas pulmonum et ventriculi, singultus, vomitus, passio hypochondri-

(s) Vide *Observat. physico-chemicae select. p. 16.*

driaca, incontinentia urinae, diabetes, fluor albus, abortus imminens, gonorrhoea benigna et complures alii. Ingreditur pulveres grossiores, decocta et infusa vinosa, a drachma dimidia ad integram. Externe rasura eius speciebus pro cucuphis et sacculis roborantibus, nec minus, ob gratam fragrantiam suam, suffimigiis additur. Chinenses et aliae gentes orientales, referente HERMANNO (t), odoratu eius magnoperè delectantur, et quo gratior amicus, eo meliorem portionem illi offerunt, immo mulieres Banianorum in India, cum defuncto marito sese comburere volentes, lignis pro construendo ferali rogo illud miscent, et odorem eius Diis suis gratum esse, credunt.

§. V.

SANTALVM CITRINVM, *Santalum flavum, gelber wohlriechender Sandel*, lignum solidum, densum ac flavum est, gratissimumque odorem balsamicum, si prunis iniicitur, aut cultro duntaxat paullulum raditur, spirat, et amaricantem ac simul aromaticum saporem, praevia tamen protractiori manducatione, linguae imprimit. Arbor, quae lignum largitur, baccifera est, et IACOBO BREYNIO *Santalum verum ligno citrino et albo, foliis laurinis*, incolis autem, teste HERMANNO (u), *Sercanda* dicitur. In Insula Timor proventus uberioris est, et hinc inde etiam in Insula Solor, regione Tanassarim, regno Siam, pluribusque Indiae orientalis tractibus nascitur. Ab eadem arbore etiam LIGNVM SANTALVM ALBVM, quod pariter in Officinis nostris

(t) In *Cynosura Mat. med. pag. 107.*

(u) *L. cit. pag. 109.*

noſtris proſtat, deſumi, Scriptores nonnulli teſtantur. „Vtrumque Santalum Officinis no„ſtris uſuale, IO. PHILIPPVS BREYNIVS, IA„COBI FILIVS, *ſcribit* (x), eiusdem arboris „foetum eſſe, ab *Herberto Iagero* Parens cer„tior factus eſt. Citrinum videlicet annoſitate „ſaltem ab albo differt, hincque odoris eſt lon„ge praeſtantioris; quod in omnibus fere lignis „odoriferis obſervari, docet. Samuel Dale in „Pharmacolog. pag. 478. quidem Santalum al„bum et citrinum quoque ex una et eadem ar„bore deſumi tradit; ſed eius partem corticalem „Santalum album, medullarem citrinum, ut a „multis affirmatur, eſſe perhibet etc.„

§. VI.

Oleum eſſentiale aethereum, cuius duae circiter drachmae ex libra una ligni ſantali citrini eliciuntur, ambram et moſchum redolet, et praecipuum principium activum conſtituit. Huic *ſubſtantia fixa reſinoſa*, tandemque *gummea* activitatis intuitu ſuccedit. Color infuſi aquoſi primi flaveſcens eſt, odor balſamicus quidem, non adeo tamen gratus, et ſapor debilis balſamicus nonnihil nauſeoſus. Maſſa inſpiſſata eiusdem ferme coloris reperitur, et ſapore amaricante ac debili aromatico gaudet. Ex uncia ligni una ſcrupulos duos impetravi. Tinctura ſpirituoſa prima colore aurantio ſeu flavo-rubente, odore leniter balſamico, et debili ſapore aromatico pollet. Extractum, inde evaporando paratum, quoad odorem ac ſaporem cum tinctura convenit, obſcuriorem tamen, fuſcum nempe, colorem obtinet. Quantitate praecedens gummoſum

(x) *Icones rariorum Plantarum, Tab. V. pag. 19.*

mosum superat, et, ex uncia una ligni bonae notae separatum, scrupulos quatuor pendet.

§. VII.

Viribus medicis ligno aloes nisi praeferri, certe tamen aequiparari meretur, et mirandum omnino est, quod usus eius hactenus paullo rarior fuerit. Militat inter optima nervina, cephalica et cardiaca, adeoque in morbis singulis, quibus balsamica huius commatis opitulantur, non sine emolumento sub infusi aquosi aut vinosi forma in usum trahi poterit. Nonnulli eidem adstringentem quoque ac validam diureticam virtutem adscribunt, et specialius proinde in sudoribus colliquativis et hydrope commendant: Verum enim vero, laudatam virtutem adstrictoriam neque in ligno integro, neque productis deprehendi, et in hac igitur parte calculum meum iis adiicere nequeo. Pro usu externo istud in casu quocunque ligno aloes ac rhodio commode substituitur. Lignum *santalum album*, quod paucis addo, parum odoris atque virtutis possidet, et pro meo igitur iudicio ob inertiam suam, ex Officinis merito relegandum est.

Cap. XXIX.

De Ligno Rhodio ac Cedrino.

§. I.

Lignvm rhodivm sive rosacevm, *Rosenholz. Rhodiserholz*, alias etiam *Lignum Cyprium*, nec non *Rhodyxilon* dictum, compactum ac ponderosum est, coloris aurantii vel subfusco-lutei, saporis amaricantis et oleoso-balsamici, odoris rosacei suavissimi. Planta, cuius radix, trun-

cus et rami craſſiores hoc lignum foenerantur, ad frutices arboreſcentes pertinet, et LINNAEO *Geniſta foliis ternatis*, HERMANNO *Cytiſus incanus ſiliquis falcatis*, et nonnullis quoque *Oleaſter Rhodius* dicitur. Creſcit in Syria, nec non inſulis Rhodo, Cypro, Antillanis atque Canarienſibus, et truncus, qui lignum optimum ſuppeditat, nonnunquam brachii virilis craſſitiem conſequitur. Eligendum eſt lignum rectum, denſum, ponderoſum, pingue ac probe reſinoſum, quod colore ſaturate flavo, ad ruſum aut ſubfuſcum nonnihil vergente, donatum eſt, ac, cultro leviter raſum, fortem protinus odorem roſaceum gratiſſimum emittit.

§. II.

Principiis gaudet *oleoſo-ſpirituoſis*, *gummeis* ac *reſinoſis*. Quantitas olei ſubſtantialis aetherei, humida deſtillatione prolecta, pro valde diſcrepante ligni bonitate admodum variat, et ex libra ligni una nunc uncia dimidia, nunc drachmae duae vel tres, nunc aliquot tantum ſcrupuli prodeunt. Oleum recens colorem aureum obtinet, temporis vero ſucceſſu magis magisque rubeſcere incipit. Principium fixum reſinoſum quantitate gummoſum ſuperat, et ex uncia una ligni optimi circiter drachmae tres extracti primi ſpirituoſi, et drachmae duae extracti primi aquoſi ſeparari poſſunt. Tinctura ſpirituoſa prima colore gaudet aurantio, ad rubrum vergente, vel potius flavo-rubicundo, et naribus gratum odorem roſaceum, linguae autem ſubacrem, balſamicum, et auſteriuſculo-amaricantem ſaporem imprimit. Inſpiſſatum extractum flavo-rubicundo-fuſcum cum infuſo quoad odorem ac ſaporem congruit, et adeo te-

tenax eſt, ut deguſtatum, terebinthinae inſtar, palato, linguae ac dentibus pertinaciſſime adhaereat. Infuſum aquoſum primum colore aureo ſeſe commendat, ipſius ligni odorem ſpirat, et ſapore amaricante atque balſamico pollet. Cum hoc infuſo ipſum extractum inſpiſſatum convenit, praeterquam, quod colorem flavofuſcum obtineat, et debiliorem odorem balſamicum emittat.

§. III.

Energia medica ad oleum eſſentiale aethereum maxime quidem redit, ſymbolum tamen ſuum fixa pariter principia conſerunt. Illud enim praecipue commovendo ac diſcutiendo, haec autem magis roborando et ſubadſtringendo operantur. Valet igitur uſus eius in morbis plerisque, in quibus lignum aloes ac ſantalum flavum conducunt, et interne quoque eodem modo, frequentius tamen in infuſo vinoſo, quam aquoſo, adhibetur. Externe ſuffimigiis, ſacculis roborantibus, cucuphis et pulveribus odoratis additur.

§. IV.

Cum Santalo flavo, propter magnam naturae analogiam, rubrum quoque ac fragrans LIGNVM CEDRINVM ad eandem medicaminum claſſem revocari poſſe arbitror. In Officinis quidem noſtris hactenus nondum inter ordinaria pharmaca locum obtinuit, receptionem tamen, pro meo iudicio, meretur. Arbor, quae iſtud foeneratur, in montibus Libano, Tauro et Amano, nec minus in regno Africae Congo, Inſula Tercera, Nova Hiſpania, Florida atque Virginia, potiſſimum habitat, et C. BAVHINO *Cedrus conifera foliis laricis*, TOVRNEFORTIO

L 5 *Larix*

Larix orientalis fructu rotundiore obtuso, et LINNAEO *Abies foliis fasciculatis acuminatis* dicitur. Celeb. A. S. MARGGRAFIVS lignum hoc chemice examinavit, et *oleum* inde *essentiale aethereum*, *substantiam fixam resinosam* et *salso-gummosam* eduxit. Oleum, cuius duae circiter drachmae ex libra ligni una, sub humida destillatione, prodierunt, crassiusculum est, coloris flavi aut subflavi, odoris grati balsamici. In spiritu vini facile solvitur, oleo terebinthinae tamen specifice gravius est, et frigore intensiori tantopere condensatur, ut vitrum apertum absque effluxu eius inverti possit. Substantia fixa resinosa longe minori quantitate, quam gummea, mixtionem ingreditur, grata tamen fragrantia posteriorem superat. Ex unciis ligni quatuor Auctor laudatus extracti aquosi primi drachmas quinque cum semisse, et extracti spirituosi secundi scrupulos duo, inverso autem extractionis ordine, ex aequali ligni quantitate extracti spirituosi primi drachmas duas et dimidiam et aquosi secundi drachmas tres ac scrupulos duo impetravit (y). De usu medico speciali nihil addo, dum nondum perfecte exploratus fuit.

CAP. XXX.

De Ligno Iuniperi et Lentisci.

§. I.

LIGNVM IVNIPERI VVLGARIS, tam FRVTICOSAE, quam ARBOREAE C. B., partim albicans, partim flavescens est, ac debili duntaxat

(y) Vide Eius *Chymische Schriften*, *I. Band*, *pag.* 247. *sequ.*

taxat odore et ſapore balſamico pollet. Principio oleoſo - ſpirituoſo parciſſime inſtructum reperitur, nec ullum proinde oleum ſubſtantiale reddit, niſi magna eius quantitas deſtillationi humidae una vice impendatur, ita ut praeſentiam olei eſſentialis magis ſuſpicari, quam demonſtrare liceat. Quod fixa vero *principia reſinoſo - gummea* attinet, illa maiori copia inhaerent, et uncia ligni una plerumque ſcrupulos duo extracti primi aquoſi, et drachmam integram extracti primi ſpirituoſi largitur. Infuſi aquoſi color rubicundus eſt, ſapor ingrate balſamicus, et, ipſius Sandarachae inſtar, reſinoſus, odor nauſeoſus oleoſus. Maſſa inſpiſſata colorem rubro - fuſcum obſcuriorem, odorem debilem balſamicum, et ſaporem amaricantem, ſubadſtringente et balſamico mixtum, poſſidet. Tinctura ſpirituoſa prima colore ſaturate aurantio, odore et ſapore reſinoſo - balſamico, inſtar maſtichis, gaudet, et, peracta blanda evaporatione, extractum flavo - fuſcum relinquit, reſinoſo pariter atque balſamico odore et ſapore, cui leniſſima ſaltem acredo admixta deprehenditur, praeditum. Praecedens caeteroquin extractum aquoſum, maiori, quam vix deſcriptum reſinoſum, activitate pollet.

§. II.

Multi lignum iuniperinum ligno ſaſſafras viribus analogum eſſe, et alterum alteri commode ea propter ſubſtitui poſſe, credunt: Verum, pro mea ſententia, prius, ob olei aetherei defectum, aut magnam tamen penuriam, poſteriori longe debilius atque temperatius eſt. Virtutes eius, a fixis principiis reſinoſo - gummeis potiſſimum derivandae, blande roborantes, ſub-

ad-

adſtringentes, nervinae, diureticae, adeoque etiam paullulum purificantes ſunt. Convenit igitur in lue venerea, adfectibus ſcabioſis, ſcorbuticis, catarrhalibus, rhevmaticis et arthriticis, cachexia, hydrope, ſuppreſſione urinae, calculo, fluore albo, et morbis quibusvis reliquis, quorum origo partium ſolidarum atoniae, et ſpiſſitudini atque impuritati humorum praecipue adſcribenda venit. Exhibetur ordinario in decocto aquoſo et infuſo vinoſo, a drachma una ad unciam ſemiſſem. Externe iſtud nonnulli decoctis travmaticis addunt.

§. III.

LIGNVM LENTISCI VVLGARIS C. B. *Maſtix-Holz*, quod multa cum ligno iuniperino communia habet, intus flavo- et ſubfuſco-pallidum eſt, foris autem cortice ferruginei coloris cingitur. Odor et ſapor eius valde debilis balſamicus eſt, poſterior tamen ſubadſtringente nonnihil mixtus deprehenditur. Cortex paullo potentior exiſtit, et adſtrictoria inprimis virtute lignum ſuperat. Creſcunt Lentiſci in Syria, Hiſpania, Luſitania, Italia, Gallia meridionali, maxime autem in Chio, Cypro, Candia, aliisque Inſulis maris Aegei, indeque non lignum duntaxat, ſed exſudans quoque concretum gummeo-reſinoſum, *Maſtiche* dictum, cuius uberior in ſequentibus mentio fiet, ad nos defertur.

§. IV.

Volatilia principia *oleoſo-ſpirituoſa* vix conſiderationem in hoc ligno merentur, et medicae igitur vires unice propemodum *fixae ſubſtantiae gummeo-reſinoſae* adſcribendae ſunt. Portio magis gummoſa, in aqua ſolubilis, portione magis reſi-

resinosa respectu quantitatis superior est, et in uncia una ad integram ferme drachmam adscendit, cum posterior ex adverso saltem grana viginti quatuor vel drachmam semissem pondere aequet. Tinctura spirituosa prima aurei coloris est, saporis nonnihil balsamici et subacris, odoris nullius singularis. Massa inspissata colorem flavo-fuscum, odorem debilem balsamicum, similemque saporem, subadstringente et subsalso mixtum, possidet. Infusum aquosum primum, eleganti colore rubicundo, ad fuscum paullulum inclinante, tinctum conspicitur, gratum odorem balsamicum, instar gummi anime aut sandarachae, spirat, debilemque duntaxat saporem balsamico-resinosum obtinet. Extractum, inde post evaporationem relictum, nigricans est, odoris grati, saporis balsamici, subacris et subadstringentis.

§. V.

Blande discutiendo, subadstringendo et roborando operationem suam in corpore exercet, ac iure meritoque inter moderatae activitatis nervina et adstrictoria collocandum est. Specifice sese in diabete, gonorrhoea benigna, imbecillitate ventriculi, aliorumque viscerum, nec minus in vomitu, arthritide, asthmate pituitoso et cachectico, vertigine, adfectibus oedematosis, melancholia, apoplexia, epilepsia etc. commendat, quando in infuso aquoso-vinoso, aut decocto, ad unam alteramve drachmam, praescribitur. Externe decoctis travmaticis, et gargarismatibus, in odontalgia inprimis, laxitate uvulae, tumoribus glandularum salivalium, cruentatione gingivae scorbutica, raucedine refractaria etc. adhibendis, additur.

Cap. XXXI.

De Corticibus Citri et Aurantiorum.

§. I.

Balſamico-amaricantes et fragrantiſſimi CORTICES MALI CITREI unicuique notiſſimi ſunt, et flava eorum pars exterior, cui odor, ſapor ac reliquae dotes excellentes unice inhaerent, adeo *eſſentiali oleo aethereo* turgida eſt, ut humida non minus deſtillatione, quam expreſſione et ſcarificatione (quae poſtrema ſeparandi methodus in Italia, Luſitania et Hiſpania uſitatiſſima eſt), ſat copioſe elici queat. Oleum, expreſſionis et ſcarificationis ope ſeparatum, flaveſcens eſt, vel inſtar aquae limpidum, ac levitate ſua, fluiditate et temperata atque gratiſſima indole ſeſe magnopere commendat; deſtillatum vero, ob aliquam partium ſpirituoſarum iacturam, et leniſſimam quandam metamorphoſin, quam ſub ignis actione patitur, paullo craſſius, acrius, atque calidius exiſtit, et minori praeterea quantitate prodit.

§. II.

Primario, ac prorſus eximio huic principio ſpirituoſo-oleoſo, exiliſſimis cellulis ſive veſiculis incluſo, *particulae quaedam gummoſae* ac *reſinoſae*, quae corticis virtutem augent, ſociatae inveniuntur. Vncia enim una, ab interiori albicante, fungoſa et inerti ſubſtantia, quantum fieri poteſt, repurgata, circiter drachmas duas et ſemiſſem extracti primi aquoſi, et drachmas duas extracti primi ſpirituoſi, ſive magis reſinoſi largitur. Infuſum aquoſum poſt filtrationem colore ſaturate et elegantiſſime aureo gaudet, odore

odore ipsum corticem aemulatur, et saporem balsamicum et amaricantem obtinet. Extractum fusco-rubicundum est, odore tamen orbatum reperitur, et balsamicum duntaxat et amaricantem saporem, cui in principio dulcedinis quidquam admixtum videtur, linguae imprimit. Tinctura spirituosa prima coloris dilute aurei est, specificum corticis odorem emittit, et balsamicum, subacrem atque amaricantem saporem possidet. Tincturae huic ipsum extractum haud dissimile deprehenditur, praeterquam, quod color flavus saturatior, et amarities paullo fortior sit. Docent recensita examina, in fixis quoque principiis, aliquam, uti antea dictum, virtutem, maiorem tamen in resinoso, quam gummeo, delitescere.

§. III.

Principia activa, praedictis natura et proprietatibus valde analoga, in suaveolente pariter AVRANTIORVM CORTICE reperiuntur, quantitate tamen inaequali. *Essentiale* videlicet *oleum aethereum* longe parcius adest, *fixa* contra *substantia resinoso-gummea* copiosius in mixtione latet, et uncia una portionis flavae circiter drachmas tres et scrupulum unum extracti aquosi primi, et octo ferme scrupulos extracti spirituosi primi reddit. Infusum et extractum aquosum cum infuso et extracto corticum citri, quoad odorem, colorem et saporem, conveniunt, ac paullo maiori saltem amaritie a praecedentibus distincta sunt. Tinctura spirituosa prima colore saturate aureo sese commendat, atque odore specifico balsamico, et acri, amaricante ac pariter balsamico sapore simplex satis prodit. In extracto flavo-rubente odor imminutus, amarities

rities vero aucta ſentitur. Praecipua igitur virium ratio ad eſſentiale quidem oleum aethereum redundat, in fixis nihilominus principiis non contemnenda pariter virtus reſidet, praeſertim, ſi reſinoſum, quod praeſtantius exiſtit, intime adhuc cum gummeo mixtum eſt.

§. IV.

Cortex citri, ob maiorem olei copiam, in operando potentior deprehenditur, quam cortex aurantiorum; reſpectu modi agendi autem ac virium, tam generalium, quam ſpecialium, tantam ſimilitudinem adeſſe obſervamus, ut alterum alteri ubivis ſubſtituere liceat. Virtus utriusque egregia omnino ac varia eſt, praecipue nihilominus vires nervinae, analepticae, cardiacae, ſtomachales, carminativae et uterinae praedicantur, et iure quidem maximo: Vix enim medicamentum ſimplex novi, corticibus hiſce intuitu virium memoratarum praeferendum. Latiſſime igitur uſus eorum patet, et in vertigine inprimis, melancholia, lipothymia, palpitatione cordis, tuſſi, aſthmate, colica, cardialgia, torminibus ventris, paſſione hypochondriaca, malo hyſterico, et doloribus poſt partum multum valet. Quando cortex recens fruſto ſacchari Canarienſis ſenſim abraditur, inde ſic dicta *eſſentia corticum citri* et *aurantiorum ſicca*, ſeu elaeoſcharum gratiſſimum magnae virtutis, reſultat. Frequentiſſime caeteroquin, praeſertim cortices citri, decocta, et infuſa vinoſa atque theeformia aquoſa, ingrediuntur.

§. V.

Deſcriptis corticibus citri et aurantiorum CORTICES POMORVM SINENSIVM et LIMO-

NIORVM itidem iungi poſſunt, virtute tamen praeſertim priores, qui debili duntaxat odore et ſapore, oleoque eſſentiali pauciſſimo gaudent, inferiores exiſtunt, ac paullo rarius proinde in uſum vocantur. A fraudulentis nihilo-ſecius corticibus citri et aurantiorum perſaepe miſcentur.

Cap. XXXII.

De Cortice Caſcarillae et Thymiamatis.

§. I.

CASCARILLA, alias etiam *Chaccarilla*, *Chaquarilla*, *Schacharilla*, *China china ſpuria*, *Cortex Peruvianus gryſeus* etc. appellata (z), corti-

(z) „Originem vox haec (Caſcarilla nempe), Excell. *Dn. Doct. et Profeſſ.* PHILIPP. ADOLPH. „BOEHMERVS in *Diſſertatione de Cortice Caſcarillae*, *Cap. I. §. 2. ſcribit*, debet Hiſpano-„rum *Caſcara*, quae *Corticem* denotat, in vernacula dicimus *eine Rinde oder Schaale.* Hinc „caſcara *di huovo*, ovi teſta, *caſcara de narania*, „cortex aurantiorum, vocantur; ut taceam varias „denominationes, v. g. *Caſcara de limon*, *caſca-„ra de granada*, *caſcara del arbore* etc. Itali di-„cunt *Corteccia*, ceu patet ex GIOVANNI „TORRIANO lexico, ubi v. *caſcara* ſeu *Cor-„teccia* ait: the ut moſt Barck ar Rind af ang „Tree, hoc eſt, *die Schaale oder Rinde eines* „*Baumes.* Corticula vero hiſpanice ſignificat „*caſcarillam*, adeoque eſt diminutivum vocis *ca-„ſcarae.* Inde Corticem Peruvianum *caſcarilla de* „*la*

corticem quendam denotat magis minusve convolutum atque compactum, coloris extrinsecus grysei, intus subfusci, odoris balsamici, saporis aromatico-amari. Ab arbuscula detrahitur, quae LINNAEO *Clutia foliis lanceolatis acutis integerrimis, petiolatis*, CATESBY autem aliisque *Ricinoides elaeagni* folio dicitur, et plerumque decem pedum altitudinem atque unius circiter pedis crassitiem consequitur. Folia protrudit oblonga, acuminata, angusta, pallide viridia, flosculosque fert exiguos, hexapetalos, albicantes, flavis apicibus donatos, quibus baccae ex albo viridescentes, in tres loculos, semina nigra includentes, distinctae, et pisum magnitudine aequantes, succedunt. Copiose hae arbusculae in plerisque Bahamae Insulis crescunt, et passim quoque in regno Peruviano, Nova Hispania, aliisque Americae tractibus adolescere dicuntur.

§. II.

„*la Oia Fiebcr-Rinde* vocari, nonnulli scriptores referunt; tanquam signum, denominationem „Hispanos Peruviano cortici κατ᾽ ἐξοχὴν tribuisse. „Itaque tam late patet Hispanis significatus huius „vocis, ut non in genere solum pro corticibus intelligatur, verum etiam ad speciem quandam corticum referatur. Quomodo vero ab hac generica denominatione cortex noster *cascarilla* proprie dictus fuerit, aliam non invenio rationem, „quam quod botanices ignari illam ad speciem „nullam referre sciverint, vel quod, ut verisimile „mihi videtur, propter tenuiorem corticularum „texturam aliter denominare, ipsis non displicuerit, quam *cascarillam* etc.„

§. II.

Principiis volatilibus oleoſo-ſpirituoſis et *fixis reſinoſo-gummeis* valde activis gaudet. Oleum eſſentiale aethereum, cuius unica circiter drachma ex integra corticis libra elicitur, ſubviride, mobiliſſimum, ſpiritu valde turgidum, adeoque fragrantiſſimum eſt, et fixae ſubſtantiae reſinoſo-gummeae inhaeſione ſua praecipuam activitatem foeneratur. Infuſum aquoſum primum flavo-rubicundi coloris eſt, odoris balſamici, ſaporis amari ac paullulum quoque balſamici. Sub evaporatione fragrantiam ſuam, abeuntibus particulis oleoſo-ſpirituoſis unice adſcribendam, amittit, et maſſam ſaturate fuſcam relinquit, debili duntaxat ſapore amaricante, et vix ſenſibili amplius odore praeditam. Ex uncia una circiter drachmas duas, totidemque ſcrupulos obtinui. Infuſum ſpirituoſum primum, colore ſaturate aureo tinctum, corticem odore prodit, et ſubacrem atque amaricantem ſaporem poſſidet. Extractum flavo-fuſcum, quod peracta evaporatione relinquitur, valde tenax eſt, odoris balſamici, nullius vero amplius ſaporis; unde manifeſtum redditur, parum virtutis principiis fixis, per ſe conſideratis, ingenitum eſſe, ac totam igitur, vel tamen praecipuam, virium rationem, quod antea pridem monui, in volatili portione oleoſo-ſpirituoſa latitare. Ex uncia corticis una drachmas duas et ſcrupulum unum impetravi.

§. III.

Noſtro aevo cortex hic, ob egregias vires roborantes, diſcutientes, diaphoreticas et ſedativas, frequentiſſimi uſus eſt, et cum inſigni inprimis fructu in febribus exanthematicis, catar-

rhalibus, intermittentibus, inflammatoriis, adfectibus spasmodicis, convulsivis, scabiosis, scorbuticis, cachecticis, frigidis rhevmaticis atque arthriticis, nec minus in diarrhoeis, dysenteria, coeliaca, lienteria, vomitu pituitoso, imbecillitate ventriculi, morbis pectoris salso-mucidis, suppressione mensium diuturna et fluore albo, vel in pulvere, a granis aliquot ad scrupulum dimidium, vel etiam sub forma infusi vinosi, a scrupulo uno ad duo, exhibetur. Pertinet praeterea ad suffimigia, et saepiuscule praesertim in Anglia, rasura eius herbae Nicotianae, grati odoris caussa, miscetur.

§. IV.

CORTEX THYMIAMATIS, olim *Thus iudaeorum* dictus, nusquam in Officinis nostris sub forma cannularum occurrit, sed ex meris frustulis minoribus et maioribus, quibus subinde aridae foliorum partes mixtae deprehenduntur, constat, ita, ut, iudicante FRID. HOFFMANNO (a), relictum quoddam magma compressorum foliorum et corticum ex arbore esse videatur. Frustula haec colorem subfusco-cinereum, aut fusco-rubentem, et saporem subacrem, amaricantem, in recessu nonnihil adstringentem, possident, gratumque odorem balsamicum spirant. Nomen suum a vocabulo θυμίαμα accepit, quod apud Graecos in genere *Suffitum* sive *Suffimentum* denotat. Adfertur ex Syria, Cilicia, Pamphilia etc., ac nihil sane aliud esse videtur, quam cortex resinosus arboris, quae solidum, vel, ita sentiente vix allegato HOFFMANNO, liquidam styracem foeneratur: „Nostra „quidem sententia, *loco cit. scribit*, videtur esse „cor-

(a) *In Observat. physico-chym. p. 65.*

„cortex arboris, ex qua liquida ſtorax exprimitur, et arbor eſt minoris Ciliciae, cui etiam „ſententiae favet Serapion, qui pro cortice ſtyracis arboris eum habet, expreſſae et excoctae „liquidae ſtyraci ſuperſtite, praeſertim cum eius „odor cum odore ſtyracis liquidae quam maxime conveniat etc.„

§. V.

Subſtantiam fixam *gummeo-reſinoſam*, partibus *oleoſo-ſpirituoſis* fragrantiſſimis ſatis praegnantem, continet; maior tamen virtus in parte reſinoſa, quam gummoſa latet. Filtratum infuſum aquoſum primum coloris aurantii eſt, et ſaporem atque odorem ingrate balſamicum poſſidet. Extractum inde paratum colore rubro-fuſco, ad nigrum nonnihil vergente, odore ipſius corticis balſamico, et ſapore auſteriuſculo adſtringente, levi amaritie blandaque acredine aromatica remixto, donatum reperitur, ac, integra corticis uncia extractioni adhibita, drachmam unam et grana duodecim pendet. Tinctura ſpirituoſa prima, annotante HOFFMANNO (b) inſtar eſſentiae balſami Peruviani valde nigra eſt, et, aquae communi infuſa, protinus lacteſcit. Spiritus abſtractus odoris fragrantiſſimi eſt, eumque ita diffundit, ut a drachma una aliquot menſurae aquae odorem fragrantem mutuentur. Relinquitur reſina ſatis copioſa, ita ut ex libra corticis una unciae duae ad minimum reſinae haberi poſſint. Haec reſina, uti porro refert, itidem ſuavem et fragrantem odorem emittit, et commodiſſime extracto ſtoracis, gummi benzoino et balſamo Peruviano, ad ef-

 for-

(b) *L. cit.*

formandam maſſam odoratam, calidae fornaci illinendam, admiſceri poteſt.

§. VI.

Vſus internus paullo rarior eſt, etiamſi virtute nervina, ſedativa et anodyna polleat, nec contemnendum itaque auxilium in ſedandis doloribus et compeſcenda tuſſi convulſiva praeſtet, ſi nimirum ſub tincturae aut infuſi vinoſi forma exhibetur. Externe frequentius in uſum trahitur, et egregium prorſus ſuffimentum, in oedemate partium, doloribus frigidis rhevmaticis, coryza rebelli etc. conſtituit.

Cap. XXXIII.

De Cinnamomo.

§. I.

Cinnamomvm, *Zimmet-Rinde*, alias quoque *Caſſia cinnamomea*, *Caſſia Ceylanica*, *Canella Ceylanica*, *Canella Officinarum*, nec minus *Cinamomum*, quaſi *Chinae amomum*, dictum, corticem ſiſtit tenuem, in cannulas convolutum, colore fuſco-rubente, odore balſamico gratiſſimo, et ſapore acri aromatico, ſubdulci tamen et auſteriuſculo nonnihil remixto, praeditum.

§. II.

Arbor, cuius truncum hic cortex ambit, a Botanicis, inter Lauri ſpecies refertur, et ab hermanno *Laurus Ceylanica baccis calyculatis*, a linnaeo *Laurus foliis oblongo-ovatis, trinerviis, nitidis, planis*, et a quibusdam aliis ſimpliciter *Laurus canellifera Ceylanica* adpellatur. Excreſcit

crescit plerumque ad oleae aut pruni altitudinem, et radicem habet, substantia oleoso-camphorata, ex forti odore satis cognoscenda, et destillationis quoque ac sublimationis ope separanda, valde praegnantem. Lignum non plane inodorum est, uti nonnulli tradunt, sed rosaceum odorem spirat. Folia, lauri foliis, quod dictum, forma haud dissimilia, amoenissimo, dum primum erumpunt, colore purpureo, qui postea in viridem mutatur, tincta cernuntur, et contrita caryophylla aromatica aut iuniperum olent, flores autem albi, monopetali, in fundibuliformes, qui mense Ianuarii prodeunt, odore prorsus destituti dicuntur. Hisce tandem fructus succedunt, qui forma et magnitudine glandes quercinas, vel olivas quodammodo referunt. In principio colore gaudent viridi, postea rubescentem, tandemque nigrum splendentem induunt, odore caryophylla aromatica imitantur, et oleo quodam spissiori, quod, post coctionem in aqua expressum, natura ad oleum nucis myristicae, albedine et consistentia ad sevum animale accedit, largius impraegnati sunt.

§. III.

Truncus et rami cortice duplici, vel, secundum alios, triplici cinguntur, quarum exterior grysea, inodora, insipida, et plane inutilis est, binae interiores autem, firmissime cohaerentes, cinnamomum constituunt: Latet tamen oleum suaveolens unice in tenui cortice seu pellicula intima membranacea, quae ex multis vesiculis, oleo repletis, constat. Altera enim, cui etiam adhuc recenti laudata pellicula tam arcte adhaeret, ut vix discerni, multo minus sine vesicularum dilaceratione et olei effluxu separari queat,

 oleo

oleo aromatico penitus destituitur, ac solo propemodum principio terreo-gummoso styptico gaudet.

§. IV.

Descriptae arbores canelliferae in orientalis Indiae insula Ceylon, unice, et quidem in parte eius meridionali et occidentali, inter flumina Chilauw et Waluwe, tanto numero crescunt, ut vastae earum sylvae reperiantur. Numerantur etiam a quibusdam rerum orientalium scriptoribus (c), praeter descriptam, adhuc octo aliae arboris canelliferae species, quae corticem tamen ignobiliorem, maiori plerumque stypticitate, aut sapore camphorato, alioque peregrino donatam, largiuntur, ac verae igitur cinnamomi arbori neutiquam, intuitu bonitatis corticis, aequiparandae sunt. Fieri caeteroquin creberrime solet, ut ignobiliores hae species, quae hinc inde in aliis pariter Indiae orientalis regionibus crescunt, nec soli Insulae Ceylon, ut prior, propriae inveniuntur, cinnamomo genuino, quod incolae *Rasse Coronde* vocant, a fraudulentis admisceantur.

§. V.

Certam hae arbores aetatem postulant, priusquam cortex ad iustam maturitatem perveniat. Quae in vallibus enim, ubi terra sicca, arenosa atque tenerior reperitur, progerminant, post annum quintum adolescunt, reliquae autem, in solo humido et limoso crescentes, ad septem vel octo annorum aetatem pervenire debent, antequam cortex maturus detrahi possit. Diutius

(c) SALMONS *Beschreibung der Elephanten und Zimmet-Insul Ceylon*, pag. 42.

tius praeterea corticis bonitas in aliis, ad decimum quintum ſcilicet vel ſextum aetatis annum, perdurat, in aliis, deterius ſolum natale nactis, citius perit. Certis quippe annis praeterlapſis, trunci evadunt craſſiores; et cortex, amiſſa dulcedine atque aromatici ſaporis ſuavitate, camphoratam adquirit indolem, tantamque craſſitiem, ut in cannulas, radiis ſolaribus expoſitus, amplius ſeſe convolvere renuat.

§. VI.

Poſt corticis detractionem, quae ordinario a certis hominibus, mercede conductis, menſe Maio ſuſcipitur, arbores denudatae quidem emoriuntur (d); aſt, cum ex radice, prius trunco caeſim ablato, paullo poſt multi ſurculi progerminent, qui, exactis quinque vel ſex annis, arborum magnitudinem cum deſiderata corticis maturitate denuo conſequuntur, et cito praeterea novae arbuſculae ex fructibus ſupra deſcriptis, tum ſponte decidentibus, tum hinc inde etiam a certis columbis, quae illis veſcuntur, eosdemque ad pullos alendos in nidos ſuos transferunt, inter volandum fortuito ſparſis, naſcantur, nulla earum penuria unquam metuenda erit.

(d) Recentiorum peregrinantium nonnulli, qui ipſi caſſiae cinnamomeae collectioni interfuerunt, referunt, corticem hunc nequaquam a truncis arborum, ſed a reſectis duntaxat ramis earum, detrahi, nec arbores ideo poſtmodum exareſcere atque emori, ſed novos rurſum ramos extrudere, aeque ac ſalices, quarum rami apud nos vernali tempore citra earum interitum iterum iterumque reſcinduntur.

§. VII.

Detracta cortex cinnamomea, ac debite ab inutili cineritia exteriori separata, radiis solaribus exponitur, ut, paullulum exsiccata, in fistulas contorqueatur, et oleum aethereum quoque, tenerrimae membranae interioris, firmissime medianae adhaerentis, vesiculis inclusum, ruptis iisdem, in totam penetret corticem, eamque grato pariter sapore et odore aromatico imbuat. Haec enim, uti supra pridem dictum fuit, solo pollet sapore styptico, et aromatica suavitate ante olei laudati transitum ac distributionem penitus destituta observatur. Ratio inde patet, cur cannulae tenuiores fistulis, ex crassiori cortice convolutis, semper praestantiores existant. Hae nempe, sub eodem pondere consideratae, plus substantiae inertis ac stypticae, quam priores, et longe minorem ex adverso olei aromatici quantitatem possident, adeoque, cum virtus aromatica unice ab oleo laudato derivanda sit, nemini mirum videri poterit, quod ea in corticibus crassioribus multo debilior sit, quam in tenuioribus.

§. VIII.

Triplici principio activo, *spirituoso - oleoso* nimirum, *resinoso*, et *terreo - gummoso*, cassia cinnamomea instructa est. Quando una enim eiusdem libra civilis grossiuscule contunditur, et, praemissa decenti maceratione in aqua salsa, humidae destillationi in cucurbita humiliori aut vesica cuprea subiicitur, igne substrato et per gradus aucto, aqua fragrantissima, coloris lactei, parte oleoso - spirituosa largissime referta, et grato cinnamomi sapore aromatico praedita, transtillat, ipsumque oleum substantiale, aureo colo-

colore, gratissimoque odore aromatico donatum, secum in recipiens ducit. Oleum hoc, ceu liquidum aqua specifice gravius, fundum petit, et biduo vel triduo elapso, demum separatum, drachmam circiter unam, scrupulos duo, et aliquot grana, vel etiam, si cinnamomum optimae notae fuerit, drachmas duas pendet.

§. IX.

Fixa principia extractionis beneficio manifesta redduntur. Quando una enim cinnamomi pulverisati uncia cum sufficienti aquae simplicis quantitate blandae digestioni submittitur, infusum suppeditat, coloris fusco-rubescentis, saporis subdulcis, aromatico et subadstringente nonnihil remixti, odoris specifici cinnamomei. Sub evaporatione gratum cinnamomi odorem diffundit, et copiosam in principio materiam spumidam, pinguem, coloris pallide rubescentis, quae olei aetherei particulis, calore expulsis et terra teneriori remixtis, sine dubio natales debet, ad superficiem extrudit. Extractum, ad perfectam pene siccitatem redactum, unam circiter drachmam pondere aequat, et colorem subfuscum, debilemque saporem adstringentem possidet. Tinctura spirituosa prima fusco-nigricans est, et saporem aromaticum, dulci tamen et subadstringente mixtum, nec non specificum cinnamomi odorem obtinet. Inspissata massam largitur fusco-nigricantem, sapore adstringente et grato simul subdulci et aromatico praeditam. Vncia una cinnamomi mihi drachmam unam et semissem dedit. Clare ex descriptis examinibus constat, virtutem cinnamomi adstrictoriam praecipue in parte gummosa, aromaticam vero in substantia resinosa et oleo aethe-

thereo quaerendam esse, et tincturam proinde atque infusum vinosum infuso aquoso longe praestantiora existere.

§. X.

Cinnamomum, in pulvere exhibitum, ob stypticam inprimis terreo-gummosi principii indolem, fibras partium solidarum satis valide adet constringit, propter resinoso-oleosam vero substantiam solida nervoso-membranacea, interveniente vivido quodam ardore, ad vegetiores contractiones irritat, et sanguinem praeterea ac fluida reliqua commovet, impuritates tenaces, viscidas, pituitosas, attenuat, calorem intendit, fluidi nervei influxum auget, et vario hoc modo non tantum solida roborat, sed humorum etiam circuitum vegetiorem reddit. Ex vario hoc operandi modo quaevis virtutes generales, cinnamomo vulgo adscriptae, nimirum stomachalis, nervina, cephalica, uterina, atque cardiaca, et ex hisce iterum speciaIiores derivandae sunt. Opem nempe egregiam ferre consuevit in variis adpetitus atque digestionis vitiis, v. g. in anorexia, dysorexia, apepsia, dyspepsia immo ipsa pica et malacia, si illa scilicet adcumulatis cruditatibus frigidis pituitosis, quarum resolutionem adiuvat, nec minus tunicarum flacciditati et atoniae, indeque pendenti languido motui peristaltico, quem denuo, flacciditatem corrigendo, fortiorem reddit, originem suam debent. Ex eodem ferme fundamento in variis fluxionibus serosis et seroso-sanguineis praeternaturalibus, vomitu nimirum, diarrhoea vulgari, lienteria, coeliaca, dysenteria, diabete, fluore albo etc. sese commendat, praesertim, si ante exhibitionem eius impuritates eliminandae per

per congrua remedia resolutae et eductae fuerint, aut fluores hi solam laxitatem et atoniam fibrarum caussam agnoscant.

§. XI.

Notatu pariter dignum est, corticem hunc, qui fluxiones serosas et sanguineo-serosas praeternaturales sistit, sanguineas naturales et nonnaturales v. g. fluxum menstruum, lochialem etc., itemque foetus atque placentae uterinae exclusionem egregie promovere, et quidem eo certius ac citius, si eidem alia specifica, ut succinum, crocus, borax Veneta, salia mediae naturae etc., iungantur. Dum fibras enim leniter constringit, et sanguinis ac fluidi nervei in fibras musculorum motrices influxum auget, contractiones, ad praedicta expellenda necessarias, auctiores quoque reddit.

§. XII.

Latius, quam virtus stomachalis et uterina, vires nervinae atque cephalicae sese extendunt. Creberrime videlicet hic cortex proficuus fuit repertus in melancholia idiopathica, epilepsia cacochymica, coryza iusto diuturniori, vertigine, imbecillitate memoriae, apoplexia, adfectibus soporosis, paralysi, hebetudine et plenaria abolitione sensuum externorum, itemque, ob generalem virtutem roborantem, in cachexia, tumoribus partium oedematosis, intumescentiis glandularum frigidis, febre intermittente quotidiana et quartana, adpetitu venereo nimis torpido, et singulis adfectibus reliquis, qui ex nimia partium solidarum laxitate, humiditate, atonia, et humorum viscositate, languidoque circulo, vel liquidi etiam nervosi penuria nascuntur.

§. XIII.

§. XIII.

Hactenus dicta primario de cinnamomo, in pulvere et infuſo aquoſo aut vinoſo aegris exhibito, intelligenda erunt. Circa olei enim, eſſentiae ac ſpiritus, inde cum alcohole per abſtractionem parati, virtutes differentia quaedam occurrit. Nam oleum aethereum, deſtillatione ſeparatum, medicamentum ſumme activum eſt, forti virtute commovente, calefaciente, diſcutiente, exſiccante atque nervina, nulla vero adſtringente, praeditum: Spiritus abſtractitius ſubtiliorem duntaxat olei portionem continet, et ideo oleo longe temperatior eſt, et eſſentia denique, ſi rectificatiſſimo vini ſpiritu extrahitur, oleum ſolummodo et reſinam ſolvit, ſtypticam vero ſubſtantiam intactam relinquit, vel exiguam ſaltem ſubſtantiae terreo - gummoſae portionem, quam phlegma, menſtruo ſpirituoſo adhuc inhaerens, ſolvit, in poros ſuos recipit; hinc nulla ſingulari etiam virtute adſtrictoria pollet, et viribus ſaltem commoventibus, diſcutientibus, calefacientibus et roborantibus inſtructa eſt. Cinnamomum, quod addendum erit, in pulvere a granis aliquot ad ſcrupulum ſemiſſem, in infuſo aquoſo ac vinoſo autem a ſcrupulo dimidio ad ſcrupulum integrum, immo drachmam dimidiam praeſcribitur.

Cap. XXXIV.

De Caſſia lignea, et caryophyllata.

§. I.

Cassia lignea, *Caſſia* ſeu *Canella Malabarica*, *Xylocaſſia* etc., *Mutter - Zimmt* aeque, ac cinnamomomum, in fiſtulas ſive cannulas convo-

convoluta eſt, maiori tamen, quam illud, rubedine tincta, craſſior, et, ratione ſaporis, odoris atque virtutis, longe debilior deprehenditur. Odorem videlicet debiliorem ſpirat, et loco ſaporis acris, gratiſſima dulcedine remixti, debilem duntaxat ſaporem aromaticum, lentore quodam terreſtri deturpatum, guſtus organo ſub manducatione imprimit: Aliquamdiu praeterea manducata non lignum, ut caſſia cinnamomea, ſed glutinoſam ſolummodo materiam, quae paullatim in ſaliva diffluit, in ore relinquit.

§. II.

Cortex hic a trunco et ramis arboris canelliferae Malabaricae, Iavanenſis ac Sumatrenſis, quam LINNAEVS in Flora Ceylanica *Laurum foliis lanceolatis trinerviis nervis ſupra baſin unitis* vocat, detrahitur, et caſſia cinnamomea multo ignobilior eſt. Praeter partes enim *terreas*, *reſinoſas*, et copioſas ac valde craſſas *mucilagineas*, in mixtione ſua pauciſſimas tantum *ſpirituoſo-oleoſas* continet. Olei aetherei penuria tanta eſt, ut libra integra, quod ipſe expertus ſum, ſub deſtillatione humida ne guttulam in ſubſtantia largiatur, ſed aquam ſolummodo lacteſcentem, grato ſapore dulci et aromatico imbutam, reddat. Deſtillatio praeterea admodum taedioſa eſt, ac lente procedit: Admoto quippe igne mitiori, protinus ceſſat, ſubſtrato autem paullo fortiori, maſſa terreo-mucilaginea, licet dimidia ſaltem veſicae pars aqua et cortice diffracto repleta ſit, adeo expanditur, ut integra corticis fruſtula, una cum expanſa mucagine, tranſcendere minitentur, et liquor hinc inde per alembici commiſſuras penetret.

§. III.

§. III.

Simillimae difficultates ſub extractione et ſeparatione partis mucilagineae occurrunt. Vnica enim caſſiae pulveriſatae uncia largam aquae molem tam copioſa, craſſa atque tenaci mucilagine impraegnat, ut poſt digeſtionem in gelatinam, denſam, fuſco-rubicundam, mutata videatur. Mucilago haec, licet aquae recentis adfuſione dilutior reddatur, filtra chartacea, ob inſignem craſſitiem et tenacitatem, tranſire recuſat, et, ſi, adhibita vi maiori, per pannum lineum exprimitur, terra tenerior, quae altius ipſi immerſa eſt atque involuta, ſimul penetrat, ut verum ideo ſubſtantiae mucilagineae pondus determinari nequeat, praeſertim, cum notabilis inſuper portio, linteo ac digitis ſub percolatione ac forti expreſſione tenacius adhaereſcens, a mole traiecta detrahenda ſit. Felicius paullo opus ſuccedit, quando caſſia lignea, in maiora duntaxat fruſta diſſecta, extractioni ac leniori coctioni in olla ſubiicitur. Nam fruſtula facilius a mucilagine extracta cribri ope ſeparari, et illa ſiccari, haec inſpiſſari, et ſic pondera lance examinari poſſunt. Adhibita ultima hac methodo, ex uncia caſſiae una extracti mucilaginei, iuſtae conſiſtentiae, drachmam unam et ſcrupulos duo impetravi. Mucilago nondum ſpiſſata, quod addendum duco, per ſe conſiderata, ac penitus a reliquis principiis ſeparata, uti hoc, ſub expreſſione infuſi per linteum, ex puriori hinc inde tranſeunte portione cognoſcere licet, albicans quidem, inodora, ac plane inſipida eſt; verum, cum ſub extractione et percolatione praecaveri nequeat, quominus portio aliqua terrae tenerioris fuſco-rubicundae, mucilagini altius immerſae, immo ipſius ſubſtantiae reſinoſae

nosae pauxillum colatorii poros simul penetret, non mirandum est, quod massa spissata, praeter colorem fuscum, debilem quoque saporem aromatico-salinum adquirat, et ipsam cassiam aliquantulum adhuc redoleat.

§. IV.

Partis resinosae separatio minus facessere solet negotii, et post blandam cum spiritu vini digestionem tinctura inde resultat, coloris e rubro nigricantis, odoris aromatici, saporis acris, aromatici et subadstringentis, quae evaporando ad iustam spissitudinem redacta, massam relinquit, rubro-nigricante pariter colore tinctam, et sapore adstringente, cui subdulcis tamen ac debilis aromaticus mixtus deprehenditur, praeditam. Vncia cassiae una mihi drachmam unam et semissem huius extracti dedit. Residuum, cum aqua coctum, itidem in crassam atque tenacem massam mucilagineam resolvitur, et antea memoratae difficultates circa mucilaginis a terra separationem iterum obviae sunt.

§. V.

Vires calefacientes, commoventes, discutientes, roborantes atque nervinae in cassia lignea longe remissiores sunt, quam in cinnamomo, incrassantes vero ac demulcentes, quibus cinnamomum destituitur, ob mucilaginis copiam et crassitiem, notabiles inveniuntur, et inde etiam ratio praecipue petenda videtur, cur cassia lignea in morbis, ex nimia humorum tenuitate et acrimonia, partiumque solidarum erosione deducendis, v. g. in asperitate faucium, tussi, ardore ventriculi, cholera, dysenteria, stranguria etc. specificam virtutem exerat. Tota

quidem mucilaginis in ventriculo extractae moles, ob insignem glutinositatem, per vasa bibula et lactea ad sanguinem penetrare nequit, sed maxima eius pars in primis viis remanet, ast subtilior tamen portio, confluentibus tepidis liquoribus aquosis dilutior reddita, ad humorum circulantium massam transfertur, et hinc inde demulcendi atque incrassandi virtutem edit. Scriptores aliqui huic cortici specificas etiam vires in uvulae laxitate, fluore albo aliisque uteri adfectibus frigidis tribuunt; verum, in hoc passu cinnamomo, me sentiente, neutiquam praeferenda, sed potius postponenda erit, quoniam rudioribus principiis gaudet, et in iis quoque morbis, qui leniora adstringentia postulant, longe minorem efficaciam monstrat. Optime exhibetur in infuso vinoso et tinctura spirituosa, decocta autem et infusa aquosa nullius fere pretii sunt, nisi medicus nonnunquam ad crassae ac glutinosae mucilaginis actionem, indeque derivandas vires incrassantes et demulcentes, respicere velit. Datur etiam in pulvere a granis aliquot ad scrupulum unum et ultra.

§. VI.

Cassia caryophyllata, *Nelken-Zimmt*, cortex aridus est, cinnamomo paullo tenuior, asperiori superficie externa, colore, si a pellicula extima grysea probe purgatus fuerit, ex rufo ferrugineo, sapore acri aromatico, et odore caryophyllorum, quanquam longe debiliori, praeditus. Arbor, hunc corticem foenerans, non tantum in Nova Hispania, Brasilia, Guiana, Cuba et Iamaica, sed etiam in Insulis Zeylona et S. Laurentii crescit, et a Linnaeo *Myrtus foliis obverse ovatis*, a Plukeneto *Caryophyllus*

lus aromaticus Indiae occidentalis folio et fructu rotundis, appellatur.

§. VII.

Natura corticem hunc *principiis gummosis, resinosis*, et *oleoso-spirituosis* parcissime saltem donavit. Nam integra libra civilis, quam humidae destillationi in vesica, post sufficientem in aqua salsa macerationem, aliquando subieci, aquae transtillanti colorem quidem ex albo flavescentem, et aromaticum saporem et odorem conciliabat, nullum tamen oleum substantiale largiebatur, si paucas miculas exceperis, quae aquae superficiei innatabant, et ob molem nimis exiguam non separari poterant. Non adeo larga quoque messis post extractionem aquosam et spirituosam adparuit: Ex integra enim corticis uncia, primum rectificatissimo vini spiritu extracta, tincturam fusco-nigricantem, odoris aromatici, valde acris ac paullulum aromatici saporis, obtinui, quae, blando calore spissata, vix drachmam unam massae gummeo-resinosae, colore obscure fusco, et sapore aromatico ac valde acri donatae, reliquit. Longe parcior adhuc, post residui coctionem cum aqua, substantiae mere gummosae proventus fuit, eademque vix ad scrupuli dimidii pondus adscendebat. Caput mortuum siccatum plane iners erat, et drachmas sex cum dimidia pendebat. Aliae cassiae recentis uncia, ordine inverso, primum cum aqua protractiori ac repetitae digestioni tradita, liquorem praebuit fusco-flavescentem, insipidum ferme, specifico tamen cassiae odore imbutum, qui, peracta decenti evaporatione, extracti gummosi, sapore austeriusculo atque nonnihil amaricante ingrato praediti, drachmam

femiffem foenerabat. Tinctura fpirituofa, quam poft fecundam refidui ficcati cum fpiritu vini extractionem impetravi, grana triginta octo fubftantiae refinofae fuppeditavit.

§. VIII.

Militat inter pharmaca roborantia, calefacientia, nervina, cephalica et ftomachalia, in morbis, a pituita, humorum fpiffitudine et partium folidarum flacciditate oriundis, proficua. Caryophyllis aromaticis fubftitui poteft, quoties moderatioris operationis medicamina defiderantur. Optime in infufo vinofo, a drachma dimidia ad integram et ultra, praefcribitur.

CAP. XXXV.

De Cortice Caryophylloide Amboinenfi.

§. I.

CORTEX CARYOPHYLLOIDES AMBOINENSIS, vulgo *Cortex Culilawan* dictus, eft cortex craffus, aridus, ac parum, ob texturam paullo rariorem, ponderofus, colore intus et extus (a fubcinereo-albicante fcilicet pellicula externa debite purgatus) rufo-flavefcente, aut flavo-rubente ac quafi lateritio, odore fragrante caryophyllaeo, fapore acri, aromatico, ad caryophyllorum faporem accedente, cui plerumque tamen leniffime amaricans ac debilis mucilagineus, immo terreo-fubadftringens admixtus fentitur. Habitu fuo externo et ipfo pariter colore caffiam ligneam perfecte refert, frufta tamen longe craffiora funt, nec convoluta in cannulas, fed plana potius, oblonga, et interdum faltim circa margines longitudinales nonnihil introrfum contorta. Optimus hic cortex iudi-

iudicatur, qui, a parte trunci ſuperiori detractus, tenuior eſt, et circiter calamum ſcriptorium craſſitie ſua aequat, deterior ex adverſo, qui infimam trunci partem cingit, et digiti minoris craſſitiem habet. Prior enim puriori odore caryophyllaeo et ſatis penetrante acredine aromatica donatus reperitur; poſterior autem odore magis lignum ſaſſafras, quam caryophylla aromatica aemulatur, et fortiorem praeterea ſaporem amarum, quam aromaticum, obtinet.

§. II.

Amboinenſes, teſte GEORGIO EVERHARDO RVMPHIO (e), hunc corticem *Salackal*, itemque *Salackar*, alii iterum atque alii populi *Tedio*, *Eyck*, *Haumo* etc., et reliqui denique omnes, qui lingua Malaccenſi, in plerisque Indiae orientalis locis uſitatiſſima, utuntur, *Culilawan*, *Culilavan*, *Coeli - Lawan*, nec non *Coelit - Lawang* appellant. Singulae hae denominationes, praeſertim poſteriores, licet magis minusve, ſi ad ſolum nempe vocabulorum ſonum attendas, ab invicem diſcrepent, idem prorſus, *corticem* videlicet *caryophyllaeum* denotare videntur. Vocabula enim Malaccenſia *Culit* et *Bugulawan* corticem caryophyllatum ſignificant, et inde igitur corruptae adpellationes *Coeli - Lawan*, *Coelit-Lawang*, *Culilawan* ortum ſuum traxerunt.

§. III.

Arbor culilabanifera in quibusdam Inſulis Moluccanis, maxime autem in ſylveſtribus ac valde montanis Inſulae Amboinae tractibus ſponte

(e) In *Amboiniſchen Kräuter-Buch*, *Lib. II. Cap. 22.* Conf. in. MICH BERNHARDI VALENTINI *Muſ. Muſeor. p. 249.* et in *Appendice*, *pag. 79.*

te crescit, ac Lauri species est, quam *Laurum canelliferam Amboinensem proceriorem, foliis longioribus atque trinerviis, baccis calyculatis oblongo-rotundis* adpellandam censeo. Secundum vix allegati RVMPHII et FRANCISCI VALENTINI (f), descriptionem arbori, cassiam ligneam foeneranti, valde similis est, iustamque aetatem adepta, admodum procera. Radices eius, quae altius in terram penetrant, ac tenui duntaxat cortice cinctae inveniuntur, saporem dulcem, subacrem leniterque aromaticum, specifico caryophyllaeo remixtum, obtinent, et, propter magnam cum ligno sassafras intuitu coloris, saporis atque texturae similitudinem, Bataviae a Chirurgis Hollandicis ligno sassafras creberrime substituuntur, nec raro contra eosdem morbos, quibus dictum lignum medetur, cum fructu adhibentur. Silentio caeteroquin minime praetermittendum erit, dulcedinem aromaticam foeniculatam in ligno sassafras paullo eminentiorem esse, quam in radicibus descriptis, et has ex adverso simul sapore caryophyllaeo, quo lignum sassafras destituitur, donatas reperiri, adeoque calidiori etiam, quam istud, natura gaudere. Caudex sive truncus recta adsurgit, et apud arbores adultas ea utplurimum crassitie est, ut homo iustae staturae illum brachiis suis amplecti possit. Cortice tegitur, cuius in antecedentibus pridem uberiorem descriptionem dedi, foris nimirum subcinereo-albicante, parvis verrucis ubique obsito, intus rufo-flavescente aut potius flavo-rubente, quasi lateritio. Lignum subluteo-albicans est, et hinc inde pariter,

(f) Vide Eius *Oud en neuve Ostindien, Tom. I. pag.* 210

ter, ipſius fere corticis inſtar, rubeſcens. Facile quidem exſiccatur, non adeo tamen compactum minusque proinde durabile deprehenditur. Rami maiores, e trunci parte ſuperiori emiſſi, maxime ſurſum adſcendunt, et parum itaque ad latera exporriguntur. E ramis maioribus ramuli multi virides ac ſatis rigidi minores exeunt, et ex hiſce tandem folia, bina ubivis e regione naſcentia, erumpunt. Haec, quae arboris caſſiae ligneae foliis admodum ſimilia inveniuntur, adeoque notiora quoque lauri folia forma ſua aemulantur, petiolata ſunt, oblongo-ovata, mucronata, trinervia, rigida, adſpectu et contactu ſicciora, in ſuperficie ſuperiori plana, laevia, nitida, dilute viridia, in inferiori pallidiora gryſeo-virideſcentia, ſapore caeteroquin praedita aromatico, leniter caryophyllaeo, ac paullulum inſuper mucilagineo. Arbores iuniores foliis veſtiuntur longioribus ac latioribus, quam annoſiores adultae. In hiſce enim longitudine ſeptem circiter, octo, vel novem pollices transverſos vulgares, latitudine tres vel duos ſaltem cum dimidio aequant, in illis vero plerumque ad ſpithamae longitudinem et quatuor, immo quinque pollicum latitudinem excreſcunt (g). Incolae, quod addendum duco, ex foliis oleum aromaticum eliciunt, idem-

 que

(g) Circa magnitudinem foliorum VALENTINVS nonnihil quidem a RVMPHIO diſſentit, eademque quatuor duntaxat vel quinque pollices longa, et tres pollices lata eſſe, perhibet: Attamen, cum RVMPHII relatio in hac parte plenior non minus quam adcuratior exiſtat, adeoque propius ad veritatem accedere videatur, eam merito praeferendam eſſe, putavi.

que cum corticis oleo, intuitu indolis ac virium, convenire teſtantur. De floribus multa, eaque certa, tradere nequeo, quoniam Auctores laudati decentem eorum deſcriptionem addere neglexerunt. Si coniecturae interim locum concedo, ſumme probabile mihi videri, non diffiteor, maximam hos et flosculos arboris canelliferae Zeylanicae ac Malabaricae intercedere ſimilitudinem, eosdemque itidem albos eſſe, monopetalos atque ſtellatos, ſeu in lacinias petaloides ſex diviſos. Floribus menſe Aprili baccae nuciformes, ſeu fructus oblongo-rotundi, calyculis ſuis, margine crenato ſexfido praeditis, arcte ac paullo profundius inſidentes, laeves, virides, glandibus quercinis haud diſſimiles, multo tamen iisdem minores, ſuccedunt. Sub craſſo cortice externo nucleus, durus, bifidus, purpureus, latet, qui, aeque, ac apud lauri baccas, facile dividi poteſt. Sponte hi fructus, et quidem plerique adhuc immaturi, ex arbore decidunt, hinc ex nonnullis duntaxat, qui ad perfectam ſcilicet maturitatem pervenerunt, novae arbuſculae progerminant. Quando diutius in arbore remanent, et parvae olivae magnitudinem conſequuntur, cortex plerumque in aliquo latere dehiſcit, ibidemque corpus, ochrae inſtar flavum, ſiccum ac molle, (meditullio excepto, quod duriuſculum eſt), generatur, quod paullatim ad iuglandis magnitudinem excreſcens, fructum adeo tegit atque involvit, ut amplius parva tantum eius pars in conſpectum veniat.

§. IV.

A ſolo arboris trunco, quod initio pridem retuli, cortex laudatus detrahitur, paullulumque

que

que abrafa cuticula cinereo-albicante externa, in frufta oblongo-quadrata diffecatur, quae deinde, foli per aliquot dies expofita, ficcantur, ut aetatem melius ferant, nec, fitum contrahendo, indolis nativae integritatem et faporis maxime atque odoris gratiam perdant. Peractis hifce in loco ficco, non claufo tamen, fed perflabili, adfervantur, donec ad ufus medicos, aliosve neceffaria fint, vel mercatoribus peregrinis vendi poffint.

§. V.

Valde activis hunc corticem principiis inftructum effe, non tantum odor fragrans caryophyllaeus, et fapor aromaticus, fed ipfa etiam examina chemica probant. Sunt autem *fpiritus*, *oleum aethereum* et *fubftantia fixa refinofa* ac *gummea*. Sub humida nimirum deftillatione aqua tranfcendit lactea, fragrans, fapore acri aromatico fimulque amaricante praedita, cui oleum effentiale aethereum tam exigua tamen quantitate, ut, recepta corticis groffiufcule comminuti libra dimidia, pondere fuo poft feparationem vix drachmam dimidiam expleat. Oleum hoc leviffima tantum flavedine tinctum adeoque aquae fere inftar limpidum eft, et fapore acri aromatico gaudet, odore autem tum caryophylla aromatica, tum lignum faffafras aemulatur, non aliter, ac fi ex oleo caryophyllorum et ligni faffafras mixtum effet. Quantitas olei indicata, quam ego impetravi, valde quidem exigua eft, vero nihilominus fimillimum exiftit, corticem recentiorem, quem Infularum Moluccenfium incolae deftillationi fubiiciunt, plus reddere. Nam cortex hic, ob rariorem fuam texturam, fub translatione fua et diuturna adfervatione vola-

latiles particulas oleoso-spirituosas sensim sensimque amittit, et, teste RVMPHIO, post decem annorum decursum tam debilis evadit, ut vix amplius ad usum consuetum aptus reperiatur. Non dubitandum proinde est, quin, destillatione in regionibus nostris ab aliis iterum iterumque suscepta, messis olei aetherei, pro diversa corticis adsumti aetate ac bonitate, nunc largior, nunc parcior, futura sit.

§. VI.

Infusum corticis pulverisati spirituosum primum colore rubro saturatiori, odore grato ac satis forti caryophyllaeo, et sapore acri, aromatico, itidem caryophyllato, cui lenis tamen amaricans et longe adhuc debilior austeriusculus admixtus sentitur, praeditum est. Sub blanda evaporatione odorem caryophyllaeum constanter diffundit, tandemque massam iustae consistentiae ac coloris flavo- et subfusco-rubelli largitur, quae a tinctura liquida intuitu saporis et odoris nequaquam differt, praeterquam, quod sapor acrior magisque urens, paullo remissior tamen, quam apud extractum caryophyllorum aromaticorum, deprehendatur. Sub degustatione linguae tenaciter adhaeret, et talem illi sensum imprimit, ac si glutine crasso obducta esset; unde coniicere licet, partibus resinosis purioribus multas quoque mucilagineas interiectas esse. Ex corticis uncia semisse grana quinquaginta huius extracti obtinui.

§. VII.

Ab infuso et extracto spirituoso infusum non minus, quam extractum aquosum primum notabiliter discrepat. Infusum enim, blanda pariter dige-

digeſtione paratum, colore rubro, ad fuſcum nonnihil vergente, tinctum cernitur, et licet caryophyllaeum quoque odorem emittat, ſaporem tamen ſolummodo amaricantem, ſubacrem ac leniter caryophyllaeo-aromaticum poſſidet. Filtro infuſum, ob indolem mucilagineam, guſtu et tactu facile cognoſcendam, lentius paullo per chartam bibulam tranſit, et poſt evaporationem extractum relinquit flavo- et rubello-fuſcum, immo, ſub mole maiori plane nigricans, odoris debilis, magis ad odorem rob ſambuci, quam caryophyllorum, accedentis, et ſaporis tantum amaricantis, acriuſculi ac modice aromatici. Vncia corticis dimidia mihi ſcrupulos duos et grana octo ſuppeditavit. Si loco aquae aut ſpiritus vini, ſicuti ſub uſu eiusmodi aromaticorum ſatis ſolenne eſt, ſolum vinum Gallicum ordinarium huic cortici ſuperfunditur, poſt digeſtionem notabile diſcrimen circa odorem et ſaporem obſervatur. Infuſum enim ſaturate flavum debilem atque ingratum odorem caryophyllaeum ſpirat, et ſaporem duntaxat ſubacrem nauſeoſum, acido remixtum, linguae imprimit. Sub filtratione chartam bibulam tardius etiam, quam infuſum mere ſpirituoſum, penetrat, ac, blanda poſtmodum evaporatione inſpiſſatum, maſſam praebet flavo-rubentem atque ſubfuſcam, quae ingrato odore balſamico, vix amplius aut ne vix caryophyllaeo, et ſapore ſubſalſo-acidulo leniterque ſimul amaricante, aromaticae tamen acredinis penitus experte, gaudet. Quantitas praeterea valde exigua eſt, et ſaltim ex uncia corticis ſemiſſe ad triginta quatuor granorum pondus adſcendebat.

§. VIII.

§. VIII.

Vires medicae huius corticis, ſicuti ex praecedentibus clare intelligitur, ad principium oleoſo-ſpirituoſum ac fixum reſinoſum praecipue redeunt, et calefacientes, diaphoreticae, diureticae, antiputredinoſae, roborantes, nervinae, cephalicae, cardiacae, ſtomachales carminativae et uterinae ſunt: Vnde haud contemnendum quoque auxilium ab uſu eius in dyſorexia, et dyſpepſia, nauſea, vomitu, diarrhoeis chronicis, cardialgia ac colica vere flatulenta, hydrope aſcite incipiente et intercutaneo, cachexia, anaſarca, oedemate membrorum, ſcorbuto recentiori pituitoſo, adfectibus paralyticis, catarrhalibus ac frigidis rhevmatico-arthriticis, nec minus in refractaria viſcerum obſtructione, aſthmate humorali, apoplexia ſeroſa, hemicrania rhevmatico-catarrhali, dyſuria, nephritide ſabuloſo-pituitoſa, fluore albo, ſuppreſſione menſium et morbis reliquis, a craſſis, mucido-tartareis ac pituitoſo-putridulis humoribus, et nimia inſimul partium ſolidarum humiditate, flacciditate et atonia potiſſimum oriundis, exſpectandum eſt. Pro uſu interno in pulvere a granis quinque ad ſcrupulum unum, in infuſo aqueo-vinoſo autem, quod monſtrante tamen examine chemico minus efficax eſt, a drachma dimidia ad drachmam unam vel duas praeſcribitur. Admiſcetur praeterea pulveriſata doſi refracta pilulis, morſulis, electuariis etc., et valde activa pariter tinctura in adfectibus frigidioribus a guttis 20. ad 30. 40. propinatur. Externe cucuphas roborantes, et ſacculos nervinos, diſcutientes ac carminativos ingreditur, et utiliter quoque inter ſpecies, ad con-

condienda defunctorum corpora necessarias, recipi potest (h).

§. IX.

Amboinenses pluriumque Insularum Moluccensium incolae oleum, e cortice et foliis destillando prolectum, magni aestimant, eodemque creberrime contra varias aegritudines utuntur. Valde inprimis istud in renum atque vesicae vitiis proficuum credunt, et bis itaque de die, ante prandium nempe ac coenam, ad guttas 3. 4. 5. 6. in vino adusto sumtum, in ischuria et dysuria singulare prorsus remedium esse, perhibent. Vsus externus adhuc latius patet, et ibidem proinde interno longe etiam frequentior est: Saepissime videlicet hoc oleum unguenti loco contra luxationes, contusiones, dolores arthriticos et rebelles membrorum adfectus paralyticos adhibent, immo VALENTINVS, idem pernionum quoque remedium praestantissimum esse, testatur. Ego memoratas olei virtutes priores, usu diuturno atque creberrimo procul dubio confirmatas, negare quidem nolo, promiscuum tamen usum eius in morbis praedictis, praesertim adfectibus arthriticis et suppressa urinae excretione, suadere minime audeo, quoniam caussae harum aegritudinum ita plerumque comparatae inveniuntur, ut calida eiusmodi remedia haudquaquam perferant, sed interno et externo eorum usu magis potius exasperentur.

CAP.

(h) Plura de virtutibus allegatis in *Dissertatione nostra, de hoc cortice 1753. habita*, dicta fuerunt, et illuc ideo sciendi cupidos ablegandos censeo.

Cap. XXXVI.

De Cortice Winterano Vero et Spurio.

§. I.

Cortex winteranvs vel *Verus*, vel *Spurius* eſt. Verus, qui etiam *Cortex aromaticus Magellanicus* appellatur, craſſus ac denſus exiſtit, et partim in tubulos convolutus, partim in fruſta maiora et minora diffractus, ad nos adfertur. Superficies eius externa gibba colorem luteo - ſubfuſcum obtinet, totaque parvis punctis nigricantibus irregularis figurae conſperſa cernitur, concava interna autem colore brunneo, ad cinereum nonnihil inclinante, gaudet, et compactior denique ſubſtantia, utrique ſuperficiei interiecta, brunneo - rubentis coloris eſt, ac nonſolum odorem aromaticum fragrantiſſimum ſpirat, ſed valde acrem etiam, pungentem et urentem ſaporem, qui partim cinnamomeum, partim caryophylleum aemulatur, linguae imprimit. In Europa eximius hic cortex anno 1579. primum innotuit, ſuumque cognomen wilhelmo winter, navarcho quondam Anglicano, debet, qui illum dicto anno, cum, feliciter peracto itinere, circa totum orbem ſuſcepto, in Angliam rediret, ex freto Magellanico ſecum attulit.

§. II.

Arbor, de qua detrahitur, non tantum in Inſulis freti Magellanici, ſed paſſim quoque in littoribus terrae continentis, freto memorato conterminae, creſcit, et c. bavhino *Laurifolia Magellanica cortice acri*, clvsio *Arbor aromatica Magellanica*, et sloanio *Periclymenum*

num rectum, foliis laurinis, cortice acri, aromatico dicitur. Secundum STEPH. FRANCISCI GEOFFROY descriptionem (i), mediocris magnitudinis est, malo nonnihil similis, radices late diffundens, ramis magis patula, quam alta, cortice foris cineraceo, crasso, intus vero ferrugineo. Folia, sesqui unciam longa, unciam lata, ex utraque parte acutiora cum extremo obtuso et quasi bifido, dilute virentia, pediculo semipollicari inhaerent. Flores ex foliorum alis oriuntur duo, tres, quatuor aut amplius, communi pediculo unciali affixi, candidissimi, pentapetali, Periclymeni floribus nonnihil similes, Iasmini odore fragrante. Floribus deciduis succedit fructus conglomeratus ex duobus, tribus, vel plurimis acinis, communi pediculo affixis simulque congestis, dilute virentibus, maculis nigris nonnullis respersis; in quibus semina continentur nigra, aromatica, inaequalia, uvarum granulis nonnihil similia.

§. III.

Valde activis hic cortex *principiis oleoso-spirituosis* ac *gummeo-resinosis* donatus reperitur. Nam aqua simplex, super eum, praevia maceratione temporaria, in cucurbita vitrea blando igne abstracta, lacteum colorem, lenemque odorem aromatico-balsamicum cinnamomeo-caryophyllaeum, terebinthinaceo remixtum, et similem quoque saporem nanciscitur; oleum aethereum vero, aquae innatans, odorem fragrantissimum balsamico-aromatico-terebinthinaceum spirat, ac saporem acri-amarum, nonnihil pariter terebinthinatum gustus organo imprimit. Ab aqua separatum, et per aliquot menses aestivos in

(i) In *Tract. de Mat. med. T. II. pag.* 177.

in vitro repositum, duas substantias diversas offert, quarum altera sebaceo-unguinosa, alba, et aqua specifice gravior, altera aqua specifice levior, liquidior, et, olei citri Italici instar, subflavo colore tincta est. Vtraque quantitate exigua elicitur, et ex integra corticis libra civili coniunctim unum duntaxat scrupulum pondere aequat.

§. IV.

Quando, absoluta destillatione aquosa, cortici, in cucurbita relicto, spiritus vini rectificatissimus superfunditur, et destillatio post viginti quatuor horarum macerationem, secunda vice suscipitur, spiritus in receptaculum transit, qui debilem odorem ac saporem aromaticum terebinthinatum obtinet, et in cucurbita, novo rursus spiritu vini infuso, post sufficientem digestionem tinctura nascitur, quae sapore valde amaro, acri, aromatico et odore grato caryophyllaeo gaudet. Extractum, inde blanda primum spiritus in cucurbita abstractione et perfecta postmodum evaporatione in concha aperta paratum, duplicis naturae massam, alteram nempe mere resinosam, alteram resinoso-gummeam, in aqua non minus, quam spiritu vini solubilem, sistit. Color substantiae utriusque obscure quidem brunneus, odor balsamicus et sapor amarus et aromatico-caryophyllaeus est, postremus tamen in parte mere resinosa, tam amaroris, quam acredinis aromaticae intuitu, multo fortior, quam in parte resinoso-gummea, deprehenditur. Discrepat etiam quantitas. Nam ex libra corticis una, si extractio, tincto spiritu vini decantato, novoque iterum adfuso, toties reiteratur, donec spiritus nullum amplius colorem in-

induat, duae circiter unciae cum ſemiſſe extracti reſinoſo-gummei, et bini tantum ſcrupuli extracti mere reſinoſi, impetrantur. Peracta penitus extractione ſpirituoſa, ex cortice reſiduo cum adfuſa aqua ſimplici, adiuvante tamen digeſtione ac leni tandem coctione, liquidum flavum, odoris balſamico-aromatici et ſaporis valde amari, parari poteſt, quod, evaporando inſpiſſatum, unciam unam et ſemiſſem maſſae mere gummoſae, colore fuſco, odore aromatico et ſapore ſalino-amaro praeditae, relinquit (k).

§. V.

Inter potentiora medicamenta reſolventia, irritantia, calefacientia, nervina, cephalica, ſtomachalia, carminativa, purificantia, diaphoretica, diuretica, anticatarrhalia, antiputredinoſa et antiſcorbutica hic cortex militat, et in variis itaque morbis, maxime autem in vitiis adpetitus et digeſtionis aliisque primae culinae affectionibus praeternaturalibus, a cruditatum viſcidarum colluvie et tunicarum relaxatione potiſſimum oriundis, nec minus in cachexia, leucophlegmatia, oedemate membrorum, hydrope aſcite incipiente, aſthmate pituitoſo, nephritide mucido-ſabuloſa, et ſcorbuto frigido (l), utiliter

(k) Plura de hiſce in *Domin. D.* CAROLI FRID. HARSLEBEN *Diſſertat. de Cortice Winterano*, 1760. ſub mea directione habita, videri poſſunt.

(l) „WINTERVS vero, CLVSIVS *Exot. Lib. IV.* „*Cap. I. pag. 76. ſcribit*, illius corticis facultates „nullas exploratas habuit, ſed eo recente vel ex„ſiccato et in pollinem trito, ut in eduliis Ca„nellae aliorumve aromatum vicem ſuppleret, uſi „ſunt,

ter haud raro uſurpari poterit. Interne adultis in pulvere a granis quindecim ad drachmam ſemiſſem, in infuſo vinoſo autem a drachma una ad duas exhibetur, et pulvis ſubinde etiam pilulas, morſulos et electuaria ingreditur. Externe diſcutiendi ac roborandi fine ſpeciebus pro cucuphis, ſacculis, ſiccisque epithematibus, contra vertiginem, epilepſiam, hemicraniam refractariam, cephalalgiam catarrhalem, paralyſin, ſimilesque adfectus, capiti et aliis corporis partibus adplicandis, additur.

§. VI.

CORTEX WINTERANVS SPVRIVS, alias etiam *Caſſia lignea Iamaicenſis*, *Coſtus Arabicus Officinarum*, *Coſtus corticoſus* et *ventricoſus*, *Cinnamomum Magellanicum* etc. dictus, *weiſſer Zimmt*, citius paullo, quam verus, Medicis Europaeis cognitus fuit, nec a WINTERO, uti vulgo creditur, ſed ab ignoto quodam alio peregrinatore primum ex America in Europam translatus eſt (m). In cannulas quoque convolutus advehitur, ac caſſia cinnamomea, lignea et caryophyllata craſſior, cortice autem Winterano vero tenuior atque fragilior exiſtit. Colorem in ſuperficie gibba externa albido-ſubluteum, in concava interna album, et in ipſa ſubſtantia interiori tum albidum, tum flaveſcentem poſſidet, et naribus odorem gratiſſimum, nucis myriſticae

„ſunt, qui ea navi vehebantur. Poſtea tamen „intelligebam, adverſus ſtomacacis ſive ſcorbuti „morbum, quo illorum nonnulli in ea navi affecti fuerant, non infeliciter uſos eſſe etc.„

(m) Vid. *Sammlungen aller Reiſebeſchreibungen*, *Tom. XVII. Lib. VII. Cap. II. pag. 594.*

cae ac cinnamomi odori haud diſſimilem, guſtus organo ſaporem valde acrem, aromaticum atque amarum, ex cinnamomi quaſi, zingiberis ac caryophyllorum ſapore mixtum, imprimit.

§. VII.

Arbor, cuius truncus et rami hoc cortice cinguntur, in Inſulis Americae, Cuba, Iamaica, S. Dominici etc. nec minus in terris, freto Magellanico vicinis, in Carolina itemque, Peru, et Inſula Madagaſcar habitat, et SLOANIO *Arbor baccifera laurifolia aromatica fructu viridi calyculato, racemoſo*, PLVCKENETO *Arbor Caſſiae ligneae Iamaicenſis cortice acri candicante*, et LINNAEO *Laurus foliis enerviis obverſe ovatis obtuſis* audit. Referente antea laudato STEPH. FRANCISCO GEOFFROY (n), arbor procera eſt, ad quatuor vel quinque hexapedas aſſurgens, ramoſa, cuius truncus ſaepe femoris humani craſſitudinem aequat, et ramorum plurimi deorſum propendent. Duplici cortice circumveſtitur, exteriori uno, lineam craſſo, cineraceo, maculis albicantibus variegato, rugis quibusdam fuſcis circularibus exaſperato; interiori altero, laevi, cinnamomo craſſiori, aromatico, in antecedentibus fuſius pridem deſcripto. Folia ſummis ramulis inordinate adnaſcuntur, pediculis pollicaribus innixa, duas uncias longa, unciam unam lata, circa pediculum anguſtiora, verſus extremum latiora et ſubrotunda, ex pallido vel flavo virentia, nitentia, glabra, ad Laurocerasi folia nonnihil accedentia. Ex ramuſculorum extremis oriuntur pediculi, qui flores ſuſtinent umbellatim congeſtos, conſtantes ex calyce multifido, quinque petalis rubentibus aut

 pur-

(n) *L. cit. pag. 175. ſequ.*

purpurafcentibus, quorum meditullium occupat piftillum craffum. His fuccedunt baccae calyculatae, pifi craffitudine, fubrotundae, primo virides, dein purpurafcentes, continentes in pulpa fubviridi, mucaginofa, quatuor femina, irregularis figurae, nigricantia, lucida.

§. VIII.

Canella alba a Cortice Winterano vero parum quoad *principia conftitutiva* difcrepat, et haec in pofteriori paullulum duntaxat fubtiliora, acriora ac penetrantiora, quam in priori, inveniuntur. *Oleum effentiale aethereum* fub deftillatione copiofis partibus craffis mucido unguinofis remixtum prodit, et hifce igitur poftmodum feparatis, exigua tantum eius quantitas colligitur. Nam cum integram aliquando libram civilem canellae albae, groffiufcule contufae ac debite in aqua maceratae, deftillationi in vefica cuprea fubmitterem, aqua albido - flavefcens, turbida, fapore acri aromatico, odore fragrante praedita, tranfibat, et paullatim ipfum oleum, faturate aurea flavedine tinctum, fecum in receptaculum educebat. Oleum hoc, quod aquae fub deftillatione, et poft eam, usque ad feparationem, perfecte innatabat, vitri recipientis lateribus adeo circumquaque adhaerebat, ut tota aquae fuperficies eodem copiofe contecta, idemque minimum ad unciae dimidiae pondus adfcendere videretur: Verum enim vero fpem meam eventus fefellit, et, feparatione fufcepta, vix fcrupulum dimidium olei limpidi, faturate flavi, aromatici, impetravi. Longe maior quidem portio adhuc aderat, attamen illa ob valde glutinofam fuam indolem, feparari atque feorfim colligi nequibat, dum partim receptaculi, partim

tim vitri hypocleptici lateribus, unguenti, aut crassi olei expressi instar, adhaerescens, quacunque etiam adhibita encheiresi, defluere renuebat. Aqua etiam multis adhuc particulis oleosis impraegnata erat, ac diu igitur turbida permanebat. *Dominus Doctor* HARSLEBEN, quod addendum duco, integrum scrupulum olei ex libra corticis una sese obtinuisse, idemque aquae primum innatasse, deinde autem, brevi interiecto tempore, ad fundum descendisse, in allegata *Dissertatione pag. 23* refert. Fateor, me diversae huius observationis rationem nondum penitus perspicere; suspicor tamen, adhibito forsan igne fortiori, plures partes rudiores unguinosas, quibus quantitas aeque ac gravitas aucta est, sub destillatione expulsas, et oleo aethereo subtiliori una cum impuris quibusdam terreis, violentius abreptis, immixtas fuisse. Coniecturae huic ipsius olei, ab aqua seiuncti, qualitas quodammodo favere videtur; quippe quod ex duplici substantia, altera nimirum crassiori, vitri fundum occupante, altera fluidiori supernatante, compositum erat.

§. IX.

Principia *fixa gummeo-resinosa*, quae viribus oleo aethereo parum cedunt, et amaritiem canellae potissimum conciliant, maiori quantitate mixtionem ingrediuntur. Tinctura spirituosa prima colorem fusco-rubescentem, saporem acrem, aromaticum ac valde amarum, et odorem ipsius canellae specificum obtinet. Blanda evaporatione inspissata saporem aromaticum, qui principio oleoso-spirituoso praecipue adscribendus venit, maximam partem amittit, ac solum fere amarum retinet. Ex uncia canellae

una drachmas duas et grana ſex huius extracti impetravi. Infuſum aquoſum primum flaveſcens eſt et intenſe amarum. Poſt evaporationem maſſam relinquit, odore fuſco et magna pariter amaritie praeditam, quae, integra pariter canellae albae uncia extractioni ſubiecta, circiter ſcrupulos quatuor, vel drachmam unam cum ſemiſſe pendet.

§. X.

De virtutibus medicis multa addere ſuperſedeo, quoniam cum illis, quae cortici Winterano vero adſcriptae fuerunt, potiſſimam partem conveniunt; irritandi tamen facultas, ob minorem acredinem, paullo remiſſior deprehenditur. Adhibetur quoque eodem modo, et pro uſu interno a drachma dimidia ad drachmas duas vino infunditur, aut pulveriſata alias compoſitiones, pulveres nempe, electuaria, morſulos, etc. ingreditur; pro uſu externo autem inter ſacculos nervinos, cucuphas cephalicas et pulveres cyprios recipitur, immo inter ciborum condimenta ſubinde pariter locum invenit.

Cap. XXXVII.

De Camphora.

§. I.

Camphora, alias etiam *Caphura*, itemque *Caſura* dicta, recte in *crudam* et *depuratam* dividitur. Cruda, ob ad-et immixtas partes recrementitias, nondum perfecto pollet candore, ſed gryſeum colorem obtinet, et propter hunc ideo et exiguas tantum haſtulas cryſtallinas, ad ſalis

ſalis culinaris impurioris ac groſſioris formam habitu externo accedit. Colligitur ea ac ſublimando ſeparatur, tum in Iaponia et China, tum etiam in Inſulis Borneo et Sumatra; maxima tamen quantitas, quae alibi venalis proſtat, ex Iaponia ad gentes exteras transvehitur.

§. II.

Differunt forma totius et partium externa arbores, quae in Inſulis Borneo et Sumatra camphoram reddunt, ab arboribus, quae idem concretum in China et Iaponia largiuntur. Nam arbor camphorifera Iaponiae, quae a KAEMPFERO *Laurus camphorifera* vocatur, et in Iaponiae tractibus occidentalibus, maxime autem in provincia Satzuma Inſulisque adiacentibus uberioris proventus eſt, ad vaſtam tiliae magnitudinem excreſcit. Radicem habet, uti vix memoratus KAEMPFERVS refert (o), validam ac parum brachiatam, largiori tamen prae partibus reliquis ſubſtantia camphorata inſtructam. Truncus cortice ſcabro nonnihil ac pulli coloris, rami vero iuniores nitente, laevi, viridiuſculo, facile tamen, ob interioris ſuperficiei glabritiem et mucoſitatem, detrahendo, cinguntur. Medulla magna, fungoſa ac lignoſa eſt, lignum recens candidum, ſiccatum vero colorem ex rufo variegatum adquirit. Folia lauri vulgaris foliis ſimilia inveniuntur, et floſculi, qui menſe Maio Iunioque in faſtigiis ramulorum inter foliorum axillas prodeunt, albi et hexapetali ſunt, iisdemque tandem baccae ſuccedunt, per maturitatem atro-purpureae et ſplendentes, piſa maiora magnitudine aequantes, figura quodammodo turbinata, pericarpio molli purpuraſcente, et ſapo-

(o) *In Amoenitat. exot. pag. 771. ſequ.*

ſapore ex camphora caryophyllaceo praeditae, quae intus nucleum, grani piperis magnitudine, cortice nigro micante obductum, bifidum, oleoſum, fatui ſaporis, continent.

§. III.

Altera arbor camphorifera, quae Inſulas Sumatram et Borneo patriam agnoſcit, ſecundum GRIMMII deſcriptionem (p), caudicem habet recta adſcendentem, et ramos ſuos eleganter explicat. Lignum eius ad aedificia perutile reperitur, et, ferra diſſectum, fortem ſpirat odorem, multumque oſtendit pinguedinis. Folia ſunt magna et carnoſa, anterius acuta, et camphorae odorem contrita emittunt, qui non adeo diu tamen perdurat, ſed denuo, conſumtis paullatina exhalatione particulis volatilibus, ceſſat; magna caeteroquin haec et arboris caryophylliferae folia, quoad formam, ſimilitudo intercedit. Fructus, quos profert, formoſi ſunt atque oblonge rotundi, parvamque nucem avellanam magnitudine aequant. Cortice tenui veſtiuntur, quae rurſus alteri elegantis formae tunicae, diverſis coloribus, rubro ſcilicet, purpureo, flavo ac viridi praeditae, incluſa haeret. Haec poſterior integrum contegit fructum, et ſuperius, inſtar tulipae, quam figura etiam nonnihil refert, ſeſe aperit. Fructus conditi grato pollent ſapore et ſubtili odore camphorato, adeoque etiam in India inter praeſtantiora referuntur alexipharmaca. Ex fructibus hiſce, ut et ex foliis ac floribus, aqua deſtillata ſatis activa, itemque oleum aethereum et expreſſum elici poſſunt, et ex ligno etiam, ad medullam usque diſciſſo, copioſa materia oleoſa prodit.

§. IV.

(p) In *Miſcell. A. N. C. G. Dec. II. Ann. I. p. 371.*

§. IV.

Ex foliis, cortice, ligno, ramis et maxime radicibus, contritis, raſpatis, aut groſſiuſcule ſaltem diſſectis arborum deſcriptarum, camphora cruda ab incolis Chinae et Iaponiae, maxime autem a ruſticis provinciae Iaponicae Satzuma et Inſularum Gotho, ſingulari deſtillatione ac ſublimatione ſeparatur. Methodus haec ab Auctoribus diverſimode quidem deſcribitur, plerorumque tamen deſcriptio ad ſequentia redit: Radices ſcilicet, quae, uti antea dictum fuit, prae reliquis arborum partibus camphora abundant, vel ſimul etiam, ſi ſufficiens radicum copia deſit, folia, cortices, lignum et ramos cum aqua ſimplici, tanta quantitate adfuſa, ut ſpecies aliquantulum tegat, in veſica, vel ſingulari aheno ferreo aut cupreo, cui amplum capitellum ſive alembicum, fictile, roſtratum, intus pileo ſeu operculo ſtramineo obductum, imponitur, coquunt, et igne moderato, lutatis prius commiſſuris et receptaculo adaptato, camphoram in alembicum, ubi forma ſicca capitello ſtramineo adhaeret, et ex parte etiam cum aqua tranſtillante in adplicatum receptaculum, propellunt (q).

§. V.

Occurrunt quoque, teſte laudato GRIMMIO (r), multae inter arbores camphoriferas, reliquis hoc concreto ditiores, quae ideo camphoram *nativam*, *puram*, *candidam*, *virgineam*, absque ulla deſtillatione ac ſublimatione ſepa-

(q) Conf. BREYNIVS in *Miſcellan. A. N. C. G. Ann.* 4. *Obſervat.* 130. Item KAEMPFERVS *l. cit. pag.* 272. NEVMANNVS in *Lect. de Camphora.* (r) *L. cit.*

randam, largiuntur. Incolae igitur, poſtquam externis quibusdam ſignis cognoverunt, arborem camphora divitem eſſe, omnibus eam foliis, cortice ac ligno externo usque ad medullam ſpoliant, et camphoram ex medulla fiſſa, in qua hinc inde ſub forma ſalis coagulati, tenuis, cryſtallini, foliati, latet, eximunt. Alii coacervatam cryſtallinamque hanc camphoram in interſtitiis fibrarum, nec non lacunis et fiſſuris ſive hiatibus ipſius ligni, potiſſimum reperiri tradunt: „Circa Sumatrenſem camphoram, WILHEL„MVS *ten* RHYNE ſcribit (s), ita a me comper„tum eſt; vetuſtae arboris corticem exſecant et „olfaciunt, ac truncum pulſitant Inſulani, atque „ita ex colore, ſono et odore fiunt gnari, num „illa infarciatur camphora, nec ne; ſi bene omi„nentur, integram arborem radice tenus de„truncant, corticem avellunt, lignum findunt, „ubi fibrarum interſtitio, praeſertim ubi nodus „aliquis, vel hiatus eſt, gummi hoc ſe inſinuat, „et in exiguas tenerasque lamellas, (quae quo „grandiores et magis candidae ſunt, et ſplen„deſcunt, eo pluris veneunt,) grumeſcens, ve„luti terebinthina larici, vel congelatum aniſi „oleum, ſeu uti confertae piſcium ſquamae, in„haeret, haud magno lucro laborem penſans. „Folia ſat fortis fragrantiae ſunt, non ita lignum, „uti quidem Iaponenſis Camphorae eſt: Hoc „enim Sumatrenſe non ita compactum, firmius „tamen Pino, rarius Quercu, nec ita longae„vum, fibrarumque textura pulchrum, (his „enim praerogativis Iaponenſe commendatur,) „exiſtit, fabrili ſerviens uſui.„ Cara admodum haec

(s) Vide IACOBI BREYNII *Prodr. Faſciculi rar. Plantarum primi et ſecundi*, pag. 13.

haec camphorae ſpecies eſt, quoniam magnae arbores, teſte GRIMMIO, unam duntaxat libram, vel libram unam cum dimidia, libras duas, et ad ſummum tres libras foenerantur, et Chinenſes praeterea, Iaponenſes, ac plurium regionum orientalium incolae eam, ob vires praeſtantiores, camphorae Iaponicae longe praeferunt.

§. VI.

Nulla amplius depuratione, nulla nova ſublimatione virginea haec camphora indiget, rudior vero ſeu cruda ordinaria, quae methodo antea deſcripta in Iaponia et alibi ex radicibus, cortice, ligno etc. arboris educitur, denuo ſublimari debet, ut formam ac proprietates, quibus camphora Officinarum donata cernitur, adquirat. Olim hanc ſublimationem depuratoriam, quam Indi ignorant, quamque Europaei vulgo *Rafinationem* vocant, Veneti ſuſcipiebant; noſtra vero aetate illa praecipue in Belgio foederato, et quidem ſecundum vix allegati WILHELMI *ten* RHYNE teſtimonium ſequenti modo peragitur: „Quae (*camphora ſcilicet Iaponenſis* „*impura*), *inquit* (t), quomodo poſtea alibi, „ego ſaltem in Belgio vidi, purificetur, iam „palam innotuit; Exſtructis nempe ex laterculis „furnis, longa ſerie copulatis, imponuntur „oblongi colli, compreſſioris quadantenus ven„triculi, vitra (chartaceis incruſtata ſtriis, ne ad „lapilli aliusve duriuſculi corporis offendiculum „ſindantur rumpanturve excandefacta), quibus, „admixto vivae calcis pauxillo (videlicet ad li„bram impurioris camphorae uncia circiter cal„cis

(t) *L. cit. pag.* 12.

„cis una (u); atque in hoc totum, si quod est, „arcanum consistit), iniectantur camphorae fru-„stula, quae modico igne in arenae balneo can-„didam, rotundi glomi forma, ad vitri conve-„xum adfricant resinam; ubi accurate observant „hi rectificatores, ne dictum collum obturetur; „quem in finem subcurvo ferro tentant idem, ac „ferramentum hoc ad intestinum colli orificium „circumagunt, ne reseratarum fuliginum (quas „alii gossypio excipiunt, ut arthritidi, et tumo-„ribus φλεγμονώδεις medicentur) fervore dissiliat „lagena, qua frigefacta frangitur eadem et subli-„matae camphorae, ut vocatur, panis eximi-„tur, paucis faecibus cum calce residuis etc.„ Alii, sicuti ex *priori Editione Tom. II. pag. 198.* constat, hanc depurandi methodum fusius de-scripserunt; at eam, evitandae prolixitatis caus-sa, rursum hoc loco exponere supersedeo.

§. VII.

Camphora, praedicto modo depurata, sub-stantia sicca est, contactu nec unguinosa, nec aspera, candida, splendens, crystallina, fragi-lis, volatilis, inflammabilis, odore fragrantissi-mo, sapore penetrante, acri, urente, paullu-lumque amaricante, praedita. Differt igitur ab *oleo coagulato*, *sale volatili oleoso*, *resina*, *gummi*, *gummi-resina* ac *succo inspissato* (x), et peculiare potius

(u) Conf. *Cel.* ANDR. SIEGM. MARGGRAFII *Chymische Schriften*, *I. Theil*, *pag. 262.*

(x) NEVMANNVS, qui dudum camphorae lo-cum inter corpora generica non assignavit solum, sed strenue etiam vindicavit, proprietates eius, va-riaque phaenomena chemica, quibus a resina, gummi,

potius *concretum genericum*, ex *terreis* duntaxat atque *tenerioribus inflammabilibus particulis*, arctissima interveniente unione, compositum, sistit; quemadmodum haec partim ex habitu et proprietatibus eius externis, partim etiam, et quidem adhuc clarius, ex subiunctis observationibus et experimentis partescunt:

I. Subtilitas, mobilitas ac volatilitas partium, seu molecularum camphorae minimarum, tantae reperiuntur, ut nonsolum, aëri libero, praesertim calido, exposita, intra modicum temporis spatium, invisibili resolutione halituosa consumatur, sed chartae etiam ac scatulae ligneae poros penetret, et sensim sensimque, nullo prorsus pristinae praesentiae suae vestigio relicto, in auras aufugiat.

II. In cucurbita vitrea, admoto igne moderato, tota in sublime evehitur, et in alembico rursus in massam, priori quoad proprietates essentiales simillimam, concrescit.

III. In cochleari argenteo aut stanneo, prunis imposito et iam calefacto, cito quidem liquescit, et olei subflavo-albicantis formam induit; at cito etiam sub liquefactione, citra nativae mixtionis destructionem, in halitus fragrantissimos resolvitur.

IV.

gummi, oleo coagulato, sale volatili oleoso etc. distinguitur, in *Miscell. Societ. Reg. Berolinensis, Cont. II. p. 72.* et adhuc clarius in peculiari *Lectione de Camphora*, exposuit; quare hoc etiam loco specialia rursus de iisdem adferre, iteratamque comparationem instituere, supervacaneum duco.

IV. Per ſe accenſa flammam lucidiſſimam, quae atrum tamen fumum eructat, aliquamdiu alit, nullosque, deflagratione ceſſante, cineres, nullasque faeces alias relinquit.

V. In ſpiritu vini rectificatiſſimo perfecte, in aqua ſimplici autem, cui ob levitatem innatat, nunquam ſolvitur, ſed illi ſpecificum duntaxat odorem ſuum, ſecedentibus quibusdam et per aquae molem diffuſis particulis adſcribendum, communicat. Solutionem quoque reſpuit in acidis debilioribus ac valde aquoſis, nec ullam pariter diſſolutionem aut mutationem aliam in ſpiritibus urinoſis et concentratis lixiviis alcalicis patitur; immo cum ſiccis ſalibus alcalibus fixis liquefactionis ope coniungi nequit, ſed poſt modicum ignis, crucibulo ſubſtrati, augmentum accenditur, nec minimam ſub lucidiſſima deflagratione et conſueta, fumi nigri evolutione, metamorphoſin additi ſalis alcalici moleculis infert.

VI. In rectificato oleo vitrioli diſſolvitur quidem, et rufo iſtud colore, qui ſucceſſive obſcurior tandemque rufo-fuſcus redditur, imbuit, priſtinam nihilominus formam ac indolem confeſtim recuperat, quando ſolutio aquae frigidae infunditur. Notatu caeteroquin dignum eſt, acidum memoratum, camphorae largiori quantitate adfuſum, adeo tandem fragrantiam eius deprimere, ut odore ſuo penitus propemodum, ſolutione atque miſcela durante, ſpoliata videatur.

VII. In concentrata aqua forti, interveniente nova prorſus partium acidarum, aquearum, terrearum et inflammabilium ſyncriſi, in verum

verum oleum, pallide flavescens, menstruo perfecte innatans, transformatur. Silentio interim minime praetermittendum est, cohaesionem seu copulam elementorum in hoc oleo nondum satis firmam, et ipsum quoque oleum, propter rudem ac iusto largiorem (y) acidi principii unionem, adhuc causticum esse. Nam aquae frigidae infusum olei formam protinus amittit, et camphora rursus in conspectum reducitur. Idem quoque accidit, quando eidem limatura argenti aut Mercurius vivus iniicitur, et

(y) Secundum adcuratam HAMBERGERI observationem substantia illa, quae camphoram intimiori sua miscela, cohaesione et potenti actione ad olei fluidi formam redigit, sextam duntaxat totius ponderis partem constituit: „Quando vero camphora, *scribit*, per spiritum nitri fluorem „acquirit, maius quidem pondus spiritus nitri, „quam camphorae, requiritur, istud vero, quod „de spiritu nitri in camphora fluida haeret, i. e. „quod camphoram reddidit fluidam, non nisi sexta „camphorae pars est; scrupulos enim 13. camphorae solidae spiritui nitri imposui, et 15. scrupulos „camphorae fluidae obtinui, sic pondus eius per „spiritum nitri non nisi quoad 2. scrupulos, sextam circiter partem, auctum est, i. e. duo scrupuli fluidi mutarunt 13. scrupulos camphorae solidae in fluidum etc.„ Vid. *Programma* eius *auspicale, de Camphora per spiritum nitri fusa,* §. 13. Indicata acidi quantitas multis valde exigua videbitur; ast sciendum, oleorum naturalium mixtionem, docentibus examinibus chemicis, multo adhuc minorem laudati principii quantitatem ingredi.

et acidum praedominans laxiusque cohaerens, relictis partibus terreo-inflammabilibus, immissa corpuscula metallica aut semimetallica solvere incipit.

§. VIII.

Genericam camphorae indolem non tantum observationes et experimenta exposita, sed specierum quoque multitudo probant. Similis enim naturae substantia, quanquam specifico utplurimum plantae oleo plus minusve imbuta, e pluribus vegetabilibus, intuitu generis ac speciei distinctis, adhibitis tamen decentibus encheirisibus, separari atque educi potest. In India orientali v. g. testantibus IO. OTTONE HELLWIGIO (z), NICOLAO GRIMMIO (a), et CLEYERO (b), qui ipsi artis chemicae satis gnari fuerunt, camphora, vulgaris aemula, e *radicibus recentibus zedoariae, galangae, zingiberis sylvestris, cassiae ligneae* ac *cinnamomeae*, immo ex ipsa *cassia lignea* interdum a curiosis destillando elicitur. Delitescit quoque camphoratum hoc principium in *schoenantho Indico* (c), *mentha Zeilanica* (d), *thymo* (e), *hyssopo*, *tanaceto*, *millefolio*, *sclarea*, *chenopodio Ambrosioide*, *cardamomo rotundo*, et pluribus aliis plantis et plantarum partibus: Nec dubi-

(z) *Miscell. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 3. Observ. 208.*

(a) *Ibid. Ann. IX. et X. Observat. 196. No. 14.*

(b) *Ibid. Ann. 4. Observat. 6.*

(c) KAEMPF. *Amoenit. exot. Fasc. V. pag. 772.*

(d) HERMANNI *Cynos. Mat. med. pag. 255.*

(e) *Miscellan. Societ. Reg. Berolinens. Cont. II. pag. 72.*

dubitandum denique erit, maſſulas illas candidas atque ſaliniformes, quae ſecundum GODOFREDI (f), SLARE (g), MENZELII (h), IOH. MAVD (i), aliorumque obſervationem, ſubinde in oleis deſtillatis, diutius adſervatis, in *oleo terebinthinae* v. g. *cinnamomi*, *menthae*, *matricariae*, *ligni ſaſſafras* etc. concreverunt, utplurimum camphoratae indolis eſſe, et rariſſime ſaltim ſiccum, aut, ſi dicere mavis, ſolidum ſal volatile oleoſum natura ſua aemulari (k).

§. IX.

Cognitis conſtitutivis camphorae principiis et praecipuis proprietatibus, operatio quoque eius, quam in corpore humano vivo exercet, cognitu facilior erit, eamque ita comparatam eſſe, credo: Quando camphora pura, ſub ſicci pulveris forma, adſumitur, minime quidem à liquore gaſtrico, qui nimium aquoſus eſt, nec ullum ideo in camphorae moleculas ingreſſum invenit, in ventriculo ſolvitur, facillime nihilominus et intra breve tempus, ob laxiorem particularum ſuarum cohaeſionem et inſignem ac plane mirabilem teneritudinem atque volatilitatem, blando calore in effluvia reſolvitur, quae non

(f) *Memoires de l'Acad. Royale des Sciences de Paris, ann. 1721.*

(g) *Tranſact. Angl. Comp. T. III. pag. 362.*

(h) *Miſcell. A. N. C. G. Dec. II. Ann. 5. Obſerv. 38.*

(i) *Hamburg. Magazin, Band 4. pag. 499.*

(k) Conferri hic poterunt, quae in praecedentibus *Cap. XV* de maſſa candida ſaliniformi, in vetuſto *oleo maioranae* concreta, relata fuerunt.

non tantum in ipſius ventriculi tunicas vividam quandam impreſſionem, leniſſimi forſan ardoris nomine inſigniendam, faciunt, ſed rudi etiam materiae perſpirabili, in ventriculi et inteſtinorum cavo ſaepius praeſenti, mixta, eam in motum celeriorem redigunt; unde aliter fieri nequit, quin hac actione motus periſtalticus, eodemque mediante cruoris per vaſa ventriculi arterioſa ac venoſa progreſſus citatior evadat atque vegetior, et flatuum quoque diſcuſſio atque expulſio promoveatur.

§. X.

Moras tamen non adeo diuturnas memorata camphorae reſolutae effluvia mobiliſſima atque tenerrima in ventriculo et inteſtinis nectunt, ſed paullatina inhalatione partim per ordinaria vaſa lactea, partim etiam, et quidem quoad portionem maximam, per numeroſiſſima vaſcula bibula venoſae originis ad ſanguinem et reliquos humores circulantes transferuntur, eosdemque, dum miſcelam intimiorem cum illis, ceu maximam partem aquoſis, ſubire nequeunt, inſigni celeritate, ſub halitus ſicciſſimi forma et fulmineae propemodum materiae inſtar, pervadunt, ſolida nervoſo - muſculoſo - membranacea leni, quem imprimunt, ardore ad vegetiores contractiones ſollicitant, ſphaerulas cruoris et aliorum liquidorum moleculas blande ſecum in motum rapiunt velociorem, craſſa et viſcida citra impetum maiorem diſſolvunt, et ſic, meatuum capillarium ac pororum cutis obſtructionibus reſeratis, meandi ac remeandi libertatem humoribus reddunt, adeoque largiorem quoque exſpirationem periphericam, qua ipſa tandem e corpore rurſus excluduntur, provocant: Vnde ratio-

rationem pariter ſatis pateſcere opinor, cur camphora, in ſubſtantia exhibita, nullum ordinario caloris, nullumque notabile pulſus augmentum, ſed ſenſibile potius refrigerium ſanis aeque, atque aegrotis corporibus, adferat.

§. XI.

Ex generali operandi modo non tantum vires ſpecialiores facile deduci, ſed morbi etiam, quibus camphora efficacius medetur, determinari poterunt. Ad poſteriores nimirum primo febres redeunt exanthematicae cuiuscunque generis, peſtilentiales nempe, petechiales, purpuratae, varioloſae, etc. quae ordinario, praeſertim ſi gravioribus ſymptomatibus ſtipatae accedant, copioſae, craſſae, viſcidae, valde acri, plus minusve corruptae ac putridae materiae, per univerſam humorum, praeſertim ſanguinis, maſſam diſſeminatae, et plerisque tubulis capillaribus impactae, originem debent, quam ſola natura, ob craſſitiem et tenacitatem, aut refractariam canalium excernentium oppilationem, non ſemper tempeſtive ad habitum cutaneum transferre, ibidemque expellere poteſt. In hiſce igitur morbis multum omnino auxilii a camphorae uſu exſpectandum eſt, dum tenerrime in corpore reſoluta, et praevia inhalatione diſtributa, canales ac poros obſtructos reſerat, materiam peccantem reſolvit, adeoque neceſſariam exanthematum expulſionem adiuvat ac cito promovet. Quibus tamen adiiciendum eſt, camphoram in febribus memoratis minoris deprehendi efficaciae, et interdum nullum plane locum invenire, quando gravior iracundia praeceſſit, et bilioſa proinde materia humoribus largiter mixta reperitur. Non licet quoque eam con-

confeſtim porrigere, ſi aegri plethorici ſint, ſed venaeſectio prius adminiſtranda, et cruoris copia paullulum minuenda erit, ut mobiliſſimae eiusdem moleculae citius poſtea atque liberius vaſcula maiora ac minora permeare poſſint. Non adeo proficuus denique uſus eius primis ſtatim morbi diebus deprehenditur, ſed demum circa diem tertium aut quartum, quo natura materiam praeparatam, cuius reſolutio aliis interea medicamentis promovenda eſt, excludere et ad habitum cutaneum transferre intendit, illam exhibere decet.

§. XII.

Efficaciam, niſi maiorem, certiſſime tamen parem, camphora monſtrat in purpura chronica ſcorbutica, quae absque febre accedit, vel leviorem duntaxat, catarrhali benignae ſimillimam, adducit comitem, et ſingularem humorum dyſcraſiam acido-pituitoſam aut ſalſo-urinoſo-mucidam cauſſam agnoſcit praecipuam. Maculae, quae erumpunt, et pectus, dorſum, collum, et partes maxime artuum muſculoſas occupant, latae ſunt, groſſum nonnunquam magnitudine aequantes ac valde pruriginoſae, praeſertim quando ſerum acre emittere incipiunt. Facile iterum recedunt, et materia, ad interiora iterum reducta et hinc inde poſtmodum ſubſiſtens, multiplici corpus tortura adficit, et omnis generis ſymptomata, quae primarios haud raro gravesque morbos aemulantur, provocat, quorum pleraque tamen, immo ſingula, denuo remittere ſolent, quamprimum maculae, puſtulae, tubercula, ſponte rurſus prodeunt, aut congruis medicamentis expelluntur. Quae expulſio autem cum multum perſaepe negotii Medico faceſſat,

cessat, heroicis opus est remediis, quorum sane praecipuum camphora esse videtur, si, praemissis tamen ad primas vias repurgandas blandis laxantibus, nitro, aeque, ac in febribus exanthematicis gravioribus, iungitur. Hoc enim blanda, quam praestat, resolutione, viam transituris camphorae corpusculis liberiorem parare, et violentiores partium collisiones, quibus alias aestus quidam praeternaturalis facile succedit, prohibere ac praecavere valet.

§. XIII.

Praeter febres exanthematicas et purpuram chronicam scorbuticam, in censum aegritudinum, quibus camphora, modice ac tempestive usurpata, egregiam medelam adfert, etiam adfectus inflammatorii, convulsivi et venerei veniunt. In tumoribus scilicet inflammatoriis, qui vel mere sanguinei sunt, vel sanguineo-serosi, et nunc ideo a solo cruore, in minoribus arteriolis subsistente ac firmiter impacto, nunc a sanguine, in vascula serosa seu canaliculos arteriosos secundi generis vi propulso, ibidemque cum lympha acriori ac viscidiori mixto, producuntur, minutissimae ac mobilissimae camphorae resolutae moleculae massam inhaerentem et obstruentem blande dissolvunt, dissolutione hac canales obstructos referant, humoribus transitum liberiorem reddunt, et sic ipsam inflammationem tollunt. Sin subinde quoque impacta materia fixius haereat, adeo, ut ad circulum plane reduci nequeat, camphora suppurationem, tunc temporis necessariam, promovet, et hac etiam ratione desideratum fert auxilium. Proficua inprimis camphora reperitur, viresque monstrat eminentiores, in refractariis inflammationibus venereis

nereis aliisque contumacibus, ad gangraenam ac ſphacelofam corruptionem proclivibus, interne non minus, quam externe uſurpata, quoniam humores in prioribus adfectibus copioſa atque tenaci pituita acri et corrupta remixtos, in poſterioribus autem cruorem, omnibus, vel tamen plerisque partis gangraenoſae vaſculis firmiter impactum, potentiſſime diſſolvit, adeoque imminentem ſphacelationem impedit.

§. XIV.

In eryſipelaceis inflammationibus multi camphorae uſum internum, quem alioquin in vulgaribus ſanguineis lubentiſſime admittunt, plane damnandum eſſe opinantur: Attamen in hisce pariter, me ſentiente, penitus improbari ac diſſuaderi nequit, dummodo Practicus ad ſpecificam inflammationis cauſſam materialem debite reſpiciat. Nam quoties fervida materia bilioſa, poſt praegreſſam iracundiam graviorem, largius ad ſanguinem translata, eidemque intimius mixta eſt, et inflammatoriae cruoris ſtaſi ſtimulo ſuo occaſionem praebet, camphorae uſus non adeo tutus videtur; ſin ſanguinis vero ſpiſſitudo, vel levior etiam canaliculorum criſpatura et conſtrictio, ab aliis cauſſis provocata, eam producant, non video, qualem noxam camphora inferre poſſit, eamque potius potenter ac ſalutariter materiam ſubſiſtentem disiecturam eſſe, credo. Quid citius enim in vaſa arterioſa ſecundi generis, quae in huiusmodi inflammationibus obſtructionem patiuntur, penetrare poteſt, quam camphora, in tenerrimas moleculas reſoluta? Quid potentius etiam, quam camphora, partium cohaeſionem praeternaturalem in fluidis quieſcentibus tollere et reſolutionem eorundem atque

diſ-

discussionem halituosam, qua harum inflammationum curatio ex parte nititur, procurare ac promovere valet? praesertim quando venaesectio, plethora aut congestione praesente, prius administrata fuit, et diluentia temperata subiunguntur et interponuntur.

§. XV.

Ratio denique, cur camphora interne adhibita, in spasmis quoque et adfectibus convulsivis heroicum subinde remedium existat, ex consideratione originis ac genii eorum facillime rerum medicarum gnaris patebit. Frequentissime nimirum convulsiones, nec minus spasmi dolorifici materiae cuidam heterogeneae, in tubulis sanguiferis aut lymphaticis subsistenti ac magis minusve impactae, nunc copiosae ac viscidae, adeoque ob molem prementi ac distendenti, nunc parciori acri, continuo vellicanti, natales debent; hinc aliter omnino fieri nequit, quin solida plus minusve irritata in contractiones solito fortiores, stimulis tamen, intuitu vehementiae, proportionatas, ruant, et hisce mediantibus materiam inhaerentem ac quiescentem denuo excutere atque propellere, adeoque circuli libertatem restituere nitantur. Necessario igitur ac salutari huic negotio promovendo cum camphora, ceu pharmacum resolvens, discutiens et aperitivum excellentissimum, existat aptissima, in propatulo est, cur tollens caussam turbarum, ipsas etiam turbas, spasmos nempe atque convulsiones, tollat, et naturae validas in hoc passu manus auxiliatrices porrigat.

§. XVI.

Hactenus recensita, etiamsi veritate nitantur, sine limitatione tamen minime accipienda sunt. Occurrunt quippe casus huius commatis, in quibus cum usu camphorae interno cautius mercandum, quin penitus ab eodem abstinendum erit. Subinde videlicet, et satis quidem frequenter, allegati adfectus spasmodici et convulsivi plethorae eminentiori, vel congestioni aut orgasmo cruoris, scoriis biliosis rarefactis largius referti, originem debent; quibus praesentibus caussis camphora parum proficua, immo interdum plane noxia deprehenditur, dum sanguinis ebullitionem atque fervorem, nec non congestiones, commovendo et biliosas imprimis moleculas ulterius expandendo, magis augere, quam minuere videtur. Supra igitur memorata praecipue de affectibus dolorifico - spasmodicis ac convulsivis valent, ex viscidi cruoris aut lymphae mucidae et acris stagnatione et pertinaci ad - et inhaesione primario resultantibus; quae humorum vitia camphora valida resolutione ac promta discussione, ob insignem, qua pollet, particularum subtilitatem ac mobilitatem, tollere valet.

§. XVII.

Quamvis camphora in hactenus recensitis aegritudinum speciebus praecipue locum sibi vindicet, ac vires exerat eminentiores, nullo tamen modo dubitandum est, quin ea in incipientibus pariter tumoribus cachecticis, oedematosis, caeterisque partium, imprimis glandulosarum, frigidis, egregie profutura sit, praesertim si laxantia et cathartica praemittantur, et

ipsi

ipſi quoque camphorae alia adpropriata ac congrua, v. g. ſalia neutra etc. maxime autem nitrum depuratum, ceu ordinarium atque optimum camphorae additamentum, iungantur. Nitrum enim, uti antea pridem dictum fuit, blanda reſolutione volatilibus mobiliſſimisque camphorae moleculis, per minutiſſima vaſcula tranſituris, viam quaſi pandit, ut citius ac citra impetum canaliculos penetrare et contenta fluida ſpiſſiora promtius disiungere atque diſcutere poſſint. In adfectibus convulſivis atque ſpasmodicis, ſtrictura imprimis atque ſiccitate fibrarum inſigniori praeſente, praeter nitrum, perſaepe etiam ſperma ceti, oleum amygdalarum dulcium recentiſſime expreſſum et ſimilia cum illa miſcentur, ut debita relaxatio eo citius contingat, ac iuſta filamentorum flexilitas certius reducatur. Tam univerſalis tamen uſus additamenta, quam nitrum, haec neutiquam aeſtimanda ſunt; quoniam promtam camphorae reſolutionem halituoſam viſcidis ſuis particulis quodammodo impediunt, et volatilium corpuſculorum progreſſum per canales exiliſſimos magis retardant, quam promovent.

§. XVIII.

Nonnunquam etiam, praeſertim in purpura chronica ſcorbutica aliisque adfectibus chronicis, camphorae exhibitioni laxantia et cathartica, ſicuti antea dudum monui, praemittere decet, ut primae viae a craſſioribus quisquiliis, quae, paullatina translatione ſua ad ſanguinem, novum cauſſae materiali fomitem ſuggerunt, et camphorae quoque actionem remorantur, prius repurgentur. Multum praeterea intereſt, ut camphora debita forma et iuſta doſi exhibeatur.

Optimam autem, quantum mihi experiri licuit, operationem exercet, quando ſub pulveris forma, et quidem in morbis acutis et exanthematicis doſi minori, quae duo vel tria grana non facile ſuperare debet, in chronicis vero, praeſertim valde frigidis pituitoſis, paullo maiori, nimirum a granis duobus ad grana tria, quatuor, quinque, exhibetur. Subinde pilulis pariter, bolis et electuariis additur, paullo tardius tamen atque languidius ſub hac miſcela operatur. Nonnulli contuſam etiam potiunculis addunt; verum, cum moleculae eius aquae conſortium penitus reſpuant, ac protinus ad ſuperficiem eius adſurgant, hoc modo non adeo apte propinatur. Externe ſacculos diſcutientes, epithemata ſicca, unguenta et emplaſtra uſus varii et virtutis diſcrepantis ingreditur.

Cap. XXXVIII.

De Myrrha.

§. I.

Myrrha genvina, a Dioscoride Σμύρνα vocata, eſt ſubſtantia reſinoſo-gummea, ex diverſae magnitudinis glebis conſtans, quae contactu pingues, nonnihil interdum pellucidae, fragiles, in ſaliva ſub manducatione quoad maximam partem ſolubiles, extrinſecus colore rubro-fuſco, vel fuſco-rubeſcente aut flaveſcente, intus tamen miculis plerumque aut ſtriis albicantibus ſemicircularibus, vel figurae ſaltem irregularis, diſtincto, odore balſamico, multis tamen adverſo, et ſapore ſubacri, balſamico, amaro, eoque paullulum nauſeoſo, praeditae inveniuntur.

§. II.

§. II.

Optimam atque pinguiſſimam myrrhae genuinae portionem, quae ſponte, absque praevia ſcilicet corticis inciſione, ex arbore fluit, et in puriores atque pellucidas guttas aut glebulas condenſata reperitur, veteres rei medicae ſcriptores *Stacten* ſive *ſtillatitiam*, alteram vero, quae inciſo prius cortice promanabat, et palmeis tegetibus excepta, vel citra expreſſionem, vel eius ope, addito oleo, in maſſas, glebulas, aut paſtillos a collectoribus redigebatur, *Plaſten* ſive *fictitiam* vocabant. Prior caeteroquin, Stacte nimirum genuina, a ſpuria, quae ex Plaſte ſive fictitia per expreſſionem fiebat, et pinguiſſima quaſi ac purior myrrhae deſtillatio erat, probe diſtinguenda, parcioris ſemper proventus fuit; hinc noſtra etiam aetate parum nota, immo probabile eſt, eandem olim pariter ad gentes remotiores non adeo copioſe fuiſſe delatam, ſed incolas et populos vicinos illam maxima ex parte propriis duntaxat uſibus impendiſſe.

§. III.

Praeter allegatas binas ſpecies genericas, DIOSCORIDES multas adhuc alias recenſet, quarum denominationes partim a patriae, ſoli natalis, qualitatis terrae, aetatis atque culturae arborum etc. partim ab indolis ac bonitatis diverſitate deſumtae videntur: Vocatur, *ſcri-„bit* (1), in myrrhae genere quaedam *pediaſi-„mos*, i. e. campeſtris, pinguis, et quae expreſſa „ſtacten dat: — — Quaedam vero *gabirea*, „omnium pinguiſſima, pingui et feraci ſolo pro-„veniens, quae copioſam ſtacten etiam reddit. „Pri-

(1) In *Operib. p. m. 83.*

„Primum bonitatis honorem habet *Troglodytica*, „a regione, in qua nafcitur, fic appellata. Vi- „ret haec modice, translucida eft, et mordaci „in guftu erofione fentitur. Colligitur myrrha „etiam *colore candido*, numeraturque poft Tro- „glodyticam in myrrhae cenfu et honore, bdel- „lii modo cum tractatur lentescens, odore le- „niter virofo, apricis locis nafcens. Eft prae- „terea, quae *caucalis* appellatur, eorum modo „quae exoleverunt arescens, colore nigro, et „velut ab igne torrida: Omnium peffima, quae „*ergafime* dicitur, fqualore fuo fragilis, nullo „pingui fapore acri, gummi viribus et afpectu „referens. Improbatur etiam, quae *minea* ap- „pellatur.„

§. IV.

Myrrha, quae noftra aetate a pharmacopoeis et feplafiariis venditur, raro folitaria et perfecte pura occurrit, fed ignobilibus plerumque, aut plane peregrinis fruftulis ac glebis, natura prorfum ac viribus a myrrha genuina diftinctis, remixta deprehenditur. Nam inter verae myrrhae glebulas utplurimum reperiuntur primo fruftula, fplendentia, dura, pallide flavefcentis, aut fuccinei coloris, quae gummi Arabicum magis minusve forma externa aemulantur, et odore aeque, atque fapore deftituta funt. Deinde etiam, et quidem magna nonnunquam copia, obviae funt glebae, in magnas et elegantes guttas perfaepe concretae, genuinae nihilominus myrrhae fruftulis longe duriores, compactiores atque tenaciores, adeoque fractu difficiles: Minorem praeterea pinguitudinem poffident, et colore, inftar picis, rubro-fufco, aut fufco-rubefcente obfcuriori, odore magis nau-

feofo,

ſeoſo, et tam ingrata amaritie praeditae inveniuntur, ut absque vomendi conatu diu in ore detineri ac circumvolvi nequeant, etiamſi, ob valde reſinoſam earum indolem, parum a liquore ſalivali ſolvatur. Multum igitur intereſt, ut myrrha genuina ſeligatur, et a fruſtulis maſſulisque ſpuriis probe repurgetur, quoniam veram et ſpuriam reſpectu naturae ac virium medicarum maximum omnino diſcrimen intercedit. Nam prior longe gratior, longe temperatior eſt poſteriori, et longe praeſtantiores etiam effectus in corpore humano edit. Pridem hoc cognovit praelaudatus DIOSCORIDES, et myrrham proinde recentem, fragilem, non ponderoſam, undique ſibi concolorem, et quae confracta candidas intus, humanorum unguium figura, per medium tranſeuntes diviſiones oſtendat, quae minutis glebis ſit, et cum acrimonia amara et odorata, eligere, ponderoſam contra, picis colore donatam, ceu uſibus medicis ineptam, reiicere iubet (m).

§. V.

Colligitur hoc concretum reſinoſo-gummeum in Aegypto, Arabia, et Aethiopia, maxime autem in poſtremae regionis provincia quadam, quae ſub Aegypto ſita in mare rubrum ac Sinum Arabicum protenſa eſt, et a Veteribus Troglodytica adpellata fuit; ubi ex trunco arboris ſpinoſae humilioris, cuius completam deſcriptionem Botanici nobis nondum dederunt, vel ſponte, vel, quod fieri ſolet frequentius, inciſo prius cortice, exſtillat. DIOSCORIDES myrrhiferam hanc arborem ſpinae Aegyptiacae ſimilem eſſe, et lachrymam, poſt corticis inciſuram ſenſim

(m) *L. cit.*

ſenſim promanantem, palmeis tegetibus excipi, vel nonnunquam etiam in arboris trunco concreſcere et indurari refert (n). PAVLVS HERMANNVS ſpinoſam hanc plantam arboream, quae, teſte PLINIO, raro quinque ulnarum altitudinem excedit, ab incolis *Bola* vocari, teſtatur (o): SAMVEL DALE illam bacciferis arboribus adnumerat (p), et POMETVS eandem foliis, ulmi foliis ſimillimis, donatam eſſe, tradit (q); aſt horum nullus uberiorem communicavit deſcriptionem, ut ideo circa formam eius et creſcendi modum, certi quidquam hac vice tradere haud liceat, cum mihi et Medicorum plerisque illam propriis oculis luſtrare nunquam contigerit.

§. VI.

Conſtat hoc concretum ex *partibus ſpirituoſo-oleoſis eſſentialibus*, *gummoſis*, *reſinoſis*, et *paucis recrementitiis*. Nam myrrhae purae, electae, et in pulverem cominutae, libra una ſub deſtillatione humida ex veſica, teſtante b. FRIDERICO HOFFMANNO (r), aquam transmittit albicantem, ſat ſuavi myrrhae odore praeditam, et cum ea ſimul oleum eſſentiale aethereum, quod, in multos globulos diviſum, partim aquae innatat, partim fundum petit. Oleum hoc, vitro per aliquot dies in quiete relicto, ſeparatum, circiter drachmas duas, vel ſubinde etiam, recepta nimirum myrrha optimae notae, ac rite pari-

(n) *L. cit.* (o) In *Cynoſ. Mat. med. p. 279.*

(p) In *Pharmacolog. pag. 434.*

(q) In *der Beſchreibung der Specereyen und Materialien, pag. 381.*

(r) In *Obſervat. phyſico - chym. ſelect. p. 20.*

pariter adornata destillatione, tres propemodum drachmas pondere aequat. Myrrhae caeteroquin odorem spargit, nec ingratum quoque saporem linguae imprimit. Quando etiam portio aliqua myrrhae integrae, optimae pariter indolis, cum aqua simplici blandae digestioni aliquamdiu committitur, maximam partem solvitur, et infusum praebet saporis et odoris fortiter myrrhati, coloris quidem ante et post filtrationem obscure flavescentis, nonnihil tamen in calore non minus, quam frigore turbidum; unde coniicere licet, particulas quasdam oleosas, et fortassis etiam resinosas teneriores, ita gummosis intertextas esse, ut simul ab aqua, quamquam ruditer saltem, dissolvantur, et per filtri chartacei poros abripiantur. Infusum hoc, ad iustam extracti consistentiam evaporando redactum, myrrham integram odore et sapore refert, et flavo-subfusco colore tinctum deprehenditur. Ex uncia myrrhae una drachmas septem et grana tria impetravi. Residuum siccatum, et ulteriori cum spiritu vini digestioni subiectum, adhuc scrupulos duos et grana quinque substantiae resinosae suppeditavit, ut ideo undecim duntaxat, vel duodecim grana materiae recrementitiae superessent. Portio mere resinosa obscurioris erat coloris, et, praeter ingratiorem amaritiem, tanta pollebat tenacitate, ut dentibus atque palato sub volutatione in ore pertinaciter adhaeresceret, ac parum saltem in saliva difflueret.

§. VII.

Memorato explorandi modo postea respectu ordinis inverso, et primum spiritu vini rectificatissimo aequali myrrhae electae ac genuinae quan-

quantitati adfuſo, tinctura reſultavit coloris ex flavo rubicundi, ſaporis valde amari, odoris balſamici atque ſpecifici myrrhati, quae, peracta evaporatione, extracti duriuſculi unciam dimidiam relinquebat. Hoc interim, uti ex quantitate patet, non mere reſinoſum, ſed gummeo - reſinoſum erat, valde nihilominus tenax, et colore rubro - fuſco donatum. Quod reliquum erat, aqua ſimplici maximam partem ſolvebatur, ita, ut hac pariter vice vix duodecim grana relinquerentur. Vnde conſtare arbitror, unam myrrhae genuinae unciam circiter ex drachmis ſeptem ſubſtantiae gummoſae, paucis tamen particulis reſinoſo - oleoſis tenerrimis remixtae, ſcrupulis duobus et granis aliquot reſinoſae craſſioris, oleo aethereo pariter impraegnatae, et duodecim, vel etiam pluribus, aut paucioribus, granis impuritatum indiſſolubilium compoſitam eſſe. Maior enim, quam obtinui, extracti reſinoſi primi quantitas ab actione phlegmatis, quod in ſpiritu vini, methodo vulgari rectificato, adhuc notabili utplurimum copia haeret, et principii gummoſi partem ſolvit, deducenda erit. Negare caeteroquin nolo, indicatam principiorum quantitatem relativam, pro differenti myrrhae bonitate, valde nonnunquam variare poſſe. Quo melior enim myrrha exiſtit, eo maiorem ſubſtantiae gummoſae portionem continet, quo deterior ex adverſo, eo copioſiori etiam reſina inſtructa reperitur.

§. VIII.

Demonſtrata myrrhae genuinae principia neque indole eadem, neque pari virtute pollent, ſed aliud alio, intuitu operationis ac virium medicarum, deprehenditur praeſtantius. Subſtantia

tia nimirum gummosa, essentiali et aromatico oleo aethereo modice imbuta, quae maximam myrrhae genuinae partem constituit, reliquis principiis, seorsim consideratis, excellentior existit, quoniam temperatiori natura gaudet, et perfecte ac satis promte a saliva et liquore gastrico solvitur, ut ideo facillime deinde ex prima culina ad sanguinem et lympham filtrationis beneficio transferri possit: Hinc illa quoque operationem suam in toto exercet corpore, et, ob blandam atque balsamicam suam amaritiem, impuritates putridas atque corruptas quascunque, sive illae in primis viis stabulentur, sive per humorum circulantium massam inveniantur disseminatae, sive alio haereant, loco, emendat ac destruit (s), et viscidam bilem, quae inertia sua variis

(s) Propter egregiam indolem balsamicam ac valde potentem virtutem antiputredinosam, myrrha, priscis aeque, ac recentioribus temporibus, magni semper aestimata fuit. Antiquissimi Aegypti incolae, qui prae gentibus reliquis defunctorum suorum corporibus diuturnitatem conciliare, eademque contra corruptionem putredinosam, brevi alias supervenientem, defendere atque per longam annorum seriem immunia praestare nitebantur, balsamicum hoc concretum cadaverum pollincturae, ceu praestantiorem pro magnatum ac divitum conditura materiam, frequentissime adhibebant, quod HERODOTVS, uberius de variis Aegyptiorum balsamandi modis agens, testatur: „Ante omnia, *inquit Hist. Lib. II. p. 190.* „incurvo ferro cerebrum per nares educunt, ut „quamcunque partem educentes ita locum eius „medicamentis explentes. Dehinc acutissimo la„pide Aethiopico circa ilia conscindunt, atque il-

variis adfectibus chronicis ansam praebet, ad naturalem indolem saponaceam, ac iustam amaritiem et fluiditatem reducit.

§. IX.

Magnam quidem hae vires laudem merentur, maiori nihilominus encomio digna est excellentissima virtus roborans, cui blanda commovens atque discutiens iuncta reperitur: Blanda, inquam; nullas enim singulares expansiones humorum orgasticas, etiam apud subiecta calidioris, biliosi atque cholerici temperamenti, dummodo rite, tempestive, ac modice in usum vocetur, producit, sed nonnihil saltem circulum auget, atque vegetiorem reddit, et hac ratione quisquilias, corpori inimicas, per poros cutis ac vias urinarias, citra impetum et iusto fortiorem exagitationem, expellit. Aliter longe in hoc

„lac omnem alvum protrahunt; quam ubi repur„garunt ac vino phoeniceo expleverunt, rursus „aromatibus contusis refarciunt; tum omenta „complentes contusa myrrha pura, et cassia et „caeteris (excepto thure) aromatibus iterum con„suunt etc." Nullum quoque dubium est, quin virtus medica antiputredinosa et travmatica, quae Mumiae verae, antiquae et praestantiori Aegyptiacae a Medicis, quibus horridum hoc medicamentum civitate pharmacevtica donare placuit, adscribitur, potissimam partem a myrrha pendeat, tametsi minime negem, crocum pariter, aloen, cassiam, cinnamomum, opobalsamum resinam cedrinam et similia aromatica atque balsamica, e quibus veteres materiem ad divitum corpora post obitum condienda necessariam, plerumque componere solebant, ad augendas vires memoratas multum conferre.

hoc paſſu comparatum eſſe deprehendimus cum ſubſtantia reſinoſa ſolitaria, vel gummoſae tamen in myrrha ignobiliori aut ſpuria largius mixta. Haec ipſa nimirum, adſumta in ſubſtantia, hoc eſt, citra praeviam ſolutionem in ſpiritu quodam inflammabili, a naturalibus oris atque ventriculi menſtruis ſalſo-aqueis nunquam perfecte diſſolvitur, ſed meatuum parietibus quoad portionem craſſiorem hinc inde adhaeret tenacius, quoad ſubtiliorem vero partem quodammodo ſoluta, et ad ſanguinem delata, hunc et humores reliquos, ob indolem ſuam longe calidiorem, fortius exagitat, commovet et expandit. Et hoc quoque cauſſa eſt, cur multi Medicorum, naturam myrrhae genuinae ac ſpuriae diſcrepantem ignorantes, promiſcue myrrham quamcunque inter medicamenta valde calida retulerint, et etiamnum referant.

§. X.

Quod oleum denique eſſentiale atque aethereum attinet, illud, per ſe conſideratum, paullo calidioris quidem naturae deprehenditur; veruntamen, cum non adeo larga quantitate in myrrha adſit, et hinc inde ſaltem partibus reſinoſo-gummeis parciſſime haereat interſperſum, vehementes quoque effectus ab eo in corpore neutiquam metuendi ſunt. Hiſce accedit, quod oleum hoc, etiam poſt deſtillationem ſeorſim ſpectatum, indole tam ignea, ſicuti pleraque olea aromatica et balſamica reliqua, minime polleat, ſed ſatis moderatam operationem, ſi ad aliquot ſaltem guttulas una vice exhibeatur, exerceat. B. FRID. HOFFMANNVS illud magnis extollit laudibus, et uſum eius in variis morbis eximium eſſe teſtatur: „Tam delicati,

„*ſcribit* (t), hoc oleum ſaporis atque odoris „eſt, ut ſingulari modo reficere, et vires re„creare videatur. Cum ſaccharo comminuto ſi „aliquot guttulae commiſcentur, elaeo - ſaccha„rum balſamicum et pectorale conficitur, quod „per ſe, vel cum infuſo veronicae aut Coffee „ſumtum, in chronicis pectoris vitiis, in tuſſi „inveterata, aſthmate humido, eximiam et ma„gnam meretur laudem. Neque mediocrem ab „eo efficaciam promittimus, ſi ad arcendum pu„tridum aërem, ubi coelum nubilum eſt, et epi„demico morbo urbs conflictatur, mane cum „iuſculo, vel infuſo Succoladae, aut Coffee, „unam vel alteram guttulam in uſum adhibea„mus etc.,

§. XI.

Inde igitur, et ex praedictorum reliquis liquido conſtare opinor, ſubſtantiam myrrhae gummoſam mitiſſimae naturae eſſe, reſinam autem, et nonnihil quoque oleum, calidiori indole gaudere, quae valde, praeſertim apud reſinam, intenditur, quando myrrha cum ſpiritu vini dephlegmatiſſimo, qui, intacta gummoſa, oleoſo - reſinoſam ſubſtantiam ſolvit, eidemque unione ſua vires longe impetuoſiores conciliat, in tincturam redigitur. Conſentientem in hoc paſſu habeo b. STAHLIVM, qui idem de myrrha aeque, ac ſimilibus reſinoſis et gummeo-reſinoſis aliis teſtatur, quando inquit (u): „Notabile illud phaenomenon medicum eſt, quod „reſinae hae ſub eſſentiarum forma, id eſt in ſpi„ritu

(t) *L. cit. pag.* 20.

(u) In *Fundamentis Chymiae dogmaticae et experim. pag.* 115.

„ritu vini adhuc valde tenuiter expanſae, com„muniter decuplo plus efficiant, quam ſub te„naci illa priſtina propria aut extractiformi con„ſiſtentia, v. g. myrrha rubra per os aſſumta, „vel ad drachmae pondus, menſes ſimpliciter „pellit; huic drachmae ſi ſuperfundatur ſpiritus „vini uncia una, tinctus auferatur, (ubi citra „expreſſionem drachmae ſex vel ſeptem erunt,) „huius ſic dictae eſſentiae drachma dimidia vel „ſcrupuli duo tantundem efficient, quantum „drachma una myrrhae in ſubſtantia etc.„ Quare non perinde erit, an practicus myrrham ſub hac vel illa forma aegrotanti promiſcue exhibere velit, ſed talem ſemper eligere tenetur, ſub qua, pro ſubiectorum et aegritudinum diverſitate, mitiorem vel fortiorem, adeoque congruum ſemper et adaequatum, effectum edere poſſit.

§. XII.

Praeter virtutes generaliores, roborantem videlicet, antiputredinoſam, ac leniter commoventem, myrrha genuina egregias quoque vires ſtomachales, carminativas, uterinas, bezoardicas, travmaticas et pectorales poſſidet. Stomachales et carminativae tam excellentes reperiuntur, ut nullum pharmacum mihi notum eſſe fatear, quod myrrhae palmam in hac parte praeripiat. Amiſſum nempe tonum ventriculi et inteſtinorum efficaciſſime reducit, et fibris tunicarum flaccidis robur naturale reddit, adeoque vividiorem harum partium contractionem, ad alimenta debite reſolvenda, et in laudabilem chymum ac chylum convertenda, nec minus ad cruditates attenuandas, promovendas, tandemque, una cum flatibus adcumulatis atque retentis,

tis, per alvum expellendas summe necessariam, denuo suscitat, immo, collectas impuritates viscidas ac semiputridas abstergit ac destruit, bilis inertiam corrigit, et sic omnes liquores, digestionis et chylificationis negotio inservientes, variis ac crebro praesentibus temperiei atque mixtionis vitiis liberat: Vnde etiam in propatulo esse opinor, cur myrrha genuina, praesertim manducationis ope adsumta, ordinario vires exserat praestantissimas in dyspepsia, apepsia, dysorexia, anorexia, aliisque adpetitus et digestionis depravationibus, maxime iis, quae post morbos relinquuntur, aut apud homines senilis aetatis, vel curis, studiis profundioribus etc. valde debilitatos, generantur, nec minus in vomitu pituitoso, adfectibus flatulentis, diarrhoea mucosa, ictero chronico, lienteria, coeliaca, cachexia, febribus intermittentibus, praesertim rebelli quartana, similibusque primae culinae morbis, qui tunicarum flacciditati, bili mucidae, et collectis cruditatibus pituitosis ac semiputridis praecipuos natales debent.

§. XIII.

Virtute roborante stomachali non multo inferior deprehenditur virtus uterina et emmenagoga, maior tamen cautio circa usum eius in passione hysterica, sterilitate, fluore albo, suppressione lochiorum, et catameniorum defectu aut obstructione adhibenda, ac probe ante exhibitionem materialis aeque ac formalis caussa evolvenda erit. In memoratis enim morbis tantummodo conducit, quando humorum viscositati et solidorum flacciditati, quarum radix persaepe in ventriculi imbecillitate ac prava digestione quaerenda est, praecipuam originem debent: Sin

Sin ſpasmi autem, a ſanguine abundante, bilioſo, aut alia materia acri calidiori largius impraegnato, producti, formalem conſtituant cauſſam, uſus eiusdem non adeo proficuus reperitur, niſi plethora prius venaeſectione imminuta, et acrimonia, imprimis calida biliosa, congruorum temperantium uſu emendata fuerit. Similis circumſpectio neceſſaria eſt, quoties myrrha, tanquam bezoardicum, in febribus uſurpanda eſt. In ardentibus enim, bilioſis, et inflammatoriis nullum prorſus locum invenit, nec ſatis tuto pariter febre ſynocha ſimplici laborantibus exhibetur, quoniam haec ſemper abundantiam cruoris cauſſam agnoſcit praecipuam, illae autem materiae cuiusdam fervidioris praeſentiam ſupponunt, aut ingentem tamen aeſtum cum magna partium ſolidarum ſiccitate atque ſtrictura comitem adducunt. Quod putridas autem atque malignas febres, peſtilentiales, petechiales, purpuratas, et varioloſas, itemque catarrhales, coryza imprimis, tuſſi humida, aut glandularum ſalivalium tumore ſtipatas, attinet, in illis perſaepe opem ferre conſuevit egregiam, quoniam partes putridas deſtruit, pituitoſo-viſcidas attenuat, et exanthematum expulſionem valide adiuvat. Non porrigenda tamen erit tinctura eius ſpirituoſa, quae nimium exagitans eſt atque calida, ſed ſaltem aquoſa, aut aquoſo-vinoſa, quae, moderata doſi oblata, ſatis blandam operationem exercet, et impuritatum exitum, citra notabile aeſtus incrementum, promovet.

§. XIV.

Virtutes hactenus adductae iam ſatis quidem myrrham genuinam nobilitant, longe maiora

nihilominus encomia vires vulnerariae et pectorales eidem conciliant. Quis concretum enim novit medicum, myrrhae genuinae virtute travmatica, purificante, consolidante in vulneribus atque ulceribus, tam internis, quam externis; immo, in ipso sphacelo et ossium carie, aequiparandum? Quis pharmacum simplex nominare audet, myrrhae verae in tussi inveterata, aliisque pectoris adfectibus chronicis, a partium solidarum, maxime autem ventriculi et pulmonum, debilitate, eamque protinus subsequente materiae mucidae continua genesi, et largissimo in pectore decubitu oriundis, praeferendum? Ego sane novi nullum, et myrrham genuinam, nisi omnibus, certissime tamen plerisque, hactenus cognitis, anteponendam esse, arbitror. Non solum quippe ventriculum, nec solos pulmones confortat mirifice, sed reliquis etiam visceribus, succorum alibilium praeparationi, sanguinisque ac lymphae circulo et depurationi inservientibus, robur conveniens reddit, sanguinemque praeterea et caeteros humores purificat, blande attenuat, et imminentem fluidorum non minus, quam solidorum corruptionem avertit, vel iam praesentem, febre lenta tamen aut hectica nondum stipatam, efficacissime corrigit.

§. XV.

Virtuti vulnerariae et pectorali tandem anthelmintica quoque subiungi meretur, quae satis pariter insignis existit, et multiplici nititur fundamento: Ob balsamicam nempe indolem et amaritiem myrrha genuina non tantum ipsos lumbricos, aliosque vermes, in canale intestinorum hospitantes, enecat, sed viscido-putridam quoque saburram, quae vermibus nidum

prae-

praebet ac pabulum, destruit, inertiam bilis, quae debite constituta praecipuum vermium antidotum aestimanda est, corrigit, eidemque decentem amaritiem, ventriculo autem naturale robur restituendo efficit, ut debita iterum alimentorum resolutio, debitaque chyli laudabilis praeparatio contingat, adeoque impedit, quo minus novae cruditates colligantur.

§. XVI.

Optime hoc concretum operatur, si in substantia adhibetur, praesertim, quando, diutius paullo in ore detentum, et penitus a saliva confluente creberrimae volutationis ope dissolutum, sensim ad ventriculum descendit. Saliva enim, ceu menstruum salso-aqueum temperatissimum, oleoso-gummosam substantiam, paucis atque tenerrimis miculis resinosis mixtam, solvit, portionem resinosam crassiorem autem, et terream inertem relinquit intactam, quae postea igitur, si post manducationem temporariam pauxillum superstes sit, pro lubitu eiici poterit. Sub hac igitur forma et adsumendi modo omnibus, qui usu eius indigent, semper commendanda esset myrrha, nisi ingens amarities nonnullis nimium crearet fastidium: Quare ad illud avertendum aut minuendum cum saccharo misceri, aut cum hoc et adpropriatis aliis stomachalibus, pectoralibus etc. v. g. croco, semine santonico, rhabarbaro, aniso stellato etc. in morsulos, vel etiam cum Syrupis in electuarium, cum aqua quadam destillata, aut vino bonae notae, terra foliata tartari modice impraegnatis, in tincturam, vel cum extractis et succis inspissatis in pilulas aut bolos redigi potest, dum sub allegata forma varia blandam sem-

per operationem exercet. Quod tincturam vero mere spirituosam ac concentratam attinet, illa, ob caussas supra pridem (§. XI.) indicatas, longe calidior reperitur, et in certis solummodo casibus, ubi exagitantia fortiora requiruntur, locum invenit. Dosin caeteroquin exactam, sive per se adsumatur, sive cum aliis mixta, generalius vix determinare licet, sed unice Medici rationalis iudicio relinquitur, an in hoc vel illo casu individuali maior, an vero minor quantitas praescribenda sit?

Cap. XXXIX.

De Gummi Ammoniaco, Galbano, Bdellio et Opopanace.

§. I.

Gummi ammoniacum, sive hammoniacum, est concretum resinoso - gummeum, colore foris flavescente, intus albicante, odore ingrato balsamico, sapore resinoso, subacri, et amaricante nauseoso praeditum. Advehitur a mercatoribus ex Aegypto, et in Africae desertis, maxime autem in tractu Lybiae Cyrenaico, et circa delubrum Hammonis, ex incisa quadam planta ferulacea, cuius completam descriptionem Botanici hactenus nondum dederunt, exstillare, ac sensim in glebulas puriores et impuriores, magnitudinis diversae, condensari dicitur.

§. II.

Ex *partibus resinosis* ac *gummeis*, quibus persaepe tamen, praesertim in glebis ignobilioribus, semina, anethinis non dissimilia, arenae granu-

granula, aliaque recrementa mixta inveniuntur, conſtat. Portio gummoſa reſinoſam quantitate ſuperat, virtute tamen poſteriori paullo inferior eſt. Solutio aquoſa prima turbida eſt, coloris albidi, ad ſubluteum nonnihil vergentis, ſaporis amaricantis, odoris debilis viroſi. Extractum ſpiſſatum colore ſordide ſubluteo-fuſco tinctum eſt, odore deſtituitur, et debilem duntaxat ſaporem reſinoſo-amaricantem obtinet. Ex uncia dimidia gummi puriſſimi drachmas tres et grana viginti tria impetravi. Infuſum ſpirituoſum primum pellucidum eſt, et colore flavo-rubeſcente, ſapore ingrato ſubacri atque amaricante, et fortiori, quam aquoſum, odore gaudet. Extractum cum infuſo convenit, praeterquam, quod color ſaturatior, ex luteo nempe et rubeſcente ſubfuſcus, odor vero ac ſapor paullo debilior ſit. Vncia dimidia circiter drachmas tres dedit. Neque hoc, neque praecedens extractum perfecte purum eſt, ſed, ob intimiorem ſubſtantiae utriusque miſcelam, in ſolutionem aquoſam, quod maxime ex turbida eius conſtitutione patet, partes quaedam reſinoſae, et in reſinoſam multae moleculae gummoſae ſecedunt.

§. III.

Ob leniſſimam virtutem laxantem, validamque abſtergentem, attenuantem et aperitivam, concretum hoc ſpecifice laudatur in obſtructione hepatis, lienis, meſenterii, uteri, renum et veſicae, nec minus in cachexia, ictero, febribus intermittentibus, hydrope, nephritide ſabuloſo-pituitoſa, tuſſi, aſthmate, aliisque mucidis pectoris adfectibus, gutta ſerena, fluore albo, gonorrhoea virulenta, et ulceribus partium in-

ter-

ternarum. Datur in infuso et sub forma pilulari, a granis aliquot ad scrupulum unum, et subinde etiam in emulsionem cum aqua simplici aut quadam destillata redigitur. Externe egregium, usitatissimumque emplastrorum emollientium, resolventium et suppurantium ingrediens constituit, immo emolliendis clavis pedum, aliisque excrescentiis et tumoribus induratis per se, non sine efficacia insigni, adplicatur.

§. IV.

GALBANVM, *Mutterharz*, est concretum gummeo-resinosum, paullulum splendens, tenax, et cerae instar ductile, colore nunc albido aut rufo-flavescente, nunc fusco, aut ferrugineo-nigricante, sapore resinoso-amaricante atque subacri, odore grato balsamico. Planta, quae sauciata hunc succum fundit, in India, Syria, Aethiopia, Arabia, nec non Africae promontorio Bonae Spei crescit, et a TOVRNEFORTIO *Oreoselinum Africanum galbaniferum frutescens folio anisi*, ab HERMANNO *Ferula Africana galbanifera, folio et facie ligustici*, et ab aliis *Ferula fruticosa semper virens Syriaca* vocatur. Optimum censetur galbanum ex albido aut rufo flavescens, in lachrymas seu grumos puriores ac paullulum splendentes concretum; reiiciendum vero sordidum, quisquiliis variis refertum, et fusco obscuriori aut nigricante colore praeditum.

§. V.

Partes gummosas et *resinosas*, *essentiali oleo aethereo* praegnantes, in mixtione fovet, ita tamen, ut resinosae copiosius, quam gummeae, adsint. Oleum essentiale, cuius circiter drach-

mae

mae ſex in una galbani libra haerent, deſtillatione humida expellitur, et miſcela ſua utramque ſubſtantiam fixam praecipue activam efficit: Hinc, quo recentius hoc concretum eſt, eo maioribus etiam viribus inſtructum reperitur; et vice verſa. Notatu quoque dignum eſt, galbanum per ſe, igne aperto leniori ex retorta deſtillatum, in principio ſingulare quoddam oleum coeruleum aut violaceum, aethereo eſſentiali adhuc ſatis natura analogum; reddere, eidemque tandem, igne nimirum aucto, copioſum empyrevmaticum, ex violenta ſubſtantiae fixae gummeo-reſinoſae deſtructione reſultans, ſuccedere. Laudatum oleum coeruleum magnarum virium eſt, colorem tamen non adeo diu retinet, ſed intra aliquot dies praeſertim ſi vitrum ſolummodo obiter clauſum fuerit, purpureum evadit. Solutio aquoſa prima, quae turbida deprehenditur, colore pallide flaveſcente, et grato odore balſamico, ſimilique ſapore gaudet. Extractum ſpiſſatum, cuius pondus, adſumta uncia galbani dimidia, duos circiter ſcrupulos aequat, flavo-ſubfuſcum eſt, odoris debilis, ſaporis reſinoſi. Tinctura ſpirituoſa prima ſeſe colore ſaturate aureo commendat, et acri, grate balſamico, et ſubamaricante ſapore pollet, balſamico autem odore infuſo aquoſo, quod plures partes oleoſas, quibus maior fragrantia unice tribuenda, continere videtur, nonnihil cedit. Maſſa poſt evaporationem relicta, ſubfuſci coloris eſt, parum amplius olet, et debilem duntaxat ſaporem reſinoſo-balſamicum, acredine prorſus ſpoliatum, linguae imprimit. Vncia galbani dimidia mihi ferme drachmas tres huius extracti reſinoſi ſuppeditavit.

§. VI.

§. VI.

Selectioribus uterinis, antihystericis et antepilepticis remediis hoc concretum adnumeratur, et frequentissime, ob laudatas vires generales, in suppressione mensium, fluore albo, partu difficili, iusto parciori lochiorum fluxu, malo hysterico, colica convulsiva, epilepsia, aliisque convulsionibus, nec minus, ob moderatam virtutem roborantem et attenuantem, in obstructione viscerum, tussi, asthmate, coryza, ceterisque adfectibus catarrhalibus, sub forma pilulari, a granis aliquot ad scrupulum unum, exhibetur. Externe balsama et emplastra travmatica, suppurantia, resolventia, nervina, antispasmodica et anodyna ingreditur, quae duris tumoribus, partibus inflammatis, paralyticis, vulneratis, exulceratis, rigidis, itemque abdomini in colica, passione hysterica, obstructione hepatis, lienis, mesenterii etc. adplicantur. Additur etiam suffimigiis uterinis, in prolapsu vaginae et uteri, fluore albo, dolore hysterico atque sterilitate, multumque praeterea, sub forma emplastri adplicatum, ad abigendos clavos pedum valet.

§. VII.

Bdellivm offic. est concretum gummeo-resinosum, contactu pingue, myrrhae genuinae instar, quodammodo fragile, coloris albido-subfusci, vel fusco-rubentis, odoris grati balsamici, saporis subacris et amaricantis. Arbor, quae hanc lachrymam foeneratur, nondum satis nota est, in Arabia tamen, India, Media etc. crescere, et lactescens atque spinosa esse dicitur. Nonnulli hanc et myrrhiferam unius eiusdemque generis esse, et utramque specie duntaxat differre opinantur; quam sententiam, cum, ex-

perien-

perientia deſtitutus, certiorem ſubſtituere nequeam, tutoribus ſuis relinquo.

§. VIII.

Ex aequalibus *partibus gummoſis* ac *reſinoſis* conſtat, praecipua tamen virtus poſterioribus ingenita eſt. Infuſum aquoſum primum, quod turbidum, et coloris lutoſi aut ex albido ſubfuſci exiſtit, linguae nauſeoſum ſaporem amarum, naribusque odorem debilem, ingrate balſamicum, imprimit, et poſt plenariam evaporationem maſſam relinquit, coloris pallidi, ad lutoſum aut ferrugineum vergentis, ſaporis amaricantis et aromatici, odoris debilis balſamici. Pendet ex uncia bdellii una circiter drachmas tres et grana aliquot. Solutio ſpirituoſa prima coloris aurantii eſt, ſaporis reſinoſo - balſamico - amaricantis, et fortioris ac gratioris, quam aquoſa, odoris. Extractum ſpiſſatum flavo - rubeſcens eodem, quo infuſum, odore, aſt paullo debiliori, gaudet, et forti ſapore reſinoſo, debili balſamico, ſubacri et amaricante donatum reperitur. Ex uncia una circiter drachmas tres impetravi.

§. IX.

Militat inter roborantia et attenuantia, atque ſpecifice in morbis pituitoſis pectoris, uteri, renum et veſicae, adeoque in tuſſi, aſthmate, fluore albo, ſuppreſſione menſium, ſterilitate, epilepſia hyſterica, calculo, nephritide pituitoſa, ulcere renum et veſicae prodeſſe conſuevit. Praeſcribitur ſub forma pilulari, a granis aliquot ad ſcrupulum unum. Externe, ob validam virtutem reſolventem, diſcutientem et travmaticam, frequentius in uſum vocatur, et empla-

ſtris

ſtris non minus, quam unguentis, tumoribus duris, glandulis induratis, ſcrophulis, apoſtematibus, vulneribus, diſtortis aut alio modo laeſis tendinibus, herniis etc. adplicandis, additur. Interdum etiam ſuffimigiis uterinis, ad foetum mortuum expellendum, aliaque uteri vitia curanda, miſcetur.

§. X.

Cum Galbano OPOPANAX multa quoad principia ac vires medicas communia habet, et itidem gummi-reſinam ſiſtit, in grumos ſeu grana, piſo nunc maiora, nunc minora, nunc aequalia, concretam, contactu quidem pinguem, friabilem tamen, intus albam aut albido-flaveſcentem, foris ſubluteo-rufeſcentem aut flavo-ſubfuſcam, ſaporis acris et amari, odoris ingrati. Adfertur ex Graecia, Italia, Sicilia, Gallo-provincia, ibidemque ex radice ac ramis inciſis plantae cuiusdam, quae LINNAEO *Paſtinaca foliis decompoſitis pinnatis*, C. BAVHINO *Panax coſtinum*, et MORISONIO *Panax heracleum* audit, extrahitur. In iisdem morbis, quibus galbanum medetur, conducit, propter ingratiorem tamen ſaporem ac graveolentiam ſuam, interne rarius, quam illud, praeſcribitur, ſed saepius inter emplaſtra, reſolvendis tumoribus duris, aut membris paralyticis imponenda, recipitur, immo interdum utiliter quoque ſuffimigiis uterinis, in paſſione hyſterica, obſtructione fluxus menſtrui et ſterilitate proficuis, admiſcetur.

CAP.

Cap. XXXX.

De Sagapeno et Aſa foetida.

§. I.

Gvmmi sagapenvm ſive serapinvm off. eſt lachryma concreta reſinoſo-gummea, coloris fuſci, vel ex ruſo flaveſcentis, ſaporis acris et amaricantis, odoris, ſi prunis iniicitur, inſtar porri aut allii, gravis atque viroſi. Adfertur ex Aegypto, et in Perſia, India orientali etc. ex inciſo quodam frutice ferulaceo, nondum tamen Botanicis ſatis noto, exſtillare dicitur. Optimum iudicatur pellucidum, ac pallide flaveſcens, quod aſam foetidam et nonnihil quoque galbanum redolet.

§. II.

Partes gummoſae maiori quidem copia, quam *reſinoſae*, adſunt, virtute tamen hiſce longe inferiores reperiuntur. Solutio aquoſa prima turbida eſt, et odore debili balſamico, ſimilique ſapore, ſubamaricante paullulum remixto, pollet. Extractum ſpiſſatum, cuius circiter drachmas duas, totidemque ſcrupulos ex dimidia ſagapeni uncia impetravi, colorem pallidum, ad flavedinem vergentem, odorem debilem, et ſaporem blande balſamicum, ſubacrem et ſubamaricantem obtinet. Solutio ſpirituoſa prima, licet coloris ſaltem pallide flaveſcentis ſit, et odoris fere nullius, ſatis acrem, mordacem et amarum ſaporem poſſidet. Extractum inſpiſſatum ſpecificum adhuc ſagapeni odorem ſpirat, et maiori amaritie, minori contra acredine, quam tinctura, inſtructum deprehenditur. Vncia dimidia drachmam unam et grana triginta ſex dedit.

dit. Vtrique principio fixo parum *olei essentialis aetherei* inhaeret, quod vires medicas multum intendit.

§. III.

Valide irritando, abstergendo, atque discutiendo operatur, et iure igitur inter efficacissima attenuantia, resolventia et aperitiva referri meretur. Conducit specifice in refractariis obstructionibus viscerum, hepatis nempe, lienis, mesenterii, renum et uteri, adeoque in hydrope etiam, obstructione mensium, fluore albo, calculo, epilepsia hysterica, etc. nec minus in hemicrania rebelli, asthmate pituitoso, aliisque adfectibus pituitosis. Abstergit praeterea mucum primae culinae, nec raro proinde in torminibus ventris, ceterisque ventriculi et intestinorum morbis, ex cruditatum viscidarum colluvie resultantibus, cum fructu exhibetur. Cum aliis, huic vel illi morbo adpropriatis, ordinario in formam pilularem redigitur, et a granis quatuor ad scrupulum dimidium praescribitur. Gravidae ab interno eius usu abstinere debent, quoniam foetum et sanguinem fortissime pellit, ac facile proinde abortum provocat. Externe inter suffimigia uterina, et emplastra resolventia ac maturantia, quorum activitatem valde auget, recipitur.

§. IV.

ASA sive ASSA FOETIDA OFFIC. *stinkender Asandt, oder Teufels-Dreck*, est concretum resinoso-gummeum, mediocris tenacitatis, coloris ex albido flavescentis aut rufescentis, vel subfusci, immo interdum nigricantis, odoris ingrati, ad allium vel porrum accedentis, saporis acris, amaricantis ac nauseosi.

§. V.

§. V.

Planta, cuius radix fauciata fuccum hunc refinofo-gummeum fundit, a KAEMPFERO, *Affa foetida Dyfgunenfis umbellifera, leviftico affinis*, a LINNAEO autem *Ferula foliolis alternatim finuatis obtufis*, adpellatur, et in fola Perfia provenit, ubi, ita narrante vix allegato KAEMPFERO (x), duo faltim locorum tractus eam alunt, videlicet 1) campi montesque circa *Heraat*, emporium provinciae *Chorafaan*, et 2) iugum montium in provincia *Laar*, quod a flumine *Cuur* usque ad urbem *Congo*, fecundum Perfici finus tractum, extenditur, duobus, alibi tribus, pluribusve parafangis a littore. — — — Crefcit promifcue in tesquis et crepidinibus, ubicunque avulfa femina (paftinacae noftratis feminibus haud diffimilia,) ventus protulerit; uberius vero et faepe ex pedali intervallo in locis, qui quodammodo premuntur in planitiem, quippe femini retinendo, et ob meliorem fundi conditionem fovendo, aptioribus etc. Radix paftinacae radicem forma aemulatur, craffitie autem longe fuperat, et foris praeterea nigricante colore eft. Certa eius aetas poftulatur: Quadriennio enim minor parum lactefcit, nec unquam fecatur, quo autem vetuftior et maior eft, eo maiorem fucci lactei, feu lachrymae copiam impertitur. Succus, uti vix laudatus Auctor porro refert, ex utriculis radicis recens emanans, candidiffimus, liquidus, et pinguis eft, flori lactis dulcis exacte fimillimus, adeoque omnis exfors lentoris, ad aëris vero folisve contactum, colorem fubfufcum induit, et coalefcens lentorem quoque. Foetor, virtutis index, quo maior eft, eo melio-

(x) In *Amoenit. exot. Fafc. III. pag. 539. et 542.*

rem Afam teftatur. At ille in recenti lachryma vehementiffimus eft, cum eo, quem concreta et antiquior redolet, qualem Europa recipit, nullo modo comparandus. Vna drachma, recens effufa, maiorem fpargit foetorem, quam centum librae vetuftioris, quam ficcam venundant aromatarii noftrates etc.

§. VI.

Ex *partibus terreftribus*, aliisque recrementitiis, *oleofis*, *gummofis* ac *refinofis* conflata reperitur. Oleum effentiale, licet exigua copia inhaereat, reliquis partibus fragrantiam et praecipuam activitatem conciliat; hinc quo vetuftior afa, eo debilior. Oleo, refpectu virtutis, portio refinofa, quae maiori acrimonia poliet et amaritie, fuccedit, licet mole minori, quam gummofa fubftantia, adfit. Aquofum infufum primum colore pallide flavo, ac fimul turbidum eft, fortemque allii odorem fpirat, ac valde naufeofum faporem balfamicum obtinet. Sub evaporatione copiofas particulas oleofo - fpirituofas conftanter eructat, quare poftea etiam infpiffatum extractum, quod coloris fordide lutei eft, ad fufcum nonnihil vergentis, parum amplius olet, et debilem duntaxat ac naufeofum faporem amaricantem linguae imprimit. Solutio fpirituofa prima, quae flava, et poft refrigerationem nonnihil turbida eft, porrum redolet, et ingrati cepacei ac fimul acris faporis fenfum in guftus organo excitat. Tinctura haec fub evaporatione conftanter quoque afae odorem fpecificum fpirat, eundemque etiam maffa infpiffata retinet, quae caeteroquin colore flavofufco eft, et, praeter proprium afae faporem naufeofum, pariter refinofo - amaricantem poffidet.

det. Vncia aſae foetidae dimidia ſaltem ſcrupulos quatuor et grana aliquot extracti reſinoſi dedit, et inde igitur conſtat, quod maxima eius pars gummoſa ſit.

§. VII.

Potentiſſima virtute diſcutiente, nec contemnenda pariter abſtergente et antiſpasmodica gaudet, adeoque ſpecifice etiam colicae flatulentae, paſſioni hyſtericae, a cauſſa frigida oriundae, ſterilitati, ſuppreſſioni menſium, hydropi humido et tympanitico, aſthmati pituitoſo, obſtructioni hepatis, lienis ac meſenterii, epilepſiae, aliisque convulſionibus mederi creditur. Pellit praeterea foetum et ſecundinas, vermes necat, adpetitum venereum excitat, et variolas quoque atque morbillos, provide tamen ac modice uſurpata, expellit. Indis, praeſertim Benianis, creber, uti KAEMPFERVS teſtatur (y), aſae foetidae uſus eſt, etiam in cibis pro condimento. „Hoc, *addit*, referenti *Gar-„ciae* aegre credidit Cl. *Renodaeus*; nam: *ſi hoc*, „ait *fabula non eſt, ex duabus alterum coniecto: aut „aſam foetidam in India non foetere, aut Indos ae-„neum habere guttur. Mat. med. Lib. I. §. VIII. „Cap. VIII.* Deguſtavi hoc ſucco imbuta cru-„ſtula, quae mihi non adeo ſapiebant tenerri-„me, ac putaveram. Perſici Medici, *paullo „ante ſcribit*, ob delicatum nationis genium, ab „uſu fere abſtinent; ruſticis ſaltem Larenſibus in „colicis torminibus et hydrope, praeſertim in „tympanitide curanda, uſus innotuit ex conſilio „Benianorum. Retulit mihi civis Disgunenſis, „ſe hoc morbo tumidum, omni mane per ſex

 „hebdo-

(y) *L. cit. pag.* 544.

„hebdomades devoraſſe aſae bolum ſeu pilulam „maiuſculam, donec convaluerit: ex eo ſubinde ſibi flatus ſurſum et deorſum ſeceſſiſſe, adeo „foetentes, ut ab hominum conſortio toto tem„pore iuſſus ſit exulare.„ Datur in forma pilulari, a granis aliquot ad ſcrupulum unum, immo integram drachmam, et commode pariter in eſſentia, quae in Officinis proſtat, propinatur. Externe inter ſuffimigia uterina, et emplaſtra antiſpasmodica, diſcutientia, antihyſterica, carminativa et roborantia recipitur.

Cap. XXXXI.

De Ladano, Caranna et Gummi Hederae.

§. I.

Duplex LADANVM, alterum nempe *purius* atque *praeſtantius*, alterum *impurius*, adeoque etiam *ignobilius*, in Officinis noſtris venale proſtat. Prius, gummi-reſinam inflammabilem ſiſtit, quae recens molliuſcula eſt, tenax, inter digitos calidos denteſcens ac picis inſtar ductilis, inveterata autem durior atque friabilis, coloris gryſeo-rufeſcentis, aut rufo-nigricantis, ſaporis ſubamari leniterque balſamici, odoris haud ingrati ac ſatis, ſi accenditur, fragrantis; poſterius ſubtili arena aliisque quisquiliis terreſtribus valde permixtum, adeoque etiam valde durum, nigricans, parum amplius odoratum ac fere inſipidum exiſtit. Frutex, cuius folia ſub ardentiſſimo caniculae calore gummeo-reſinoſum hoc concretum extrudunt, in Creta aliisque maris Aegei Inſulis, et paſſim quoque in Hiſpaniae ac Luſitaniae montibus creſcit, et a TOVRNEFOR-

TIO *Cistus ladanifera Cretica flore purpureo* vocatur. Collectores rustici plerumque, ad pondus augendum, minutissimam quandam arenam nigram ac ferrugineam resinae recenti admiscent, et inde etiam fit, ut Ladanum nigrum ignobilius in Officinis saepius, quam purius rufo-nigricans, reperiatur.

§. II.

Ex pluribus *partibus resinosis*, quam *gummosis*, *oleo aethereo* paullulum impraegnatis, constat, multasque praeterea quisquilias arenoso-terreas continet. Portio magis resinosa, in spiritu vini solubilis, in una uncia plerumque drachmas quinque vel sex, et portio gummosa, in aqua solubilis, circiter drachmam unam pondere aequat; quod reliquum est, recrementum mere terreum et arenosum sistit. Solutio aquosa prima turbida est, coloris pallide lutosi, saporis debilis amaricantis, odoris, ferme instar herbae Nicotianae, nonnihil ingrati. Extractum inspissatum saturatiori quidem colore, pallide nimirum ac sordide fusco gaudet, respectu saporis et odoris autem infuso longe adhuc debilius deprehenditur. Tinctura spirituosa prima colorem aureum, saporem ex acriusculo leniter balsamico et amaricante mixtum, et odorem balsamicum, parum tamen gratum, obtinet. Massa, post evaporationem relicta, colore flavo-fusco est, odorem nauseosum, instar tabaci, spirat, et debilem atque ingrate balsamicum saporem possidet, tenacissimeque linguae ac faucibus sub degustatione adhaerescit. Docent descripta examina: 1) Ladanum ob ignobiles debilesque vires commode ex Officinis exulare posse; 2) activitatis intuitu primo portionem spirituoso-oleo-

ſam, deinde reſinoſam, tandemque gummoſam collocandam eſſe.

§. III.

Raro hoc concretum interne adhibetur, licet tinctura ſpirituoſa, a guttis 2. ad 30 propinata, aliquam virtutem confortantem nervinam atque cephalicam exſerere valeat; ſed externum plerumque uſum invenit, et inter emplaſtra roborantia, maſſas pro paſtillis ac bacillis odoratis, et tingendi quoque fine inter balſama nervina et cephalica externa recipitur.

§. IV.

Caranna off. eſt maſſa gummeo-reſinoſa, recens tenax et picis inſtar ductilis, vetuſtior dura, friabilis, coloris gryſeo fuſci aut flavo-ferruginei, odoris, dum accenditur, fragrantis, ſaporis viſcoſo-reſinoſi et debilis balſamico-amaricantis. Arbor, quae ſauciata hanc lachrymam fundit, in regno Mexicano praecipue creſcit, et a c. bavhino *Caranna Monardi*, ab incolis autem, teſte hernandezio, *Flahveli-loca Quahvitl*, i. e. *arbor inſaniae*, adpellatur.

§. V.

Conflata reperitur ex *partibus gummeis*, *reſinoſis* et *oleoſis eſſentialibus*. Oleum eſſentiale aethereum, quod colore flavo, odore grato aromatico, et ſapore acri atque amaro gaudet, fixis principiis gummeo-reſinoſis unice propemodum (licet non adeo magna quantitate inhaereat) odorem, ſaporem ac vires conciliat. Solutio aquoſa aurei coloris eſt, odoris reſinoſo-balſamici, ſaporis amari ac leniter, quamquam ingrate, balſamici. Cum infuſo extra-

ctum ipſum convenit, praeterquam quod flavo-ſubfuſco colore tinctum ſit. Pendet ex integra carannae uncia circiter drachmas tres. Tinctura ſpirituoſa prima, colore ſaturate aureo donata, odore grato ac forti reſinoſo-balſamico, et ſapore acri, amaricante atque balſamico pollet, ita tamen, ut amarities praedominium obtineat. Inſpiſſatione eius in arena calida maximam partem peracta, extracto reſinoſo parum olei eſſentialis aromatici, acri et ſatis amaro ſapore praediti, ſupernatabat, eodemque ablato, maſſa tenax, flavo- et ſubfuſco-albicans, relinquebatur, quae naribus adhuc gratum quidem ac debilem odorem balſamicum, linguae autem nullum ſingularem, ac mere duntaxat reſinoſum ſaporem imprimebat. Linguae, palato et dentibus tenaciſſime adhaereſcit, et ex uncia una ferme drachmas ſex pendet. Vnde manifeſtum eſt, ſubſtantiam reſinoſam maiori copia, quam gummoſam, carannae mixtionem ingredi, et ſaporem nihilominus, odorem atque virtutem medicam praecipue, uti antea dictum, a mixto oleo eſſentiali dependere.

§. VI.

Multa haec gummi-reſina cum galbano et tacamahaca communia habet, rariſſime nihilominus interne exhibetur, ſed emplaſtra duntaxat travmatica, nervina, antiſpasmodica et diſcutientia, in vulneribus nervorum ac tendinum, debilitate articulationum, tumoribus et catarrhis frigidis, ſpasmo ventriculi, lienteria, vomitu, dolore dentium etc. proficua, ingreditur, et ſuffimigiis quoque uterinis et roborantibus nonnunquam additur. Si uſus internus in morbis rhevmaticis et convulſivis placet, ſub

forma pilulari, a granis aliquot ad ſcrupulum ſemiſſem, exhiberi poterit.

§. VII.

GVMMI HEDERAE OFFIC. quod in India et alibi ex trunco et ramis *Hederae arboreae* C. B. prodire dicitur, eſt maſſa dura, compacta, magis reſinoſae, quam gummoſae indolis, coloris extus obſcure rubiginoſi aut fuſco-nigricantis, intus flavo- ac rubro-fuſci ſplendentis, ſaporis reſinoſo-terreſtris et ſubadſtringentis, odoris, ſi accenditur, ingrati balſamici.

§. VIII.

Plures, quod dictum fuit, *partes reſinoſas*, quam *gummoſas*, in mixtione fovet, quibus multae quidem moleculae recrementitiae terreſtres, nihil vero olei ſubſtantialis aetherei mixta reperiuntur. Solutio aquoſa prima colore dilute aureo eſt, et odore debili balſamico. Maſſa ſpiſſata ex uncia gummi una vix drachmam unam pondere aequat, et colorem flavo-fuſcum odorem ferme nullum, et debilem et nauſeoſum ſaporem balſamicum obtinet. Solutio ſpirituoſa prima, cuius color rubicundus eſt, fortiorem, quam aquoſa, odorem reſinoſo-balſamicum ſpirat, et ſaporem ſubacrem atque nonnihil amaricantem linguae imprimit. Evaporata maſſam relinquit rubro-fuſcam, et paullulum nigricantem, quae, intuitu odoris et ſaporis, cum tinctura convenit, praeterquam, quod uterque debilior exiſtat. Ex uncia gummi una drachmas quinque impetravi.

§. IX.

Viribus non adeo ſingularibus pollet, et commode igitur ex Officinis pharmacevticis exulare poſſet.

posset. Numeratur inter subadstringentia, et emplastris stypticis atque travmaticis additur. Nonnulli istud inter eiusdem quoque virtutis pilulas recipiunt; ast parum auxilii ab usu eius interno exspectandum est.

Cap. XXXXII.

De Gummi Anime, Elemi et Olibano.

§. I.

Gvmmi anime offic. est concretum mere resinosum, friabile, et nonnihil hinc inde pellucidum, coloris albicantis aut flavescentis, odoris, praesertim prunis iniectum, grati balsamici, saporis nullius singularis. Dividitur in *orientale* et *occidentale*: Hoc ex Virginia, Nova Hispania et Brasilia adfertur, ibidemque ex vulnerata arbore siliquosa quadam, incolis *Ietaiba*, linnaeo *Hymenaea* dicta, exstillat; illud vero, orientale nimirum, quod Americanum nitore superat, ac modo candidum, modo rufescentem, modo subfuscum colorem obtinet, in Aethiopia, unde nostra tamen aetate rarius advehitur, ex arbore, occidentali animiferae analoga, emanare traditur.

§. II.

Resinosa haec massa in spiritu vini rectificatissimo tota, paucis duntaxat recrementis terreis relictis, solvitur, menstrua aquosa autem parum extrahere valent. Flava solutio spirituosa blandum odorem balsamicum emittit, et linguae saporem, ex acri, amaricante et balsamico mixtum, imprimit: Infusum aquosum saltem pallide flavescens est, et licet quidem specificum sim-

plicis

plicis odorem spiret, praeter paucas tamen particulas oleoso-spirituosas, sub digestione separatas, nullam substantiam crassiorem continet. Oleum substantiale aethereum parcissime inhaeret, adeoque nihil inde, nisi magna quantitas una vice humidae destillationi subiiciatur, elicitur.

§. III.

GVMMI ELEMI OFFIC. aeque, ac praecedens, perperam gummi vocatur: Mera quippe massa tenax, pinguis ac resinosa est, consistentia, si recentior, molliori, si vetustior, sicciori, odore gratissimo, sapore resinoso-balsamico et lenissime amaricante, colore ex albido aut sub flavo-virescente. Duplicis quoque generis est, alterum nempe *Aethiopicum*, alterum *Americanum*. Prius, quod raro tamen in Officinis nostris, licet praestantius existat, reperitur, ex *olea Aethiopica* prodit, et a quibusdam etiam *Gummi Elemi verum* adpellatur; posterius autem in Nova Hispania et Brasilia ex altius vulnerato cortice arboris cuiusdam, quae Brasiliensibus, teste MARCGRAVIO (z), *Icicariba* audit, elabitur, et ubique in Europa venale prostat.

§. IV.

Cum *partibus resinosis*, quae apud vulgare Gummi Elemi, in Officinis nostris plerumque obvium, maximam ponderis partem conficiunt, etiam *oleosae* quaedam et paucissimae *gummosae* mixtae inveniuntur. Referente quippe NEVMANNO, ex integra libra olei essentialis uncia una destillando elici, et duae circiter drachmae, totidemque scrupuli substantiae gummeae separari possunt. Activitas praecipue in oleo latet,

(z) *Libr. saepius citato.*

latet, idemque infufis et extractis aquofis et fpirituofis odorem et faporem unice propemodum largiri videtur. Tinctura fpirituofa, dilute aurea, gratum fpirat odorem, et acrem atque balfamicum faporem, amaricante nonnihil remixtum, poffidet. Flava maffa infpiffata longe debilior eft, et priftinum quidem odorem debilemque faporem balfamicum, nullam vero amaritiem atque acredinem retinet, et quidquid infolubile relinquitur, pulticulam forma externa aemulatur. Infufum aquofum nullo ferme colore tinctum adparet, et tenuiffimae faltem flavedinis veftigia monftrat, odore nihilominus gummi fatis prodit, et balfamicum quoque atque amaricantem faporem obtinet. Evaporatione infpiffatum, parum extracti fatis inertis relinquit: Vnde manifeftum eft, odorem et faporem, quo infufum gaudet, ab oleo, fub evaporatione abeunte, dependere.

§. V.

Bina haec corpora refinofa, quae valde quoad naturam et ufum conveniunt, interne, ob infolubilitatem fuam in ventriculo, raro vel nunquam exhibentur, fed externis folummodo ufibus deftinantur, et inter fuffimigia, maffas odoratas, unguenta, balfama et emplaftra, confortantis, nervinae, cephalicae, anticatarrhalis atque travmaticae virtutis recipiuntur. Interdum quoque fpeciebus pro fuffimigiis uterinis, in fterilitate, fluore albo et chronica menfium fuppreffione proficuis, mifcentur.

§. VI.

Olibanvm five thvs offic. *Weyhrauch*, eft corpus gummeo-refinofum, in lachrymas maio-

maiores et minores, fragiles, pellucidas, pallide flavas, saporis resinoso - balsamici, odoris fragrantis, concretum. Duae venduntur species, quarum altera, quae optima atque purissima est, *Thus masculinum*, *testiculatum*, aut *Olibanum in granis*, altera, priori impurior, *Thus foemininum*, aut *Olibanum vulgare* nuncupatur. Ex Aethiopia et Arabia, ubi quotannis sat magna colligitur copia, ad nos asportatur; arbor tamen, quae hanc lachrymam fundit, Botanicis nondum satis innotuit, et a Cedro folio cupressi, maiori fructu flavescente C. B. quam multi pro vera arbore thurifera habent, discernenda est. Indurata enim lachryma resinosa, quam Cedrus memorata exsudat, cum vulgari Gummi iuniperino convenit, et ab eo nonnihil tantum odore suaviori distinguitur.

§. VII.

Ex aequalibus ferme *partibus resinosis* ac *gummeis*, *oleo aethereo* parcissime imbutis, componitur, substantia tamen resinosa maiori, quam gummea, virtute pollet. Solutio aquosa turbida est, lactescens, ad pallidam flavedinem aliquantisper inclinans, odore simplicis specifico, sapore amaricante et balsamico. Idem odor et sapor etiam in inspissato extracto flavo deprehenditur, praeterquam, quod amarities maior existat. Tinctura spirituosa flavescens pellucida odorem spirat balsamicum, et satis acrem saporem, balsamico et amaricante mixtum, obtinet. Sub evaporatione haec ipsa partes oleoso-spirituosas odoriferas maximam partem amittit; hinc ad decentem quoque spissitudinem redacta, instar cerae tenax est, et nullo amplius sapore et odore gaudet. Vnde clare patet, laudatas

par-

particulas oleoſo - ſpirituoſas, quibus utraque ſubſtantia fixa, durante mixtione naturali, parcius impraegnata eſt, unicam ferme, vel tamen praecipuam, activitatis et odoris fragrantis cauſſam conſtituere. Externum ſolummodo uſum haec gummi - reſina in medicina invenit, et uſitatiſſimum imprimis ſuffimigium praebet.

Cap. XXXXIII.

De Maſtiche et Gummi Iuniperi.

§. I.

MASTICHE ſive MASTIX OFF. eſt mera reſina arida, dura, fragilis, in granula ſeu lachrymas minores, pallide flaveſcentes, pellucidas, debilis ſaporis reſinoſo - balſamici, odoris, dum accenduntur, fragrantis, concreta. Promanat ex trunco et ramis arboris *Lentiſci vulgaris* C. B. et optima ſpecies ex Inſula Chio, ignobilior ex Italia, Sicilia, Luſitania etc. adfertur. In Inſula Chio, ubi maxima huius reſinae collectio eſt, incolae arbores laudatas quotannis trina vice, menſe nimirum Martio, medio Auguſti, et Septembri, coelo ſereno exiſtente, incidunt, ut naturalis balſamus maſtichinus, in oblonga poſtmodum grana et glebulas indureſcens, largius effluat. Grana puriora et plus minusve transparentia in Officinis ſub nomine *Maſtichis electae* venduntur.

§. II.

Aqua reſinae huic ſub digeſtione nil, niſi pauciſſimas *partes oleoſo - ſpirituoſas*, quae eidem debilem conciliant odorem balſamicum, eripere valet; ſpiritus vini rectificatiſſimus autem illam penitus, paucis ſaltem relictis partibus terreis, ſolvit,

solvit, et colorem inde dilute aureum, odorem gratum, et saporem acrem, amaricantem atque balsamicum nanciscitur.

§. III.

Saepius hoc medicamentum, cuius plenaria resolutio in ventriculo nunquam speranda est, externo, quam interno, usui impenditur. Interne vires roborantes et subadstringentes exercet, et a practicis contra ventriculi imbecillitatem, diarrhoeas, dysenteriam, diabetem, fluorem album et gonorrhoeam benignam praecipue commendatur. Dosis eius in pulvere ad grana tria vel quatuor, in infuso vinoso ad scrupulum dimidium, immo integrum, ascendit. Externe pulveres ad- et inspergendos, suffimigia, pulveres dentifricios, decocta vinosa, unguenta, emplastra etc. ingreditur, et, sub hac vel illa forma adhibitum, laxitati uvulae, scorbuto oris, procidentiae ani, uteri atque vaginae, nec minus herniis et articulorum debilitati egregie medetur.

§. IV.

GVMMI IVNIPERI OFF. sive SANDARACHA ARABVM, *Wacholder-Harz*, ex trunco et ramis crassioribus *Iuniperi vulgaris*, tam *fruticosae*, quam *arboreae* C. B. colligitur, et ordinario in guttas aut glebulas, modo rotundas, modo oblongas, splendidas, pallide flavescentes, saporis resinosi, odoris grati balsamici, concretum reperitur. In ventriculo nunquam penitus solvitur, sed pauxillum duntaxat substantiae oleosae a liquore gastrico extrahitur; quare externi solummodo usus est, et inter suffimigia, emplastra et alia medicamenta roborantia antiputredinosa et travmatica recipitur.

CAP.

Cap. XXXXIV.

De Styrace et Tacamahaca.

§. I.

Styrax ſive storax offic. in *ſolidum* et *liquidum*, ac prior rurſus in *vulgarem* ſive ordinarium, et *granulatum* ſive in granis, dividitur. Granulatus, qui etiam *Styrax ruber* dicitur, nitidior, compactior, atque odoratior eſt, et indolem longe praeſtantiorem, quam vulgaris, obtinet, hodie tamen in Officinis pharmaceuticis, ob proventum rariorem, non amplius proſtat; vulgaris autem copioſe adfertur, et corpus ſiſtit maximam partem reſinoſum, molliuſculum, pingue, in grumos maiores et minores coactum, coloris flavo-rubeſcentis, odoris grati ac quaſi mellei, ſaporis moderate balſamici et ſubamaricantis.

§. II.

Arbor, quae utrumque Storacem ſolidum largitur, et c. bavhino *Storax folio mali cotonei* audit, in Syria, Palaeſtina, Creta, Perſia, Italia et aliis quibusdam Europae meridionalis tractibus creſcit, nullam tamen in regionibus poſtremis reſinam foeneratur, ſed illa duntaxat ex Syria aliisque Aſiae locis ad nos transmittitur. Olim calamis ſeu Cannae fiſtulis incluſa advehebatur, hinc *Styracis Calamitae* nomen adeptus eſt. Styrax in granis ex arbore inciſa ſponte profluit, adeoque vera lachryma indurata eſt, ad vulgarem vero formandum ſine dubio certa hominum artificia ſimul requiruntur.

§. III.

Styrax ſolidus vulgaris, qui hoc loco praecipuum tractationis obiectum conſtituit, ex *partibus reſinoſis*, *gummeis* et *ſpirituoſo-oleoſis* conſtat. Oleum, ex integra libra prolectum, teſte NEVMANNO (a), quatuor circiter ſcrupulos pendet, et tam ſingularis naturae eſt, ut ſimul cum aqua ſub craſſiori conſiſtentia oleoſa tranſire recuſet, et tum demum tranſcendere incipiat, quando aqua penitus abſtracta eſt; hinc leve etiam empyrevma contrahit. Deſtillatione continuata et reſinae mixtione tandem deſtructa, primo liquor acidus, deinde oleum ſpiſſiuſculum butyraceae conſiſtentiae, quod, aqua lotum, flores quosdam, benzoinis analogos, ſuppeditat, ſuccedunt. Prior, adhibita nempe libra ſtyracis integra, ultra unciam unam, poſterius ad duas ferme uncias pondere adſcendit. Portio gummea quartam circiter maſſae partem explet, quod ſupereſt, reſinoſae indolis deprehenditur. Infuſum aquoſum, ſaturate aureum, ipſam gummi-reſinam ſatis redolet, et ſaporem amarum, balſamicum, nauſeoſum obtinet. In extracto inſpiſſato color ſaturatior, nimirum flavo-fuſcus, amarities vero debilior eſt. Tinctura ſpirituoſa prima colore flavo-rubeſcente ſeſe commendat, et licet quidem infuſo aquoſo odoris fragrantia cedat, acri tamen, amaricante et aromatico ſapore pollet, et evaporata maſſam ſuppeditat, iisdem proprietatibus inſtructam, praeterquam, quod tinctura, intuitu ſaporis, remiſſior ſit.

§. IV.

(a) *L. cit. pag. 876.*

§. IV.

Interne roborandi fine rarius exhibetur, externe autem inter varia suffimigiorum genera et emplastra recipitur. Conducit maxime in morbis a nervorum ac membranarum debilitate oriundis, nec contemnendam proinde opem in epilepsia, paralysi, coryza diuturna, tussi inveterata, prolapsu uteri et vaginae, sterilitate etc. praestat. Si usus internus placet, pilulis et speciebus pro infuso vinoso misceri poterit.

§. V.

TACAMAHACA sive TACHAMAHACA OFF. non gummi est, licet vulgo ita nuncupetur, sed resina arida, retorrida, friabilis, in maiores utplurimum glebas concreta, odoris, dum accenditur, fragrantis, saporis debilis resinoso-balsamici, et quodammodo subdulcis, coloris variegati, alibi nempe albicantis, alibi flavescentis, alibi fusci aut rufi. Magis flava magisque pellucida recentior, purior atque praestantior est, magis rufa autem, vel fusca impurior et vetustior, adeoque etiam ignobilior, iudicatur. Arbor, quae resinosam hanc lachrymam, tum sponte, tum praevia corticis incisione, fundit, in Nova Hispania et Insula Madagascar nascitur, ac Populo forma ac proceritate similis est, hinc a LINNAEO etiam *Populus foliis oblongis acutis* appellatur.

§. VI.

In spiritum vini rectificatissimum tacamahaca sub blanda digestione tota transit, si partes terreas, aliasque quisquilias, quae illi interdum sat copiose admixtae cernuntur, exceperis; aqua autem paucas duntaxat particulas oleosas ex-

trahit, et inde debilem odorem, fortemque, quamquam valde ingratum, saporem acquirit. Solutio spirituosa saturate aureo colore est, odore blande balsamico et sapore subacri atque resinoso.

§. VII.

Virtute roborante, nervina atque cephalica pollet, nunquam tamen interne exhibetur, sed inter suffimigia solummodo, quae adfectibus arthriticis, oedematosis, catarrhalibus et rhevmaticis egregie medentur, nec minus inter cerata et emplastra, capiti, temporibus, abdomini, articulationibus aliisque partibus, contra cephalalgiam, hemicraniam, vertiginem, epilepsiam, ventriculi imbecillitatem, profluvia alvina, flacciditatem ligamentorum etc. imponenda, recipitur.

Cap. XXXXV.

De Asa dulci.

§. I.

Assa sive asa dvlcis, *Asa odorata*, *Gummi Benzoe* offic. *Benzoë*, *wohlriechender Asandt*, est resina arida, fragilis, flavo-fusca, aut subfusco-rufescens, moleculis albicantibus plus minusve distincta, saporis resinoso-balsamici atque subdulcis, odoris, si accenditur, fragrantissimi. In Officinis duplex species, non natura quidem et origine, sed puritate saltem discrepans, venditur, altera nempe *ignobilior* subfusco-rufescens aut rufo-nigricans, nullis plane, vel saltem paucissimis ac valde exiguis moleculis candidis instructa, altera praestantior

ex

ex frustulis candidis maximam partem coagmentata, quae *Benzoe amygdaloides* adpellatur.

§. II.

Arbor benzoifera, quam LINNAEVS *Laurum foliis enerviis obverse ovatis utrinque acutis integris annuis* vocat, in regno Siamensi et Insulis Iava et Sumatra crescit, immo in Virginia etiam adolescere dicitur. Referente HERMANNO NICOLAO GRIMMIO (b), formae egregiae est, mediocri altitudine ac viri plerumque crassitie. Quando ad quintum vel sextum aetatis suae annum pervenit, incolae eam circa ramorum principium secundum longitudinem, nonnihil tamen oblique, ad lignum usque, incidunt; quo facto, praestantissima haec lachryma inde effluit, et a Sole postmodum atque aëre coagulatur ac condensatur. Recentissime collecta, albo colore est, viscosa, glutinosa, et pellucida, temporis vero tractu flavedinem contrahit, et iusto diutius quoque in arbore relicta, vento flante, arenulas, aliasque quisquilias, quae ipsam impuriorem reddunt, recipit. Quantitas, quam incolae ex integra eiusmodi arbore impetrant, nunquam ultra tres libras pondere adscendit.

§. III.

Particulis oleosis et *salinis acidis essentialibus* haec resina impraegnata est, quae coniunctim, sub blanda sublimatione, expulsae, unione sua *flores*, teneritudine, candore, forma, atque splendore flosculos nivales aemulantes, seu rectius, candidissimum, acre, odoratissimum, sal vo-

(b) In *Miscell. A. N. C. G. Dec. II. Ann. II. Observat.* 152.

volatile oleosum formant. Quando hi flores destillationis ope eliciuntur, impuriores sunt, et libra una duas circiter uncias largitur. Oleum, quod floribus succedit, partim essentiale, partim empyrevmaticum est, et adhibita vix memorata asae dulcis quantitate, novem drachmas plerumque pondere aequat (c). Prorsus destructa mixtione naturali, multum quoque acidi expellitur. Aqua calida nullum singularem ingressum habet, et aliquas solummodo particulas salino-oleosas separat, indeque satis fortem benzoes odorem specificum, et debilem quoque saporem consequitur; spiritus vini rectificatissimus autem penitus eam, remanentibus duntaxat partibus recrementitiis, solvit, et in tincturam flavo-rubicundam, sapore subacri, subdulci et temperate balsamico praeditam, redigit.

§. IV.

Virtute stimulante, incidente, resolvente, abstergente, adeoque etiam diuretica et pectorali, medicamentum hoc, praesertim in tincturam spirituosam redactum, sese magnopere commendat, et specifice imprimis adfectibus pulmonum ac renum pituitosis, cachexiae, morbis venereis, tumoribus frigidis glandularum, et febribus intermittentibus quotidianis atque quartanis medetur. Interne ordinario tinctura laudata, a guttis 20 ad 30 et ultra, exhibetur; infusa vinosa autem rarissime ipsa resina ingreditur. Quod flores quoque attinet, illi multis compositionibus dosi minori addi possunt. Pro usu externo inter massas odoratas, bacillos, alia-

(c) Conf. NEVMANNI *Praelect. chymico-pharm. pag. 581.*

aliaque suffimigiorum genera, nec minus inter unguenta, balsama et emplastra nervina recipitur, immo tinctura inter selectiora ac tutiora cosmetica locum sibi vindicat, et, aquae cuidam destillatae infusa, eidem non gratum solummodo odorem, sed lacteum quoque colorem conciliat.

Cap. XXXXVI.

De Gummi Lacca.

§. I.

Lacca neque gummi est, licet ita nuncupetur, neque perfecta resina, sed potius singularis quaedam substantia resinoso-ceracea, coloris rufi, aut fusco-rubentis, saporis resinosi, odoris, si accenditur, fragrantissimi. Partim vegetabilis, partim animalis prosapiae est, ita tamen, ut copiosior materia fixa ceracea plantarum, subtilior vero materia tingens animalium progenies sit. Nam in Bengala, regno Siamensi, Insula Madagascar, aliisque Indiae orientalis locis certae formicae alatae, rubrae, grandiores, substantiam hanc resinoso-ceraceam, ex plantis colligunt, et arborum ramis adponunt, certasque inde, easque parvas et oblongas, cellulas, quae favorum cellulis non dissimiles sunt, ac primum ovulis earum, deinde exclusis vermiculis, sine dubio domicilia praebent, formant; quemadmodum hoc posterius lacca in ramulis, quae diffracta numerosas eiusmodi cellulas monstrat, satis comprobare videtur. Massae huic resinoso-ceraceae, quae initio pallida est, tincturam postea rubicundissimae

chryſalides, a formicis oriundae, et in cellulis relictae, communicant, dum ſingularem nempe ſuccum rubrum emittunt, qui caloris ope totam maſſam, vel maximam tamen eius partem, ſenſim penetrat. Alii mortuas demum chryſalides rubedinem maſſae reſinoſo-ceraceae conciliare, arbitrantur; verum, prior opinio propius, quam poſterior, ad veritatem accedere videtur, quoniam chryſalides ordinario non moriuntur, ſed tandem, exuviis ſive involucris depoſitis, iterum in formicas alatas transformantur. Lacca, quae in tractibus montanis colligitur, melior atque rubicundior eſt, quam illa, quae in locis planis et maritimis occurrit, quoniam formicae alatae montanae ex praeſtantioribus floribus victum et ſtruendi domicilii materiem petunt. Arbor, cuius ramis inſecta memorata maſſam hanc praecipue adglutinare ſolent, *Iuiuba medica*, itemque *Ber indica fructu iuiubino*, vel ſimpliciter *Ber* aut *Bar* vocatur. Non credendum interim eſt, formicas alatas unice in huius arboris ramis parva ſua alvearia ſtruere, ſed ſubinde pariter, quamquam rarius, collectam materiam in alias arbores deferunt, immo, baculis ligneis, in terram defixis, interdum adponunt.

§. II.

Triplex reperitur ſpecies, *Lacca* nimirum in *Ramulis*, *Granis* et *Tabulis*. Lacca in ramulis ſive baculis, quod ex praecedentibus facile patet, ſola primordialis ac proprie nativa aeſtimanda eſt, et inde demum ab incolis lacca in granis et tabulis conficitur. Laccam nempe, a ramis ſeparatam, contundunt groſſiuſcule, et poſtquam parum tincturae, quam pannis colorandis impendunt, inde extraxerunt, reſiduum

ſic-

ficcant, ac postea pro lacca in granis vendunt. Ad parandam vero tertiam speciem blandum ignem adhibent, et debite colliquefactam ac percolatam marmori infundunt, ut diffluat, et post refrigerationem in tabulas plus minusve pellucidas indurescat. Interdum, quamquam rarissime, etiam *Lacca in guttis* occurrit, quae, referente P. TACHARTO (d), ita paratur: Infundunt primo laccam vulgarem, a ramulis avulsam, et in mortario contusam, aqua fervente, ac toties hanc infusionem repetunt, donec omnis tinctura extracta sit. Deinde tincturam collectam caloris solaris ope nonnihil inspissant, inspissatam in linteum immittunt et igni admovent; sic, accedente leni compressione, guttulae pellucidae, quae induratae laccam constituunt optimam, transeunt.

§. III.

Lacca primordialis, hoc est, in ramulis sive baculis, in spiritu vini rectificatissimo solvitur quidem, lente tamen ac difficile, et solutio praeterea filtrum aegerrime penetrat; in aqueis vero menstruis nulla propemodum, vel saltem parcissima, solutio contingit. NEVMANNVS ex integra libra uncias quindecim extracti spirituosi, et novem solummodo drachmas extracti aquosi obtinuit (e). Lacca in tabulis, quam ipse examini subieci, spiritu vini promptius solvitur, solutio nihilominus valde turbida est, et paullo difficilius quoque per chartam bibulam traiicitur. Post filtrationem aliquam sortitur

 pellu-

(d) Vid. *Histoir. de l'Acad. Royal. des Sciences de Paris, Ann. 1710.*

(e) *L. cit. pag. 681.*

pelluciditatem, et color, antea ſubfuſcus, in elegantiorem flavo-rubicundam mutatur, ita tamen, ut paullulum adhuc ad fuſcum inclinet. In filtro nil, niſi partes quaedam impurae nigricantes, remanet. Sapor tincturae filtratae amarus atque acris eſt, odore autem magis ſpiritum vini, quam laccam, prodit. Aqua ſimplex, licet ſatis diuturna adhibeatur digeſtio, nullam ſolutionem praeſtat, ſed limpida permanet, inſipida ac ferme inodora. Evaporatione eius peracta, nihil relictum cernitur, niſi pauciſſima materia gryſeo-albicans, quae fundum quidem et latera vitri cruſta tenerrima obducit, nullum tamen, abſterſa ac deguſtata, ſaporem, nullumque odorem obtinet.

§. IV.

Rariſſime hoc concretum, ſi tincturam eius, quae vires roborantes et ſubadſtringentes exercere creditur, exceperis, interne exhibetur, ſed externe ſaltem, confortandi ſcopo, inter maſſas odoratas, aliaque ſuffimigiorum genera, nec minus inter pulveres dentifricios et electuaria, quae contra vacillationem dentium et putredinoſam gingivae laxitatem praeſcribuntur, recipitur. Tinctura quoque, cum ſpiritu ſalis ammoniaci vinoſo inde parata, in ſcorbuto oris egregie prodeſt.

Cap. XXXXVII.

De Pice tam ſicca Navali quam Liquida.

§. I.

Pix sicca, vulgo *Pix navalis*, *Schiff-Pech*, dicta, eſt ſubſtantia oleoſo-gummeo-reſinoſa, nigricans, ſplendens, odoris balſamici, ſapo-

ſaporis reſinoſo - amaricantis; PIX LIQVIDA autem, *Theer*, habitu externo magis balſama nativa aemulatur, et corpus liquidum ſpiſſiuſculum, empyrevmaticum, gummeo-reſinoſo-oleoſum, fortiori, quam praecedens, odore, et maiori pariter amaritie praeditum, conſtituit.

§. II.

Pix ſolida ac liquida, ſub ea forma, qua proſtant, in arboribus nunquam occurrunt, ſed eodem ferme tempore, eademque operatione, eliquatione nimirum et deſtillatione per deſcenſum, e radicibus, et ſchidiis ſive ſegmentis trunci arborum pini atque abietis, reſina largius inſtructis, parantur. Quando in principio ligneae ſtrui, furno peculiari incluſae, ignis blandus admovetur, oleum liquidius et phlegma deſtillant, et in loco furni excavato infimo colliguntur: aucto poſtea caloris gradu, oleum ſpiſſius empyrevmaticum, ſive pix liquida et pix ordinaria, quae poſt refrigerationem facile ab invicem ſeparari poſſunt, ſequuntur. Phlegma, deſtillationis ope expulſum, *particulis tenerrimis oleoſis* et *ſalinis acidulis* valde turgidum eſt, nec infimum proinde locum inter medicamenta ſudorifera et antiputredinoſa meretur; oleum liquidius vero, poſt rectificationem in veſica, pro *oleo pini* venditur, hinc tempeſtive etiam, antequam pix liquida accedat, removetur.

§. III.

Maxima picis, tam ſolidae, quam liquidae, quantitas ex Norwegia, Suecia, Ruſſia et Polonia ad alias gentes transvehitur, quoniam regiones memoratae ſylvis valde abundant, et ubertimus in illis pinorum atque abietum proventus eſt.

est. Multum quoque in Germania nostra, praesertim in Thuringiae et Hercyniae sylvis, eliquatur, et postrema species pici Norwegicae, quae vulgo optima creditur, bonitate parum vel nihil cedit.

§. IV.

Pix solida, quod pridem ex praemissa definitione patet, ex *partibus resinosis*, *gummeis* et *oleosis*, quibus *terrestres* et *salinae acidulae* addi poterunt, componitur. Portio resinosa maxima est, huic gummosa et oleosa succedit. NEVMANNVS ex unciis duabus unciam unam cum scrupulo semisse extracti primi spirituosi, et unciam dimidiam olei, ab extracto separati, impetravit. Cum ordinem inverteret, ex aequali picis quantitate duae drachmae cum duodecim granis extracti aquosi primi, et uncia una ac drachmae duae extracti spirituosi secundi collectae fuerunt; quod reliquum erat, ex partibus terreis insolubilibus constabat (f). Oleum memoratum indole sua olea essentialia aetherea quodammodo aemulatur, nec cum oleo itaque, quod sub violenta demum destillatione sicca, adeoque naturali mixtione penitus destructa, cum empyrevmatico quodam liquore salino-sulphureo-aquoso prodit, confundi debet. In priori enim leviora saltem adustionis vestigia notantur, posterius autem valde empyrevmaticum est. Indicata principia constitutiva etiam in pice liquida, sub longe tamen alia proportione, deprehenduntur. Resinosae nempe ac gummosae partes minori, salino-acidulae et oleosae autem maiori quantitate adsunt, ita, ut pix liquida iure oleum empyrevmaticum, *particulis resino-*

(f) *L. cit. pag. 990.*

resinosis, *gummeis*, *spirituosis* ac valde activis *salinis acidulis* remixtum, nuncupanda sit.

§. V.

Vsus picis solidae navalis magis mechanicus, quam medicus est. Rarissime enim, vel nunquam, ob insignem tenacitatem suam, a Medicis circumspectis interne praescribitur, sed externe solummodo emplastra discutientia, maturantia et conglutinantia, nec minus sic dictos *dropacismos*, quorum effectus in tinea capitis maligna et paralysi membrorum notissimus est, ingreditur. Cum pice liquida nostro aevo aliter in hoc passu comparatum est, postquam usus eius internus primum in Anglia, posteaque ubivis ferme locorum celebratus fuit (g). Praeparatur inde infusum aquosum, quod vulgo *Aquam picis liquidae*, *Theer-Wasser*, vocant, et quidem sequenti modo: Recipitur libra una picis liquidae, eidemque in vase apto quatuor librae aquae purae frigidae adfunduntur, ac probe cum eadem, mediante continua cum cochleari aut baculo ligneo agitatione, per quinque circiter aut sex horae minuta, miscentur: Quo facto, vas tegitur operculo, et per tres dies ac noctes relinquitur in quiete, ut pix liquida ad fundum fece-

(g) In variis Americae tractibus usus aquae picis liquidae internus, teste *Dn.* GEORGIO BERCKELEY, diu pridem invaluit. Inde illum auctor laudatus, qui integrum de eo Tractatum conscripsit, in Hiberniam transtulit, unde postmodum ad Anglos et reliquas gentes Europaeas pervenit; quemadmodum plura de hisce, et singularibus imprimis aquae memoratae viribus, in allegato Libello videnda sunt.

ſecedere poſſit. Peracta ſufficienti extractione ac praecipitatione, aqua ſupernatans, citra ullam vaſis motitationem, deſpumatur, blande decantatur, et in vitris mundis, debite obturatis, ad uſum reponitur. Quando maior quantitas, una vice, et in eodem vaſe, praeparatur, diuturnior quoque, et materiae quantitati proportionata, agitatio requiritur, ita, ut, adſumtis v. g. libris duabus picis liquidae et libris octo aquae ſimplicis, decem vel duodecim horae minuta miſcelae impendenda ſint.

§. VI.

Modice hac ratione aqua ſimplex *particulis oleoſo-ſpirituoſis balſamicis*, *ſalinis acidulis* et tenerioribus quibusdam *reſinoſo-gummeis* impraegnatur. Partes oleoſo-ſpirituoſae et reſinoſo-gummeae non tantum ex odore, ſapore, et colore flaveſcente, aut flavo-rubente, patent, ſed deſtillatione pariter manifeſtae redduntur. Tranſit enim in receptaculum, blando tamen igne adhibito, aqua gratioris, quam infuſum, odoris et ſaporis balſamici, et in fundo materia levis, rara, nigricans, reſinoſo-gummea, relinquitur, quae, uti quondam *Domin. Profeſſ.* QVELLMALZ obſervavit (h), ſuperfuſae aquae fontanae ſaporem amarum communicat, et Syrupo violarum colorem viridem inducit. Viridis hic color teſtatur quidem de ſalis alcalici praeſentia, non credendum tamen eſt, hoc dudum adfuiſſe in infuſo, ſed ſumme potius probabile eſt, iſtud ſub finem deſtillationis, cum materia ſicca evaderet, interveniente partium meta-

(h) Vid. GEORGE BERCKELEY *Nachricht von Theer-Waſſer, pag. 79. in Appendice.*

metamorphosi ac nova compositione, genitum fuisse. In infuso enim nullae partes alcalicae, sed potius acidulae sese manifestant: sapor nempe acidulus est, et in Syrupo violarum, addito hoc infuso, confestim color rubicundus nascitur, immo, oleum tartari per deliquium, modica quantitate eidem instillatum, lenem effervescentiam excitat.

§. VII.

Domin. BERCKELEY, et complures alii, multas ac plane eximias vires medicas, diaphoreticas nempe, diureticas, purificantes, antiputredinosas, travmaticas, attenuantes, aperitivas, roborantes, stomachales, pectorales, uterinas, antiscorbuticas etc. huic infuso tribuunt, idemque proinde adfectibus scabiosis, cachecticis, catarrhalibus, rhevmaticis, arthriticis et antiscorbuticis, nec minus gonorrhoeae virulentae, aliisque symptomatibus venereis, itemque hydropi, dolori nephritico et colico, passioni hypochondriacae atque hystericae, fluori albo, pleuritidi, peripnevmoniae, asthmati, obstructioni viscerum, exulcerationi renum, intestinorum, pulmonum etc. imbecillitati ventriculi, febribus intermittentibus atque continuis malignis, numerosisque morbis aliis egregie mederi, et specifice imprimis ad malignitatem variolarum ac reliquorum exanthematum, tum praeservandam, tum subigendam, valere, testantur. Alii contrariam tueri sustinent sententiam, nec adeo singularem illi virtutem adscribendam esse, existimant. Quod me attinet, viam mediam hoc loco tutissimam iudico. Certo namque certius est, infusum hoc activis principiis, tam fixis resinoso-gummeis, quam volatilibus oleoso-spirituo-

rituosis balsamicis et salino - acidulis, turgidum esse, et quoscunque igitur motus naturales, blande agitando, leniterque stimulando, in fluidis ac solidis intendere, humores, tum commovendo, tum diluendo, attenuare, partes putridas destruere, fervorem bilis refrenare, et secret excretiones augere, adeoque succis depurandis, obstructionibus tollendis, morbisque ideo multis ac variis profligandis, existere aptissimum, praesertim, cum indolem satis temperatam obtineat, quoniam particulae fixae resinoso - gummeae, et volatiles oleoso - inflammabiles calidiores, larga aquae copia et refrigerantis salis aciduli miscela sufficienter contemperantur.

§. VIII.

Medicamentum hoc quocunque anni tempore in usum vocari, idemque, pro morborum discrepantia, nunc diutius protrahi, nunc arctioribus temporis limitibus includi potest. Hauritur vel frigidum, vel tepidum, prout scilicet aegrotantes illud melius perferunt. Quantitas quotidiana pro subiectorum et ventriculi imprimis diversitate variat, generalius tamen apud adultos a libra dimidia ad integram, immo duas interdum libras adscendit, et, in duas, tres, quatuor, portiones primarias divisa, mane et vesperi, et prima, secunda, aut tertia hora post prandium, non uno tamen haustu, sed successive adsumitur. Apud multa subiecta in principio, praesertim tempore matutino, nauseam et ventriculi dolorem provocat, quae incommoda sensim tamen, vel sponte, vel imminuta infusi quantitate, vel sumto prius ientaculo, cessant.

§. IX.

§. IX.

Auctor antea laudatus externum quoque huius aquae usum in ulceribus, refractariis, putridis, malignis, si saepiuscule nimirum eadem eluantur, saluberrimum pronuntiat, immo, magnum ab illa, sub balnei tamen forma adhibita, auxilium in adfectibus scabiosis, paralyticis, rhevmaticis, et spasmodico-convulsivis partium externarum exspectat. Lavamentum ex una parte picis liquidae et partibus duabus aquae ebullientis praeparatur, et, diuturniori agitatione cum baculo ligneo fortius redditum, post decursum sex vel octo horarum decantatur; ad praeparationem balnei autem, quod debilius esse debet, alia picis et aquae proportio requiritur, et uni picis liquidae parti quinque ad minimum aquae ferventis partes superfundendae sunt.

Cap. XXXXVIII.

De Terebinthina.

§. I.

Quatuor TEREBINTHINAE species passim in Pharmacopoliis venales prostant, *Terebinthina* nimirum *vera*, *laricea*, *abiegna* et *pinea*. Terebinthina vera seu *Veneta Veterum*, vulgo *Terebinthina Chia* et *Cypria* dicta, liquor oleoso-resinosus est, valde spissus ac glutinosus, splendens, transparens, coloris albicantis, aut pallide flavescentis, ad viridiusculo-coeruleum nonnihil inclinantis, saporis resinoso-subacris atque lenissime amaricantis, odoris debilis acriusculo-balsamici.

§. II.

Post collectionem intra modicum temporis spatium adeo utplurimum, cum exiguo flavedinis augmento, spissescit, ut consistentia sua non amplius balsamum liquidum, sed molliusculam potius resinam referat; hinc non mirandum, quod Terebinthina Chia et Cypria liquida, eaque genuina, in Officinis nostris pharmacevticis rarissime vel nunquam reperiatur: Nec reticendum quoque est, differentiae quidquam Terebinthinam Chiam et Cypriam intercedere. Chia enim odore et sapore propemodum caret, et recens subcoeruleo-candidi coloris est, Cypria autem flavescit aliquantulum, et, quantum mihi quidem constat praeter saporem subacrem, leniterque amaricantem, paullo fortiorem quoque odorem acriusculo-balsamicum spirat.

§. III.

Arbor, cuius truncus et rami crassiores, terebra profundius et ad ipsam plerumque medullam usque vulnerati, hoc balsamum satis magna copia fundunt, *Terebinthus vulgaris* C. B. et TOVRNEF. est, et passim in Insulis Chio et Cypro, unde unice propemodum nostro aevo Terebinthina vera ad alias gentes transfertur, nec minus, quamquam rariori proventu, in Arabia, Lybia, Syria, Iudaea, aliisque nonnullis regionibus orientalibus sponte nascitur, immo in Hispania, Lusitania et Gallia Narbonensi frequens obvia est, ubi nullum tamen balsamum, vel saltim ignobilius, adeoque Terebinthinae orientali viribus nequaquam aequipa-

ran-

randum, inde elicitur (i). Sub perpetua frondium viriditate ad pyri mediocris magnitudinem excrefcit, et faepe etiam, tefte CLVSIO (k), maxima ex parte folum fruticat. Corticem habet cinereum, craffum, hiulcum, ramos patulos, folia alternatim coniugata, rigida, firma, laurinis haud diffimilia, minora tamen magisque obtufa. Flores, initio Maii in fummis ramulis racematim prodeuntes, in terebinthis mafculinis staminei funt, purpurafcentes ac fteriles, in foemineis deftituti ftaminibus atque frugiferi; fiquidem pofterioribus hifce fructus fuccedunt, racematim pariter crefcentes, parvuli, fubrotundi, contactu pingues ac refinofi, tefta membranacea unicapfulari purpurafcente aut flavefcente, fubacida, ftyptica, obducti, nucleumque continentes medullofum, lenticulae fimilem, corpori nutriendo minime quidem aptum, quibusdam nihilominus viribus medicis inftructum: „Eftur, „fcribit DIOSCORIDES (k), fructus eius ftoma„cho tamen nocet, ciendae urinae et calefacien„do aptus; Venerem idem adiuvat, et contra „phalangiorum morfus utiliter in vino bibi„tur etc.„

§. IV.

Modicam duntaxat *falis acidi effentialis* quantitatem terebinthina vera in mixtione fua recon-

(i) Terebinthos fauciatas in Gallia, Hifpania, et Lufitania nullam plane terebinthinam fundere, nonnulli referunt; aft experientiae iftud refragari, LOBELIVS teftatur, qui ex vulneratis terebinthis in fylva Valena, circa Monfpelium, terebinthinam promanaffe obfervavit. Conf. GEOFFROY *Mat. med. Tom. II. pag. 496.*

(k) In *Operibus, Lib. I. pag. 78.*

ditam gerit, *oleo aethereo* autem, quod, humida destillatione prolectum, tenue admodum, leve, aquae instar limpidum, nec ingrati odoris est, valde praegnans reperitur. GEOFFROY enim, quum Terebinthinae Chiae libras duas et semissem, citra ullum additamentum, destillationi in retorta subiiceret, olei tenuioris limpidi et aquei coloris uncias novem, olei flavescentis uncias quinque, olei spissioris rufescentis uncias viginti duas, et liquoris acidi saltem grana quinquaginta impetravit. Caput mortuum, in retorta superstes, vix drachmas septem cum dimidia pendebat, et nihil prorsus salis fixi, licet adhuc per octo horas calcinatum fuisset, aquae superfusae communicavit (l). Oleum, quod addo, sub solitaria hac destillatione expulsum, quoad totam quidem molem suam aethereum essentiale aestimari nequit, sed, igne aucto, ipsius tandem resinae mixtio destruitur, et istud quoque oleum, quod antea ad resinam formandam concurrebat, elicitur; certo nihilominus certius est, novem olei limpidi uncias primum prodeuntes, et aliquam pariter olei flavescentis partem, veri olei aetherei essentialis indolem obtinere, et hoc igitur elementum in Terebinthinae Chiae libra una ad quatuor uncias adscendere.

§. V.

Quando oleum aethereum humida statim destillatione evocatur, minori quidem copia in receptaculum transcendit, limpidissimum tamen, tenuissimum, mobilissimumque est, et aqua praeterea, quae oleum comitatur, eiusdemque translationem adiuvat, oleoso-acidulo-spirituosis particulis valde referta deprehenditur, suaque

(l) Vid. *Mat. med. Tom. II. pag.* 497.

que virtute diuretica, sudorifera, antiputredinosa et antiscorbutica sese magnopere commendat. In vesica aut cucurbita massa tenax resinosa, flava aut flavescens, remanet, quae *Terebinthina cota*, et si ulteriori coctione in vase aperto oleo suo magis spoliata, adeoque macrior ac rubro-fusca reddita fuerit, *Colophonium* audit.

§. VI.

Priscis temporibus Terebinthina Chia et Cypria saepissime contra multos morbos, tam interne, quam externe adhibita fuit, deinde autem, postquam variae Terebinthinae spuriae species, sub forma liquidiori non copiosius solum, sed longe minori etiam pretio comparandae, et simili nihilominus natura, iisdemque, immo maioribus, viribus medicis donatae, ubivis propemodum locorum surrogatae fuerunt, usum rariorem et habuit, et etiamnum habet, ita ut amplius nullum fere interni usus compositum pharmacevticum, quam theriacam et mithridatium Damocratis, ingrediatur. Quare hoc etiam loco de usu et virtutibus eius nihil addam, sed scitu in hac parte necessaria sub descriptione Terebinthinae lariceae, quae nostro aevo Chiae et Cypriae vices plerumque subit, et utramque activitate medica superat, recensebo.

§. VII.

Terebinthina laricea, Terebinthina Veneta offic. moderna, est liquor oleoso-resinosus, lentus, tenax, melle tamen, si recens, tenuior, ac magis minusve, vitri fere instar, transparens, coloris candidi, aut pallide flavescentis, odoris fragrantis, acriusculi ac paullulum gravis, saporis acris, amaricantis.

§. VIII.

Ex ſauciata larice, quam BAVHINVS *Laricem folio deciduo coniferam* vocat, quaeque in monte Apennino, et Alpibus Carinthiacis, Stiriacis, Sabaudis, Gallicis, Sibiria etc. copioſa creſcit, tempore verno et autumnali haec Terebinthinae ſpecies evocatur, et ſubinde etiam, quamquam minori quantitate, ſponte profluit. Certa tamen arborum aetas poſtulatur; in vetuſtioribus enim, quarum trunco ac ramis craſſioribus dudum fungus notiſſimus, *Agaricus* dictus, hinc inde adcretus cernitur, fluere deſinit. In principio candida eſt, et oleoſae propemodum fluiditatis, deinde autem flaveſcit paullatim ac ſpiſſior evadit.

§. IX.

In ſpiritu vini rectificatiſſimo, nulla etiam digeſtione calida in auxilium vocata, ſatis cito atque perfecte ſolvitur, et cum adfuſo oleo vitrioli adeo incaleſcit, ut vitrum, ebullitione durante, vix tangi queat. Poſt ebullitionem ſpiſſeſcit admodum, nigramque picem colore ac conſiſtentia aemulatur, deinde nihilominus ſenſim ſenſimque aliquam fluiditatem recuperat.

§. X.

Terebinthinam Chiam et Cypriam non acrimonia ſolum, amaritie et fragrantia, ſed *ſalis* quoque *acidi eſſentialis* copia longe ſuperat, et ſubtili pariter ac valde activo *oleo aethereo* abundat. Sub humida quidem deſtillatione libra una duas ſaltem uncias et ſemiſſem olei limpidiſſimi aetherei reddit: Sin per ſe autem, citra aquae adfuſionem, deſtillationi in balneo vaporis ſubiicitur, longe maior quantitas prodit. Obſervante

vante enim GODOFREDO (m), librae duae et unciae undecim, per balneum vaporis destillatae phlegmatis subacidi drachmam unam et dimidiam, olei tenuissimi autem ac limpidissimi uncias decem, et drachmas sex cum dimidia dederunt. Massa residua, in retortam postmodum translata, igne gradatim aucto, ulterius uncias duas totidemque drachmas liquoris aqueo - acidi, uncias duodecim, drachmas duas et grana quinque olei flavescentis, et uncias sedecim atque semissem olei rufi spissioris praebuit. Massa nigra, splendens, spongiosa, laevis, in retorta superstes, ac pondere suo adhuc drachmas sex et grana duodecim aequans, post fortem ac paullo diuturniorem calcinationem in crucibulo, insipida prorsus ac fusco - rubella facta, nullum elixiviata sal fixum largiebatur, et vix amplius grana viginti duo pendebat.

§. XI.

Multiplici atque egregia virtute medica, abstergente nimirum, antiputredinosa, travmatica, diaphoretica, diuretica (n), et pectorali gaudet, et interne igitur, febre tamen, inflamma-

(m) Vid. *Mat. med. Tom. II. pag. 501.*

(n) Terebinthina paullo largius adsumta; urinam forti odore violaceo imbuit, et, frequenti experientia teste, materiam sabulosam ac pituitosam, in renibus aut vesica coacervatam, valide exturbat, hinc admodum circumspecte in usum trahenda est, quoties latentium calculorum grandiorum suspicio adest, ne unus eorum aut plures, violentius in ureteres, collum vesicae, aut urethram protrusi, funestam, aut valde tamen periculosam, urinae suppressionem excitent.

matione ac plethora absentibus, a scrupulo dimidio ad drachmam unam inter bolos et eclegmata recepta, vel ovi vitello admista, rarius sub forma emulsionis, contra pulmonis, hepatis, lienis, renum, vesicae, aliarumque partium internarum exulcerationes, tussim itemque inveteratam, fluorem album refractarium, gonorrhoeam virulentam, incipientem hydropem ascitem, anasarca, nephritidem sabuloso-pituitosam, ischuriam et dysuriam; immo contra ipsos nonnunquam dolores arthriticos, non sine effectu insigni usurpatur. Movet quoque alvum, si copia maiori, ad drachmas scilicet duas aut tres, adsumitur. Apud subiecta sensibiliora ac calidiora, nec minus in casibus plerisque, ubi mitiora postulantur, terebinthinae nativae integrae plerumque *terebinthina lota*, oleo suo aethereo, ceu elemento maxime activo (o), potissimam partem spoliata, substituitur, et ordinario sub forma pilulari, a scrupulo dimidio ad scrupulos duos, exhibetur.

§. XII.

Viribus terebinthinae, tum integrae, tum lotae, internis haud inferiores sunt externae. Siquidem prior unguenta et emplastra, posterior sola emplastra, quae partibus tumidis, dolentibus, inflammatis, itemque ulceribus ac vulneribus, emolliendi, resolvendi, discutiendi, digerendi, expurgandi, et consolidandi fine, adplicantur, creberrime ingreditur. Liquida subinde etiam in urinae suppressione, exulceratione

(o) Qui plura de potentibus et eximiis huius olei viribus medicis scire cupit, *Chemiae* BOERHAVIANAE *Tomum secundum* evolvat, et quae sub *Processu XXXV.* dicta occurrunt, attente legat.

tione inteſtinorum et dyſenteria, clyſteribus additur: Probe tamen notari debet, in morbo poſtremo non ſtatim in principio, ſed mitigata prius febre, ac penitus ſublata inteſtinorum inflammatione, in uſum vocandam eſſe.

§. XIII.

Terebinthina abiegna, ſive *abietina*, lariceae quidem analoga eſt, recens nihilominus eandem fluiditate, pelluciditate, amaritie et odoris gratia ſuperat. Duplicis praeterea generis, altera videlicet fragrantior ac virium quoque intuitu praeſtantior, altera paullo ignobilior reperitur. Haec e caudice arboris ramisque profunde vulneratis copioſe effluit; iſta pauca admodum quantitate a paſtoribus otioſis e tuberculis veſiculoſis, intra corticem locatis, vacuo cornu vaccino, quod lachrymam emanantem ſimul excipit, exprimitur.

§. XIV.

TOVRNEFORTIVS hanc arborem, in multis Helvetiae, Germaniae, aliarumque regionum tractibus montanis ſatis frequentem, *Abietem, taxi folio, fructu ſurſum ſpectante*, CASP. BAVHINVS autem *Abietem conis ſurſum ſpectantibus* ſive *marem* vocat. In Canada, quod paucis addendum duco, ex abiete, quae PLVCKENETO *Abies minor, pectinatis foliis, conis parvis ſubrotundis* audit, itidem terebinthinae ſpecies elicitur; aſt magis haec ipſa cum terebinthina laricea, quam abiegna noſtrate, convenit, ac vulgo *Balſamum Canadenſe* dicitur.

§. XV.

Partibus ſpirituoſis et *tenerioribus oleoſis aethereis* haec terebinthina magis, quam ſpecies prae-

cedentes, turgida eſt, et inde etiam ratio petenda erit, quod recens terebinthina laricea paullo liquidior, fragrantior, calidior, et in operando potentior exiſtat, licet quoad uſum caeteroquin atque virtutes adeo cum illa conveniat, ut in locum eius, tam interne, quam externe, commode ſurrogari poſſit.

§. XVI.

Ab abiegna terebinthina, ſive conſiſtentiam, ſive odoris gratiam ac virium medicarum praeſtantiam ſpectes, *Terebinthina pinea*, *Terebinthina communis*, quam vulneratae variae *Pini ſylveſtris* ſpecies largiuntur, notabiliter recedit. Admodum enim lenta, tenax, ponderoſa ac craſſa eſt, pelluciditate praeterea, licet albicans ſit, deſtituitur, et naribus odorem gravem balſamico-reſinoſum imprimit. Rarius itaque noſtro aevo, ob ignobiliorem ſuam indolem et eminentem imprimis tenacitatem, quae promtam atque ſufficientem reſolutionem in ventriculo impedit, interne adhibetur, ſed plerumque externis duntaxat uſibus impenditur.

§. XVII.

Expoſitis quatuor notioribus terebinthinae ſpeciebus adhuc *Balſamum Terebinthi Perſicae* addi meretur, quod duplex eſt, alterum nempe *vulgatius*, a terebinthina Chia, quoad conſiſtentiam, ſaporem, odorem et colorem candidum, parum vel nihil diſtinctum, alterum *praeſtantius*, Opobalſamo, quod circa Mecham in Arabia colligitur, fragrantiſſimo odore valde analogum. Prius, referente KAEMPFERO (p), ex arbore ſauciata copioſiſſime elicitur, et ſponte pariter, Syrio

(p) In *Amoenit. exot. Faſc. II. pag.* 414.

Syrio aestuante, e rimis nodisque stirpium putrescentibus promanat; posterius vero subinde saltem atque parcissime e notabili quadam extuberatione, seu pila, in nonnullis terebinthis sine pediculo extremis fere surculis adhaerente, extrahitur. Pila haec, quae pugni circiter magnitudine est, rotunda, ex pluribus tuberculorum spiris, instar cristae galli gallinacei, concreta, foris carmesino colore suo oculis blanditur, intus autem albicans est, et substantiam fungosam ac fragilem obtinet.

§. XVIII.

Arbor memorata, quam vix allegatus KAEMPFERVS *l. cit. Pistaciam sylvestrem* vocat, in desertis atque petrosis montium recessibus circa Schamachiam Mediae, Schirasum Persidis, in Luristano atque Larensi territorio, praesertim in monte petroso circa Majin, pagum celebrem, una diaeta dissitum Schiraso, copiosa nascitur, et terebintho Indicae Theophrasti, seu Pistaciae Dioscoridis, tum magnitudine, tum totius ac partium forma, persimilis est, praeterquam, quod, teste eodem auctore, flosculos fragrantiores, nuces vero praeparvas insipidas ferat.

§. XIX.

Accolae montis Majinensis, sylvestribus hisce pistaceis, uti dictum, feracissimi, terebinthinam corio et pellibus subligatis, vel luto subducto in forma nidi hirundinei exceptam atque collectam, non adservant liquidam, nec aliorsum quoque sub primitiva consistentia transferunt, sed alii eandem statim in ipso monte, alii, qui prope habitant, domi suae leni coctione, citra ullam tamen aquae adfusionem, et citra conspicuam

pariter

pariter ebullitionem, adeo ſpiſſant, ut refrigerata picem albam ſutoriam colore ac conſiſtentia referat. Liquida enim nullibi a Perſis, qui uſum eius vel ignorant omnino, vel parvi pendunt, deſideratur, ſed ſola inſpiſſata, reſinae maſtichinae aemula, emtores invenit, et ubique in Officinis et myropoliis Turcarum, Perſarum et Arabum venalis proſtat.

§. XX.

Ad nos, quantum mihi quidem conſtat, haec terebinthina inſpiſſata nunquam adfertur, ſed Perſiae tantum, Indiae, Turciae et Arabiae incolis pro maſticatorio ſervit, quo alii, praeſertim mulierculae circa Indum, ſine intermiſſione utuntur, eiusdemque uſui ſaepe ſaepius tantopere adſueſcunt, ut aegerrime illo carere poſſint. Gratum ori halitum, dentibusque firmitatem ac albedinem conciliat, et appetitum quoque nonnihil ſufflaminare, lymphamque ſalivalem largius eliciendo catarrhos tollere dicitur. De uſu balſami fragrantioris, quod e pila, piſtaceis quibusdam adnata, evocatur, KAEMPFERVS nihil addidit, iſtud nihilominus a fraudulentis ſubinde ignaris pro vero Opobalſamo vendi, ſuſpicor, quoniam hoc ipſum odore non minus, quam conſiſtentia valde aemulatur.

CAP. XXXXIX.

De Balſamo Copaivo.

§. I.

BALSAMVM COPAIVVM, alias etiam *Balſamum de Copaiba* aut *Copaiva*, *Balſamum Copahu* et *Copaif*, *Balſamum Braſilienſe* etc. dictum, eſt

eſt liquor reſinoſo oleoſus, flaveſcens, fragrans, ſaporis acris, amari, aromatici. Recens pallidam duntaxat flavedinem obtinet, et oleum fluiditate ſua perfecte aemulatur, diutius vero, praeſertim in vitro obiter ſaltim obturato, adſervatum, magis paullatim glutinoſum atque tenax evadit, et colorem aureum acquirit, immo temporis ſucceſſu in reſinam compactam, ſplendentem, pellucidam, gummi copal, aut puriſſimo ſuccino flavo haud diſſimilem, mutatur.

§. II.

Subinde in Officinis praeter verum hoc balſamum Copaivum, adhuc ſpecies quaedam ignobilior venalis proſtat, quae genuino balſamo longe craſſior ac glutinoſior eſt, albicans praeterea, minus tranſparens, ſaporis ingrati amari, odoris nonnihil terebinthinati. Secundum GODOFREDI (q) ſententiam haec ipſa vel coctione ſaltim extracta, vel rectius plane adulterina eſt. ~~Nam~~ odor mangonium ſatis detegit, nec ſolum igitur ſuſpicari, ſed certius omnino credere licitum erit, eandem terebinthinae et balſami veri miſcelae ſuam debere originem.

§. III.

Adfertur balſamum genuinum ex Braſilia, ubi ex arbore quadam, quam incolae *Copaiba*, Botanicorum vero quamplurimi, cum RAIO, *Arborem balſamiferam Braſilienſem, fructu monoſpermo*, appellant, tanta copia, ſi iuſto ſcilicet tempore, fervente nimirum aeſtate, circa caudicem ad medullam usque terebra perfoditur, emanat, ut, teſte

(q) *L. cit. pag. 486.*

teſte MARCGRAVIO (r), intra trium horarum ſpatium novem canthari, vel, uti PISO magis determinate refert (s), duodecim librae colligi queant. Arbor haec ſylveſtris atque procera eſt, et in Inſula Maranhon magis, quam in praefectura Pernambucenſi, luxuriat. Cortex, truncum rectum ac craſſum ut et ramos ambiens, colorem cinereum, lignum vero, duritie fagino aequale, rubrum, quaſi miniatum, obtinet. Folia, pediculis, digitum longis, inſiſtentia, ſubrotunda ſunt, ovata, quatuor aut quinque digitos longa, duos, vel, ubi latiſſima ſunt, duos cum ſemiſſe lata, ſuperius viridiora, inferius dilutiora, nervo et venulis rufeſcentibus donata. Flores, in ſummitate ramulorum, ubi folia frondium figura adcreſcunt, prodeuntes, mediocri magnitudine gaudent, et ex quinque petalis componuntur. Florem fructus ſubrotundus, baccae lauri, vel rectius, avellanae magnitudine ac forma, excipit, initio viridis, poſt maturitatem nigricans, pauciſſima carne ſubdulci atque eduli inſtructus. Sub pulpoſa hac ſubſtantia lapis durus ovalis latet, et hic rurſus nucleum album, farinacei ſaporis, eſui tamen minus aptum, includit.

§. IV.

Plus *olei aetherei*, quam balſama reliqua, in mixtione fovet, et unica eiusdem libra civilis ſub deſtillatione humida quatuor, quinque, immo ſex uncias olei limpidiſſimi reddit. Maſſa reſinoſa, in veſica ſuperſtes, aquae innatat, totam-

(r) In *Hiſtor. nat. Braſiliae, Lib. III. Cap. XVII. pag. 131.*

(s) *L. cit. Lib. IV. Cap. IV. pag. 57.*

tamque ſuperficiem eius in cruſtam tenacem expanſa, tegit. Satis forti adhuc odore balſamico pollet, et egregium proinde emplaſtrorum travmaticorum ingrediens conſtituit.

§. V.

Virtute diuretica terebinthinam aemulatur quidem, in operando tamen, ob parciorem ſalis acidi eſſentialis inhaeſionem, mitius deprehenditur; reſpectu virtutis nervinae autem, antiputredinoſae atque travmaticae, iure terebinthinae praefertur, et fructu proinde maiori in cachexia, tuſſi inveterata, phthiſin minitante, aſthmate pituitoſo, epilepſia cacochymica, dyſenteria, lienteria, coeliaca, nephritide pituitoſo-ſabuloſa, gonorrhoea virulenta, fluore albo, adfectibus quibusvis ulceroſis et vulneribus, tam interne quam externe, uſurpatur (t). Interne, a guttis aliquot ad ſcrupulum

(t) „Non ſolum mirifica, PISO *l. cit. ſcribit*, pollet vi mundificandi et conſolidandi, et ad quaevis vulnera prima intentione reſtituenda, morſusque ſerpentum curandos, et cicatrices tollendas: ſed et ab omnibus incolis pariter et a me interne exhibitum, inſignem praebere utilitatem, obſervatum fuit. Pectori, ad ſtomachum languidum, ventri ad colicos frigidos cruciatus, illinitum conducit: guttulae aliquot convenienter exhibitae per os, robur addunt viſceribus, illisque tonum reddunt: fluxiones muliebres, curſus ventris et gonorrhoeas quoque ſiſtunt. In anum per clyſteres, in penem per ſyringam cum ſaccharo ex aqua plantaginis, vel oleo roſarum diſſolutum, adverſus eadem mala proſpero ſuc-

„ceſſu

lum integrum, vel cum vino aut ovo ſorbili exhibetur, vel bolis, electuariis ac pilulis additur; externe autem vel per ſe cum linteo carpto, aut turunda, vel linimentis, unguentis, emplaſtris, immo clyſteribus mixtum, partibus debilitatis, ulceroſis ac vulneratis adplicatur.

§. VI.

Balſamo Copaivae ſic dictum BALSAMVM RAKASIRI analogum eſt, ſapore tamen, odore atque virtute medica praeſtantius exiſtit, et eminentes imprimis vires in gonorrhoea exerere dicitur. Fluit ex arbore Americana adhuc ignota, ac raro ad gentes exteras defertur, adeoque rariſſime etiam in pharmacopoliis venale proſtat.

CAP. L.

De Balſamo Peruviano.

§. I.

Duplex BALSAMVM PERVVIANVM in eiusdem cognominis regione Americana ex eadem arbore ab incolis extrahitur, alterum videlicet, quod in Officinis noſtris rariſſime reperitur, *album*, alterum, ubivis venale, *fuſcum*, ſeu *nigrum*, aut rectius, *ſubrubro-nigricans*. Prius ſponte ex inciſo arboris cortice profluit, et ſatis fluidum eſt, terebinthina longe tenuius, pelluci-

„ceſſu iniicitur.„ Piſoniano huic virtutum teſtimonio iſta pariter; quae FRID. HOFFMANNVS in *Obſervat. phyſico-chymicis ſelect. pag.* 22. de viribus et uſu huius balſami attulit, addi merentur.

lucidum, fragrantissimum, saporis acriusculo-amaricantis, coloris albidi, nonnihil tamen ad subflavum inclinantis. Posterius, ope coctionis cum aqua, ex foliis, cortice atque ligno, tum caudicis, tum ramorum, dissectis, elicitur, et propter immixtas igitur partes resinoso-gummeas, et aliquam pariter substantiae spirituosae sub coctione iacturam, valde crassam consistentiam et obscurum colorem subrubro-nigricantem adquirit; quoad saporem tamen atque odorem, si vigoris gradum exceperis, cum albo convenit.

§. II.

Nonnulli praedictis speciebus adhuc tertiam, quam *Balsamum Indicum siccum*, itemque *Opobalsamum* vocant, addunt: Verum, cum haec ipsa compacta, sicca ac vera resina sit, locum inter balsama huius census occupare nequit, sed rectius resinarum catalogo inseritur. Originem suam, POMETO referente (u), succo lacteo debet, qui e ramis arboris resectis exstillat, et, vasis exceptus, blandi caloris ope ad desideratam spissitudinem atque duritiem redigitur. Colore gaudet rufescente, et odorem, si prunis iniicitur, benzoinum, longe tamen adhuc gratiorem, spirat.

§. III.

Arbor, balsama descripta foenerans, non tantum in regno Peruviano, sed in Brasilia quoque aliisque Americae meridionalis regionibus nascitur, et ab incolis *Hoitziloxitl*, ab HERNA-

DEZIO

(u) *In dem aufrichtigen Materialisten und Specerey-Haendler*, pag. 11.

DEZIO *Arbor Balſami*, itemque *Balſamifera prima*, et ab aliis denique *Cabureiba* appellatur. Ad mali aurantiae magnitudinem plerumque adſurgit, ac folia, amygdali foliis ſimilia, paullo maiora tamen, rotundiora, magisque acuminata, habet, floresque luteos, floribus Digitalis forma haud diſſimiles, fert, quibus ſemina albicantia, oblonga ac paullulum contorta ſuccedunt.

§. IV.

Balſamum fuſcum ſive nigricans in ſpiritu vini rectificatiſſimo, ſi genuinum exiſtit, et pauliſper adhuc liquidum, ſatis promte ſolvitur, nec rationem itaque cognoſco, cur BERNHARDVS VALENTINI aliique ſcripſerint, balſamum hoc in calido quidem vini ſpiritu ſolvi, poſt menſtrui tamen refrigerationem confeſtim ſecedere, ac rurſus ad ſuperficiem enatare (x). Balſami albi ſolutionem, propter ipſius balſami defectum, hactenus nondum ſuſcipere potui, credo nihilominus, eandem promte pariter, immo longe promptius, quam balſami nigri ſolutionem, ſuccedere. Balſamum album enim ex ſolo *oleo aethereo* et *fixa ſubſtantia reſinoſa* conſtat; nigri ſeu fuſci vero mixtionem, praeter *partes oleoſas* et *reſinoſas*, multae inſimul *gummoſae* ingrediuntur. Libra una balſami fuſci, obſervante HOFFMANNO (y), unicam duntaxat unciam olei rubri, fragrantiſſimi, in ſpiritu vini difficilius paullo ſolubilis, ſub humida deſtillatione reddit; album ex adverſo plus continere, vero ſimillimum eſt. An hoc poſterius autem poſt ſeparationem, ſacchari

(x) In *der Natur- und Materialien-Kammer, pag. 405. §. 8.*

(y) Vid. *Obſervat. phyſic. chym. ſelect. pag. 71.*

chari inſtar, uti PAVLVS HERMANNVS (z) refert, coagulabile ſit, experientia deſtitutus certo adfirmare nequeo.

§. V.

Balſamum Peruvianum utrumque, praeſertim album, ob blandam ſuam indolem, et eximiam virtutem travmaticam, nervinam, antiputredinoſam, pectoralem, ſtomachalem et diureticam, ſingulis balſamis hactenus deſcriptis praeferri meretur, ac ſeſe magnopere imprimis in epilepſia idiopathica aliisque adfectibus convulſivis, a cacochymia et nervorum debilitate oriundis, nec minus in ventriculi imbecillitate, lienteria, coeliaca, diarrhoea chronica, exulceratione inteſtinorum, renum, veſicae, pulmonum, caeterarumque partium, tam internarum, quam externarum, gonorrhoea virulenta, adfectibus ſcabioſis, tuſſi inveterata et aſthmate pituitoſo commendat. Datur interne a guttis aliquot ad ſcrupulum ſemiſſem, immo integrum, cum ovo ſorbili, aut iuſculo, aut ſaccharo, aut melle roſarum, aut ſyrupo quodam adpropriato, vel doſi refracta pilulis, bolis et electuariis additur, vel vini etiam ſpiritu ſolutum ſub tincturae forma exhibetur. Externe ulceribus, et nervis atque tendinibus punctis laceratisque, cum linteo carpto adplicatur, et creberrime pariter inter linimenta, unguenta, et emplaſtra, non tantum conſolidandi fine in capitis aliarumque partium ulceribus ac vulneribus, ſed roborandi etiam ſcopo in convulſivis ac paralyticis adfectibus, imbecillitate articulationum, rupturis membranarum ſimilibusque ſolidorum vitiis adhibenda, recipitur.

(z) In *Cynoſ. Mat. med. pag. 275.*

CAP. LI.
De Balsamo Tolutano.

§. I.

BALSAMVM TOLVTANVM ſive *de* TOLV, recentiſſime collectum, ſpiſſiuſculum quidem ac valde tenacem ſiſtit liquorem, odoris ſuaviſſimi, ad gummi benzoini et corticis aurantiorum odorem accedentis, coloris ſpadicei aurei, ſaporis ſubdulcis haud ingrati, mediocrem tamen hanc fluiditatem non adeo diu retinet, ſed intra breve tempus, praeſertim, ſi in parvis cucurbitis, in quibus ordinario ad gentes exteras transmittitur, adſervetur, adeo ſpiſſeſcit, ut ceram aut reſinam molliuſculam conſiſtentia ſua aemuletur, quin tandem, maiori exſiccatione accedente, nonnihil fragile evadat: Vnde haud mirandum eſt, quod in Officinis noſtris rariſſime vel nunquam ſub forma liquida occurrat, quodque Scriptorum aliqui iſtud *Balſamum ſolidum* appellaverint.

§. II.

Adfertur ex Americae meridionalis provincia Tolu, ſeu Honduras Hiſpanorum, inter urbes Carthagenam et Nomen Dei (*Nombre de dios*) ſita, ibidemque ex tenello cortice arboris cuiusdam, ſub maximo Solis fervore inciſo exſtillat, et, cochlearibus, e cera nigra paratis, exceptum, in parvas cucurbitas, vel alia etiam vaſcula transfunditur. Arbor, quae LINNAEO *Toluifera* audit, nondum ſatis deſcripta eſt, et NICOLAVS MONARDES, celebris quondam Medicus Hiſpalenſis, ſolummodo, illam pinis pumilis ſimilem eſſe, ac multos ramos, foliis

Ce-

Ceratiae ſimilibus, perpetuoque virentibus veſtitos, quaquaverſum ſpargere, refert (a).

§. III.

Quamquam hoc balſamum, praeſertim recentius, fragrantiſſimum ſit, *ſubſtantiali* tamen *oleo aethereo* non adeo dives reperitur, ſed *pars reſinoſa* maximam ponderis partem explet; hinc facile etiam, uti antea dictum, emplaſtri inſtar ſpiſſum, immo temporis ſucceſſu duriuſculum ac paullulum fragile redditur. In ſpiritu vini rectificatiſſimo caeteroquin, calore accedente, perfecte ac ſatis cito ſolvitur, eumque colore flaveſcente, odore grato, et ſubdulci atque balſamico ſapore imbuit.

§. IV.

Virium intuitu balſamo Peruviano niſi ſuperius, certo tamen haud inferius eſt, immo a quibusdam, praeſertim paullo adhuc liquidum, ipſi balſamo de Mecha, reſpectu ſcilicet virtutis antiputredinoſae, vulnerariae atque nervinae, aequiparatur. Liquidi uſus, tam internus, quam externus, cum uſu balſami Peruviani perfecte convenit, ſpiſſum vero et induratum vel in ſpiritu vini ſolvitur, et inde naſcens tinctura ad guttas 20. 30. 40. exhibetur, vel pilulis ac bolis additur, et externe pariter vel ſolum ſub forma emplaſtri adplicatur, vel aliis emplaſtris et unguentis travmaticis, diſcutientibus atque nervinis miſcetur (b).

(a) *Simpl. med. Libr. II.*

(b) Plura de Viribus et uſu huius balſami apud MONARDEM *l. cit.* videri poterunt.

Cap. LII.

De Opobalsamo.

§. I.

Nulla prorſus differentia, ſi naturam ſpectes, OPOBALSAMVM ſive *Balſamum Orientale verum* et *Balſamum Aegyptiacum*, *Memphiticum*, *Iudaicum*, *Ieruchuntinum*, *Syriacum*, *Arabicum*, *de Mecha*, et *de Gilead* intercedit, ſed diſtincta haec Synonyma tantummodo a diverſo loco natali deſumta ſunt. Arbuſculae enim, quae leviter inciſae praeſtantiſſimum hunc liquorem balſamicum fundunt, antiquiſſimis temporibus unice in Arabia felici, ubi adhuc hodie circa Meccam, Medinam, et alibi creſcunt, ſponte provenerunt, et inde poſtmodum in Palaeſtinam (c), Syriam et Aegyptum transplantatae fuerunt, in quibus regionibus tamen noſtra aetate nullae amplius, ſive temporis ſucceſſu ob culturam neglectam emortuae, ſive ſtudioſe ab hominibus, praeſertim

(c) Olim in Palaeſtina, circa oppidum Hierichum, opobalſamum copioſe collectum fuiſſe, IVSTINVS teſtatur: „Opes genti (*Iſraeliticae*), *in* „*Trogi Pompeii Hiſt. Epitom. Lib. XXXVI. Cap. I.* „*ſcribit*, ex vectigalibus opobalſami crevere, quod „in his tantum regionibus gignitur. Eſt namque „vallis, quae continuis montibus, velut muro „quodam, ad inſtar caſtrorum clauditur. Spa„tium loci ducenta iugera nomine Hierichus dici„tur. In ea ſylva eſt, et ubertate et amoenitate „inſignis: ſiquidem palmeto et opobalſamo di„ſtinguitur. Arbores opobalſami formam ſimi„lem piceis arboribus habent, niſi quod ſunt hu„miles magis et in vinearum morem excoluntur. „Hae certo anni tempore balſamum ſudant.„

ſertim belli tempore, exſtirpatae atque deletae fuerint, reperiuntur, et licet quidem Scriptores quamplurimi, qui in Aegyptum, aliasque regiones orientales itinera ſuſceperunt, multa de hortis balſamiferis Matheranis, circa Cairum ſitis, referant, ſecundum aliorum nihilominus teſtimonia, hic pariter vel nullas omnino (d), vel ſaltim pauciſſimas arbuſculas balſamiferas ſupereſſe, certum eſt.

§. II.

Arbuſcula haec, quam C. BAVHINVS *Balſamum Syriacum, rutae folio*, BELLONIVS *Balſamum, lentiſci folio, Aegyptiacum*, et PROSP. ALPINVS ſimpliciter *Balſamum* (e) vocat, ordinario ad cytiſi vel liguſtri altitudinem excreſcit, lignumque album et inodorum habet. Ramuli lenti, reſinoſi, odorati, quorum tenuiores, pennam anſerinam, rarius digitum minorem, craſſitie aequantes, ſub *Xylobalſami* nomine afferuntur, duplici cortice tenui, externo ſcilicet ſubrubente ſeu rufo, interiori vireſcente, fragrante, ſaporis aromatici, cincti ſunt, foliisque perpetuo virentibus, forma rutae folia aemulantibus, veſtiuntur. Flores ex albo purpurei, acaciae floribus haud diſſimiles, odorem fragrantiſſimum

(d) Conf. GEOFFROY *Mat. med. T. II. p. 475.*

(e) Arabes arbuſculam, quae ſauciata verum Opobalſamum fundit, *Ballaſſan, Beloſſam*, itemque *Balſam* vocant; hinc balſami nomen priſcis temporibus ſoli balſamo Arabico, Iudaico et Aegyptiaco proprium erat, deinde autem Scriptores phyſici ac medici idem aliis quoque craſſiuſculis atque fragrantibus arborum ſuccis reſinoſo-oleoſis, opobalſamo natura ac viribus quodammodo analogis, impoſueruut.

mum ſpirant, iisdemque folliculi ſuccedunt ſeu baccae, oblongae, ſubrotundae, piſo minores, ex nigro rubeſcentes aut fuſcae, quae, praeter paucam medullam, albicantem, oleoſam atque balſamicam, ſemina flava, acria, amara, odorata, ſuaveolente ac ſpiſſiuſculo ſucco oleoſo turgida, continent, et exſiccatae notiſſimum *Carpobalſamum* conſtituunt (f).

§. III.

Opobalſamum vel ſponte e caudice et ramis huius arbuſculae, Iunio, Iulio et Auguſto leviter inciſis, effluit, vel blanda coctione cum aqua ex foliis et ramuſculis elicitur. Prius, quod nobiliſſimum eſt, et, exigua admodum quantitate collectum, ad Principum duntaxat et Magnatum quorundam orientalium manus pervenit, recens, olei amygdalarum aut olivarum vix expreſſi inſtar, tenue ac fluidum eſt, coloris albicantis, aut leviſſime flaveſcentis, odoris acutiſſimi ac ſuaviſſimi, ad citri et nonnihil quoque terebinthinae odorem accedentis, ſaporis acris et aromatici, cum amaricante et ſubadſtringente paullulum mixti; temporis vero ſucceſſu terebinthinae conſiſtentiam conſequitur, fragrantia minuitur, et color in viridiuſculo-aureum mutatur. Haud diſſimilia etiam, ſive fluiditatem, ſive colorem ceterasque proprietates ſpectes, apud opobalſamum, quod ſub blanda ebullitione primum ad aquae ſuperficiem adſurgit, obſervantur, et tertia ſaltim ſpecies; ſub protractiori ac fortiori coctione expulſa, initio ſtatim ſpiſſiuſcula, minus odorata, adeoque ignobilior ac minus pretioſa eſt.

§. IV.

(f) Conf. PROSP. ALPINI *Dialog. de Balſamo, Cap. VI.*

§. IV.

In noſtris Officinis pharmacevticis genuinum Opobalſamum, ob pretii magnitudinem et proventum parciſſimum, aliasque cauſſas indicatas, rariſſime, vel rectius nunquam, reperitur, ſed quaevis corpora balſamica, tam fluida, quam ſicca, quae pro eo venduntur, vel prorſus factitia ſunt, vel aliis tamen plantis ſuos natales debent. Sic dictum enim *Balſamum Indicum ſiccum* mera reſina eſt, nec etiam ex Arabia aut Aegypto, ſed ex America adfertur, ibidemque, uti *Cap. de Balſamo Peruviano* pridem dictum fuit, blanda inſpiſſatione e ſucco lacteo paratur, qui ex ramis arboris, unde balſamum Peruvianum ſtillat, penitus reſectis elabitur, et balſamum liquidum de Mecha, in Pharmacopoliis pariter venale, quod ſpiſſiuſculum eſt, terebinthina tamen paullo liquidius, flaveſcens, saporis acris et amari, odoris fragrantis, ex terebinthina, balſamo de copaiva, et oleo citri Italico compoſitum videtur. Balſami genuini criteria, a Scriptoribus plerisque adducta, hoc loco addere ſuperſedeo, quoniam, pro meo iudicio, fallaciſſima ſunt, et adulterii itaque ſuſpicionem perfecte tollere nequeunt.

§. V.

Quoad elementa ac vires medicas multa quidem cum recenti ac ſatis adhuc fluido balſamo Tolutano communia habet, iſto tamen ceterisque balſamis deſcriptis longe praeſtantius eſſe creditur. DIOSCORIDES (g), pluresque ſcripto-

(g) „Vires, *ſcribit in Oper. p. m. 39.* in tota balſa„mi natura efficaciſſimas habet liquor, egregia ad „calefaciendum poteſtate. Muliebribus, refrige„ratis

ptores, tam veteres, quam recentiores, magnis laudibus virtutem eius alexipharmacam, antiputredinosam, vulnerariam, diureticam, pectoralem et uterinam extollunt, praestantissimumque istud effectum, tum interne sumtum, tum externe adplicatum, in peste, ictu ac morsu scorpionum, serpentum, aliorumque animalium venenatorum, in dysenteria itemque, gonorrhoea, fluore albo, asthmate pituitoso, phthisi incipiente, scirrho ac crudo pulmonum tuberculo, ulcere hepatis, renum atque vesicae, vulneribus et plerisque aliis adfectibus, ab exulceratione, corruptione putredinosa, vel viscidioris etiam pituitae adcumulatione oriundis, exerere, testantur. Non praetermittenda quoque est singularis eius virtus cosmetica, qua sese valde imprimis apud mulieres Asiaticas commendat. Cutem enim nitidiorem reddere, et valide contra rugas defendere, habitumque vultus iuvenilem diu conservare, credunt, si cutis eodem frequentius in balneo calido inungatur (h). Eodem modo, quo balsama reliqua, interne et externe adhibetur, ac dosis, si usus internus placet, a guttis aliquot ad scrupulum unum, immo drachmam semissem, adscendit.

Cap.

„ratis locis medetur, cum cerato ex rosa facto „appositus. Trahit idem menses, secundas et „foetus. Solvit inunctus in accessionibus febrium „cum tremore algores. Sordida purgat ulcera, „potus urinam ciet, maturat et concoquit: angu„stiis spiritus accommodatus est. Subvenit et cum „lacte his, qui aconitum biberint: nec minus et„iam venenatorum morsibus. Miscetur idem aco„pis, malagmatis et antidotis: habetque in uni„versum vires balsami liquor efficacissimas etc.„

(h) Conf. GEOFFROY *L. cit. pag. 480.*

Cap. LIII.

De Liquidambaro.

§. I.

Liqvidambarvm, *Liquidambar*, *Ambarum liquidum*, *Ambra liquida*, est succus resinoso-oleosus, ex flavo-rubescens, terebinthinam consistentia, ambram vero et styracem specifico suo odore fragrante aemulans, saporis acris aromatici.

§. II.

Colligitur in Virginia, Mexico aliisque Americae meridionalis regionibus, ubi ex arbore fluit, quam incolae *Xochiocotzo - Quahuitl*, botanici vero cum raio, *Styracem aceris folio*, itemque *Platanum Virginianam aceris foliis*, vel etiam, praeeunte linnaeo, *Liquidambar foliis palmato-angulatis*, appellant. Arbor haec, recto caudice assurgens, admodum ramosa ac vastae magnitudinis est, fortemque odorem balsamicum, qui maxime in cortice residet, longe lateque spargit. Folia, in tres pluresve cuspides divisa, in ambitu serrata, tres circiter pollices lata, in superiori superficie albicantia, in inferiori obscuriora, aceris foliis similia reperiuntur. Fructus, flori, hactenus nondum descripto, succedens, rotundus est, simulque aculeatus, ex pluribus capsulis seminalibus, flavescentibus, prominentibus, et in acumen desinentibus, compositus, in quibus semina oblongo-subrotunda latent.

§. III.

§. III.

Triplex datur liquidambari Species. Prima, quae veram, genuinam ac nobiliorem ambram liquidam constituit, sponte ex cortice arboris inciso emanat: Altera, eaque ignobilior priori, coctione cum aqua ex cortice et ramulis minutim dissectis extrahitur, et tertia denique, quae interdum, quamquam nostro aevo rarissime, ad Europaeos* sub olei nomine transfertur, a balsamo, sponte post corticis incisionem elabente, recentius collecto et in quiete aliquamdiu relicto, separatur, ac nihil aliud est, nisi pars liquidior, fragrantior, magisque oleosa, quae, paullatim subsidente parte crassiori, supernatat. Hisce quodammodo etiam *Liquidambarum solidum* iungi poterit, quod ab incolis subinde blanda inspissatione e balsamo liquido eum in finem paratur, ut facilius aliorsum transferri possit.

§. IV.

Raro hoc balsamum nostra aetate in Officinis venale prostat, rariusque in usum medicum vocatur, licet sese grata fragrantia sua, quae olim eminentem illi inter odoramenta locum conciliabat, satis commendet, et terebinthinam quoque, tum per se illitum, tum iusta etiam quantitate inter unguenta et emplastra receptum, virtute antiputredinosa, discutiente, vulneraria ac roborante superet. Vsus eius internus Medicis hactenus parum placuit; hinc multa etiam de eodem dicere supersedeo, ac paucis saltim moneo, illud in hoc passu partim terebinthinam, partim balsamum de copaiva aemulari.

Cap.

Cap. LIV.

De Styrace Liquido.

§. I.

Styrax liqvidvs genuinus ac purus, a subsidentibus scilicet partibus faeculentis decantatus, liquorem exhibet semipellucidum, lentore atque tenacitate terebinthinae similem, coloris fusci, vel ex fusco rubentis, vel etiam, si plures impuritates retinuit, cinereo-fusci, odoris fortis, non adeo tamen grati balsamici, ad styracis solidi odorem nonnihil accedentis, saporis oleoso-acriusculi et aromatici.

§. II.

Circa originem eius Scriptores dissentiunt, dum alii hoc balsamum naturale esse, et, aeque, ac balsama reliqua, ex certa atque distincta arbore stillare perhibent, alii contrarium defendere sustinent, idemque ad balsama mere factitia referre non dubitant. Pro meo iudicio utriusque sententiae patroni diverso respectu veritatem tuentur: Certo enim certius est, styracem liquidum, in Officinis venalem, saepissime quidem arte compositum esse, suumque odorem specificum styraci solido, diversimode praeparato, vel etiam liquidambaro, terebinthinae aliisque liquidis oleosis aut resinoso-oleosis addito, debere; ast simul tamen concedi debet, styracem quoque liquidum nativum reperiri, qui, sic censentibus multis, post trunci et ramorum incisionem ex eadem arbore fluit, quae styracem solidum foeneratur, vel potius, uti, praeeunte iacobo petivero, godofredvs cum maiori probabilitate refert, aqua marina ex detra-

ĉto

cto atque contuso cortice arboris cuiusdam, quae *Rosa Mallos* appellatur, et in rubri maris Insula *Cobros* crescit, excoquitur. „Verum tamen, „*sic eius verba sonant* (i), Iacobus Petiver, Phar-„macopoeus Londinensis, Regiae Societatis So-„cius, et sagax naturalis historiae scrutator, „*Actis Philosoph. Reg. Soc. Lond. No. 313.* refert, „styracem liquidum, a Turcis et Arabibus *Cotter-„Mija* dictum, succum esse cuiusdam arboris, „*Rosa Mallos* dictae, quae in Insula Cobros ma-„ris Erythraei nascitur, trium dierum itinere „ab urbe *Suez* distante. Huius arboris corticem „singulis annis deglubunt, et contusum in aqua „marina coquunt, usque ad visci consistentiam: „tum resinosam substantiam supernatantem colli-„gunt. Verum cum adhuc multum crassamenti „seu corticis pulverati contineat, eam denuo „aqua marina bulliente liquant, et percolant. „Sic defaecatam resinam et crassamentum faecu-„lentum residuum seorsim doliolis includunt, et „Moccam Arabiae emporium transvehunt.„

§. III.

Quoad proprietates externas, elementa, virtutes et usum cum ambra liquida, caeterisque balsamis descriptis valde quidem convenit, propter frequens nihilominus adulterium rarissime nostra aetate in usum trahitur, et interdum solummodo externe contusionibus, ulceribus putridis atque vulneribus, imminente imprimis sphacelo, sub forma unguenti, adplicatur.

CAP.

(i) In *Mat. med. Tom. II. pag. 493. sequ.*

CAP. LV.

De Semine Foeniculi et Anisi, tam vulgaris, quam Chinensis.

§. I.

Duplex FOENICVLI semen in Officinis prostat, alterum scilicet *dulce*, *Creticum*, *Florentinum*, alterum *vulgare Germanicum* C. B. Hoc apud nos in hortis colitur, et alibi etiam in locis sylvestribus sponte crescit; illud autem ex Italia, maxime autem ex Hetruria et territorio Romano, adfertur. Semina huius oblonga sunt, coloris subviridis, striis tamen eminentibus, spadiceo albicantibus, aut pallide flavescentibus distincti, saporis dulcis ac simul acriusculi, odoris grati aromatici. Semina foeniculi vulgaris cum praecedentibus quidem conveniunt, paullo tamen longiora ac minus crassa sunt, et dulcedine minori, acredine ex adverso maiori gaudent.

§. II.

Turgent foeniculi, praesertim Romani, semina, *oleo dulci* et *aromatico*, indeque praecipuam suam virtutem mutuant. Duplicis tamen id ipsum generis esse videtur: Alia enim portio, eaque maxima, fluidior atque spirituosior est, et humida itaque destillatione separatur; altera vero crassior atque viscidior existit, et expressionis aut extractionis beneficio in apricum deducitur. Oleum destillatum aethereum, in calore satis fluidum est, et colorem flavescentem, odorem fragrantem, dulcissimumque ac simul acrem aromaticum saporem obtinet, in frigore autem coagulatur, et albedinem induit, ita, ut

magis

magis butyrum aut aliam quandam pinguedinem, quam oleum, referat. Materia oleosa viscosior, sub infusione spirituosa simul extracta, blanda instituta evaporatione, sensim a massa resinosa secedit, adeoque quoad maximam partem colligi potest. Post oleum, intuitu virtutis, *principium resinosum* collocandum est, in *gummoso* autem parum vel nihil activitatis latet. Nam flavescens infusum spirituosum primum satis fortem foeniculi odorem spirat, et acrem aromaticum saporem, dulci mixtum, possidet. Perseverant etiam hae dotes in flavo-fusca massa spissata, et odor solummodo, propter partium oleosarum ablationem, debilior evadit: Infusum vero aquosum primum debilem quidem foeniculi odorem, ast ingratiorem, eructat, et in sapore parum saltem dulcedinis, nihil autem acredinis sese manifestat. Extractum vix melioris conditionis est, et, licet quidem semen foeniculi paullulum adhuc redoleat, nullum tamen saporem possidet singularem, sed eodem rob sambuci quodammodo aemulatur. Ex uncia seminis una tres ferme drachmas extracti spirituosi, et paullo maiorem extracti aquosi primi quantitatem impetravi.

§. III.

Commovendo, discutiendo, roborando ac leniter quoque, ob dulcedinem, demulcendo haec semina operantur, adeoque stomachali, carminativa, pectorali et anticatarrhali virtute sese magnopere commendant; immo inter edulcorantia, antinephritica et galactophora locum obtinent; unde saepe etiam et cum fructu haud spernendo in torminibus ventris, adfectibus frigidis flatulentis, vertigine stomachali, inflatione

ven-

ventriculi poſt paſtum, coryza, raucedine, tuſſi, aſthmate, tumoribus glandularum, nephritide pituitoſo-ſabuloſa, ſtranguria etc. in uſum vocantur. Interne ſub forma infuſi, tam vinoſi, quam theeformis aquoſi, uſurpantur, vel pulveribus ſubtilioribus et groſſiuſculis, nec minus morſulis, bolis atque electuariis adduntur, vel integra etiam manducantur. Externe vapor decocti in viſus imbecillitate conducit, et ipſa ſemina recentia contuſa, partibus ſugillatis, et mammarum tumoribus impoſita, multum ad ſanguinem extravaſatum, et lac coagulatum diſcutiendum ac reſolvendum valent.

§. IV.

Cum Foeniculi ſeminibus SEMINA ANISI VVLGARIS CLVSII, tam minora, quam maiuſcula, quoad principia conſtitutiva, naturam, vires et uſum valde conveniunt, adeoque multa de iis dicere haud attinet. Parva ſunt, ſubrotunda, et in acumen deſinentia, ſtriata, colore ſubviridi, aut ſubviridi-ſpadiceo, odore grato atque fragrante balſamico, ſapore ſubdulci et aromatico. In Thuringia et territorio Bambergenſi Aniſum copioſe in agris ſeritur, indeque magna ſeminis quantitas aliorſum evehitur: creſcit tamen in multis quoque regionibus aliis, et illa imprimis ſpecies optima iudicatur, quae ex Inſula Malta adfertur, ubi, ob ſtudioſam culturam, magna huius ſeminis copia quotannis colligitur.

§. V.

Virtus horum ſeminum medica unice ab *oleo eſſentiali aethereo* et *ſubſtantia fixa reſinoſa* dependet; in parte *gummea* enim, etiamſi in uncia una

 drach-

drachmas duas ac totidem ferme ſcrupulos pondere attingat, nulla activitas notatu digna deprehenditur. Oleum eſſentiale aethereum largius quidem inhaeret, non adeo copioſe tamen poſt humidam deſtillationem colligitur, quoniam difficilius ſeparatur, multumque, ad ſuperficiem ob eandem ferme cum aqua gravitatem ſpecificam adſurgere renuens, in aquae poris remanet. In calore perfecte liquidum eſt atque ſubflavum, in frigore autem, aeque ac foeniculi oleum, in maſſam pinguem albiſſimam coagulatur. Praeter oleum aethereum, parum quoque *olei craſſioris*, expreſſione duntaxat ſeparabilis, adeſt, ita tamen, ut hoc magis in parte ſeu ſubſtantia ſeminis interiori, illud magis in cortice hoſpitetur. Paucis caeteroquin hoc loco referendum cenſeo, paleam, poſt ſeminum excuſſionem relictam, multo maiorem olei aetherei copiam, quam ipſa ſemina, ſub humida deſtillatione reddere, et hoc ideo, ob vile pretium, ordinario venale proſtare. Fluiditate quidem oleum ipſius ſeminis genuinum ſuperat, nec ullum coagulum ſpontaneum ſubit, ſaporis tamen gratia et indolis nobilitate illo longe inferius reperitur.

§. VI.

Inſpiſſata ſubſtantia fixa reſinoſa, cuius circiter drachmam unam et grana viginti octo ex integra ſeminis uncia impetravi, nigricans eſt, odoris balſamici ſpecifici, et ſaporis dulcis atque aromatici, cui leniſſima tamen amarities admixta ſentitur. De viribus nihil addam, quoniam ſemen aniſi, uti antea pridem monui, foeniculi ſemini haud diſſimile eſt, et commode in eius locum ſurrogari poteſt. Praeſcribitur in infuſo

vinoſo

vinoſo et aquoſo theeformi, rarius in decocto, et ſubinde etiam maſticatoriis atque pulveribus pepticis groſſioribus, ſive ſic dictis *Trageis*, miſcetur.

§. VII.

ANISVM STELLATVM, ſive *Semen Badian*, *Stern-Anis*, ex India orientali et Ruſſia adfertur. Planta, cuius genus tamen et ſpecifici characteres nondum ſatis innotuerunt, in China, Tartaria orientali et Inſulis Philippinis habitat, et LINNAEO *Badianifera*, PLVCKENETO *Evonymo affinis philippina aniſum ſpirans*, et aliis quoque *aniſum ſtellatum*, itemque *aniſum peregrinum*, *Indicum*, *Chinenſe*, *exoticum Inſularum Philippinarum* etc. audit. Ad uſum medicum magis capſulae ſeminales, quam nuclei incluſi ſive ipſa ſemina, expetuntur, quoniam longe maiorem prae hiſce activitatem poſſident. Capſulae hae, quae ordinario ex ſex, ſeptem, vel octo radiis, ad unum centrum coëuntibus, conſtant, durae atque foris rugoſae ſunt, coloris rubiginoſi, odoris fragrantis, ſaporis ſubdulcis et aromatici. In radiis memoratis ſemina oblonga, depreſſa, laevia, ſplendentia, flavo-ſubfuſca latent, quae ſubſtantiam molliorem ſive pulpam albicantem, pinguem, ſapore dulci atque ſubacri aromatico praeditam, includunt.

§. VIII.

Magna, reſpectu principiorum, ſimilitudo aniſo vulgari et Chinenſi intercedit, ac *partes oleoſo-reſinoſae* in poſteriori paullo calidiori duntaxat indole eſſe videntur. Semina plus olei aetherei ſub humida deſtillatione reddunt, quam capſulae ſeminales, et hae ex adverſo acriorem ſubſtan-

tiam resinosam continent. Adest quoque in utrisque copiosum *principium fixum gummosum*, quod valde tamen debile reperitur, adeoque parum, vel nihil, ad virium augmentum confert. Nam rubro - fuscum extractum aquosum primum, cuius dimidiam ferme unciam ex integra uncia capsularum impetravi, debilem saltem odorem, debilemque saporem aromaticum possidet; extractum spirituosum vero, licet vix drachmas duas pondere attingat, longe maiorem energiam odore non minus, quam sapore suo prodit.

§. IX.

Circa vires nihil singulare dicendum restat, quam quod simplex hoc, si maiorem operationis vigorem exceperis, perfecte in hoc passu cum semine foeniculi et anisi vulgaris conveniat. Praescribitur in pulvere, a granis aliquot ad scrupulum semissem, nec raro pariter, dosi tamen largiori, infusis vinosis et aquosis theeformibus additur. Locum quoque inter masticatoria moderata tuetur, multumque ad foetorem oris corrigendum, nec minus, si impraegnata nimirum saliva ad ventriculum defluat, ad digestionem promovendam, flatusque discutiendos, valet.

Cap. LVI.

De Semine Coriandri et Nigellae Romanae.

§. I.

Semina coriandri offic. sive *Coriandri maioris* c. b. *Schwindel- Koerner*, sunt rotunda, striata, subfusca aut subfusco - albicantia saporis

poris et odoris aromatici. Planta apud nos in hortis colitur, alibi etiam, v. g. in Alſatia, in arvis ſeritur, immo in Italia hinc inde ſponte provenit. Quando haec ſemina adhuc recentia ſunt, odorem gravem, cerebro et nervis quodammodo nocivum, ſpirant, hinc exſiccata ſolum, halitu viroſo impetuoſiori ſenſim orbata, uſui medico interno impenduntur.

§. II.

Continent *partes oleoſas, reſinoſas* ac *gummeas:* Oleum eſſentiale aethereum parcius inhaeret, nec adeo larga quoque ſubſtantiae gummeo-reſinoſae collectio ſub extractione obſervatur. Extracta et ſpiſſata portio gummoſa rob ſambuci odore et ſapore aemulatur, ac parum activa exiſtit, in ſubſtantia reſinoſa autem, aethereo tamen oleo adhuc praegnante, multum virtutis latet. Nam flaveſcens infuſum ſpirituoſum gratum ſeminis odorem ſpecificum emittit, et acrem aromaticum ſaporem poſſidet. Maſſa ſpiſſata balſamicum quidem odorem retinet, reſpectu ſaporis autem, qui ſaltem ſubacris eſt, debilior deprehenditur; manifeſto documento, oleum eſſentiale praecipuam odoris, ſaporis et activitatis cauſſam materialem conſtituere.

§. III.

Refertur hoc ſemen inter medicamenta ſtomachalia, carminativa, et cephalica, nec raro proinde contra ventriculi imbecillitatem, adfectus flatulentos, vertiginem ſtomachalem, incipientem cataractam, coryzam diuturnam, et memoriae debilitatem praeſcribitur. Plerumque adſumitur conditum, vel infuſis vinoſis et pulveribus groſſioribus, rariſſime autem deco-

ctis, additur. Externe epithematum discutientium ac roborantium ingredientia auget.

§. IV.

SEMINA NIGELLAE ROMANAE ODORAE LOB. sive *Nigellae flore minore simplici candido* C. B. *Roemischer Schwarz-Kümmel*, angulosa sunt, nigra, saporis aromatici subacris, odoris fragrantis. Planta alibi solummodo in hortis, alibi etiam in arvis seritur.

§. V.

Scatet hoc semen *principiis fixis*, tam *resinosis*, quam *gummeis*, et modicam pariter *olei essentialis* quantitatem in mixtione fovet. Oleum partim *mobile aethereum* est, partim *crassius unguinosum:* Hoc expressione, aut extractione cum spiritu vini, illud destillatione humida separatur; virium tamen ratio praecipue ad oleum aethereum et ex parte quoque ad fixam substantiam resinosam, quae amaricans et subadstringens deprehenditur, redit, portio gummea autem, ob inertiam suam, vix annotationem meretur, licet notabili quantitate inhaereat, ac pondere suo ultra drachmas duas in una seminis uncia adscendat.

§. VI.

Tribuuntur huic simplici vires discutientes, roborantes, anodynae, anticatarrhales, cephalicae, anthelminticae, carminativae, uterinae et specificae galactophorae, adeoque, sub pulveris aut infusi vinosi forma, nonnunquam contra vertiginem, coryzam rebellem, cephalalgiam rhevmatico-catarrhalem, febres quartanas, colicam hystericam, fluorem album etc. nec minus

nus ad ſanguinem congrumatum diſſolvendum, fluxum menſtruum et lochialem promovendum, uberioremque lactis proventum procurandum, exhibetur. Externe in gravedine, coryza, hemicrania, vertigine, ſuſurro aurium, obauditione, aliisque capitis adfectibus, praeſertim catarrhalibus, multum prodeſt, quando inter epithemata ſicca, cucuphas, pulveres errhinos et ſuffimigia recipitur. Fumus quoque, per infundibulum admiſſus, vermiculis, in dentibus carioſis hoſpitantibus, inimicus eſt, eosque necat, vel tamen e nido ſuo exturbat.

Cap. LVII.

De Semine Cinae, Rutae et Tanaceti.

§. I.

Semen cinae corpuſcula ſeu granula exhibet parva, oblonga, ex ſquamoſis quaſi funiculis, uti hermannvs loquitur (k), compacta, colore ex viridi flaveſcente, odore balſamico, nonnihil tamen ingrato, ſapore ſubacri, amaro et pariter balſamico praedita. Dicitur etiam *Semen Zinae*, *Sinae*, *Chinae*, *Semen Sanctum*, *Santonicum*, *Semen Zedoariae*, *Semen Lumbricorum vulgare*, *Semen contra Vermes*, *Sementina* etc.

§. II.

Rariſſime, vel nunquam, perfecte purum ad nos defertur, ſed aridis foliolis, paleis, arenulis, aliisque quisquiliis, quin diverſarum prorſus plantarum ſeminibus plerumque remixtum vendi-

(k) *In Cynoſ. Mat. med. pag. 151.*

venditur; quod puritatis vitium subinde quidem mercatorum fraudibus, frequentius tamen singulari colligendi modo, a TAVERNIERO descripto (l), tribuendum est. Plantae enim, quae parva haec semina largiuntur, in pratis crescunt, et, cum horum thecae, et vicina foliola, superveniente maturitate, cito exarescant, adeoque priores semina facile excidere permittant, incolae binarum sportellarum ope excutere illa coguntur; hinc aliter fieri nequit, quin arida foliola, frustula capsularum seminalium, aliaque heterogenea, sub percussione deiecta, sportellarum altera, qua semina excussa praecipue excipere solent, simul colligant.

§. III.

Circa plantae memoratae determinationem, quod nostro aevo, quo frequentes pridem peregrinationes in quoscunque terrae angulos institutae fuerunt, utique mirandum est, auctores valde dissentiunt. Praeter DIOSCORIDEM enim, multi recentioris aevi Scriptores, hanc plantam absinthii speciebus accensent, eamque cum CASP. BAVHINO plerumque *Absinthium Santonicum*, *Iudaicum* et *Alexandrinum* vocant. CLEYERVS, *Dn. de* IAGER et complures alii eandem inter Abrotani species referunt, immo nonnulli, uti v. g. ETTMVELLERVS (m), semen cinae modernum neque absinthii, neque abrotani Santonici, sed tanaceti semen esse, opinantur. Similis dissensio etiam circa patriam occurrit. Vix laudatus enim TAVERNIERVS, nec minus POMETVS, LEMERY etc. herbam santo-

(l) In *seinen Reisen*, *P. II. Lib. III. Cap. XIII.*

(m) In *Operibus*, *in Comment. Ludov. pag.* 560.

ſantonicam in Perſia, praeſertim Caramania et prope Ruſſiae limites, nec minus in regno Tartarico Boutan ſive Boutang creſcere teſtantur: Alii Palaeſtinam, Aegyptum, et Arabiam, alii Chinam et quasdam Indiae orientalis provincias, patriam illi aſſignant, et alii denique, quorum relatio tamen neotericorum experientiae prorſus repugnat, in Galliae provincia Xantonge, unde etiam hoc ſemen Xantonicum dictum putant, uberrimum eius proventum eſſe, perhibent (n). Difficile igitur eſt, ſub tanto auctorum diſſenſu, certi quidquam determinare; diffiteri tamen nequeo, ſententiam eorum mihi reliquis videri probabiliorem, qui herbam Santonicam abrotani ſpeciem eſſe, nec in una ſolum, ſed pluribus regionibus orientalibus, maxime autem in Perſia, et magnae Tartariae regno Thibet ſive Boutan, quod in Chinae et Indiae confiniis iacet, provenire tradunt. Nam, teſte allegato *Domino de* IAGER, qui diu in India vixit, et plantam Santonicam ſaepiſſime propriis luſtravit oculis, hanc et abrotanum maxima, quoad formam externam, ſimilitudo intercedit. „Ratio, *in Epiſtola quadam ad Domin.* „GEORG. EVERHARD. RVMPHIVM *miſſa* (o), „*ſcribit*, cur ſementinam abrotani, minime vero abſinthii ſpeciem eſſe credam, huius plantae „forma externa nititur, quam plus vice ſimplici „vidi, et hoc pariter me impuliſſe fateor, ut „vocabulum Arabicum *Sjehh*, ſive *Seheha*, uti „poſuit illud Rauwolffius, per *abrotanum* interpretari maluerim, quam *abſinthium Seriphium*,

(n) Vid. VALENTINI *Muſ. Muſeor. p. 137. ſequ.*

(o) Epiſtola haec in *Appendice vix allegati Muſei Muſeorum Valentiniani* extat, et ordine tertia eſt.

„quoniam notabilis differentia, uti dictum, cir„ca formam obſervatur, et mihi in Perſia prae„terea et Golkonda relatum fuit, utramque ab„ſinthii ſpeciem, in pharmacopoliis venalem, „non *Sehehh*, aut *Seheha*, ſed *Aſſintien*, quod ul„timum vocabulum a Graeco *ἀψίνθιον* derivatum „eſt, adpellari.„

§. IV.

Valde denique difformes auctorum ſententiae circa principia activa reperiuntur. Saepius v. g. allegatus HERMANNVS ſeminibus hiſce ſalia fixa tribuit, alcalicae procul dubio indolis, quoniam vermium nidum, quem non ſolum putridum, ſed etiam acidum iudicat, deſtruere teſtatur. NICOLAVS LEMERY contrariam ferme, vel admodum tamen diverſam, fovet ſententiam, et ſemina haec copioſo oleo et ſale volatili eſſentiali inſtructa eſſe, tradit. Verum enim vero, laudati Scriptores et reliqui omnes, qui ipſis largiuntur aſſenſum, a veritatis tramite plus minusve deflectunt, uti hoc ſpagyrica examina, quae cum ſemine hoc ſuſcepi, ſatis ſuperque confirmant. Primo nempe quatuor uncias humidae deſtillationi in cucurbita vitrea humiliori ſubieci, at nihil prorſus olei eſſentialis inde prodiit, licet aqua prolecta forti odore balſamico imbuta eſſet. Non credibile quoque videtur, oleum aethereum ſubſtantiale e longe maiori ſeminis quantitate copioſe proditurum eſſe. WEDELIVS enim ex integra libra vix aliquot guttulas obtinuit, et NEVMANNVS pariter in aqua deſtillata leviſſimum duntaxat oleoſi principii veſtigium deprehendere potuit (p): Vnde

(p) *L. cit. pag.* 780.

Vnde luculentiſſime patet, oleum illud, quod in Officinis quibusdam pro oleo Cinae venditur, non verum atque eſſentiale eius oleum aethereum eſſe, ſed aliud plane, ſuper ſemina Cinae ſolummodo abſtractum.

§. V.

Quum unam deinde eiusdem ſeminis unciam cum aqua ſimplici aliquamdiu in blanda digeſtione collocarem, infuſum obtinui fuſco-rubeſcens, ſapore valde amaro ac moderate ſimul balſamico et odore ſatis forti, ipſius ſeminis odori ſimillimo, praeditum, quod, evaporando ad iuſtam conſiſtentiam redactum, extractum praebuit, coloris fuſci, ad nigrum nonnihil inclinantis, odoris debilis, ſaporis amari atque balſamici. Pendebat circiter drachmas tres, et grana aliquot. Reſiduum ſiccatum, ſuperfuſo vini ſpiritu, adhuc ſcrupulum unum extracti reſinoſi reddidit. Alia uncia ſeminis, cum ſpiritu vini digeſtioni temporariae primum ſubiecta, tincturam ſuppeditavit flavo - brunneam, quae magis vini ſpiritum, quam ſemina, redolebat, et ſapore balſamico praecedens infuſum aquoſum ſuperabat, amaro autem paullo inferior erat. Extractum inſpiſſatum fuſco - nigricans, cuius pondus ad drachmas duas et ſemiſſem adſcendebat, odorem paullulum quidem ingratum, fortiorem tamen, quam ipſa tinctura, ſpirabat, et ſapore ſatis quoque amaro atque balſamico, propius praeterea, quam in extracto aquoſo, ad ſpecificum ſeminis ſaporem accedente, donatum erat. Ex reſiduo, iteratae infuſionis ope cum aqua ſimplici, adhuc drachmam integram extracti gummoſi impetravi. NEVMANNVS, uti in ſaepius allegatis *Praelectionibus chymico-pharmaceuticis*,

ticis, *pag.* 780. teſtatur, maiorem extracti, tam aquoſi, quam ſpirituoſi primi, quantitatem obtinuit; cuius differentiae ratio, ſine dubio diverſae adhibiti ſeminis puritati, maturitati, ac bonitati adſcribenda erit.

§. VI.

A Medicorum plerisque Cinae ſemini ſolae vires anthelminticae adſcribuntur, immo ſunt, qui, praeeunte THEODORO ZWINGERO (q), medicamentum hoc, abſentibus vermibus, noxium magis, quam utile, futurum, quin ipſos vermes, quod ROCHAS credidit (r), procreaturum, exiſtimant. Attamen, priores virtutem huius ſeminis cancellis iuſto arctioribus includunt, et poſteriores ſententiam tuentur, rationi non minus, quam experientiae valde contrariam. Haec quippe docuit manifeſte atque creberrime, Cinae ſemina non ſolis viribus anthelminticis, ſed egregiis quoque roborantibus, diſcutientibus, carminativis et antiputredinoſis inſtructa eſſe. Nec ratio quoque, principiorum indole nixa, ullo modo refragatur, ſed valde potius experientiam confirmat. Nam volatile principium balſamicum diſcutiendo aeque, ac confortando operatur, et fixa principia reſinoſo-gummea, balſamico pariter atque amaro ſapore donata, roborandi virtutem non ſolum valide augent, ſed putridam etiam ſaburram, ſive illa in prima culina, ſive alibi ſtabuletur, deſtruunt, et imminentem humorum corruptionem prohibent.

§. VII.

(q) Vid. *Theat. botan. Lib. III. Cap. CIII.*

(r) Vid. VALENTINI *Muſ. Muſeor. pag.* 133.

§. VII.

Ex virtutibus hisce generalioribus variae demum virtutes specialiores deducendae sunt, stomachalis nimirum, carminativa, uterina, cephalica, nervina et pectoralis. Dum blanda enim balsamica et amara haec semina ventriculi tunicas roborant, et viscidas atque corruptas cruditates, in eodem collectas, corrigunt, adpetitum augent, et motum peristalticum, quo digerendi facultas praecipue nititur, vegetiorem reddunt, et, quum flatuum quoque proventus uberior ordinario mucidis impuritatibus, et inde continue nascenti materiae rudi perspirabili, nec minus debili vi expultrici, sive debili contractioni, quae tunicarum flacciditatem frequentem agnoscit caussam, tribuendus sit, in clara pariter luce positum esse, reor, cur semina haec flatus discutiant, ac novam, eamque largiorem, eorum genesin avertant. Pari propemodum ratione virtutes uterinae, pectorales, nervinae, cephalicae, explicandae erunt. Nihil quippe nervis, meningibus cerebri, aliisque partibus membranaceis magis amicum est, nihil quoque vividam earum oscillationem melius excitat, restituit, auget, quam blanda balsamica et modice amara, quae absque impetu operationem suam exercent. Nihil denique vegetum pulmonum motum efficacius conservat, et molestum atque perniciosum pituitae decubitum impedit, quam laudatae indolis medicamina, immo, nullum pharmacorum genus uteri statum magis illibatum praestat, et fluxus menstrui inordinatum successum, aut plenariam suppressionem, quibus plerumque spasmi hysterici superveniunt, melius avertit, quam temperata eiusmodi discutientia ac roborantia.

§. VIII.

§. VIII.

Antiputredinosae et stomachali virtuti maximam partem superstruenda est specifica virtus anthelmintica: Maximam, inquam, partem; inficias enim ire nequeo, eandem simul quoque a singulari sapore et odore, quo semina haec ab aliis corporibus balsamicis et amaris sese distinguunt, derivandam esse. Promta videlicet vermium in canale intestinali exclusio, vegetum eorum incrementum, et stupenda nonnunquam multiplicatio, plures habent caussas, quarum praecipuae tamen ad ventriculi imbecillitatem, saburrae putridae et viscidae adcumulationem, et bilis, ceu egregii vermium antidoti, inertiam redeunt. Singulis hisce vitiis semen santonicum medetur: Specifici quippe veneni instar vermes, qui odorem et saporem eius perferre nequeunt, enecat, cruditates viscidas ac putridas, quae nidum et amicum pabulum hostilibus hisce incolis praebent, abstergit et corrigit, bili inerti pristinam amaritiem naturalem reddit, et ventriculum rursus atque intestina ita roborat, ut prior debite resolvendis esculentis, posteriora autem impuritatibus, post chyli praeparationem relictis, promovendis ac tempestive expellendis sufficiant. Praestat tamen eidem semper laxantia, v. g. rhabarbarum, radicem mechoacannae albae, Mercurium dulcem, et similia addere, ut vermes occisi, una cum saburra heterogenea et inimica, eo citius atque certius excludantur, nec priores forsan, quando, post necem suam diutius retenti, in foetidum liquamen putredine resolvuntur, humores corrumpant, adeoque plus, quam antea, sanitati noceant. Necesse praeterea est, ut huic pharmaco, si vermium caussa exhibendum est, semper dulcia quaedam misceantur,

tur, quo vermes eo melius ad deguſtandum antidotum alliciantur, nec, inimicum ſaporem et odorem confeſtim percipientes, ab eſu plane abſtineant.

§. IX.

Vſus huius medicamenti ſpecialior latius extenditur, idemque cum inſigni omnino fructu in adfectibus flatulentis et ſpasmodicis, nec minus in morbis ſingulis, qui ex atonia partium ſolidarum et humorum ſpiſſitudine naſcuntur, adhiberi poteſt. Praeter cardialgiam igitur, colicam, paſſionem hypochondriacam et hyſtericam, huc pariter apoplexia pituitoſa, debilitas memoriae, vertigo, variae otalgiae, odontalgiae ac cephalalgiae ſpecies, epilepſia ſtomachalis et verminoſa, tuſſis pituitoſa, aſthma frigidum humorale, varia adpetitus atque digeſtionis vitia, profluvia alvina, diabetes, fluor albus, febres intermittentes, cachexia vulgaris et icteritia, gonorrhoea benigna etc. referri merentur. Exhibendi forma variat: Nunc enim ſaccharo obductum adſumitur, nunc pulveribus additur, nunc rotulas, morſulos, et electuaria ingreditur, nunc in infuſo aut decocto, quae, pro morbi ac ſcopi differentia, modo cum aqua aut cereviſia, modo cum lacte aut vino paranda erunt, nunc denique ſub tincturae forma propinatur. Fateri tamen cogor, praeſtantiores hoc medicamentum ſimplex vires edere, ſi in ſubſtantia exhibetur, aut inter eiusmodi compoſitiones, in quibus nullius principii iacturam facit, nec naturalis quoque mixtionis deſtructionem patitur, iuſta quantitate, quae generatim a granis aliquot ad integram drachmam adſcendere poteſt, recipitur.

§. X.

§. X.

Ob virium analogiam Cinae femini SEMINA RVTAE HORTENSIS LATIFOLIAE, et TANACETI VVLGARIS LVTEI C. B. iungi poſſunt: Notandum tamen, apud priora virtutem magis in capſulis ſeminalibus, quae valde fragrantes ſunt atque oleoſae, quam in ipſis ſeminibus, latitare. Dantur in pulvere et infuſo vinoſo.

CAP. LVIII.

De Semine Apii, Petroſelini et Dauci, tam vulgaris, quam Cretici.

§. I.

SEMINA APII PALVSTRIS ſive *Apii Officinarum* C. B. parva ſunt, ſtriata, coloris ſubfuſco - aut ſubflavo - ſpadicei, odoris fragrantiſſimi, ſaporis amaricantis et aromatici. Gaudent *principiis activis oleoſis*, *reſinoſis*, et *gummeis*, praecipua tamen virtus oleo ingenita reperitur. Oleum partim *craſſius* et *ignobilius unguinoſum* eſt, partim *nobilius eſſentiale aethereum*. Illud expreſſione difficile ſeparatur, et ſimul cum ſubſtantia reſinoſa extrahendum eſt, hinc pondus quoque exacte determinari nequit; hoc autem, deſtillando ex integra ſeminis libra prolectum, unam ferme drachmam pendet, Non contemnenda quoque virtute pars reſinoſa inſtructa deprehenditur. Nam flaveſcens infuſum ſpirituoſum primum fortem, eumque ſpecificum, diffundit odorem balſamicum, et acris, amaricantis, aromatici, ſaporis ſenſum in guſtus organo excitat. Maſſa ſpiſſata ſimilis conditionis eſt, prae-

praeterquam, quod amarities atque acredo aromatica maior adhuc, quam in infuſo, exiſtat. Aliter de ſatis inerti portione gummoſa ſentiendum erit: Haec enim, poſt infuſi aquoſi inſpiſſationem, acriuſculo duntaxat, ſubamaricante ac debili ſapore balſamico pollet. Ex ſeminis uncia una ſcrupulos quatuor et grana duodecim extracti ſpirituoſi primi, et drachmas duas ac totidem ferme ſcrupulos extracti aquoſi primi obtinui.

§. II.

Pertinet hoc ſemen ad ſic dicta quatuor ſemina calida minora, et magnopere imprimis, ob vires ſuas diſcutientes, carminativas, aperitivas et diureticas, in obſtructione viſcerum, calculo, ſuppreſſione urinae, adfectibus flatulentis, torminibus ventris, tumore mammarum, a lactis coagulatione oriundo, aſthmate pituitoſo, hydrope, praeſertim aſcite, cachexia et plerisque uteri morbis frigidis praedicatur. Plerumque infuſis vinoſis additur, et interdum quoque in pulvere, a granis aliquot ad ſcrupulum integrum, praeſcribitur.

§. III.

Cum Semine Apii paluſtris SEMEN PETROSELINI OFFIC. ſive *Apii foliis caulinis linearibus* LINN. ſive *Apii veri Hortenſis* MATH. convenit, paullo remiſſiores tamen vires obtinet, et doſi igitur largiori in morbis vix memoratis exhiberi poteſt. Parum quoque, vel nihil, naturae nimirum ac virium intuitu, SEMINA DAVCI VVLGARIS CLVS. et TOVRNEF. ſive *Paſtina-*

cae tenuifoliae ſylveſtris Dioſcoridis C. B. *wilder und cretiſcher Mohren-Kümmel*, differunt. Haec ex Inſula Creta ſive Candia, Italia, aliisque regionibus calidioribus, adferuntur, et corpuſcula ſiſtunt oblonga, in altera tamen extremitate acutiora, ſtriata, villoſa, ſubluteo-incana, odoris modice fragrantis, ſaporis acris aromatici; illa autem apud nos paſſim in locis aridis campeſtribus, ubi planta creſcere amat, colliguntur, et praecedentibus paullo minora ſunt, compreſſa, villoſa, cinerea, odoris et ſaporis aromatici debilioris. *Principium oleoſo-reſinoſum* in ſemine Dauci Cretici, quod ſolum examini chemico ſubieci, valde activum eſt, *gummeum* vero, ob inertiam ſuam vix conſiderationem meretur. Extractum quippe ſpirituoſum primum, colore ſaturate aureo donatum, ex ſeminis uncia una circiter drachmam unam cum ſemiſſe pendet, et odorem quaſi melleum ſpirat, ac ſatis acrem, ſubamaricantem, et aromaticum ſaporem linguae imprimit; aquoſum vero, brunneo-nigricans, debili ſapore ſuo rob ſambuci quodammodo aemulatur, et poſt aliquam moram leviſſima ſaltim acredinis veſtigia monſtrat, pondere tamen ſpirituoſum ſuperat, et, recepta aequali ſeminis quantitate, ultra drachmas tres gravitate ſua adſcendit. Eodem modo, quo Apii ſemina, et in iisdem quoque morbis, Dauci utriusque ſemina in uſum vocantur, plus tamen, quam illa, in nephritide pituitoſo-ſabuloſa, ſtranguria et doloribus poſt partum praeſtare creduntur.

CAP.

Cap. LIX.

De Seminibus Carvi, Cumini, Ammeos, Anethi et Levistici.

§. I.

Semina carvi offic. sive *Cumini pratensis* c. b. *Wiesen-Kümmel*, parva sunt, oblonga, tenuia, striata, paullulum incurva, fusca, saporis et odoris aromatici. Planta sponte in pratis crescit, et hinc inde pariter, praesertim in Thuringia et Franconia, in arvis seritur.

§. II.

Quatuor seminibus calidis maioribus adnumerantur, creberrimeque, ob validas ac satis egregias vires discutientes, commoventes, roborantes, stomachales, carminativas et uterinas, in morbis variis, maxime autem in vitiis digestionis, adfectibus flatulentis, torminibus ventris, tympanitide, vertigine stomachali, singultu, obstructione hepatis et lienis, morbis pectoris pituitosis, passione hysterica, fluore albo, doloribus post partum, suppressione lochiorum etc. in usum trahuntur. Dantur per se cruda aut condita, vel iusculis, aliisque esculentorum generibus adduntur, vel coquuntur cum cerevisia, et vino quoque, quae exhibendi forma intuitu effectus optima est, infunduntur. Externe epithemata partibus sugillatis et mammis, a lacte coagulato tumefactis, nec minus abdomini, praesente passione quadam flatulenta, diarrhoea, dysenteria, vel urgentibus etiam torminibus ventris, imponenda, ut et similis virtutis emplastra ingrediuntur.

§. III.

Memoratarum virium ratio ad *oleum essentiale aethereum* et ex parte quoque ad *fixam substantiam resinosam* redundat, a parte *gummea* autem non adeo singularis effectus exspectandus erit. Oleum, quod rubri coloris est, fragrantissimum, valdeque calidum existit, et notabili quantitate, si semina matura sint, sub humida destillatione prodit. Tinctura spirituosa prima, colore flavo-viridescente tincta, odorem seminis specificum, quamquam debiliorem, emittit, et aromatico pariter atque specifico sapore simplex satis prodit. Massa spissata parum, vel nihil, differt, et maiori saltem acredine aromatica praedita sentitur. Infusum aquosum primum, quod coloris rubro-fusci dilutioris est, fortiori quidem odore specifico, quam tinctura spirituosa, gaudet, saporem vero longe debiliorem obtinet, eumque, ut et odorem, ablatis nimirum post inspissationem partibus oleosis aethereis, ita amplius amittit, ut simplex inde vix, aut ne vix, cognosci queat. Recepta uncia seminis una, pondus extracti primi spirituosi circiter scrupulos quatuor et grana aliquot, extracti aquosi autem drachmam unam et grana viginti septem aequat.

§. IV.

Semina cumini sive cymini off. *Garten-Kümmel*, carvi seminibus maiora sunt, oblonga, subfusca, striis tamen subluteo-albicantibus praedita, odoris et saporis ingrati aromatici. Planta, quae *Cyminum* sive *Cuminum sativum* I. B. est, apud nos in hortis et alibi etiam in agris seritur, in India autem, Persia, aliisque regionibus calidioribus sponte crescit. Optima seminis

nis ſpecies ex Italia et Inſula Malta, ubi, ob ſedulam in agris culturam, uberrima eius collectio eſt, adfertur.

§. V.

Aeque, ac praecedentia, ad quatuor ſemina calida maiora referuntur, in naturali tamen mixtione ſua *principia oleoſo-reſinoſo-gummea* paullo ingratiora fovent; quemadmodum hoc odor eorum, ſi nonnihil ſaltim digitis terantur, nec minus infuſi utriusque, maxime autem aquoſi, ſapor et odor abunde confirmant. Nauſeoſi huius odoris et ſaporis origo partim in volatili portione oleoſo-ſpirituoſa, partim in fixa reſinoſa quaerenda videtur. Extractum enim aquoſum, ſaturate fuſcum, exeuntibus ſub evaporatione particulis volatilibus, ſatis iucunde olet, et debilem ac ſatis gratum ſaporem balſamicum, cui leniſſima acredo admixta eſt, poſſidet; ſpirituoſum vero flavo-fuſcum magis ipſius ſeminis odorem ſpecificum ſpirat, et ingratum quoque, ſubacrem, amaricantem, aromaticum, ſaporem linguae imprimit. Prius, recepta ſeminis uncia una, drachmas tres et grana aliquot, poſterius ſolummodo ſcrupulos quatuor et grana octodecim pondere ſuo attingebat. In extracto aquoſo parum amplius virtutis latet, et virium itaque ratio unice ferme ad principia reſinoſo-oleoſa redit. Quoad virtutes et uſum cum ſeminibus carvi conveniunt, paullo mitiorem tamen operationem, ob parciorem olei aetherei inhaeſionem, exercere creduntur.

§. VI.

Semen ammeos ſive amios, quod hoc pariter loco, propter magnam naturae analo-

 giam,

giam, collocari meretur, duplicis generis eſt, alterum nempe *vulgare*, alterum *Creticum*, ſive *verum*. Semina *Ammeos vulgaris* DOD. ſive *Ammios maioris* C. B. parva ſunt, ſtriata, cinereo-ſublutea, amara, acria et modice fragrantia. Planta, quae haec ſemina fert, apud nos in hortis colitur, in Italia vero in locis campeſtribus citra culturam naſcitur. Semina *Ammeos veri* ſive *Cretici* forma externa a praecedentibus parum quidem differunt, colore tamen ſpadiceo et maiori fragrantia, longeque acriori ſapore aromatico gaudent. Planta, quae maxime in Apulia, Creta, Syria, Aegypto et Aethiopia provenire traditur, eſt *Ammi Creticum aromaticum* LOB. *Ammi parvum foliis foeniculi* C. B. *Foeniculum annuum origani odore* TOVRNEF. *Cuminum Aethiopicum* DIOSC. etc.

§. VII.

Semen Ammeos Cretici ſive Cumini Aethiopici frequentius, quam ſemen Ammi vulgaris, in uſum medicum trahitur, quoniam *principiis oleoſis eſſentialibus* et *reſinoſo-gummeis* nobilioribus inſtructum eſt. Olei aetherei quantitas modica eſt, fixa vero ſubſtantia reſinoſo-gummea mixtionem ſatis copioſe ingreditur. Ex uncia enim ſeminis una ſcrupulos quatuor et grana duodecim extracti ſpirituoſi primi, et aequalem ferme quantitatem extracti aquoſi primi impetravi. Maſſa flavo-rubeſcens, magis reſinoſa, virtute, uti clare e ſapore eius valde acri aromatico cognoſcimus, praepollet, gummea fuſco-nigricans autem debilior eſt, et amaricantem duntaxat ac modice acrem aromaticum ſaporem obtinet. Odor aromaticus, qui praecipue ab oleo aethereo, ceu principio primario, depen-

dependet, ſub infuſi utriusque evaporatione adeo imminuitur, ut in extractis, ad iuſtam conſiſtentiam redactis, leniſſimus ſaltem balſamicus, non amplius tamen, praeſertim in extracto aquoſo, ſpecificus, remaneat.

§. VIII.

Optime in pulvere, tam ſubtiliori, quam groſſiuſculo, praeſcribitur, a granis aliquot ad ſcrupulum unum, nec minus in infuſo vinoſo, a ſcrupulo dimidio ad drachmam ſemiſſem, immo integram. Vires generaliores itidem diſcutientes, calefacientes, roborantes, carminativae, ſtomachales et uterinae ſunt; hinc in praecedentium quoque locum commode ſurrogari, et in iisdem morbis, in quibus illa proſunt, exhiberi poſſunt. Notandum ſaltem, ſemen Ammeos Cretici paullo calidioris naturae eſſe, et doſi proinde comparative minori aegris exhiberi.

§. IX.

De SEMINIBVS ANETHI HORTENSIS C. B. et LEVISTICI VVLGARIS MATH. multa ſubiungere ſupervacaneum duco, quoniam, reſpectu naturae, virium atque uſus, a deſcriptis carvi ſeminibus parum diſtincta ſunt: Monuiſſe ſaltem ſufficiat, *oleum eſſentiale aethereum* in mixtione paullo parcius, quam apud ſemina carvi, hoſpitari, halitumque ſeminis anethi, praeſertim recentis, de indole narcotica nonnihil participare, et contuſum igitur, ad ſomnum conciliandum, infantum temporibus ſubinde applicari.

CAP. LX.

De Baccis Lauri et Iuniperi.

§. I.

BACCAE LAVRI oblongae ſunt, rotũndae, ſub tenui pellicula nigricante nucleum includentes geminum, ſubfuſcum, odoris aromatici, ſaporis acris, amaricantis, oleoſi, ac pariter aromatici. Arbor, quae has baccas fert, eſt *Laurus vulgaris* C. B. ſive *Laurus vulgatior baccifera* LOB. In Luſitania, Hiſpania, Italia, aliisque regionibus calidis maxima ubertate, ac paſſim ſponte, adoleſcit; apud nos autem ſolummodo hortorum incola eſt, ſedulamque culturam poſtulat.

§. II.

Praeter inutiles *partes terreas*, et *fixum principium gummeo reſinoſum*, duplex *oleum*, alterum nempe *craſſius unguinoſum*, expreſſione ſeparandum, alterum *ſubtile*, *aethereum*, *valde aromaticum*, in mixtione naturali fovent. In aromatico hoc oleo eſſentiali praecipua virtutis ratio latet; hinc, eodem prorſus ſeparato, vires valde imminutae ſentiuntur. Oleo ſuccedit *ſubſtantia fixa reſinoſa*, et poſtremo demum loco *pars gummea*, quae pura ac ſolitaria admodum iners reperitur, collocanda eſt.

§. III.

Militant hae baccae inter activa roborantia, ſtomachalia, carminativa, uterina atque bezoardica, et egregie proinde adfectibus flatulentis, vitiis adpetitus atque digeſtionis, frigidisque uteri morbis, nec minus paralyſi, catarrhis capitis

pitis atque pectoris, doloribus post partum, quin ipsis febribus malignis, medentur. Dantur in pulvere ad grana aliquot, vel etiam sub forma infusi vinosi, a scrupulo dimidio ad drachmam semissem. Varias praeterea compositiones pharmacevticas ingrediuntur, nec raro quoque esculentis difficilioris resolutionis, condimenti loco, adduntur. Si in pulvere exhibentur, doses moderatae esse debent, ne viscoso suo oleo ventriculo molestiam adferant, et nauseam, vel ipsum vomitum excitent. Externe inter epithemata, unguenta et emplastra nervina, stomachalia et carminativa, immo, inter insessus uterinos recipiuntur.

§. IV.

Baccae iuniperi offic. sunt *Iuniperi vulgaris fruticosae* c. b. baccae rotundae, nigricantes, vel rectius, fusco- aut coeruleo-nigricantes, quae sub tenui pellicula pulpam fragrantem, acrem, subdulcem, aromaticam includunt, cui tres acini oblongi triangulares ingeniti haerent. Crescunt hi frutices arborescentes, sive arbores fruticosae, in plerisque regionibus septentrionalibus, et in Germania quoque nostra hinc inde, maxime autem in Vogtlandia, satis uberem earum proventum observare licet. Baccae altero demum anno ad iustam maturitatem perveniunt, hinc quovis tempore in fruticibus hisce tum fructus maturi coeruleo-nigricantes, tum virides immaturi conspiciuntur.

§. V.

Sapor, odor ac tota virtus unice in pulpa resident, quae sola ex gratis et activis *principiis resinosis*, *gummeis*, et *oleosis* composita est. No-

tandum tamen, fragrantiam et acrimoniam aromaticam praecipue ad ſubſtantiam reſinoſo-oleoſam, ſaporis vero dulcedinem unice ad partem gummeam redundare. Oleum, quod veſiculis exiguis, per pulpam diſperſis, incluſum eſt, et temporis ſucceſſu in reſinam ſiccam induratur, deſtillatione humida elicitur, et aqua ſpecifice levius, flavum, fragrantiſſimumque deprehenditur. Libra baccarum una, ſi perfectam maturitatem adeptae fuerint, circiter drachmas tres largitur. Tinctura ſpirituoſa prima coloris aurei eſt, odoris grati balſamici, ſaporis ſubacris, ſubamaricantis et aromatici. Poſt evaporationem relinquit maſſam duplicis generis, alteram nimirum flavam, ſemiliquidam, dulcem, oleoſam, alteram tenacem, reſinoſam, dentibus atque palato valde adhaerentem, ſubfuſco - viridescentem, ſaporis reſinoſi et nonnihil aromatici. Vnde liquido conſtare arbitror, quod oleum eſſentiale in baccis hiſce partim mobilius aethereum, partim craſſius, magisque viſcoſum exiſtat. Vncia baccarum una mihi maſſae utriusque, coniunctim lance examinatae, unciam dimidiam et aliquot grana ſuppeditavit. Infuſum aquoſum primum, ſi baccae integrae recipiuntur, pellucidum eſt, pallide rubrum, odoris balſamici, ſaporis balſamico - ſubdulcis, paullulum tamen nauſeoſi, et in receſſu ſubamaricantis. Sin baccae vero diſſectae adhibentur, ſolutio, etiam filtrata, poſt digeſtionem turbida ac ſordide ſublutea deprehenditur, et maiori, quam praecedens infuſum, fragrantia atque gratiori pariter dulcedine aromatica pollet. In extractis inſpiſſatis leviſſima haec differentia vix amplius animadvertitur, et maſſa utraque rob ſambuci odore aemulatur, gratumque ſaporem ſubdulcem,

cem, aromatico nonnihil remixtum, linguae imprimit. Non differt quoque quantitas, dum prior aeque, ac posterior, recepta baccarum uncia una, tres ferme drachmas pondere attingit.

§. VI.

Inter efficacissima ac plane eximia medicamenta stomachalia, carminativa, pectoralia, diuretica, uterina, antiscorbutica et bezoardica vilissimi hi fructus sibi locum vindicant, multumque auxilii, quum operationem suam blande discutiendo, abstergendo, demulcendo ac roborando absolvant, ab usu eorum in ventriculi imbecillitate, lienteria, coeliaca, adfectibus flatulentis, hydrope humido et tympanitico, dysuria, nephritide pituitoso-sabulosa, obstructione mensium, tussi, asthmate, raucedine, aliisque morbis catarrhalibus, nec minus in scabie vulgari et scorbutica, peste, ceterisque febribus malignis exspectandum est, si, pro aegritudinum diversitate, modo per se comedantur, modo sub forma infusi, cum vino aut aqua fervente parandi, exhibeantur. Vsum quoque egregium atque amplissimum sic dictum *Rob* in praxi obtinet (s), et frequentissime imprimis bolis

(s) „Hoc ipsum, FRIDERICVS HOFFMANNVS „in *Observat. physico-chymicis*, *pag. 12. scribit*, „medicinam praebet ad roborandum imbecillem „ventriculum, ad tonum restituendum deiectum „intestinalem in alvi fluxibus, ad praeservationem „a calculo, ab hydrope, praestantissimam. Commode solvitur in vino Hispanico, vel alio dulci „et potente, et cochleatim offertur post cibum „assumtum, vel ante lecti introitum. Hoc medica-

bolis et electuariis ſtomachalibus, pectoralibus et diureticis additur. Externe ipſae baccae epithemata ſicca diſcutientia, carminativa ac roborantia, nec minus ſuffimigia ac balnea uterina etc. ingrediuntur, et multum praeterea, ſi cum vino coquantur, idemque tepidum aliquamdiu in ore detineatur, in odontalgia rhevmatico - catarrhali atque ſcorbutica prodeſſe ſolent.

Cap. LXI.

De Nuce Moſchata et Mace.

§. I.

Nux moschata ſive myristica, vel *oblonga* eſt, vel *rotunda*: Illa, quae etiam *mas* vocatur, arboris ſylveſtris progenies eſt, et odore ac ſapore penitus propemodum caret; unde raro etiam, vel nunquam, ad exteros transmittitur; haec autem, quae vulgo *foemina* audit, nucleum compactum, pinguem, in ſuperficie nonnihil rugoſum, odore grato, ſapore oleoſo - aromatico, et colore foris cinereo - ferrugineo, intus pallide flaveſcente, venulis ſpadiceis diſtincto, donatum, ſiſtit, et ubique apud pharmacopoeos et aromatarios venalis proſtat.

§. II.

„dicamentum iuvat ſenes, quibus veſicae vitia et „in urinae emiſſione difficultates, nec non imbe„cillitates ventriculi et inteſtinorum valde fami„liares ſunt, et noſtra opinione hoc Rob ſuper„greditur vires olei deſtillati, quoniam illud ma„gis temperatum, hoc vero calidum eſt.

§. II.

Arbores, quae nucem hanc proferunt, in Insula Banda Indiae orientalis nascuntur, et folia, mali Persicae foliis haud dissimilia, breviora tamen, latiora et magis subrotunda, nec minus florem rosaceum, valde odoratum, habent, cui nux succedit, triplici integumento, pulposo videlicet, filamentoso, et duriori corticoso sive lapideo cincta. Integumentum primum pulposum in principio, aeque, ac apud nuces iuglandium nostrarum, viride est, deinde autem maturitate superveniente, hinc inde maculas flavopurpureas sortitur, ac sensim dehiscit; quo facto, secundum integumentum, sive cortex filamentosa, aut potius ramoso - reticulata, pinguis, oleosa, purpurea, odoratissima, quae *Macis* est, in conspectum prodit. Haec putamini tertio duriori, quod nucem ipsam proxime ambit, solummodo laxe adhaeret, ac facile proinde detrahitur. In principio, uti vix dictum fuit, macis purpurei coloris est, postea autem, quando nimirum aëri libero exponitur, et blando calore siccatur, flavum induit. Nuces maturae, remoto duplici hoc integumento, tandemque diffracto putamine duriori, eximuntur, et, postquam per horas aliquot in saturata aqua calcis vivae maceratae, atque obiter iterum aqua pura ablutae fuerunt, siccantur, ut diutius a corruptione immunes persistant. In India persaepe pariter integri fructus, virides tamen ac paullo iuniores, saccharo condiuntur, quoniam ita praeparati diutissime perdurant, et saporis non minus atque odoris suavitate, quam egregia etiam virtute analeptica, stomachali et aphrodisiaca sese commendant.

§. III.

§. III.

Ad formandam nucis myristicae mixtionem *partes terreae*, *gummeae*, *resinosae* et *oleosae* concurrunt. Partes terreae, quae dimidiam ferme ponderis partem constituunt, per se inertes sunt, sub unione vero cum reliquis principiis ad augendam virtutem subadstrictoriam aliquid conferunt. In substantia fixa gummea solitaria parum quoque activitatis deprehenditur, et inspissatum igitur extractum aquosum, quod, adsumta una nucum uncia, circiter drachmas duas et scrupulum unum pendet, debilissimum saltem odorem spirat, et adeo debili quoque sapore balsamico-subamaricante pollet, ut simplex inde vix amplius cognosci queat. In extracto spirituoso primo, resinoso magis, quam gummeo, maiorem quidem virtutem delitescere, odor fortis specificus et sapor amaricans, aromaticus atque subadstringens testantur, praecipua nihilominus odoris, saporis, ac virium ratio ad oleum essentiale redit, quod duplicis generis est, alterum nempe *crassius*, *unguinosum*, alterum *subtilius*, *aethereum*. Hoc destillatione humida elicitur, et in integra nucum libra circiter unciam dimidiam vel drachmas quinque pondere aequat; illud vero exprimitur, et tanta copia adest, ut plerumque quatuor, quinque, immo sex, unciae colligantur. Quando hoc posterius aqua tepida aliquamdiu lavatur, et residuum postea spiritu vini rectificatissimo extrahitur, portio liquidior, flava, pinguis, odorata, penitus separatur, nihilque remanet, nisi massa solidior, insipida, inodora, sevum aut potius ceram albam colore ac consistentia aemulans, nec in aqua amplius, nec spiritu vini solubilis, quae parandis balsamis spissiusculis externis creberrime excipien-

pientis loco inservit, et ideo etiam *Mater balsamorum* vocatur. Silentio quoque praetermittere nequeo, olei aetherei destillati moleculas diversae subtilitatis et diversae pariter gravitatis specificae esse, idemque eapropter aquae partim innatare, partim in eadem fundum petere.

§. IV.

Macis ab ipsa nuce myristica, intuitu principiorum, vix discrepat, praeterquam, quod *oleum essentiale aethereum*, et *fixa substantia resinosa* mixtionem paullo maiori quantitate ingrediantur, et haec in uncia una circiter ad drachmas duas et grana sedecim, illud vero in libra integra ad drachmas quinque, immo sex, pondere adscendat. Notandum tamen, partem resinosam nunquam perfecte puram obtineri, sed multis particulis oleoso unguinosis, sub extractione cum spiritu vini simul solutis, nec evaporatione prorsus auferendis, remixtam esse. In parte gummosa nil singulare quaerendum est, eademque, seorsim considerata, tota ferme iners deprehenditur, ac valde debili saltem sapore balsamico - subamaricante, non amplius tamen specifico, gaudet.

§. V.

Eminent bina haec simplicia inter medicamenta aromatica, et frequentem usum, ob vires suas roborantes, stomachales, carminativas, cephalicas, cardiacas et uterinas, in multis morbis, ex humorum viscositate, partiumque solidarum flacciditate oriundis, maxime autem in adpetitus atque digestionis vitiis, adfectibus frigidis flatulentis, vomitu, lienteria, coeliaca, aliisque profluviis alvinis, torminibus ventris, nec

minus

minus in palpitatione cordis, ſyncope, debilitate memoriae, paralyſi, vertigine, atque cephalalgia ſtomachali, ſuppreſſione menſium, fluore albo, prolapſu uteri atque vaginae, ſterilitate, torpore venereo etc. inveniunt. Macis paullo calidiorem indolem poſſidet, ac confortando imprimis, commovendo et diſcutiendo operationem ſuam exercet; nux myriſtica vero, quae temperatior exiſtit, praeter diſcuſſionem, commotionem etc. blandam quoque adſtrictionem praeſtat. Adduntur condimenti loco eſculentis, vel manducantur, vel vino infunduntur. Nux moſchata interdum quoque, nunc ſibi relicta, nunc antea paullulum toſta, inter pulveres recipitur. Doſis in genere a granis aliquot ad drachmam ſemiſſem adſcendit. Externe ad ingredientia emplaſtrorum, nervinae, cephalicae, ſtomachalis atque carminativae virtutis, pertinent, et ſubinde etiam decocta vulneraria vinoſa atque unguenta ingrediuntur. Olei deſtillati et expreſſi uſus, qui late quoque patet, in libris pharmaceuticis videndus eſt.

Cap. LXII.

De Pipere, Cubebis, et Amomo ſpurio.

§. I.

In Officinis noſtris pharmaceuticis triplex PIPERIS ſpecies proſtat, PIPER videlicet ROTVNDVM NIGRVM, ſive *Melanopiper*, PIPER ROTVNDVM ALBVM, ſive *Leucopiper*, et PIPER LONGVM, ſive *Macropiper*. Piper nigrum grana ſiſtit rotunda, rugoſa, nigricantia, minoris ferme piſi vulgaris magnitudine, odore fragrante,

grante, et ſapore valde acri ac fervido aromatico praedita. Planta, quae in plerisque Indiae orientalis locis, maxime autem in Malabaria, Inſulisque Sumatra, Iava, Sunda, etc. naſcitur, ſarmentoſa eſt, volubilis, hederae arboreae inſtar, arbores aliasque plantas, immo perticas, in terram defixas, ſcandens. Folia eius ampla, valde nervoſa, ovata, anterius tamen cuſpidata, et flores, in ſpicam diſpoſiti laxiorem, monopetali, campaniformes eſſe dicuntur. Baccae brevibus inſident petiolis, et aggregatione ſua, fere inſtar fructuum groſſulariae non ſpinoſae, racemos, arctiores tamen, ex triginta, quadraginta, quinquaginta, immo pluribus granis compoſitos, formant. In principio virides ſunt, et aequali ſuperficie, deinde rubrae evadunt, tandemque, ad perfectam nempe maturitatem perductae, decerptae, ac ſoli per aliquot dies expoſitae, nigreſcunt, et rugoſitatem aliquam contrahunt.

§. II.

Grana *Piperis albi* a praecedentibus figura orbiculari, magnitudine, odore et ſapore parum vel nihil differunt, non rugoſa tamen ſunt, ſed laevia, compactiora, gryſeo-albicantia. Circa originem eorum Scriptores diſſentiunt: Alii enim, Piper album a nigro ſola maturitate diſcrepare, opinantur; alii iſtud ex Pipere nigro arte produci, nihilque aliud eſſe contendunt, niſi piper nigrum, macerationis temporariae et agitationis beneficio in aqua dulci aut ſalſa marina decorticatum, et alii denique illud a diverſa quidem planta, non genere tamen, ſed ſpecie ſaltem nonnihil a priori diſtincta, provenire ſta-

tuunt (t). Pro meo iudicio ſententia poſtrema rationi et experientiae magis, quam reliquae, conſentanea eſt, eidemque proinde ſubſcribere nullus dubito.

§. III.

(t) „Quidam, HEISTERVS *in Diſſertat. de Pi-„pere, pag. 10. ſcribit*; ope muriae corticem inde „(*a Pipere ſcilicet nigro*) ſeparari, atque ſic album „ex nigro praeparari perhibent, ſed ſine ratione. „Verum GARCIAS (in Hiſtor. aromat. Lib. I. „pag. 22), et STAPELIVS contrarium ſuſtinet, „docetque (Comment. in Theophraſt. p. 1180), „haec duo piperis genera omnino a diverſis pro-„venire plantis, quae vero tam parum differrent, „ut vitis baccis albis et nigris, quae ante fructus „maturos vix diſtingui poſſent, refertque STA-„PELIVS, ſe a nautis, et navigantibus, qui ex „India orientali redierunt, utriusque huius pipe-„ris ramulos et racemos integros accepiſſe, bac-„cis maturis onuſtos, qui illos ſecum ex India illa „attulerant, ubi non ſolum ex illis intellexit, ho-„rum ramulorum plantas, unde eos decerpſerunt, „revera diverſas eſſe, et alteras piper nigrum, al-„teras album, ſine omni praegreſſa praeparatione „et ſine omni arte proferre, ſe ipſum quoque, quod „diſtinctae ſint plantae, ex ipſis illis ramulis ſatis „perſpicue cognoſcere potuiſſe, ſcribitque inſu-„per, ſe ex illis peregrinantibus intellexiſſe, bac-„cas utriusque huius plantae principio, et quando „nondum maturae ſunt, virides eſſe, poſtea vero „illas rubrum, et poſtquam ſiccae fiunt, nigrum, „has autem album colorem induere, forte ſicuti „in ribeſiis videmus, baccas eorum immaturas „omnes virides eſſe, poſtea autem quando matu-„reſcunt, vel album, vel rubrum, vel etiam ni-

„grum

§. III.

Piper longum forma plane ſingulari gaudet, fructumque exhibet ſiccum, durum, teretem, cylindraceum, unciam aut ſesquiunciam circiter longum, coryli, aut rectius, betulae iulum figura ſua quodammodo aemulantem, ex numeroſis granulis minoribus, papaveris aut ſinapi ſemina magnitudine aequantibus et vermiculato plexu diſpoſitis, compactum, coloris gryſei, odoris aromatici, ſaporis acerrimi, urentis. Planta praecedentibus, quae piper rotundum nigrum et album proferunt, creſcendi quidem modo haud diſſimilis eſſe dicitur, folia tamen dilutiori viriditate gaudent, nec ovatam, ſed cordatam figuram obtinent. Naſcitur in Iava pluribusque Indiae orientalis locis, et in Bengala imprimis uberior eius proventus obſervatur.

§. IV.

Quoad naturam, principia activa et vires medicas, deſcriptae tres piperis ſpecies conveniunt,

 ac

„grum colorem induere, pro diverſo illarum „plantarum ſive fruticum genio, quae ſpecie dif„ferunt, vel, ut aliis magis placet, tantum unius „ſpeciei varietates ſunt. Ita ut haec duo pipera „quidem ad unum revera genus pertineant, quia „ſibi invicem et foliis, et modo creſcendi, et bac„cis, excepto colore, ſimiles ſint, adeoque non „niſi ſpecie, ſicuti ribeſia, diverſi coloris fructibus „tantum a ſe invicem differant: Rariores vero „eſſe plantas piperis albi in India, quam nigri, „ita ut in Malavar illud non niſi Magnatum men„ſis, teſte Garcia, inferatur, qui hoc etiam nigro, „aliter quam Dioſcorides fecit, multum praefert, „libro citato pag. mihi 89 etc.„

ac ſola tantum acredo fervida in pipere longo paullo maior, quam in utroque rotundo, exiſtit. *Principia activa* partim oleoſa, partim *gummeo-reſinoſa* ſunt. Oleum eſſentiale aethereum, quod aquae conſtanter innatat, et pallide aureo colore donatum cernitur, piper odore quidem et ſapore prodit, immo ſolum odoris ſpecifici rationem continet, non acerrimum tamen, uti HEISTERVS, in *Diſſertat. allegata*, *pag. 31.* retulit, ſed adeo potius temperatum eſt, ut guttula deguſtata lenem duntaxat ac gratam acrimoniam aromaticam, citra ullum moleſti ardoris aut mordacis puncturae ſenſum, linguae ceteriſque oris partibus imprimat, quid? quod, aqua deſtillata, etiamſi piper valde redoleat, multasque, ſeparatione peracta, moleculas oleoſas retineat, acredine prorſus deſtituta ac pene inſipida deprehenditur. NEVMANNVS ex integra piperis nigri libra, ſub deſtillatione humida, olei drachmas duas cum ſemiſſe prodire perhibet (u): Attamen, aſſenſum illi in hac parte praebere nequeo. Allegatus HEISTERVS enim ex libra una vix drachmam impetravit, et ego pariter quatuor ſolummodo ſcrupulos ex aequali quantitate elicere potui: Credo tamen, in mixtione piperis plus olei hoſpitari, quoniam ſub deſtillatione et ſeparatione multum receptaculo et vitro hypocleptico adhaeret, multumque etiam, uti antea dictum, in aqua remanet.

§. V.

Non reſidet quoque fervida piperis acredo in parte eius gummea, ſed unice in ſubſtantia reſinoſa quaerenda eſt. Nam portio gummea (prius tamen extracta reſinoſa), iterata aquae ſimpli-

(u) *L. cit. pag. 985.*

ſimplicis infuſione ſeparata, odore, ſapore et virtute penitus ferme caret, immo, ipſa infuſa et extracta aquoſa prima, licet aliquam ſubſtantiae reſinoſae partem, intimius gummoſae implicitam, ſimul contineant, debilem duntaxat ſaporem acrem, debilemque odorem aromaticum poſſident: Infuſa contra et extracta ſpirituoſa linguam, palatum, fauces ac labia tantopere urunt ac pungunt, ut inflammatio fere metuenda ſit. Ardor quoque ſatis diu perdurat, et magna ſalivae viſcidae copia elicitur. Notandum tamen, piper longum in hoc paſſu piper nigrum rotundum, et hoc iterum album nonnihil ſuperare. Quantitates ſubſtantiae reſinoſae ac gummeae in triplici ſpecie parum differunt, et uncia piperis una plerumque drachmam unam et grana aliquot extracti primi ſpirituoſi, et dimidiam ferme unciam extracti aquoſi primi largitur.

§. VI.

Ad calidiſſima ac potentiſſima medicamenta aromatica, quae vehementer partes ſolidas urendo ac pungendo, valideque humores attenuando operantur, piper referri meretur, adeoque magnam ſub uſu interno circumſpectionem poſtulat. Conducit ſaltem ſubiectis frigidis phlegmaticis, nocet vero ſiccis, cholericis, plethoricis, et in iis itaque morbis ſolummodo locum invenit, qui ex humida partium ſolidarum flacciditate, et frigida, mucida, craſſa, humorum dyſcraſia naſcuntur. Specifice imprimis convenit in vitiis digeſtionis, ex collecta copioſa ſaburra pituitoſa oriundis, nec minus in refractaria febre quartana, cachexia, oedemate membrorum, catarrhis rebellibus, fluore albo diuturno etc. multumque etiam in principio hydropis

utricularis prodesse creditur. Piper rotundum nigrum frequentissime, album rarius, longum vero nunquam, apud nos cibis condimenti loco additur. In medicina autem usus longi et rotundi utriusque aeque frequens est. Datur in infuso vinoso, rarius in pulvere, et si in substantia illud adsumere placet, integra rotundi grana, et longum grossiuscule saltem contusum, deglutire praestat. Subtilis enim piperis pulvis ventriculi rugis altius immergitur, et facile, dum pertinaciter adhaerescit, eminenti ardore suo inflammationem, aliaque prava pathemata, praesertim apud subiecta sicciora ac sensibiliora, producere valet. Dosis semper moderata esse, et a paucis granis ad dimidium solummodo scrupulum adscendere debet. Externe cataplasmata et emplastra rubefacientia, nec minus pulveres et decocta, in paralysi linguae, laxitate uvulae, intumescentia glandularum salivalium, odontalgia frigida catarrhali etc. adhibenda, ingreditur.

§. VII.

A pipere ordinario CVBEBAE OFF. sive *Cubebae vulgares* C. B. *Cubeben*, *Hauptkörner*, forma et indole non adeo multum discrepant. Baccae enim rotundae sunt, magnitudine piperis granis nunc aequales, nunc paullo maiores, rugosae, caudatae, seu tenui pediculo instructae, coloris fusci, vel albicantis, vel fusco- aut gryseo-nigricantis, odoris fragrantis, saporis aromatici ac valde acris. Cortex scabra exterior nucleum rotundum, laevem, compactiorem, foris fusco-rufescentem, intus albicantem, includit, et acrior propemodum, quam ipse nucleus, deprehenditur. Nonnulli, quod addere placet, cubebas etiam *Piper caudatum* vocant. Adferuntur ex India orientali, et

et copiosius imprimis in regno Pegu, Insulisque Ceylon et Iava proveniunt. Planta, quam HERMANNVS itidem ad frutices scandentes atque volubiles refert, specie saltem, non genere, a planta pipifera, differre dicitur.

§. VIII.

Valde activa *principia oleoso-resinosa* in mixtione fovent: Activa, inquam, oleoso-resinosa; *gummea* quippe *substantia*, licet largiori iis quantitate, quam resinosa, inhaereat, aeque, ac in praecedentibus simplicibus, admodum iners reperitur, et debilem suum odorem, debilemque saporem subacrem atque amaricantem paucis quibusdam particulis oleosis, post evaporationem infusi aquosi primi in extracto relictis, partim etiam mixtis miculis nonnullis resinosis debet. Oleum essentiale aethereum, quod parca saltem quantitate sub humida destillatione elicitur, suaveolens est, et indole temperata piperis oleo non dissimile existit. Hoc igitur praecipuam fragrantiae, substantia fixa resinosa autem praecipuam acredinis rationem in se continet. Nam infusa et extracta spirituosa ipsas cubebas specifico sapore acri, aromatico et amaricante perfecte produnt, immo extractum mixtum resinoso-gummeum, post olei destillationem in vesica aut cucurbita residuum, pristinam cubebarum acredinem linguae imprimit, et fragrante saltem odore aliquantulum orbatum deprehenditur. Vncia cubebarum una plerumque drachmas duas cum semisse extracti primi spirituosi, et drachmas tres extracti aquosi primi largitur.

§. IX.

Mucum, aliosque humores viscidos cubebae potentissime dissolvunt, ac vegetam in solidis

oscillationem, moderatiorem tamen quam piper vulgare, excitant; hinc inter pectoralia quoque, anticatarrhalia et stomachalia medicamenta eminent, et magnam imprimis efficaciam in tumore glandularum salivalium, laxitate uvulae, paralysi linguae, raucedine refractaria, tussi, dyspnoea, asthmate, catarrho suffocativo, a tenaci pituita, partiumque solidarum flacciditate oriundis, nec minus in cephalalgia et hemicrania rhevmatico-catarrhali, susurro aurium, adfectibus soporosis, rebelli febre quartana, cruditatibus ventriculi pituitosis, vertigine stomachali, cachexia, hydrope ascite recentiori etc. monstrant. Plerumque per se manducantur, vel vino infunduntur, vel grossioribus pulveribus immo herbae Nicotianae, in fumum vertendae, modica quantitate miscentur. In substantia a granis aliquot ad scrupulum semissem, in infuso autem a scrupulo uno ad drachmam integram exhiberi possunt.

§. X.

Piperi et Cubebis, ob magnam naturae analogiam, AMOMVM SPVRIVM, quod alias etiam *Piper Tavasci*, *Piper Chiapae*, *Pimenta de Chapa*, et adhuc frequentius *Piper Iamaicense* adpellatur, commode pariter hoc loco iungi posse censeo. Arbor, quae hunc fructum, mox uberius describendum, profert, in variis Americae regionibus, maxime autem in Insula Iamaica, nascitur, et LINNAEO *Myrtus foliis alternis*, SLOANIO *Myrtus arborea aromatica foliis laurinis latioribus et subrotundis* audit. Baccae maturae nigrae sunt, splendentes, in parte superiori parva corona instructae, iuniperi baccis adhuc maiores; immaturae vero, quas incolae

lae ordinario decerpere et aliorſum transmittere conſueverunt, minores paullo, viridesque reperiuntur, et ſub exſiccatione demum ad ſolem primo flavum, tandemque fuſco-nigricantem colorem adquirunt. Sub cortice pulpam ſubviridem, quae binos acinos continet, includunt, et odore denique atque ſapore ſuo caryophylla aromatica, immo nonnihil ſimul nucem moſchatam, cinnamomum, piper, et baccas iuniperi aemulantur.

§. XI.

In Anglia hoc piper Iamaicenſe magni aeſtimatur et frequentiſſime, propter indolem paullo temperatiorem maioremque ſaporis et odoris gratiam, piperis vulgaris loco, ad cibos condiendos adhibetur, tutiorisque praeterea uſus medici eſſe creditur. Principia eius activa magis cum principiis caryophyllorum, quam piperis ordinarii, conveniunt, acredo tamen, quae in *parte fixa reſinoſa* potiſſimum latet, multo remiſſior deprehenditur. Quod *eſſentiale* autem *oleum aethereum* attinet, cuius dimidia circiter drachma ex integra libra ſub deſtillatione humida prodit, illud intuitu odoris, ſaporis ac gravitatis ſpecificae, genuino oleo caryophyllorum valde analogum eſt. Ad bina haec principia vires medicae quae aeque, ac in pipere et caryophyllis, calefacientes, roborantes, ſtimulantes, ſtomachales, carminativae etc. ſunt, unice redeunt. In *parte fixa gummea* enim, quae pura ac penitus a moleculis reſinoſo-oleoſis liberata, admodum inertem ſaporem poſſidet, nulla virtus ſingularis quaerenda eſt, licet in uncia cocculorum una duas ferme drachmas pondere ſuo aequet, et reſinoſam ideo, cuius una circiter drachma inde ſeparari poteſt, quantitate ſuperet.

Cap. LXIII.

De Cardamomo.

§. I.

In Officinis nostris pharmaceuticis utplurimum quidem tres CARDAMOMI, *strictius sic dicti*, species, *Cardamomum* nempe *longum maius*, *rotundum* sive *medium*, et *longum minus* BONTII, venales prostant; postrema tamen species, propter odorem ac saporem gratiorem, potissimum in usum medicum trahitur. Praecipuum caeteroquin distinctionis memoratae fundamentum in diversa capsulae seminalis magnitudine ac forma quaerendum est. Nam capsulae seminales *Cardamomi longi maioris* siliquosae, graciles, triquetrae, striatae, fractu contumaces, sesquiuncialis plerumque longitudinis, coloris subfusci dilutioris, ad gryseum ac pallide lutosum vergentis, sunt, ac grana pressa, angulosa, ex albo rufescentia, et sapore atque odore debili aromatico praedita, continent. *Cardamomum rotundum* seu *medium* BONTII et *Officinarum*, folliculos sistit rotundos, ex albo rufescentes, in quibus tria tantum grana maiuscula gryseo-fusca, in latere externo inaequalia atque sphaeroidea, in interno plana et magis minusve depressa, firmiter tamen, interiecta pellicula alba, invicem cohaerentia, et corpus globosum compositione sua formantia, latent. Penetrante haec grana sapore et odore aromatico - camphorato gaudent, et utroque celebre *oleum Caieput* valde aemulantur. *Cardamomum* denique *longum minus* siliquas exhibet triquetras, longo maiori multo breviores, pallide subluteas, in tria loculamenta distinctas, quibus semina seu granula angulosa, rugo-

rugosa, fusca, aut fusco-nigricantia, aut luteo-rubentia, odoris grati, saporis acris, aromatici et lenissime duntaxat camphorati, includuntur. Quamdiu haec grana in siliquis suis delitescunt, praestantiora sunt et obscurioris coloris; exemta vero ac magis siccata intra breve tempus multum de virtute sua amittunt, et colorem rufo- aut subluteo-albicantem sortiuntur.

§. II.

Singulae hae Cardamomi species ex India orientali, ubi in regionibus Cananor, Calecut et Cochin China praecipue crescunt, adferuntur, et plantae etiam, quae illas gignunt, celsitudine tantum et fructus seu capsulae seminalis figura ab invicem discrepare dicuntur. Cardamomum minus, quod in *Horto Malabarico Elettari* vocatur, a STEPH. FRANCISCO GEOFFROY, ex Opere laudato, in *Materia medica* (x), sic describitur: „Radix est oblonga, unciam aut sesquiunciam „crassa, geniculata, tortuosa, albicans: ex lateribus innumeras fibrosas emittit radiculas, „quibus veluti pedibus late proserpit. Caules, „qui e radice emergunt, rotundi, glabri, virentes, latum ferme pollicem suo emetiuntur diametro: stipite simplici, instar Arundinis, cuius „texturam aemulantur, surgentes ad duodecim „circiter pedum altitudinem, albicante vappidaque medulla, lignosis filamentis instructa, farcti, „foliorum basi, quae superioribus radicum geniculis innititur, theciformibus suis involucris insistunt. Folia magna, quatuor scilicet spithamas longa, quatuor uncias lata, viridia, parallelis exilibusque venis striata, cum costa media in adversa parte viridi diluta, in obversa vi- „ridio-

(x) *Tom. II. pag. 369.*

„ridiore; odore et ſapore forti, ſubacri, aro-„matico. Praeter caulem arundinaceum, ex „radicum geniculis ſub terra deliteſcentibus, plu-„rimae prodeunt gemmae cuſpidatae, virideſcen-„tes, quae in ſurculos ſeſquiſpithamam longos „excreſcunt; ſuntque illi ſuccincti, geniculati, „in articulis gaudentes foliaceis vel membrana-„ceis integumentis, quae ſicca ex albo rufeſcunt, „et e commiſſuris laterales ſimplicesque pedun-„culos eructant, qui ſub folioſis capſiformibus-„que tegumentis (quibus arcte veſtiuntur) flo-„rum fructuumque germina recludunt. Flores „uni fructigero racemo, vel radicali ſurculo plu-„res, plerumque tres quatuorve, eiusdem oblon-„gis foliolis veluti capſulis involuti, primum ap-„parent: hoc autem aperto involucro, tetrape-„talus viſui ſeſe offert flos, cuius tria petala ma-„gnitudine conveniunt, oblongo-anguſta, viri-„di-albicantia, membranoſa; quartum, quod „prioribus ex adverſo iacet, tenui ſtylo lingula-„que donatur, paullo latius ac minus oblongum „eſt, interius ſitum, et viride: lingula oblongo-„anguſta eſt, craſſiuſcula, interiore facie, quae „intimo foliolo ex adverſo opponitur accumbit-„ve, ſulco ſtriata, in ſupremo apice bifida, di-„lute rubeſcens, ſuoque ſulco exilem candican-„tem ſtylum, qui in tenue planumque deſinit ca-„pitulum, recipit. Floris vigore ceſſante, com-„plicantur petala fructuum apicibus perpetim in-„ſidentia, calyxque in fructum intumeſcit, qui, „ubi adoleverit, in orbem diſtenditur, convolu-„tis florum foliis etiamnum comatus. Fructus „radicalibus fructipromisque racemis appendent, „qui uvis et forma et ſapore haud perperam aſſi-„milantur; orbiculati enim ſunt, et grate ſub-„acidi, viridi, craſſiuſculo, carnoſo, aqueoque „cor-

„cortice obducti, ſtriis admodum tenuibus iuxta „longitudinem pertexti: in tres dividuntur locu„los cancellatim diſtinctos, ita ut quodlibet in„terſepimentum in ſui medio membranacea fibril„la biſecetur, ſicque ſeminum conceptacula effi„ciuntur. Semina triangularia, aromatica, ru„fa, ſex ordinibus diſpoſita, preſſis planisque „lateribus fructus inſident, et medio ſtylo trigo„no, cui mediante membranaceo ſepto affigun„tur, cuſpidibus ſuis adhaereſcunt. Fructus ma„turi, debito tempore lecti in aprico exſiccantur „ſolo, ubi cortex, qui primo craſſus eſt viridis„que, extenuatur et ex rufo albeſcit etc.„

§. III.

Praeter copioſas *partes terreas*, cardamomi grana *principium camphorato-ſpirituoſum*, *oleum aethereum*, et *fixam ſubſtantiam reſinoſam* ac *gummeam* in mixtione ſua continent; virtus tamen elemento oleoſo et camphorato-ſpirituoſo, et quoad partem quoque ſatis acri atque urenti principio fixo reſinoſo adſcribenda eſt; ſubſtantia gummea autem tota propemodum iners deprehenditur. Ex libra una civili granorum Cardamomi minoris, teſte NEVMANNO (y), drachmae quinque aut ſex, et ex aequali quantitate Cardamomi rotundi, ſicuti ipſe expertus ſum, circiter drachmae tres olei humida deſtillatione eliciuntur; in granis Cardamomi longi maioris autem tanta eius penuria reperitur, ut ſumtus deſtillationis compenſare nequeat. Oleum, ex rotundi aeque, ac longi minoris cardamomi granis prolectum, aqua quidem ſpecifice levius, flaveſcens, fragrans et acre aromaticum eſt, prius tamen

(y) *In Praelect. chemico-pharmaceuticis, p. m. 668.*

tamen multo fortiorem odorem ac ſaporem camphoratum obtinet, et utroque celebre oleum Caieput tantopere aemulatur, ut aliqui, hoc ipſum ex granis cardamomi rotundi in India deſtillari, certo crediderint: attamen vero ſententiam illam minime conſentaneam eſſe, quondam in *Diſſertatione de Oleo Kaiuput* fuſius demonſtravi.

§. IV.

Grana cardamomi minoris non tantum ad praeſtantiora ciborum condimenta ſpectant, ſed activis etiam medicamentis cephalicis, cardiacis, ſtomachalibus, carminativis et uterinis calidioribus accenſentur, et in vomitu igitur pituitoſo, imbecillitate ventriculi, adfectibus frigidis flatulentis, palpitatione cordis, lipothymia, vertigine, ſuppreſſione menſium ac pluribus morbis, a partium ſolidarum laxitate, et dyſcraſia lymphae mucida potiſſimum oriundis, haud contemnendum perſaepe auxilium ferunt. Interne plerumque ſub forma infuſi vinoſi adhibentur, et crebro pariter inter pulveres groſſiuſculos, morſulos, electuaria et pilulas recipiuntur. Grana cardamomi rotundi praecedentibus adhuc potentiora ſunt, iisdem tamen virtutibus gaudent, et, tanquam medicamenta, eodem quoque modo uſurpantur, inter condimenta ciborum autem, ob ſaporem nimis camphoratum, rarius locum inveniunt. Grana denique cardamomi longi maioris intuitu uſus medici vix annotationem merentur, ac propter inertiam ſuam commode ex Officinis exulare poſſent.

§. V.

Expoſitis hactenus Cardamomi ſtrictius ſic dicti ſpeciebus etiam CARDAMOMVM PIPERATVM

TVM

TVM CORDI, quod Scriptorum plerique etiam *Melegettam*, *Meleguettam*, *Maniguettam*, et *Grana paradisi* vocant, addi meretur. Sistit hoc grana seu semina angulosa, cardamomi minoris granis maiora, coloris extrinsecus fusci aut subfusco - rufescentis, intus albi, odoris aromatici, et saporis, aeque propemodum, ac piperis grana, acerrimi ac valde urentis. Adfertur ex Guinea, Madagascar, Ceylona etc. et planta, quae istud generat, LINNAEO *Amomum caule racemoso* audit. Capsulae folliculosae, quibus haec grana includuntur, tumidae, globosae atque subrubrae sunt, et ovum columbinum magnitudine superare dicuntur; unde a nonnullis quoque haec cardamomi species *Cardamomum maximum* adpellatur.

§. VI.

A pipere rotundo, intuitu naturae, principiorum ac virium, grana paradisi parum recedunt, et paullo duntaxat temperatiora sunt. Activitas eorum non tantum ad *oleum essentiale aethereum* et *fixam partem resinosam*, sed ad *gummeam* pariter *substantiam* redit. Nam extractum aquosum primum, obscure ac sordide fuscum, in superficie albis maculis passim distinctum, satis acrem ac fervidum saporem possidet; licet infuso et extracto spirituoso primo in hac parte non aequiparandum sit: quippe quae urentem atque acerrimum saporem gustus organo imprimunt. Ex uncia una circiter drachmam unam et grana aliquot extracti aquosi, et drachmam unam scrupulumque semissem extracti spirituosi primi impetravi. Notandum tamen, me extractioni non grana contusa, sed integra adhibuisse.

§. VII.

§. VII.

Militant magis inter condimenta ciborum, quam medicamenta, piperi rotundo nihilominus in casu quocunque substitui, et eodem quoque modo in usum trahi possunt. Nonnulli, semina haec inter grana piperis et cardamomi minoris, respectu virtutis, medium quasi locum tenere, et hisce potentiora, illis remissiora esse, non sine ratione credunt.

Cap. LXIV.

De Araco aromatico.

§. I.

Aracus aromaticus, vulgo *Vanilla* et *Vaniglia* dictus, siliqua est paullulum compressa, angusta ac pene teres, sex circiter uncias longa totidemque lineas lata, nonnihil rugosa, molliuscula ac valde pinguis oleosa, fragilis nihilosecius et exterius quasi coriacea, intus vero pulpa subrufa et innumeris seminibus minutissimis, nigris, splendentibus, referta, coloris rufescentis, saporis pinguis subacris, aromatici, odoris fragrantissimi, ac balsami Peruviani odori simillimi. Tanta, quod addere expedit, memorata odoris fragrantia, praesertim in siliquis recentioribus, reperitur, ut cerebrum nonnihil turbet, et apud subiecta plethorica ac cholerica capitis dolorem excitet; unde parca etiam dosi Choccolatae cuius ingrediens satis gratum persaepe constituit, misceri debet.

§. II.

Planta, quae odoratos hosce fructus siliquosos foeneratur, in regno Mexicano ac Peruano crescit,

crescit, et RAIO *Volubilis siliquosa Mexicana foliis plantaginis*, LINNAEO *Epidendron foliis ovato-oblongis, nervosis, sessilibus, caulinis, cirrhis spiralibus* dicitur. Scandit arbores et truncum ramosque earum amplectitur. Folia habet, plantaginis quidem foliis forma sua haud dissimilia, longiora tamen, pinguiora, et saturatius virentia. Flores, quibus siliquae descriptae succedunt, colore nigricante gaudent. In Insula San-Dominicana etiam Vanigliae species, a PLVMIERIO uberius descripta, nascitur; ast valde haec ipsa quoad florem et fructum a legitima Mexicana ac Peruana discrepat. Vanilla enim San-Dominicana flores fert ex albo subvirides, siliquasque odoris plane expertes; Mexicana vero ac Peruana flores, uti dictum, nigricantes et siliquas fortiter ac grate olentes generat.

§. III.

Principio spirituoso ac *resinoso-oleoso*, quod totum spiritu vini extrahi potest, hae siliquae admodum turgidae sunt, et *siccum* quoque *sal volatile oleosum*, floribus benzoinis analogum, in naturali mixtione sua continent. Postremum hoc principium activum sub tempestate calidiori nonnunquam sponte secedit, et sub pulveris tenerrimi salini forma ad superficiem extruditur. Tacitus caeteroquin praeterire nequeo, siliquas hasce, ob indolem suam nimis pinguem atque oleosam, corruptioni adeo obnoxias esse, ut diu conservari aut aliorsum per mare transmitti nequeant, nisi totae subtili sacchari Canariensis pulveri immergantur, et contra aëris liberioris accessum probe defendantur.

§. IV.

Virtute quidem calefaciente, diſcutiente, roborante, ſtomachali, carminativa et emmenagoga Vaniglia pollet, ac commode igitur et cum emolumento, in morbis variis, electuariis, ac morſulis addi, vel ſub tincturae etiam aut infuſi vinoſi forma interne uſurpari poſſet, rariſſime nihilominus in uſum medicum trahitur, ſed ſubinde tantum, ſicuti antea pridem dixi, Chocco-latae ingrediens conſtituit, et eum in finem modica quantitate miſcetur, ut gratum illi odorem balſamicum conciliet, et ſebaceam ſimul pinguedinem nucleorum cacao aromatica ſua indole nonnihil corrigat.

Cap. LXV.

De Caſtoreo.

§. I.

Castorevm ſive castorivm, *Biebergail*, adhuc integrum, hoc eſt, nondum in fruſta diſſectum, duos folliculos glanduloſo-membranaceos denotat, oblonge rotundos, in inguinibus Caſtoris (z), ovi gallinacei, immo interdum

(z) Caſtor, qui etiam *Fiber*, itemque *Canis Ponticus*, germ. *Bieber*, dicitur, amphibium quadrupes eſt, pilis molliſſimis, coloris partim fuſci, partim gryſei, veſtitum, ac plene adultum Suis ſex circiter menſium magnitudinem habet. Capite, quod dentibus longis et acutis armatum eſt, murem Alpinum, vel lutram, cauda vero, quaſi ſquamoſa et ordinario pilis denudata, piſcem refert.

dum anserini, magnitudine, naturaliter prognatos, paullulumque post excisionem brevi fumigatione in camino exsiccatos, adeoque nonnihil corrugatos, intus materia pingui oleosa, melleae in principio consistentiae melleique coloris, hinc inde instructos, valde graveolentes, coloris flavo-fusci, vel rubro- aut fusco-nigricantis, saporis subacris et amaricantis nauseosi.

§. II.

Folliculi hi sive bursulae, quas Veteres et nonnulli pariter neotericorum pro testiculis castorum falso habuerunt, et germanico proinde idiomate *Biebergail* adpellarunt, apud castores mares aeque, ac feminas reperiuntur, et peculiaris substantiae corpora sunt, a testiculis plane diversa. Veri enim testes, apud castores mares obvii et ovum columbinum magnitudine vix aequantes, specifico castorei odore et sapore penitus destituuntur. Texturam praeterea vasculoso-tubulosam obtinent, et ita intra abdominis cavitatem locati sunt, ut citra necem animantis exscindi nequeant; memorati folliculi autem utrinque in inguinibus, alter nimirum in dextro, alter in sinistro inguine, statim sub cute excrescunt, nec ullo modo cum mentula communicant. Praeter binos hosce folliculos maiores, duo adhuc minores adsunt, qui mera tamen pinguedine repleti inveniuntur.

fert. Pedes breves sunt, anterioresque melis vel canis, posteriores anseris vel oloris pedibus non dissimiles deprehenduntur. Conf. HILSCHERI *Dissertat. de Castorii natura et genuino in praxi medica usu, pag. 5.*

§. III.

Laudata amphibia in ripis fluminum maiorum atque lacuum ſua exſtruunt domicilia, et in Pruſſia atque Polonia circa Viſtulam, in Moſcovia, Siberia et Tartaria circa Boryſthenem, Duinam, Tanaim, Obium, Wolgam et Pontum Euxinum, in Gallia circa Rhodanum, nec minus in Canada et Nova Anglia magno imprimis numero occurrunt, immo, ipſa Germania noſtra paſſim circa Rhenum et Albim caſtores, quamquam noſtra aetate perpaucos, alit. Victum ſuum magis in terra, quam aqua, quaerunt, et arborum corticibus praecipue delectantur.

§. IV.

Pro regionum atque climatum diverſitate caſtorei bonitas differt. Optimum cenſetur Pruſſicum et Polonicum, huic Ruſſicum ſuccedit, et infimo demum loco Americanum collocatur. Pruſſicum genuinum reliquas ſpecies penetrante odore et ſapore, viribusque medicis ſuperat: Genuinum, inquam; caſtoreum enim ad illas merces pertinet, quae a fraudulentis, lucri maioris cauſſa, creberrime corrumpuntur. Maſſam ſcilicet ex gummatibus, gummi ammoniaco v. g. opopanace, ſagapeno etc. componunt, eamque pinguibus folliculis caſtorinis poſtea inſuunt. Mangonium hoc odor et ſapor detegunt, qui in caſtoreo genuino longe fortiores, quam in adulterino, deprehenduntur. Subinde etiam, ad pondus augendum, arenam, globulos plumbeos et ſimilia corpora ponderoſa immittunt, quae fraudes, niſi folliculi aperiantur, non facile detegi poſſunt.

§. V.

Circa designandas partes castorei constitutivas, praesertim activas, Scriptores medici plus minus dissentiunt. Alii enim eidem, cum HERMANNO (a), *sal volatile penetrantissimum, pinguedini inclusum*, aut cum LEMERIO (b), *copiosum ac penetrans oleum*, alii cum ETTMÜLLERO (c), et VALENTINO (d), *sal volatile oleosum*, vel etiam, uti HILSCHERVS fecit (e), *partes salinas volatiles, sulphur copiosum explicantes*, tribuunt. Quod me attinet, nullas particulas salinas explicitas admitto, sed castoreum, stricte ita dictum, massam nempe fuscam, exsiccatione induratam, adeoque fragilem, folliculis inclusam et adhaerente pinguedine liberatam, solisque membranulis tenerrimis permixtam, ex *partibus terreis*, *resinosis*, *gummeis* seu mucilagineis, et *oleoso-inflammabilibus* constare, arbitror. Oleum aethereum substantiale tam exigua quantitate adest, ut vix, aut ne vix, in mole conspicua monstrari queat, nisi magna castorei quantitas una vice humidae destillationi subiiciatur; adeo tamen subtile est, adeoque spirituosis particulis refertum, ut unica guttula, in halitus resoluta, magnum aëris spatium specifico castorei odore replere valeat. Huic igitur principio odor et vires, quibus totum castoreum eiusdemque extracta pollent, unice adscribi merentur. Inertes partes terreae dimidium ponderis explent, gummeae autem ac resinosae ita invicem mix-

(a) Vid. *Cynos. Mat. med. pag. 309.*

(b) *Materialisten-Lexicon, pag. 261.*

(c) *Coll. pharmacevt. in Schroeder. sub voce Castor.*

(d) *Mus. Museor. p. 474.* (e) *Diss. cit. p. 15.*

mixtae inveniuntur, ut pondera earum exacte determinari nequeant. Obſervante enim NEVMANNO, una caſtorei uncia ſive aqua primum, ſive ſpiritu vini rectificatiſſimo extrahatur, drachmas duas et ſcrupulum unum extracti ſuppeditat, ita tamen, ut ſpirituoſum primum unguinoſum et ſatis quoque, ob retentas implicitasque multas particulas oleoſo-ſpirituoſas, activum, aquoſum vero fragile, ſiccius et ſaporis non minus, quam odoris intuitu longe debilius reperiatur. Extracta ſecunda, propter inertiam ſuam, nulla amplius conſideratione digna ſunt, immo ipſa extracta prima odore et virtute ſpoliantur, quando aqua ſimplex ſemel vel aliquoties ab illis abſtrahitur, adeoque partes oleoſo-ſpirituoſae, quae ſolae, uti aetea dictum, activitatis et fragrantiae rationem in ſe continent, penitus ſeparantur.

§. VI.

Multi maximis hoc pharmacum laudibus extollunt, multi prorſus contemnunt; hi illud medicamentum famoſum quidem, aſt nimis fumoſum eſſe, et citra artis medicae detrimentum ex Officinis pharmacevticis exulare poſſe, credunt (f); illi ex adverſo vires plane egregias ſeda-

(f) „Caſtorium, RIVINVS *ſcribit*, ſane mulier-„culis, quibus ſuaveolentia diſplicent, negare no-„lim: ſi modo Medici politiores non delectentur „eiusmodi ſordibus. Sit ita egregie foetere, ne-„care vermes, expellere omnis generis exanthema-„ta pollere facultatibus nervinis et uterinis, quid „tum poſtea? non deſunt alia, etiamſi caſtoreo „carerent Officinae etc.„ Vid. *Diſſert. eius in Medicament. officinal. cenſura*, *Cap. II. de nauſeoſis*, *§. 8.*

ſedativas, anodynas, antiſpasmodicas, nervinas, cephalicas, carminativas, uterinas, antihyſtericas eidem adſcribunt, adeoque uſum eius in morbis variis, maxime autem in convulſionibus partium, epilepſia, apoplexia, adfectibus ſoporoſis, vertigine, paralyſi, palpitatione cordis, cardialgia, colica, paſſione hypochondriaca, ſuffocatione hyſterica, ſingultu, et cachexia virginum praeſtantiſſimum eſſe, contendunt. „Vis eius, ETTMÜLLERVS *loco vix allegato inquit*, fundata eſt in ſale admodum oleoſo acri „et penetrante et ſenſus graviter afficiente. Vnde imprimis ad affectus nervinos doloroſos et „capitis multum valet, ubi ſenſuum hebetatio „adeſt, quos fortiter ferit, ſpiritus etiam animales torpidos excitat, indeque in lethargo, paralyſi, apoplexia, epilepſia et quibusvis affectibus convulſivis, tam internis, quam externis, „aphonia, caſtorium frequentiſſimi et egregii uſus „eſt, quocunque modo adhibitum, immo eſt „nobiliſſimum remedium carminativum et flatuum diſcuſſivum, unde in affectibus inteſtinorum et abdominis torminoſis et flatuoſis, inflatione ſtomachi v. g. colica flatulenta, paſſionibus hyſtericis, ſuffocatione hypochondriaca etc. „ſacra anchora eſt, ſive externe appenſum, ſive „interne propinatum, acidum in primis viis, „praeprimis ex pancreate, et quocunque in corpore humano corrigit, motusque convulſivos „potenter ſiſtit et compeſcit. Vlterius in aurium tinnitu, aſthmate convulſivo, epilepſia „uterina, aliisque morbis uteri, in ſpecie pro „uſu pellendi foetum et ſecundinas, ciendi menſes ſuppreſſos, et cum difficultate ac variis abdominis pathematibus fluentes, ſiſtendi mulierum dolores poſt partum et promovendis lo-

„chiis aperto consilio datur, et cum myrrha „sociatur.„

§. VII.

Pro meo iudicio utriusque sententiae patroni, hi laudando nimium, illi vituperando, iustos limites transgrediuntur. Pollet omnino castoreum, propter tenerrimum mobilissimum principium suum oleosum et expansivum spirituosum, viribus discutientibus, commoventibus et anodynis, ideoque in morbis memoratis aliisque, supposita tamen frigida magis; quam calida caussa materiali, non contemnendum praestare valet auxilium: Quod in iis autem promiscue, hoc est, praesente caussa quacunque, in usum trahi possit, concedere nequeo, dum adfectus memorati persaepe a caussa calida biliosa, vel etiam ab abundantia, orgasmo et congestione sanguinis, similibusque caussis, quae expandentia minime perferunt, nunc proxime, nunc remote, oriuntur. Pro usu interno pulveribus quidem, electuariis ac pilulis ad grana aliquot, additur, optime tamen essentia eius, a guttis decem ad triginta, exhibetur. Externe inter odoramenta antihysterica locum occupat, nec raro etiam emplastra et unguenta roborantia, nervina, antispasmodica, antepileptica etc. itemque pulveres errhinos atque cephalicos ingreditur.

§. VIII.

Cum ipso castoreo, quoad principia volatilia, AXVNGIA sive PINGVEDO CASTORINA, quae in folliculis minoribus sola reperitur, in maioribus vero substantiae duriori seu castoreo proprie ita dicto, passim adhaerescit, indeque abra-

abraditur, liquatur, posteaque seorsim adservatur, convenit. Penetrantem enim castorei odorem et saporem specificum possidet, nec ullo igitur modo dubitandum est, quin simillimis particulis oleoso - spirituosis, similibusque viribus instructa sit. Interne ob nauseam, quam adsumentibus creat, nunquam praescribitur; externe autem frequentissime unguentis nervinis, antiparalyticis, antispasmodicis, antepilepticis, anticolicis etc. miscetur, immo haud raro per se contra singultum et colicam flatulentam, convulsivam, hystericam, regioni umbilicali et hypochondriis, vel spinae etiam dorsali, praesente epilepsia, inungitur.

Cap. LXVI.
De Moscho et Zibetho.

§. I.

Moschvs, *Biesam*, est substantia grumosa, sicca, contactu tamen nonnihil pinguis, sanguini exsiccato et in frustula minima diffracto quodammodo similis, coloris fusco- aut ferrugineo - nigricantis, saporis subacris et amaricantis, odoris balsamici fragrantissimi.

§. II.

Eximitur e naturali quodam folliculo, rotundo, duro, piloso, qui apud sic dictam *Capreolam* sive *Dorcadem moschiferam* (g), in abdomine prope

(g) Animal moschiferum neque capris sylvestribus, nec dorcadibus perfecte accenseri posse, sed singulare quadrupes esse, tum corporis totius, tum partium

prope inguina, ovi gallinacei magnitudine, excrefcit. Vivunt haec animalia in regnis Thibet, Pegu, Tunquin, pluribusque Chinae et Indiae orientalis tractibus, immo in Sibiria et Tartaria notabili hinc inde numero obvia funt. Mofchus orientalis, praefertim in regno Thibet collectus, mofchum Rufficum, ex Sibiria etc. allatum, partium volatilium fubtilitate ac copia, adeoque odoris etiam fragrantia, longe fuperat, et multo cariori proinde pretio venditur. Fraudulenti praeftantiorem mofchum orientalem viliori Ruffico, vel etiam, ad pondus augendum, fanguine ficcato, terra Iaponica, ftercoribus murium etc. mifcent; quae mangonia, fi materiae peregrinae quantitate modica additae fuerint, interdum difficillime cognofcuntur.

§. III.

partium nonnullarum forma a capris et dorcadibus diftinctum, quidam rerum naturalium Scriptores dudum agnoverunt: „Animal Mofchi, „IO. CYPRIANVS *in Cont. Hiftor. Animalium* „FRANZII *Tom. I. pag. 749. inquit*, i. e. pre„tiofi ac fuavis odoramenti illius in India, Tar„taria, Sina, Aldrovandus capris accenfet, alii „capreis annumerant, alii leporis aut vulpis figu„ra defcribunt. Qui inter diverfas eius ab aucto„ribus productas icones eam, quae exactiffima „putatur a LVCA SCHROECKIO Med. Doct. et „Phyfico Auguftano, recentiffimo folertiffimoque „Mofchi fcrutatore, intuetur, inter capras non „refert, nec inter capreolos, cum barba et cor„nibus careat, exertos etiam dentes, quibus animal „mofchiferum inftructum, capreolorum, dor„cadum, cervorumque genus nullum oftendat. „Cruribus et pilis capreolum repraefentat, vultus „lupinus eft, collum camelinum etc.„

§. III.

Scatet ſingulare hoc concretum *particulis tenerrimis, mobiliſſimis, fragrantiſſimisque oleoſo-ſpirituoſis*, quae fixiori matrici *gummeo-reſinoſo-terreae* plus minusve involutae ſunt, indeque ſenſim exhalando ſecedunt, et aërem circumfuſum aliaque corpora, quibus ſeſe inſinuant, ſpecifico moſchi odore valde imbuunt. Subtilitas earum maxima ac prorſus ſtupenda eſt: Vnicum quippe moſchi granum per aliquot annos fortem odorem indeſinenter diffundit, et integram pulveris cuiusdam inodori libram, ſi tritura intimius miſceatur, odore fragrante impraegnare valet. Moleculae fixae reſinoſo-gummeae unam, terreae inertes alteram ferme totius ponderis partem dimidiam conſtituunt. Priores odoratiſſimo principio volatili admodum turgidae et tantopere invicem mixtae inveniuntur, ut aqua non minus, quam ſpiritu vini rectificatiſſimo maximam partem ſolvi poſſint; gummea tamen ſive mucilaginea ſubſtantia paullo maiori quantitate, quam reſinoſa, adeſſe videtur, quoniam moſchi drachma una plerumque grana viginti quatuor extracti primi aquoſi et unicum ſolummodo ſcrupulum extracti ſpirituoſi primi ſuppeditat (h). De volatilibus particulis ſalinis, quae oleoſo-ſpirituoſis inflammabilibus ſociatae cenſentur, multa addere nolo, quum natura earum nondum ſatis innotuit. Si paucis tamen, quid ſentiam, dicere licet, *urinoſae* illas indolis eſſe, arbitror. Credo quoque, praeter urinoſas maſſae fixiori tenerrimas quasdam *ammoniacales* inhaerere, quoniam adfuſo oleo tartari per deliquium halitus urinoſi veſtigia notantur,

(h) Conf. NEVMANN. *L. cit. pag.* 1289.

tur, et tenerrimum praeterea ſal ammoniacale, niſi omnium, certe tamen plerarumque, partium animalium mixtionem ingreditur.

§. IV.

Zibethum, *Zibeth*, eſt ſubſtantia unguinoſa, pallide flaveſcens, conſiſtentia mel aut butyrum aemulans, ſaporis ſubacris, odoris balſamici fragrantiſſimi. Pretioſa haec pinguedo apud *Animal Zibethicum*, quod nonnulli, propter aliquam formae ſimilitudinem (i), etiam *Felem* aut *Catum Zibethicum*, *Catum odoriferum* etc. vocant, e ſanguine, et quidem in certo folliculo glanduloſo, apud mares inter anum et penem, apud foeminas inter anum et pudenda, adeoque in perinaeo, naturaliter ſito atque in duos loculos diviſo, ſecernitur, indeque, largius collecta, vel ſponte per ductum excretorium effluit, vel ab ipſo animante, quamprimum in loco memorato moleſtum ſentit pruritum, vi exprimitur, arborumque truncis et ramis aliisque corporibus ſolidis ſub folliculi prurientis affrictu illinitur, vel certis etiam temporibus, apud

(i) Animalia zibethica in India orientali, China, Braſilia, aliisque Aſiae, Africae et Americae regionibus, ſylvarum incolae ſunt, et magis vulpem, quam felem, corporis forma referunt. Caput habent longum, dentes nigros et acutos, pedes breves, caudam prolixam ac ſatis piloſam. Pelle teguntur cinerei coloris, ſtriis tamen ac maculis nigris, praeſertim apud femellas, eleganter diſtincti. Animalia admodum fera ſunt, et capta igitur cancellisque incluſa difficilius paullo manſueſcunt. Zibethum orientale, quod addere placet, occidentali ſive Americano praeſtantius eſſe dicitur.

apud capta nimirum, cancellisque inclusa atque nonnihil cicurata haec animalia, e laudatis loculis, parvi cochlearis ope, eximitur. In locis sylvestribus collectio non taediosa solum, sed etiam parcissima est, quoniam animalia zibethica, ex antris suis egressa, hinc inde cursitant, arboresque scandunt, et promanantem itaque, vel expressam, materiam unguinosam sparsim et exigua tantum copia arboribus etc. affricant. Initio, quod adhuc monendum duco, zibethum colorem albicantem habet, aliquamdiu vero adservatum, flavescentem, tandemque subfuscum induit.

§. V.

Ex duplici saltim principio, altero nimirum *spirituoso mobilissimo, oleoso-inflammabilis naturae*, altero *crassiori, pingui, unguinoso* constat. Hoc involucrum quasi seu receptaculum constituit, illud massae fragrantiam et praecipuam activitatem largitur. Portio spirituosa, iterata destillatione humida, maximam quidem partem a spissiori substantia separatur, et aquam transtillantem odore fragrantissimo imbuit, ob summam tamen teneritudinem ac mobilitatem in molem conspicuam redigi, adeoque relativum pondus eius determinari nequit.

§. VI.

Parum discriminis, intuitu virium et usus, moschum et zibethum intercedit, praeterquam, quod zibethum odore suo facilius, quam moschus, nauseam creet. PAVLVS HERMANNVS et plures alii moscho vires analepticas, cardiacas, antihystericas et antispasmodicas tribuunt, et nonnulli eum magnopere imprimis in retentione

tione fecundinarum ac partu difficili, ad neceffarias uteri contractiones fufcitandas, commendant: Verum enim vero, memorata cum limitatione aliqua accipienda effe, arbitror. Nam mofchus aeque, ac zibethum, laticem nervorum fpirituofum, fanguinem ceterosque humores mirifice expandit, et ingenti hac expanfione perfaepe capitis dolorem, vertiginem, ac lipothymiam, apud plethorica imprimis fubiecta. provocat, immo folus odor eorum multis, tam mafculini, quam feminini fexus, hominibus, maxime autem feminis hyftericis, adeo adverfatur, ut eundem citra animi deliquium fummamque auxietatem diu perferre nequeant: Vnde a providis etiam Medicis odoratiffima haec fimplicia raro interne quantitate maiori, et rarius adhuc fola praefcribuntur, fed aliis utplurimum praeparatis atque compofitis, tam interni, quam externi ufus, fpiritibus v. g. aquis fpirituofis, rotulis, morfulis, fpeciebus, balfamis liquidis et fpiffiufculis, unguentis, emplaftris, maffis fuaveolentibus, pulveribus cypriis etc. dofi valde exigua adduntur. Notandum tamen mofchum zibetho in hoc paffu praeferri, et longe frequentius laudatum medicaminum condimentum odoriferum conftituere.

Cap. LXVII.

De Naphtha five Petroleo.

§. I.

Naphtha, *Oleum petrae*, *Petroleum*, *Oleum terrae*, *Axungia Macrocosmi*, eft oleum minerale nativum, nunc candidum prorfus et aquae

inftar

inſtar limpidum, nunc aurea aut pallidiori ſaltim flavedine ſuccinea, nunc rufo aut nigricante colore tinctum, fortiſſimoque odore bituminoſo, et acri, amaricante atque balſamico ſapore praeditum.

§. II.

Auctorum nonnulli inter *Naphtham*, *Petroleum* et *Oleum terrae* diſcrimen faciunt, et oleum albicans, quod aquam ſimplicem puram pelluciditate ſua aemulatur, et ordinario, praeſertim ſi adhuc recentius exiſtat, admodum tenue, valde ſpirituoſum ignisque rapaciſſimum, et ſuaviori praeterea odore donatum reperitur, *Naphtham*, oleum minus ſpirituoſum, flavi, aurei, aut rufi coloris, *Petroleum*, et ſubnigram denique, aut rufo - nigricantem eius ſpeciem, praecedente paullo rurſus ſpiſſiorem, graveolentem et ſpirituoſo elemento parum praegnantem, *Oleum terrae* adpellant. Verum enim vero diſtinctio haec mihi non adeo neceſſaria videtur, dum hic originaliter nullum eſſentiale diſcrimen ſubeſt, ſed differentia, quae circa conſiſtentiam, puritatem, colorem, odorem, caeterasque proprietates, ſenſibus obvias, occurrit, ſolummodo accidentalis deprehenditur. Siquidem noto notius eſt, naphtham, quae in fovea aut in alio primae ſcaturiginis loco aquea prorſus limpiditate gaudet, progreſſu temporis, ſi negligentius in vaſis non ſatis obturatis adſervetur, ſuccineam, quin auream, flavedinem contrahere, ac multum quoque de priſtina fluiditate, volatilitate et promtiſſima inflammabilitate amittere. De reliquis ſpeciebus, aurei nimirum, rufi et nigricantis coloris, multa dicere ſuperſedeo, quoniam ex primordiali earum conſiſtentia ſpiſſiori con-

confeſtim pateſcere arbitror, quod color ſaturatior atque obſcurior tantummodo adventitius exiſtat, et unice immixtis corpuſculis terreis, ſulphureis, lapideis, ſemimetallicis, aliisque heterogeneis mineralibus adſcribendus ſit.

§. III.

Hinc inde hoc oleum in variis regionibus, praeſertim calidioribus, vel ſolitarium e telluris viſceribus prodit, vel aquae ſcaturiginum ac puteorum maiori aut minori copia innatat. Olim naphtha, quae circa Babylonem, Suſam, Arbelam et Ecbatana ſcaturiebat, ob ſubtilitatem, volatilitatem, facillimamque inflammabilitatem ſuam admodum celebris erat (k), noſtra autem aetate maxima eius quantitas venalis in Mediae citerioris, hodie *Sjirwaan* dictae, peninſula *Okéſra*, non adeo procul ab urbe Bakú, nec minus in Italiae Ducatu *Mutinenſi* ac *Placentino* colligitur. In memorata peninſula Sjirwaanenſi, ſecundum KAEMPFERI relationem, non tantum tenuiſſimae, valde ſpirituoſae, valdeque inflammabilis naphthae albae, ſed ignobilioris etiam magisque terreſtris nigrae proventus uberrimus eſt: De proventu, *ſcribit* (l), pretioque naphthae haec accepi: „Sudare in dies operarios „duos et triginta, omnes pagi adiacentis incolas, quibus ſingulis quolibet menſe numerantur Abaſſi ſeptem, aliis octo, i. e. imperiales „circiter duo: Quotidie rhedas hinc dimitti „octoginta, ſingulas utribus onuſtas, pro varia „magnitudine, ſeptem vel octo; quorum minimi denos, maximi vicenos et amplius capiant „Man

(k) Vid. PLVTARCHVS *in Vita Alexandri.*

(l) In *Amoenit. exot. Faſc. II. pag.* 278.

„Man ſeu Batman menſurae Tabriſienſis, quae „novem libris Belgicis aequivalet. Calculus eo „recideret, ut circiter 8 ad 10000 Batmanni hauriantur et divehantur quotidie; pro quibus tamen 100000 liberaliter ſupponebant operarii: „Vnde annuum reditum aerario Regio, detractis „impenſis, exſurgere affirmabant ſeptem mille „Tomanorum. Venditur hic Batman unus albae „naphthae uno *Siai*, i. e. imperialis circiter octava parte; atrae naphthae paullo minus. Sed „ego hos pretii et proventuum numeros pro „veris non venditabo, quod, linguae Turcicae „ignarus, in inquirendo interprete uſus ſim, in „vernacula regionis non ſatis verſato.„ Non prodit in peninſula Okéſra, quod addendum cenſeo, oleoſum hoc liquidum ad terrae ſuperficiem, ſed utraque eius ſpecies ex puteis profundis, in quibus, per terrae venas indeſinenter affluens, ſenſimque ac quaſi guttatim illapſa, in molem maiorem coit, aptis vaſculis ab operariis exhauritur. KAEMPFERI tempore putei naphthae albae, numero pauciores, in loco erant, qui informem lacus vel piſcinae ſpeciem referebat, circiter quinquaginta paſſus in latitudine, centum in longitudine continentem, littore geminam orgyiam demiſſo infra communis ſoli ſuperficiem. Fundus ex argilla limoſus et lubricus erat, nec etiam, niſi in medio, aqua ſalſa, ad palmae profunditatem, ſtagnabat. Similes effosſae naphthae nigrae ciſternae anguſtae, numero longe quidem plures, aſt praecedentibus minus profundae, in alio peninſulae loco reperiebantur, et quidem in campo, ab occidente ad orientem aliquot centenis paſſibus protracto, cuius tota ſuperficies ex profuſo ſenſimque exſiccato atque concreto hoc oleo atricolor exiſtebat, et

 quaſi

quaſi pice obducta videbatur. In diſtrictu *Ruduun*, Kirmanenſis provinciae, Auctor laudatus naphtham nigram rivulo etiam, et in Sjirwaanenſi provincia aquae torrentis cuiusdam, qui a ſeptentrione fluvium *Kuur* intrat, innatantem conſpexit, et adeo quidem copioſam, ut inde, ſi incolis placeret, cum fructu colligi poſſet (m).

§. IV.

In Ducatu Italiae Mutinenſi duo loca diverſa ſunt, in quibus ditiores petrolei ſcaturigines reperiuntur, nimirum in *Monte Feſtino*, et in ſterili quadam *Valle*, quae *montem Cibium* ſive *Zibinium* et duo alios montes praealtos interiacet, ac duodecim circiter milliaribus Italicis, montem Appenninum verſus, Mutina diſtat. In poſteriori hoc loco petroleum e ventre rupis praeruptae, quae in imo vallis ſita eſt, ac, leni curvatura meridiem reſpiciens, ad ſatis longum ſpatium exporrigitur, cum aqua candicante, cui innatat, erumpit, et inde, largius in foveis collectum, extrahitur. BERNARDINI RAMAZZINI tempore in hac valle tres olei ſcaturigines erant, quarum una, eaque vetus et originaria, petroleum rufi coloris, altera paullulum nigricans ſuppeditabat. Colligendi modus, narrante eodem Auctore (n), ſequens eſt: „Situlam „ligneam in aquam demittunt, ac parumper in„clinant, in qua manuali herbarum faſciculo, „ſcoparum ad inſtar, Petroleum innatans cum „aqua ſenſim deducunt, aquam exinde, forami„ne in fundo ſitulae aperto, a Petroleo facili ne-
„gotio

(m) *L. cit. pag.* 274. *et* 277.

(n) *Tractat. de Petroleo mortis Zibinii, in Oper. pag.* 352.

„gotio ſecernunt. Ex fonte originario, qui, „teſte FRANCISCO ARIOSTO (*non Medico, uti* „*aliqui perhibent, Ferrarienſi, ſed Iureconſulto*), „anno 1464. primum innotuit (o) Petrolei ſex li- „bras, plus minus, ut aiunt, qualibet vice edu- „cunt, quod bis in hebdomade exequi ſolent, „reliqui fontes pauperiores ſunt, immo alter ex „his, utpote effoetus, oſtio aperto iacet, cui- „que expoſitus.„ Ab oleo montis Zibinii petroleum montis Feſtini quoad puritatem atque colorem notabiliter diſtinctum reperitur: Illud enim rufum vel nigricans, hoc albidum et aquae inſtar limpidum eſt. Non prodit etiam, ut praecedens, ad ipſam telluris ſuperficiem, ſed prope oppidum *Monfeſtinum* ex pluribus puteis, qui in parva montis planitie, prati inſtar virentibus herbis contecta, ad ſeptuaginta circiter ulnarum profunditatem fodiuntur, ab operariis, funis ductorii ope demiſſis, extrahitur. Aquae utplurimum innatat, ſubinde tamen etiam perfecte purum et penitus ab aquoſi laticis ſocietate liberum, e venis terrae in puteos confluit. Quando in puteis memoratis olei ſcaturigines poſt breviora aut longiora temporis intervalla exſiccantur, novi putei effodiuntur. Quavis hebdomade plerumque viginti librae petrolei ex puteis illis colliguntur, collectionis tamen negotium periculo non penitus vacat, quia operarii interdum per copioſiſſimas ac valde penetrantes exhalationes inflammabiles ſuffocantur. Oleum hoc, quod caeteris adiungere expedit, tam candidum, tam purum, et tam leve eſt, ut omnibus liquoribus aliis innatet aut ſupernatet; unde non facile etiam ab adulteratoribus corrumpi poteſt.

(o) *Tract. de Olei Monzibinii ortu et virtute.*

§. V.

Cum naphtha montis Feſtini *Petroleum Placentinum*, quoad candorem, pelluciditatem, ſubtilitatem et ſpirituoſam indolem, perfecte convenit. Colligitur illud in *monte Ciaro*, duodecim circiter milliaribus Italicis a Placentini Ducatus metropoli diſſito. In illo nimirum monte, ſicuti in *Commercio litterario Norimbergenſi* (p), ex *Academiae Regiae Pariſienſis Commentariis* (q), narratur, Ardeſiae dantur cinereae, horizontaliter propemodum poſitae, argillam ſpeciemque ſelenitae, qui calcariae naturae eſſe videtur, commixtam habentes: Ardeſiae hae perpendiculariter et tam alte ab operariis perforantur, donec aqua inveniatur, quae petroleum, inter ſtrata et fiſſuras ardeſiarum contentum, ſecum in puteos effoſſos deducit. Extractio olei cum pelvibus ex orichalco conflatis ſuſcipitur, quando ſufficiens quantitas eius, quovis utplurimum octidui ſpatio exacto, in aquae fontibus confluxit. Poſt extractionem facillime quidem ab aqua ſeparari poteſt, praeſtat tamen copiam eius ſuperfluam, nec ſtatim ideo nec paullo poſt vendibilem, in aqua dictorum fontium relinquere, quoniam ibi longe melius ac citra virium iacturam, quam in vitris, conſervatur, quorum vulgaria opercula arrodit ac corrodit, et intra modicum itaque temporis ſpatium maximam partem in auras aufugit. Praecaveri caeteroquin hoc diſpendium poterit, quando vitra vitreis etiam piſtillis clauduntur.

§. VI.

(p) *Ann. 1743. Hebd. 29. pag. 231.*

(q) *Ann. 1736.*

§. VI.

Non tantum Persia et Italia naphtham, tam nobiliorem, quam ignobiliorem, incolis suis foenerantur, sed oleosum hoc liquidum, uti supra pridem dixi, in pluribus globi terraquei regionibus, quamquam minori utplurimum copia, obvium est. In Scotia v. g. quae regio lithantracibus abundat, aquae fontis cuiusdam, duobus circiter milliaribus Edinburgo distantis, petroleum nigricans guttatim innatat (r). In Sicilia hinc inde, et in Gallia prope *Claromontium*, Alverniae urbem, nec minus in Languedocia inferiori prope *Vicum Gabianum*, non longe a Bliteris *(Beziers)* dissitum, petrolei rufi et nigricantis scaturigines sunt (s). Sumatra, magna notissimaque Indiae orientalis Insula, naphthae nobilioris, magnique ab incolis aestimatae (t), feracissima est, nec ipsa etiam Germania

(r) Vid. GVALT. CHARLETONI *Schediasma de Variis fossilium generibus.*

(s) Conf. STEPHANI FRANCISCI GEOFFROY *Tract. de Materia medica*, *Tom. I. pag.* 157. It. BOVILLET *Memoire sur l'Huile de Petrole en général, et particulierement sur celle de Gabian, Besiers* 1752.

(t) „Hoc oleum, IACOBVS BONTIVS *scribit*, „a Barbaris in tanto pretio habetur, ut Rex Achinensis, qui potentissimus est huius Insulae Tyrannus, sub capitali poena istud evehi inde prohibeat, ita ut incolae nocte intempesta, si quae nostra, aut Anglorum navis eorum littoribus appellat, ad nos istud furtim deferant. Hoc oleum partibus affectis illitum miraculi instar ae„gros

nia noſtra hoc naturae theſauro penitus caret, ſed in Alſatia ſuperiori, prope *Geesbach*, in *valle S. Lamperti* ſeu vulgo ſic dicta *valle iecoris (Leberthal, Loeberthal)* (u), et alibi petroleum, quamquam paullo impurius, e telluris gremio emergit.

§. VII.

Peculiari prorſus ac quaſi hermaphroditica natura hoc oleum gaudet, dum proprietatum ſuarum aliis olea aetherea, aliis olea eſſentialia unguinoſa aemulatur; quemadmodum hoc ex ſequentibus, quae gravitatem, volatilitatem, inflammabilitatem ac ſolubilitatem recentis ac purioris naphthae candicantis concernunt, clarius patebit:

I. Naphtha alba, recens ac probe adhuc ſpirituoſa, inſigni plane tenuitate ac tanta levitate donata reperitur, ut non ſolum aquae et ipſi alcoholi, ſed, ſicuti antea pridem de petroleo montis Feſtini retuli, omnibus aliis liquoribus ſpirituoſis innatet, aut perfecte ſupernatet. Probat etiam hanc naphthae levitatem, partiumque ſubtilitatem ac mobilitatem, eminens eius volatilitas: Recentiſſima enim, uti ſupra §. VII. dictum fuit de Placentina, intra modicum tempus e vitris apertis aut obiter ſaltim obturatis, quoad maximam aut ſatis tamen notabilem par-

„gros conſolatur. Odore porro eſt gravi, non „tamen faſtidioſo. *Op. de Hiſt. nat. et Medicina „Indiae orientalis, Lib. II.*

(u) Conf. IOH. BOECLERI *Cynoſ. Mater. med. Tom. I. pag. 856.*

partem, in auras avolat, immo, admoto tantum calore, ad ducentesimum thermometri Fahrenheitii gradum evecto, in ebullitionis seu coctionis motum ruit.

II. Aquae instillata adeo diffunditur, ut unica guttula magnum superficiei spatium obducat, et, luce clariori admissa, varios colores ostendat.

III. Sub frigore etiam saevissimo nunquam coagulatur, sed pristinam fluiditatem suam retinet.

IV. Odor eius fortissimus est, et diutissime etiam in corporibus, quae ea fuerunt imbuta, perdurat; cuius veritatis testem non meam duntaxat, sed aliorum quoque, et laudati imprimis RAMAZZINI experientiam, adducam: „Odorem adeo gravem, „*hic Auctor inquit* (x), exhalant hae petro„lei scaptensulae (*loquitur autem de puteis „petrolei montis Zibinii*), ut in illis diutius „immoranti graves capitis dolores subori„antur; hinc per aestatem, ob partium vo„latilium promtam diffusionem, Petrolei „collectio operarios non parum infestat, „quod hyeme non sic evenit, quin procul „ab ipsis fontibus ad integrum fere stadium „petrolei odor tam manifeste percipitur, ut „pro ductore esse possit ad locum, unde „emanat. Mirari autem non semel subiit, „quomodo, cum petroleum ex partibus ita „volatilibus constet, illius odor pene in„eluibilis sit, ut quotiescunque aliquid illo „semel imbutum fuerit, odorem tamdiu „servet etc. „

(x) *L. cit. pag. 351.*

V. Cum oleo terebinthinae, thymi, lavendulae, caeterisque oleis essentialibus, aqua specifice levioribus, promtam atque perfectam miscelam subit; hinc illam terebinthinae quoque oleo subinde a fraudulentis adulterari, experti auctores referunt. Miscetur etiam facillime cum spiritibus acidis, ast nunquam, uti alia quaedam olea aetherea, ab illis, etiamsi concentratissimi sint ac potentissimi, accenditur, sed solummodo spissius redditur. Vidi quoque ipse, spiritum nitri fumantem, modica quantitate mixtum, post aliquot hebdomadum decursum in petrolei flavi vulgaris superficie siccam, solidam ac satis densam cuticulam subluteo-albicantem, quae sub leni vitri inversione olei subiecti motum penitus impediebat, produxisse.

VI. Corpore flammante propius admoto, in ipsa aqua accenditur, ac tota comburitur, immo flammam facis accensae aut lampadis, licet ad unum, duos, tres, pedes remota sit, per copiosas exhalationes suas, praesertim si vasculum, in quo continetur, paullulum, igne leniori subdito, calefactum fuerit, avide ad se rapit, et accensa penitus deflagrat. Sed requiritur naphtha alba, recentior, studiose adservata et spirituoso elemento suo valde adhuc turgida: Negligentius enim custodita atque vetustior, vel ignobilior tantum ac crassior, flava, rufa, aut nigricans tantam flammam alliciendi ac concipiendi, tantamque deflagrandi promtitudinem haudquaquam possidet. Confirmat dicta saepe allegatus KAEMPFERVS observatio-

vatione ſua: „Spiritum, *ſic relatio eius ſo-* „*nat* (y), haec Naphtha (*Sjirwanenſis* „*ſcilicet*) ſpargit ſubtiliſſimum, cuius ope „flammam ardentis foci, vel lampadis mo- „mento rapit, ac ſemel accenſa inextingui- „bilis deflagrat; velut idem de Naphtha „circa Ecbatana prolixe refert Plutarchus „in vita Alexandri §. XII. Incendium au- „tem in liquore ſuccedit recentiſſimo, non „in eo, qui dudum hauſtus et cum neglectu „aſſervatus eſt, minus in eo, qui ab aquoſa „limpiditate ſua in ſuccineam defecit flave- „dinem. Eſt enim hic liquor oleoſus inſtar „ſpiritus rectificati tenuiſſimus, pellucidus, „penetrantiſſimus, ac flammae rapax etc.„

VII. In ſpiritu vini, etiam rectificatiſſimo, per ſe non ſolvitur, ſed nonnullae tantum particulae ſpirituoſae a maſſa eius ſecedunt, et liquidum memoratum odore imbuunt: Poteſt tamen eidem additamento quodam ac certa encheireſi talis conciliari ſolubilitas, ut quoad integram molem ſuam, aeque ac olea aetherea vegetabilium, perfectam cum rectificatiſſimo vini ſpiritu ſocietatem ſubeat. Procedendi modus ad ſequentia redit (z): Miſcetur primo, ſenſim tamen atque guttatim, ne nimia vaſis incaleſcentia exoriatur, una pars olei vitrioli puri, pellucidi ac probe adhuc fuman-

 tis,

(y) *L. cit. pag.* 275.

(z) Conf. FRID. AVGVSTI CARTHEVSER *vermiſchte Schriften aus der Naturwiſſenſchaft, Chymie und Arzeneygelahrheit. Zweites Stück, pag.* 109.

tis, cum octo partibus spiritus vini rectificatissimi, et menstruo huic paullatim postea aliqua petrolei portio instillatur, sic confestim, identidem in auxilium vocata vitri motitatione, solutio olei accidit, et clara inde, pellucida atque aurei, si vulgare petroleum flavum adhibitum fuerit, coloris tinctura nascitur. Tinctura haec essentiae succini simillima est, odor tamen eius fortior et sapor magis igneus, aromaticus atque nonnihil acidus reperitur. Si aqua frigida illi infunditur, mixtura protinus turbida, crassior, lactescens, evadit, et oleum, a menstruo rursus secedens, iterum ad superficiem enatat. Alia notantur phaenomena, quando memorata tinctura pellucida paullatinae evaporationi in arena modice calida subiicitur. Abeunt nimirum subtiliores olei particulae cum spiritu vini in auras, et superstes portio gravior ac crassior cum acido vitrioli in massam resinosam bruneam aut rufo-nigricantem, illi, quae post commixtionem concentrati acidi vitriolici et olei cuiusdam aetherei vegetabilis generari solet, haud dissimilem, coalescit. Vnio caeteroquin partium petrolei et spiritus vini in tinctura pellucida ac sibi relicta satis firma esse videtur, quoniam in illa, si in vitro probe obturato et in loco quieto collocato adservetur, nulla singularis partium separatio spontanea contingit, sed pelluciditas tantum post tempus diuturnius nonnihil minuitur.

VIII. Mediante destillatione solitaria ex retorta, arenae balneo imposita, nihil phlegmatis,

gmatis, nec quicquam etiam falini acidi ex petroleo puro feparatur, fed iftud integrum in receptaculum tranfcendit, et pauxillum duntaxat materiae fpiffae fubfufci coloris in vafis retorti fundo relinquit (a): Vnde iterata etiam deftillatione non praeftantius redditur, fed odor magis potius magisque debilitatur, et vires eius hac igitur ratione non exaltantur, fed imminuuntur.

§. VIII.

Principia conftitutiva feu elementa, quae mixtionem naphthae ingrediuntur, tenaciffime cohaerent, nec facile igitur chemicae diacrifeos ope feiungi et in apricum deduci poffunt: Valde probabile tamen, quin extra omnem dubitationis aleam mihi pofitum effe videtur, oleum hoc ex iisdem pariter principiis, e quibus, interveniente nexu intimiori, quaevis alia olea nafci folent, ex *teneriori* nimirum ac *fimpliciori fubftantia inflammabili* five *fulphurea*, *fale acido minerali primo*, et *aquae* ac *terrae* pauxillo generari. Multum fane lucis, uti ego quidem opinor, circa hoc momentum fic dicta *Naphtha chemica*, quae ex oleo vitrioli fortiffimo et fpiritu vini rectificatiffimo parari et ex arctius proinde coalefcentibus particulis acidis atque fulphureis gigni folet, foeneratur. Siftit hoc fluidum, cuius fpecialem praeparationem, fola mifcela et deftillatione abfolvendam, Chemicorum recentiorum plerique defcripferunt, oleum aethereum tenuiffimum, aromaticum, fragrantiffimum, coloris nunc albicantis feu potius aquae in-

(a) Conf. *Memoires de l'Acad. Royal. des Sciences de Paris*, *Ann.* 1715.

inſtar limpidi, nunc flaveſcentis aut viridiuſculi. Quoad partem aliquam, eamque ſubtiliorem, aquae initio ſtatim innatat, quoad alteram vero, praecedente paullo craſſiorem, in ea ſub deſtillatione ſubſidet, deinde autem, facta nimirum ſeparatione et partis utriusque commixtione intimiori, totum aqua ſpecifice levius ac valde volatile deprehenditur. Facillime, etiam aquae infuſum, a candelae flamma, aliquot adhuc digitis remota, accenditur, totumque, nullo cinere, nulla fuligine relicta, lucidiſſima flamma conſumitur. Non indiſſolubile tamen in ſpiritu vini eſt, ut naphtha nativa mineralis, ſed totum in eo ſolvitur.

§. IX.

Vſus naphthae partim mechanico-oeconomicus, partim medicus eſt. In Perſia artifices nobiliori naphtha alba vernicem ſuam, cui praeſtantiam vaſisque ea obductis inſignem nitorem conciliat, attemperant, ignobiliorem nigricantem vero, cuius proventus, uti ſupra dictum fuit, in peninſula Okéſra uberrimus eſt, incolae Mediae omnes ad flammam lampadum, facumque alendam adhibent, et pro ſimili pariter uſu magnam eius quantitatem ex oppidis Bakú et Sjamachia per mare Caſpium in Hircaniam, Vsbeciam, Circaſſiam et Dageſtanam transferunt (b): Immo alibi, in Alſatia v. g. ſuperiori, ruricolae petroleum impurum, cuius in antecedentibus quoque (§. VI.) mentio facta fuit, picis liquidae loco rotarum inunctioni impendunt (c). De reliquis eius uſibus oeconomicis et

(b) Vid. KAEMPFERVS *L. cit. pag. 276. et 278.*

(c) Vid. BOECLERVS *L. cit. pag. 896.*

et mechanicis nihil amplius addo, ſed ad exponendum uſum medicum tranſeo. Audiamus primo nonnulla virtutis variae, medicamento huic ab aliis Auctoribus adſcriptae, elogia. DIOSCORIDES naphthae Babylonicae, quam aeque, ac Piſſaſphaltum et Aſphaltum, ad bituminum claſſem retulit, bituminisque Babylonici deſtillationem eſſe dixit, magnam ad curandos morbos varios efficaciam tribuit: „Contra oculorum ſuffu„ſiones, *ſic ſeſe verſio dictorum latina habet* (d), et „albugines efficax eſt. Poteſt omne bitumen in„flammationes arcere: glutinat, diſcutit, mol„lit, facit ad muliebrium locorum in foeminis „ſtrangulationes et procidentias: in quem uſum „apponitur, ſuffitur et olfactandum naribus ad„movetur. Suffitu idem comitiales quo lapis „gagates modo deprehendit. Bibitur ciendis „menſibus cum vino et caſtoreo utiliter. Pro„deſt diutinis tuſſibus, ſpiritus anguſtiis, ſuſpi„riis, ſerpentium morſibus, coxendicis et late„ris doloribus. Datur deglutiendum coeliacis, „et ad diſiiciendum concretum ſanguinem utili„ter bibitur. Clyſtere infunditur contra inteſti„norum tormina cum ptiſana liquefactum. A „capite in ſubiectas partes deſtillationes ſuffitu „ſanat, et dentium dolorem circumlitum miti„gat etc.„ FRANCISCVS ARIOSTVS adhuc longius laudando progreſſus eſt, et montis Cibinii oleum in epilepſia, paralyſi, defluxionibus catarrhalibus, tuſſi, aſthmate, frigiditate ſtomachi, adfectibus flatulentis, colica, paſſione iliaca, colluvie primae culinae verminoſa, doloribus dorſi et articulorum arthriticis, doloribus veſicae, renum atque matricis, in dyſuria itemque,

(d) *Lib. de Mat. medica, p. m. 103.*

que, ſtranguria, ſuffocatione hyſterica, febre quartana, ulceribus recentibus et antiquis, ſcabie ac pluribus morbis aliis eximias plane vires exerere, non adfirmavit tantum, ſed ſpecialibus quoque exemplis, in *Opuſculo ſuo de Oleo Monzibinio* adductis, probare annifus eſt (e). FERNELIVS illud in epilepſia, ſpasmis, paralyſi, et adfectibus uteri frigidis laudat (f), et ſaepius allegatus RAMAZZINVS denique, qui in hac tamen parte encomiaſtes Arioſto longe moderatior eſt, uſum olei montis Cibinii, tam internum, quam externum, in nervorum distentionibus, doloribus arthriticis, citra inflammationem ſaevientibus, nec minus in adfectibus hyſtericis, lumbricis, ulceribus inveteratis, et ſicca imprimis ſcabie ſimilibusque morbis cutaneis, valde proficuum exiſtere, experientia iterata edoctus, teſtatur (g).

§. X.

Quod me attinet, adducta Scriptorum quorundam teſtimonia nec reiicere penitus, nec ſimpliciter etiam admittere audeo, ſed cuncta, quae de uſu petrolei ac viribus medicis in antecedentibus et alibi in publicis Medicorum monumentis dicta occurrunt, ad limites paullo arctiores ordinemque meliorem revocanda eſſe, arbitror. Petroleum enim, praeſertim recentius atque ſubtilius candicans, elemento ſuo ſpirituoſo valde adhuc turgidum, naturae admodum calidae et

(e) Vid. BERNARD. RAMAZZINI *Opera, pag. 322. ſequ.*

(f) In *Methodo medendi, Lib. VII. p. m. 414.*

(g) *L. cit. pag. 357.*

et magnae actiuitatis pharmacum eſt, quod interne ſumtum, ſanguinem, fluidum nerveum et quascunque corporis humores reliquos magnopere commovet, partem cruoris ſalino-oleoſo-inflammabilem evoluit, expandit, et ſubſtantialiter auget, adeoque calorem mirifice intendit, putredinem porro non arcet ſolum, ſed dudum quoque exortam rurſus corrigit, laticem ſeroſo-lymphaticum tenuiorem diſſipat, ſpiſſiorem atque coagulatum diſſoluit et attenuat, partes ſolidas exſiccat, et ſingulari quodam ſtimulo, ad ardoris ideam apte fortaſſis referendo, ad contractiones et oſcillationes velociores non minus, quam validiores incitat, et virtutem igitur diaphoreticam, diureticam atque tonicam, e quibus et praecedentibus reliquis, adhibita rationali interpretatione et adplicatione, vires antiſpasmodicae, pectorales, carminativae, ſtomachales, emmenagogae, antihyſtericae et travmaticae (h) derivari poſſunt, exerit. Vnde clare etiam pateſcere opinor, oleum hoc ſub tempeſtivo ac congruo uſu interno morbis multis ac variis valide mederi, ſub intempeſtivo autem et incongruo magna aegrotantibus incommoda ac detrimen-

(h) Viribus memoratis adhuc ſingularis virtus anthelmintica adiungi meretur. In Aegypto, referente *Dno. D.* FRIDERICO HASSELQVIST, Medici oleum hoc contra taenias imprimis, quae vermium ſpecies in inteſtinis incolarum crebro hoſpitatur, ſaepe ſaepius interne, cum eximio prorſus effectu, adhibent. Per triduum plerumque, Luna decreſcente, illud ad guttas aliquot propinant, et deinde, dato laxante, vermem occiſum fruſtulatim per alvum expellere ſtudent. Vid. *Itinerar. eius pag. 589. ſequ.*

menta inferre poſſe. Pro meo igitur iudicio ad ſecuriorem uſum eius internum praecipue requiritur, ut parcius et pro una doſi ad pauciores tantummodo, quatuor nimirum, quinque, ſex, ſeptem, vel ſubinde etiam octo, novem ac decem guttulas, in vino, aut ptiſana, infuſo theiformi, iuſculo etc. propinetur, et in iis duntaxat morbis, qui motuum languorem et partium ſolidarum humiditatem nimiam, laxitatem, flacciditatem, torpidamque contractionem, ſanguinis itemque ac lymphae muciditatem atque lentorem, laticis ſeroſi abundantiam, partium oleoſo - inflammabilium in cruore penuriam atque depreſſionem, et obſtructiones vaſorum, meatuum ac viſcerum, a craſſa ac copioſa impuritate pituitoſa oriundas, vel putridulam humorum dyſcraſiam, aut ulceroſam ſolidorum corruptionem absque febre et graviori inflammatione, vel mucidam quoque ac pravam ſaburram, in prima culina coacervatam, cauſſas proximiores atque praecipuas agnoſcunt, in uſum trahitur.

§. XI.

Vſus petrolei externus in noſtris regionibus interno longe quidem frequentior, intuitu aegritudinum tamen, quibus opitulatur aut opitulari creditur, non tam amplus reperitur. Vulgo a Scriptoribus, tanquam remedium efficax et rectificato ſuccini oleo, cui natura ſimillimum eſt, niſi praeferendum, certe tamen aequiparandum, contra ſordida ulcera antiqua et refractariam maligniorémque ſcabiem ſiccam, contra frigidiores itemque adfectus arthriticos, paralyticos, oedematoſos, et inteſtinorum flatulentos, contra ſpasmos et convulſiones, odontalgiam

giam porro, ventriculi imbecillitatem, coeliacam, procidentiam ani, fluorem album muliebrem, prolapſum uteri et vaginae, ſuppreſſionem fluxus menſtrui et hyſteralgiam ſuffocatoriam, immo ad ſcirrhi exquiſiti augmentum impediendum, et, ſaeviente frigore hyemali, praeſertim cum oleo terebinthinae aut raparum mixtum, ad avertendam novam pernionum exulcerationem commendatur, ac modo per ſe partibus affectis illinitur, aliove modo adplicatur, modo aliis linimentis, unguentis et emplaſtris maiori aut minori quantitate additur, vel in nonnullis etiam morbis, procidentia ani v. g. uteri et vaginae, fluore albo et ſuffocatione hyſterica, candenti ſilici aut lateri infuſum, ſub forma ſuffimigii adhibetur, quin naribus in lipothymia et ſuffocatione hyſterica ſolius odoratus gratia admovetur, et ſubinde etiam in coeliaca ad guttas aliquot clyſteribus additur. Haud levi caetoroquin cautione circa externum quoque uſum eius, praeſertim in ſcabie, tumore membrorum oedematoſo, doloribus articulorum arthriticis et paralyſi, opus eſt; dum ſaepe omnino metuendum eſt, ne igneo ſtimulo ſuo, quem partibus inunctis imprimit, motum tonicum fibrarum in adfectibus prioribus, in ſcabie nimirum, oedemate et arthritide, invertat, et perniciosum materiae ſubſiſtentis regreſſum ad interiora ſuſcitet, vel nimium quoque exſiccando partis paralyticae ariduram et rigiditatem articuli tumidi atque dolentis in arthritide augeat, aut dudum in hac poſteriori praeſentem inflammationem valde intendat, quin nondum exortae occaſionem largiatur.

Cap. LXVIII.

De Pissasphalto, Asphalto et Mumia minerali Persica.

§. I.

Pissasphaltvm, *Pittasphaltum*, quod alii etiam *Picem mineralem*, nec non *Maltham*, *Berg-Theer*, vocant, est substantia bituminosa spissiuscula, tenax, mediae inter petroleum et bitumen solidum consistentiae, coloris rufi aut nigri, odoris balsamico-bituminosi. Picem liquidam (*Theer*) toto habitu externo valde aemulatur, calore tamen facile liquidius redditur, frigore autem condensatur, et, flamma admota, promte accenditur. Spissiorem consistentiam suam, qua sola sese ab oleo terrae, seu subnigra aut rufo-nigricante petrolei specie nonnihil distinguit, procul dubio a partibus terreis accepit, quae petroleo in locis subterraneis paullo largius admistae fuerunt; unde copiosum quoque densumque fumum atrum sub deflagratione eructat, et post eam aliquam cineris terrestris partem relinquit.

§. II.

In variis regionibus e rupibus stillat, vel hinc inde etiam tardiori flumine e terra emergit, et magna imprimis copia in *Avernia*, Galliae provincia, et in agro Romano prope vicum *Castro*, colligitur. Si recens est, non spernendam resolvendi ac maturandi virtutem obtinet, et a nonnullis igitur ad anthraces et bubones maturandos, tumores resolvendos, dolorem ischiadicum et catarrhales affectus discutiendos, et partes

partes luxatas poſt repoſitionem denuo roborandas, externe adhibetur (i), immo cadaverum quoque pollincturae impendi poteſt.

§. III.

Nobilior quoque, ſpiſſior ac ſenſim paullo indureſcens Piſſaſphalti ſpecies ſic dicta MVMIA MINERALIS PERSICA eſſe videtur, cuius KAEMPFERVS ſequentem nobis deſcriptionem dedit: „Eſt noſtra, *inquit* (k), quam inducimus, Mumia, ſuccus bituminoſus, ex petroſa „montis ſuperficie exſudans; foeda ſutoriae pi„cis facie, colore, denſitate, et quodammodo „quaſi lentore; recens dum rupi adhaeret ea li„quidior: ad calorem tractabilis eſt, olei gau„dens conſortio, aquae miſturam reſpuens, in„odorus prorſus et Aegyptiacae Mumiae ſub„ſtantia perſimilis. Carboni iniectus ſulphuris „ſpirat graveolentiam, ex Naphtha nonnihil at„temperatam, naribus non omnino moleſtam; „odore affini, quem vel Naphtha arida, vel „Aſphaltus, vel Veterum Mumia Aegyptiaca, „addo, vel Ambra nigra ſuffumigando ſpirant etc.„ Diverſae bonitatis reperitur, et a Perſis proinde in *primariam* et *ſecundariam* diſtinguitur: Illa, quae ob parciorem proventum ſuum et praeſtantiam unice ad aulam Regiam defertur, et rariſſime igitur ad gentes exteras pervenit (l), in

 angu-

(i) Conf. GEOFFROY *Tract. de Materia medica Tom. I. pag. 159.*

(k) *L. cit. pag. 517. ſequ.*

(l) Mumiam hanc mineralem Perſicam adhuc hodie ab Aegyptiis uſui medico-chirurgico identidem

angusta quadam caverna, in provincia *Daraab*, unius diaetae intervallo ab urbe *Dara*, sub prae rupti Caucasii montis radice, in petram, putei instar, ad geminae circiter orgyiae profunditatem, demissa, colligitur; haec vero inter *Laram Darabumque* urbes in eodem montium tractu sparsim e rupibus exsudat et a lateribus earum praeruptis, quibus ob lentorem atque tenacitatem facile adhaerescit, abraditur.

§. IV.

dem impendi, FRIDERICVS HASSELQVIST testatur; probabile tamen mihi videtur, non primariam, sed, ob caussam supra indicatam, solummodo secundariam ad illos transferri. Descriptio caeteroquin Auctoris allegati cum KAEMPFERIANA huius Mumiae descriptione quoad potiora convenit: „Mumiae mineralis nomine, „*in Itinerario suo, vers. Germ. pag. 574. scribit*, „in Aegypto venit massa quadam bituminosa, „splendens, nitida, sub dentibus friabilis, atra, „fere inodora. Ex Persia provenit. Pretiotissima est, quippe quae in Aegypto venditur 3 a 2 „usque ad 4 vel 5 nummis aureis (*Sequin*), prout „rara vel bona est; ambra grysea longe carior, „hinc a magnatibus Aegypti et totius Turciae, in„ter reliqua eorum reponitur cimelia. — — — „Mumiae vero nostrae mineralis usus est, ut per„hibetur, travmaticus. Si experientia respondet „narrationi Aegyptiorum, summum quidem hoc „erit vulnerarium, hucusque a mortalibus dete„ctum. Faciunt vero unguentum ex Mumia mi„nerali pulverisata cum ol. olivarum, rumpunt „crus gallinae et ligando unguentum applicant, si „vera sit mumia, intra trium horarum spatium crus „callo obducitur er sanatur, et hic quidem est mo„dus

§. IV.

Mumia primaria, quae, affirmante Auctore laudato, vera atque nobilior Veterum Aegyptiorum et Arabum Mumia est, non tantum praestantissimam ad condienda defunctorum corpora materiam constituit, sed, propter eximiam quoque virtutem suam travmaticam inter efficacissima hominum vivorum medicamina militat. Si aliqua enim portio eius, cum sufficienti butyri quantitate liquata, interne, ad quatuor circiter, quinque, aut sex grana, una vice adsumitur, sanguinem, post contusiones aut casum ab alto extravasatum ac coagulatum, potenter resolvit, et mirifice pariter viscerum apostematibus atque ulceribus, ut et rupturis internis medetur. Parem, immo longe adhuc maiorem ac plane miraculosam efficaciam in luxationibus membrorum et ossium fracturis monstrat, quan-

„dus examinandi dictam mumiam; quod si hoc „non edat specimen, vix ullius aestimatur. Ho„minis vero os fractum intra XXIV. horarum spa„tium sanum et integrum fieri debere eodem re„medio, contendunt. Mumiam ipsam vidi, et „visam descripsi, experimenta vero facta non sub „oculis venerunt, ob caritatem ac raritatem reme„dii: vidisse autem illa et obstupuisse mihi adseru„erunt Chirurgi et Pharmacopoei Cairenses, quo„rum probitas fidem illis adhibere suadet. Bitu„minis certe est species, sed an ulla ex detectis, „haud facile dicam, si non prima LINNAEI S. N. „quae eadem est, ac naphtha Auct. Solis calore „indurata. *Mumiam mineralem* dicunt Aegyptii, „ob similitudinem exactam cum Massa illa, quae „ex cranio cadaverum conditorum corporum quo„tidie in Aegypto eximitur etc.„

do usus externus interno iungitur, et unguentum, ex mumia cum butyro liquefacto, aut, secundum HASSELQVISTII relationem, cum oleo olivarum paratum, parva saltim quantitate membro luxato aut ossi fracto post reductionem decentem adplicatur. Mumia secundaria sive ignobilior iisdem quidem virtutibus pollet, in operando tamen praecedente multo segnior deprehenditur; quemadmodum plura de omnibus hisce apud KAEMPFERVM, qui ipse nativi huius balsami vires examini subiecit, videri possunt.

§. V.

A Pissasphalto BITVMEN IVDAICVM, *Asphaltum*, *Karabe Sodomae*, *Iuden-Pech*, consistentia saltim et largiori partium terrearum commixtione distinctum est. Substantiam enim sistit solidam, splendentem, fragilem, inflammabilem, coloris nigri, aut rufi, aut purpureo-nigricantis, odoris, praesertim si incalescit, aut igne liquatur, aut flamma admota accenditur, ingrati sulphureo-bituminosi. Optimum iudicatur purpureo-nigricans ac splendens, deterius sordide atque obscure nigrum. In regionibus variis, Transsylvania v. g. Gallia, Helvetia, prope urbem Neocomium etc. e collibus eruitur, et maiori adhuc copia in Iudaea, ex mari mortuo seu lacu Asphaltite, et nonnullis pariter lacubus Sinensibus, quorum aquae post suum e fundo adscensum innatat, colligitur. Initio adhuc nonnihil molle ac lentum est, deinde autem magis magisque indurescit. Liquefactum aut pulverisatum cadaverum conditurae inservit, et emplastra etiam resolventia, roborantia ac glutinantia ingreditur.

CAP.

Cap. LXIX.

De Succino et Ambra.

§. I.

SVCCINVM, *Bernſtein*, *Agtſtein*, eſt bitumen minerale, durum, ſplendens, nunc opacum, nunc plus minusve pellucidum, eminente vi electrica praeditum, coloris vel flavi aut flaveſcentis, vel albi, vel flavo-rubicundi, immo interdum, tametſi paullo rarius, ſubflavo-virideſcentis, odoris, ſi prunis iniicitur, aut panno ſaltim villoſo etc. fortius affricatur, grati balſamici. Dicitur etiam *Carabe*, *Karabe*, *Electrum*, *Ambra citrina* etc.

§. II.

In variis quidem regionibus, Anglia nimirum, Polonia, Hungaria, Moravia, Bohemia, Italia, Sileſia, Saxonia, Marchia Brandenburgica, nec minus circa mare Balthicum in Finnonia, Livonia, Curlandia, Holſatia, Dania, Suecia etc. maiora et minora ſuccini fruſta perſaepe reperta fuerunt, immo hodienum in tractibus arenoſis ſubinde reperiuntur, aut fortuito etiam inter arandum ac fodiendum e terra eruuntur, nullibi tamen in recenſitis telluris tractibus tanta copia occurrunt, ut pharmacopoei et artifices neceſſariam inde quantitatem petere poſſent, ſed ſola Pruſſia gentibus plerisque copiam deſideratam largitur. Hic enim a piſcatoribus e mari Balthico prope littora Sudavica ſingularibus retibus copioſe extrahitur, partim etiam, poſtquam, borea aut zephyro flante, a commoti pelagi undis maior vel minor portio in littus eiecta fuit, ex arena colligitur, partim in Sam-

biae locis quibusdam, a mari magis minusve dissitis, e tellure, cuius viscera venae bituminosae succiniferae hinc inde perreptant, effoditur. In stratis sive venis hisce, quae ex arena, vitriolo martiali, aut eius tamen minera et nigra materia cespitoso-bituminosa, petroleo praegnante, lignumque fossile habitu externo atque forma aemulante, constant, illud quoque succinum, quod in fundo maris reperitur, suos natales habet, et inde saltem ab aqua marina, per subterraneos cuniculos intrante, eluitur: Hinc ratio quoque manifesta est, cur succinum maiori duntaxat copia prope littora obvium sit, in locis vero maris Balthici, a promontorio Sudavico, laudatisque venis succiniferis longius remotis, rarius inveniatur.

§. III.

Ad naturalem succini mixtionem, sive album, sive aureum, flavescentem, flavo-subviridem, aut flavo-rubicundum, sive alium adhuc colorem (m) obtineat, semper *petroleum* et *acidum vitrioli*, vel, uti recentiorum nonnulli defendere sustinent (n), *acidum salis* concurrunt, ita tamen, ut parum quoque *terrae* et *aquae* in consor-

(m) Quamvis HARTMANNVS octoginta succini species, colore plus minusve distinctas, reperiri, in *Historia Succini Prussici* referat, certo tamen certius est, omnes ac singulas de albo, flavo, rubente et viridiusculo colore praecipue participare, et praedictam igitur varietatem a singulari saltem ac diversissima colorum memoratorum exaltatione atque miscela dependere.

(n) Vid. *Celeb.* VOGELII *Institut. Chemiae*, *§. 625. pag. 307.*

consortium recipiant. Petroleum, cuius color varius ex praecedentibus clare dudum innotuit, cum parte terrea basin praebet, et praecipuam diversi coloris rationem in se continet, acidum vero, sub halitus aut tenuis liquoris forma paullatim sese insinuans, massam terreo-oleosam in corpus solidum coagulat. Initio, hoc est, post primam coagulationem, frusta succini, quod variae observationes abunde comprobant, aliqua adhuc mollitie ac friabilitate gaudent, et in aqua demum marina, vel sensim quoque in ipsis stratis aut venis cespitoso-bituminosis perfecte indurescunt.

§. IV.

Laudata succini elementa quoad qualitatem et proportionem destillatione sicca facile demonstrantur. Quando succini enim portio in retortam vitream aut terream loricatam, carbonibus immediate imponendam, absque additamento immittitur, et ignis successive augetur, primo liquor spirituosus aqueo-acidulus cum oleo subtiliori, leviori, volatiliori, clariori, flavescente, deinde oleum rubicundum mediae consistentiae, tandemque crassius, gravius, fusco-nigricans prodeunt. Oleo maximam partem expulso, sal siccum, volatile, albicans, pingue, acidulum, adscendit, et collo retortae, partim etiam receptaculi lateribus, adhaerescit, ac nihil itaque, nisi pauca materia carbonaria terrestris, in retortae fundo remanet. Observante NEVMANNO (o), libra una succini vulgaris duodecim fere uncias olei, unciam unam cum semisse phlegmatis, unciam unam capitis mortui terrestris, et quatuor circiter drachmas cum dimidia

 salis

(o) Vid. *Lect. eius de Succino.*

ſalis aciduli ſuppeditavit. Quicquid circa totum pondus deficit, procul dubio ad volatilia principia aqueo-ſalino-oleoſa pertinet, ac partim per vaſorum commiſſuras exhalando penetravit, partim in vaſis, parietibus hinc inde adhaereſcens, relictum fuit.

§. V.

Eximias plane vires nervinas, cephalicas, cardiacas et uterinas bituminoſum hoc concretum in corpore humano exerere, et urinam quoque, foetum, et ſecundinas potenter pellere, Medicorum plerique hactenus crediderunt. Verum, ſi de ſuccino, in ſubſtantia exhibito, ſermo eſt, aſſenſum meum ſimpliciter largiri nequeo, quoniam in ventriculo, etiamſi in tenerrimum pulverem redactum ſit, a liquore gaſtrico nunquam perfecte ſolvitur, ſed modica ſaltem ſubtilioris ac volatilioris ſubſtantiae oleoſo-ſpirituoſo-inflammabilis odoratae portio extrahitur, partim etiam blando ventriculi calore expellitur, et in halitum activum tenerrimum mutatur. Pars rudior indiſſolubilis vaſa bibula et lactea ſubire nequit, et neceſſario iterum cum excrementis alvinis excludi debet, pars reſoluta autem atque halituoſa ad ſanguinem quidem, tum filtrando, tum inhalando penetrat, ibidemque leniſſimam commotionem ac diſcuſſionem praeſtat: An inde autem laudatae vires nervinae, cephalicae, cardiacae, diureticae, uterinae atque pellentes ſufficienter deduci poſſint, iudicent ſagaciores. Ego ſane rationem ſufficientem non invenio, et ſuccinum itaque inter debilia ac parum activa nervina referendum eſſe, arbitror. Nolo tamen dicta ad tincturam extendere, quae mobilibus particulis oleoſo-inflam-

flammabilibus largius impraegnata eſt, et vegetiorem omnino operationem exercet, praeſertim cum activitas eius ſpiritus vini connubio ac ſimul inhaerente ſale alcalico, quod plerumque ſub extractione additur, haud parum intendatur. Externe ſuccini integri uſus maioris ferme momenti eſt, dum uſitatiſſimum praeſtantiſſimumque ſuffimigiorum ingrediens conſtituit, quae contra aërem corruptum, dolores partium rhevmaticos, catarrhos, tumores partium oedematoſos, et frigida uteri vitia in auxilium vocantur.

§. VI.

Ad bituminum mineralium cenſum AMBRAM SOLIDAM quoque referre nullus dubito, etiamſi Scriptorum aliqui de animali, alii de vegetabili eius origine tam multa ac varia tradiderint, ut numeroſiſſimae inde hypotheſes enatae fuerint (p). Pro meo iudicio Ambra, ſtricte ita nuncupata, non genere, ſed ſaltim ſpecie a ſuccino differt, et corpus ſiſtit opacum, ſplendore deſtitutum, leve, ſiccum quidem ac fragile, contactu tamen nonnihil pingue, ad ignem facile liqueſcens, totum fere inflammabile, in manu calida, cerae inſtar, molleſcens, raro laevis, ſed difformis plerumque ſuperficiei, odoris ſuaviſſimi, ſaporis nullius ſingularis, coloris vel albi, vel gryſei, vel flaveſcentis, cinereo-nigricantis, fuſci, nigri aut variegati. Ambra gryſea, praeſertim ſtriata, aut maculis albicantibus,

(p) Plura de diverſis opinionibus, quae circa originem ac geneſin Ambrae ſucceſſive innotuerunt, in KLOBII *Ambrologia*, *Pharmacopoea Würtenbergica*, et plenius adhuc in NEVMANNI *Lectione de Ambra* videri poſſunt.

tibus, vel flavescentibus vel nigricantibus donata, censetur optima, nigra vero et perfecte alba ignobilior existit (q). Subinde rostra et ungues avium, spinae piscium, aliaque heterogenea inhaerent, nec raro etiam frusta maiora et minora foris crusta nigricante obducta sunt.

§. VII.

Adfertur Ambra praecipue ex India orientali, ubi in variis oceani locis, maxime autem iuxta promontorium Comorinum, prope littora Aethiopiae et Iaponiae, circa Insulas Sumatram, Borneo, St. Laurentii, Mauritii et plerasque Moluccanas, a piscatoribus, nautis, aliisque ex aqua marina, cui per intervalla, praegressa imprimis forti pelagi agitatione, hinc inde frusta minora et maiora (r) innatant, extrahitur,

(q) „Ambrae, KAEMPFERVS *in Amoenit. exot.* „*pag. 633. scribit*, ex venarum subterranearum „diversitate multa varietas est, et suis quaeque re„gionibus propria; adeo ut ex eius inspectione et„iam natale littus, quo recepta sit, a gnaris co„gnosci possit; perinde ut exercitatiores oenopo„lae vini degustati provinciam indicant. Alia „enim bitumini crudiori, asphalto, vel naphthae „atrae exsiccatae similior est, adeoque nigrior, „densior, gravior, vel minus; alia ex nobiliorum „particularum admissione, candidior, carior, le„vior, vel minus; alia saepe fungosa admodum, ut „acutissimus *Scaliger*, Serapionem amplexus, Am„bram non inepte pro fungo maris habuerit etc.„

(r) De grandioribus Ambrae frustis, quae aliquot libras, quin integrum centenarium etc. pependerunt, NEVMANNVS *L. cit.* multa exempla specialia, ex aliorum scriptis collecta, attulit.

hitur, vel ſubinde etiam in littore, eiusdemque cavernis reperitur. Senſim fruſta memorata e fundo maris, poſtquam a ſubterranea ſua minera, undis imprimis vehementius ſaevientibus, violenter avulſa et abrepta fuerunt, ad ſuperficiem adſurgunt, eorundemque alia in matrice ſua dudum indurata prodeunt, alia, quod inhaerentia heterogenea, maxime autem ſpinae piſcium et parva avium roſtra ſatis teſtantur, aliquantulum adhuc mollia in aquam transferuntur. Orca, animal marinum ex piſcium cetaceorum familia, ambrae fruſta, aquae innatantia, perſaepe deglutire, nec raro iterum evomere, aut per alvum reddere dicitur; hinc ambram quoque in folliculo ſeu cyſtide quadam ventriculi apud piſces hoſce generari, multi, quamquam absque ſufficienti ratione, crediderunt. Ambra caeteroquin, ab orca prius deglutita, ac denuo eiecta, vel etiam ex piſce occiſo exemta, reliquis ambrae genuinae ſpeciebus longe ignobilior eſt, quoniam odorem debiliorem, foetido peregrino mixtum, ſpirat, et rariorem praeterea friabilioremque texturam obtinet (s).

§. VIII.

(s) „Poſtremae notae, *ſunt iterum verba* KAEMPFERIVS *l. cit. p. 635.* ea cenſetur ambra, quae „in inteſtinis balaenarum invenitur; virtute quippe ſua plurimum ibidem imminuta. *Mokos*, ceti genus, trium, et ad ſummum quatuor orgyiarum longitudinis, circa Iaponiam capitur; cuius „inteſtina frequentiſſime ambram exhibent: eſtque „latentis nota, ſi inteſtinum ſolventibus illico occurrat grumoſa, calcique ſimilis materia. Frequens eſt in Iaponia, quae in balaenae extis inventa, vel cum excrementis, dum viveret, in „mare

§. VIII.

Collectores et mercatores fraudulenti ambram genuinam, praesertim recentem, massae farinaceae instar molliusculam, variorum corporum miscela persaepe corrumpunt, vel plane spurium ex pice, cera, resina, storace, ladano, benzoe, succino, moscho, ligno aloes similibusque componunt, et ignaris seorsim pro vera vendere, vel genuinae tamen miscere haud erubescunt. Emtor itaque, si fraudes crassiores evitare velit, ad habitum externum, consistentiam, liquescendi promtitudinem, colorem, saporem et specificum imprimis odorem, quem ambra integra non minus, quam prunae aut metallo candefacto imposita, diffundit, probe attendere debet; suffitus enim adulteria optime detegit, reliqua criteria saepissime fallunt: „Non „est melior, *crebro allegatus* KAEMPFERVS *l. c.* „*pag. 635. inquit*, bonitatis et constantior nota, „quam si candenti laminae eius granula aliquot „imponantur, quo ipso suffitus prodit adulte„rium et cineris paucitas bonitatem etc. „

§. IX.

Monstrante analysi chemica, ambra eadem quidem principia, quae succinum, possidet, circa proportionem tamen discriminis quidquam observatur, oleumque comparative maiori, terra ex adverso longe minori quantitate mixtionem ingreditur. HERM. NICOLAVS GRIMMIVS, in India orientali tunc temporis degens, aliquando unciam unam ambrae gryseae destillationi

„mare egesta fuit; unde vulgari lingua Iapones „ambram appellant *Kusura no fuu*, i. e. stercus „balaenarum etc. „

tioni ſiccae ſubiecit, indeque, igne gradatim au-ꝺo, primo *liquorem aqueum*, deinde *liquidum ſpirituoſum* et *oleum* prodiiſſe, tandemque pauxillum *ſalis ſicci* ſublimatum fuiſſe, teſtatur. Producta haec perfecte cum ſuccini diſſoluti productis conveniebant, praeterquam, quod oleum paullo gratiorem odorem diffunderet. Reſiduum picem habitu externo referebat, et plures ſine dubio partes volatiles oleoſo-ſalinas reddidiſſet, ſi adhibito intenſiori ignis gradu, deſtillatio diutius protracta fuiſſet. Ambra gryſea enim pauciſſimas ſaltim partes terreas continet, et quoad totam ferme molem in phlegma, oleum et ſal volatile acidulum reſolvi poteſt; quemadmodum hoc NEVMANNVS expertus eſt (t), cum unicam ambrae gryſeae drachmam ſimili modo deſtillaret, et adaequatum in fine ignis gradum adhiberet. Obtinuit enim ſcrupulos duo cum dimidio olei, grana quinque aquae, grana duo ſalis aciduli volatilis et unicum ſolummodo granum materiae ſiccae, pulverulentae, terreſtris. Bina grana, quae deficiunt, ſine dubio inviſibili exhalatione conſumta fuerunt. Sal ſiccum volatile, praeſertim ſi parva ambrae quantitas deſtillationi ſubiicitur, non ſemper ſeorſim in conſpectum venit, ſed, penitus translatum, phlegmati immergitur et maiorem illi acorem conciliat.

§. X.

Quando ambra cum aqua ſimplici digeritur, vel plane coquitur, nonnihil quidem, reſinae inſtar, liqueſcere incipit, ſolutionem tamen reſpuit, et aquam ſuavi duntaxat odore imbuit. In ſpiritu vini rectificatiſſimo pariter, tam puro, quam

(t) *L. cit. pag.* 1419.

quam tartarisato, nunquam penitus, blanda solummodo digestione in auxilium vocata, dissolvitur, sed modica saltem portio, quae menstruo fragrantiam debilemque saporem balsamicum communicat, extrahitur: Sin coctio autem protractior, optime in cucurbita, alembico tecta, peragenda, accedit, et menstruum praeterea nonnihil simul oleosum adhibetur, tota ferme solvitur, et tincturam valde activam largitur.

§. XI.

Liquido ex praedictis patescere arbitror, quod in ventriculo nulla plenaria ambrae, in substantia adsumtae, solutio, sed aliqua tantum, longe tamen copiosior, quam apud succinum, partium subtiliorum extractio contingat, et quod medica igitur activitas unice a separatis et extractis tenerioribus hisce particulis exspectanda sit. Hae ipsae enim ob teneritudinem suam ac mobilitatem facile ad sanguinem transeunt, eundemque, ut et fluidum nerveum, blande agitant atque expandunt, motumque circularem vegetiorem reddunt, et generali hac operatione moderatas quasdam vires nervinas, cephalicas, cardiacas, analepticas, aphrodisiacas, aliasque, quae ambrae vulgo adscribuntur, omnino exerere valent. Succino in hoc passu praeferri quidem meretur; cavendum tamen, ne vires eius ultra iustos activitatis terminos, uti fieri solet saepissime, extendantur. Sola interne praescribitur rarissime, sed aliis duntaxat medicamentis compositis, ad augendam magis, aut conciliandam odoris suavitatem, quam virtutem, refracta dosi additur. Tinctura frequentiorem fere usum invenit, et maiorem quoque effectum edit, praesertim si solutis et extractis particulis largius impraegnata sit.

SECTIO

SECTIO XV.

DE AMARICANTIBVS, AVSTERIVSCVLIS, BLANDE BALSAMICIS, ACRIVSCVLIS, SVBDVLCIBVS, TERREO- AVT MVCILAGINEO - SVBADSTRINGENTIBVS, ALIISQVE, SAPORE MIXTO DONATIS.

Cap. I.

De Natura, Differentia atque Virtute diversorum horum Simplicium in genere.

§. I.

Simplicia huius Sectionis, specialius in sequentibus describenda, odore et sapore plus minusve ab invicem distincta inveniuntur, ac iure igitur sub diversis classibus collocanda sunt. Sapor quippe, qui primarium hoc loco differentiae fundamentum suppeditat, in aliis *amaricans*, immo in quibusdam *satis amarus*; in aliis *austerus* vel *austeriusculus*; in aliis *blande balsamicus*, et in aliis denique *subdulcis*, vel *acriusculus*, vel *terreo- aut mucilagineo - subadstringens*, rarissime tamen purus ac solitarius, sed alio aliisve saporibus, v. g. praedominans amarus aut amaricans *salso*, vel *austeriusculo*, *subacri*, *subdulci*, *balsa-*

mico etc. auſterus et auſteriuſculus *amaro* aut *amaricante*, vel *balſamico*, *acriuſculo*, *ſubdulci* etc. magis minusve remixtus eſt. Nonnulla eorum, quod diffiteri nequeo, ad amara quidem, auſtera et balſamica, in praecedentibus pertractata, referri potuiſſent: Verum enim vero, quum odor balſamicus in nonnullis longe remiſſior, in aliis fugaciſſimus exiſtat, et ſapor amarus etiam atque auſterus in plerisque, quae illum poſſident, vel admodum debilis, vel alio, uti dictum, ſapore valde remixtus inveniatur, ſeiungere illa, et ſeorſim in hac Sectione deſcribere, conſultius duxi.

§. II.

Principia fixa, *reſinoſa*, *gummea*, aut *mucilaginea*, quibus *inſipida* et *inodora ſubadſtringentia* praedita ſunt, plerumque valde terrea et inertia reperiuntur; hinc guſtus quoque et olfactus organis non adeo ſingularem ſenſum poſt ſeparationem imprimere multo minus eminentem in corpore humano mutationem producere valent. *Auſteriuſcula* et *amaricantia* quoad partes activas cum auſteris et amaris fortioribus conveniunt; quare repetere hoc loco, quae alibi ſufficienter de iis dicta fuerunt, ſupervacaneum iudico: Sufficiat adieciſſe, haec, cum ſaporis ſint debilioris, minorem principii primarii quantitatem in mixtione reconditam gerere, vel illud tamen, ſive ſit reſinoſo - gummeum, ſive gummeo-reſinoſum, longe remiſſioris indolis exiſtere. Eadem propemodum de *auſteriuſculo - amaricantibus*, *amaro - auſteris*, tum inodoris, tum ſimul odoratis balſamicis, dicenda erunt. Inodora enim ſola principia fixa gummeo-reſinoſa, aut reſinoſo-gummea, vel reſinoſo-gummeo- terrea, ſpeci-

ſpecifice tamen diſtincta, fovent; odorata autem, licet parum vel nihil olei ſubſtantialis aetherei, recepta etiam notabili quantitate, ſub deſtillatione humida reddant, tenerrimum tamen, mobiliſſimum, fugaciſſimumque principium balſamicum cum aqua transmittunt, et decoctum, in cucurbita aut veſica relictum, fixis partibus, tam gummoſae, quam reſinoſae indolis, adeo impraegnant, ut ſimilis conditionis extracta inde blanda evaporatione parari queant. Nonnulla etiam inter ea occurrunt, quae *ſale quodam ſalſo* modice inſtructa ſunt.

§. III.

Inſipida terreo - reſinoſa et terreo - reſinoſo-gummea, leniſſime ſaltem, auſteriuſcula, pure talia, paullo fortius partes corporis ſolidas conſtringunt, et aliquantulum proinde, maiori nimirum vel minori adſtrictione mediante, flacciditatem earum corrigunt, adeoque roborant paullulum, vim contractilem ipſamque contractionem, absque humorum exagitatione, augent, leniterque urinam pellunt: Hinc iure inter blanda travmatica, diuretica, et tonica referuntur, et in variis itaque morbis, qui mitiora roborantia et adſtringentia poſtulant, non ſine fructu adhibentur. Eximiam quoque opem ſubinde in ulceribus ac vulneribus conſolidandis, nec non ſanguine congrumato et diabete, ferunt.

§. IV.

Ab hiſce plus minusve, reſpectu videlicet virium medicarum, auſteriuſculo - amaricantia, tum inodora, tum ſimul odorata balſamica, diſtincta inveniuntur. Propter amaritem enim atque volatilis principii miſcelam ſimul blande ab-

ſtergunt, diſcutiunt, leniſſimam diaphoreſin atque diureſin movent, tutius ac certius roborant, et plus igitur ad humores purificandos, quam mere auſteriuſcula, valent; praeſertim cum virtus adſtrictoria valde moderata ſit, ac ſeſe in receſſu demum nonnihil manifeſtet.

§. V.

Vires non contemnendas in genere exerere creduntur in coryza, febre catarrhali, adfectibus pectoris, tuſſi v. g. aſthmate, phthiſi incipiente, raucedine, nec minus in ſanguinis ac lymphae impuritate, variisque inde propullulantibus adfectibus ſcabioſis, rhevmaticis, arthriticis, catarrhalibus, obſtructionibus viſcerum chronicis, ſuppreſſione conſuetarum ſe- et excretionum, doloribus variarum partium, calculo, dyſuria, iſchuria, cephalalgia, febribus continuis, praeſertim malignis, et ſic porro. Nonnulla quoque eorum, licet ſanguini purificando parum caeteroquin inſerviant, egregie ac plane ſpecifice, uti v. g. cortex Peruvianus, febres intermittentes, praeſertim refractarias quartanas, fugant; immo quaedam, temperata nimirum balſamica, quae, ob principii auſteriuſculi abſentiam, nullum plane adſtrictionis effectum edunt, potentius paullo humores, interveniente leni diaphoreſi atque diureſi, heterogeneis quisquiliis liberant, et auxilium ideo in ſcabioſis potiſſimum, venereis, ſimilibusque adfectibus ferunt; quemadmodum plura de ſingulis hiſce in ſtatim ſubſequente tractatione ſpeciali videnda ſunt.

Cap. II.

De Radicibus Poeoniae et Nymphaeae.

§. I.

Radix poeoniae maris folio nigricante splendido c. b. tuberoſa ac craſſa eſt, foris ſubfuſca, intus pallida, verſus peripheriam tamen venulis rufeſcentibus paſſim diſtincta, ſaporis poſt exſiccationem mucilagineo-terrei, leniſſimeque in receſſu adſtringentis, odoris nullius. Recentiſſime effoſſa ſaporem debilem ſubdulcem, leniſſima acredine mixtum, et parum quoque odoris obtinet. Planta apud nos ſolummodo in hortis colitur, et radices tempore vernali, antequam germina protrudant, effodiuntur.

§. II.

Praeter *rudiores partes terreas* et *ſolubilia principia terreo-reſinoſo-mucilaginea*, nihil amplius ſingulare in radice exſiccata demonſtrari poteſt, nullamque ideo rationem ſolidam invenio, cur multi Medicorum huic ſimplici vaporoſum pariter principium activum adſcripſerint, indeque virtutes varias derivare auſi fuerint. Vires ſane, quas exerit, unice a memoratis principiis fixis, maxime autem a reſinoſo, dependent, etiamſi in hiſce etiam non adeo magna activitas, quod examina probant, deliteſcat. Nam infuſum aquoſum primum, obſcure fuſcum, odore ferme deſtituitur, et inerti ſaltem ſapore nauſeoſo gaudet. Extractum inſpiſſatum, cuius drachmas duas et aliquot grana ex uncia radicis una impetravi, deterioris fere conditionis eſt, nec ullum odorem ac ſaporem memorandum

 olfa-

olfactus gustusque organis imprimit. Tinctura spirituosa prima colorem pallide flavescentem obtinet, odore solum vini spiritum prodit, et sapore acriusculo donata est; quae acredo tamen magis a menstruo, quam soluta substantia resinosa, derivanda est, quod clarius postea ex flavo extracto inspissato cognoscere licet: Hoc quippe non amplius acrem, sed debilem amaricantem et satis adstringentem saporem austeriusculum possidet, debilemque odorem balsamicum spirat. Vncia radicis mihi binas ferme drachmas suppeditavit.

§. III.

Nonnihil haec radix partes corporis solidas roborat et adstringit, adeoque locum omnino inter blanda nervina, antepileptica, antispasmodica, et lenissima styptica, utiliter interdum aperitivis, incidentibus, abstergentibus ac discutientibus, in vasorum ac viscerum obstructionibus, haemorrhagiis exorbitantibus, variisque profluviis serosis, diabete v. g. vomitu, diarrhoeis, gonorrhoea benigna etc. refracta dosi addenda, tueri potest. Probabile praeterea est, subtilem terram farinaceam, si in pulvere nempe propinatur, praeternaturale ventriculi acidum paullulum extinguere, et hac quoque ratione aliquid ad curationem epilepsiae infantilis, ex acriori primae culinae acido saepissime oriundae, conferre. Optime in pulvere, a granis aliquot ad scrupulum integrum, nec minus in infuso vinoso, a scrupulo uno ad drachmam unam, exhibetur; infusa eius aquosa autem et sic dicta *Faecula*, quae in Officinis prostat, nullius ferme utilitatis sunt.

§. IV.

RADIX NYMPHAEAE, tam LVTEAE, quam ALBAE, MAIORIS C. B. *Seeblumen - Wurzel*, crassa est, fungosa, levis, foris partim flavescens, partim subfusca, intus pallida, odoris nullius, saporis terreo - subadstringentis, et in recessu quoque lenissime amaricantis. Planta in lacubus, piscinis et fluviis rivulisque lente decurrentibus crescit, ac flores magnos rosaceos, luteos vel candidos, profert; radicem descriptam tamen saepius Nymphaea flore albo, quam luteo, Pharmacopoeis largitur, licet utrique, intuitu naturae ac virium, nihil plane discriminis intercedat.

§. V.

De volatili sale alcalico, quod porosae et laxae huius radicis substantiae inhaerere PAVLVS HERMANNVS retulit (a), multa dicere supersedeo, dum imaginarium hoc loco principium est, nec unquam in hac radice demonstrari potest. Probandi quidem fine praecipitationem allegat, quam radix pulverisata in acidis solutionibus praestare consuevit: Verum fallaciam hic circa caussam committi, certo certius est. Non salinae enim particulae alcalinae, sed terreae, quas solvens acidum promte adgreditur, molecularum antea solutarum secessum atque descensum efficiunt. Suffragatur mihi STAHLIVS, quando de simili plantarum subadstringentium etc. effectu ita scribit (b): „In plan„tis travmaticis adstringentibus, plantagine, „sym-

(a) *L. cit. pag. 68.*

(b) *In Fundament. Chemiae dogmatico - experimentalis, pag. 86.*

„ſymphyto, et conſolidis etc. ſal alcalinum „ſubtile agnoſcunt autores, quia talia decocta „ſolutiones metallorum, cum acidis factas, in „ſpecie Mercurium ſublimatum, aqua calida in „liquorem redactum, praecipitant. Suo interim „loco relinquendum, an non potius ſubtiliſſima „terrea adſtringentium ſimilium portio hoc per- „agat, nihil contribuente ſalina eorundem, niſi „ut terram ſibi antea combinatam potentiori aci- „do paſſive relinquat etc.„

§. VI.

Partibus terreſtribus rudioribus ac prorſus inertibus ſolubilis quaedam *ſubſtantia reſinoſo-gummea*, quae ſubtiliores moleculas terreas in arctius conſortium recepit, mixta reperitur; portio mere gummea tamen parum activa exiſtit, et ſola igitur reſinoſa praecipuam virtutis rationem in ſe continet. Nam flavum infuſum aquoſum primum vappidum eſt ac nauſeoſum, nullumque ſingularem ſaporem et odorem poſſidet. Materia quoque, ſub digeſtione magis minusve ſoluta, nunquam tota per chartam bibulam tranſit, ſed aeque, ac apud infuſum aquoſum radicis poeoniae, praeter rudiores partes terreas, craſſa mucilago albicans in filtro remanet. Solutio filtrata et inſpiſſata maſſam relinquit flavo-fuſcam, quae, una radicis uncia extractioni adhibita, duas ferme drachmas pendet, et valde debilem ſolummodo ſaporem ſubſalſum et ſubamaricantem linguae imprimit. Tinctura ſpirituoſa prima dilute aurei coloris eſt, odoris nullius ſingularis, debilisque ſaporis ſubacris. Evaporata extractum foeneratur flavo-ſubfuſcum, quod debilem odorem emittit, et ſaporem ſubſalſo-amarum ac leniſſime adſtringentem obti-

obtinet. A ſimili igitur radicis poeoniae extracto paullulum differt, quippe quod magis auſterum, minus amarum deprehenditur.

§. VII.

Blande hoc ſimplex abſtergit, leniterque roborat et adſtringit, adeoque in iisdem affectibus, in quibus poeoniae radix commendata fuit, auxilium ſpondet, ſi nimirum in infuſo vinoſo, a drachma una ad unciam dimidiam, praeſcribitur. Nonnulli radicem hanc antacida etiam atque temperante virtute praeditam eſſe, et nimias vigilias ſpecifice compeſcere, perhibent: Verum hae vires imaginariae ſunt, nec ſolidum in principiis activis fundamentum inveniunt.

Cap. III.

De Radicibus Rubiae Tinctorum et Anchuſae.

§. I.

Radix rubiae tinctorum sativae C. B. *Färberröthe-Wurzel*, oblonga eſt, tenuis, intus et extus fuſco-rubicunda, ſaporis terreo-ſubadſtringentis, odoris nullius. Planta, ob frequentem radicis uſum apud tinctores, in regionibus variis, maxime autem in Sileſia et Belgio, ſtudioſe in agris colitur. Radix recens, praeter ſaporem terreo-adſtringentem, debilem quoque ſubdulcem et ſubamaricantem poſſidet, qui amplius tamen in ſiccata et aliquamdiu adſervata vix, aut ne vix, ſentitur.

§. II.

Volatilibus principiis penitus deſtituitur, et *fixa* tantum *terreo-reſinoſo-gummea* in mixtione

 fovet.

fovet. Activitas ad utramque ſubſtantiam fixam, magis tamen ad terreo-reſinoſam, quam gummeam, redit. Infuſum aquoſum primum rubronigricantis coloris eſt, ac nullo ſingulari ſapore, nulloque, niſi debili ſaltem nauſeoſo, odore pollet. Sub evaporatione odor paullo fortior evadit, et nauſeoſus in blande balſamicum mutatur. Inſpiſſata maſſa ſubrubro-nigricans debilem odorem balſamicum non amplius emittit, ſaporem tamen terreo-ſalſum, ſubadſtringente nonnihil mixtum, obtinet. Tinctura ſpirituoſa prima, ſaturata et elegantiſſima rubedine ſeſe commendat, et evaporata extractum relinquit coloris flavo- et rubro-ſubfuſci, odoris nullius ſingularis, ſaporis ſubadſtringentis et leniſſime ſimul amaricantis. Ex uncia una radicis duas circiter drachmas extracti primi aquoſi, et quatuor ſcrupulos totidemque grana extracti primi ſpirituoſi impetravi.

§. III.

Vulgo haec radix quinque radicibus aperientibus minoribus adnumeratur, viresque eidem potentes in ſanguine congrumato, vulneribus, oppilatione renum viſcerumque reliquorum tribuuntur. Verum, ſi dicere licet, quid ipſe ſentiam, Scriptores de viribus memoratis hyperbolice locutos eſſe, pronuncio. Concedo quidem, principia huius radicis ſolubilia ad minutiſſima vaſcula ſanguifera et lymphatica penetrare (c), et aliquam virtutem aperitivam, travmati-

(c) Eminentem hanc penetrandi facultatem *color ruber* probat, quem radix pulveriſata, nec minus decoctum et extracta eius, farinae, furfuribus, aliis-

maticam ac forsan etiam diureticam et antiputredinosam in corpore edere posse, memoratas tamen vires potentes existere, analysi chemica et ipsa observatione practica aliter edoctus, nego. Tota certe huius radicis actio ad debilem quandam absterſionem et adstrictionem redundat, indeque auctior solidorum contractio, cum subsequente blanda humorum resolutione, vegetiori circuitu, et paullo largiori lotii in renibus secret excretione, unice derivanda est. Datur in decocto aquoso et adhuc melius in infuso vinoso, a drachma una ad unciam dimidiam, nec raro etiam, quamquam minus apte, pulveribus additur. Externe decocta et unguenta vulnerariae et adstringentis virtutis ingreditur.

§. IV.

RADIX ANCHVSAE OFFIC. sive ALCANNAE SPVRIAE, oblonga est, nunc tenuis, nunc mediocriter crassa, intus lignosa et alba, foris fusco-rubescens, odoris nullius, saporis terreo-subadstringentis. Planta, quam C. BAVHINVS *Anchusam floribus puniceis*, IOH. BAVHINVS *Anchusam Monspeliacam*, et TOVRNEFORTIVS *Anchusam vulgatiorem* vocant, in Italia, Gallia, Silesia etc. crescit, et ab *Alcanna vera*, quae Indiae orientalis, Aegypti ac Syriae incola est, et WALTHERO *Alhenna* sive *Henna Arabum*, C. BAV-

aliisque pabuli speciebus mixta, ac porcis, catulis, gallinis, columbis etc. per aliquod tempus crebro et copiose ad devorandum oblata, ossibus inducunt; quemadmodum plura de hisce in IOH. BENI. BOEHMERI *Dissert. de Radicis Rubiae tinctorum effectibus in corpore animali, 1751. Lipsiae habita*, videri poterunt.

BAVHINO *Liguſtrum Aegyptiacum latifolium*, et LINNAEO *Lawſonia ramis inermibus* audit, diſtincta eſt.

§. V.

Interior Anchuſae ſubſtantiae lignoſa plane iners deprehenditur, ſolusque cortex tingendi facultatem ac vires medicas obtinet; hinc poſterior ordinario etiam detrahitur et ſeorſim in uſum vocatur. Gaudet *principiis fixis*, tam *reſinoſis*, quam *gummeis*, quae, confirmante extractione, eiusdem ferme virtutis ſunt. Extractum aquoſum primum, cuius tres ferme drachmas ex una corticis uncia impetravi, coloris rubro-fuſci eſt, ſaporis in principio ſubdulcis, deinde acriuſculi et ſubadſtringentis, odoris nullius ſingularis. Extractum ſpirituoſum primum, cuius pondus, recepta vix memorata corticis quantitate, circiter ad ſcrupulos quatuor et aliquot grana adſcendebat, rancidum unguentum quodammodo redolet, et ſaporem ſubdulcem, amaricante atque auſteriuſculo remixtum, coloremque rufo-ſubfuſcum poſſidet. Tinctura ſpirituoſa adhuc liquida, quod addere placet, ſaturata et elegantiſſima rubedine oculis blanditur, quae poſtea tamen in extracto valde minuitur.

§. VI.

Reſpectu virium medicarum cum radice rubiae tinctorum maximam partem convenit, ſuamque operationem blande adſtringendo, abſtergendo, immo aliquantulum demulcendo abſolvit, et cum maiori fortaſſis emolumento, quam illa, in ſuppreſſione urinae, obſtructionibus viſcerum chronicis, ex partium ſolidarum atonia potiſſimum promanantibus, nec minus in haemor-

morrhagiis immodicis et variis profluviis ſeroſis, quoties nempe ſubadſtringentia tuto admittuntur, in uſum vocari poteſt. Interne in decocto aquoſo et infuſo vinoſo, a drachma una ad unciam dimidiam et ultra, exhibetur. Externe unguentis, quae contra ſanguinem congrumatum, contuſiones, caſum ab alto etc. commendantur, perſaepe additur.

§. VII.

Radici Anchuſae ſeu Alcannae ſpuriae RADIX ALCANNAE VERAE quoad naturam ac vires medicas analoga eſt, rariſſime tamen ad nos defertur; in regionibus orientalibus autem inter cosmetica militat, et creberrime ab incolarum plerisque, aeque ac folia plantae (d), ad ungues fulvo colore tingendas adhibetur.

CAP.

(d) „Folia, *Doct.* FRIDERICVS HASSELQVIST „*in Itinerario ſuo, verſ. Germ. pag. 503. ſcribit,* „in pulverem ſubtiliſſimum redacta, in aquam fer„ventem infunduntur, ea quantitate, ut fiat paſta, „quae alligatur unguibus manuum et plantis pe„dum, et per noctem integram manet, color in„de efficitur fulvus, qui orientalibus populis in „dictis partibus in deliciis eſt. Durat color per „tres vel quatuor ſeptimanas, antequam illum re„novare opus eſt. Vſus in Aegypto adeo anti„quus, ut ungues Mumiarum eodem tinctas ob„ſervaverim. Ingenti copia ex Aegypto quotan„nis portatur pulvis, ut divitiae appellari poſſit „poſſeſſio plantae. Nomen Arab. *Chenna.*„

CAP. IV.

De Contrayerva et radice Caryophyllatae.

§. I.

CONTRAYERVA OFFIC. quam alii etiam *Radicem yervam*, i. e. contra venena, *Radicem bezoardicam*, *alexipharmacam*, *Cyperum longum odorum Peruanum* etc. *Peruanische Gift-Wurzel*, vocant, radix oblonga est, tenuis, nodoso-fibrosa, foris subflavo- aut subfusco-rubescens, intus albicans, odoris debilis aromatici, saporis acriusculo-subadstringentis. Planta in nonnullis regni Peruani tractibus praecipue crescit, et LINNAEO *Dorstenia scapis radicatis*, C. BAVHINO autem *Cyperus odoratus Peruanus* dicitur.

§. II.

Principium volatile balsamicum in radice siccata et diutius adservata nulla consideratione dignum est, sed activitatis ratio unice ad *substantiam gummeo-resinosam* redit, ita tamen, ut resinosa longe iterum gummosae praeferenda sit. Fuscum enim infusum aquosum primum odorem nauseosum spirat, et debilem solummodo saporem amaricantem, lenissima ac vix sensibili acredine mixtum, possidet. In extracto fusco-nigricante amarities, quod utique mirandum, vix amplius sentitur, pungens vero acredo fortior existit. Tinctura spirituosa prima solum vini spiritum odore prodit, et amaricante ac satis acri pungente sapore, quo radicem pimpinellae aut pyrethri quodammodo aemulatur, pollet. Ardens ac morsicans haec acrimonia in massa spissata potentior evadit, et haec ideo extractum aquosum in hoc passu notabiliter superat.

§. III.

§. III.

Blande abſtergendo leniterque irritando operationem ſuam exercet, et ſpecifice imprimis a Scriptoribus medicis in febribus malignis peſtilentialibus, purpuratis, petechialibus, varioloſis etc. ad exanthemata expellenda, commendatur: An vero etiam, uti vulgo creditur, contra palpitationem cordis, dolores pleuriticos, melancholiam, febres intermittentes, dyſenteriam, vermes inteſtinorum, philtra ac varia venena multum valeat, iuſte dubito. Recipitur inter pulveres et tincturas alexipharmacae virtutis, et per ſe quoque in infuſo vinoſo, ad unam alteramve drachmam, praeſcribi poteſt.

§. IV.

Radix caryophyllatae offic. ſive vvlgaris c. b. *Benedicten- oder Naegelin-Wurzel*, minimi plerumque digiti craſſitie eſt, multasque fibras tenues emittit, quibus maior virtus, quam trunco ſive capiti, ingenita reperitur. Colorem foris nigricantem, intus rubeſcentem, poſſidet, et manducata linguae ſaporem terreoauſterum adſtringentem, naribus, praeſertim in tractibus calidioribus nata, aut contuſa, odorem gratum caryophyllaeum imprimit. Planta paſſim ſponte creſcit, et loca imprimis humida atque umbroſa amat.

§. V.

Nonnulli huic radici et contrayervae maximam quoad principia ſimilitudinem intercedere, arbitrantur; ſed falſum hoc eſſe, analyſis chemica docet. Prior enim, praeter ſubtile et parciſſime inhaerens *principium odoratum oleoſo-ſpirituoſum*, fixam *ſubſtantiam reſinoſo-gummeam* ter-

terreo-aufteram ac fatis adftringentem, pofterior autem fubacrem ac leniter amaricantem continet. Infufum aquofum primum (loquor nunc de fola radice caryophyllatae) coloris flavo- et rubro-fubfufci eft, odoris grati caryophyllaei, faporis balfamico-aufteriufculi. Similis conditionis fpiffatum quoque extractum exiftit, praeterquam quod odor debilior, quam in infufo, fapor vero aufterus fortior deprehendatur. Tinctura fpirituofa prima colore faturate aureo et fapore pariter balfamico-aufteriufculo pollet, odore autem magis fpiritum vini, quam radicem, prodit. Maffa fpiffata, quae fubfufcum colorem obtinet, fapore auftero ac fimul leniter balfamico leniffimeque amaricante gaudet, et odorem caryophyllaeum, quem fpiritus vini in tinctura quafi occultaverat, fortius iterum fpirat. Subftantia gummea refinofam quantitate fuperat, et ex uncia radicis una ad quatuor circiter aut quinque fcrupulos pondere adfcendit.

§. VI.

Parciffimum principium oleofo-fpirituofum balfamicum fub operatione in corpore non adeo fingularem confiderationem meretur, fed praecipua virium ratio ad fixas partes terreo-refinofo-gummeas, quae folida fatis valide adftringunt et hac conftrictione roborant, referenda eft. Specialius igitur haec radix in morbis fingulis, qui proxime ex tunicarum, membranarum etc. flacciditate nafcuntur, prodeffe confuevit, multumque etiam ad ulcera ac vulnera confolidanda, profluvia itemque ferofa fiftenda et haemorrhagias cohibendas valet: An vero, quod multi tamen credunt, in arthriticis pariter

ac

ac convulſivis adfectibus, nec minus in febribus malignis ſingulare auxilium ferat, experientia nondum ſatis probatum eſſe, arbitror. Interne in infuſo vinoſo, aut, quod perinde videtur, in decocto aquoſo, ad unam alteramve drachmam praeſcribitur. Externe decoctis travmaticis et ſtypticis additur, vel pulveriſata, depurandi ac conſolidandi ſcopo, ulceribus cacoëthicis inſpergitur.

Cap. V.

De radicibus Bardanae, Taraxaci et Tuſſilaginis.

§. I.

Radix bardanae maioris offic. ſive lappae maioris c. b. *groſſe Kletten-Wurzel*, oblonga eſt, craſſa, foris nigricans, intus alba, ſaporis ſubdulcis, modice amaricantis et leniſſime ſimul adſtringentis, odoris nullius. Planta hinc inde circa vias, ſepimenta, aedificia etc. copioſe creſcit, et in ſolo ſicciori ac macriori laeta imprimis incrementa capit.

§. II.

Principiis activis mere fixis, pluribus tamen *gummeis*, quam *reſinoſis*, gaudet. Vna quippe uncia mihi quinque ferme ſcrupulos extracti primi aquoſi, et quinquaginta circiter grana extracti primi ſpirituoſi ſuppeditavit. Extractum ſubluteo - fuſcum aquoſum odorem debilem balſamicum, fere inſtar panis melliti, ſpirat, ac ſaporem ſubſalſum, ſubdulci et ſubadſtringente nonnihil mixtum, poſſidet. Tinctura ſpirituoſa prima colore dilute aureo eſt, odore nauſeoſo, ſapore ſubacri ingrato. Maſſa inſpiſſata flavo-

ſubfuſca quoad odorem cum tinctura convenit, et ſapore ſubſalſo, leniter amaricante ac ſubadſtringente pollet.

§. III.

Vires medicae, quod examina docent, ad utrumque principium redeunt, et leniter abſtergentes, reſolventes, roborantes ac diureticae ſunt. Specialiorem igitur uſum, ſub decocti nimirum aquoſi, aut infuſi vinoſi forma, ad unam alteramve drachmam, immo unciam praeſcripta, in morbis ſingulis invenit, qui mitiora remedia poſtulant, et valde imprimis in adfectibus arthriticis, rhevmaticis, nephriticis, ſcabioſis, ſcorbuticis et venereis commendatur, ſanguinemque congrumatum praeterea diſſolvere dicitur. Plerique ſudoriferam quoque virtutem illi tribuunt, de qua tamen paullo aliter ſentio, eamque non adeo ſingularem eſſe arbitror. Commode radici ſarſaparillae ſubſtitui poteſt, quoniam eadem praeſtat, immo maiorem, quam illa, in depurandis humoribus effectum edit.

§. IV.

Radix taraxaci offic. oblonga eſt, ramoſa, digiti minimi craſſitie, foris ſubfuſca, intus pallida, ſaporis amaricantis leniterque adſtringentis, odoris nullius ſingularis. Planta, casp. bavhino *Dens leonis latiore folio* dicta, ubivis obvia eſt, et aeque, ac radix recens, ſucco lacteo turget.

§. V.

A praecedente natura, principiis activis et virtute parum differt. Subſtantia gummea enim, aqua ſimplici extracta et evaporatione poſtmodum

dum condenſata, maſſam fuſco-nigricantem exhibet, odore debili balſamico, quaſi melleo, et ſapore deguſtationis initio ſubdulci, poſtea ſatis amaricante praeditam. Flavo-fuſcum extractum ſpirituoſum primum cum aquoſo maximam partem convenit, praeterquam, quod ſapori ſubdulci et amaricanti adhuc leniſſime adſtringens ſociatus reperiatur. Si radix bonae notae eſt, et integra eius uncia utrique extractioni impenditur, pondus extracti aquoſi primi ad binas ferme drachmas, reſinoſi magis ſeu ſpirituoſi autem ad unam circiter drachmam adſcendit.

§. VI.

Militat inter mitiora aperitiva, diuretica et purificantia, quae operationem ſuam blande abſtergendo leniterque adſtringendo ac roborando abſolvunt: Vnde protinus quoque conſtat, quod ab uſu eius interno in obſtructionibus viſcerum, ictero, calculo, nephritide ſabuloſo-pituitoſa, tuſſi mucida, aſthmate, ſcorbuto, caeterisque adfectibus chronicis, ſub Bardanae deſcriptione pridem recenſitis, auxilium non plane ſpernendum exſpectandum ſit. Datur, ut praecedens, in infuſo et decocto.

§. VII.

Deſcriptis Bardanae et Taraxaci radicibus RADICEM TVSSILAGINIS VVLGARIS C. B. *Huflattich-Wurzel*, quae tenuis eſt, longa, pallida, odoris nullius, ſaporis mucilagineo-ſubadſtringentis ac debilis balſamici, nullus dubito adiungere. Tanta enim ſub exploratione principiorum chemica inter hanc et taraxaci radicem, intuitu odoris, ſaporis ac virium, ſimilitudo deprehenditur, ut practico alteram in locum alte-

rius tuto ac citra ullam deliberationem ſurrogare liceat. Scio quidem, Medicorum plerosque radici tuſſilaginis maiorem virtutem demulcentem, adeoque maiorem quoque atque ſpecificam virtutem in morbis pectoris, tuſſi v. g. phthiſi, etc. adſcribere; at ſcio etiam, ſpecificam hanc praerogativam nullius momenti eſſe, et taraxaci radicem in memoratis aliisque pectoris adfectibus idem praeſtare auxilium. Frequentius in decocto, cum aqua, lacte, cereviſia, aut vino parando, quam in infuſo praeſcribitur, et doſis quoque ultra unciam adſcendere poteſt.

CAP. VI.

De radice Vincetoxici et Pareira Brava.

§. I.

RADIX VINCETOXICI OFF. *Schwalbenkraut-Wurzel*, ex communi capitulo multas fibras tenues, ſive radiculas minores emittit, quae intus candido, foris pallide flaveſcente aut ſubfuſco colore gaudent, et ſaporem ſubdulcem, acriuſculo et amaricante mixtum, debilemque praeterea ac nauſeoſum odorem balſamicum poſſident. Planta in locis ſylveſtribus creſcit, et a C. BAVHINO *Aſclepias flore albo*, et ab aliis etiam *Hirundinaria* appellatur.

§. II.

Partes *oleoſo-ſpirituoſae* balſamicae valde exigua quantitate mixtionem ingrediuntur, *fixae reſinoſo-gummeae* autem copioſius inhaerent, et praecipuas huic radici vires largiuntur. Ex uncia radicis una duas ferme drachmas extracti

aquoſi

aquosi primi, et drachmam circiter unam extracti spirituosi primi impetravi. Infusum aquosum pallide flavescens paullulumque turbidum est, et odorem nauseosum similemque saporem subdulcem, acriusculo nonnihil remixtum, obtinet. Sub evaporatione satis fortem, eumque initio nauseosum, postea gratum balsamicum, odorem emittit; et, plene tandem planeque inspissatum, massam suppeditat fuscam, odore debili et panis melliti instar satis grato, et sapore balsamico-subdulci, lenissimeque in recessu amaricante, praeditam. Tinctura spirituosa dilute aurea naribus debilem odorem nauseosum, linguae balsamico-subacrem saporem imprimit, et evaporata extractum relinquit flavo-rufescens, odoris debilis nonnihil ingrati, saporis balsamico-subdulcis et in recessu acriusculo-amaricantis. Docent haec examina, utramque substantiam fixam existere quidem activam, resinosam tamen gummeae nonnihil praeferendam esse. Particulae volatiles oleoso-spirituosae humidae destillationis beneficio facile separantur, in molem tamen conspicuam congregari nequeunt; hinc easdem quoque ex aquae destillatae fragrantia magis suspicari, quam demonstrare licet.

§. III.

Inter blanda stimulantia, resolventia, diaphoretica, diuretica, anticatarrhalia, et bezoardica haec radix collocatur, et singularem imprimis efficaciam in tumoribus glandularum, scrophulis, adfectibus mucidis, hydrope, obstructione viscerum, nephritide sabuloso-pituitosa, cachexia et chronica mensium suppressione ostendere creditur. Datur interne a drachma una ad unciam semissem in decocto aquoso et vinoso, nec

raro etiam pulveribus additur. Externe lavamenta vulneraria et gargarismata, contra anginam ſpuriam, paralyſin linguae, et tumores glandularum ſalivalium adhibenda, ingreditur.

§. IV.

Radix pareirae bravae, magna, craſſa et lignoſa eſt, colore foris ferrugineo-nigricante, intus ſubluteo, ſapore dulcamaro, odore nullo. Pareira brava nomen Luſitanicum eſt, ac Vitem ſylveſtrem denotat. Planta enim, quae paſſim in Braſilia et Mexico naſcitur, vitis inſtar ſcandens atque volubilis eſt, et Braſilienſibus *Caapeba*, plvmerio *Clematis baccifera glabra et villoſa, rotundo et umbilicato folio*, et raio *Convolvulus Braſilianus, flore octopetalo, monococcos* audit.

§. V.

Nulla principia activa volatilia poſſidet, ſed vires eius unice a *fixa ſubſtantia reſinoſo-gummea* deducendae ſunt. Infuſum aquoſum primum colore dilute aurantio eſt, et ſaporem quidem amaricantem, nullum vero odorem memorabilem obtinet. Poſt inſpiſſationem odore penitus deſtituitur, et ſapori amaricanti debilis dulcedo admixta ſentitur. Tinctura ſpirituoſa prima, ſaturate fuſca, ſolum menſtruum redolet, et ſaporem, ex acri, amaricante et ſubdulci mixtum, guſtus organo imprimit. Evaporatione peracta, ſapor in fuſco-nigricante maſſa ſpiſſata aliquantulum mutatus et ſub deguſtationis initio ſubadſtringens et amaricans, poſtea vero ſubdulcis deprehenditur. Satis interea ex deſcriptis examinibus conſtat, quod virtus quaedam principio utrique, maior tamen reſinoſo, quam gummeo, ingenita ſit.

§. VI.

§. VI.

In principio de eximia ac valde potenti huius radicis virtute diuretica et lithontriptica multus ubique ſermo fuit; verum, quum Medici circumſpecti poſtea obſervarent, vires elogio longe inferiores eſſe, rariusque, vel nunquam, effectum voto ac ſpei perfecte reſpondere, fama ſenſim rurſus decrevit. Noſtra aetate Medici rationales blandas duntaxat vires abſtergentes, aperitivas ac diureticas huic ſimplici tribuunt, idemque proinde in cachexia, ictero, hydrope, ſuppreſſione urinae, nephritide pituitoſo-ſabuloſa et adfectibus ſcorbuticis, rhevmaticis et arthriticis aliquid auxilii praeſtare poſſe credunt. Plerumque ſub forma pulveris, a drachma dimidia ad integram, in vehiculo vinoſo exhibetur, vel vino etiam aut aqua fervente, recepta tamen maiori quantitate, infunditur.

Cap. VII.

De radicibus Chinae et Sarſaparillae.

§. I.

Radix china ſeu rectius chinae offic. *Pocken- oder Schweiſs-Wurzel*, craſſa eſt, tuberoſa, inaequalis, texturae lignoſo-farinaceae, coloris intus pallide rubeſcentis, foris ruſi vel fuſci, aut ferrugineo nigricantis, ſaporis terrei inertis, odoris nullius. Adfertur ex India orientali et occidentali, et ideo etiam in *orientalem* ſive *Chinam veram*, quae melior iudicatur, et *occidentalem* ſive *Pſeudochinam*, quae ignobilior exiſtit, dividitur. Planta, ex orientali progerminans, in China potiſſimum et Iapo-

nia crescit, et a KAEMPFERO, qui cunctas eius partes adcurate et prolixe descripsit (e), *Smilax minus spinosa, fructu rotundo, radice virtuosa, Chinae dicta*, adpellatur. Occidentalis vero in Nova Hispania, Peru, Virginia et Insula Iamaica gignitur, et planta C. BAVHINO *China spuria nodosa*, SLOANIO *Smilax aspera, fructu nigro, radice nodosa, magna, laevi, farinacea* audit.

§. II.

Facile haec radix, sive ex orientali, sive occidentali India allata fuerit, cariosa redditur; quare homines quoque fraudulenti in Hollandia lacunas sensim natas massa quadam, ex tragacantha, bolo etc. composita, replent, coloremque nativum alia mixtura tingente restituunt; quod mangonium tamen aegrotantibus interdum valde nocivum evadere potest, quoniam, NEVMANNO suspicante (f), massae memoratae, ad pondus augendum, nonnunquam lithargyrium miscetur.

§. III.

In naturali mixtione eius nullae partes spirituosae, nullumque sal explicitum, quod HERMANNVS tamen adesse credidit (g), sed fixa tan-

(e) In *Amoenit. exot. Fasc. V. pag.* 781. *sequ.*
(f) *L. cit. pag.* 776.
(g) „Sarsaparillae, *in Cynos. Mat. med. p. m.* 41. „*inquit*, et chinae effectus probat sal blandum, „quod in farinacea salsaeparillae substantia et in „substantia Chinae nonnihil resinosa latet, et in „utriusque radicis decocto manifeste se prodit. „Hoc cum tenuissimarum partium et sanguini „nostro naturali valde analogum sit, salia seu „spiri-

tantum ac valde iners *ſubſtantia reſinoſo-gummea*, copioſae *terrae* teneriori ac quaſi farinaceae immerſa, demonſtrari poteſt. Subſtantiam fixam, praeſertim gummoſam, iure inertem voco, quoniam, confirmante analyſi chemica, in infuſo et extracto utroque nullus odor ac ſapor ſingularis reperitur. Infuſum aquoſum quippe, licet rubro colore tinctum ſit, nauſeoſum ſaltim ac vix ſenſibilem odorem balſamicum ſpirat, vappidumque ſaporem, inſtar aquae ſimplicis tepidae, poſſidet. Inſpiſſatum extractum fuſco-rubicundum deterioris ferme conditionis eſt, et odore non minus, quam ſapore deſtituitur. Tinctura ſpirituoſa prima, quae aureo colore gaudet, et itidem inſipida penitus atque inodora eſt, evaporata flavo-rubeſcentem maſſam relinquit, in qua levia tantum odoris et ſaporis balſamici nauſeoſi veſtigia notantur. Vncia radicis una circiter ſcrupulos quinque extracti ſpirituoſi primi, totidemque drachmas extracti aquoſi primi praebuit.

§. IV.

Ingreditur haec radix notiſſima decocta et eſſentiam lignorum, ſanguinemque ac lympham, propter imaginariam quandam virtutem diaphoreticam et diureticam, egregie depurare, adeoque in lue venerea, adfectibus ſcabioſis, ſcorbuto, aliisque morbis, ex humorum impuritate naſcentibus, ſpecifice prodeſſe, vulgo creditur;

„ſpiritus non tantum exaltat, ſed et acida quaevis, „pertinaciſſime etiam remotiſſimis partibus inhae„rentia, a quibus lues venerea, arthritis, ſcorbutus, „atrophia, phthiſis, aliique morbi oriuntur, in„fringit, et cum blanda vi anodyna per diapho„reſin expellit etc.„

Verum, pro mea ſententia, ratione non minus, quam experientia ſuffulta, nullius ferme uſus eſt, et rectius inertibus, quam activis, medicamentis ſimplicibus adnumeratur. Effectus enim, a parciſſimo principio volatili balſamico exſpectandus, tam exiguus exiſtit, ut hunc et vulgaria virtutis elogia nulla plane proportio intercedat.

§. V.

RADIX SARSAPARILLAE ſive SASSAPARILLAE OFFIC. quae Chinae radici ſub uſu medico plerumque iungitur, longa eſt, ſarmentoſa, rugoſa, fractu tenax, calami craſſitie, colore foris flaveſcente, vel ſubfuſco, vel luteo- aut fuſco-rubeſcente, intus candido, odore et ſapore nullo, niſi debili farinaceo. Planta in Braſilia, Peru, Nova Hiſpania, Virginia ac pluribus Americae locis adoleſcere conſuevit, et C. BAVHINO *Smilax aſpera Peruviana S. Sarſaparilla*, LINNAEO autem *Smilax caule aculeato-angulato, foliis inermibus, ovatis, retuſo-mucronatis* dicitur. Eligenda eſt radix recentior, fractu difficilis ac foris ſubfuſca, reiicienda pulverulenta, carioſa, fragilis, coloris fuſci obſcurioris, aut nigricantis.

§. VI.

Principiis parum quoque activis haec radix donata eſt, paullo potentiora tamen, quam praecedens, continet, et *reſinoſa* imprimis *ſubſtantia* debiles illi vires medicas, quas ſubinde monſtrat, largiri videtur. Nam obſcure rubrum extractum ſpirituoſum primum, e rubella tinctura evaporando paratum, odore pruna cocta aemulatur, et amaricantem, balſamicum nauſeoſum atque ſubacrem ſaporem linguae imprimit.

primit. Sapor ſubacris in receſſu demum ſeſe manifeſtat, et fauces atque palatum aliquamdiu afficit, amaricans remiſſior eſt, et balſamicus denique leniſſimus deprehenditur. In infuſo et extracto aquoſo primo nihil ferme virtutis latet, et utrumque ſapore notabili deſtituitur, odoremque ſaltim nauſeoſum ſpirat. Vncia radicis una mihi duas circiter drachmas extracti aquoſi, ac totidem fere ſcrupulos extracti ſpirituoſi dedit.

§. VII.

Leniſſime duntaxat abſtergendo ac ſtimulando operatur, et fortem ideo ſudorem pellere nequit, Mirandum igitur, quod Medici hactenus parum activam hanc radicem inter praeſtantiora diaphoretica et purificantia collocaverint, eidemque ſpecificas ac plane eximias vires in lue venerea, ſcabie, ſimilibusque adfectibus, ex lymphae atque cruoris vitio oriundis, adſcripſerint. Radicibus bardanae, taraxaci, ſimilibusque, niſi poſtponi, certe tamen non praeferri meretur, et commode proinde cum Chinae radice ex Officinis exulare poſſet, praeſertim, cum multae radices indigenae, utrique virtute pares, immo ſuperiores, longeque minori pretio comparandae, ſubſtitui queant. Eodem caeteroquin modo, quo Chinae radix, interne adhibetur.

Cap. VIII.

De radicibus Apii paluſtris et Petroſelini.

§. I.

RADIX APII PALVSTRIS C. B. *Waſſer Eppich-Wurzel*, capite donata eſt oblongo, pollicaris plerumque craſſitiei, quod multas, longas ac

ac rectas fibras, five radiculas tenuiores emittit. Colore, truncus aeque, ac fibrae, foris fubluteo-albicante, intus candido, odore balfamico, et fapore fubdulci acriufculo gaudent. Planta loca umbrofa, humida, paluftria, amat, ac paffim quoque in hortis colitur. Radix pofterioris multis tutior videtur, quoniam cum fpecie quadam venenata, uti cum fylveftri nonnunquam eveniffe traditur, confundi nequit.

§. II.

Oleo effentiali caret, et fixam folummodo *fubftantiam refinofo-gummeam*, odoratis *particulis fpirituofis* modice impraegnatam, in mixtione fovet. Portio gummofa in uncia radicis ultra drachmas tres pondere adfcendit, refinofa autem circiter drachmam unam et aliquot grana pendet. Infufum aquofum, quod colore pallide flavefcente, odore naufeofo et fapore fubdulci gaudet, poft evaporationem maffam relinquit luteo-fubfufcam, debili odore balfamico, et dulci fapore donatam. Tinctura fpirituofa prima flavefcens ac parum odorata faporem fubacrem, valde debili balfamico remixtum, obtinet, et infpiffata extractum largitur itidem fubflavum, odoris balfamici, faporis fubdulcis ac leniter quoque balfamici, non amplius tamen, ficuti antea in tinctura, acriufculi. Patet inde, virtutem huius radicis in utraque fubftantia fixa refidere, et ad augmentum eius aliquid pariter principium acriufculo balfamicum volatile, quod fub evaporatione tamen maximam partem in auras difpergitur, conferre.

§. III.

A Medicis circumfpectis nunquam haec radix, nifi debite prius ficcata, in ufum internum

voca-

vocatur, quoniam tenerrimum principium exhalabile cerebro et nervis quodammodo inimicum creditur. Actionem suam blande abstergendo, demulcendo, lenissimeque discutiendo exercet, ac dudum proinde inter pectoralia, lenia aperitiva, diuretica et uterina locum adepta est. Pertinet ad quinque radices aperientes, et in hydrope imprimis, obstructione hepatis, lienis ac mesenterii, nec minus in urinae suppressione et tumore mammarum, subinde post infantum ablactationem nascente, specialius prodesse, gravidis autem et epilepticis nocere dicitur; quod postremum tamen magis de radice recenti, quam siccata, intelligendum erit. Interne sub forma decocti aquosi, aut infusi vinosi, a drachma una ad duas, exhibetur; externe autem, praesertim recens ac grossiuscule contusa, aut conquassata, inter epithemata, mammis induratis, aut lacte nimium turgidis, itemque scroto, praesente hydrocele et hydrope ipsius scroti, imponenda, recipitur.

§. IV.

Ab Apii radice notissima PETROSELINI VVLGARIS RADIX parum differt, et in casu igitur quocunque eidem substitui potest; nostra tamen aetate magis inter esculenta ac condimenta ciborum, quam medicamenta, stricte talia, militat.

CAP. IX.

De radice Scorzonerae.

§. I.

RADIX SCORZONERAE OFFIC. sive *Scorzonerae latifoliae sinuatae* C. B. *Spanische Haber-Wurzel*, oblonga est, nunc digiti minimi, nunc

saltim

ſaltim calami ſcriptorii craſſitie, colore foris pallido aut ferrugineo, intus albo, ſapore ſubdulci mucilagineo - farinaceo, odore nullo. Planta apud nos in hortis colitur, in Hiſpania autem ſponte in locis campeſtribus et ſylveſtribus creſcit; hinc vulgo etiam *Scorzonera Hiſpanica* appellatur. Radix recentiſſime effoſſa ſucco ſubdulci lacteo turget, qui ſenſim exſiccatur, et temporis progreſſu leniſſimum ſaporem amaricantem nanciſcitur. Facile praeterea carioſa evadit, quare ſemper recentiorem, reiecta prorſus exeſa vetuſtiori, ad uſum ſeligere praeſtat.

§. II.

Recentior, integra, ac debite exſiccata, copioſo *ſubdulci* ac *temperatiſſimo principio fixo*, tam *reſinoſo*, quam *farinaceo-mucilagineo* donata eſt; portio farinaceo - gummea tamen ſeu mucilaginea copia, ſaporis dulcedine, ac nutriendi facultate reſinoſae aliquantulum praepollet. Extractum enim aquoſum primum, cuius quinque propemodum drachmas ex una radicis uncia impetravi, contactu valde unguinoſum eſt, coloris fuſci, odoris debilis, et grati ac panis melliti inſtar ſubdulcis, ſaporis mucilaginei; extractum ſpirituoſum vero ſaltem drachmas duas totidemque ſcrupulos pendebat, et ſaporem ſubdulcem, blando balſamico leniſſime mixtum, linguae imprimebat.

§. III.

Inter alimenta non minus, quam medicamenta, analeptica, demulcentia ac temperantia ſibi locum vindicat, et in hectica imprimis, phthiſi pulmonali, tuſſi acri ſalſa, eroſione partium internarum, dyſenteria, calculo, dyſuria, febribus arden-

ardentibus, et affectibus ſcabioſis, rhevmaticis, arthriticis atque ſcorbuticis, ſingulisque morbis reliquis, ex humorum acrimonia oriundis, utiliſſima deprehenditur. In ſcriptis plerisque etiam virtus eius alexipharmaca valde laudatur; aſt penitus hanc imaginariam eſſe, nec ſolide unquam e principiorum natura explicari poſſe, credo. Praeſcribitur in decocto aqueo a drachmis duabus ad unciam dimidiam, et ſaepe etiam iuſculis ac carnibus additur. In Officinis quoque *radix condita* proſtat.

Cap. X.

De radice Saponariae.

§. I.

Radix saponariae offic. longa, tenuis ac ramoſo-fibroſa eſt, coloris extus ſpadicei, intus albi, ſaporis debilis acriuſculi, odoris nullius. Planta, inde emergens, in Germania caeterisque Europae regionibus ſponte in locis humidiuſculis ac herbidis, maxime autem iuxta rivulos amnesque, nec non in ſalicetis creſcit, et hinc inde etiam in hortis colitur. ioh. bavhinvs eam *Saponariam vulgarem*, c. bavhinvs *Saponariam maiorem laevem*, linnaevs *Saponariam calycibus cylindricis, foliis ovato-lanceolatis*, et alii quoque *Struthium. Herbam fullonum, Lychnidem fulloniam* et *lanariam* vocant: „Saponaria, boeclervs *ſcribit* (h), appellatur, „quod Saponis inſtar ſpumeat, *στρέθιον*, strv-„thivm a verbo *στρηθίτεθαι*, quod graecis eſt „lanas purgare et candidas facere. lanaria, „quod

(h) In *Cynoſ. Materiae medicae, Tom. II. Part. I. Cap. VI. pag.* 472.

„quod ea mediante mundentur Lanae, LYCHNIS „SAPONARIA dicta, LYCHNIS FVLLONIA, „HERBA FVLLONVM, *Seiffen-Kraut*, *Wasch-„Kraut*, ab extergendi facultate, qua Saponis „ritu pannos eluit purgatque etc.„

§. II.

Multas haec radix *partes gummosas*, pauciores *resinosas* et paucissimas *mucilagineo-glutinosas* in mixtione sua fovet, nullo autem evidenti ac memorabili principio volatili donata est. Vtraque substantia fixa, gummea nimirum, promte atque perfecte in aqua sub coctione solubilis, et resinosa, valde activa est, posterior tamen priorem acredine nonnihil superat. Infusum aquosum primum coloris aurei et odoris nauseosi est, ac degustatum initio saporem subdulcem ingratum et lenissime amaricantem, deinde vero subtilem, mediocriter acrem, altius tamen penetrantem ac satis diu cum temperario incremento perseverantem, linguae imprimit. Extractum, inde evaporando paratum, subflavo-fuscum est, et debilem ac parum amicum odorem balsamicum emittit, non amplius tamen saporem amaricantem, qui in infuso aderat, obtinet, sed primum subdulci tantum et acriusculo, deinde acri fortiori ac valde penetrante praeditum reperitur, ita, ut, radicis pimpinellae recentioris, quin piperis propemodum instar, subtilis ac vividae puncturae et cuiusdam quasi ardoris sensum, per aliquot horae minuta in lingua, faucibus et palato excitet. Ex uncia radicis una drachmas tres et grana duodecim huius extracti obtinui. Tinctura spirituosa prima itidem aureo colore tincta cernitur, et saporem quoque ex subdulci acrem, cui initio tamen austeriusculi quidquam et amarican-

ricantis admixtum ſentitur, poſſidet, nullum vero odorem, niſi ſolius ſpiritus vini, ſpirat. Acredo memorata in extracto ſubfuſco-aurantio, ac parum quoque odorato, notabiliter increſcit, ac multo maior, quam in extracto aquoſo, deprehenditur, immo altius in fibrarum nervearum aliarumque compagem penetrat, et diutius illas ardore quodam atque ſubtili punctura adfligit. Inhaeret tamen radici reſinoſa haec ſubſtantia longe minori quantitate, quam gummea, et uncia igitur radicis una mihi ſolummodo drachmam unam et grana decem extracti ſpirituoſi primi dedit. Poſt filtrationem infuſi, tam aquoſi, quam ſpirituoſi, exigua quaedam materiae cuiusdam mucilagineae portio in charta bibula remanet. Subſtantia haec intuitu virium medicarum nullius quidem momenti eſſe videtur, aliquam tamen hoc loco annotationem meretur, quoniam inter principia radicis conſtitutiva militat, nec in ſpiritu vini, nec aqua perfecte ac ita tenuiter ſolvitur, ut chartae bibulae poros ſimul cum ſolutis reliquis principiis permeare queat.

§. III.

A principiis radicis, quod hic paucis inſerere expedit, fixa elementa foliorum valde quoad ſaporem ac genium recedunt. Nam fuſcum eorum extractum aquoſum odore ſuo rob ſambuci nonnihil aemulatur, ac ſatis forti ſapore amaro, cui nulla prorſus acredo ſociata reperitur, gaudet. Amarities haec nigricanti pariter, ac melleo-ceracei odoris extracto ſpirituoſo propria eſt, paullo remiſſior tamen et cum aliqua, ſenſim ſub deguſtatione increſcente, acredine mixta deprehenditur. immo ſapor amaricans in ni-

gricante extracto vinoſo ſapori ſubacido iunctus ſentitur.

§. IV.

Spectat radix ad ſatis activa medicamenta attenuantia, aperitiva, diuretica, diaphoretica, ſanguinem purificantia, emmenagoga et pectoralia, ac loco radicis ſarſaparillae, quam virtute multum ſuperat, in adfectibus venereis, ſcabioſis, ſcorbuticis, rhevmaticis, catarrhalibus et cachectico-oedematoſis, nec minus in iſchuria, dyſuria, calculo, ſuppreſſione fluxus menſtrui, fluore albo, tuſſi, aſthmate pituitoſo, obſtructionibus viſcerum etc. cum fructu haud ſpernendo uſurpari poteſt. Praeſcribitur interne in decocto aquoſo, eoque nunc ſaturatiori, nunc diffuſiori, et ſubinde etiam infuſa theiformia ingreditur (i).

§. V.

De uſu externo nihil ſingulare dicendum invenio, quoniam vires medicae, quae vulgo ſaponariae extrinſecus adhibitae a ſcriptoribus tribuuntur, non radici, ſed foliis, quae teſtantibus examinibus expoſitis, amara, adeoque ſatis diſtincta, principia continent, et propter indolem ſaponaceam abſtergendi magis, quam irritandi virtute donata inveniuntur, praecipue competunt. „Decocta herba, BOECLERVS *ſcribit* (k), „optimum porrigit abſtergens et exſiccans ſca„biem et ulcera; maculas quoque lividas et coe„ru-

(l) Plura de Viribus et uſu in *Diſſertatione*, de hac Radice 1760. ſub meo Praeſidio habita, videri poterunt.

(k) *Lib. cit. Tom. III. pag. 473.*

„ruleas a contuſione pellit, cosmeticumque prae-„bet remedium, ad nitorem cuti conciliandum. „Ptarmica quoque eſt, diſcutit tumores et ce-„phalalgiam ſiſtit, in forma cataplasmatis adhi-„bita. Adhibetur ad ſapones manuarios. Ra-„dix ſaponariae iuvare dicitur eos, quibus in „thorace et pulmonibus fiſtulae ſunt, admota et „iniecta.„

Cap. XI.

De Radice Petaſitidis et Cichorii.

§. I.

Radix petasitidis maioris et vvlgaris c. b. *Schweiſs-Wurzel, Peſtilenz-Wurzel*, vel mere fibroſa eſt, vel fibras tenuiores ex tubere, digitum circiter craſſo, emittit, et colorem foris ſubfuſcum aut fuſcum, intus album, odorem debilem ſpecificum, ad balſamicum nonnihil accedentem, et ſaporem recens amarum, exſiccata acriuſculo-amaricantem obtinet. Planta in Germania noſtra et plerisque reliquis Europae regionibus temperatis ſponte naſcitur. Amat loca humidiuſcula ac paullulum paludoſa, et initio veris ante foliorum eruptionem floret.

§. II.

Mixtionem eius naturalem *partes fixae gummeae* ac *reſinoſae*, nec non *volatiles* quaedam, quamquam pauciſſimae, *oleoſo-ſpirituoſae* ingrediuntur. Sub deſtillatione humida enim, recepta tamen maiori radicis quantitate, aqua odorata in receptaculum tranſit, cui hinc inde exiguae moleculae oleoſae, indolis aethereae, ſaporis acris et ardentis, odoris balſamici innatant.

 Quan-

Quantitas huius substantiae oleosae ad certum pondus revocari nequit, quoniam memoratae miculae aut guttulae pingues, ob valde exiguam copiam suam, ab aqua vix, aut ne vix, separari possunt. Principia activa fixa largius inhaerent, et ex uncia radicis una circiter drachma una et scrupuli duo cum semisse extracti primi aquosi ac mere gummei, et drachma una extracti spirituosi primi magisque resinosi impetrantur. Infusum aquosum fusci coloris est, leniterque balsamicum atque radicis specificum odorem spirat, et saporem amaricantem possidet. Extractum fusconigricans, inde evaporando paratum, debili quoque odore balsamico, et sapore, ex subdulci et amaricante quasi mixto, gaudet. Infusum spirituosum primum valde debili sapore balsamico, et specifico radicis odore praeditum reperitur, ac post evaporationem extractum tenax ac glutinosum balsamico-amaricans relinquit (l).

§. III.

Olim haec radix, propter imaginariam magis, quam veram, virtutem alexipharmacam, a medicis magni aestimata fuit, nostra vero aetate paullo rarius in usum trahitur, et a iustis virium medicarum censoribus solummodo inter blanda attenuantia, aperitiva, diaphoretica, diuretica, sanguinemque purificantia collocatur. Conducit itaque in adfectibus catarrhalibus, rhevmaticis, arthriticis, scorbuticis ac scabiosis, nec minus in asthmate pituitoso, obstructione viscerum, ne-

(l) Plura de examine chemico huius radicis in *Dn. Doct.* BENI. CONSTANTINI MALSCH *Diss. de Petasitide*, 1759. in nostra Vniversitate habita, dicta leguntur.

nephritide mucido-ſabuloſa, ſuppreſſione fluxus menſtrui et fluore albo, immo in cachexia, leucophlegmatia, oedemate membrorum et lue venerea non contemnendum ſubinde auxilium ferre conſuevit. Pro uſu interno a drachma una ad plures in decocto aut infuſo cum aqua, aut vino, aut aceto, praeſcribitur; infuſum poſtremum tamen ante adſumtionem melle edulcorandum eſt.

§. IV.

Radici petaſitidis RADIX CICHORII SYLVESTRIS ſive OFFICINARVM C. B. *wilde Wegwart-Wurzel*, valde quidem analoga eſt, exſiccata tamen odore penitus caret, nec ulla igitur principia volatilia activa, ſed *fixa* tantum *gummea* ac *reſinoſa* continet. Mitiorem, quam praecedens, in morbis recenſitis operationem exercet, ac ſaepius hodie, quam illa, ſub forma decocti aut infuſi theiformis interne adhibetur. In Officinis etiam *Radix condita* proſtat.

CAP. XII.

De Radicibus Gins-eng et Ninzin.

§. I.

RADICES GINS-ENG et NINZIN multa quidem quoad naturam, vires et uſum, et nonnulla pariter quoad formam externam communia habent, reſpectu patriae nihilominus ac plantae, cuius partem conſtituunt, diverſiſſimae ſunt. Nam *Radix Ninzin*, alias etiam *Nindſin* et *Niſii* dicta, in Iaponia et peninſula Corea, Chinenſium Imperatori tributaria, creſcit, et planta inde emergens a KAEMPFERO *Siſarum montanum*

Coraeense, radice non tuberosa, et a GRONOVIO *Sium folio infimo cordato, caulinis ternatis, omnibus crenatis*, appellatur; *Radix Gins-eng* vero, seu *Pe-Tsi Sinensium* in Tartaria orientali, et quibusdam Chinae provinciis, iisque magis borealibus, nec minus in regione novi orbis Canada habitat, et GRONOVIO atque LINNAEO *Panax foliis ternis quinatis*, P. LAFITEAV *Aureliana Canadensis*, *Sinensibus Gins-eng*, audit. In sylvis umbrosis Canadensibus posterior haec radix hinc inde per multos pridem annos tam copiose collecta fuit, ut a mercatoribus non tantum in Galliam aliasque regiones Europaeas, sed satis magna etiam quantitate et cum lucro memorabili in Chinam transvehi potuerit. Chinenses initio statim radicem hanc Aurelianae Canadensis pro vera sua radice Ginseng agnoverunt, et eam proinde adhuc hodie coemere, solitoque usui impendere non dubitant (m).

§. II.

Radix Ninzin, secundum vix laudati KAEMPFERI descriptionem (n), pastinacae quodammodo similis est, nunc simplex omnino, nunc inferne in duo crura divisa, triuncialis, digiti auricularis crassitie, fibris paucis capillata, carnosa, albida, ambientibus rimulis subtilissimis intercepta, odore pastinacae luteae, sapore sisari nostratis, cum minori tamen ac gratiori dulcedine, exigua ac fere imaginaria amaritudine temperata. Cum hac radice, uti antea pridem dictum fuit, *Radix Ginseng* quoad nonnulla quidem

(m) Vid. PETER KALMS *Reise nach America*, *III. Theil*, *pag.* 407.

(n) In *Amoenit. exot. pag.* 818.

dem convenit, quoad alia tamen notabiliter rursus ab illa discrepat. Pollicem nempe unum alterumve longa est, digito minimo crassitie nunc aequalis, nunc tenuior, nunc paullo crassior, leviter rugosa, nitida, et in parte infima nonnihil subinde diaphana, utplurimum bifida, rarius multifida, inferne fibris tenuibus donata, habitu externo radicem petroselini, textura interna radicem paeoniae aemulans, colore foris rufescente, intus flavescente, odore haud ingrato aromatico, sapore acriusculo, subamaricante ac paullulum pariter aromatico (o).

§. III.

Propter raritatem ac pretii magnitudinem radices hasce chemico examini nondum subieci, nec, alios quoque id fecisse, compertum habeo; hinc de principiis activis, quae maximam partem *resinoso-gummea* esse videntur, certiora tradere nequeo: Odore tamen ac sapore edoctus, credo, radicem Ginseng multo praestantiorem existere radice Ninzin, viresque medicas in hac posteriori unice nutrienti ac demulcenti substantiae fixae, in priori autem partim fixis, partim volatilibus, leniter aromatico-balsamicis, principiis, haud spernenda probabiliter abstergendi, discutiendi ac confortandi facultate praeditis, adscribendas esse.

§. IV.

Incolae Chinae, Iaponiae pluriumque Asiae regionum radicem utramque, maxime autem radicem Ginseng, cuius libra una in China tribus plerumque libris argenti venditur, tanti aestimant,

(o) Conf. GEOFFROY *Materia medica*, *Tom. II. pag. 116.*

mant, tantamque in virtute earum fiduciam collocant, ut illas in omnibus morbis, panaceae instar, adhibeant; quemadmodum haec ex sequenti enarratione virtutem radicis Ginseng, olim ex Iaponia transmissa et IACOBO BREYNIO a GOHLIO communicata (p), clarius patent: „Sanguinem, *sic verba sonant*, aquosum et tenuem „mundificat, ac restituit in debitam consisten„tiam. Palpitationibus cordis et furiosis animi „adfectibus medetur. Corrigit quaecunque alio„rum Medicamentorum vitia et defectus. Ex„hilarat spiritus, cor et animum; vitam prolon„gat et conservat magis, quam ulla alia medi„cina. Cerebrum et memoriam confortat, cali„gines oculorum discutit, omnia mala — — „quin et illa quae ex nimia Venere exorta tol„lit. Sanguinem adauget, corporis lassitudines „spontaneas adimit, Melancholiam corrigit, ap„petitum excitat, sudores promovet, vertigines „et obtenebrationes visus tollit. Prodest Syn„copticis, Lipothymicis, Paralyticis, Apople„cticis, Convulsis, Epilepticis, stupori et con„tractioni Nervorum etc. Stomachicis item et „hepaticis et pneumonicis. Cutem mollem ac „delicatam reddit, retorridam corporis siccita„tem depellit, stomachum cibis repletum exina„nit, vomitum compescit, phlegmaticos mor„bis sanat, febres domat, ut et stranguriam; „sputum sanguinis sistit, ut et deiectiones alvi „cruentas, parturientes roborat, tum in ipso „partu, tum post partum. In summa pro sum„mo habetur remedio, ad curandos et praeser-

„van-

(p) Vid. IOH. PHILIPPI BREYNII *Dissertat. botanico-medica de Radice Ginsem seu Nisi*, *Cap. I. §. 7.*

„vandos omnis generis morbos. Sumitur bis „aut ter de die particula ad pisi maioris magni-„tudinem etc.„ Elogia haec valde omnino magna sunt; ast vera virtute longe procul dubio maiora. Nam, pro meo iudicio, radix Ninzin radici petroselini nostratis vix praeferenda videtur, et excellentiorem quoque radicem Ginseng, sublatis inveteratis opinionibus praeiudicatis, multum pariter de pristina fama sua amissuram esse, non sine ratione suspicor.

Cap. XIII.

De Lichene Cinereo Terrestri et Musco Vulgari Clavato.

§. I.

LICHEN CINEREVS TERRESTRIS RAII, quem TOVRNEFORTIVS *Lichenem pulmonarium saxatilem, digitatum, maiorem, cinereum,* et LINNAEVS in Flora Suecica *Lichenem, foliaceum, repentem, lobatum, obtusum, planum subtus venosum villosum, pelta marginali adscendente*, appellat, in omnibus Europae regionibus nascitur. Amat loca umbrosa ac nemorosa humidiuscula, ibidemque, terrae proximus, circa radices atque truncos arborum et passim quoque in ericetis crescit. Toto quidem anno quaerentibus obvius est, tempore tamen pluvioso autumnali, magis dudum ad hyemem vergente, potissimum viget, adeoque tunc etiam praecipue colligendus, ac, debite prius ab adhaerentibus heterogeneis purgatus, leniter statim siccandus est.

§. II.

Folia eius, dum tener eſt, parva ſunt, deinde autem excreſcunt ad longitudinem binorum ternorumve digitorum, cum latitudine unius, diviſa in ſegmenta. Interdum ſola, interdum ſibi incumbentia inveniuntur. In extremitatibus emittunt parva, dura, oblonga, corpuſcula, Botanicis *Peltae* dicta, quae ſine dubio capſulae ſeminales ſunt. Siccato folio cinereus color eſt, nigrior in ſuperficie ſuperiori, dilutior in inferiori. Obſervantur paſſim frequentes venae, a quibus albae fibrillulae in terram mittuntur, plantae radices (q). Quando hic lichen recens eſt, ſitum valde redolet, et hunc quoque odorem poſt perfectam exſiccationem nunquam penitus amittit. Sapor cum odore multa habet communia, et aeque propemodum, ac in vulgari fungo eſculento, *Morchella* dicto, debilis putridulo - mucidus et leniſſime in receſſu acriuſculus reperitur.

§. III.

Praeter copioſas *partes terreas* et *vaporoſum quoddam elementum putridulo - mucidum*, *fixa* etiam *principia reſinoſa* ac *gummea* haec planta in naturali ſua mixtione continet. Partes terreae inertes ſunt, et nauſeoſum quoque principium putridulo - mucidum vaporoſum, quod ſubſtantiae fixae, tam reſinoſae, quam gummeae, inhaeret, et cum ſimili vapore, quem in plerisque fungis, muſcis, atque lichenibus, in ſolo humidiuſculo atque umbroſo creſcentibus, deprehendimus, quoad naturam convenit, pro mea ſententia nullam quoque ſingularem virtutem medicam

(q) Conf. RICH. MEAD. *Oper. med. Tom. II. Tent. 2. pag. 126.*

dicam obtinet. Probabile praeterea eſt, non generari iſtud in ipſa planta, ſed humori aqueo, ex terra humida, cui lichen ſpongioſus adnaſcitur, copioſe intranti et putredinoſa corruptela nonnihil depravato, ſuam geneſin praecipue debere. Subſtantia gummea reſinoſam non copia tantum, ſed paullulum quoque ſubtili ac quaſi piperina acredine ſua, adeoque etiam activitate medica ſuperat. Infuſum eius aquoſum primum, quod aurantio colore eſt, valde nauſeoſum odorem putridulo-mucidum (*dumpfigt, ſchimlicht*) ſpirat, et guſtus quoque organo ſimilem ſaporem imprimit, cui debilis tamen acriuſculus, non initio quidem, ſed poſt moram aliquam perceptibilis, admixtus eſt. Odor ingratus ſub blanda evaporatione multo adhuc fortior evadit, et inde igitur innoteſcere arbitror, nullam ſub deſtillatione humida aquam aliam, niſi vappidam plane, inertem et inſuavi tantum odore putridulo-mucido imbutam, in receptaculum tranſcendere poſſe. Evaporatione peracta, maſſa fuſca ſeu brunneo-nigricans remanet, quae odore quidem nonnihil balſamico, aſt valde ſimul ingrato, et atriplicis foetidae aut vetuſtioris halecis mephitim aliquantulum aemulante, donata reperitur. Sapor eius initio dulcis, deinde autem amaricans atque ſubtiliter acris exiſtit, ac fauces imprimis ſatis diu ſubtili altiusque penetrante et magis per aliquot fere minuta increſcente, morſicatione ſua ardore, piperis propemodum inſtar, adficit. Ex uncia lichenis ſiccati dimidia huius extracti drachmas duas obtinui.

§. IV.

Tinctura ſpirituoſa prima colore pallide aureo gaudet, ac ſolum vini ſpiritum redolet. Sapor

por quoque nec ingratus initio eſt, nec mucidus, ſed ſubtilis ac mediocriter acris, eidemque debilior mucidus ſeſe demum poſt moram aliquam aſſociat. Extractum inde paratum, quod, dimidia pariter lichenis uncia recepta, vix ſcrupulum unum pendet, flavo-ſubfuſco colore tinctum eſt, et remiſſiorem in naribus odorem acriuſculo-balſamicum ac quaſi melleum, in lingua autem ſaporem modice acrem ac leniter amaricantem excitat. Acredo non tam fortis eſt, quam in extracto aquoſo, nec tamdiu etiam poſt deguſtationem faucibus inhaeret. Corpuſcula ſalina, quae intimiori unione ſua utrique ſubſtantiae fixae acredinem conciliant, monſtrante deſtillatione ſicca, quam RICHARDVS MEAD ſuſcepit, acidae indolis ſunt. Ex unciis enim lichenis quatuor aquae acidae unciam unam, quinque drachmas, ſcrupulum unum et duo grana, olei, aqua gravioris, drachmas duas, ſcrupulum unum ac grana ſedecim, et carbonis, ſal fixum continentis, unciam unam, duas drachmas, ſcrupulum unum ac grana undecim impetravit (r).

§. V.

In Germania noſtra hoc ſimplex uſus paullo rarioris eſt, in Anglia autem magni aeſtimatur, et ſic dictum *pulverem antilyſſum* ingreditur, qui ibi in Officinis pharmaceuticis ubique venalis proſtat, et ſaepe hominibus, ab animali quodam rabido demorſis, ad hydrophobiam ac rabiem avertendam, exhibetur. Praeter plures alios etiam vix allegatus RICHARDVS MEAD ſingularis ac plane ſpecificae huius virtutis prophylacticae praeconem egit, ac totam poſt morſum

(r) *L. cit.*

ſum virulentum praeſervandi methodum ita deſcripſit: Mittuntur primo ex aegri demorſi brachio ſanguinis unciae novem vel decem (s): Deinde pulvis memoratus, e lichenis cinerei terreſtris, mundati ac ſiccati uncia dimidia et piperis nigri drachmis duabus paratus, in quatuor partes aequales dividitur, quarum unam aeger ieiu-

(s) Dominus DIEDERICVS WESSEL LINDEN Dominum MEAD propter phlebotomiam, ſub curae primordiis commendatam, reprehendit. Virus enim aucto per venaeſectionem motu ſanguinis circulari, velocius per vaſa corporis circumferri et hac ratione magis pariter per totam humorum maſſam diſtribui, credit, adeoque chirurgicum hoc auxilium noxium magis, quam utile, futurum arbitratur. Vid. *Eius Anmerkungen über* ROBERT IAMES *neue Art die Hydrophobie etc. zu verhindern oder zu heilen.* Cenſura haec primo intuitu ratione non penitus deſtituta videtur, aſt, ſingulis penitius penſitatis, facile contrarium eluceſcet. Nam primo parum refert, an virus, ſemel intra vaſa receptum, et denuo igitur naturae ac medicaminum ope per vias urinae et poros cutis eliminandum, paullo celerius, an paullo tardius cum ſanguine et lympha per maiores minoresve canales circumferatur. Deinde etiam certum eſt, venaeſectionem ſymbolum ſuum, praeſertim apud demorſos adultos atque plethoricos, ad inflammationem avertendam conferre. Quibus tertio accedit, quod ſanguine, nimium imprimis abundante, paullulum imminuto, uſus balnei frigidi, univerſam corporis ſuperficiem conſtringentis, adeoque humores validius ſimul ad interiora reprimentis, multo ſecurior, quam venaeſectione omiſſa, evadat.

ieiunus quotidie per quatuor continuos dies mane cum dimidia menſurae lactis vaccini calidi adſumit. Conſumtis quatuor his praebiis, balneum frigidum aut fontem gelidum aut fluvium omni mane ieiunus per menſem intrare ac ſeſe totum immergere debet, ita tamen, ut, capite eminente, in aqua ſtet, nec ultra dimidium horae minutum, ſi aqua valde frigida ſit, in ea commoretur. Menſe exacto, non ſtatim ab uſu huius balnei deſiſtendum, ſed iſtud adhuc per dies quatuordecim, tribus in hebdomade diebus, repetendum erit. Minime praeterea, et curae quidem initio, vulnus, morſu inflictum, ſi nondum ante aegri acceſſum ſponte coaluerit, negligi, ſed dilatari paullulum, eidemque unguentum baſilicum nigrum, cum pauco mercurio praecipitato rubro mixtum, adplicari oportet, ut materiae virulentae effluxus diutius perduret.

§. VI.

Cognita lichenis noſtri natura et ſpeciali poſt morſum virulentum uſurpandi methodo, duo momenta brevem adhuc conſiderationem poſtulare videntur. Primo nimirum quaeritur: an principia huius ſimplicis activa ita comparata ſint, ut inde ſpecifica virtus, ipſi contra rabiem caninam adſcripta, quodammodo deduci et explicari queat, et deinde, an auxilium, quod cura prophylactica, ſecundum normam expoſitam ſuſcepta, perſaepe obſervatum dicitur, praecipue licheni, aut magis potius piperi largius addito, et balneo frigido ſimul adhibito, tribuendum ſit? Ad primum quaeſtionis membrum affirmando reſpondere nullus dubito. Experientia enim ſatis dudum comprobatum eſt, medicamenta, ſubtili ac penetrante acredine donata, acti-

activa diuretica esse; nec ignotum porro est, diuretica inter praestantiora hydrophobiae virulentae, tum avertendae post morsum, tum curandae, remedia militare. Nunc autem subiectum nostrum subtili ac satis penetrante principio acri ac satis valida proinde virtute diuretica instructum est, adeoque in propatulo etiam esse opinor, quod mediante virtute laudata demorsis nonnihil opitulari, suumque symbolum, si tempestive adhibeatur, ad hydrophobiam avertendam conferre possit. Inficias interim ire et nequeo et nolo, partem auxilii, nisi maiorem, certe tamen parem, ad balneum aquae frigidum et piper nigrum, licheni pulverisato sat larga copia mixtum, redire. Hoc enim, ob manifestam fortemque acredinem suam aromaticam et potentes inde derivandos stimulos, non tantum diuresin, sed etiam diaphoresin promovet, et utroque igitur modo, si mature nimirum et ante febris exortum adsumatur, illato virulento miasmati exturbando inservit; posterius autem, quod, teste experientia, solum haud raro demorsis opem tulit egregiam, partes corporis solidas mirifice atque celerrime roborat, adeoque efficit, ut tubuli etiam minutissimi sese fortius constringant, ac valida hac contractione non tantum humores viscidiores attenuent, sed virus quoque receptum, antequam febrem inflammatoriam accendat, et aquae formidinem suscitet, per vias urinae et sudoris expellant. Quibus accedit, quod calor naturalis, propter repentinam ac temporariam pororum a frigore occlusionem, in universa corporis peripheria subito ac notabiliter increscat, et postmodum vivida pariter actione maturam veneni exclusionem adiuvet. Probe caeteroquin circa balnei non minus, quam pul-

pulveris praedicti usum notandum venit, festinatione opus esse, dum parum plerumque auxilii ab illis sperare licet, si virulenta materia sese altius pridem in corpus insinuaverit, et febriles igniculos iam iam suscitare inceperit.

§. VII.

LYCOPODIVM OFFIC. sive *Muscus terrestris clavatus* C. B. hinc inde in sylvis umbrosis crescit, et in Polonia imprimis, Lithuania, Vkrainia et Tartaria uberioris proventus est. In usum medicum herba et pulvis sive farina clavicularum flavescens veniunt. Herba, quae sola hoc loco breviter consideranda est, inter specifica plicae Polonicae remedia refertur, ac frequentissime ab incolis dictarum regionum adversus foedam hanc capillorum implicationem adhibetur. Aequalem nempe foliorum brancae ursinae et lycopodii dissecti quantitatem in sufficienti aquae simplicis copia tamdiu coquunt, donec aqua colorem saturate flavum adquisiverit, vel etiam seorsim antea ex foliis brancae ursina decoctum parant, quod, dum adhuc fervet, lycopodio conciso adfundunt, et tunc rursus per breve temporis spatium ebullire sinunt. Quo facto, decoctum, addito pauxillo fermenti panifici, prope fornacem reponunt, et leni eius calore intra dies aliquot ad levem quandam fermentationem redigunt. Postea decoctum sic praeparatum, vel per se, vel cum ovis recentibus, sub iusculi forma quotidie bibunt. Eodem quoque decocto, antea per infusionem cum variis plantis aromaticis, salvia v. g. rosmarino etc. efficaciori reddito, bis in hebdomade caput lavare solent.

§. VIII.

Multum quidem fiduciae, uti dictum, incolae Poloniae etc. ciragra affecti, in hoc medicamento collocant: An ipſum autem auxilium exſpectationi eorum ſaepe reſpondeat, nec ne, ignoro, et adhuc incertum pariter eſſe, credo, utrum virtus memorata magis lycopodio, an magis brancae urſinae adſcribenda ſit. Quicquid interea ſit, encomia procul dubio vera virtute longe maiora ſunt, immo diffiteri nequeo, totam virtutem ſpecificam, lycopodio in ciragra adſcriptam, mihi nondum ſatis probatam videri, quoniam folia huius plantae odore ac ſapore penitus propemodum deſtituuntur, et inde etiam extracta ſubſtantia fixa reſinoſo-gummea non adeo ſingularibus viribus pradita reperitur. Decoctum enim, colore flavo, inſtar vini Rhenani, tinctum, debilem ſolummodo ac paullo ingratum odorem herbaceum ſpirat, et debilem pariter ac ſaltim ingrate amaricantem ſaporem poſſidet. Extractum ſubflavo-fuſcum, ob vires concentratas, magis quidem activum eſt, et naribus molliuſculum ac parum amicum odorem balſamico-melleum, linguae autem ſaporem, initio ſubdulcem, deinde mediocriter amarum, imprimit, praeſtando tamen tanto auxilio, quanto ad ciragrae curationem opus eſt, mihi impar videtur.

Cap. XIV.

De Veronica et Betonica.

§. I.

Veronica off. quae *Veronica vulgatior folio rotundiore* IOH. BAVHINI eſt. *Ehrenpreiſs*, hinc inde in ſylvis et vepretis creſcit, ſolumque im-

imprimis ſiccum, arenoſum atque petroſum amat. Folia, quae ſola ad uſum medicum expetuntur, pruni foliis non diſſimilia ſunt, longe tamen minora, villoſa paullulum, in margine inciſa, ſaporis amaricantis et ſubadſtringentis, odoris, praeſertim contrita, debilis herbaceo-balſamici.

§. II.

Quando cum aqua ſimplici ex cucurbita deſtillantur, nullum quidem oleum ſubſtantiale reddunt, aquam translatam tamen mobiliſſimo atque tenerrimo *principio ſpirituoſo balſamico* imbuunt, et reſiduo etiam decocto vires, easque maiores, largiuntur. Virtus medica enim non a ſolo eorum principio volatili odorato, ſed ſimul quoque a *ſubſtantia fixa*, tam *gummea*, quam *reſinoſa*, derivanda eſt; quemadmodum hoc ex ulteriori analyſi chemica luculentiſſime conſtat. Infuſum quippe aquoſum primum, cuius ſapor amaricans, odor debilis balſamicus eſt, poſt blandam evaporationem extractum relinquit fuſco-nigricans, odore balſamico et ſapore amaricante, acriuſculo, leniſſimeque adſtringente praeditum. Tinctura ſpirituoſa prima colore gaudet ſubflavo-viridi, ad nigrum inclinante, odore herbae ſpecifico balſamico, ſapore ſubacri, cui balſamicus tamen et amaricans mixtus ſentitur. Maſſa inſpiſſata a tinctura liquida vix differt, praeterquam, quod color fuſco-nigricans, odor autem debilior exiſtat. Sub evaporatione conſtanter halitum ſuaveolentem emittit; hinc non mirandum, quod odor in extracto imminutus deprehendatur. Amarities, quod addere iuvat, magis in parte reſinoſa latet, et haec in genere etiam paullo potentior, quam gummea reperitur.

tur. Quantitas utriusque extracti ferme aequalis eſt, et aquoſum aeque, ac ſpirituoſum, ex foliorum ſiccatorum uncia una ultra drachmas tres pondere adſcendit.

§. III.

Cum foliis Veronicae FOLIA BETONICAE VVLGARIS PVRPVREAE C. B. quae itidem in locis ſylveſtribus ſponte provenit, niſi forma ac magnitudine, odore tamen, ſapore, principiis ac viribus valde conveniunt. Nam tinctura ſpirituoſa prima colore ſaturate viridi eſt, et, praeter blandum atque ſpecificum herbae contritae odorem balſamicum, ſubacrem ac leniter quoque balſamicum ſaporem poſſidet. Ab initio usque ad finem evaporationis, aeque, ac apud veronicae infuſa, odor gratus adſurgit, et nigricans maſſa ſpiſſata ſubacri et balſamico ſapore pollet. Infuſum aquoſum primum ſaporem balſamico - amaricantem obtinet, lenemque, nec ingratum, odorem ſpirat. Extractum, quod evaporatione peracta, relinquitur, eiusdem ferme cum infuſo coloris eſt, odoris leniter balſamici, et ſaporis ſubſalſi, balſamico - amaricantis ac paullulum in receſſu adſtringentis. Hoc ex uncia foliorum una circiter drachmas duas, illud, ſpirituoſum nempe, nondum ſcrupulos quatuor pondere attingit.

§. IV.

Vulgaria haec medicamina ſimplicia, ſub forma nempe decocti, vel infuſi aquoſi aut vinoſi adſumta, non tantum blande diſcutiunt, abſtergunt et attenuant, ſed leniſſime quoque adſtringunt ac roborant, adeoque multum ad obſtructiones viſcerum reſerandas, diaphoreſin atque

diuresin augendam, et humores purificandos valent. Veronica, quae virtute paullo superior est, vulgo magis aperitiva, diuretica et pectoralis, betonica magis nervina atque cephalica iudicatur; hinc illa etiam frequentius contra obstructionem hepatis, lienis, uteri ac mesenterii, nec minus contra calculum, suppressionem urinae, hydropem, raucedinem, tussim, asthma, phthisin imminentem, etc. haec autem frequentius contra gravedinem, cephalalgiam, vertiginem, palpitationem cordis, similesque morbos in usum trahitur. Pro meo iudicio specifica haec praerogativa nullius plane, vel non adeo magni tamen momenti est, nec singularem ideo medentes errorem commissuros existimo, si plantam utramque in adfectibus memoratis aliisque promiscue adhibeant. Externe inter decocta abstergentia ac purificantia vulneraria locum inveniunt.

CAP. XV.

De Hedera terrestri.

§. I.

HEDERA TERRESTRIS VVLGARIS C. B. a TOVRNEFORTIO *Calamintha humilior folio rotundiore*, germ. *Gundermann*, dicta, in locis hortorum ac camporum umbrosis, maxime autem circa sepimenta, sponte luxuriat, et alibi humi serpit, alibi corpora vicina scandit. Folia, quae praecipue in usum medicum trahuntur, rotunda sunt, in margine dentata, villosa paullulum, odoris, recentia scilicet, satis fortis atque ingrati balsamici, saporis subacris et amaricantis.

§. II.

§. II.

Principia valde activa et praestantiora omnino, quam vulgo creditur, in naturali mixtione fovent. Adsunt nempe *partes fixae*, tam *gummeae*, quam *resinosae*, nec minus *volatiles* seu *spirituosae salino-inflammabilis naturae*. Hae, quod facile ex paullatina odoris imminutione cognoscitur, sub exsiccatione maximam partem in auras abeunt, et postea itaque praecipua activitatis ratio in substantia fixa, praesertim gummosa, quaerenda est; quemadmodum hoc instituta examina chemica abunde docent. Sub humida quippe destillatione aqua in receptaculum expellitur, ingrato quidem odore balsamico, nulla singulari tamen virtute praedita; in infusis vero, et inde paratis extractis longe maiores ac plane eximiae vires deprehenduntur. Infusum videlicet aquosum primum, cuius color fuscus, odor ingrate balsamicus et ipsius herbae specificus est, amaritie moderata et subtili ac penetrante acredine pollet. Acredo haec fauces, linguam atque palatum peculiari prorsus modo afficit, et vividam fibrarum oscillationem excitat. Massa spissata, cuius drachmas tres et grana quinque ex integra foliorum uncia obtinui, fusco-nigricans est, et praeter debilem odorem balsamicum, saporem primo subdulcem et amaricantem, postea adeo acrem possidet, ut piper in hoc passu, vel potius pimpinellae radicem, nonnihil aemulari videatur. Notatu tamen dignum est, acredinem hanc in foliis anniculis multo debiliorem esse, immo in vetustioribus totam propemodum evanescere; unde concludendum, illam principio volatili, quod paullatina exhalatione consumitur, potissimum adscribendam esse. Tinctura spirituosa prima colore saturate viridi sese commen-

mendat, et ſapore balſamico - ſubacri, odore herbae ſpecifico gaudet. Evaporata longe minorem, quam infuſum aquoſum, extracti quantitatem largitur, idemque remiſſioribus quoque viribus inſtructum eſt, et colore flavo, odore debili et ſapore balſamico - amaricante donatum reperitur.

§. III.

Validius ſtimulando, abſtergendo et attenuando, leniterque diſcutiendo ac roborando haec folia in corpore operantur, et eminentem ideo locum inter aperitiva, pectoralia, diuretica, et ſic dicta lithontriptica merentur. Vſus ſpecialis ad multos morbos extendi poteſt, et in raucedine imprimis, tuſſi pituitoſa, aſthmate humorali, catarrho ſuffocativo, obſtructione viſcerum imi ventris, hydrope incipiente, nephritide pituitoſo - ſabuloſa, dyſuria, adfectibus arthriticis, ſuppreſſione fluxus menſtrui, ſanguine congrumato etc. plane eximius eſt: An vero etiam, quod multi tradunt, contra vermes inteſtinorum et dyſenteriam, nec minus, ob blandam imprimis virtutem diaphoreticam, contra peſtem aliasque febres malignas multum valeant, non negare ſimpliciter, nec etiam adfirmare audeo. Praeſcribuntur in decocto et infuſo aquoſo ac vinoſo, a drachma una ad duas, tres, immo unciam dimidiam; decocta tamen infuſis praeſtantiora ſunt, quoniam principia fixa, quibus vires, uti antea dictum, in foliis ſiccatis praecipue in acceptis ferendae ſunt, ſub ebullitione melius extrahuntur. Externe decocta travmatica et cataplasmata, quae contra ulcera maligna, aliaque, nec non contra gangraenam, hernias, tumores ſcrophuloſos, dolores rhevmaticos etc. adhibentur, ſubinde ingrediuntur.

CAP.

CAP. XVI.

De Chamaedry et Chamaepity.

§. I.

CHAMAEDRYS VERA AC NOBILIS OFF. ſive *Chamaedrys maior et minor repens* C. B. *Edel-Gamanderlein*, hinc inde in locis incultis et ſaxoſis naſcitur. Folia, quae partibus plantae reliquis virtute praepollent, et medico igitur uſui praecipue impenduntur, parva ſunt, oblonga, inſtar foliorum quercus (t), dentata, ſaporis balſamico-amari ac parum in receſſu adſtringentis, odoris, praeſertim contrita, grati, quamquam debilis, balſamici.

§. II.

Principium volatile odoratum balſamicum exigua ſaltim quantitate in mixtione hoſpitatur, hinc paullatim quoque in foliis ſiccatis blanda exhalatione conſumitur, et ſub virium itaque determinatione magis ad *ſubſtantiam fixam reſinoſam* ac *gummeam*, quam ad partes ſpirituoſas reſpiciendum eſt. Portio gummea, confirmante analyſi chemica, reſinoſam virtute nonnihil ſuperat, quoad copiam vero reſinoſae fere aequalis eſſe videtur, quoniam extracta idem pondus obtinent, et aquoſum aeque, ac ſpirituoſum primum binas plerumque drachmas et aliquot

 gra-

(t) Memorata foliorum quercus et chamaedryos ſimilitudo graecae huius plantae denominationi occaſionem dedit. Vocabulum Chamaedrys enim ex vocibus χαμαὶ, *humi*, et δρύς, *quercus*, componitur, et *humilem* quaſi *quercum* denotat, hinc a quibusdam etiam *quercula minor* vocatur.

grana pendet. Infusum aquosum primum coloris flavo-fusci est, odoris debilis balsamici, saporis amari. Massa spissata vix differt, praeterquam, quod color saturatior et sapor balsamico-amarus fortior, paullulumque in recessu adstringens deprehendantur. Tinctura spirituosa prima colore saturate viridi (u), odore herbae specifico, et sapore balsamico-amaricante gaudet. In extracto spissato flavo-nigricante odor debilior, quam in tinctura, amarities vero potentior existit.

§. III.

Ad medicamenta resolventia, abstergentia, aperitiva, roborantia, anthelmintica, diaphoretica, diuretica, et sanguinem purificantia pertinent, multumque imprimis auxilii in adfectibus scabiosis, cachecticis, rhevmaticis, arthriticis, catarrhalibus, nec minus in febribus intermittentibus, morbis pectoris pituitosis, hydrope incipiente, ictero, suppressione urinae et fluxus menstrui, fluore albo, sanguine congrumato, et scorbuto praestant, vel tamen praestare creduntur. Praescribuntur, aeque ac veronica et beto-

(u) Folia viridia plerarumque plantarum, quod examina chemica veronicae, betonicae, roris marini, rutae, salviae, melissae, menthae, thymi, abrotani etc. in antecedentibus passim descripta, confirmant, non aquoso, sed spirituoso duntaxat menstruo viridem colorem communicant; unde concludere licet, quod viriditas eorum, nisi unice, praecipue tamen, a parte oleoso-resinosa pendeat. Aliquam haec observatio considerationem meretur; et circa explicandam imprimis perennem plantarum quarundam, abietum v. g. pinorum, buxi etc. viriditatem plus lucis foenerabitur.

betonica, in decocto et infuso aquoso, et nonnulli etiam folia pulverisata cum melle aut syrupo quodam miscent, maioremque a dulcamaro hoc electuario effectum in asthmate, tussi, caeterisque morbis pectoris exspectant. Externe decoctum eorum in ulceribus, praesertim cacoëthicis, laudatur, et pulvis quoque, inter emplastra receptus, aliquid ad hernias sanandas conferre dicitur.

§. IV.

CHAMAEPITYS OFFIC. *Chamaepitis vulgaris odorata flore luteo* I. B. *Chamaepitys lutea vulgaris seu folio trifido* C. B. *Erdkiefer*, *Schlagkräutlein*, passim in Italia, Gallia, Helvetia, Austria, Hungaria, et Anglia in locis campestribus sabulosis, ac montanis provenit, partim etiam in hortis seritur. Folia, de quibus hoc loco maxime sermo est, angusta sunt, oblonga, paullulum villosa et albescentia, odoris, instar piceae, resinoso - balsamici satis penetrantis, saporis amari. Vocabulum Chamaepitys a vocibus χαμαὶ, *humi*, et πίτυς, *picea*, *pinus*, originem ducit, quoniam folia piceam, uti dictum, redolent.

§. V.

Natura, principiis ac viribus folia chamaedryos valde aemulantur, plus tamen *principii volatilis balsamici* possident. Portio gummosa, aqua primum extracta, et evaporando spissata, colore flavo - fusco, ad nigrum vergente, gaudet, et, praeter debilem odorem, saporem balsamico - amarum, in recessu nonnihil adstringentem, obtinet. In infuso nondum evaporato specificus odor balsamicus paullo fortior, sapor remissior deprehenditur, nihilque austeri ama-

ritiei admixtum sentitur. Tinctura spirituosa prima saturate viridis est, plantamque odore magis, quam infusum aquosum, prodit, et subacrem atque balsamico - amaricantem saporem linguae imprimit. In massa spissata color viridis in flavo-nigricantem mutatur, et sapor balsamico - amarus non amplius acriusculo, sed debili subdulci mixtus deprehenditur. Vncia foliorum una circiter scrupulos quinque vel drachmas duas extracti, tam aquosi, quam spirituosi primi, suppeditat.

§. VI.

Chamaepitys in iisdem morbis, in quibus chamaedrys utilis iudicatur, locum invenit, et altera igitur alterius defectum commode supplere poterit. Nonnulli quidem chamaepityos folia in morbis capitis atque nervorum, adeoque in apoplexia, vertigine, paralysi, epilepsia etc. maius auxilium ferre arbitrantur: Verum enim vero, non adeo singularis huius praerogativae ratio adesse videtur, quoniam inter principia plantae utriusque activa et operandi modum parum discriminis observatur. Praescribitur pariter in decocto et infuso aquoso ac vinoso, et pleraque etiam reliqua huc transferri possunt, quae de chamaedryos usu interno §. III. dicta fuerunt.

CAP. XVII.

De Thea orientali et Teucrio vero.

§. I.

THEA VERA OFF. sive THEA ORIENTALIS apud nos folia denotat fruticis cuiusdam orientalis, Sinensibus *Thèh*, Iaponibus *Tsja* aut

Tsjaa

Tſjaa dicti, exſiccata, vel potius leniſſime toſta, plus minusve convoluta, ſuaveolentia, auſteriuſculo-amaricantia, colore vel viridi aut ſubviridi, vel fuſco-nigricante praedita.

§. II.

Propter indicatam coloris diverſitatem Thea in genere in *viridem* et *fuſcam*, aut rectius *fuſco-nigricantem* dividitur. Thea fuſca, vulgo *Thée-Buu*, *Thé-Buh*, *Thée-Bouy* nuncupata, eandem cum thea viridi originem habet, et differentia illa, quae apud varias Theae viridis ac fuſcae ſpecies venales, circa habitum foliorum externum, colorem, odorem, ſaporem etc. animadvertitur, partim a diſcrepante coeli clementia, ſolique natalis bonitate atque cultura, partim a differenti foliorum recentium aetate, teneritudine, magnitudine et collectionis tempore, partim etiam a multiplici hominum artificio derivanda eſt; quemadmodum plura de hiſce in NEVMANNI *Lectione de Thea* videnda ſunt.

§. III.

Collectio, referente KAEMPFERO *in Amoenit. exot. pag. 613.* non eodem tempore peragitur, nec una abſolvitur vice, ſed diverſis. „Qui „tertium, *inquit*, colligunt, illi auſpicium ten„tant circa finem menſis *Songuats*, qui Iaponum „primus eſt, exordiens cum novilunio illo, quod „aequinoctio verno eſt propius, ſive id in Fe„bruarii exitum, ſive Martii initium inciderit. „At hic menſis folia pauca tantum ſuppeditat, „eaque perquam tenella et nondum integre ex„plicata duorum et trium dierum; quae vero „nobiliſſima ſunt omnium, et ob pretioſam rari„tatem palatiis Principum ac divitibus dicanda,

„unde

„unde *Thea Caesarea*, nec non *Flos theae* appellari „suevit. (Florum petala nemo colligit, aut lo-„co foliorum usurpat, quod falso persuasi sunt „nostrates; errorem, credo, genuisse floris no-„men plausibile, vel induxisse ignorantiam via-„torum). — — — Secunda collectio (quae „prima est aliis) mense secundo instituitur, i. e. „circa Martii finem, vel Aprilis initium; hac fo-„lia iam integre explicata, una, si placet, cum „semiexplicatis decerpuntur, ante praeparatio-„nem, secundum bonitatem et magnitudinem, „in classes seligenda. Ex his, quae nondum ex-„plicata sunt, bonitatem praedictorum quodam-„modo assequuntur, unde eodem nomine ve-„niunt, a caeteris, ob praestantiam, separanda. „Postrema et omnium uberrima collectio (aliis „altera) fit mense Iaponum tertio; quo expli-„cata folia multitudine luxuriant. Sunt, qui, „neglectis prioribus, unica huius mensis colle-„ctione omnem Theae claudunt absolvuntque „messem, cum sedula disiunctione foliorum in „diversas *Itziban*, *niban* et *sanban*, seu primae, „secundae et tertiae bonitatis classes; quarum „ultima exhibet folia bimestria et rigidiora, pro „usu plebeiorum etc.„

§. IV.

Frutex memoratus, qui triennis factus, ordinario primam, septennis vero ultimam foliorum lectionem patitur, in China et Iaponia, vel unice, vel tamen praecipue, adolescit, ibidemque ab incolis maxima cura plantatur ac colitur. Sensim, tardo tamen incremento, viri altitudinem consequitur, et, sic describente vix allegato KAEMPFERO (x), *Frutex* est *folio Cerasi*, *flore*

(x) *L. cit. pag. 605.*

flore Rosae sylvestris, fructu unicocco, bicocco et utplurimum tricocco. Radicem habet incondite brachiatam, lignosam, superficie nigricante; Caudicem ab imo ramosum, brachiis surculisque plurimis, inordinate extensis. Cortice tegitur infirmo, exsucco, tenui, coloris badii, in caudice canescentis, in cymis tantulum herbei. Lignum ei duriusculum et fibratum est; medulla exigua firmiter adnata. Folia pediculis carnosis brevissimis nixa, surculos perenni, nisi decerpas, vigore inordinate occupant singula, foliis cerasi hortensis, fructu acido, substantia, figura, colore, et magnitudine, paria; ut recens nata, qualia pro interno usu carpuntur, magis fortasse folia Evonymi vulg. gran. rubr. excepto colore, referant. Flores autummo singuli geminive ex foliorum axillis prodeunt, rosae sylvestris facie, in diametrum pollicarem et amplius (vix integre) expansi, remisse fragrantes, albi, hexapetali, petalis rotundis concavis: Pediculis insistunt semiuncialibus, ex tenui principio crassioribus, qui in squamas incerto numero (quinas et senas utplurimum), parvulas, orbiculatas, caliculi vicem praestantes, desinunt. Fructus florem numerosus excipit, monococcus, bicoccus, et utplurimum, ad instar seminis Ricini, tricoccus, concretus ex tribus globosis capitulis, pruni sylvestris magnitudine, ad centrum communis pediculi coëuntibus, et pulvinata depressione (qua diffringi possunt) distinctis. Constat idem ex pericarpio et nucula singulis capitulis stricte inclusa. Pericarpium herbei coloris est, per maturitatem nigricans, superficie opaca, substantia pingui membranacea et quodammodo lignosa, summa facie per siccitatem (post annuam in planta moram) dehiscente, ut per singulas fissuras

pro-

promineat nucula. Nucula fere globoſa eſt, tantum aliqua ſui parte, ex accubitu compreſſa; corticula tegitur tenui, duriuſcula, micante, ſpadicea et caſtaneae nucis ſimillima; qua detracta nucleus prodit, externa ſuperficie rufens, ſubſtantiam obtinens nucis avellanae ſolidam et oleoſam, ſapore primum vappido et ſubdulci, mox ſeminis cheiri inſtar amaro et valde tetrico; ſed qui ſalivam acriter provocat, et ad fauces dilapſus nauſeoſo ſenſu, cito tamen diſparente, guſtantium guttura offendit etc.

§. V.

Folia recentia, etiamſi odore memorando deſtituantur, tenerrimum tamen principium narcoticum poſſident, eodemque, interne uſurpata, ſpiritus animales turbant, nonnihil inebriant, cerebrum offendunt, et membris tremorem inducunt: Quare ut nociva ac quaſi virulenta hac qualitate priventur, et melius quoque adſervari ac transportari queant, ab incolis eodem die, quo ab arbuſcula decerpta fuerunt, in ampla, plana, quadrata aut rotunda ſartagine ferrea certi cuiusdam furni, quem, ut et totam praeparandi methodum, KAEMPFERVS *L. cit. p. 617.* prolixe pariter deſcripſit, modeſtae toſtioni ſubiiciuntur, eaque durante conſtanter manu utraque huc et illuc verſantur, ut aequaliter torreantur. Sufficienti toſtione abſoluta, rutabuli lignei ope eximuntur, ac protinus, dum adhuc fervent, in ſtoream effuſa, ſtrenue ab aliis, palma utraque, non quidem motu promiſcuo, ſed uniformi, volvuntur, ut eodem tenore contorqueantur, et criſpa evadant. Poſt praeparationem hanc, quae toties reiteratur donec folia debite exſiccata ſint, cenſura inſtituitur, et folia craſ-

crassiora, incondite volutata ac nimis adusta, a melioris notae reliquis separantur atque seorsim reconduntur: Non statim tamen usui serviunt, sed per decem, duodecim, immo plures menses adservantur, ut principii narcotici reliquiae paullatina et spontanea exhalatione auferantur.

§. VI.

Thea, descripto modo praeparata et ex China potissimum ad nos a mercatoribus translata, praeter *tenerrimum ac grate balsamicum principium oleoso-inflammabile*, e foliorum non minus, quam infusi eorum et aquae destillatae odore satis cognoscendum, *fixam* quoque *substantiam activam resinoso-gummeam* possidet. Pars gummea maiori quantitate mixtionem ingreditur, et tam arcte cum resinosa coniuncta est, ut haec aeque, atque illa, prima vice maximam partem tam aqua pura, quam spiritu vini extrahi possit. NEVMANNVS ex uncia una Theae viridis unciam dimidiam ac binos scrupulos extracti aquosi primi et unicum solummodo scrupulum extracti resinosi secundi, posteaque, cum aliam unciam ordine inverso exploraret, drachmas tres cum semisse extracti spirituosi primi, et scrupulos quatuor extracti aquosi secundi impetravit. Apud extracta Theae fuscae, tum intuitu quantitatis, tum qualitatis, levissimam duntaxat differentiam invenit, primumque extractum spirituosum gratius, secundum ingratius, quam apud theam viridem, esse, et principium praeterea gummosum paullo largius, resinosum vero parcius, in mixtione hospitari, observavit (y). Valde memorata examinibus, quae ipse suscepi, respondent, circa

(y) Conf. *Lect. eius de Thea.*

ca colorem tamen monendum duco, quod ille apud infusum spirituosum Theae fuscae non semper, uti Auctor laudatus retulit, viridis, sed plerumque flavo-fuscus fit. Portio resinosa potentior est gummosa, et longe maiori quoque stypticitate praedita reperitur. Nam extractum aquosum primum, adeoque magis gummeum, colorem ex flavo et rubello subfuscum obtinet, et saporem duntaxat austerum mediocriter adstringentem linguae imprimit; extractum vero spirituosum primum, cuius color pro Theae diversitate vel fusco- vel subviridi-nigricans est, sapore in principio balsamico-amaricante, deinde admodum austero ac styptico pollet. Odor balsamicus, qui in infusis, praesertim aquoso, satis fortis est, in extractis spissatis valde minuitur, ita ut in spirituoso parum duntaxat, in aquoso nihil ferme, sentiatur.

§. VII.

Apud Chinae et Iaponiae incolas infusum et decoctum horum foliorum aquosum non tantum quotidianum, communissimum, acceptissimumque potulentum constituit (z), sed medicaminis quoque vices saepissime gerit. Mentem quippe,

(z) Decocti usus apud rusticos et cives pauperiores, qui potulentum hoc toto hauriunt die, solummodo receptus est; ditiores vero infuso, quod duplici modo praeparant, utuntur. Nunc scilicet folia integra simpliciter aqua fervente, uti apud nos moris est, infundunt, tinctamque hauriunt solam, nunc autem folia, molae manualis ope in pulverem redacta, certa quantitate in vascula, calida aqua simplici repleta, immittunt, et una cum aqua sorbillant.

pe, praesertim ex foliis paratum, quae anni unius aetatem habent, exhilarare, viscerum obstructiones tollere, sanguinem purificare, materiam tartaream eluere, adeoque multis morbis mederi, pluresque, calculosae imprimis et arthriticae indolis, avertere, credunt. Idem Europaei quamplurimi sentiunt, et in principio, cum illis infusum hoc innotesceret, parum abfuit, quin praecones nonnulli, mercede forsan conducti, istud universale morborum, tum curandorum, tum praeservandorum, remedium depraedicarent. Nostra aetate fama hinc inde nonnihil rursus decrevit, postquam Medici prudentiores cognoverunt ac demonstrarunt, quod laudes vulgares vera virtute superiores existant, quodque vires, quas infusum aquosum exerit, magis a copiosa aqua calida, quam ipsa thea, derivandae sint. Sententiae huic et ego subscribere nullus dubito: Certo enim certius est, aquam calidam, hac occasione largius haustam, diluendo, solvendo, eluendo, temperando, aperiendo, humectando, plus omnino efficere, quam extractas theae moleculas, quae mediante tenerrimo suo principio balsamico lenissime saltem discutiunt, mediante terreo-resinoso-gummeo, austero-amaricante, autem fibras ad- et constringunt. Ex adstrictione memorata, quae in infuso tamen, ob exiguam theae iniectae copiam, non adeo valida est, virtus diuretica, quam post adstrictoriam ac leniter discutientem primariam iudico, praecipue fluit, et inde pariter, non exclusa tamen blanda discussione, quam volatile principium balsamicum praestat, cephalicam, cardiacam, pectoralem etc. deducere licebit. Iterum nihilominus iterumque moneo, sub virium plerarumque explicatione magis ad copio-

 sum

ſum vehiculum aqueum, quam ipſa foliorum principia activa, quae in vulgari infuſo, uti antea pridem dictum fuit, parciſſime adſunt, reſpiciendum eſſe.

§. VIII.

Quemadmodum moderatus infuſi laudati uſus non tantum hominibus ſanis prodeſt, ſed in febribus quoque, inflammationibus, adfectibus rhevmaticis, arthriticis, nephriticis, catarrhalibus, et pectoris pituitoſis, nec minus in ſcorbuto, obſtructione viſcerum, dolore capitis ac morbis compluribus, ex craſſitie et impuritate humorum praecipue oriundis, valde nonnunquam utilis deprehenditur; ſic abuſus quoque haud parum ad ſanitatem labefactandam conferre valet. Nocendi facultas ad menſtruum aeque ac ipſam theam, redundat: Aqua tepida enim, theae principiis parciſſime tantum, uti moris eſt, impraegnata, tunicas ventriculi et inteſtinorum valde flaccidas, imo reliquarum quoque partium ſolidarum compagem laxiorem reddit, ſi iuſto largiori quantitate ac iuſto frequentius adſumitur. Naſcuntur inde adpetitus deiectio, prava eſculentorum digeſtio, et viſcerum atque meatuum atonia, quibus facile poſtmodum variae aegritudines chronicae ſuccedunt. Vitium memoratum emendari quidem poteſt, quando theae folia maiori copia aquae iniiciuntur; verum contraria hoc modo qualitas nociva infuſo conciliatur: Nimium nempe adſtringit, et apud ſubiecta ſenſibiliora anxietatem praecordialem et tremorem ventriculi, apud alia, ſpasmis primae culinae obnoxia, cardialgiam, colicam, vel ad minimum alvi ſegnitiem, aut plenariam obſtructionem provocat. Aſthmatici quoque, phthiſi-

ci,

ci, alioque pectoris morbo chronico laborantes, tam insigne auxilium, quam vulgo credunt, a potulento hoc minime exspectare debent, quoniam quotidiano, copioso et diuturno eius usu tonus pulmonum magis magisque deiicitur, et humorum itaque stagnationes, cum vasorum obstructione et mucidae impuritatis decubitu, maiora in dies incrementa capiunt.

§. IV.

Pretiosiori theae orientali Medicorum multi varias pridem plantas indigenas substituere allaborarunt, circa designandam tamen speciem optimam valde dissentiunt, et alii hanc, alii illam eius loco melius adhiberi posse, opinantur. Nolo singula haec succedanea, quae COHAVSEN in *Tractatu*, cui titulus *Neo-Thea*, maximam partem descripsit, hoc loco adducere, sed pauca tantum de TEVCRIO VERO, quod in *Actis Medicorum Berolinensium* (a) reliquis fere omnibus praefertur, subiungam. Amat haec planta sylvestris, quae a Botanicorum nonnullis etiam *Chamaedrys foemina*, ab aliis *Veronica, chamaedryos folio, frutescens et erecta* nuncupatur, elatiora ac sicciora loca montana, et ultra semicubitalem altitudinem plerumque excrescit. Folia recentia et Iulio imprimis mense, una cum flosculis, monopetalis, coeruleis, in spicam collectis, decerpta, ac leniter in loco umbroso siccata, aquam ferventem, sub infusione moderata, colore subviridi, suavi odore balsamico et longe gratiori sapore, quam veronica vulgaris et betonica, imbuunt. Valde igitur in hoc passu theam orientalem aemulantur, anologa tamen virtute, testante GOHLIO, fere su-

(a) *Vol. II. pag. 125. sequ.*

ſuperant. „In diffuſa virium explicatione, *Au-*
„*ctor memoratus L. cit. p. 134. ſcribit*, nihil (*Teu-*
„*crium verum ſcilicet*) cedit herbae Thé. Sanis
„aeque ac aegrotis ſine ulla contrarietatis effi-
„cacia accommendari poteſt. Imo obſervavi,
„quod illis ſubiectis, quibus infuſum herbae ex-
„oticae Thé fuit grave et contrarium, quibus
„vertigines excitavit, noſtrae plantulae extractio
„maxime accommodabilis et ſalutaris fuerit. Ma-
„gis et potentius diaphoretica et diuretica eſt,
„quam ipſa Thé. Cardialgias non movet, ſed
„praeſentes diſcutit et ſolvit. Quod ſi totum
„hominem a capite usque ad calcem variis mor-
„bis per ſingula capita infeſtatum percurrere
„vellemus, nullus erit morbus, qui non ferat
„uſum infuſi noſtrae plantulae. Non contendo
„panacaeam hic ſubeſſe, ſaltem contendo nul-
„lum hic ſubeſſe, in de caetero percurandis ex
„arte morbis, offendiculum. Febribus cuius-
„cunque generis fert ſuppetias. Arthriticis affe-
„ctibus et Rhevmatismis videtur magis ſpecifice
„dicata eſſe. Scorbuticas ſanguinis inquinatio-
„nes, praeprimis ſeri et lymphae recrementa,
„eluit ſua diuretico-diaphoretica virtute. Viſ-
„ceribus laeſis et ſuppuratione tactis aeque et
„melius, ac Veronica, balſamico-vulneraria
„occurrit efficacia. — — — Nolo diffuſior
„eſſe in memoranda huius herbulae inſigni et
„conſpicua medicandi varios morbos efficacia.
„Id ſaltem intactum relinquere non poſſum,
„quod ſecuritate uſus antecellat exoticam her-
„bam Thé. Non enim indiget repoſitione an-
„nua, aut praevia toſtione, qua perdat inimi-
„cam qualitatem, cerebrum et nervos impeten-
„di, uti Thé, ſed quo recentior ad uſum voca-
„tur, eo gratior eſt planta et eo ſalubrior etc.„

CAP.

Cap. XVIII.

De Vva Vrsi.

§. I.

Vva vrsi, *Bärentraube*, *Sandbeere*, linnaeo *Arbutus caulibus procumbentibus, foliis integerrimis*, c. bavhino *Vitis idaea foliis carnosis et veluti punctatis*, et camerario *Vitis idaea rubra Bavarica* dicta, in variis Europae regionibus, tam septentrionalibus, quam australibus, in Suecia nimirum, Norwegia, Russia, Austria, Styria, Carniola, Helvetia, Italia, Hispania, Gallo-provincia etc. crescit, et loca ubivis aprica, sabulosa, arida, inculta atque sterilia amat; hinc frequentius etiam in montibus, collibus et ericetis, rarius in sylvis reperitur. Folia, quae usui medico potissimum impenduntur, graminea viriditate gaudent, ac manducata satis fortem saporem styptico-amarum linguae imprimunt, odore autem penitus destituuntur.

§. II.

Principiis haec folia *mere fixis resinosis* ac *gummeis* donata sunt, substantia tamen gummea resinosam quantitate et virtute superat. Infusum aquosum primum colorem saturate bruneum, ac saporem valde amarum et adstringentem obtinet, odore autem caret, et sub evaporatione tantummodo lenissimum quendam ac vix perceptibilem balsamicum emittit, qui in massa spissata tamen penitus rursum evanescit. Sapor caeteroquin in hoc extracto aeque, ac in infuso, admodum amarus, atque adstringens, odor melleus, et color fuscus est. Infusum spirituosum secundum colore subluteo-viridescente et sapo-

re ſaltim amaricante gaudet, odore autem ſolum ſpiritum vini prodit. Extractum, inde evaporando paratum, ſubviride eſt, et linguae initio ſaporem amarum, deinde oleoſo-rancidum, naribus vero odorem nullum memorabilem imprimit. Infuſum ſpirituoſum primum ab infuſo aquoſo primo quoad ſaporem et colorem differt: Hic enim obſcure viridis, ille ſolummodo valde amarus eſt. Cum infuſo extractum ſeu maſſa ſpiſſata convenit, praeterquam, quod amarities adhuc maior ſit, et color viridis obſcurus ad nigrum vergat. Quando extracto huic aqua tepida adfunditur, poſt temporariam macerationem maxima eius pars rurſus ſolvitur, et ex drachma integra quatuordecim duntaxat, aut quindecim grana reſinae verae in charta bibula remanent, quae colore ſaturate viridi tincta cernitur, et initio ſaltim debilem ſaporem amarum linguae communicat, deinde autem plane inſipida deprehenditur. Infuſum aquoſum ſecundum valde iners videtur, fatuumque tantummodo ſaporem obtinet, poſt evaporationem nihilominus maſſam brunneo-nigricantem relinquit, quae ſaporem ſalſum habet, et perfecte ſiccata minutiſſimis cryſtallis ſalinis cubicis obſita reperitur. *Clariſſ. Dn. Doctor et Profeſſor* IOH. ANDREAS MVRRAY, qui folia haec adcurato examini chemico ſubiecit, et ea poſtmodum, quae obſervavit, plene uberrimeque deſcripſit (b), ex uncia

(b) In *Commentatione de Arbuto Uva urſi, Goettingae 1765. edita.* Conferri etiam poterunt, quae *Cl. Dn. Doct.* CAROLVS ABRAHAMVS GERHARD in *Tractatu ſuo, de hac planta eiusdemque principiis etc. germanico idiomate exarato,* retulit.

cia foliorum una drachmas tres et grana ſex extracti aquoſi primi, grana quadraginta quatuor extracti ſpirituoſi ſecundi, drachmas tres et grana viginti ſex extracti ſpirituoſi primi, et grana viginti ſex extracti aquoſi ſecundi impetravit.

§. III.

Eminenti ac plane ſingulari virtute ſedativa ac diuretica pollent, et noſtro igitur aevo a Medicorum nonnullis, qui, uti illuſtris HAENIVS (c) pluresve alii, ad iteratam fauſtamque experientiam ſuam provocant, in ſuppreſſione urinae et doloribus renum atque veſicae, a calculo et coacervata materia ſabuloſa ortis, tanquam inſigne atque ſpecificum remedium, commendantur; quemadmodum plura de hiſce in Libellis, infra allegatis, videnda ſunt. Exhibentur interne vel in pulvere a ſcrupulo ſemiſſe ad grana quindecim, ſcrupulum unum, quin drachmam dimidiam et ultra, vel etiam in infuſo aquoſo, quod minorem adſumentibus nauſeam creat, et pro lubitu, aucta ſcilicet aut imminuta aquae adfundendae quantitate, diffuſius aut concentratius reddi poteſt. Notandum tamen, doſin eorum in infuſo altius paullo, quam in pulvere, adſcendere debere, et ſub uſu quoque diutius continuato, identidem iuſcula aliave alimenta ac medicamenta mucilaginea ac gelatinoſa demulcentia adſumenda eſſe, ut mucus naturalis, quo viae urinariae intus obducuntur, quemque hoc medicamentum diu uſurpatum nimis ſubinde abſtergere ſolet, denuo reſtituatur.

(c) *In Rat. medendi, Tom. II. et ſequ.*

CAP. XIX.

De Artemiſia.

§. I.

ARTEMISIA OFFIC. ſive VVLGARIS I. B. *Beyfus*, in *rubram* et *albam* dividitur. Haec caulem pallidum aut ex viridi albicantem, illa ſpadiceum habet, et prior ideo a C. BAVHINO *Artemiſia vulgaris maior, caule ex viridi albicante*, poſterior *Artemiſia vulgaris maior, caule et floribus purpuraſcentibus* appellatur. Vtraque ſpecies in hortis colitur, et paſſim quoque ſponte creſcit. Folia exſiccata debilem odorem, debilemque ſaporem balſamicum poſſident, qui in ſummitatibus florifero-feminiferis tamen paullo fortior deprehenditur.

§. II.

Medicorum plerique huic plantae vires plane eximias tribuunt, eamque, cum aqua aut vino coctam, in ictero, hydrope, obſtructione viſcerum, nephritide ſabuloſa, iſchuria, dyſuria, torminibus ventris, vulneribus venenatis, aut ſclopeto inflictis etc. magnopere prodeſſe, et ſanguinem praeterea menſtruum ac lochialem, nec minus foetum et ſecundinas potenter pellere, tantumque in cunctis uteri morbis valere, perhibent, ut matrum et omnium paſſionum muliebrium exoptata obſtetrix merito nuncupanda eſſet.

§. III.

Elogia haec et reliqua, quae adducere ſuperſedeo, magna quidem ſunt, valde nihilominus dubito, artemiſiae folia virtutibus memoratis re

vera

vera inſtructa eſſe. Sub examine chemico enim nullum principium, cui tanta energia adſcribi poſſet, in illis reperire potui. *Tenerrimae* videlicet atque *volatiles particulae balſamicae* pauciſſimae ſunt, ac valde debiles, et *fixa* pariter *ſubſtantia, gummeo-reſinoſa* tam iners deprehenditur, ut parum inde activitatis exſpectandum ſit. Extractum aquoſum primum ſapore penitus propemodum deſtituitur, et ſpirituoſum primum leniſſimum duntaxat ac vix perceptibilem acriuſculo-balſamicum obtinet. Credo itaque, artemiſiae foliis torpidam ſolummodo virtutem diſcutientem et abſtergentem competere, adeoque uſum eorum in morbis antea recenſitis non adeo magni momenti eſſe. Non movent me contraria Scriptorum teſtimonia, quum ſic dictam experientiam, quam allegant, ſub praeiudiciorum vigore haud raro fallaciſſimam eſſe, plus ſimplici vice cognoverim.

§. IV.

In China et Iaponia ex artemiſiae vulgaris latifoliae, adhuc novellae, foliis, diu exſiccatis et obtletis, ſic dicta MOXA, ſive uſitatiſſima ibidem cauterii actualis materia praeparatur. Moxa haec, referente KAEMPFERO (d), lanugo ſive ſtupa mollicula eſt, coloris cinerei, concipiendo igni aptiſſima, eoque illato moderate gliſcens, ſcintilla minus conſpicua, ardore temperato, progreſſu lento, donec in favillam tota redacta ſit. Reſcinditur herba multo mane, rore adhuc madens, et ad faciem domus occidentalem libero aëre ſuſpenditur, uſque dum ſufficienter exſiccata ſit, deinde in ſummo pavimen-

 to

(d) *In Amoenitat. exot. pag. 592. ſequ.*

to diu servatur, quoniam eo nobilior atque tenerior lanugo ex illa speranda est, quo magis obsoleverit; unde non desunt, qui herbam ad decennium usque reservandam curant. Praeparatio Moxae nullo artificio absolvitur: Tunduntur nempe folia primum pistillo ad mollitiem rudioris stupae; deinde utraque manu agitantur et fricantur assidue, ut priori contusione iam attritis decedant duriores fibrae et recrementa membranacea: quibus excussis, desiderata illa insignis teneritatis homogenea et purissima lanugo remanet. Quando amplius pectinis ope carminatur, elegantior adhuc atque tenerior redditur, ita, ut inscius eam ex artemisia confectam esse vix crederet.

§. V.

Tempore usus ex stupa seu mollugine laudata parvi coni, apice acutiori, basi latiori praediti, pisumque maius aut minus sua magnitudine circiter aequantes, digitis formantur, et cuti, saliva antea nonnihil humectatae, impositi, tenui bacillo, ex cera pura aut hac et fragrantibus resinis etc. parato, vel ardente quadam virgula, aliove flammae ignisque subiecto in apice accenduntur. Ignis, a fastigio sensim placideque descendens, turundulam hanc intra breve tempus depascit, et, cutem attingens, spadiceam aut fuscam, aut saltim cineritiam maculam producit. Macula haec seu stigma post inustionem ordinario, tum ad dolorem, qui sub prima tamen ustione satis tolerabilis esse dicitur, leniendum, tum blandam suppurationem promovendam, allio contuso et desuper eiusdem corticis lamella, in ore paullulum madefacta, contegitur, die sequenti autem vesica, circum circa forsan enata,

forfice

forfice minutiori aperitur, et escharae allii loco folium plantaginis leniter tostum, manibusque nonnihil frictum, ut mollescat, asperiori seu fibrilloso suo latere, tandemque latere glabro ac molliori, vel etiam folium brassicae, hederae, tussilaginis, betae etc. immo deficientibus hisce, emplastrum sticticum Paracelsi, basiliconis, diapalmae etc. adplicatur, ut eschara paullatim secedat, et postea pariter exortum ulcusculum consolidetur. „Non praecipitanda tamen est, „secundum WILHELMI *ten* RHYNE monitum (e), escharae ablatio, etiamsi plagulae „levissime tantum adhaereat, sed naturae committendum illud opus, nec sistendus est saniei „fluxus; neve globulorum introductione excitandi sunt fonticuli; suopte exeat, quantum „velit, udor. Quare diutius illa folia fibrilloso „latere super escharam retinenda sunt, quia sic „insanum ichor liberius effluit; verum parte glabra non ita diu, quia tunc nimis cito vulnusculum consolidant; servanda igitur super plagam „nervosa foliorum facies, et, ne illa decidant, „obliganda, vel conglutinantibus emplastris, si „ligaturas non ferat plaga, detinenda, atque minimum bis viginti quatuor horarum spatio renovanda sunt etc.„

§. VI.

Incolae Chinae atque Iaponiae tanti hoc moxiburium aestimant, tantamque in eo fiduciam collocant, ut istud contra morbos multos ac varios, maxime autem contra adfectus arthriticos atque rhevmaticos, apud adulta non minus, quam puerilia sexus utriusque subiecta, creberrime,

(e) *In Dissertatione de Arthritide, pag. 114.*

rime, nec raro vice, intra breve tempus in eodem loco iterata, in usum trahant, quin saepe etiam saepius solo duntaxat praeservandi scopo, tanquam optimum et propemodum universale aegritudinum prophylacticum, adhibeant. Vix allegatus WILHELMVS *ten* RHYNE remedium hoc post primum adventum suum in Indiam orientalem flocci pendebat, nec adeo multum illi virtutis tribuebat, deinde vero, non vulgarium tamen praeiudiciorum vortice abreptus, sed frequenti observatione felici coactus, honorifice admodum de illo sentire coepit, idemque in arthritide pluribusque morbis chronicis et refractariis magnopere depraedicavit (f). Auctori huic KAEMPFERVS quoque, CLEYERVS (g), pluresve alii, qui testes suscepti in India moxiburii oculati fuerunt, non promiscue tamen, sed cum prudenti hinc inde encomiorum moderatione, suffragantur, suisque relationibus multiplicem et in calidioribus potissimum regionibus satis subinde eximiam utilitatem eius confirmant; addit tamen KAEMPFERVS, Chinensium ac Iaponensium Medicos longe saepius hoc remedio ad praeservationem, quam curationem morborum, uti: „Vrunt indiscriminatim, *sic eius verba sonant* (h), infantes et senes, divites et plebeios, mares et feminas, parcunt tamen gravidis illis, quae ustioni non admodum assuetae „sunt. Vstio autem artemisialis vel ad morborum praeservationem, vel ad curationem instituitur; ad praeservationem eam praeprimis „commendatam volunt Medici, et sanos potius, „quam

(f) *Dissert. cit. pag. 106.*

(g) Vid. passim *Ephemerides A. N. C. Germ.*

(h) *L. cit. pag. 594.*

„quam aegros ustulandos iubent: sicuti enim, „aiunt, materiam medicam morbi praesentis, ita „futuri pharmacum esse cauterium. Qui igitur „in extimo oriente suae valetudini prospiciunt, „ii uri se singulis curant semestribus. Ea con- „suetudo adeo religiose viget, ut etiam homini- „bus, aeviterno carcere damnatis, prodire per- „missum sit, ad moxiburii fruendi beneficium. „Praeservativa ustio turundis in eodem loco ab- „solvitur parvulis et paucioribus, curativa vero „plures requirit, easque grandiculas, si vapo- „res ex profundo latice evocandi sunt.„ Incendenda turundula, quod addere expedit, pro diversa morborum imminentium aut praesentium natura ac sede primaria, modo huic, modo illi corporis parti, frequentissime tamen dorso, utrinque prope spinam ad lumbos usque, imponitur, ubivis tamen partes valde tendineae atque nervosae, nec minus arteriae ac venae maiusculae, quae moxiburium non patiuntur, studiose vitandae sunt. In Officinis eorum, qui in praedictis regionibus ustiones ordinario peragunt, teste laudato *ten* RHYNE (i), effigies seu simulacra, ex ligno sculpta, prostant, distinctis variegati coloris punctis signata, quibus loca singula, cum moxa tuto atque utiliter, tum praeservandi, tum curandi fine inurenda, ita monstrantur ac discriminantur, ut moxiburium etiam artis tyrones, immo alii, eiusdem antea plane ignari, rite, vel absque graviori tamen laesione, in morbis variis instituere valeant.

CAP.

(i) *Dissertat. de Arthritide*, *pag.* 126. It. in *Praefatione Tractatus de Acupunctura.*

CAP. XX.

De Branca ursina Germanica.

§. I.

BRANCA VRSINA VVLGARIS ſive GERMANICA, C. BAVHINO *Spondylium vulgare hirſutum*, LINNAEO *Heracleum foliolis pinnatifidis* dicta, germ. *Bärenklau*, non tantum in Germania noſtra, ſed in Polonia etiam, Lithuania et per totam fere Europam in paſcuis, pratis atque pomariis humidiuſculis naſcitur, ac menſe Iunio floret. Folia eius, quae potiſſimum in uſum medicum veniunt, magna ſunt, altius utplurimum laciniata, per utramque ſuperficiem hirſuta, et obſcure viridia. Saporem leniter balſamicum et amaricantem, ſubdulci nonnihil mixtum, poſſident, et odorem debilem balſamico-melleum, qui poſterior in foliis ſiccatis multo fortior, quam in recentibus, deprehenditur, emittunt.

§. II.

Praeter *tenerrimum*, *molliuſculum* ac *leniter balſamicum principium volatile*, haec folia etiam *fixam ſubſtantiam activam*, tam *gummeam*, quam *reſinoſam*, in mixtione ſua fovent. Infuſum ſpirituoſum primum, obſcure viridi colore tinctum, ſapore amaricante gaudet, et odore ſuo partim ſpiritum vini, partim ipſa folia aemulatur. Maſſa fuſca, poſt evaporationem relicta, debilem odorem balſamico - melleum ſpirat, et guſtus organo primum ſubdulcem, ac paullo poſt amarum ſaporem imprimit. Ex uncia foliorum ſiccatorum una drachmam unam et ſcrupulos duo impetravi. Infuſum aquoſum primum, co-

lore

lore flavo, ad fuscum vergente, odore plantae specifico molliusculo et sapore amaricante ingrato praeditum, extractum, inspissatione peracta, relinquit, quod saporem austeriusculo - amaricantem possidet, intuitu odoris autem cum ipso infuso convenit. Vncia foliorum una mihi circiter drachmas tres praebuit. Superat igitur hoc posterius praecedens magis resinosum quantitate, viribus autem inferius deprehenditur.

§. III.

Triplici modo, leniter nimirum attenuando, blande abstergendo ac paullulum quoque emolliendo, actionem suam haec folia sub usu interno praecipue exercent. Vires priores ex sapore amaricante, quo folia integra non minus, quam separata principia fixa gaudent, facile patescere, existimo: Quod emolliendi autem facultatem attinet, illa vapori molliusculo balsamico - melleo, elementis fixis gummeo - resinosis satis copiose immixto, potissimum adscribenda videtur. Siquidem in plantis, simili principio vaporoso molliusculo praegnantibus, v. g. in floribus meliloti vulgaris et hortensis, floribus verbasci etc. similis quoque emolliendi virtus reperitur.

§. IV.

Pro usu interno utplurimum in decocto aquoso et infuso aqueo - vinoso praescribuntur, et contra calculum maxime, suppressionem urinae et dyscrasiam humorum scorbuticam adhibentur: Immo incolae Vkrainiae, Lithuaniae et Poloniae frequentissime decoctum eorum, uti alibi pridem (k) fusius retuli, decocto lycopodii,

(k) In *Dissertat. de Branca ursina.*

dii, quod in ſic dicta plica Polonica ſpecificum iudicatur remedium, iungere, et, teſte SENNERTO (1), ex ſolitario etiam, per fermenti panifici additionem, potulentum quoddam medicamentoſum fermentatum, *Barzſch* dictum, parare ſolent. Pauperes illud perſaepe loco cereviſiae bibunt, et potum hunc urinam calculosque pellere, ac multum quoque contra ſcorbutum valere, immo aeſtum febrilem extinguere credunt. Vires priores quodammodo admittere poſſum, de virtute refrigerante antifebrili autem iuſtas dubitandi cauſſas habeo, nec ullam ſufficientem huius virtutis rationem in natura horum foliorum invenio. Si forſan tamen veri quidquam ſubeſſet, id unice ad ſaporem potulenti acidulum, ab addito fermento panifico, ſub leni fermentatione inductum, referendum foret.

§. V.

Praeter Brancam urſinam Germanicam in Officinis etiam BRANCA VRSI ITALICA proſtat, quae non *Spondylii* tamen, ut prior, ſed *Acanthi* ſpecies eſt, et C. BAVHINO *Acanthus ſativus ſeu mollis Virgilii*, LINNAEO *Acanthus foliis ſinuatis inermibus* dicitur. Differt etiam haec a Germanica indole ac viribus, et propter *principium* ſuum *glutinoſo - mucilagineum*, quo ſingulae eius partes inſtructae inveniuntur, emolliendi imprimis ac demulcendi virtutem exerit. Refertur ad quinque herbas emollientes, et iunctim ideo cum quatuor reliquis crebro, ac ſaepius quidem, quam Germanica, inter clysmata, fomenta, cataplasmata et balnea emollientia, demulcentia ac paregorica recipitur.

CAP.

(1) *Libr. de Febr. Cap. XIII.*

CAP. XXI.

De Alchimilla et Agrimonia.

§. I.

ALCHIMILLA VVLGARIS C. B. et TOVRNEF. *Sinnau*, *Löwenfuſs*, ſatis nota planta indigena eſt, quae in ſylvis, pratis, aliisque locis herboſis, humidiuſculis atque umbroſis, ſponte luxuriat. Folia eius, quae ſola ad uſum medicum expetuntur, criſpa ſunt, in octo vel novem angulos obtuſos diviſa, aut veluti complicata, cum totidem nervis a pediculo ad extremos angulos prodeuntibus, concinne in ambitu crenata, dilute viridia, inodora, et ſapore modice adſtringente donata.

§. II.

Elemento volatili haec folia penitus carent, et *fixis* duntaxat *principiis activis reſinoſis* ac *gummeis* praedita reperiuntur, et inter haec, docente analyſi chemica, reſinoſum potentius rurſum gummoſo eſt. Infuſum aquoſum primum colorem ſubfuſco-rubrum, odorem mere herbaceum, ac ſaporem herbaceo-auſteriuſculum obtinet, et poſt evaporationem extractum coloris ſubflavo-fuſci, ad nigricantem vergentis, odoris quaſi mellei, non ingrati, et ſaporis acidulo-auſteriuſculi largitur. Dentibus hoc, ut et palato, ob tenacitatem quandam, valde adhaeret, ac lentius pariter ſaliva ſolvitur. Ex uncia una foliorum ſiccorum drachmas tres cum ſemiſſe accepi. Quando infuſo, quod adhuc ſubiungere placet, alcali fixum liquidum infunditur, illud confeſtim turbidum ac craſſum evadit, et colorem lutoſum nanciſcitur. Materia praecipitata,

quae copiosa, rara, lutea, et terreae indolis est, tarde, nec unquam perfecte ad fundum secedit, hinc modica saltim liquoris pars pristinam pelluciditatem pristinumque colorem fuscum recuperat. Tinctura spirituosa prima ante digestionem calidam sese amoenissimo colore viridi commendat, sub digestione autem viridiusculo-nigricantem sortitur. Odor eius lenissime duntaxat balsamicus et sapor tam debilis est, ut a menstrui, rectificatissimi scilicet spiritus vini, sapore vix distingui possit. Extractum vero flavo- et subfusco-nigricans, post blandam evaporationem inde resultans, sapore satis austero pollet, et odorem leniter balsamicum, simulque vernicis fere vulgaris instar, oleosum spirat. Vncia foliorum una mihi drachmam unam et grana quadraginta octo dedit.

§. III.

Operatio horum foliorum medica unice moderata adstrictione nititur; hinc usus eorum internus in iis morbis commendandus venit, qui a flacciditate, atonia et languida contractione partium solidarum praecipue dependent: Cuius census v. g. sunt adfectus cachectici et oedematosi, vomitus inanes, lienteria, coeliaca aliaque profluvia alvina, a sphincterum relaxatione orta, nec minus herniae, incontinentia urinae, diabetes, prolapsus ani, uteri et vaginae, fluor albus, gonorrhoea benigna, et nonnulli etiam morbi spasmodici ac convulsivi (m). Symbolum

(m) Alchimilla et quaevis subadstringentia reliqua sedandis motibus spasmodicis et convulsivis non simpliciter inserviunt, sed partium duntaxat nervoso-

lum quoque ſuum, propter eandem ſubadſtringendi facultatem, ad conſolidanda ulcera ac vulnera, quae tenui ichore ſcatent, aut quorum labia nimis laxa inveniuntur, conferunt; immo in ipſis haemorrhagiis immodicis, et incongruis, ſi uſus circumſpectus accedat, non contemnendum ſubinde auxilium ferunt.

§. IV.

Interne plerumque ſub forma decocti aut infuſi aquoſi ac vinoſi uſurpantur: Notari tamen oportet, infuſum vinoſum viribus decocto aquoſo ſuperius eſſe, et hoc rurſus infuſo aquoſo potentius reperiri. Nonnulli etiam ſuccum, e foliis recentibus expreſſum, et folia pulveriſata laudant, et haec ad drachmam unam, illum ad unam alteramve unciam exhibere iubent. Verum enim vero, cum pulveris moles adſumentibus facile faſtidium pariat, et folia etiam, ut ut recentiſſima, non adeo copioſum ſuccum largiantur, hunc uſurpandi modum parum aeſtimandum cenſeo. Externe contra uvulae relaxationem, anginam ſpuriam, vacillationem dentium, procidentiam ani, prolapſum uteri et vaginae, flacciditatem mammarum ac partium genitalium muliebrium, fluorem album, paralyſin membrorum, ulcerum ac vulnerum laxitatem, et morbos ſimiles commendantur, ac modo inter gargariſmata, modo inter fomenta, lavamenta, balnea etc. recipiuntur.

voſo-membranacearum imbecillitatem, quae plerumque horum adfectuum cauſſa originalis eſt, leni ad- et conſtrictione corrigunt; hinc tutius quoque et cum maiori efficacia poſt motuum exorbitantium remiſſionem, adeoque poſt paroxyſmum, quam ſub turbarum vigore, adhibentur.

§. V.

Alchimillae hoc loco AGRIMONIA ſive EVPATORIVM I. B. et OFFIC. ſubiungi meretur, quoniam folia eius, quae maxime etiam prae partibus reliquis in uſum medicum trahuntur, ab alchimillae foliis quoad naturam, principia actiua et vires parum diſcrepant. Extractum eorum ſpirituoſum primum nullo odore ſingulari gaudet, et ſaporem auſterum, ſubacri et amaricante mixtum, obtinet; aquoſum vero ſolum ſaporem mediocriter auſterum poſſidet, et odore penitus deſtituitur. Saliva illud, quod notatu utique dignum eſt, difficilius fere ac lentius, quam praecedens ſpirituoſum, ſolvitur, et eodem virtute etiam multo inferius reperitur.

§. VI.

Locum haec herba inter moderata adſtringentia, ac vulneraria occupat, et in adfectibus oedematoſis atque cachecticis, obſtructionibus viſcerum chronicis, hydrope aſcite incipiente, febribus lentis, a refractario viſcerum infarctu potiſſimum oriundis, mictu itemque cruento, et ulceribus ac vulneribus haud ſpernendum ſubinde auxilium adfert. Interne ſub forma decocti adhibetur, pro uſu externo autem gargarismata et lavamenta travmatica ac detergentia, in angina ſpuria, et impuris ulceribus oris aliarumque partium proficua, ingreditur, immo interdum ſola, vino tamen aut aqua prius cocta et nonnihil contuſa, vulneribus atque ulceribus, mundificandi aeque, ac conſolidandi ſcopo, imponitur.

CAP.

CAP. XXII.

De Marrubio albo.

§. I.

MARRVBIVM VVLGARE ALBVM C. B. et OFFIC. *weisser Andorn*, notissima planta indigena est, ac passim circa urbes et pagos, iuxta vias publicas, iuxta sepes, muros, aedificiorum rudera, et in aliis locis incultis nascitur. Folia eius, quae sola, vel etiam, quamquam rarius, iunctim cum floribus, usui medico impenduntur, sibi invicem opposita sunt, subrotunda, in margine incisa, crassiuscula, rugosa, parum succulenta, in superficie superiori pallide viridia, ac paullulum duntaxat villosa, in inferiori autem viridiusculo-albicantia, odore, adhuc recentia tamen et nonnihil digitis contrita, acidulo-balsamico, satis grato, et sapore acriusculo-amaro praedita.

§. II.

Non tantum *substantiam activam fixam resinosam* ac *gummeam* haec folia in naturali sua mixtione reconditam fovent, sed *subtili* etiam *principio volatili sulphureo-salino-acidulo*, quod sub diuturniori tamen adservatione maximam partem paullatina exhalatione consumitur, instructa sunt. Principium hoc spirituosum sub destillatione humida aquam abstractam debili quidem sapore amaricante, et satis forti odore, eoque specifico prorsus et ingrate balsamico, imbuit, nullum vero olei substantialis vestigium in conspectum venit. Infusum spirituosum primum initio eleganti ac saturato colore viridi tinctum cernitur; ast color hic sub calida digestione mi-

nime perdurat, ſed in obſcuriorem ſubviridi - ac luteo - nigricantem mutatur. Sapor eius ſatis amarus eſt, odor autem tam debilis exiſtit, ut a ſpiritus vini odore diſcerni nequeat. Extractum, cuius quatuor ſaltim ſcrupulos totidemque grana ex uncia foliorum una poſt blandam infuſi evaporationem impetravi, odorem gratum balſamicum, quaſi melleum, ſaporem amarum, ſubacri, et acidulo mixtum, et colorem flavo- atque rubello - nigricantem obtinet. Ad aliquot grana adſumtum, ventriculi tunicas vivide irritat, et apud ſubiecta ſenſibiliora nauſeam quandam levemque vomendi conatum excitat. Infuſum aquoſum primum, colore nigricante, odore herbaceo et ſapore mediocriter amaro donatum, poſt evaporationem maſſam nigricantem, odoris ingrati balſamici, ſaporis ſubſalſo - amari relinquit. Activitate hoc extractum praecedenti quidem ſpirituoſo cedit, viribus nihilominus haud contemnendis pollet. Vncia una foliorum ſiccorum mihi drachmas duas et ſemiſſem dedit.

§. III.

Vires abſtergentes, irritantes, aperitivae, diureticae, emmenagogae, pectorales et antifebriles ſimplici huic medicamento adſcribuntur, et propter haſce igitur in adfectibus cachecticis, oedematoſis, atque hydropicis, in refractariis porro viſcerum obſtructionibus, ab humorum lentore et partium ſolidarum flacciditate potiſſimum pendentibus, nec minus in iſchuria, dyſuria et nephritide ſabuloſo - pituitoſa, ſuppreſſione fluxus menſtrui et haemorrhoidalis, chloroſi, fluore albo, febribus intermittentibus, ſcorbuto frigido, rhevmatiſmis, ſcabie humida, tuſſi

tuſſi mucoſa, aſthmate pituitoſo atque cachectico, et pluribus adhuc aliis morbis cum inſigni nonnunquam emolumento in uſum vocatur. Nonnulli marrubium in phthiſi etiam pulmonali et hectica magnopere commendant, et *marcidorum* quaſi *rubum* nuncupant: Verum enim vero, in his morbis aliisque pulmonum affectibus, ab ebullitione ac congeſtione ſanguinis, aut materia tenui, acri, fortiter irritante, aut inflammatione, aut exulceratione oriundis, cum uſu huius medicamenti cautius omnino mercandum eſſe, opinor.

§. IV.

Pro uſu interno folia plerumque in infuſo vinoſo ad aliquot pugillos praeſcribuntur, et interdum pariter inter decocta aquoſa recipiuntur. In Officinis aqua eorum deſtillata proſtat, quae viribus etiam non plane deſtituitur, ſed lenioribus diaphoreticis, diureticis, pectoralibus et pellentibus uterinis accenſeri meretur. Scriptores nonnulli adplicationem externam tum foliorum recentium, tum ſucci expreſſi, in variis quoque morbis valde laudant, et priora imprimis, trita prius et cum oleo olivarum cocta, paſſionem iliacam, per ſe autem impoſita, virulentum canis rabidi morſum ſanare, poſteriorem vero, melli depurato additum, ulcera et vulnera ſordida detergere atque conſolidare, immo, cum oleo amygdalarum dulcium mixtum, auribusque inſtillatum, otalgiam tollere, perhibent.

CAP. XXIII.

De Anagallide.

§. I.

ANAGALLIS, *Gauchheil*, *Geckenheil*, *Grundheil*, non Germaniae tantum, ſed reliquarum pariter Europae regionum incola eſt, ac paſſim in hortis, arvis, aliisque locis campeſtribus ſponte creſcit. Duae ſpecies, non indole tamen, nec charactere botanico, ſed ſolo floris colore diſtinctae, *Anagallis* nimirum *phoeniceo flore* C. B. ſive *Anagallis phoenicia mas* I. B. et *Anagallis coeruleo flore* C. B. ſive *Anagallis coerulea* I. B. occurrunt. Prior vulgo poſteriori, quamquam absque ſolida ratione, praefertur, et in plerisque igitur Officinis utplurimum ſola proſtat. Folia et flores, quibus intuitu naturae, principiorum atque virtutis medicae nihil prorſus diſcriminis intercedit, odore penitus deſtituuntur, guſtus autem organo initio herbaceum, deinde autem, manducatione nimirum paullo diutius protracta, ſubacrem et amaricantem ſaporem imprimunt.

§. II.

Nullum principium activum volatile in naturali huius plantae mixtione reperitur, ſed vires medicae, quibus pollet, *ſubſtantiae fixae reſinoſae* ac *gummeae* unice adſcribendae ſunt; portio reſinoſa tamen gummeam activitate ſuperat. Infuſum, ex foliis ac floribus, coniunctim receptis, aqua fervida paratum, colorem brunneum et ſaporem acriuſculo-amarum obtinet. Idem ſapor, fortior tamen, in nigro extracto, poſt blan-

blandam infusi evaporationem relicto, deprehenditur. Infusum spirituosum, amoeno colore viridi tinctum, sapore acri atque amaro gaudet, et extractum, evaporatione absoluta, largitur, quod sese ab eo obscuriori tantum viriditate et maiori saporis acredine atque amaritie nonnihil distinguit. *Dominus D.* CAROLVS LVDOVICVS BRVCH, qui adcuratum huius plantae examen chemicum suscepit, ex herbae huius, iunctim cum floribus siccatae, unciis duabus extracti aquosi primi drachmas sex, et spirituosi primi unciam semissem impetravit; in priori tamen partibus gummosis etiam resinosae, et in posteriori resinosis nonnullae gummosae, sicuti hoc apud quamplurima alia huius census extracta observatur, admixtae erant (n). Decenti interea experimentorum comparatione instituta, constat, in una huius plantae uncia circiter scrupulos quinque substantiae gummeae, et totidem pariter vel ad minimum quatuor scrupulos substantiae resinosae intimam cum partibus terreis unionem subire (n).

§. III.

Operationem suam hoc medicamentum praecipue attenuando, abstergendo ac leniter stimulando absolvit, et inde etiam vires eius aperitivae, diaphoreticae, diureticae ac reliquae speciales derivandae sunt. Conducit maxime in obstructionibus et infarctibus viscerum, hydrope utriculari incipiente, passione hypochondriaca, suppressione fluxus menstrui et urinae, morbisque

(n) Vid. *Dissertat. eius inauguralem de Anagallide, anno 1758. Argentorati habitam.*

que ſimilibus, ac validum quoque in mania et melancholia auxilium ferre, immo poſt morſum canis aut alterius animalis rabidi, praeſtantiſſimum rabiei et hydrophobiae remedium prophylacticum eſſe dicitur (o). Pro uſu interno in pulvere vel decocto aquoſo aut vinoſo praeſcribitur, et ſuccus pariter expreſſus, extractum et tinctura exhibentur. Poſt morſum animalium rabidorum, quod addere neceſſum duco, pulvis integrae plantae ſiccatae ſingulis praeparatis reliquis palmam praeripit, et bis quotidie ad drachmam dimidiam in aqua ſua deſtillata, aut proprio decocto aquoſo, vel etiam in infuſo Theae orientalis aut aqua ſimplici adſumitur, ſimulque vulneri, aqua prius probe eloto, ſemel quovis die inſpergitur. Non cunctandum tamen poſt morſum virulentum cum uſu huius remedii, ne ipſa hydrophobia ac rabies, quae ſemel exortae rariſſime iterum tolluntur, accedant. Poſt adſumtionem huius pharmaci apud pleroſque demorſos crebrior alvi ſolutio ſequitur, et apud alios ſubinde etiam ſudor foetidus erumpit. In Officinis, praeter tincturam, etiam aqua deſtillata proſtat, quae nullius tamen, ob partium volatilium in planta defectum, utilitatis eſt, et phreniticis igitur a Medicis quibusdam absque ſperato effectu propinatur.

(o) Poſtremam hanc Anagallidis virtutem ſpecificam antea laudatus *Dn. Doctor* BRVCH in *Diſſ. allegata* variis fauſti ſucceſſus exemplis confirmavit, et plura etiam de reliquis huius plantae viribus medicis attulit.

Cap. XXIV.

De Floribus Liliorum Convallium, Persicorum, Tiliae ac Primulae veris.

§. I.

LILIVM CONVALLIVM ALBVM C. B. LINNAEO *Convallaria scapo nudo* dictum, frigidarum magis, quam calidarum regionum incola est; hinc in Germania nostra, caeterisque regionibus, ad septentrionem plus minusve vergentibus, uberrimus hinc inde eius proventus est. Amat valles, sylvas caeduas, aliaque loca humidiuscula et nonnihil umbrosa, aprica autem et ficciora refugit. Flores, qui prae reliquis plantae partibus ad usum medicum expetuntur, odorem, praesertim in paullo maiorem fasciculum collecti, diffundunt fragrantissimum suavissimumque balsamicum ac paullulum simul expansivum; unde saepius quoque et maiori copia naribus admoti, caput nonnihil turbant, ac facile, apud subiecta imprimis plethorica et cholerica, cephalalgiam leviorem producunt: Memoratus tamen odor fugacissimus deprehenditur, et post aliquam eorum exsiccationem, vel saltem marcescentiam, valde imminuitur, tandemque plane evanescit. Sapor admodum amarus est, ita, ut flores hi multum in hac parte cum aloe communia habeant. Quando siccati in pulverem rediguntur, idemque naribus attrahitur, vividam titillationem, cui fortis sternutatio, immo apud homines plethoricos haud raro narium haemorrhagia succedit, excitare solet.

§. II.

§. II.

Praeter *tenerrimum fugacissimumque principium oleoso-spirituosum balsamicum* in floribus hisce etiam *subtile salinum acidulum* et *valde activa substantia fixa*, tam *resinosa*, quam *gummea*, hospitantur (p). Principium balsamicum, quod odor satis prodit, cum aqua et spiritu vini alembicum sub blanda destillatione transcendit, et vehiculum utrumque grata fragrantia imbuit; oleum substantiale aethereum vero, cuius valde exigua quantitas in mixtione haeret, nunquam sub consistentia crassiori ac forma oleosa in conspectum venit, nisi una vice ingens florum copia humidae destillationi subiiciatur. RIEDLINVS ex integro florum cophino vix scrupulum semissem impe-

(p) Sal essentiale vitriolico-ammoniacale cum multo oleo acri et spisso coniunctum, quod GEOFFROY floribus hisce tribuit, reperire non potui, nec unquam alios istud reperturos credo. Pluribus sane simplicibus singularia eiusmodi principia, quae sicci ac violenti ignis producta, vel saepius imaginaria prorsus appellare audeo, adscripsit. Quis enim in *avena* v. g. sal ammoniacale, multo oleo involutum, in *fabis* sal urinosum volatile, in *fumaria* sal essentiale ammoniacale, cum aliqua salis mirabilis Glauberi portione et multo sulphure coniunctum, in *herba* et *radice cichorii* sal essentiale salsum vitriolico-ammoniacale, multo sulphuri involutum, in *artemisia* sal ammoniacale essentiale, cum multo sulphure crasso et multa terra cnniunctum, in *radice ari* sal essentiale simile sali ammoniaco, spiritu nitri saturato, cum oleo crasso et succo viscido et mucaginoso remixtum, in *radice ellebori albi* salem alcalicum etc. inveniet ac solide demonstrabit?

impetravit. Subtile ſal acidulum a partibus reliquis difficillime ſeparatur, quoniam fixae ſubſtantiae reſinoſo-gummeae valde implicitum altiusque immerſum eſt; praeſentia tamen eius manifeſta redditur, quando flores ſeorſim aqua ſimplici et ſpiritu vini per aliquot horas infunduntur ac digeruntur, poſteaque ſolutionibus filtratis liquor alcalicus, v. g. ſolutio ſalis tartari aut cinerum clavellatorum, iuſta quantitate inſtillatur. Ex utraque enim ſolutione ſenſim parva granula ſalina ad fundum deiiciuntur, quae nitroſo-ſalſum ſaporem linguae imprimunt, et formam quoque cryſtallinam adquirunt, ſi decantato liquore ſupernatante ſedimentum leniter ſiccatur, ſiccatum in aqua denuo ſolvitur, et ſolutio filtrata evaporatione blanda ad aliquam, non tamen omnimodam, ſiccitatem redigitur. Inſtillatis liquoribus acidis ſimilis ſalis medii geneſis neutiquam exſpectanda eſt, nullaque praecipitatio accidit, ſed infuſum aquoſum priſtinam pelluciditatem retinet, ob phlegmatis cum acido acceſſum, paullulum duntaxat turbatur (q). A tenerrimis hiſce particulis acidulis, per totam maſſam reſinoſo-gummeam diſperſis, et oleoſo-inflammabili principio nonnihil contemperatis, titillatio illa, quam pulvis, naribus attractus, provocat, maximam partem derivanda eſt.

§. III.

Deſcripta principia teneriora ac volatilia oleoſo-inflammabilia et acidulo-ſalina ſuam quidem laudem merentur, activitate nihilominus fixis reſinoſis ac gummeis aliquantulum cedere,

(q) Plura de hiſce in IOH. HEINR. SCHVLZII *Diſſertat. de Lilio convallium*, §. XIV-XIX. videri poſſunt.

dere, arbitror. Probant adſertum meum infuſa et extracta aquoſa ac ſpirituoſa: Nam fuſcum infuſum aquoſum primum blande ac grate balſamico odore pollet, et ſaporem amarum atque ſubacrem obtinet. Evaporando ſpiſſatum maſſam largitur, colore fuſco, ad nigrum inclinante, odore balſamico, non amplius tamen adeo grato, et ſapore amaro plane ſingulari praeditam. In tinctura ſpirituoſa prima, quae aurei coloris eſt, idem adeſt ſapor amarus, acredo autem fortior exiſtit; in extracto contra, quod colorem flavo-ſubfuſcum poſſidet, et gratum ſaporem, inſtar mellis ac cerae, ſpirat, acredo memorata iterum remiſſior, amarities maior percipitur. Non ſine ratione igitur ſuſpicari licebit, multas partes ſalino-acidulas volatiles, quae praecipuam acredinis cauſſam conſtituunt, ſub evaporatione in auras abiiſſe. Vtrumque extractum non amaritie ſolum, ſed etiam virtute aloen hepaticam aemulatur, et paullo maiori quantitate, ad ſcrupulum nempe integrum, aut drachmam dimidiam, adſumtum, valide abſtergit, ſtimulat, alvumque laxat.

§. IV.

Vires medicae, quibus hi flores inſtructi reperiuntur, partim diſcutientes, nervinae atque cephalicae ſunt, partim ſtimulantes, abſtergentes, laxantes, aperitivae et diureticae. Priores a nobili principio oleoſo-inflammabili balſamico, poſteriores a ſale acidulo et valde amara ſubſtantia fixa gummeo-reſinoſa dependent. Non perinde itaque eſt, an promiſcue ſub hac vel illa forma adhibeantur, ſed ita ſemper praeparandi ſunt, ut ſcopo certius ſatisfieri poſſit. Quare, ſi diſcutiendi et confortandi virtus in vertigine,

apo-

apoplexia, adfectibus soporosis, epilepsia, melancholia, debilitate memoriae, lipothymia, paralysi, caeterisque cerebri et nervorum morbis praecipue desideratur, aquam destillatam et spiritum, a floribus recentibus semel vel aliquoties abstractum, eligere praestat, quoniam liquores hi tenerrimo principio oleoso-spirituoso balsamico valde turgidi sunt; sin partes solidas autem in aliis morbis chronicis, cachexia nimirum, scorbuto, febre quartana, passione hypochondriaca etc. sub contractionis languore stimulare paullulum, alvum laxare, impuritates mucidas attenuare et abstergere, vasa obstructa reserare, et diuresin augere, animus est, decocta eorum et infusa aquosa ac vinosa, nec minus extracta, pilulis et electuariis addita, vel in vehiculo etiam congruo soluta, praescribenda erunt. Externe pulveribus errhinis et ptarmicis persaepe miscentur, et vix laudatus spiritus, non sine maximo emolumento, partibus sugillatis, convulsis, aut paralysi affectis, adplicatur, vel in quibusdam etiam capitis morbis vertici instillatur, et temporibus illinitur.

§. V.

Ad naturam florum Convallariae nonnihil pariter FLORES AC FOLIA MALI PERSICAE accedunt. Flores albido rubentes saporem balsamico-amaricantem possident, et integri adhuc atque recentes blandum quoque odorem balsamicum emittunt. Folia saporis amaritie flores superant, et contrita odore amygdalas amaras quodammodo aemulantur. *Principium volatile odoratum* in petalis florum subtilius, in foliis paullo crassius magisque oleosum deprehenditur. Nam aqua, in vesica cuprea aut cucurbita vitrea a pe-

petalis florum abſtracta, balſamico quidem odore ac ſapore imbuitur, limpiditatem tamen retinet, nec ullum in ea olei ſubſtantialis veſtigium cernitur. Contrarium quoad poſteriora ſub humida foliorum deſtillatione obſervatur, dum, igne gradatim aucto, aqua primum limpida, deinde lacteſcens, cui guttulae nonnullae oleoſae innatant, tranſtillat. Oleum hoc colore flavo, odore grato et ſapore aromatico urente gaudet, et initio, uti dictum, aquae innatat, commoto autem receptaculo, ſenſim ad fundum deſcendit. Ab aqua caeteroquin, ob pertinacem adhaeſionem ſuam ad latera receptaculi ac vitri hypocleptici, difficillime, nec unquam perfecte, ſeparatur; hinc pondus quoque ejus exacte determinari nequit. *Principia fixa reſinoſa* ac *gummea*, quibus intuitu virtutis medicae partes potiores deferendae ſunt, parum quoque ab invicem diſcrepant, et ſola portio magis reſinoſa leviſſimum duntaxat diſcrimen in foliis et petalis florum ſiccatis monſtrat. Extractum enim utrorumque aquoſum primum fuſci coloris eſt, ac ſaporem ingrate amarum et odorem nauſeoſum obtinet, extractum autem ſpirituoſum primum foliorum colore brunneo-viridi, et ſapore acriuſculo amaro, extractum florum vero colore fuſco et ſapore ſaltim amaro gaudet. Extractum aquoſum primum, tam foliorum, quam florum, quantitate ſpirituoſum primum ſuperat, ac prius, uncia una foliorum aut florum ſiccatorum recepta, circiter drachmas tres et aliquot grana, poſterius drachmas duas totidemque ſcrupulos pendet (r).

§. VI.

(r) Conf. *Dn. Doct.* CHRIST. SAM. VNGNAD *Diſſertat. de Malo Perſica*, *ann. 1757.* hic habita

§. VI.

Viribus haec folia et flores pollent abstergentibus, aperitivis, diureticis, diaphoreticis, sanguinem purificantibus, anthelminticis, ac leniter catharticis, et interne igitur, sub forma infusi vinosi et aquosi theiformis, contra obstructiones hepatis, lienis ac mesenterii, dysuriam itemque, nephritidem sabuloso-pituitosam, vermes intestinorum, adfectus scabiosos, scorbuticos et rhevmaticos, similesque morbos alios, cum magno subinde emolumento adhiberi possunt. In scorbuto, praesertim calido, etiam sero lactis infunduntur, et aqua pariter destillata, syrupus et conserva eorum usum internum crebro inveniunt.

§. VII.

Flores tiliae foeminae folio maiori C. B. quoad *volatile principium odoratum balsamicum* praecedentibus floribus liliorum convallium et persicorum nonnihil quidem analogi inveniuntur, quoad fixa autem elementa magnopere differunt. Substantia enim, quam aqua simplex sub blanda digestione extrahit, satis *crassa mucilaginea* est, et fluida adhuc, praeter odorem debilem balsamicum, herbaceo-mucilagineum duntaxat saporem, amaritiei atque acredinis prorsus expertem, post perfectam vero inspissationem herbaceo-mucilagineo-subsalsum possidet. Portio magis *resinosa*, spiritu vini primum extracta, post infusi evaporationem potentior reperitur, et sapore satis austero et nonnihil simul amaricante gaudet. Operationem suam, si adhuc recentes vino infundantur, partim leniter discutiendo, commovendo, et expandendo, partim incrassando, obtundendo,

et ſubadſtringendo in corpore exercent; rarius tamen in uſum vocantur, ac ſola tantum aqua eorum deſtillata inter uſitatiora medicamenta militat.

§. VIII.

Cum floribus tiliae quodammodo etiam FLORES PRIMVLAE VERIS VVLGARIS ſive SYLVESTRIS conveniunt, iisdem tamen praeſtantiores iudicantur, quoniam odor eorum balſamicus non gratior tantum minusque expanſivus eſt, ſed in exſiccatis quoque diutius perdurat. Blandam obtinent virtutem nervinam et antepilepticam, et interdum ideo inter memorati uſus infuſa vinoſa recipiuntur, vel aqua illorum deſtillata potiunculis additur.

CAP. XXV.

De Floribus Paeoniae, Tunicae hortenſis et Roſarum.

§. I.

FLORES PAEONIAE FLORE NIGRICANTE SPLENDIDO ſive MARIS C. B. *Pfingſt-Roſen*, cuius radicem in antecedentibus pridem deſcripſi, odorem balſamicum molliuſculum ſpirant, et linguae ſaporem modice auſterum imprimunt, prior tamen in ſiccatis ita paullatim minuitur, ut vix amplius percipi poſſit; quare *tenerrimum* quoque ac *fugaciſſimum hoc principium ſpirituoſo-inflammabile* in diutius adſervatis non adeo ſingularem conſiderationem meretur, ſed ad *fixam ſubſtantiam reſinoſo-gummeam* potiſſimum reſpiciendum erit.

§. II.

§. II.

Subſtantia gummea, quod analyſis chemica monſtrat, maiori quantitate, quam reſinoſa, mixtionem ingreditur, et virium quoque intuitu paullo potentior exiſtit. Ex uncia florum una circiter drachmas duas et grana aliquot extracti aquoſi primi, et quatuor ferme ſcrupulos extracti ſpirituoſi primi impetravi. Hoc amoeniſſimo colore rubro oculis blanditur, ac grato, quamquam debili, odore balſamico, et auſtero, in receſſu tamen, ſacchari fere inſtar, ſimul dulci, ſapore gaudet; illud rubro-nigricans eſt, et naribus odorem gratum, linguae autem ſaporem ſatis ſtypticum, ſubdulci pariter atque amaricante nonnihil remixtum, imprimit. Infuſa ab extractis ſpiſſatis nihil differunt, praeterquam, quod color dilutior et ſapor remiſſior ſit.

§. III.

Locum hi flores inter adſtringentia et nervina ſibi vindicant, et in paralyſi imprimis, epilepſia idiopathica, palpitatione cordis, cachexia, herniis, ulceribus, vulneribus, haemorrhagiis, diabete, gonorrhoea benigna aliisque profluviis feroſis, ſi ſtyptica nempe tuto admittant, non contemnendi uſus ſunt. Recentes, adeoque odorato ac paullulum vaporoſo ſuo principio adhuc turgidi, aliquam pariter virtutem anodynam, leniterque diſcutientem, et maiorem, quam exſiccati, antiſpasmodicam atque nervinam exerunt. Pro uſu interno in decocto et infuſo aquoſo ac vinoſo, a drachma una ad duas, praeſcribuntur, et externe decoctis ſtypticis, roborantibus ac vulnerariis addi poſſunt.

§. IV.

FLORES, TVNICAE RVBRAE ſive *Caryophylli hortenſis, flore pleno maiore* C. B. gratiori, quam paeoniae flores, odore pollent, longe remiſſiorem vero ſaporem adſtringentem, leniſſima amaritie mixtum, poſſident. *Principium ſpirituoſum odoratum* itidem tenerrimum ac fugaciſſimum eſt, paullo diutius tamen, quam in praecedentibus, poſt modicam exſiccationem remanet, adeoque propius etiam ad indolem oleoſam accedere videtur. Suſpicari itaque licet, maiorem florum recentium copiam, una vice humidae deſtillationi ſubiectam, fortaſſis pauxillum olei ſubſtantialis reddituram eſſe. Dicta tamen ſolummodo ſuſpicor; ex integra enim eorum libra ne miculam olei, ſed aquam ſolummodo, balſamica fragrantia donatam, obtinui. *Subſtantia fixa reſinoſa* ac *gummea*, tum quantitatis, tum qualitatis intuitu, maioris momenti eſt. Extractum aquoſum videlicet, quod ex uncia florum integra plerumque drachmas duas et aliquot grana pendet, coloris purpurei eſt, odoris debilis balſamici, ſaporis ex ſalſo et amaricante auſteri; ſpirituoſum vero, purpureo pariter colore praeditum, ſaporem balſamico-amaricantem obtinet, et ſpecificum ſimplicis odorem balſamico-aromaticum ſenſibilius paullo, quam praecedens, ſpirat, minori tamen quantitate colligitur, et quatuor circiter ſcrupulos, uncia ſcilicet una florum ſiccorum recepta, pondere ſuo attingit. Sub blanda infuſi utriusque evaporatione conſtanter odor caryophyllaeus percipitur; unde manifeſtum eſt, ſubſtantiae fixae, ceſſante etiam ſenſibili florum odore, multas particulas volatiles altius adhuc immerſas, adeoque plus virtutis ab infuſis concentratis,

tis, quam ab ipsis massis spissatis, exspectandum esse.

§. V.

A floribus tunicae atque paeoniae FLORES ROSARVM RVBRARVM HORTENSIVM parum discrepant, multo largiori tamen ac *magis oleoso principio volatili odorato* instructi reperiuntur. *Oleum substantiale*, cuius uncia saltem dimidia, vel etiam, si flores optimi ac fragrantissimi sunt, drachmae sex ex centum libris destillando elici possunt, singularis plane naturae est. Post destillationem quippe aquae sub forma squamularum seu crustularum gryseo - albicantium innatat, et olei fluidi flavescentis habitum postea demum consequitur, quando crustulae memoratae provide auferuntur, et in vitro collectae, calore blando liquantur: In loco frigidiusculo tamen fluiditas eius non adeo diu perdurat, sed intra breve tempus rursum in massam stabilem, albam, sevo animali haud dissimilem, coagulatur; hinc vitrum quoque semper in locum calidum deferendum, vel aliquamdiu in manu calida detinendum est, quoties oleo pristinam fluiditatem pristinumque colorem subflavum reddere placet. Suavissimum caeteroquin odorem diffundit, et unica guttula, calore in vapores resoluta, integrum conclave grato rosarum odore replere valet. *Substantia fixa magis gummea*, post inspissationem infusi aquosi relicta, nigricans est, splendens, odoris debilis specifici, saporis subsalso - amaricantis et balsamico - austeri. *Portio magis resinosa*, spiritu vini rectificatissimo primum extracta, colore flavobrunneo, ad rubrum inclinante, et fortiori adhuc sapore austero, cui moderata pariter amari-

 ties

ties admixta ſentitur, gaudet. Tinctura liquida parum in principio olet, ſub evaporatione autem et ultimo imprimis eius actu, ſingularem odorem nauſeoſum, ferme inſtar aloes hepaticae, emittit.

§. VI.

Circa operandi modum ac vires medicas apud flores tunicae atque roſarum magna analogia obſervatur. Leniter nempe diſcutiunt, abſtergunt, adſtringunt ac roborant; virtus abſtergens tamen, cui blanda cathartica iungenda eſt, multo fortior in roſarum, quam tunicae floribus deprehenditur. De viribus ſpecialibus variisque morbis, quibus ſpecifice medentur, multa addere ſuperſedeo, quoniam in hac parte paeoniae floribus valde reſpondent. Dantur ſaepiſſime ſyrupus eorum atque conſervae, optime tamen ipſi flores vino aut aceto infunduntur. Cum roſis rubris *Roſae albae* maximam partem conveniunt, et paullo maiori ſaltem virtute laxante inſtructae dicuntur.

CAP. XXVI.

De Floribus Calcatrippae arvenſis, Cyani ſegetum, Papaveris erratici et Boraginis.

§. I.

FLORES CALCATRIPPAE OFF. ſive *Conſolidae Regalis* C. B. *Ritterſpornblumen*, coerulei ſunt, ſaporis amaricantis, odoris, paullulum imprimis contriti, ſatis grati balſamici. Planta in arvis inter ſegetes ſponte creſcit, hinc a TOVRNEFORTIO etiam *Delphinium ſegetum* vocatur.

§. II.

§. II.

Principia eorum activa, praesertim *fixa gummeo-resinosa*, potentiora sunt, quam vulgo creduntur. Confirmant adsertum examina chemica: Extractum enim aquosum, fusco-nigricans, odorem suavem, instar panis melliti spirat, et saporem mucilagineo-amarum obtinet. Idem odor cum sapore balsamico-amaro etiam in violaceo-nigricante extracto spirituoso sentitur; hoc tamen, quod, una florum uncia recepta, circiter drachmam unam et scrupulos duo pendet, magis roborans, illud vero, cuius pondus, supposita aequali florum quantitate, ultra drachmas tres adscendit, magis abstergens est. Infusa liquida parum discrepant, notatu nihilominus dignum est, nec aqueum, nec spirituosum menstruum coeruleo colore tingi, sed prius subrubro-fuscum, posterius flavo-viridescens esse.

§. III.

Vires medicae, quae floribus hisce jure tribui possunt, resolventes sunt, abstergentes, leniter discutientes, roborantes et diureticae; hinc effectum quoque non contemnendum ab usu eorum interno, praesertim si cum aqua aut vino coquantur, vel, quod praestare arbitror, solummodo infundantur, in obstructionibus viscerum, cachexia, sanguine congrumato, ulceribus, nephritide-sabulosa, calculo etc. sperare licet. Externe decoctis travmaticis adduntur, et contusi quoque recentes, ac debite cum melle in cataplasma redacti, multum ad curandas sugillationes valent.

§. IV.

FLORES CYNANI SEGETVM C. B. *Kornblumen*, eundem, quem Calcatrippae flores, lo-

cum natalem habent, et varii, nimirum, coerulei, albi, purpurei etc. coloris sunt, coerulei tamen plerumque eliguntur, et reliquis speciebus praestantiores iudicantur. Facile caeteroquin apud flores hosce coloris mutatio accidit, et in eodem loco, quo anno praeterito coerulei fuerunt, anno sequenti persaepe purpurei conspiciuntur, et vice versa. Odore gaudent debili ac molliusculo balsamico, intuitu saporis autem valde inertes reperiuntur.

§. V.

Principium volatile sub exsiccatione maximam partem evanescit, et vires itaque exiguae, quibus donati inveniuntur, in *substantia fixa*, *resinoso-gummea* praecipuum suum fundamentum habent. Extractum aquosum primum colorem rubro-fuscum, ad nigrum inclinantem, odorem debilem ingrate balsamicum, et saporem salsum refrigerantem, nitroso analogum ac simul austeriusculum, obtinet. Massa magis resinosa, spiritu vini primum extracta, coloris purpurei est, odoris debibilis quidem, ast satis grati balsamici, saporis in principio subdulcis, postea subsalso-austeriusculi. Vtriusque extracti quantitas longe parcior est, quam apud calcatrippae flores, gummosum tamen resinosum pondere superat. Infusa, quod rursus addere placet, nunquam amoenissimum colorem coeruleum, quo ipsi flores tincti cernuntur, sed aquosum subflavo- et rubello-subfuscum, spirituosum vero subrubro-flavescentem, nanciscuntur.

§. VI.

Praeter blandas vires abstergentes, refrigerantes, subadstringentes et valde debiles diureticas,

cas, floribus hisce vix alias notatu dignas adscribere audeo, et iuste igitur dubito, an infusum eorum aquosum et vinosum, quod Scriptores passim tamen referunt, contra icterum, hydropem, calculum, obstructionem mensium, scabiem, sanguinem congrumatum ac morbos similes, qui potentiora omnino remedia ad sui curationem postulant, multum valeat. Non nego quidem, remedium hoc aliquid ad profligandas aegritudines memoratas conferre posse, nego tamen, effectum eius, si solum adhibeatur, consideratione dignum fore. Externe recentes contusi partibus sugillatis imponuntur, et aqua destillata, quae paucissimis saltim ac vix sensibilibus particulis balsamicis impraegnata est, notissimum collyriorum refrigerantium ingrediens constituit.

§. VII.

FLORES PAPAVERIS RHOEADOS sive ERRATICI, recentes rubro quidem colore suo oculis blandiuntur, respectu virtutis medicae autem non adeo singularem aestimationem merentur. Nam *volatile principium vaporosum*, quod in recentibus adest, in exsiccatis non amplius sentitur, et a torpidis etiam *principiis fixis resinoso-gummeis* notabile auxilium vix, aut ne vix, exspectandum est. Extractum primum aquosum, colore obscure rubro, ad nigrum inclinante, tinctum, valde iners deprehenditur, et debilem duntaxat odorem balsamicum, lenissimumque ac vix sensibilem saporem suddulcem et austeriusculum, vel saltim terreum subadstringentem possidet. Extractum spirituosum primum, itidem rubro-nigricans, vix melioris conditionis est, et, praeter debilem, eumque molliusculum, odorem, debilem solummodo saporem balsamico-

 sub-

ſubſalſum linguae imprimit. Referuntur hi flores ad ſubadſtringentia, demulcentia atque anodyna, et ſubinde igitur ſub forma infuſi aut decocti aquoſi contra tuſſim acrem rheymaticam, pleuritidem, adfectus arthriticos etc. quamquam absque memorando utplurimum effectu, interne adhibentur; externe autem gargariſmata, in laxitate uvulae, angina ſpuria catarrhali, et adfectibus faucium inflammatoriis uſurpanda, ingrediuntur.

§. VIII.

FLORES, BORAGINIS ſive BORRAGINIS, tam *coerulei*, quam *albi*, papaveris erratici floribus, ſi energia medica ſpectetur, adhuc ignobiliores reperiuntur. Odore enim penitus carent, et parum activam duntaxat *ſubſtantiam fixam*, nunc mere propemodum *ſubdulcem mucilagineam*, nunc nonnihil ſimul *ſubſalſo-nitroſam refrigerantem* in mixtione ſua fovent. Taedet igitur de virtute cardiaca, quam plerique in floribus hisce, praeſertim coeruleis, eximiam pronuntiant, multa addere, dum plane imaginaria eſt, nec ullum in principiis eorum naturalibus fundamendum habet. Vſurpantur plerumque conſerva et ſyrupus, vel ipſi flores in infuſo, cum vino aut aceto parando, praeſcribuntur. Aqua deſtillata, licet magnam pariter famam adepta ſit, nulla corpuſcula activa continet, et vix ideo, aut ne vix, ab aqua ſimplici pura differt.

CAP.

CAP. XXVII.

De Visco.

§. I.

VISCVM ſive VISCVS, *Miſpel*, *Miſtel*, eſt ſingularis planta paraſitica fruticoſa, ac ſemper virens, quae hinc inde, maxime autem in Moravia, Bohemia, Auſtria, Weſtphalia, Thuringia, Saxonia et Pruſſia, ramis quercuum annoſiorum, nec minus pinorum, tiliarum, betularum, corylorum, malorum ac pyrorum ſylveſtrium innaſcitur, ſuumque alimentum partim ex aëre, partim ex arbore, cui ſurculi quaſi inſtar inſita eſt, haurit. Rami ſive caudices inferiores digiti plerumque craſſitie ſunt, duri, lignoſi, compacti, colore foris gryſeo-fuſco, aut gryſeo-nigricante, aut fuſco-rubente, intus ex albido flaveſcente. In ramis ſuperioribus ac lateralibus craſſities cum textura lignoſa magis magisque decreſcit, et corticis color in mere flavum et alibi etiam in flavo-viridiuſculum aut flavo-ferrugineum dilutiorem mutatur. Folia ſunt bina oppoſita, oblonga, venoſa, dura, coloris flavo-ſubviridis, flores vero, quibus tandem baccae ſubrotundae, molles, albae, aut ſubluteo-albicantes, materia glutinoſa plenae, planumque ac cordiforme ſemen includentes, ſuccedunt, monopetali deprehenduntur, pelviformes, quadrifidi, et verrucis, tanquam apicibus pulverem effundentibus, conſperſi. Odore et ſapore evidente rami ac folia penitus deſtituuntur, et ipſae quoque baccae, e quibus notiſſimum *Viſcum* excoquitur, inertem ſolummodo ſaporem mucilagineum obtinent.

§. II.

§. II.

Propagari haec planta vulgo creditur, quando turdi, palumbae, et aves aliae, quae baccarum esu delectantur, semina, pulpa concocta, per alvum cum stercoribus reddunt, et illa fortuito in rimas corticis arborum memoratarum, ampliores tamen et semi corrupta materia lignoso-terrea, in qua planta primas agere queat radices, plus minusve repletas, illabuntur. Hic propagandi modus, quem PLINIVS dudum descripsit, verissimus quidem, ast neutiquam unicus, existit, dum Botanici et alii viri curiosi annotarunt, quod baccae etiam integrae, in avium ventriculo nondum maceratae, si ventorum impetu in alias arbores transferantur, vel ab ipsis hominibus per modum inoculationis in corticis fissuras immittantur, novam plantam generare soleant.

§. III.

Viscum quercinum, frigido imprimis ac sicco tempore hyemali, quo maxime viget, decerptum ac probe exsiccatum, speciebus reliquis ordinario praestantius iudicatur: An sufficiens autem differentiae ac praerogativae fundamentum adsit, iuste dubito; hoc vero, examinibus edoctus, certius scio, caudices crassiores magis lignosos, et ramos teneriores ac folia discriminis quidquam intercedere. Referam primo, quid apud ramos crassiores visci quercini, quod solum adcuratiori scrutinio chemico subieci, observaverim. Infusum aquosum primum colore erat subfusco-rubescente, odore nauseoso, molliusculo, nonnihil quasi balsamico, sapore satis inerti et specifice ingrato. Blando calore spissatum, massam largiebatur itidem subfusco-rubescen-

bescentem, quae debili suo odore pruna, tostione exsiccata, paullulum aemulabatur, et saporem salsum, amaricante et subadstringente lenissime saltem remixtum, linguae imprimebat. Tinctura spirituosa prima, saturate flava, solum fere menstruum redolebat, ac debilem saporem balsamico-austeriusculum possidebat. Sub evaporatione singularem odorem molliusculum balsamicum emittebat, qui postea in ipso etiam extracto, cum aliquo tamen decremento, perdurabat. Color extracti flavo-rubescens erat, sapor vero satis austerus, simulque, peculiari prorsus modo, nauseosus. Quum, hisce peractis, ramulos teneriores, una cum foliis, ad similia examina vocarem, sequentia annotavi: Infusum aquosum primum brunneo-rubellum et sub effusione duntaxat flavum, debili odore nauseoso et sapore amaricante gaudebat. Extractum condensatum cum infuso maximam partem conveniebat, praeterquam, quod color saturate fuscus, et sapori amaricanti salsedo quaedam admixta esset. Tinctura spirituosa prima, colore subviridi-flavo, ad fuscum inclinante, donata, sapore et odore solum ferme menstruum prodebat, ac parum duntaxat balsamici sentiebatur; absoluta autem evaporatione, massa remanebat subviridi-nigricans, odoris ingrate balsamici, saporis amari, et lenissime in recessu adstringentis. Vncia visci una mihi drachmas duas et grana octo extracti aquosi primi et drachmam unam ac binos fere scrupulos extracti spirituosi primi dedit.

§. IV.

Quando folia et rami destillationi humidae subiiciuntur, nullum prorsus olei essentialis vestigium

gium cernitur, ſed aqua proleĉta nauſeoſum ſolummodo odorem ſpirat: Sin deſtillatio autem, citra aquae additionem, in retorta, arenae impoſita, igne tamen moderato adhibito, ſenſimque auĉto, ſuſcipitur, liquor acidulus, quem aliqua olei empyrevmatici portio ſequitur, prodit. Monendum tamen, caudices craſſiores maiorem, quam ramos tenuiores ac folia, laudati liquoris acidi quantitatem reddere. Cognoſcimus caeteroquin ex hiſce et praecedentibus examinibus, viſcum quercinum, praeter pauciſſimas atque tenerrimas *particulas balſamicas*, nullas amplius volatiles aĉtivas, blando ſcilicet humidoque calore expellendas, in naturali mixtione ſua continere, ſed agendi iuvandique rationem praecipue ad abſtergentia, roborantia ac plus minusve adſtringentia *principia fixa gummeo-reſinoſa*, in ramis craſſioribus ſalſo-amaricantia atque auſtera, in tenuioribus vero ac foliis ſalſo-auſteriuſculo-amara, redire, ita tamen, ut principium reſinoſum aĉtivitate gummeo multum praepolleat.

§. V.

Dominus DIEDERICVS WESSEL LINDEN viſcum ex acido mucilaginoſo, partibus terreſtribus largius remixto, potiſſimam partem componi ſtatuit, indeque unice etiam virtutem eius derivandam eſſe, arbitratur (s), immo alio loco (t) oleum eſſentiale inter principia conſtitutiva collocat, idemque, obſervata certa encheireſi, praemiſſa nimirum paullo protraĉtiori viſci

(s) *Anmerkungen über des Doct.* IOH. COLBATCH *Miſtel-Diſſertation*, *pag.* 152.

(t) *pag.* 201.

visci maceratione in aqua salsa, sub olei ordinarii forma ac consistentia, exigua licet quantitate, elici posse, testatur. Primum adsertum simpliciter nego, et de posterioris quoque veritate valde adhuc dubito. Nam mucilago crassa copiosissime quidem in baccis adest, in foliis ac ramis autem (intelligo hic mucilaginem proprie talem) demonstrari nequit, et acidae etiam particulae, sub destillatione sicca prodeuntes, blando calore humido, qualis in animantium ventriculo reperitur, a fixa substantia resinoso-gummea nunquam penitus separantur, dum altius illi immersae intimiusque involutae haerent, immo, quoad maximam sui quantitatem, ad formandam ipsius resinae mixtionem concurrunt. Olei denique essentialis praesentia ideo mihi maxime dubia videtur, quod ne minimum olei substantialis vestigium sub destillatione humida, quam semel cum duabus visci unciis suscepi, animadvertere potui.

§. VI.

Antiquissimis pridem temporibus fruticosa haec planta, ob divinas, uti credebant, ac plane eximias virtutes, a Druidis (u), Medicis aliisque

(u) „Non est omittenda, PLINIVS in *Histor. nat.* „*Lib. XVI. Cap. 44. scribit*, in ea re et Galliarum admiratio. Nihil habent Druidae (ita suos „appellant Magos) visco, et arbore, in qua gignantur (si modo sit robur) sacratius. Iam „per se eligunt roborum lucos: nec ulla sacra sine „ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque „interpretatione Graeca possint Druidae videri. „Enimvero quicquid adnascatur illis, e coelo „missum putant, signumque esse electae ab ipso „Deo

que maximi aestimata fuit, et fama eius per multa secula constanter perduravit, donec recentiori demum aevo passim elanguescere coeperit. Fateor, me ipsum ante aliquot lustra viscum, cum singulas eius partes odore ac sapore penitus propemodum destitutas deprehenderem, vix amplius inter medicamenta activa collocasse: Verum, postquam *Dominus* COLBATCH singularem eius virtutem antepilepticam in *Dissertatione allegata*, quam laudatus LINDENIVS ex Anglica lingua in vernaculam nostram transtulit, novis exemplis practicis corroborare annisus est, iisdemque attentionem meam rursus excitavit, exactius naturam illius ope destillationis et extractionis exploravi, et ab eo tempore de viribus, quae ipsi in torminibus infantum, asthmate convulsivo, chorea S. Viti, epilepsia caeterisque convulsionibus tribuuntur, iterum honorifi-

„Deo arboris. Est autem id rarum admodum inventu, et repertum magna religione petitur: et „ante omnia sexta luna, quae principia mensium „annorumque his facit, et seculi post tricesimum „annum, quia iam virium abunde habet, nec sit „sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo „vocabulo, sacrificiis epulisque rite sub arbore „praeparatis, duos admovent candidi coloris tau„ros, quorum cornua tunc primum vinciantur. „Sacerdos candida veste cultus arborem scandit. „Falce aurea demetit. Candido id excipitur sa„go. Tum deinde victimas immolant, precan„tes, ut suum donum Deus prosperum faciat his, „quibus dederit. Foecunditatem eo poto dari cui„cunque animali sterili arbitrantur, contraque ve„nena omnia esse remedio: Tanta gentium in „rebus frivolis plerumque religio est etc.„

norifice sentire coactus sum. Recipitur inter pulveres, bolos et electuaria, ac commode pariter in decocto aquoso et infuso vinoso propinatur. Infantibus pro aetatis diversitate a scrupulo uno ad drachmam semissem, adultis vero a scrupulo uno ad drachmam integram et ultra praescribitur. Quo effectus etiam certior atque praestantior evadat, alia atque alia adpropriata, asa foetida v. g. galbanum, radix paeoniae, coccionella, grana chermes etc. eidem adduntur, et usui praeterea plerumque laxantia ac venaesectio, nisi aetas tenella obstet, ad primas vias crassiori saburra repurgandas, sanguinisque abundantiam minuendam, praemittuntur.

Cap. XXVIII.

De Cortice Peruviano.

§. I.

Cortex pervvianvs, *Peruvianische Fieber-Rinde*, alias etiam *China China*, *China de China*, *Kina Kina*, *Quinquina*, *Quina Quina*, *Cinchona*, nec non *Cortex febrifugus*, *Antiquartius*, *Iesuiticus*, *Cascarilla de Oia*, *Pulvis* (x) *de Colentura* et *Colenturas*, *Pulvis Comitis del Cinchon*, *Pulvis Cardinalis de Lugo* etc. dictus, corticem sistit aridum, mediocris crassitiei, foris sca-

(x) In principio possessores hunc corticem magno pretio desiderantibus vendebant, et quo naturam eius atque originem eo melius celarent, ordinario in pulverem redigebant; hinc factum est, ut tunc temporis magis *pulveris*, quam *corticis*, nomen obtinuerit.

ſcabrum, nonnihil caneſcentem, nec raro muſco hinc inde obductum, intus, cinnamomi inſtar, ex flavo et rubello ſubfuſcum ſeu ferrugineum, odoris debilis aromatico-mucidi, ſaporis amari ac modice auſteri adſtringentis.

§. II.

Arbor, cuius truncus ac rami celebri hoc cortice obducuntur, vulgo *Gannaperis* et *Gannaperide* audit, et maxime in regno Peruano, prope Loxam, Provinciae Quitenſis oppidum, naſcitur. Loca amat montana, nec adeo procera eſt, ſed, in ramulos inſigniter divaricata, ad pruni circiter altitudinem excreſcit. Caudex mediocris eſt, et folia, quae ramos veſtiunt, ſecundum STEPH. FRANCISCI GEOFFROY deſcriptionem (y), ex *Actis Academiae Regiae Scientiarum Pariſinae* depromtam, ſimplicia ſunt, oppoſita, ovato-oblonga, anterius cuſpidata, integerrima, petiolata, tres uncias longa, duas lata, ſat craſſa, coſta per mediam longitudinem excurrente, ex qua nervi laterales ad oras ſucceſſive obliquant. Extremis ramis, e ſummo arboris prodeuntibus, unus vel plures innaſcuntur florum faſciculi, figura et colore coeruleo-cinereo, antequam aperiantur, Lavandulae floribus nonnihil ſimilium. Communis florum pedunculus ex alis foliorum emergit, et in plures pedunculos minores divaricatur, ſinguli ſingulum florem gerentes, perianthio donatum minimo, quinquedentato, perſiſtente, et embryoni inſiſtente. Corolla monopetala eſt, regularis, infundibuliformis, hyacinthi flori aliquatenus ſimilis magnitudine et figura, tubo oblongo, (9. circiter lineas), limbo patulo, quinque-et ali-

(y) In *Mat. med. Tom. II. p. m. 180.*

aliquando ſexſido, laciniis acutis, margine attentius inſpicienti leviter ſerratis. Corolla intus colore eſt miniato, circa medium vividiori, ad oras pallidiori, extus vero rubore ſqualido cum lanugine albicante. Stamina quinque pallide lutea, intra corollam recondita, ſtylum circumdant albidum, filiformem, ſtigmate ſimplici, viridi et oblongo inſtructum, embryoni inſidentem, tubum non excedentem. Embryo autem abit in capſulam olivaeformem, ab apice ad baſin dehiſcentem in duo loculamenta, ſepto intermedio diſtincta, in quibus ſemina continentur parva, compreſſa, margine cincta membranaceo pellucido. Capſula vi elaſtica rumpi ſolet et ſemina ſpargere. Valvae areſcendo breviores fiunt et latiores etc.

§. III.

Pro loci natalis diverſitate corticis bonitas differt. Optimus iudicatur ab arboribus detractus, in declivi ac media montium parte naſcentibus, deterior vero, qui ab arboribus, in montium cacumine adoleſcentibus, deglubitur, et viliſſimus, quem arbores, in locis humilioribus circa radices montium creſcentes, largiuntur. Intuitu proprietatum ſenſibilium autem notae melioris cenſetur, qui rufeſcens eſt, vel rubens ſeu cinnamomi colorem viſui referens, ſapore aromatice amaro ac leniter adſtringente, odore quaſi mucido, dentibus attritus friabilis, non viſcidus ac glutinoſus, non ligneus, non effoetus et annoſus, non inſipidus nec nimium etiam ſtypticus, nec adulteratus quocunque alio cortice, ſucco aloes intincto (z). Alii ſub bonitatis diiudicatione ad craſſitiem duntaxat et ſaporem reſpiciunt,

(z) Vid. GEOFFROY, *L. cit.*

ciunt, et tenuiorem, magisque amarum, quam ſtypticum, eligunt, craſſiorem ex adverſo et maiori ſtypticitate, quam amaritie, donatum, reiiciunt.

§. IV.

Gentiles regni Peruani incolae medicamentum hoc, quod diu pridem ante *Chriſtophori Columbi* adventum contra febres aliosque morbos adhibuerant frequentiſſime, olim ex ingenti erga Hiſpanos odio ſtudioſiſſime celabant; hinc prima quoque eius notitia demum circa annum milleſimum, ſexcenteſimum et quadrageſimum ad Europaeos pervenit, poſteaque fama eius, praeſertim anno 1649. et 1650. magis magisque percrebuit. Quomodo autem magnum hoc febrifugum primo Hiſpanis, caeterisque poſtmodum Europaeis patefactum fuerit, fuſius RICHARDVS MORTONVS retulit (a): „Nimirum forte „fortuito, *ſic eius verba ſonant*, in civitate *Limenſi*, „quae eſt metropolis Regni *Peruviani*, Uxor „*Proregis*, qui tum temporis erat *Comes del Cin-* „*chon*, Febre tertiana ſaeviſſima (qualis illic locis „epidemia eſſe ſolet) correpta, funeſte decum- „bere videbatur. Rumor (ut ſemper de ma- „gnatibus) per urbem divulgatus, tandem per fi- „nitima loca ad *Loxam* usque pervenit. Hiſpa- „nus, illius loci tunc temporis praefectus, per „literas *Proregem* monebat, in Arcanis ſibi eſſe „remedium, cuius auxilio Proreginam illico re- „valituram ſpondebat: Lubentiſſime annuens „Proregina, corticem praeparatum ſumpſit. „Quid fit? Stupentibus omnibus, dicto citius „convaluit. Hinc fama huius arcani, titulo *Pul-* „*veris Comitiſſae* inſigniti, ubique per civitatem „*Limenſem*, totamque Americam, Hiſpanicae „ditio-

(a) In *Operib. Tom. II. pag. 68.*

„ditioni fubiectam, brevi multum inclaruit. Dif- „cedente autem *Prorege* ex *India*, ubi in Hifpa- „niam reverfus eft, illico percrebuit ubique ru- „mor de novo hoc *febrifugo*, quod poft experi- „menta frequenter facta, votis aegrorum fem- „per et ubique refpondebat. Circa annum falu- „tis 1649. famam fuam in dies magis magisque „provexit, non tantum per *Hifpaniam*, verum „etiam *Italiam*, *Romam* usque, conatibus im- „primis *Iohannis Cardinalis de Lugo Soc. Iefu*, et „caeterorum *Collegii Iefuitarum Romae* Patrum, „qui eum gratis religiofis et pauperibus largie- „bantur etc.„

§. V.

Praeter *copiofas partes terreas*, *paucas martia- les*, et valde activam *fubftantiam fixam gummeo- refinofam*, nullum amplius principium, confide- ratione dignum, analyfi chemica in cortice Peru- viano detegitur. Aromatico-mucidus quidem odor, tritura imprimis accedente perceptibilis, partium quoque volatilium praefentiam prodit; aft hae ipfae pauciffimae, valde debiles, et pro mea igitur fententia nullius fub virium explicatio- ne momenti funt. Oleum effentiale prorfus defi- cit: Nam quicquid igne ficco ac violento expelli- tur, non effentiale, fed empyrevmaticum eft, et ex deftructa demum fubftantia fixa refinofa, inter- veniente magna partium metamorphofi, produ- citur. Libra corticis integra, obfervante NEV- MANNO (b), binas folummodo drachmas huius olei, et tres circiter uncias liquidi fpirituofi aqueo-aciduli fundit. Caput mortuum, fi ulte- rius in vafe aperto calcinatur, et aqua poftmo- dum elixiviatur, vix drachmam unam, immo

 faepe

(b) *Praelect. chemico-pharmacevt. pag. 813.*

ſaepe binos duntaxat ſcrupulos ſalis fixi alcalici ſuppeditat. *Clariſſimus Dominus* MODELIVS in cineribus hiſce etiam particulas ferreas invenit, indeque eduxit, in ſolis extractis autem nullum prorſus earum veſtigium deprehendit (c); unde ob hanc quoque rationem corticem crudum, in pulvere exhibitum, medica virtute multum extracta ſuperare, aliqui arbitrantur. Non contradicam illis in hac parte, ſed ferreas particulas, ab acido ventriculi in vitriolum tenerius converſas, tonicam huius remedii virtutem notabiliter omnino intendere poſſe, credo.

§. VI.

Subſtantia fixa reſinoſa intime arctiſſimeque cum gummea cohaeret; hinc neutra primae extractionis ope perfecte pura obtinetur, ſed reſinoſae ſemper moleculae gummeae, et hiſce reſinoſae mixtae inveniuntur. Infuſum aquoſum primum aurantii coloris eſt, odoris debilis et quodammodo nauſeoſi, ſaporis amari et ſubadſtringentis. Poſt blandam evaporationem extractum largitur flavofuſcum, odore ferme deſtitutum, maiori autem amaritie, quam ſolutio liquida, praeditum. Tinctura ſpirituoſa prima colore ſubfuſco - rubente, ſapore auſtero - amaricante, odore autem nullo evidenti gaudet. Huic ſpiſſata maſſa rubro - fuſca indole maximam quidem partem reſpondet, linguae tamen longe fortiorem ſaporem auſterum ſtypticum, naribusque debilem iterum odorem nauſeoſo - balſamicum imprimit. *Excell. Dominus* PHILIPPVS ADOL-

(c) Vid. Eius *Erſtes Schreiben an einen Freund, die Beſtucheffſche oder ſogenannte Lamottiſche Nerven-Tinctur betreffend. Edit. 2. 1762. pag. 38. ſequ.*

ADOLPHVS BOEHMER ex uncia corticis una duas ferme drachmas extracti aquosi primi, et drachmam unam extracti spirituosi primi sese impetrasse refert (d): Ast tantam extracti utriusque, praesertim gummosi, quantitatem neque NEVMANNVS accepit, neque ipse, licet examina bis susceperim, colligere potui. Ille enim ex indicata corticis quantitate solummodo grana triginta et octo cum dimidio extracti spirituosi primi, grana viginti duo cum dimidio aquosi secundi, drachmam dimidiam et grana duo cum semisse aquosi primi, et grana viginti duo cum dimidio spirituosi secundi obtinuit; ego autem scrupulos duo ac grana duodecim extracti spirituosi primi et grana triginta septem aquosi primi impetravi. Notabilis haec quantitatis discrepantia sine dubio a diversa corticis bonitate, et adhuc magis a differenti procedendi modo dependet. Nam laudatus BOEHMERVS corticem, cum primum aqua infunderet, non tantum digestioni, sed etiam ipsi coctioni subiecit, adeoque substantiam gummeam ac resinosam uno actu penitus extraxit; unde non adeo mirandum videtur, quod tantam extracti aquosi primi copiam acceperit.

§. VII.

Discimus ex institutis examinibus, 1) partem resinosam minori quantitate, quam gummeam, naturalem corticis Peruviani mixtionem ingredi, et hanc magis amari, illam magis styptici austeri saporis rationem in se continere; 2) substantiam gummeam praecipue abstergendo ac mitius roborando, resinosam autem validius adstringendo in corpore operari, et priori igitur

 gene-

(d) In *Dissertat. de Cort. Cascarillae*, *pag. 30.*

generatim potentiorem existere, et 3) decantatissimam virtutem corticis febrifugam non ignoto quodam fundamento, uti multi opinantur, sed unice memorata abstersione ac valida imprimis partium solidarum adstrictione niti (e), immo reliquas etiam vires eius ex eodem operandi modo explicandas esse.

§. VIII.

(e) Caecos virium specificarum aestimatores ac rudioris empiriae patronos mecum hoc loco nequaquam consensuros praevideo. Si sola, interrogabunt, virtus Quinquinae abstersorio - adstrictoria, ab amaro - austero principio derivanda, profligandis rebellibus febribus intermittentibus sufficit, nec specifica prorsus nobisque quoad operandi modum ingnota, subest; cur alia amara simul austera similem effectum heroicum in febribus edere nequeunt? Respondeo: Possunt omnino alia quoque austero - amara et amaro - austera motus febriles aeque feliciter, ac cortex Peruvianus, sistere, dummodo iusto tempore, et maiori, ut apud Quinquinam moris est, quantitate exhibeantur. Pulvis radicis tormentillae v. g. cum extracto trifolii fibrini, centaurii minoris, aut alio amaro, observata tamen decenti sub miscela proportione, in formam pilularem redactus, parem virtutem febrifugam, quod ipse aliquoties et alii pariter experti sunt, certissime exerit, nec dubitandum est, quin plura huius commatis, descripto aut simili modo in usum vocata, idem praestitura sint. Nec silentio etiam praetermittendum est, sola haud raro styptica austera febres intermittentes profligare: Referente enim Celeb. *Domino Profess.* PETRO KALMIO, incolae Pensylvaniae, Novae Iersejae, pluriumque Americae septentrionalis provincia-

§. VIII.

Multos hoc medicamentum fautores multosque etiam osores habet. Hi illud plerisque aegrotantibus, febre intermittente laborantibus, plerumque plus nocuisse, quam profuisse, nec raro, proxime aut remote, varios morbos, febre graviores, tumorem nempe et refractariam obstructionem hepatis, lienis, vasorum ac glandularum mesenterii, uteri etc. hydropem porro, icterum, spasmum ventriculi dirissimum, asthma, phthisin, vertiginem, apoplexiam, caecitatem etc. provocasse, perhibent: Illi ex adverso idem summis extollunt laudibus, et febres, praesertim tertianas et quartanas, non tuto solum atque certissime fugare, sed in multis quoque aliis aegritudinum speciebus, hydrope v. g. dysuria, phthisi pulmonali, haemoptysi, debilitate generis nervosi, paralysi, cachexia, leucophlegmatia, oedemate membrorum, imbecillitate ventriculi, passione hypochondriaca et hysterica, rheumatismis, arthritide, scorbuto, sudoribus colliquativis, gangraena, sphacelo etc. egregium persaepe effectum exeruisse, multiplici observatione probare sustinent.

 §. IX.

vinciarum, utplurimum contra febres intermittentes, in regionibus memoratis frequentes admodum ac valde pariter refractarias, decoctum stypticum *corticis flavescentis Arboris Malorum Persicorum*, decoctum *corticis radicis Corni floridae* LINNAEI, *aquam* itemque *vitriolicam*, in ferri fodinis promanantem, aliaque adstringentia potentiora interne adhibent, et idem ab illis, quin maius persaepe, quam ab ipso cortice Peruviano, auxilium experiuntur. *Reise nach America*, *II. Theil*, *pag. 517. sequ.*

§. IV.

Sub tanto ſcriptorum diſſenſu circa virtutes dijudicandas medium tenere, mihi tutiſſimum videtur. Facile enim favor nimius et odium nimium eo homines impellit, ut laudando aut vituperando, quod hic quoque a Medicis fieri et factum fuiſſe arbitror, veritatis limites transgrediantur. Credo, immo expertus ſcio, corticem Peruvianum non tantum in gangraena, ſphacelo et morbis plerisque a nervorum caeterarumque partium ſolidarum atonia potiſſimum oriundis, inſigne prorſus auxilium ferre, ſed ſedandis quoque motibus febrilibus aptiſſimum eſſe: Aſt ſcio etiam, eundem, praemature in febribus intermittentibus aut incongrue uſurpatum, magnum corpori detrimentum adferre, et aegrotantes ſaepe in morbos, ſublato febrili longe deteriores, praecipitare poſſe. Tota ſane iuvandi ratio, uti antea pridem monui, ad abſterſionem et adſtrictionem redit, et rationalis itaque Practicus facile perſpicere poteſt, quid exſpectandum ſit, quando, primis viis nondum expurgatis, vaſisque, meatibus atque viſceribus adhuc obſtructis, vel mucida etiam ſaburra (quod in intermittentibus ſanguineo - lymphaticis obſervamus) per univerſam ſanguinis ac lymphae maſſam diffuſa, largiori et iterata doſi exhibetur.

§. X.

Pro mea igitur ſententia ob nullam aliam rationem in febribus intermittentibus uſurpandus eſt, quam ut tonum primae culinae ac viſcerum, in intermittentibus vulgaribus valde utplurimum labefactatum, roborando ac conſtringendo reducat, adeoque, velocius reſtituta chymificationis

et

et chylificationis integritate, prohibeat, quominus sub quacunque alimentorum adsumtione protinus novae cruditates, naturam postea, perenni quasi adfluxu suo ad sanguinem, ac pristino insequente stimulo, ad iterandos motus febriles conquassatorio - depuratorios incitantes, generentur. Medicorum multi vulgo quidem naturam ita tandem motibus febrilibus assuescere, ut citra caussam illos denuo suscitet, adeoque eos vi quoque cohibendos esse, existimant. Verum, qualem sibi hic conceptum forment, non cognosco: Si natura enim, secundum *Organicorum* dogmata, anima rationalis est, ridiculum sane, immo absurdum, foret, si in domicilio suo toties absque ullo fine ludere quasi, ac stato tempore frustraneum, molestum et nocivum strepitum febrilem concitare vellet; sin natura vero corporis, quod sic dicti *Mechanici*, certiori fundamento nixi, statuunt, in structura mechanica seu artificiosissimo compositionis modo consistit, multo adhuc minus video, quomodo motus febriles, post paroxysmum plene planeque cessantes, citra caussam irritantem materialem, vel praeviam aut praesentem patheticam, sponte iterum oriri possint.

§. XI.

Praescribitur hic cortex in pulvere a scrupulo uno ad duo, immo drachmam integram, in decocto autem aquoso et infuso vinoso a drachma una ad duas et ultra. Saepissime praeterea cum adpropriatis in pilularum, morsulorum, boli et electuarii formam redigitur, vel sola tinctura eius, aut extractum, vino aut spiritu vini modice saltim rectificato paratum, exhibetur. Notari tamen oportet, remedium hoc, in pulvere

vere adſumtum, vires eminentiores exerere, et in febribus quoque operationem eius, addito rhabarbaro, utplurimum praeſtantiorem aeque ac tutiorem exiſtere. Nonnulli apud infantes aliosque, febre correptos, qui pharmacum hoc interne adſumere recuſant, decoctum inde aqua parare, idemque, prius tamen percolatum, vulgaris clyſmatis inſtar, inteſtinis iniicere ſuadent. Ad enema hoc quatuor plerumque aut quinque corticis unciae recipiuntur, et apud adultos libra decocti una, eaque medica, apud infantes ſaltem dimidia, vel minor etiam quantitas, ad quatuor duntaxat aut quinque uncias ponderе adſcendens, una vice in inteſtina immittitur.

§. XII.

Quo uſus huius pharmaci in febribus intermittentibus, praeſertim vulgaribus ſeu ſtomachalibus, (in ſanguineo-lymphaticis enim, autumnalibus utplurimum et epidemicis, rarius illud admittendum cenſeo) ſecurior evadat, ſequentes cautelae obſervandae erunt:

I. Ante corticis uſum ſaburra febrilis, in prima culina ſtabulans, praevia tamen decenti praeparatione, emetici, cathartici aut laxantis ope, eliminanda, et viſcerum quoque obſtructiones, ſi adeſſe ſymptomata quaedam monſtrant, nonnihil reſerandae ſunt.

II. Interdum, praeſente nimirum plethora, corticis exhibitioni apud adultos venaeſectio praemittenda, et deficiens forſan alvi libertas reſtituenda eſt.

III. Nunquam brevi ante paroxyſmum, multo minus in ipſo paroxyſmo febrili, ſed diebus

diebus ſolummodo intercalaribus, bis, ter, quaterve quovis die ad drachmam dimidiam aut ſcrupulos duo exhibendus et uſus tamdiu continuandus eſt, donec febris ceſſet; niſi novae forſan et ſingulares quaedam circumſtantiae, febre etiam nondum ſublata, inducias, aut plenariam abſtinentiam praecipiant.

IV. Febre ceſſante, exhibitio per intervalla adhuc aliquoties repetenda, nullum vero per aliquot hebdomades inſequentes catharticum aut aliud evacuans, niſi neceſſitas urgeat, adſumendum eſt, ne febris, quod alias plerumque fieri ſolet, recurrat.

V. Diaeta bona et nonnihil tenuis, non tantum ſub uſu, ſed aliquamdiu etiam poſt uſum corticis, praeſcribenda, ne, conceſſa ingerendi libertate, eſculentorum copia aut qualitas craſſa novam ventriculo materiam ingeneret, et facilem ideo recidivae occaſionem praebeat.

Cap. XXIX.

De Ligno Nephritico.

§. I.

Lignvm nephriticvm offic. *Gries-Holz*, in fruſtis maioribus conſideratum, ex duplici ſubſtantia conſtare deprehenditur. Altera videlicet, eaque exterior, colore pallide flaveſcente, altera, interior nempe ac medullaris, ſubfuſco, nunc ad obſcure rubellum, nunc ad nigricantem, aut gryſeum nonnihil vergente, pollet. Odor ſubſtantiae utriusque, ſi cultro raditur,

tur, debilis balſamicus eſt, ſapor autem amaricans, ſubacris ac paullulum aromaticus. Arbor, quae hoc lignum largitur, in Malabaria, Ceylona et regno novi Orbis Mexicano, pyri aut pruni magnitudine, creſcit, et BVRMANNO *Moringha Ceylonica, foliorum pinnis pinnatis*, LINNAEO autem *Guilandina inermis, foliolis triplicato-pinnatis: foliolis infimis ternatis*, dicitur.

§. II.

Quando tenuiora huius ligni ſegmenta per horae dimidium aqua ſimplici pura ac frigida infunduntur, colorem illi flavum et coeruleum conciliant, ita tamen, ut pro diverſa oculi oppoſitione, diverſaque luminis admiſſione, modo flavus, modo coeruleus color in conſpectum veniat. Vitro enim, tinctura hac repleto, inter oculum et lumen conſtituto, liquor colore flavo tinctus cernitur; oculo autem inter lumen ac vitrum exiſtente, coeruleus adparet. Monendum tamen, colorem coeruleum, etſi lignum genuinum ſit, et ſatis diu in aqua relictum, interdum adeo debilem eſſe pallidumque, ut vix aut ne vix, niſi radii ſolares vitrum quodammodo a latere colluſtrent, conſpici poſſe.

§. III.

Circa principia conſtitutiva apud Scriptores quamplurimos altum ſilentium eſt, vel falſa omnino ac parum demonſtrata adducuntur. LEMERY v. g. multum olei, multumque ſalis eſſentialis huic ligno tribuit, et PAVLVS HERMANNVS de ſale blando alcalico loquitur. Sed ubinam memorata haereant, hactenus nondum detegere potui. Poſterior ſuam quidem ſententiam praedicto infuſi aquoſi colore coeruleo, quem acida extin-

extinguunt, alcalia reducunt, corroborare annisus est; at parum hoc loco vel nihil argumentum istud probare arbitror. Acida enim et alcalia colores corporum, siue sal acidum, siue alcalicum, siue neutrum in mixtione sua reconditum gerant, facillime mutant, et facile pariter alcalia colores, ab acidis destructos, reducunt, et vice versa; adeoque solida, me sentiente, ad huius vel illius salis inhaesionem conclusio non semper inde formari potest. Allegatum HERMANNI argumentum eiusdem pene valoris esse videtur, ac si dicerem: Salia acida sanguinem et lac animantium coagulant, alcalia fixa autem utrique fluiditatem reddunt, ergo in lactis et sanguinis mixtione naturali sal alcali fixum delitescit. Non dico caeteroquin, acidorum et alcalium miscelam principiis corporum detegendis plane ineptam esse, sed hoc loco duntaxat nego, experimentum laudatum, ob sinistram adplicationem, ad confirmandam HERMANNI hypothesin quicquam conferre.

§. IV.

Secundum mea examina hoc lignum largiori *substantia resinosa*, quam *gummea*, instructum est, *olei essentialis aetherei* autem valde parum continet. Virtus medica utrique quidem principio fixo, magis tamen gummeo, quam resinoso, tribuenda est. Infusum aquosum primum, colore fusco, sapore amaro, ac paullulum aromatico, et odore, mixti piperis ac croci odorem quodammodo aemulante, gaudet. Extractum, post blandam evaporationem relictum, ex una ligni uncia binos circiter scrupulos pendet, et brunnei pariter coloris est, ad nigrum nonnihil vergentis, odoris debilis balsamici, saporis amari et subadstringentis. Tinctura spirituosa prima,

colo-

colore rubro-nigricante praedita, odorem, instar radicis levistici, balsamicum quidem, ast longe debiliorem ac paullulum nauseosum, spirat, et amaricantem, subacrem, ac blande balsamicum saporem obtinet. Extractum spissatum nigro colore est, et debilissimum duntaxat odorem balsamicum naribus, debilemque saporem amarum, balsamico et subadstringente mixtum, linguae imprimit. Valde praeterea, picis propemodum aut cerae flavae instar, tenax est, et ex uncia ligni integra ad unam circiter atque dimidiam drachmam pondere adscendit. Residuum siccatum, secunda vice cum aqua simplici digestum, tincturam quidem fusco-flavescentem suppeditat, insipidam tamen, inodoram, et nullius amplius virtutis. Eiusdem quoque conditionis massa condensata est, licet gravitate sua adhuc drachmam semissem superet.

§. V.

Operationem suam hoc lignum in corpore partim abstergendo leniterque stimulando, partim subadstringendo absolvit, et laxantibus ideo, aperitivis ac diureticis accensendum est. Conducit maxime in hydrope ascite, suppressione urinae, nephritide sabuloso-pituitosa et calculo, immo usus eius internus ad scorbutum quoque curandum et vermes intestinorum necandos extendi potest. Vulgo in infuso aquoso aut vinoso praescribitur, prius tamen solummodo urinam pellit, posterius vero, teneriori simul substantia resinosa impraegnatum, praeter diuresin, blandam pariter catharsin excitat. Dosis pro subiectorum ac scopi diversitate quidem variat, apud adultos tamen plerumque a drachma una ad unciam semissem adscendit.

CAP.

CAP. XXX.

De Ligno Santalo rubro.

§. I.

LIGNVM SANTALVM RVBRVM OFF. grave eſt, compactum, inſipidum fere et odoris plane expers, colore foris obſcure rubro, ac nigrum ſubinde inclinante, intus rubro dilutiori vel intenſe etiam rubro. Arbor, cuius meditullium eſſe dicitur, in Golconda, Coromandelia, aliisque Indiae Orientalis tractibus creſcit, et incolis *Pantoga* nuncupatur. Flores papilionaceos fructusque ſiliquoſos ferre traditur, quoad reliquum vero creſcendi modum ac formam parum adhuc nota eſt.

§. II.

Conſtat ex *partibus terreis*, *reſinoſis* ac *gummeis*. Moleculae terreae maximam eius partem conſtituunt, et ſex ferme drachmas in una ligni uncia pondere ſuo aequant. Hiſce, tum quantitatis, tum virtutis intuitu, primum reſinoſae, deinde gummeae, ſuccedunt. Ex uncia enim una circiter drachmae duae extracti primi ſpirituoſi, et totidem ſolummodo ſcrupuli, aut integra etiam drachma extracti primi aquoſi colliguntur. Infuſum aquoſum colore quidem rubro obſcuro tinctum cernitur, nullum tamen odorem, nullumque ſaporem ſingularem obtinet. Maſſa ſpiſſata rubro-nigricans parum quoque activa eſt debilem tamen ſaporem ſalſo-ſubadſtringentem linguae imprimit. Tinctura ſpirituoſa prima, ſaturato pariter et obſcuro colore rubro donata, leniſſimam atque obtuſam ad-

adſtrictionem ſub deguſtatione in lingua excitat, et eiusdem quoque conditionis extractum poſt evaporationem relinquit. GEOFFROY huic ligno *ſal eſſentiale acidum*, *oleum ſpiſſum*, aqua gravius, *exiguam ſalis volatilis portionem* et *multam terram* tribuit (f). Circa terrae copiam facile conſentio, reliqua autem principia, quae in naturali mixtione nunquam demonſtrari poterunt, ſimpliciter nego. Confundit hic ligni ſantalini ſpecies, et lignum ſantalum rubrum minus recte cum ſantalo citrino, quod longe alia principia continet, eodem loco collocat.

§. III.

Scriptores rerum medicarum huic ligno utplurimum vires refrigerantes et adſtrictorias adſcribunt, et uſum eius in febre hectica aliisque morbis, ad cohibendos ſudores colliquativos, refrenandumque humorum orgaſmum commendant. Sed neſcio ſane, an, praeter virtutem ſubadſtringentem, ulla alia eidem competat, et cum haec quoque non adeo magni momenti ſit, nihil omnino, vel valde parum ab interna eius exhibitione in memoratis ſimilibusque adfectibus ſperandum erit. Praeſcribitur in decocto, infuſo vinoſo, et ſubinde pariter, quanquam ſatis inepte, in pulvere, nec raro praeterea ad tincturas colorandas adhibetur. Externe raſura, citra ullam tamen utilitatem, epithemata ſicca temperantia et anodyna, fronti in febribus ardentibus adplicanda, ingreditur.

CAP.

(f) In *Mat. med. Tom. II. pag.* 242.

CAP. XXXI.

De Sanguine Draconis et Succo Acaciae.

§. I.

SANGVIS DRACONIS OFF. *Drachenblut*, eſt concretum reſinoſum, ſiccum, durum, friabile, ad ignem facile liqueſcens, inflammabile, obſcure rubrum, ſaporis et odoris nullius ſingularis. Variae eius venduntur ſpecies, quarum plurimae vel ſpuriae, vel valde tamen ignobiles ſunt; quare illa ſpecies ſemper ad uſum medicum eligenda eſt, quae, in pulverem trita, ſanguineam rubedinem oſtendit, nullasque, vel ſaltim pauciſſimas, quisquilias lignoſo - corticales continet; reiiciendae autem, quae contritae bolum Armeniae, aut lateres contuſos colore referunt.

§. II.

In variis regionibus et ex diverſis quoque arboribus ſanguis draconis colligitur; prae reliquis tamen quatuor ſequentes illum foenerari dicuntur. Prima, in Inſulis Canarienſibus, Iamaica, et Madagaſcar luxurians, a CLVSIO et C. BAVHINO *Draco arbor*, a COMMELINO *Palma prunifera foliis Iuccae* ſive *Tuccae* dicitur: ſecunda, quae in Amboina aliisque Indiae orientalis tractibus reperitur, KAEMPFERO *Arundo farcta*, ſeu *Palma conifera ſpinoſa* (g), aliis *Palma pinus*; *Palma Amboinenſis*, Indis *Rottani Dſjerenang* audit: Tertia in Inſula Iava creſcit, et a COMMELINO *Draco arbor ſiliquoſa, populi folio, Angsana vel Angsava Iavanenſibus dicta*, appellatur, et quarta denique, Novae Hiſpaniae

 inco-

(g) In *Amoenit. exot. pag.* 552. *et* 554.

incola, ab HERNANDEZIO (h), *ſanguinis arbor*, ab Americanis *Ezquahuitl* vocatur.

§. III.

Medicamentum admodum debile eſt, nullasque vires, niſi ſubadſtringentes ac leniter incraſſantes, poſſidet. Quando per ſe in pulvere exhibetur, ad ſanguinem tranſire nequit, ſed actionem ſuam ſolummodo in prima culina exercet, quoniam ſolo ſpiritu vini, minime autem aqueis menſtruis, ſolvitur. Et inde etiam facile patet, quod virtus adſtrictoria et travmatica, quam illi, in ſubſtantia oblato, plerique in ulceribus viſcerum, gonorrhoea, haemoptyſi, aliisque haemorrhagiis tribuunt, prorſus imaginaria ſit. De tinctura ſpirituoſa paullo aliter ſentio, licet huic etiam non adeo ſingularis activitas tribuenda veniat. Additur pulvis pilulis quoque et electuariis. Doſis a granis aliquot ad ſcrupulum unum, quin drachmam ſemiſſem, adſcendit. Externe emplaſtra ſtyptica ac vulneraria, contra hernias, fracturas oſſium etc. uſurpanda, nec minus pulveres dentifricios ſimilisque fere uſus electuaria ingreditur.

§. IV.

SVCCVS ACACIAE OFF. ſive *Acaciae verae* I. B. eſt inſpiſſata maſſa mere gummea, dura, compacta, in ore lenteſcens, colore foris fuſco aut nigricante, intus rufeſcente aut ſubrufo-nigricante, ſapore primum ſubdulci, poſtea auſteriuſculo adſtringente, odore nullo. Ex Aegypto et Arabia adfertur, ibidemque ex ſiliquis immaturis Acaciae memoratae, ſive *Acaciae folio ſcor-*

(h) *In Plantarum, Animalium etc. Mexicanorum Hiſtoria.*

ſcorpiodis leguminoſae C. B. exprimitur. Spiritus vini illi nihil eripit, niſi pauciſſimas ſaltim particulas tingentes, in aqua vero, accedente blanda digeſtione, promta atque totalis ſolutio eius contingit. Militat inter medicamenta incraſſantia ac modice adſtringentia, et contra vomitum itaque, imbecillitatem ventriculi, profluvia alvina, diabetem, gonorrhoeam benignam, haemorrhagias etc. ſubinde praeſcribitur. Datur a granis aliquot ad drachmam ſemiſſem ſub forma varia, optime tamen inter pilulas recipitur. Externe emplaſtrorum glutinantium ac conſolidantium ingredientia auget.

Cap. XXXII.

De Granis Chermes et Coccionella.

§. I.

GRANA CHERMES ſive KERMES OFF. *Kermes- oder Scharlach-Beeren,* alias etiam *Grana tinctoria, Grana infectoria, Cocca Baphica* etc. nuncupata, folliculi ſunt rotundi, membranacei, piſi magnitudine, laeves, ſplendentes, minutiſſimis atque rubentibus ovulis vel animalculis, ſenſim in vetuſtioribus in materiam pulverulentam fatiſcentibus, repleti, coloris rubro-fuſci, odoris debilis non ingrati, ſaporis ſubacris, amaricantis et in receſſu paullulum quoque adſtringentis.

§. II.

Adferuntur ex Italia, Hiſpania, Luſitania et maxime ex Gallia Narbonenſi, ubi hinc inde, praeſertim circa Monſpelium, Nemauſum et Avionem, uberior eorum proventus obſervatur.

Foliis et ſurculis tenerioribus pumilae cuiusdam arbuſculae, quam C. BAVHINVS *Ilicem aculeatam cocciglandiferam*, alii *Ilicem cocciferam*, *coccigeram*, *aquifoliam*, appellant, adnata cernuntur; non fructus tamen ilicis ſunt, neque naturales aut praeternaturales excreſcentiae, ſed ſingularia potius animalcula, quae firmiter adhaerent, et, praevia notabili formae mutatione, ovulisque depoſitis, tandem moriuntur et exſiccantur (i).

Colle-

(i) Placet prolixiorem horum animalculorum deſcriptionem ac paullatinae accretionis rationem, quam GEOFFROY ex *Dn. de* REAVMVR *Hiſtoria Inſectorum* deſumſit, et in *Materia medica*, *Tom. II. pag. 783.* communicavit, hoc loco ſubnectere. „Sagaciſſimus, *inquit*, naturae arcano-„rum ſcrutator *D. de* REAVMVR, quo dili-„gentiorem accuratioremque reperire eſt neminem „detexit tandem Coccum infectorium inſecti quod-„dam eſſe genus illorum ex familia, quae Gallo-„inſecta (vulgo Gall-inſects) ipſi dicuntur. In „huius cocci accremento tria cum Emerico Aqui-„ſextienſi Medico tempora diſtinguit. Ineunte „Martio animalculum quoddam ſemine Milii mi-„nus, Millepedarum forma oblongo-ovata, ver-„ſus caudam paullo acutiore, parte ſupina con-„vexum, rubrum, punctulis plurimis aureis mi-„cantibus inſignitum, et rugis aliquot transverſis „diſtinctum, ſex donatum pedibus, duabus an-„tennis, facile mobilibus, et totius corporis lon-„gitudinem fere aequantibus, oculis nigris et du-„plici cauda immobili eiusdem cum corpore lon-„gitudinis, ilicis trunco, ramis et foliis adhaeret, „ibique torpidum et immobile fit, et ſenſim intu-„meſcit. Si tunc temporis in ilice ope microſco-

„pii

Collectio mensibus Maio et Iunio, ante solis ortum, instituitur, annisque calidioribus largior longe, quam frigidioribus, deprehenditur. Postquam provide detracta sunt, aceto consperguntur, ne inhaerentium animalculorum iactura fiat, posteaque soli, ut sicca evadant, aliquamdiu exponuntur.

„pii animalculi corpus observetur, dum intu-
„mescit, coccineum apparet punctulis aureis ni-
„tens, tomento quodam involutum albicante,
„quod in quibusdam dorsi locis, sub ventre et
„circa ventrem in floccos erigitur, ac nidi spe-
„ciem repraesentat. Dorsum in haemisphae-
„rium multum intumescit rugosum, et in an-
„teriore corporis parte capitis vice protuberan-
„tiae tres percipiuntur, media crassior subrotun-
„da, duae laterales exiliores et versus mediam in-
„curvatae. Alterum accretionis tempus est circa
„mensem Aprilem; tunc animal prorsus mutatum
„Pisi figuram et magnitudinem aequat. Eius
„membrana seu cutis firmior est, et tomentum,
„quod initio fasciatim tantum in eius cutim nasce-
„batur, totam grani superficiem pulvisculi ad in-
„star tegit; tuncque non amplius animalculum,
„sed folliculus videtur sanguine pallido et seroso
„repletus. Circa Maii medium vel finem, tertium
„occurrit tempus, quo in interiore folliculi parte
„sub animalculi ventre tenuissima reperiuntur gra-
„nula ovata, seminibus Papaveris albi dimidio
„circiter minora, colore pallide rubentia et pun-
„ctulis aureis distincta. Constant ex membrana
„tenui, candida, pellucida et liquore pallide ru-
„bente. Duo millia circiter in singulis folliculis
„continentur. Prioris animalculi ovula sunt, ex
„quibus

§. III.

Copiosam haec grana ac valde activam *substantiam fixam*, tam *resinosam*, quam *gummeam*, tenerrimis *particulis volatilibus odoratis salino-inflammabilibus* praegnantem, in mixtione fovent; resinosa tamen virtute gummeam nonnihil antecellit. Infusum aquosum primum, eleganti ac saturato colore rubro tinctum, odorem nauseosum et specifice balsamicum emittit, ac satis amarum, paullulumque in recessu adstringentem, saporem obtinet. Evaporando spissatum massam largitur inodoram, rubro-nigricantem, quae infusum amaritie et adstringendi facultate superat, ac binas circiter drachmas, totidemque scrupulos ex uncia una pendet. Tinctura spirituosa prima, odore nauseoso, et balsamico-amaricante atque austeriusculo sapore donata, sese pulchra pariter rubedine commendat. Odor specificus ac plane singularis sub evaporatione intenditur,

„quibus excussis prodeunt eiusdem generis animal„cula prorsus similia, quae per ilicis ramos ac fo„lia vagantur, donec Vere sequenti ad trunci ra„morumque divisiones sedem figant suos foetus „editura. Dum hoc animalculum seu Kermes ad „debitam magnitudinem intumescit, tunc ventris „cutis seu corporis pars prona intus circa dorsum „convellitur, et vacuum quoddam spatium inter „ventrem et tomentum, cui insidebat, relinquit: „sicque Millepedae semiconvolutae similis fit. „Hoc in spatio vacuo ovula sua deponit: quo „facto animal moritur et exsiccatur. Excussis ovu„lis, aliquamdiu sub matris cadavere delitescunt: „deinde in lucem prodeunt, pabulum in foliis „quaesitura, non rodendo, ut erucae, sed illorum „succum proboscide sugendo etc.„

ditur, et magis succeſſive magisque gratus evadit, ita tamen, ut ſpecificum ſuum genium, quem verbis deſcribere nequeo, retineat. Maſſa ſpiſſata ſaturate rubra gratum odorem balſamicum, quaſi melleum, ſpirat, et balſamico-amaro ſimulque auſtero, fortius adſtringente, ſapore pollet. Quantitate praecedenti extracto aquoſo primo parum cedit, duasque circiter drachmas et ſemiſſem pondere attingit.

§. IV.

Principium *ſalinum*, quod in mixtione hoſpitatur, duplicis generis eſt, alterum nempe *acidum*, alterum *urinoſum*. Hoc ſubſtantiam gummeam ingreditur, et animalis proſapiae eſt, illud vero ad formandam ſubſtantiam reſinoſam concurrit, ſuamque originem e regno vegetabili trahere videtur. Acidi, cum ſubſtantia oleoſo-inflammabili et terra arctius combinati, praeſentiam non tantum ſapor auſterus, ſed color quoque atramentoſus prodit, qui ſubito naſcitur, quando grana Kermes cum ſolutione vitrioli martis aquoſa coquuntur; urinoſi vero inhaeſionem deſtillatio eorum ſicca quodammodo manifeſtam reddit. Ex libra enim una granorum recentium, uti GEOFFROY, experientia ſua edoctus, refert (k), praeter phlegma copioſum, oleumque, primo citrinum atque fluidius, poſtea ſpiſſius, butyroſum, rufeſcens, magis empyrevmaticum, quae nullas ſalis acidi notas praebent, drachmae ſex ſalis concreti, ſive ſicci urinoſi prodeunt, ex maſſa relicta vero, ſeu capite mortuo nigro nihil prorſus ſalis fixi lixivioſi, (vel, ſecundum MARSILII obſervationem, triginta circiter grana) aqua extrahi poſſunt. Me

(k) *L. cit. pag.* 788.

quidem non latet, aliquam, eamque potiorem, ſalis urinoſi partem ignis ſicci ac violenti progeniem eſſe, aſt totam eius molem ſub deſtillatione demum generari, vero parum ſimile videtur. Corpora enim, quae unice ex terra, oleo, et ſale acido componuntur, longe minorem ordinario ſalis ſicci urinoſi, noviter producti, quantitatem largiuntur, et in reliquis eductis aliqua utplurimum acidi veſtigia ſuperſunt. Non credendum praeterea eſt, laudatum ſal urinoſum quoad omnes particulas intimam arctiſſimamque cum terra et oleo unionem ſubire, ſed, multum adhuc explicitum et gummeo-reſinoſis moleculis ſolummodo interiectum eſſe, ſingularis infuſi et extracti, tam aquoſi, quam ſpirituoſi odor urinoſo-balſamicus, nec minus peculiaris ſtimulandi virtus probant.

§. V.

Partim abſtergendo, reſolvendo et diſcutiendo, partim ſtimulando et ſubadſtringendo haec grana in corpore operantur, ſuumque ideo locum, quem hactenus inter nervina, cephalica, cardiaca, ſtomachalia, diuretica et aphrodiſiaca occuparunt, egregie tuentur. Vſus eorum ſpecialis ad varios morbos extendi poteſt, frequentius tamen contra melancholiam et epilepſiam idiopathicam, vertiginem, lipothymiam, palpitationem cordis, vomitum, obſtructionem urinae, fluxus menſtrui et lochialis, cachexiam, oedema membrorum, lienteriam, coeliacam etc., nec minus ad memoriam confortandam et abortum praecavendum, ſub forma pulveris, a granis aliquot ad ſcrupulum unum, ſub forma infuſi vinoſi autem a drachma dimidia ad integram, exhibentur. Frequentiſſime etiam pulveriſata pilulas,

lulas, bolos et electuaria ingrediuntur. Ex recentibus, praevia contusione in mortario marmoreo, succus exprimitur, et defaecatus cum aequali vel tripla sacchari albi quantitate ad syrupi consistentiam redigitur. Hic ipso pulvere non gratior solum, sed etiam praestantior iudicatur, quoniam minori pollet stypticitate, quae in folliculis membranaceis praecipue residet, et magis ex adverso volatilibus particulis urinoso-balsamicis, praesertim si nullus ignis sub inspissatione, sed simplex tantum cum saccharo miscela accesserit, impraegnatus reperitur.

§. VI.

Cum granis infectoriis maioribus GRANA TINCTORIA MINORA AMERICANA sive GRANA COCCINEA INDICA, vulgo *Coccionella*, *Cochinilla*, *Cocciniglia* etc. appellata, ad eundem censum referri merentur. Asportantur haec animalcula exsiccata, ad cimicum species revocanda, ex Peru, Mexico, Brasilia, insulis Antillanis, pluribusque Americae calidioris regionibus, ubi maxime in *Opuntiae* foliis, quam SLOANE *Opuntiam maximam, folio oblongo rotundo, maiore, spinulis obtusis, mollibus et innocentibus obsito, flore striis rubris variegato* (l), Americani autem *Tunam* et *Nopal* vocant, victum quaerunt. Secundum GEOFFROY descriptionem (m), insecta ovata sunt, pisi exigui magnitudine, vivipara, hexapoda, proboscide, qua succum plantarum exsugunt, instructa. Plantis, ubi semel sedem fixerunt, immobilia adhaerent, nec ulli mutationi obnoxia reperiuntur. Post collectionem et exsiccationem non insecta amplius, sed grana irregu-

(l) In *Hist. nat. Iamaicae.* (m) *L. cit. p. 791.*

gularis figurae, hic convexa, alibi compressa aut concava, striis transversis quasi rugosa, coloris intus ad purpureum inclinantis, foris atro-rufi, aut leucophaeo-cinerei, obscure rubro paullulum permixti, referunt, situmque redolent, et linguae saporem mucido-acriusculo-amaricantem et sub adstringentem imprimunt.

§. VII.

Salivam tepidamque aquam haec grana atro-purpureo, spiritum vini saturate rubro amoenissimo colore tingunt; manifesto documento, *mucilagineas* non minus, quam *resinosas* adesse moleculas, ita tamen invicem mixtas, ut menstruo utroque potissimam partem extrahi possint. Vncia enim dimidia drachmas tres extracti aquosi primi, et drachmas duas ac quinquaginta circiter grana extracti spirituosi primi largitur. Infusum aquosum, quod sapore amaricante lenissimeque adstringente est, situmque redolet, valde crassum mucilagineum deprehenditur; hinc quoad aliquam duntaxat partem chartam bibulam transit, reliquum vero per linteum blande exprimendum est. Massa spissata purpureo nigricans rob sambuci odore aemulatur, et mucilagineo-amaricantem saporem obtinet. Tinctura spirituosa prima colore saturate atque elegantissime rubro, et singulari sapore subacri atque balsamico-amaricante gaudet, odore autem solum fere vini spiritum prodit. Extractum condensatum sanguinea rubedine tinctum cernitur, odorem singularem, eumque ingratum balsamicum, spirat, et balsamico-amarum ac modice adstringentem saporem possidet.

§. VIII.

§. VIII.

Commendantur contra eosdem fere morbos, in quibus grana Kermes prodesse dicta fuerunt; hisce tamen virtute adstrictoria longe inferiora, stimulante autem superiora sunt, quare urinae etiam fluxum potentius cient, sabulumque renum atque vesicae validius pellunt. Per se, rarius tamen, a granis aliquot ad scrupulum semissem, exhibentur, et saepius adhuc aliis medicamentis, pulveribus nempe, pilulis, electuariis, immo subinde infusis vinosis modica quantitate adduntur. Apud gravidas, quibus, abortu imminente, grana Kermes, provide usurpata, ob mediocrem virtutem adstrictoriam, subinde auxilium ferunt, a coccionellae usu penitus abstinere praestat, quoniam eminentior stimulandi facultas magis, quam apud grana chermes, suspecta est.

Cap. XXXIII.

De Millepedis et Lumbricis terrestribus.

§. I.

Millepedae, alias etiam *Millepedes*, *Aselli*, *Porcelli*, *Centipedes*, appellati, *Keller-Würmer*, *Keller-Esel*, *Keller-Schaben*, insecta terrestria sunt, exangia, non alata, vix digitum transversum longa, et semidigitum circiter crassa. In capite parvae antennae prominent, corpus in superna parte subrotundum et in marginis peripheria serrae instar dentatum, in inferna autem planum est, ac pedibus utrinque septem instructum reperitur. Cutis, quae in ventre albicantem, in dorso variegatum, lividum nempe, cinerum, ac nigricantem colorem obtinet, duriuscula

cula ac quasi lamellosa est, et ex novem articulis inaequalibus, quibus sese in orbem contrahere possunt, constat. Vivunt communiter in cellis subterraneis aliisque locis humidiusculis atque uliginosis, inter rimas itemque parietum, sub lapidibus, vasis aquariis, in medullis arborum exesis etc., ibidemque solo humore putridulo vitam suam sustentare videntur. Captae et ab omni immunditie purgatae, vino albo humectantur, ac leniter siccatae ad usum servantur.

§. II.

Praeter *partes terreas*, *substantiam resinoso-mucilagineam*, *fixiori sale salso* et *subtili* pariter atque *volatili acriusculo* modice impraegnatam, in mixtione sua continent. Sal fixum, pro diverso habitationis atque capturae loco, *nitro*, nunc *empryonato*, nunc *murario*, et quoad partem quoque *sali culinari* analogum esse videtur, volatile acriusculum autem *urinosae indolis* est. Infusum eorum aquosum, quod semper turbidum manet, ac pallide luteo colore est, odore suo ingrato decoctum tepidum rasurae cornu cervi, vel potius aquam saponaceam lotricum aemulatur, et saporem nauseosum mucilagineum, lenissimo ac vix sensibili acriusculo remixtum, possidet. Nunquam totum per chartam bibulam sponte transit, sed tertia ad minimum pars eius vi aliqua exprimenda est. Massa, post absolutam aquae evaporationem superstes, colore subflavo-brunneo, odore nauseoso ac sapore subsalso-amaricante gaudet et ex duabus millepedum drachmis quinquaginta circiter grana pendet. Infusum spirituosum pellucidum ac pallide aureo colore tinctum cernitur, odorem spirat solius spiritus vini, et degustatum quoque eodem nonnihil

nihil tantum acrius deprehenditur. Extractum, blanda evaporatione et inſpiſſatione inde paratum, pallide ac ſordide viridiuſculum eſt, et ſaporem nauſeoſum mucilagineum atque ſubſalſum, cui initio leniſſima quaedam amarities, deinde autem ſubtilis acredo iuncta ſentitur, obtinet. Ex drachmis millepedum duabus octodecim circiter grana impetravi. Circa volatile caeteroquin principium ſalinum acriuſculum paucis adhuc notandum venit, in millepedis vivis et recentius occiſis multo iſtud copioſius, quam in ſiccatis, praeſertim vetuſtioribus, hoſpitari, adeoque plus etiam auxilii a vivis, in mortario contuſis et confeſtim vino Rhenano infuſis, poſteaque per linteum expreſſis, quam ab exſiccatis ac pulveriſatis, exſpectandum eſſe.

§. III.

A plerisque Materiae medicae Scriptoribus animalculis hiſce vires incidentes, reſolventes, aperitivae ac diureticae tribuuntur, et pulvis itaque eorum, nec minus infuſa vinoſa et ſuccus, poſt infuſionem aut trituram cum vino expreſſus, in viſcerum obſtructionibus, atrophia meſaraica, ictero, hydrope aſcite, ſuppreſſione urinae, nephritide pituitoſo-ſabuloſa, cataracta incipiente, pluribusque morbis valde commendantur. Sed, quam inanis ſaepe hominum ſpes eſt! in ſeparatis ſane principiis conſtitutivis nullam ſingularem virtutem deprehendi, nec quicquam etiam ipſa obſervatio practica mihi ſuppeditavit, quod labaſcentem fiduciam meam rurſus erigere potuiſſet. Relinquam interea remedium hoc patronis ſuis, et adhuc breviter ſolummodo indicabo, millepedas utplurimum in pulvere a granis aliquot ad ſcrupulum integrum, in infuſo vinoſo a drach-

ma

ma una ad duas, et succum denique antea memoratum a drachma dimidia ad integram adultis exhiberi.

§. IV.

Cum Millepedis LVMBRICI TERRESTRES multa communia habent, et, praeter *partes terreas inertes*, nihil quoque activi, nisi solam *substantiam mucilagineo-gelatinosam*, pauco ac debili *principio salino acriusculo urinosae indolis* remixtam, possident. Post collectionem vino abluuntur, ac debite postmodum siccati et in pulverem redacti, contra adfectus convulsivos, arthritidem, hydropem et urinae suppressionem, a granis aliquot ad scrupulum semissem, cum aliis adpropriatis exhibentur, vel succus etiam, e vivis, in mortario contusis, expressus, a drachmis duabus ad unciam dimidiam, cum vino aut aqua quadam destillata propinatur: At iuste pariter dubito, an effectus singularis atque notabilis ab usu eorum in morbis memoratis exspectandus sit? Externe digitis, panaritio correptis, adplicantur, et tamdiu relinquuntur, donec emoriantur. In Officinis varia inde praeparata prostant, quae, si *spiritum urinosum* et eiusdem naturae *sal volatile siccum* exceperis, parum quoque virtutis obtinent.

SECTIO

SECTIO XVI.

DE SICCIS SVLPHVREIS, MERCVRIALIBVS, SVLPHVREO-MERCVRIALIBVS, SVLPHVREO-REGVLINIS ET METALLICIS, SEMIMETALLICIS AC TERREIS MARTIALIBVS.

Cap. I.

De Sulphure vulgari minerali.

§. I.

Svlphvr vvlgare ſive commvne off. eſt concretum minerale ſalino-inflammabile, durum, ſiccum, pulveriſabile, in maſſas oblongas cylindraceas ordinario condenſatum, coloris ſubflavi, citrini, aut ſubviridi-flaveſcentis, ſaporis et odoris, niſi accendatur, aut igne liquefiat, aut fortius in mortario teratur, nullius evidentis. Occurrit etiam ſulphur rubellum, rubrum, flavo-rubeſcens, ac gryſeum; aſt nunquam hae ſpecies, ob partium arſenicalium aut terrearum miſcelam, uſui medico ſerviunt.

§. II.

Vulgo a Scriptoribus, quanquam pro meo iudicio ſatis incongrue, in *nativum* et *factitium* divi-

dividitur. Nativum, plerumque *ſulphur vivum* nuncupatum, vel *purum* omnino eſt, vel *impurum*. Hoc in Islandia, Italia et alibi locorum e fodinis ſulphureis, vel etiam circa montes ignivomos eruitur, et variis recrementis terreis, arenoſis, lapideis aliisque permixtum eſt, adeoque depurationem, antequam in uſum trahi poſſit, poſtulat; illud vero, in Hungaria, Inſula Cypro etc. ſubinde obvium, purum ac ſemidiaphanum exiſtit, et colore citrino, aurantio, aut rubro gaudet, quae rubedo tamen ſulphuri proprie non competit, ſed unice ab admixta ſubſtantia arſenicali deducenda eſt; hinc quo intenſior adeſt rubedo, eo maior arſenici quantitas inhaeret, ita ut ſulphur ſaturate rubrum magis rubri arſenici, quam ſulphuris, ſpecies, aeſtimandum ſit. Sulphur factitium, quod in Pharmacopoliis noſtris potiſſimum venale proſtat, alibi, Goslariae v. g. eliquatione, alibi, in tractu v. g. Misniae montano, ſublimatione, ab HENCKELIO in *Pyritologia* ſua uberius deſcripta, e pinguibus pyritis martialibus aliisque marcaſitis metallico-ſulphureis ſeparatur. De *gryſeo Sulphure caballino*, cuius hinc inde etiam in libris mentio fit, nihil ſingulare dicendum invenio, quoniam quisquiliis terreis ſcatet, nec unquam ideo apud homines medico uſui impenditur, ſed a veterinariis ſubinde tantum equis, unde etiam cognomen ſuum accepit, exhibetur.

§. III.

E binis ſolummodo principiis, arctiſſime invicem unitis, ex *tenera* nimirum *ſubſtantia inflammabili*, et *acido minerali primo ac ponderoſiſſimo*, quod vulgo *acidum vitriolicum* vocatur, ſulphur purum

purum componitur (a). Probant dicta syncriseos non minus, quam diacriseos chemicae exempla: Ex sic dicto enim hepate sulphuris, uti alibi pridem (b) fusius retuli, pars inflammabilis, blanda, lenta et aperta calcinatione ita seiungitur, sensimque in auras expellitur, ut solum acidum remanens cum addito alcali fixo perfectum sal neutrum, tartaro vitriolato simillimum, producat, quod rursus tamen, cum adiecto carbonum pulvere liquefactum, pristinam hepatis formam et indolem recuperat. Chymicis quoque noto notius est, ex magmate terreo-resinoso nigricante, post olei et spiritus vitrioli dulcis destillationem relicto, ut et ex oleis, resinis ac pinguioribus gummatibus, cum oleo vitrioli con-

 iun-

(a) HOMBERGIVS sulphuri vulgari minerali, praeter phlogiston et acidum vitrioli, multum quoque terrae simplicis rudioris et pauxillum metallicae, venereae prosapiae, tribuit: Veruntamen sententiam hanc veritati repugnare, et auctorem hunc examine suo, quod in *Commentariis Academiae Scientiarum Parisinae ann. 1703.* descripsit, deceptum fuisse, pronunciare nullus dubito. Nam 1) sulphur impurum adhibuit, et 2) satis magnam olei terebinthinae copiam sulphuri superfudit. Inde quippe non suspicari solum, sed clare cognoscere licet, moleculas cupreas sulphuri impuro non tanquam principia constitutiva naturalia seu potius ordinaria ac necessaria, sed tanquam corpuscula heterogenea, inhaesisse, et nigram quoque terram, quam deinde cum borace in vitrum gryseo-fuscum fusione redegit, maximam partem, quin forsan unice, ex oleo terebinthinae, quod terra abundat, eductam ac separatam esse.

(b) *Tom. I. Sect. I. Cap. VII. §. 7.*

iunctis, ex retorta spiritus sulphurei odoris et sulphureae indolis destillari, quin, decenti adhibita encheiresi, verum sulphur, minerali analogum, sublimari posse. Plura experimenta, quae in promtu habeo, adducere nolo, sed hoc unicum duntaxat addam, acidum in sulphure adesse copiosum, partem phlogistam sive inflammabilem vero, licet sulphur facile flammam concipiat, totumque ea consumatur, exigua admodum quantitate mixtionem ingredi. Secundum satis adcuratam *Domini* BRANDT inquisitionem chemicam quantitas substantiae inflammabilis sese ad quantitatem acidi habet ut 3 ad 50 (c), et NEVMANNVS, cuius adsertum tamen mihi non probabile videtur, in integra sulphuris libra nondum duas drachmas principii inflammabilis reperiri, totamque partem reliquam sal acidum esse, perhibet (d).

§. IV.

Concentrata menstrua lixiviosa sulphur pulverisatum, si coctio fortior ac diuturnior accedat, superficiarie solvunt, aqua autem et spiritus vini nihil illi eripere valent, nisi tenerrimas quasdam particulas inflammabiles, quae in conspicuam tamen molem colligi ac condensari nequeunt. Nam infusum sulphuris tenerrime contriti spirituosum, colore quidem, sapore et odore purum duntaxat vini spiritum refert, nec quicquam etiam, visu cognoscendum, post blandam evaporationem relinquit; vacua nihilominus ac penitus exsiccata concha vitrea, in loco calido adhuc

(c) Vid. *Abhandlungen der Königl. Schwedischen Academie der Wissenschaften*, *Band* 18. *pag.* 54.

(d) In *Lect. de Sulphure.*

adhuc detenta, aliquamdiu satis fortem odorem sulphureum emittit. Odorata eiusmodi effluvia etiam prodeunt, quando sulphur in mortario marmoreo, vel siccum, vel aqua humectatum, aliquamdiu teritur, aut in loco calido, ubi incalescere, minime tamen fluere, aut sublimari possit, collocatur.

§. V.

Clare ex memoratis, uti mihi quidem videtur, constat, minerale hoc concretum, etiamsi sublimatione aut tritura in tenerrimum pulverem redactum fuerit, a succis primae culinae nunquam quoad substantiam fixam crassiorem solvi, sed exilissimas tantum atque halituosas quasdam particulas, nullius fere ponderis, nec visu igitur unquam cognoscendas, blanda caloris, liquoris gastrici et ventriculi actione separari, et has solas inhalando ad sanguinem transire, lenioresque in eo vires commoventes ac discutientes exerere posse: An inde autem singulares quoque vires obtundentes, demulcentes, diaphoreticae, sanguinemque purificantes fluant, et sulphuri ideo eiusdemque floribus, sub pulveris forma exhibitis, secundum vulgarem Medicorum traditionem, eminens auxiliandi facultas in phthisi, tussi acri salsa, asthmate metallicolarum, arthritide, rheumatismo, lepra, scorbuto, scabie aliisque adfectibus competat, iuste dubito. Admitto quidem aliquam demulcendi virtutem in colica saturnina, erosione ventriculi et intestinorum, morbisque similibus, qui, ab acri materia exorti, praecipuam sedem suam in prima culina habent; quod ista autem in sanguine pariter ac lympha memoratu digna existat, et ad pulmones quoque, asperam arteriam, renes etc. extendatur, vix

memet, aut ne vix, credere posse, fateor, et quamplurima potius, quae de valido sulphuris integri in morbis prioribus effectu, nec minus de sudore, subinde post adsumtionem eius admotum corpori argentum denigrante (e), obseruata dicuntur, partim inveteratis opinionibus praeiudicatis, partim caussae fallaciis niti, immo nonnulla ad mera nonnunquam commenta spectare, arbitror. Vsus externus in ulceribus ichorosis, intertrigine, et scabie, non adeo magni etiam momenti est, immo in morbo postremo, si sulphur cum unguinoso-oleosis, uti moris est, miscetur, et sub unguenti forma adplicatur, creberrime admodum noxius reperitur, quoniam crassa eiusmodi unguenta poros cutaneos obstruunt, et facile igitur excernendae materiae regressum procurant, vel eidem ad minimum occasionem praebent.

(e) Sulphur minerale, subdito igne moderato, in vasculo quodam, citra ullam tamen incensionem, liquescens, argenti politi, desuper aliquamdiu ac propius admoti, nitorem suo quidem halitu minuit, ac tenuem illi colorem nigricantem inducit, similis tamen argenti infuscatio minime accidit, quando sulphur pulverisatum et apto instrumento constanter agitatum, tantummodo in calore, naturali humani corporis calori aequali, quin istum adhuc multum superante, detinetur: Vnde concipere etiam nequeo, quomodo post sulphuris adsumtionem materia corporis halituosa argentum, cuti adplicatum, denigrare possit. Non negabo quidem obseruationum quarundam certitudinem; at, sulphuris adsumti exhalationes obseruatae nigredinis caussam fuisse, simpliciter nego.

CAP. II.

De Pulvere Lycopodii.

§. I.

PVLVIS LYCOPODII eſt farina flaveſcens, ſubtiliſſima, leviſſima, ſicciſſima, inflammabilis, ſaporis et odoris nullius. Menſibus Auguſti et Septembri ex ſquamoſis ac parvis claviculis *Muſci terreſtris clavati* C. B. cuius in praecedentibus pridem uberior mentio facta fuit, excutitur, et a plerisque etiam *ſulphur Lycopodii*, nec minus, quamquam minus recte, *ſemen Lycopodii* adpellatur.

§. II.

Tenerrima haec ſubſtantia pulverulenta ſingularis plane naturae eſt, et ex *terra* tantum et *ſubtili materia oleoſo - inflammabili* componitur; quemadmodum haec obſervationes et experimenta ſubiuncta uberius docebunt:

I. Menſtrua aquea et aqueo - ſalſa nullum ingreſſum in hunc pulverem inveniunt, nihilque notatu dignum, licet fortior etiam ac diuturnior digeſtio accedat, inde extrahunt, ſed aqua ſimplex, aut ſalſa, filtrum chartaceum limpida tranſit, ac tota pulveris moles ſine conſpicua mutatione relinquitur, interioresque chartae bibulae parietes circumquaque obducit. Si quantitate etiam ſufficienti aquae frigidae inſpergitur, denſa molecularum aggregatione ac cohaeſione pinguem quaſi cuticulam in ſuperficie format, ita, ut digitus intruſus citra humectationem ad fundum usque immergi poſſit.

II. Spiritus vini rectificatissimus sub blanda digestione tenuem quidem colorem flavescentem consequitur, post filtrationem nihilominus et evaporationem plenariam, nil, nisi tenerrimum duntaxat pulvisculum, cuius pondus, nisi magna pulveris lycopodii quantitas adhibita fuerit, ob molem exiguam determinari nequit, in fundo vasis relinquit.

III. Aquae stygiae initio innatat, aut potius supernatat, deinde autem digestione nimirum advocata, atque frequenti simul vitri motitatione suscepta, maximam partem ad fundum descendit, nullam singularem tamen solutionem aut extractionem patitur. Nam liquor, aqua simplici debilitatus ac postea filtratus, aquae purae limpiditate gaudet, et, instillato demum oleo tartari per deliquium, debilem flavedinem induit, paullulumque turbidus redditur. Die sequenti pristina pelluciditas restituta, immo aucta, cernitur, et color dilute aureus est, in fundo autem tenerrima materia albicans salino-terrea, sensim sensimque praecipitata, in conspectum venit, quae, liquore decantato, exsiccata, colorem albido-flavescentem, debilemque saporem salsum obtinet. Sedimentum hoc aqua simplici quoad aliquam partem denuo solvitur, eidemque subflavum colorem conciliat, pars rudior albicans terrea autem in fundo indissolubilis remanet.

IV. Lixivia concentrata, ex alcali fixo parata, parum quoque huic pulveri eripiunt, et pallida tantum flavedine post digestionem et filtrationem tincta conspiciuntur, nihil-

nihilque propemodum, inſtillato liquore acido, ad fundum dimittunt.

V. Nitro fluenti iniectus moderatam detonationem ſubit, et confeſtim etiam, flatu per anguſtam fiſtulam verſus candelae flammam propulſus, accenditur, tantaque celeritate conſumitur, ut fulguris illuſtrationi phyſicae inſerviat; in carbone candente autem nunquam flammam concipit, ſed partim in fumum, partim in carbonariam atque terreſtrem materiam convertitur.

VI. Per ſe in crucibulo exuſtus non accenditur, ſed copioſum tantummodo fumum aliquamdiu eructat, et fortem foetidumque odorem oleoſo-empyrevmaticum, aeque ac candela ſebacea imperfecte extincta, diffundit. Materia nigra, carbonaria, pulverulenta, fumo ceſſante, relicta, odore et ſapore caret, ac dimidiam ferme priſtini ponderis partem explet.

VII. Sub deſtillatione ſicca, teſte NEVMANNO (f), notabilem olei empyrevmatici quantitatem reddit, et copioſum pariter caput mortuum terreum in retorta relinquit.

§. III.

Collocatur vulgo inter medicamenta demulcentia, anodyna et ſedativa, auxiliumque non ſpernendum, ab aliquot ſcilicet granis ad ſcrupulum integrum exhibitus, in epilepſia, dolore nephritico, eroſione ventriculi et inteſtinorum, torminibus ventris et cardialgia infantum, tuſſi ſalſa et ſcorbuto ferre creditur: An memoratae autem virtutes rationi reſpondeant, nec ne,

 atten-

(f) In *Praelect. chemico-pharmacevt. pag. 913.*

attentos ex praemissis experimentis facillime cognituros, spero. Ego sane lubentius negantium, quam adfirmantium sententiae, non simpliciter tamen, sed cum aliqua limitatione, subscribam. Probabile nimirum mihi videtur, pulverem hunc demulcendo et obtundendo boni quidquam in torminibus ventris, similibusque ventriculi et intestinorum morbis praestare posse; quod in reliquis autem, quorum caussa in sanguine, lympha, et visceribus partibusque, a prima culina remotis, latet, salutarem effectum edere valeat, adserere nolo, quoniam nulla eius in ventriculo solutio, nec singularis quoque extractio contingit, et parum itaque vel nihil activi ad humores circulantes penetrat. Potestas demulcendi sub ad- et inspersione externa certior est, et usum eius in intertrigine igitur et ulceribus ichorosis praecipue suadendum esse, arbitror.

§. IV.

Eiusdem naturae atque virtutis etiam *Pulvis ille flavescens* est, qui in IVLIS CORYLORVM, ALNORVM etc. nec minus in STROBILIS TENELLIS PINI et ABIETIS reperitur; prae reliquis tamen pulvis Iulorum coryli aestimatur, et in epilepsia imprimis pulveri lycopodii, quamquam sine ulla ratione, praefertur.

CAP. III.

De Mercurio vivo.

§. I.

MERCVRIVS VIVVS, *Mercurius currens*, *Argentum vivum*, *Hydrargyrum*, est corpus semimetallicum, fluidum, siccum, mobilissimum, in

in igne fortiori totum volatile, post aurum ponderosissimum, et argenti instar nitens. Dividitur vulgo in *virgineum* et *vulgarem*: Hic in Hispania, Bohemia, Hungaria, Carnia, regno Americae Peruano et aliis quibusdam regionibus, partim ex cinnabari nativa, partim ex minera, dura, saxea, partim ex gleba fossili molliori, sulphureo - limosa, argillacea etc. destillationis descensoriae ope, separatur et educitur; ille autem in terrae visceribus, quamquam rarius, iam currens reperitur, et in locis, ubi sponte effluit, absque ulla opera alia colligitur.

§. II.

Vera fluidi huius Semimetalli elementa nondum satis detecta sunt, licet multi Chemici varia cum eo experimenta susceperint, ac sedulo in specificum mixtionis modum inquisiverint (g). Parum interea hoc loco referre videtur, an memorata nota sint, nec ne: Mercurius vivus enim in animantium corporibus nnnquam radicaliter, hoc est, in partes dissimilares seu constitutivas dissolvitur, sed, in minutissimos tantum globulos homogeneos divisus, vasa corporis intrat ac permeat, tandemque, servata prorsus mixtione pristina, iterum per patula ostiola cutis, glandularum etc. exit.

§. III.

(g) Multum imprimis operae huic scrutinio BOERHAAVIVS impendit, et suscepta examina deinde illustri Societati Regiae Scientiarum Anglicanae communicavit, quae ea *Transactionibus suis No. 430. Art. 1. No. 143. Art. 9.* et *No. 444. Art. 2.* inserenda curavit. Extat etiam horum experimentorum descriptio in *Promtuario rerum memorabilium Hamburgensi, Tom. IV. pag. 437.* et *510.* nec non *Tom. V. pag. 69. sequ.*

§. III.

Ore adſumtus e ventriculo et inteſtinis, etiamſi fluidum ſit mobiliſſimum, nunquam in vaſa lactea ac bibula venoſa reliqua tranſit, ſed denuo per alvum, citra ullam formae mutationem et citra ponderis decrementum, excluditur. Per poros cutis autem, ſeu rectius, per patula orificia vaſculorum abſorbentium et inhalantium, facillime humores circulantes ingreditur, et ad intimos corporis receſſus penetrat, quando forti calore in effluvia reſolvitur, vel cum pinguedine, prius in unguentum redactus, tritu aliquamdiu continuato impellitur; quemadmodum prius apud aurifabros, aliosque, qui argentum vivum in igne tractant, poſterius apud aegros venereos, inunctione mercuriali curandos, creberrime obſervare licet.

§. IV.

Salia acida promte recipit, et in corpore proinde impuro non tantum, propter eminentem ponderoſitatem ſuam, valide premendo, verum etiam abſorbendo, et poſtea pariter, quamprimum per adhaerentes et arctius unitas partes acidas moleculis globoſis magna acredo, quin corroſiva nonnunquam indoles, conciliatur, fortiſſime ſtimulando, pungendo et incidendo operationem ſuam exercet: Vnde ratio quoque facile cognoſcitur, cur, hoc vel illo modo uſurpatus, in rebelli paſſione iliaca, lue venerea, eiusdemque prodromis ac ſymptomatibus, adfectibus ſcabioſis malignioribus, tumoribus glandularum frigidis, cancro occulto, gangliis, tophis, fungis etc. notabile plerumque auxilium ferat, immo in nonnullis, v. g. lue venerea et ſcabie, ſpecifice prorſus conducat. De virtute anthel-

thelmintica, quam plerique illi tribuunt, multa addere superſedeo, quia ſatis incerta eſt. Nam licet mercurius dulcis vermibus valde quidem infeſtus reperiatur, ab illo tamen nulla ad vivum concluſio valet.

Cap. IV.

De Cinnabari nativa.

§. I.

Cinnabaris, *Zinnober*, eſt ſiccum ac ponderoſum concretum ſulphureo-mercuriale, elegantiſſima quidem poſt depurationem et perfectam trituram rubedine, nullo autem odore, nullo ſapore praeditum.

§. II.

Triplex cinnabaris ſpecies, *nativa* videlicet, *factitia vulgaris*, et *factitia antimonialis*, civitatis pharmaceuticae iura ſucceſſive adepta eſt. Triplici huic cinnabaris ſpeciei Chemicorum aliqui adhuc quartam quidem, nimirum *lunae cinnabarim*, addunt, quid? quod, concretum tale cinnabarinum ex omnibus metallis, eadem methodo, mutatis tamen pro metallorum diverſitate mutandis, praeparari poſſe, perhibent: Verum enim vero, haec et reliquae, ex mercurio vivo et putatitio metallorum ſulphure parandae, cinnabaris ſpecies veris concretis cinnabarinis haudquaquam accenſendae ſunt. Metalla pura enim nullum ſulphur perfectum, cum vulgari comparandum, ſed longe duntaxat ſubtiliorem ac ſimpliciorem ſubſtantiam phlogiſtam in mixtione ſua fovent, quae cum mercurio currente in veram cinnabarim combinari nequit. Memorata

rata igitur producta nihil ſane aliud ſiſtunt, niſi mercurium, poſt ſolutionem ac praecipitationem igne fortiſſimo ſublimatum, ideoque rubedinem ſuam et habitum externum cinnabarinum minime unito ſulphuri metallico, ſed unice acidis ſpiritus nitri particulis, cum mercurii globulis ſimul in ſublime evectis, iisdemque firmiter adhaerentibus, debent; quemadmodum haec ANDREAS HERMANNVS, *Medicinae Doctor* et *Practicus Neuſolienſis* in Hungaria, experimentis variis abunde demonſtravit (h).

§. III.

Cinnabaris nativa, quae hoc loco praecipuum tractationis obiectum conſtituit, in Carinthia, Styria, Carniola, Bohemia, Andaluſia et Biſcaia, binis Hiſpaniae provinciis, nec minus in Hungaria et regno novi Orbis Peruano e terrae viſceribus eruitur, vel fruſta maiora, minora, puriora, impuriora, aquarum ſubterranearum impetu avulſa, ſemſimque ad telluris ſuperficiem abrepta, e rivulorum ac fluminum ſabulo colliguntur, poſteaque, a partibus heterogeneis lotura debite purgata, venduntur. Prope *Sclanam* v. g. ſuperioris Hungariae pagum, ditiſſimae minerae mercuriales et cinnabarinae reperiuntur, e quibus magna mercurii quantitas quotannis eruitur. Minera effoſſa terram unctuoſam et lapidem varii coloris forma externa refert, et ideo etiam minera mercurii unctuoſa, miniata, rubra, gryſea, lutea etc. vocatur. Contunditur illa ſub peculiaris molendini piſtillis, et inde reſultans materia unguinoſo-ſabuloſa in focis planis, modice inclinatis et linteo obductis

(auf

(h) Vid. *Annales phyſico-medici Wratislavienſes, Ann. 1720. pag. 120.*

(auf den Plan-Heerde) lavatur, ut aqua, placide per planum foci inclinatum decurrens, terram inertem, aliasque partes leviores heterogeneas secum abducat, moleculae cinnabarinae autem, ob ponderositatem suam inter lintei fibrillulas relictae, colligi et ulteriori postmodum lotura in alveolis depurari queant. Haec cinnabaris nativae species dicitur *Cinnabaris lota*, ac multum ex ea mercurii, destillationis descensoriae ope, resuscitatur. Multum praeterea cinnabaris ibi locorum ab hominibus plebeiis ex rivulis, minerae memoratae vicinis, sabulum extractum in alveolis lavando, colligitur. Occurrunt frusta maiora et minora, fabam persaepe magnitudine superantia, purissima, et rubini instar pellucida, quae ideo etiam optimam ac pretiosiorem cinnabarim nativam constituunt. Rusticorum alii prope rivulorum ripas faciunt foveas, et loturae beneficio ex terra limosa mixta cinnabaris frustula separant, immo sunt, qui grana ac satis magna subinde frusta, hinc inde in nidis latitantia, ex agris eruunt, ac, penitus a sordibus liberata, vendunt (i).

§. IV.

Quoad elementa seu partes constitutivas nihil plane discriminis cinnabaris verae species intercedit, sed cinnabaris nativa pura aeque, ac cinnabaris antimonii, et factitia vulgaris, ex solo *mercurio currente* et *sulphure vulgari* ea proportione composita est, ut cum septem circiter vel octo mercurii vivi partibus unica saltim sulphuris pars firmam cohaesionem subeat. MEVDERVS circa proportionem principiorum valde quidem dissen-

(i) Vid. BRVCKMANNI *Magnalia Dei in locis subterraneis*, P. I. pag. 201.

dissentit, et quantitatem sulphuris sese ad quantitatem mercurii ut 1 ad 30 habere, perhibet (k): Attamen assensum illi in hac parte praebere nequeo. Vix enim concipere licet, quomodo tam exigua, trigesima scilicet, sulphuris pars tantam mercurii currentis molem ligare et in massam solidam redigere valeat. Nonnulli multa etiam de sulphure solari, quin ipsis auri moleculis tenerrimis in cinnabari nativa Hungarica, non procul ab auri mineris effossa, itemque de sulphure puriori et anadyno vitrioli in antimonii cinnabari narrant; at hae opiniones merito ad fabulas aniles et alchemicorum somnia relegandae sunt. Provoco in hoc passu ad Chemicorum recentiorum examina, immo ad propriam provocare possum experientiam. Maxima sane circumspectione cinnabaris, tam nativae, quam factitiae utriusque, resuscitationem institui, nihil peregrini tamen, nihil diversi circa separata principia observare mihi contigit, sed forma, colore, caeterisque proprietatibus sibi invicem erant simillima. Idem FRIDERICVS HOFFMANNVS testatur, quando ita de sulphuris vulgaris et antimonialis similitudine scribit (l): „Sulphur itaque, ex antimonio hoc modo extractum, quo„ad omnes proprietates sulphuri vulgari simile „est; siquidem illud, cum sale tartari si liquatur, „transit in massam rubicundam, ex qua, affuso re„ctificatissimo spiritu, tinctura, quae a tinctura „sulphuris non differt, extrahitur rubicunda. „Pariter si hepar solvitur in aqua, et solutioni „acetum instillatur, lac sulphuris praecipitatur; „cum argento vivo si miscetur, in cinnabarim „sublimatur etc.„

§. V.

(k) In *Analysi Antimonii physico-chymica rat. p. 16.*
(l) In *Observat. physico-chymicis select. pag. 248.*

§. V.

Partes ſulphureae mercurii interiecti globulos disiungunt, eosdemque, ceu cortex nucleum, ambiunt, et hi ſulphuri, tanquam mel cellulis favorum ceraceis, immerſi haerent, ut ideo in unam molem coire neſciant, nec quicquam ab extra illos adgredi, corrodere, aut alio modo ſolvere valeat, niſi, fracto prius atque remoto cortice ſulphureo, viam ſibi paraverit. Valde igitur cum LEMERIO (m) errare videntur, qui partes ſulphuris acidas, relicta parte phlogiſta, mercurii globulis firmiter adhaereſcere credunt. Si id enim fieret, aliqua etiam mercurii corroſio contingere, et cinnabaris neceſſario ſaporem aliquem, nec non indolem quodammodo corroſivam nanciſci deberet; quod nunquam tamen obſervatum fuit, ſed cinnabaris inſipida prorſus et omnis acredinis expers deprehenditur. Cingunt ſolummodo, uti dictum, integrae ſulphuris partes diviſos mercurii globulos, et interpoſitione ſua collectionem eorum in unam molem, nec minus diſſipationem halituoſam et receſſum ſolitarium in igne fortiori impediunt. Eiusmodi quippe virtus non tantum ſulphuri minerali, verum etiam ſubſtantiis quibusvis aliis reſinoſis, pinguibus, unguinoſis etc. propria invenitur, et unicuique notum eſt, mercurii currentis fluorem tolli per miſcelam atque trituram cum unguento pomato, terebinthina et ſimilibus.

§. VI.

Cinnabaris, ut ut in pulverem redacta ſubtiliſſimum, neque cum aqua frigida et tepida, neque cum ſalſis, lixivioſis, acidis et ſpirituoſo-inflam-

(m) *Cours de Chymie*, *pag.* 270.

flammabilibus liquoribus, licet centies, leni etiam filtri ſuccuſſione in auxilium vocata, reaffundantur, chartam bibulam tranſit, ſed citra ponderis decrementum, citra ullam coloris, formae atque indolis mutationem, in ea remanet. Obſequium quoque ob refractariam ſuam indolem, menſtruis aqueis, ſalſis, ſpirituoſis inflammabilibus, quid? quod, acidis corroſivis fortiſſimis denegat, neque in partes ſimilares, neque diſſimilares, etſi iniecta diu in illis relinquatur, diſſolvitur. Non ſperanda pariter ſingularis ſolutio in lixiviis aqueo-alcalicis, niſi ea valde concentrata ſint, et ipſa coctio, ad ſatis notabile tempus protracta, accedat. Inieci aliquando concentratae ſalis tartari ſolutioni cinnabaris ſubtiliſſime pulveriſatae portionem, et vitrum digeſtioni calidae, naturalem et in animantium ventriculis poſſibilem caloris gradum ſuperanti, commiſi, viſurus, an in hoc menſtruo cinnabaris ſolutio inſequi vellet. Protracta per aliquot dies digeſtione, liquor leviſſima flavedine tinctus adparebat, etſi caeteroquin tota iniectae cinnabaris moles, citra coloris mutationem, in fundo adhuc integra iaceret. Liquori, a cinnabari decantato ac filtrato, praecipitandi fine acetum deſtillatum inſtillavi; at ille, priſtinam pelluciditatem retinens, nihil ad fundum dimittere videbatur, die tamen ſequente fundus tenerrimo pulviſculo albido-flaveſcente paullulum obductus erat, qui neutiquam tamen, ob nimis exiguam quantitatem et inſignem teneritudinem, colligi poterat, et dubio procul ex minutiſſimis ſulphuris moleculis, per menſtruum abraſis et ſolutis, poſteaque praecipitatis, conſtabat. Sed caveant cinnabaris patroni, ne novum inde ad demonſtrandam eiusdem activitatem medicam, argumentum

tum petant. In corpore enim humano nullum lixivium alcalicum, multo minus concentratum, reperitur, nulla fit digeſtio huic gradu comparanda, et tam exigua praeterea ſulphuris quantitas diuturna digeſtione ſolvitur, ut nulla eius ratio medica haberi poſſit. Ad ipſam quoque coctionem, cuius ope paullo maior partis ſulphureae in cinnabari ſolutio obtinetur, haud quemquam provocaturum ſpero, quoniam in corpore neque fit, neque citra momentaneam vitae iacturam fieri poteſt. Tanta praeterea ſolutio memorata non reperitur, quanta vulgo creditur: Nam cum cinnabaris portionem in ſaturato lixivio alcalico per integram horam ebullire permitterem, perfecta cinnabaris diſſolutio nequaquam inſecuta eſt, ſed, absque ulla mercurii reſuſcitatione, liquorem ſolummodo alcalico-ſulphureum obtinui, qui, durante coctione, ingratum odorem ſulphureum eructabat, et poſt filtrationem eleganti colore dilute aureo et ſapore ſulphureo - alcalico praeditus erat. Aceto, per aquae fortis additionem potentiori reddito, ſenſim inſtillato, odor ingratus ſulphureus iterum increſcebat, et color dilute aureus in pallidum mutabatur, at nihil ſulphurei ſub inſtillatione acidi ad fundum ſecedebat, ſed die ſequenti fundus vitri tenerrimo duntaxat pulviſculo flaveſcente, aeque, ac in priori praecipitatione, conſperſus erat, manifeſto documento, etiam coctione ſatis diuturna ac forti parum cinnabari eripi.

§. VII.

Nullas denique particulas, olfactu percipiendas, cinnabaris, per ſe in mortario lapideo trita, emittit, igne autem in halitus quidem reſol-

vitur, at Vulcani tortura intenſior, quae gradum, ad aquae ebullitionem neceſſarium, longe ſuperat, requiritur, nec a blando proinde calore talis reſolutio halituoſa unquam exſpectanda eſt. Quae igitur cum ita ſint, quis amplius a cinnabari activitatem medicam in corpore humano ſperabit? quis amplius eidem vires anodynas, antiſpasmodicas, antepilepticas, cephalicas, cardiacas, aliasque excellentiores tribuere audebit? Profecto, quicquid, poſt adſumtionem, ſingularem ac vere medicum effectum in corpore edere, et ad humorum circulantium maſſam transferri debet, vel antea, uti alibi pridem retuli (n), in ventriculo et inteſtinis ſolvi, vel in halitus tenerrimos mutari, adeoque vel filtrationis vel inhalationis ope vaſa lactea aliaque bibula venoſa intrare ac permeare debet. Cinnabaris autem, uti ex praecedentibus luculentiſſime conſtat, neque a menſtruis aqueis, ſalſis, acidis etc. ſolvitur, neque in halitus calore blando mutatur, adeoque nulla etiam in prima culina a temperato liquore gaſtrico eiusdem ſolutio, nulla per humidum mitiſſimumque corporis calorem reſolutio halituoſa, nulla per conſequens ad ſanguinem translatio, nulla denique in partibus remotiſſimis ſalutaris actio exſpectanda eſt. Nonnulli quidem integras cinnabaris ſubtiliſſime pulveriſatae moleculas, absque praevia ſolutione aut reſolutione vaporoſa, tubulos abſorbentes lymphatico-venoſos intrare, permeare, et ſic absque ambagibus, vel per vaſa lactea et ductum thoracicum ad ſanguinem devolvi poſſe, exiſtimant: Attamen opinionem hanc veriſimilitudine prorſus deſtitui, prudentiores confeſtim cognituros ſpero. Nam cinnabaris moleculae, ut

(n) *P. I. Sect. I. Cap. III. §. 1.*

ut ut exilissimae, chartae bibulae poros, quod antecedentia pariter docuerunt, neque cum aqua pura, neque liquoribus aliis transeunt, et vascula memorata praeterea tubuli capillares sunt, qui nil, nisi fluida subtiliora et ipsis tubulorum tunicis specifice leviora, recipiunt atque transmittunt. Hisce accedit, quod gravissimae huius pulveris particulae, sub motu peristaltico tunicae nervoso - musculosae contractione propulsae, recta per longe ampliorem intestinorum canalem, ubi minimam inveniunt resistentiam, multo facilius progredi, quam, penitus deficiente filtratione et inhalatione, exilissimos ac laterales hosce tubulos intrare valeant.

§. VIII.

Absorbendi denique seu antacida virtute, quae ipsi, in primis viis latitanti, superesse videtur, prorsum destituitur cinnabaris. Corpora enim, quae acidum absorbent, vel tota, vel ex parte, corroduntur, et levissimam superficiei arrosionem maior protinus aut minor eiusdem, quoad formam et colorem, alteratio sequitur. Verum, nihil horum observatur in cinnabari pulverisata, diutissime etiam in concentratis liquoribus acidis relicta, immo splendentes moleculae grandiores, iisdem iniectae, metallici sui nitoris ne minimam iacturam faciunt. Ex hisce igitur et praemissis reliquis concludere tandem atque pronunciare audeo, cinnabarim concretum plane iners ac fatuum esse, nec ullum ideo locum inter medicamenta vera amplius tueri posse (o).

(o) Subiungere placet, quae *Celeb. Dominus Doctor* TRALLESIVS in *Examine Absorbentium rigoroso,*

§. IX.

Cum cinnabari, quod ultimo addendum duco, AETHIOPS MINERALIS in eadem classe collocari meretur. Convenit quippe cum illa quoad elementa et inertiam medicam, praeterquam, quod plus sulphuris, cum mercurio paullo laxius cohaerentis, in mixtione foveat, et proinde aliqua fortassis, quamquam valde exigua,

roso, *p. 81.* de inertibus pulveribus terreis et cinnabarinis iocose proposuit: „Adeste, *inquit*, vos „pulveres insipidi bezoardici, atque rigidius pau„lisper examen sustinete. Video aliquos vestrum „auri quisquiliis condecoratos, sed fatuus splen„dor nil nobis praestantiae adfert, nec est, ut „speretis, me iudicem severum atque iustissimum „auro mansuescere, absit illud longissime. Ac„ceditis, ut observo, plurimi candidissima veste „conspicui, vultisque forte, ut innocentiam ve„stram inde arguens, vos absolvam statim atque „dimittam; imo vero hanc sententiam vobis ex„spectandam esse declaro, eritis pulveres inno„centissimi, manebitisque, vestris fautoribus nec „nocere, nec prodesse cupientibus. Atque quid „sibi volunt rubicunda illa integumenta cinnaba„rino pigmento exornata quibus aliquos vestrum „indutos adspicio, fallor! aut rubore suffundimi„ni, quod nihil boni unquam praestiteritis, quod „opprobrium sitis Medicorum, quod aegrorum „languentium fiduciam toties destitueritis. Vah „improbum facinus! ita omnium criminum ex„pertes declarari poteritis, si forte interdum so„cordia Practicorum factum est, ut vobis deman„datum fuerit munus, quod aliis generosioribus „praesidiis demandari desiderabat vis morbi, vi„taeque ad finem properantis periculum etc.„

gua, virtute anthelmintica gaudeat. Suffragatur mihi BOERHAAVIVS, quando in *Chemiae, T. II. p. m. 431.* scribit: „Aethiops mercurii, datus intra corpus non valet vasa absorbentia venosa, vel chylifera, vel lymphatica ingredi, sed recta tantum per fistulam intestinalem propulsus, si fortunato operatur, vermibus forte necatis, exit. Decipiuntur, qui alios inde effectus sperant, quos inde natos nunquam videre potui. Incautos vereor, qui tanta copia infantibus, puellis et tenerioribus, exhibent alienam, naturae indomitam, massam fossilem; tanto suspectiorem sane, quo pigriori inertia diutius restat. Salivationem non ciet; quia venire nequit ad sanguinem. Quis vero scit effectus a materie, quae composita quamdiu manet, non videtur actuosior quacunque ponderosa insulsa terra? etc. „

CAP. V.

De Antimonio crudo.

§. I.

STIBIVM sive ANTIMONIVM CRVDVM OFF. *Spiessglas*, est corpus minerale sulphureo-regulinum sive sulphureo-semimetallicum, durum, ponderosum, fragile, obscurum, nitentibus tamen striis distinctum. Excoquitur, vel rectius, fusione separatur e propria sua minera, quae in Saxonia, Bohemia, Hungaria, Transylvania, Suecia, Gallia, aliisque regionibus e terrae visceribus eruitur. Minera haec alibi purior, copiosior, ac magis solitaria occurrit, alibi mineris metallicis aliisque mineralibus valde permixta est. Antimonium Hungaricum vulgo

praeſtantius iudicatur, et Germanico praefertur, quoniam ſtrias maiores nitidioresque obtinet, et ſulphure, ſimul nobiliori ſolari mixto, donatum eſſe, falſo creditur.

§. II.

Conſtat ex *ſulphure vulgari minerali* et *ſubſtantia regulina ſemimetallica*, quae iterum ex *terra vitreſcibili*, *materia arſenicali* et *ſubtili inflammabili* componitur (p). Pars regulina, ob intimam arctiſſimamque principii arſenicalis miſcelam, per ſe cauſtica eſt, draſtica, emetica, virulenta; pars ſulphurea autem acredine deſtituitur, et praecedentem regulinam unione ſua ita temperat, ut, durante mixtionis integritate, nullum in corpore humano effectum violentum edere poſſit. De duplici antimonii ſulphure, altero nimirum *rudiori*, *ſylveſtri*, *vulgari*, altero *excellentiori*, *ſolari*, *anodyno*, multa proponere taedet, quoniam nobilius ſolare ens imaginarium eſt, ac tota ſulphuris moles in antimonio crudo unam eandemque naturam habet, nec ullo plane modo a ſulphure vulgari minerali diſtincta reperitur.

§. III.

Quondam antimonium crudum venenorum catalogo ſimpliciter inſerebatur; noſtro autem aevo, poſtquam KVNCKELIVS et experientia contrarium docuerunt, erronea haec opinio maximam

(p) Memorata antimonii elementa facile a Chemicis demonſtrari poſſunt experimentis variis, quae hoc tamen loco adducere ſuperſedeo, quoniam in plerisque libris chemico-pharmaceuticis, maxime autem in NEVMANNI *Lectione de Antimonio*, fuſius pridem deſcripta ſunt.

ximam partem exſpiravit, et concretum hoc a plerisque inter bona, tuta et activa pharmaca refertur. Saliva quidem et ſimillimus liquor gaſtricus ſimpliciter illud atque perfecte ſolvere nequeunt, in partem regulinam nihilominus, non obſtante ſociati ſulphuris copia, aliquem ingreſſum inveniunt, et pauxillum ſolvunt, quod valide poſtmodum ſtimulat, reſolvit, alvum laxat, ſudorem et urinam pellit, immo, largiori antimonii quantitate adſumta, blandam emeſin provocat. Valet itaque ad ſanguinem caeterosque humores purificandos, et in ſcabie imprimis, tam benigna, quam maligna, adfectibus arthriticis, rhevmaticis et ſcorbuticis, nec minus in gonorrhoea virulenta et ipſa lue venerea, fluore albo, obſtructione menſium chronica aliisque huius commatis morbis utiliſſimum deprehenditur.

§. IV.

Nonnulli ſpecificam quoque virtutem illi in colica ſaturnina tribuunt, eamque a ſulphuris facultate obtundendi ac demulcendi derivant: An haec autem ſatis certa et rationi conſentanea ſit, aliis diiudicandum relinquo. Ego ad minimum valde dubito, quoniam liquor gaſtricus, uti dictum, magis partem regulinam ſtimulantem, quam obtundentem ſulphuream aggreditur, et adgredi valet. Recipitur inter pulveres, morſulos, rotulas, bolos et electuaria, ac doſis eius a granis aliquot ad ſcrupulum integrum et ultra adſcendit. Subinde etiam, in petia ligatum, decoctis ſub ebullitione immergitur, ut virtutem eorum ſudoriferam augeat, aſt ſine emolumento, quoniam aqua ſimplex parum inde, vel rectius nihil activi extrahere valet.

(q) Conf. *Cap. praecedens*, *§. III.*

CAP. VI.

De Ferro, Lapide Haematite, Rubrica fabrili et Terris bolaribus aliisque martialibus.

§. I.

FERRVM est metallum comparative ignobilius, in aggregato durissimum, minus prae reliquis ductile ac fusile, ex *specifica terra vitrescibili metallica* et *tenera substantia inflammabili* compositum. Pars terrea in igne fixissima est, principium inflammabile autem igne violentiori facile destruitur, immo sub corrosione et solutione partim acidis potentioribus, praesertim sic dicto vitriolico, adhaerescit, partim praecipitatur, vel etiam e vasis apertis quoad partem in auras avolat. Nigricans enim sedimentum illud, quod sub artificiali vitrioli ex limatura ferri et oleo vitrioli, aqua debilitato, confectione colligitur, post elutriationem verum sulphur, ex coalescente acido vitriolico et principio ferri inflammabili genitum, exhibet, et cum mercurio currente, certa adhibita encheiresi, in cinnabarim sublimari potest: Vt nihil dicam de inflammabili vapore, qui post aquae simplicis frigidae, olei vitrioli, et limaturae martis miscelam in cucurbitula vitrea adsurgit, et avulsis quoque particulis ferri sulphureis originem debet.

§. II.

Ferrum, in limaturam subtiliorem redactum, et adsumtum, per se nihil in corpore efficit ac prorsus ad agendum existit ineptum, nisi acidum in prima culina offendat, quod corrodere illud, solvere et unione sua in tenerum vitrio-

lum

lum mutare poſſit. Laudata vero ſuperveniente metamorphoſi, vitriolum debile operatione ſua aemulatur, et fibras, membranas ac tunicas laxas ad-et conſtringit (r); unde fit, ut viſcera obſtructa, pro cauſſarum diſcrepantia, nunc aperiat, nunc vero, ſi ſpaſmi nimirum oppilationum cauſſae exiſtant, magis occludat. Ex eodem quoque fundamento haemorrhagias immodicas et praeternaturales fluxiones ſeroſas, ab eroſione, ruptura, dilatatione nimia, aut eminenti flacciditate vaſorum pendentes, ſiſtit, ac magnum ſubinde auxilium in cachexia, leucophlegmatia, refractaria febre, paſſione hypochondriaca et morbis ſimilibus, qui, praemiſſis reſolventibus, evacuantibus aliisque congruis remediis, potentiora tandem roborantia et adſtringentia poſtulant, adferre conſuevit.

§. III.

Lapis haematites, *Blutſtein*, qui in Haſſia, Bohemia, Suecia, Norwegia, Hiſpania, et alibi effoditur, ferrum mineraliſatum eſt, ſive corpus minerale, durum, ponderoſum, radiato-ſtriatum, e *particulis ferri perfecti* et *imperfecti* concretum, coloris rubri, ad nitentem gryſeum tamen, aut fuſcum, aut nigrum magis minusve incli-

(r) Eadem ratio etiam apud *Crocos martiales* valet. Hi nunquam enim tota ſua mole, quae maximam partem iners eſt, nec acidis amplius ſolvitur, medicam in corpore operationem exercent, ſed virtus eorum unice integris adhuc et parcius aut largius immixtis particulis ferreis, quae ſolvi ab acidis et in vitriolum tenerius transformari poſſunt, adſcribenda eſt; ſicuti haec omnia in *Diſſert. de Crocis martialibus, anno 1759. habita,* fuſius monſtravi ac demonſtravi.

inclinantis. Partes ferri imperfecti seu martiales terreae, quibus solum principium inflammabile ad metalli perfectionem deficit, maximam molis ponderisque partem constituunt, corpuscula ferri integri autem exigua duntaxat quantitate prioribus interiecta sunt, et totam nihilominus virtutis medicae rationem in se continent. Adsumto enim hoc lapide pulverisato, acidum, in ventriculo utplurimum praesens, ferri integri moleculas adgreditur, et, sicuti dudum in antecedente paragrapho retuli, vitriolum tenerum arctiori sua copula format, quod fibras postea valide constringendo et humores paullulum simul incrassando haemorrhagias immodicas aliasque fluxiones sanguinis ac lymphae praeternaturales sistit. De virtute haemostatica, quam integra huius lapidis frusta, in manu saltim detenta aut collo appensa, exerere traduntur, multa hoc loco subiungere taedet, quoniam pleraque, passim de ea in scriptis Medicorum relata, penitus fabulosa sunt. Aliter rursus de lapide praeparato ulceribusque nimium manantibus insperso, sentiendum duco; quippe qui siccando aliquid omnino boni praestare valet.

§. IV.

Ad medicamentorum martialium censum RVBRICA FABRILIS pariter, nec non TERRAE BOLARES et SIGILLATAE, colore flavo, rubente, fusco aut rubro-brunneo donatae, *Bolus* v. g. *vulgaris* et *Armena*, *Terra sigillata Lemnia rubra*, *Laubacensis*, *Goldbergensis*, *Strigoniensis sublutea* etc. referendae sunt, quoniam, praeter *terram subtilem argillaceam*, eamque nunc macriorem, nunc minerali pinguedine ditiorem, *ochram* quoque sive *terram martialem* et paucas

ferri

ferri perfecti moleculas in mixtione ſua fovent. Iſtae ceteroquin iudicantur optimae, quae puriores, teneriores, contactu laeves pinguesque ſunt, et linguae tenacius adhaerent. Virtutem quoque adſtringentem et incraſſantem, aeque ac Haematites, poſſident, et ſub pulveris igitur forma exhibitae in illis morbis, in quibus leniora huius commatis remedia deſiderantur, aliquam ſubinde opem ferre poterunt; quod terrae ſigillatae autem diaphoreticis ſimul ac bezoardicis viribus, uti quondam Medicorum plerique crediderunt, et nonnulli adhuc hodie credunt, inſtructae ſint, ſimpliciter nego, omnesque tutius generatim acturos arbitror, ſi ab uſu earum interno penitus abſtineant, quia in liquore gaſtrico, etiamſi ille acidis particulis largius nonnunquam remixtus exiſtat, maximam partem indiſſolubiles ſunt, et ventriculum ideo, praeſertim frequentius et copia maiori adſumtae, valde gravant, ſimulque in maſſam rudem craſſamque cum muco coeunt, et facile hac ratione oſtiola vaſorum abſorbentium et excernentium obſtruunt,

§. V.

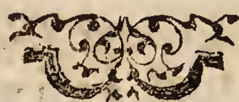
Quo iſta, quae hactenus de principiis ac viribus medicis martialium huiusmodi medicamentorum propoſui, clariora non minus, quam certiora evadant, experimenta nonnulla chemica, quae cum iis ſuſcepi, adhuc enarrabo:

I. Spiritus vitrioli vulgaris, licet larga quantitate *Lapidi haematitae*, *Rubricae fabrili*, *Bolo Armenae* et *Terrae ſigillatae Lemniae rubrae* ſuperfundatur, et calida quoque digeſtio, per plures dies noctesque protracta, in auxilium vocetur, parum ſolvit, paullo maio-

maiorem tamen ingreſſum in terram Lemniam et rubricam fabrilem habere, adeoque illis plus, quam bolo Armenae et lapidi haematitae, eripere videtur. Maxima enim utriusque portio in filtro remanet, et id, quod poſtea circa pondus priſtinum deficit, tria circiter grana ex integra drachma ſoluta eſſe, oſtendit. Terra Lemnia et Rubrica fabrilis paullo plus, uti dictum, amittunt, et materiae ſolutae pondus, indicata ſcilicet quantitate ſuppoſita, ad quatuor vel quinque grana adſcendit.

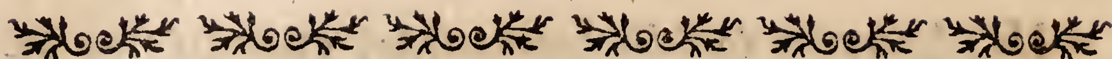
II. Filtrata *lapidis haematitae* ſolutio perfecta pelluciditate gaudet, et colorem viridiuſculum, vel ſubinde etiam ſolummodo ſubviridi-flaveſcentem, ſaporemque acido-cauſticum, in receſſu leniſſime ſimul ſtypticum, obtinet. Quando inſtillato liquore alcalico praecipitatur, pauca ſaltim atque tenerrima materia ſubluteo-albicans, ſenſim ad fundum vitri deſcendens, in conſpectum venit. Simillima propemodum apud *bolum Armenam* obſervantur. Solutiones *rubricae fabrilis* et *terrae ſigillatae Lemniae* nonnihil a praecedentibus diſcrepant: Colorem enim, praeſertim ex terra Lemnia, flaveſcentem poſſident, et copioſiorem materiam teneram lutoſam poſt praecipitationem ad fundum deponunt; hinc, alcali liquido inſtillato, longe etiam turbidiores redduntur, et filtratae maiorem terrae fuſco-luteae quantitatem in charta bibula relinquunt.

III. Solutio *lapidis haematitae*, cum ſpiritu vitrioli, calidae et aliquamdiu protractae digeſtionis adminiculo, parata, et aqua ſimplici poſtmodum ſufficienter diluta, iniecto gallarum pulvere, confeſtim poſt vitri agitationem colorem coeruleo - nigricantem adquirit, qui aliquot tamen horis elapſis, quin multo utplurimum citius, magnopere rurſus mutatur, ac ſenſim in obſcure viridiuſculum degenerat. Similis nigredo, mixto gallarum pulvere, in flaveſcente pariter ſolutione *boli rubri vulgaris*, cum praedicto ſpiritu facta et aqua diluta, naſcitur, immo color atramentoſus in ea adhuc ſaturatior, quam in praecedente, evadit, et longe diutius etiam absque notabili mutatione perdurat. Monendum caeteroquin, aquae miſcelam paullo largiorem ante aut poſt immiſſionem pulveris gallarum abſolute neceſſariam eſſe, et ea igitur neglecta nullum plane colorem nigrum exſurgere, ſed ſolutionem, ob refractariam menſtrui praepotentis cum ſolutis particulis martialibus cohaeſionem, priſtinam pelluciditatem, priſtinumque colorem retinere. Non diffiteor, memet ipſum, cum olim experimentum hoc prima vice inſtituerem, cautelam memoratam neglexiſſe, et inde igitur eveniſſe, ut poſtea, ferri integri inhaeſionem negando, aliquem circa determinanda martialium horum corporum principia errorem commiſerim.

SECTIO

SECTIO XVII.

DE AQVA SIMPLICI, AQVA MARINA ET AQVIS SOTERIIS MINERALIBVS, TAM CALIDIS, QVAM FRIGIDIS.

Cap. I.

De Natura, Proprietatibus ac Viribus medicis Aquae ſimplicis.

§. I.

De AQVAE SIMPLICIS natura, proprietatibus et ampliſſima virtute medica prolixam hoc loco tractationem adornare poſſem ac vellem, niſi compertum haberem, multa praeteritis pridem temporibus, maxime autem praeſenti, quo vivimus, ſeculo, de hoc argumento in lucem prodiiſſe, opuſcula (a), et hanc ideo materiam ſufficienter, immo propemodum ad nauſeam usque, pertractatam eſſe. Ne eandem tamen ſicco prorſus pede praeteriiſſe videar, nonnulla ſaltem, eaque generaliora, de illa hic proponere placet.

§. II.

(a) Legi imprimis merentur *Diſſertationes* et *Tractatus varii*, quos *Doct.* SCHWERDTNERVS collegit, et e latina aliisque linguis in vernaculam noſtram tranſtulit.

§. II.

AQVA eſt fluidum humectans, admodum mobile atque poroſum, quod ſeſe plerisque corporibus ſolidis, itemque fluidis inſpiſſatis ac plus poſtmodum minusve induratis, inſinuat, priora lubricat, humectat atque emollit, poſteriora reſolvit, attenuat, ac ſaepe etiam, niſi nimium pridem induruerint, ad priſtinum fluorem reducit. Promte praeterea ſalia quaecunque ſolvit et in poros ſuos recipit; citius tamen atque vegetius horum ſingula ſuccedunt ſub certo caloris gradu, magis ſcilicet hac ratione agitatis particulis eius, quin ipſis ex parte in vaporem reſolutis. Virtus humectans enim et emolliens maior in aqua tepida longe, minor vero, quin poſterior, habita nimirum certorum corporum ratione, plane nulla, in intenſe frigida obſervatur; facultas ex adverſo ſalia, gelatinas et mucilagines ſolvendi maior in fervida, minor in tepida, et minima in frigida exiſtit.

§. III.

Aqua ſimplex fontana, putealis ac fluvialis, nunquam in globo terraqueo perfecte pura reperitur, ſed varia plerumque corpuſcula heterogenea, terrea, lapidea, ſalina, alteriusque generis in ſinu fovet. Optima caeteroquin cenſetur, quae leviſſima eſt, cryſtalli inſtar pellucida, coloris, odoris et ſaporis plane expers, quae cito calefit et cito iterum refrigeratur, quaeque poſt aliquam in vaſe mundo quietem nullas impuritates ad fundum et latera deponit, ſaponem facile ſolvit, fructus leguminoſos ſub coctione probe emollit, et, inſtillato liquore alcalico, aut ſolutione argenti, cum aqua forti facta, nec albeſcit, nec praecipitationem patitur, ſed priſtinam pelluciditatem retinet.

§. IV.

Gravitas aquae optime igitur per hydrometra, puritas, uti antea pridem dictum, per coctionem, tum solitariam, tum etiam cum leguminibus institutam, itemque per instillationem olei tartari per deliquium et solutionis lunae, dissolutionem saponis etc. exploratur. Si instillata enim solutione argenti, cum aqua stygia facta, praecipitatio quaedam contingit, et candida filamenta, vel exiguae saltim moleculae albicantes, quae nihil aliud sunt, nisi praecipitatae particulae argenti soluti, in conspectum veniunt, sal commune culinare in aqua hospitari, iudicare licet. Chymicis quippe notissimum est, argentum confestim ex aqua forti ad fundum deturbari, si pauxillum salis sicci culinaris, vel solutio eius aquosa in solutionem argenti, aqua nonnihil debilitatam, immittitur, quoniam acidum nitri specifice gravius aliquam acidi levioris partem e sale culinari expellit, quod non solum miscela sua menstruo aquae regiae debilioris naturam conciliat, sed soluti etiam metalli moleculis, ob maiorem affinitatem adhaerescit, et unione sua formam earum ac gravitatem valde mutat. Ratio, a praecedente nonnihil distincta, alleganda est, quando in aqua examinanda, post instillationem olei tartari p. d nubecula albida nascitur, aut integra aquae massa paullulum opaca, turbida et tenuiter lactescens evadit. Inde nimirum cognoscimus, illam plus minusve partibus terreis, tophaceis, calcariis etc. refertam esse, quae pauco antea acido subtilissimo, ex aëre et terrae visceribus sensim aquae poros intrante, solutae erant, accedente autem sale alcalico, quod subtile acidum solvens avellit, amplius in aqua sustineri nequeunt, sed praecipitatae aquam turbi-

dam

dam reddunt, nubeculam albicantem aggregatione ſua formant, tandemque ad fundum et latera vaſorum ſecedunt. Non dubito denique, eiusdem fere commatis rationem in aquis pariter ſubeſſe, minus debite, forti etiam accedente conquaſſatione, cum ſapone ſpumeſcentibus. Nam obſervatio chemica docet, partes pingues ſaponis, qui ordinario ex alcali fixo et pinguedine animali, aut oleo olivarum componitur, illico ſocietatem ſalis alcalici deſerere, et ſeorſim ſub molecularum forma ad ſuperficiem adſurgere, quamprimum acidum quoddam, v. g. vitriolicum, aquae ſaponis probe ſpumidae inſtillatur, et, ſal alcali abripiendo, partibus pinguibus ſecedendi libertatem procurat.

§. V.

Aqua ſimplex pura animantibus non tantum ſaluberrimum praebet potulentum, ſed etiam medicinam pene univerſalem. Decenti enim quantitate hauſta, humores craſſos diluit, mucum attenuat, ſalia acria ſolvit, eluit, diſtrahit, ac ſecum per vias urinarias et poros cutis educit, aeſtum ſanguinis praeternaturalem ac bilis fervorem temperat, ſolida humectat, ſimul tamen ſi frigida, roborat, ſin vero tepida, emollit; adeoque generali hoc reſpectu egregii uſus eſt in morbis quamplurimis, praeſertim iis, qui ab orgasmo, acrimonia, aut viſcoſitate humorum, penuria ſeri, ſiccitate nimia ſolidorum etc. praecipue derivandi ſunt, uti v. g. febres continuae ardentes, inflammationes, ſpaſmi et convulſiones epilepticae, haemorhagiae exorbitantes, adfectus rheumatici, arthritici, et ſcorbutici, obſtructiones viſcerum, calculus, mania idiopathica et ſic porro.

§. VI.

Non ſolus uſus aquae ſimplicis internus in praxi medica ampliſſimus reperitur, ſed tepida etiam aut frigida lavamenta ac balnea in morbis multis ac variis multiplex atque eximium auxilium praeſtant. Aqua tepida enim impuritates cutis terreo-ſalino-mucidas ſolvit, abſtergit atque eluit, obſtructos tubulos in- et exhalantes aperit, tranſpirationem periphericam liberiorem rurſus largioremque reddit, et humectando ac modice relaxando partibus ſolidis, ſolito ſiccioribus ac ſtrictioribus, iuſtam mollitiem atque flexitatem reſtituit; aqua frigida autem, ſub balnei forma uſurpata, univerſam corporis ſuperficiem, ob eminentiorem gravitatem ſuam, magis premit ac comprimit, nec fibras, ut aqua calida relaxat, ſed promte potius ac valide conſtringit, et texturae intuitu compactiores reddit, adeoque tunicas pariter canalium caeteraſque partes ſolidas, e fibris flexilibus contextas, egregie roborat, et tenſionis, oſcillationis ac contractionis vigorem tantopere intendit, ut ſanguinem et quoscunque alios humores, ſi iuſto lentius progrediantur, aut penitus in vaſculis ſuis quieſcant, et contumaces horum oppilationes efficiant, aucta preſſione, aucto pulſu, diſſolvere rurſus, attenuare, vegetius propellere, obſtructiones reſerare, ac poſtea plus quoque minusve ad meliorem ſe- et excretionum ſucceſſum conferre valeant. Accidit quidem ſub horum balneorum uſu ſanguinis et totius corporis refrigeratio aliqua, at ſentientem haec ipſa reficit, et in morbis quibusdam utilis ac neceſſaria reperitur, nec diu etiam perdurat, ſed calor naturalis, paullo poſt, ob velociorem ſanguinis circuitum fortioremque globulorum affrictum, magis rur-

rurſum increſcens, per corpus univerſum aequabilius atque vividius diffunditur, et cutanea pariter exhalatio, praecedente frigoris actione nonnihil imminuta, iterum largior evadit.

§. VII.

Propter laudatam incitandi ac roborandi virtutem frigida haec balnea, ſicuti IO. SIGMVNDVS HAHN (b), IO. FLOYERVS (c), ANTONIVS COCHI (d), pluresve alii commentatione uberiori, fauſti ſucceſſus exemplis paſſim corroborata atque ſuffulta, evictum dederunt, non tantum inter praeſtantiora praematurae imbecillitatis, hydrophobiae et variarum aegritudinum aliarum prophylactica militant, ſed ſubinde etiam in contabeſcentia corporis incipiente, rheumatiſmis calidis, rhachitide, coryza iuſto diuturniori, epilepſia, melancholia, rabie canina, mania, aliisque inſaniae ſpeciebus opem haud ſpernendam ferunt, immo, ſi viſcera adhuc integritate fruantur, in pluribus morbis, ex ſyſtematis nervoſi debilitate potiſſimum derivandis, cum magno aegrotantium emolumento adhiberi poſſunt.

Cap. II.

De Natura ac Viribus medicis Aquae marinae.

§. I.

Quamvis AQVA MARINA nullum hominibus potulentum ordinarium, ſiti reſtinguendae aptum, praebeat, nec etiam, ob ingentem ac

 valde

(b) *Unterricht von der Kraft und Würkung des friſchen Waſſers in die Leiber der Menſchen.*

(c) *Pſychroluſia, oder Verſuch zu beweiſen, daſs kaltes Baden geſund und nützlich ſey.*

(d) *Allgemeines Magazin, P. IV. pag. 241.*

valde ingratam salsedinem suam amaricantem, praebere possit, ad efficacium tamen pharmacorum censum iure meritoque referenda est. Non purum enim, simplex et homogeneum liquidum existit, sed, praeter *sal salsum vulgare*, singulare quoque *sal neutrum amarum*, nec non *tenerius quoddam nitrosum* et *subtilem substantiam unguinoso-bituminosam*, quae corpusculis salinis tenacius adhaerescit, in poris suis recondita fovet.

§. II.

Quantitas salis salsi vulgaris, propter discrepantem caloris solaris gradum indeque pendentem maiorem aut minorem aquae dulcis evaporationem, in aqua hac nec ubivis locorum, nec quocunque anni tempore eadem est; plerumque tamen in Lusitania et Hispania, ubi in locis variis, littori Oceani occidentalis et maris mediterranei adiacentibus, quotannis ingens salis copia ex aqua marina, in magnas latiusque patentes foveas deducta, simplici evaporatione, solius aestus solaris actione suscitanda ac perficienda, separatur, una aquae libra civilis unciam salis unam et semissem, vel unciam ad minimum unam et drachmas duas continet. Alibi, sub climatibus scilicet frigidioribus, illud minori quantitate in ea hospitatur, ac pondere suo in libra aquae circiter ad unciam unam adscendit. Non differt hoc sal salsum marinum, si post primam separationem et coagulationem nova solutione in aqua dulci, filtratae solutionis evaporatione et spontanea postmodum crystallisatione, ab adhaerentibus sordibus terrestribus et parcius admixtis principiis aquae marinae reliquis liberatum et ad perfectam nitidamque puritatem redactum fuerit, a vulgari sale salso fontano, sed aeque, ac istud, ex *acido minerali*

tertio

tertio et *minerali* pariter *ſale fixo alcalico* componitur, eidemque etiam quoad figuram cryſtallorum cubicam, quoad ſaporem et quoad proprietatum reliquarum ſingulas ſimillimum eſt. Id ſaltim tacitus praeterire nequeo, ſal marinum vulgari fontano non tantum paullo acrius deprehendi, ſed ſub deſtillatione etiam, cum conſuetis additamentis ſuſcepta, plus ſpiritus acidi, cuius quantitas, ex una libra civili prolecta, plerumque ad decem unciarum pondus adſcendit, reddere. Nec ignorari quoque oportet, acidum hunc ſpiritum, ex ſale marino rudiori ac nondum depurato expulſum, aurum ſolvere et ſpecifica igitur qualitate ſua aquam regiam aemulari; manifeſto documento, vulgari ſali ſalſo marino tenerrimum et difficilius ſeparabile nitrum embryonatum, quamquam parciſſime ſaltim, admixtum eſſe. Quoad partem iſtud, uti mihi quidem probabile videtur, in aquae marinae ſuperficie ex vagabundo acido atmoſphaerae primigenio et pinguibus particulis urinoſis, ſub extinctorum animalium pelagianorum aliorumque corporum putrefactione genitis, ſimplici interveniente coalitu, naſcitur, quoad partem reliquam vero paſſim in ſuperficie telluris ex iisdem elementis et eodem pariter modo generatur, ac inde, a confluente aqua pluviali identidem ſolutum, ad flumina et cum hiſce tandem in mare defertur.

§. III.

Sal neutrum amarum longe minori quidem copia, quam ſal ſalſum vulgare, aquae marinae inhaeret, intuitu nihilominus virium medicarum praecipuam conſiderationem meretur, et ſequenti modo ſeparatur: Maior pro lubitu aut minor aquae marinae quantitas in apto vaſe, ſu-

 per

per ignem collocato, blandae evaporationi subiicitur, sic initio, post sufficientem tamen phlegmatis solventis ablationem, sensim sensimque in lixivio adhuc calente diversae magnitudinis crystalli cubicae, saporis salsi purioris, in refrigerato autem subrotundae, vel cubicae tamen imperfectae, sapore salso-amaricante praeditae, nascuntur, et residuum lixivium amarum evadit, ac pallidam flavedinem consequitur. Hoc provide a praedictis crystallis decantatur, et iterum iterumque evaporando concentratur, donec omne sal amarum, quod continet, in crystallos oblongo-quadratas, parvis columellis haud dissimiles, concreverit. Citius totum separationis negotium absolvitur, quando muria illa, quae in foveis, in quibus sal salsum marinum vulgare solius caloris solaris ope coagulatum fuit, loco recentis atque integrae aquae marinae recipitur. Libra una aquae marinae unum circiter scrupulum, vel quindecim aut sedecim ad minimum grana huius salis amari continet, totam tamen quantitatem eius nequaquam in crystallos, ulteriori etiam evaporatione suscepta, abire, sed partem exiguam in superstite nec amplius crystallisabili muria acri atque rubella relinqui, sapor huius amaricans abunde testatur.

§. IV.

Post primam separationem ex aqua marina activum hoc sal amarum nondum purum, simplex, et perfecte homogeneum reperitur, sed secundum adcurata BOVLDVCCII iunioris examina (e) ex sale salso vulgari et sale nativo Glauberiano mixtum, adeoque sali Epsoniensi simillimum

(e) *Memoires de l'Academie Royale des Sciences de Paris*, ann. 1731.

mum exiſtit: ſin penitus vero notiſſima methodo, ſemel nimirum repetita ſolutione in aqua dulci, lenta evaporatione et cryſtalliſatione, a ſalis culinaris ſocietate ſeiunctum fuit, perfectum ſal mirabile Glauberianum nativum, factitio huius nominis quoad partes conſtitutivas, proprietates ac vires maxime analogum, exhibet. Nam eodem, ſicuti antea pridem dictum fuit, ſapore, amaro videlicet ac paullulum refrigerante, gaudet, poſt iuſtam quoque ſolutionis evaporationem in ſimillimas cryſtallos concreſcit, in aqua cito ac magna copia ſolvitur, crucibulo candenti aut prunae impoſitum facile liqueſcit, ac ſine ulla decrepitatione nonnihil tantum ebullit, cum carbonum pulvere in crucibulo liquefactum, hepar ſulphuris producit, et, monſtrantibus denique ac confirmantibus aliis experimentis chemicis, alibi (f) pridem adductis, ex *acido vitriolico*, et *ſale alcalico minerali* componitur.

§. V.

Quartum aquae marinae principium, tenera nempe ſubſtantia unguinoſo-bituminoſa, ob parciorem miſcelam ſuam et refractariam ad- et inhaeſionem, non tam facile quidem ſecerni, nec tam clare igitur, quam elementa reliqua, demonſtrari poteſt; ſuppetunt nihilominus argumenta varia, a chemica imprimis experientia deſumta, quae pro meo iudicio praeſentiam eius ſufficienter evincunt. Praetermittam documenta dubia et minoris momenti, ac ſolam duntaxat muriam, rubellam, pinguem, nec amplius cryſtalliſabilem, ſalſo-terreo-alcalinam, quae poſt ſalium mediorum cryſtalliſationem remanet, et intuitu ſalis alcalici absque ullo dubio partiali ſalis ſalſi vulgaris

(f) *Tom. I. Sect. VII. Cap. V.*

ris sub lenta evaporatione destructioni ac dissolutioni radicali originem suam praecipue debet, probandi fine adducam. Haec ipsa enim sub protracta sensimque ad finem tendente exhalatione sua, immo coagulata tandem penitusque exsiccata, et prunis aut ferro candenti imposita, non tantum odorem sulphureo-bituminosum emittit, sed inde etiam adfusi spiritus vini rectificatissimi ope exigua veri bituminis liquidi portio extrahi et ita a massa alcalico-terrea, cui antea arctiori copula unita fuit, seiungi potest, ut lixivio concentrato quoad partem subtiliorem sub olei fluidi forma ac consistentia guttatim supernatet, quoad partem crassiorem vero hinc inde lateribus vasis adhaerescat. Proxime hoc liquidum oleosum indole sua ad naphtham sive petroleum accedit, ac passim in fundo ac prope littora e terrae visceribus emanare, sensimque cum aqua marina misceri et salinis imprimis corpusculis adhaerere videtur.

§. VI.

Cognitio principiorum aquae marinae viam confestim ad operationem eius viresque medicas cognoscendas pandit. Demonstrata enim atque descripta salia neutra, quibus haec aqua satis liberaliter impraegnata est, in solidas aeque ac fluidas corporis partes actionem suam exercent, et priores moderate stimulando ad celeriores ac fortiores tensiones, oscillationes et contractiones incitant, posteriores vero, si iusto crassiores aut plane coagulatae ac congrumatae existant, incidendo attenuant, et quascunque praeterea impuritates, mucidas, viscidas, tenaces, in ventriculo, intestinis aliisque cavitatibus et amplioribus non minus, quam angustioribus canalibus delitescentes, dissolvunt atque abstergunt, et hac

igitur

igitur ratione non tantum ciborum appetentiam ac digestionem intendunt, sed alvum pariter blande laxant, urinam pellunt, transpirationem cutaneam caeterasque se- et excretiones promovent, et obstructiones viscerum atque meatuum, a subsistente, coacervata et refractarie inhaerente impuritate oriundas, valide referant. Vt nihil de virtute antiputredinosa dicam, quae satis quoque eximia reperitur, nec solis salibus neutris, sed subtili etiam principio bituminoso-balsamico adscribenda est.

§. VII.

Propter memoratas vires generaliores, usus huius aquae internus a Medicis quibusdam, praesertim in Anglia, ad variarum aegritudinum chronicarum curationem transfertur, et magnopere imprimis contra obstructiones glandularum, tam internarum, quam externarum, refractarias, indeque saepe saepius nascentes tumores scrophulosos (g), eosque recentes tamen ac nondum scirrhosos, nec inflammatione etiam aut exulceratione dudum correptos, commendatur. Conducit quoque in infarctibus hepatis, lienis, et pancreatis, hydrope ascite incipiente, leucophlegmatia,

(g) *Dominus* RICCARVS RVSSEL, Medicus Anglicanus, anno 1750. *de Tabe dorsali sive de Vsu aquae marinae in morbis glandularum* peculiarem Dissertationem, quam videre tamen mihi hactenus nondum contigit, in lucem emisit, in qua, sicuti *Cel. Dn.* RVDOLPH. AVGVSTINVS VOGEL in *Bibliotheca sua medica*, *P. I. Vol. VI. p. 486.* refert, eximiam huius medicamenti virtutem in tumoribus glandularum, iisdemque in Anglia creberrime succedente corporis contabescentia, exemplis specialibus confirmavit.

matia, nephritide pituitoſo-ſabuloſa, rebelli febre quartana aliisque intermittentibus, ſuppreſſione fluxus menſtrui inveterata, hyſteralgia inſolentiori, paſſione hypochondriaca, et ictero, ab obſtruente bile admodum viſcida atque inerti, vel molliuſculo etiam calculo felleo potiſſimum exorto; immo in Anglia, teſte infra allegato RVSSELIO, in rhachitide pariter, atrophia meſaraica, ozaena inveterata, ophthalmia humida diuturna, ſcorbuto et refractaria ſcabie leproſa multum ſubinde auxilii praeſtitit. Paucis caeteroquin adhuc monendum duco, dictorum nonnulla non ſimpliciter, ſed circumſpecte et cum aliqua diſtinctione admittenda eſſe. Pro meo enim iudicio haec aqua, propter virtutem ſuam reſolventem, abſtergentem, diureticam et leniorem catharticam, in recentioribus adfectibus ſcorbuticis morbisque analogis, a ſalino-pituitoſa humorum dyſcraſia praecipue pendentibus, haud contemnendam omnino opem adfert, in inveteratis ex adverſo, in quibus humores, praeſertim hinc inde in canalibus ſuis pertinaciter dudum quieſcentes, putridam pridem corruptelam et magnam acrimoniam alcalico-urinoſam contraxerunt, cautius cum uſu eius mercandum erit, quoniam virtus antiputredinoſa, qua ſimul donata reperitur, nequaquam tanta eſt, ut ſub memorata humorum qualitate irritantium ac morſicantium ſalium actioni praepollere poſſit.

§. VIII.

Diu et per integrum ſubinde annum, ſi aegrorum nempe aegritudinumque conditio ita poſtulet, huius aquae potatio ſecure protrahi poteſt. Doſis quotidiana apud adultos ordinario quidem ad unam libram medicam aut civilem adſcendit, pro

pro circumſtantiarum tamen diverſitate eandem nonnihil interdum minuere praeſtat. Hauritur tempore matutino, ieiuno ventriculo, vel indicata etiam quantitas in duas partes aequales dividitur, et harum altera matutino tempore, altera circa quartam circiter aut quintam horam pomeridianam adſumitur. Non opus quoque eſt, ut tota quantitas adſumenda uno quaſi hauſtu ingeratur, ſed ſucceſſive illam, inſtar aquae cuiusdam ſoteriae mineralis, bibere licet. Egregie caeteroquin vires huius aquae, praeſertim diureticae atque catharticae, exaltari poſſunt, quando modica adhuc ſalis Epſonienſis aut factitii Glauberiani quantitas in ea ſolvitur.

§. IX.

Praeter uſum medicum internum, aqua marina olim quoque externum habuit, et noſtra pariter aetate in locis maritimis adhuc obtinet. Veteres enim Medici, quos recentiorum plerique ſecuti ſunt, natationem in ea, immerſionem, quin ipſam, eamque aliquoties repetitam, ſubmerſionem ad varias aegritudines chronicas, immo acutarum nonnullas, maxime autem ad hydrophobiam, maniam refractariam, aliasque inſaniae ſpecies curandas ſaepe ſaepius ſuadebant, et eorum pariter quamplurimi praecipuam auxilii, identidem obſervati, rationem ad ſalſedinem huius aquae et eminentiorem inde gravitatem ſpecificam referebant. Quod me attinet, opitulandi facultatem, aquae marinae frigidae in morbis allegatis aliisque adſcriptam, haudquaquam negabo, credo nihilominus, apud maniacos et hydrophobos perfecta ac penitus propemodum ſuffocatoria ſubmerſione, quam vulgo medentes imperant, rariſſime vel nunquam opus eſſe, ſed ſolam corporis

ris immerſionem temporariam ad collum usque effectum aeque felicem validumque praeſtare: Credo quoque, ſalutarium effectuum cauſſam in memoratis pluribusque morborum ſpeciebus magis ad frigus aquae conſtringens ac roborans, quam ad ſalſedinem eius et eminentiorem gravitatem ſpecificam redire, et dulcem ideo aquam frigidam fontanam ac fluvialem marinae in hoc paſſu minime cedere, immo fontanam, ob maiorem plerumque frigiditatem ſuam, iſta nonnunquam praeſtantiorem eſſe (h).

Cap. III.

De Aquis ſoteriis mineralibus.

§. I.

Aquae soteriae minerales, quae hinc inde in pleriſque regionibus, et magna imprimis copia in Germania noſtra, e telluris viſceribus prorumpunt, vel *calidae*, vel *frigidae* ſunt. Illae *Thermae* vocantur, hae autem, ob naturae et principiorum varietatem, in *Aquas acidulas*, *martiales*, *ſalſo-amaras*, *ſalſo-alcalicas* et *ſulphureas* dividi merentur. Nec ignorari quoque debet, aquas calidas non eiusdem indolis eſſe, ſed earum alias activis principiis mineralibus magis minusve praegnantes exiſtere, alias ex adverſo penitus illis carere, ſuamque ideo energiam medicam ſimplici tantum aquae atque calori debere.

§. II.

Aquae ſoteriae acidulae, propter ſaporem ſuum acidulo-vitriolatum ita dictae, varia principia minera-

(h) Conf. RICHARDI MEAD *Oper. med. T. II. Tent. 2. pag. 127.*

neralia, experimentis chemicis aliisque obſervationibus facile demonſtranda (i), *particulas* videlicet *terreas*, calcarias, ſeleniticas, aut margaceas, tophaceas etc. nec non *ſalſas vulgares*, aut *ſalſo-amaricantes*, ſali mirabili Glauberiano analogas, *fixum* itemque *ſal alcalicum*, *vitriolum martiale tenerrimum*, in calore et aëre libero faciIlime rurſus diſſolubile, et *ſpiritum quendam ſubtiliſſimum ſulphureo-acidulum* in ſinu ſuo recondita fovent. Spiritus laudatus cum ſpiritu ſulphuris volatili STAHLII convenit, et praecipuam aquis hiſce activitatem largitur; hinc illae etiam, perdito ſpirituoſo hoc elemento, vires ſuas excellentiores amittunt, evadunt turbidae, et varias mutationes alias patiuntur.

§. III.

Memorata principia mineralia, quae in aquis praedictis hoſpitantur, ab aqua ſimplici, varia ſtrata ſubterranea, *terrea*, *lapidea*, *ſalina*, ac *metallico-* et *ſemimetallico-ſulphurea* permeante, paſſim quidem abripiuntur, avelluntur, ac ſolvuntur, maiorem tamen prae reliquis conſiderationem *pyritae martiales* merentur; quippe qui ſufficienter humectati, vel citra incaleſcentiam, vel alibi etiam, ubi ſulphure ditiores ſunt, cum maiori aut minori incaleſcentia, diſſolvuntur, et aquae, cumulos eorum pervadenti, tranſeunti, prae-

(i) Obſervationes hae et chemica experimenta in multis pridem Scriptis, ab Auctoribus variis de aquis ſoteriis mineralibus recentiori aevo exaratis et in lucem emiſſis, diſtincte atque prolixe recenſita fuerunt, et ego ipſe pariter in *Specimine Amoenitatum naturae et artis*, quondam lingua vernacula edito, eorum potiora uberius expoſui; quare illa huc transferre ac denuo enarrare mihi diſplicet.

praeterfluenti, activum ſpiritum ſulphureo-acidulum et vitriolum tenerrimum communicant (k). Notari tamen adhuc oportet, ſubtile vitriolum non minus, quam amaricans ſal medium, mirabili Glauberiano analogum, hinc inde in aqua demum, vel totum, vel ex parte, a ſpiritu acidulo, in nidis ſtratisque pyritarum, inteſtini motus beneficio, ab inflammabili ſulphuris parte ſeiuncto et cum ſale fixo alcalico minerali ac ferreis moleculis, in aqua dudum praeſentibus, unionem ſubeunte, generari: Immo, ſilentio minime praetermittendum erit, in aquis hiſce ſalis ſalſi amaricantis quantitatem magis minusve augeri, quin iſtud noviſſime prorſus ſeu primum et quoad totam ſuam molem in earum nonnullis, aëri libero expoſitis, naſci, quando, vitrioli ſubtilis mixtione deſtructa, particulae ferreae ſub ochrae forma praecipitantur et acidum, ab iis avulſum, rurſus cum ſale fixo alcalico coniungitur.

§. IV.

Aquae hae acidulae, quibus *Pyrmontanae* v. g. *Egranae*, *Schwalbacenſes*, *Spadanae*, *Clivenſes*, *Veteraquenſes* etc. accenſentur, vires in genere reſolventes, aperitivas, purificantes ac roborantes poſſident. Aqua ſimplex enim humores craſſos, viſcidos, mucidos, coagulatos diluit, ſalia acria cuiuscunque indolis diſtrahit, ſolvit, eluit, et ſecum poſtea per varia emiſſaria e corpore educit, et partes ſolidas praeterea, ſiccas nimium, duras, rigidas humectat, adeoque naturalem illis flexibilita-

(k) Conf. IO. PHILIP. SEIPII *Beſchreibung der Pyrmontiſchen Stahlbrunnen, Cap.* 4. It. FRID. HOFFMANNI *Diſſertat. de Thermarum et Acidularum convenientia*, et plura alia eiusdem argumenti opuſcula, ab hoc Auctore edita.

litatem restituit. Spiritus subtilis mobilissimusque sulphureo-acidulus, qui, uti antea pridem dixi, princeps harum aquarum elementum constituit, maiores, minores, minutissimosque universi corporis canales promte permeat, crassa, condensata et coagulata, penetrando ac commovendo, attenuat, infarctus et obstructiones vasorum, glandularum, viscerum etc. recludit, cessantem partium solidarum oscillationem et contractionem rursus suscitat, torpidamque vegetiorem reddit, et diaphoresin quoque auget, quin, iusto regimine externo observato, perfectum haud raro sudorem movet. Sal fixum alcalicum saburram acidam et acido-pituitosam, in prima culina, et humoribus circulantibus adcumulatam, invertendo destruit, et impuritates mucidas, saponis fere instar, resolvit atque abstergit. Sal neutrum cruorem, lympham caeterosque humores, crassitie ac viscositate laborantes, incidendo ad fluiditatem maiorem reducit, vasa obstructa aperit, excretionumque naturalium singulas, maxime autem alvinam et urinariam, egregie promovet, et tenerrimum denique vitriolum martiale leni, quam praestat, ad-et constrictione partes solidas roborat, earumque actionem in fluida magis hac ratione minusve intendit: Vnde, supposito vario hoc operandi modo, suppositisque indicatis viribus generalibus, clare, uti ego quidem opinor, adparebit, usum harum aquarum amplissimum esse, et cum insigni imprimis fructu ad curandos morbos chronicos atque rebelles, ex atonia partium solidarum, crassitie, viscositate et acrimonia humorum, obstructione viscerum refractaria etc. potissimum oriundos, transferri posse.

§. V.

A deſcriptis aquis acidulis *Aquae martiales* ſive *ferratae, ſtrictius ſic dictae*, paullulum quoad elementa mineralia recedunt, et duplicis rurſum generis inveniuntur. Aliae enim nihil, niſi ſolum *vitriolum martiale* et inertes quasdam *partes terreas tophaceo-* aut *margaceo-alcalinas*, vel etiam *lutoſas* continent; in aliis vero, praeter ingredientia memorata, *ſpiritus* quoque *mineralis ſulphureo-acidulus* largius aut parcius reperitur. Generatim hae aquae ferratae, quarum ſpecies *Freyenwaldenſes* in Marchia Brandenburgica et *Lauchſtadienſes* in Ducatu Martisburgico ſiſtunt, operationem ſuam medicam unice propemodum adſtringendo ac roborando partes ſolidas abſolvunt, et propter indolem igitur comparative ignobiliorem rarius interne, ſaepius poſt calefactionem externe, ſub balnei forma, contra adfectus paralyticos aliosque morbos, a partium ſolidarum atonia praecipue pendentes, in uſum trahuntur (1).

§. VI.

De *Aquis amaris*, quae paſſim in Anglia, Gallia, Hiſpania, Bohemia, Germania etc. e telluris gremio erumpunt, ac ſolum *ſal mirabile Glauberianum nativum*, vel *hoc* etiam et ſimul pauxillum *ſalis culinaris* in ſinu ſuo fovent, multa hoc loco dicere ſuperſedeo, quoniam hic, virium medicarum intuitu, ſingula pariter locum inveniunt, quae

(1) Plura de virtutibus et uſu harum aquarum in FRID. HOFFMANNI *Diſſertat. de fontibus medicatis Lauchſtadienſibus* et IO. DAN. GOHLII Tractatu Germanico, cui titulus: *Inſtruction von der Tugend und Gebrauch des Freyenwalder Geſund-Brunnens* videri poſſunt.

quae alibi pridem (m) de ſale mirabili Glauberiano nativo et Epſonienſi adducta fuerunt. Id ſaltim tacitus praeterire nequeo, aquas haſce, praeſertim Sedlicenſes ac Seidſchüzenſes, in obſtructionibus viſcerum, paſſione hypochondriaca et hydrope aſcite recentiori pleraſque ſoterias reliquas, quin ipſum ſal amarum, ab aqua evaporationis beneficio ſeiunctum, virtute ſuperare, et in allegato morbo poſtremo, minori etiam copia hauſtas, liquida extravaſata potentiſſime per alvum et urinae vias expellere.

§. VII.

Aquae frigidae ſoteriae alcalicae vel homogeneae ſunt, ac ſolo duntaxat *ſale fixo alcalico minerali*, quod integrum poſt lenem evaporationem remanet, modice impraegnatae inveniuntur, ut *aqua Bilinenſis* in Bohemia, vel, praeter *ſalino-alcalicum* hoc elementum, *terram* quoque *alcalinam* et *ſal commune*, ut *aqua Selterana*, vel praedictorum ſingula et *tenerrimum* ſimul *mobiliſſimumque ſpiritum acidulum*, ut *aqua Antoniana* ſive *Toenſteinenſis*, in poris ſuis continent. Priores, alcalicae nimirum homogeneae, acidum in corpore deſtruunt, mucum abſtergunt, humores craſſos viſcidosque attenuant, ſanguinem ac lympham acriorem edulcorant, diureſin promovent, et in variis ideo morbis, ex humorum lentore et acido abundante potiſſimum naſcentibus, ſeſe valde commendant. Poſteriores eadem quidem praeſtant, praecedentibus tamen, ob ſalis medii ſocietatem, reſolvente et aperitiva virtute, adhuc ſuperiores ſunt, immo iſtae, in quibus mobile ſimul elementum acido-ſpirituoſum hoſpitatur, diaphoreſin quoque augent.

(m) *Tom. I. Sect. VII. Cap. 5.*

§. VIII.

Differentiam, praedicta adhuc maiorem, apud *Aquas sulphureas* deprehendimus, dum non solum elementum earum praecipuum, *sulphureum* nempe, sed iuncta pariter principia mineralia reliqua indole atque virtute magis minusve discrepant. *Principium sulphureum* vel *subtile*, *volatile vaporosum* est, vel *comparative fixius* et vulgari sulphuri minerali quoad naturam ac proprietates simillimum: Hoc, si perfecte purum existat, flavescens, tenerum ac, florum sulphuris instar, pulverulentum reperitur, accensum cum flamma coerulea flagrat, fumumque acidum suffocantem eructat, et cum salibus fixis alcalicis, fusionis aut saltim humidae solutionis atque inspissationis beneficio, hepar sulphuris producit; illud vero, sub invisiblium duntaxat halituum forma in aquae poris hospitans, in aëre libero et calore avolat, adeoque praesentia eius odore tantum, sapore et effectibus quibusdam detegitur. Ingredientia minerelia reliqua in calidis ac frigidis huius commatis aquis non eandem, sed, uti antea pridem dixi, diversam naturam obtinent: Elemento sulphureo vaporoso enim in aliis *sal culinare* ac *terra alcalina*, in aliis *mera terra selenitica*, vel iunctim *alcali fixum*, *sal mirabile Glauberianum nativum* et *terra alcalina*, sulphuri relative fixiori ac magis substantiali autem vel sola *terra alcalina*, vel *alcali fixum*, vel *hoc* et simul *terra alcalina* ac *sal amarum* sociata inveniuntur, immo in quibusdam cum sulphure fixiori *substantia bituminosa* maiori aut minori quantitate mixta est (n).

§. IX.

(n) Vberius de variis hisce aquis sulphureis FRID. AVGVST. CARTHEVSER in *Rudimentis Hydrolo-*

§. IX.

Propter indicatam maiorem minoremve elementorum mineralium diſcrepantiam ſulphureae hae aquae nonnihil quidem virium medicarum intuitu inter ſe invicem differunt, generatim tamen commovendo ac diſcutiendo, et nonnullae ſimul abſtergendo ac reſolvendo, operationem ſuam abſolvunt, adeoque iure ad activa medicamenta aperitiva, diaphoretica et ſanguinem lymphamque purificantia referenda ſunt: Immo illae, quae, uti *Aquisgranenſes* v. g. *Porcetanae inferiores*, *Auſtriaco-Baadenſes*, *Landeccenſes* etc., calidae ſunt, et externe ſub balnei forma vel unice prorſus, vel tamen potiſſimum, uſurpantur, ſeſe valde imprimis in adfectibus ſcabioſis, tam benignis, quam malignis, eminenti efficacitate ſua commendant.

§. X.

Cum aquis mineralibus frigidis, praeſertim acidulis, ſic dictae *Thermae* ſeu *Aquae calidae*, tum fervidae prorſus, tam ſaltim tepidae, multa quoad originem communia habent, et martialibus quoque pyritis, iisque ſulphure ditioribus, ac paſſim in ſtrata latiora, aut cumulos nidosque grandiores congeſtis, praecipuos ſuos natales debent. Laudati pyritae enim, aqua ſufficienter humectati, magis minusve, ſicuti ſupra pridem obiter indicavi, incaleſcunt, immo interdum, liberiori nimirum aëre per antra atque hiatus tel-

 luris

drologiae ſyſtematicae, *p. 67-78.* egit, et dictorum veritatem ſpeciali etiam huiusmodi ſcaturiginum recenſione confirmavit. Solidioris quoque ac magis diſtinctae notitiae cauſſa libri illi atque libelli, in quibus aquae ſoteriae minerales calidae et frigidae ab Auctoribus variis ſpeciatim deſcriptae ſunt, legi poſſunt ac debent.

luris patentiores accedente, penitus incenduntur, et hac igitur ratione quoad partem dissoluti, permeantibus, transfluentibus, aut saltim alluentibus rivulis aquae subterraneis calorem et plerumque etiam principia quaedam activa mineralia largiuntur (o). Me quidem non latet, Scriptorum nonnullos a plerisque reliquis fontium mineralium scrutatoribus nonnihil circa caloris ortum dissentire, eumque in aquis hisce a forti nequaquam pinguium pyritarum excandescentia seu calefactione intestina, sed ab acido tantum sulphureo seu vitriolico, sub memorata fortiori, vel etiam leniori duntaxat et vix sensibili, pyritarum incalescentia a parte sulphuris inflammabili avulso et aquas praeterlabentes inhalationis beneficio largius intrante, deducere (p): Verum enim vero quum unius rei plures esse possint caussae, nec allegatae etiam hypotheses diversae sese mutuo evertant, dissensum hunc non adeo magni momenti existere, et alibi caussam priorem, quamquam longe rarius; posteriorem locum invenire, arbitror.

§. XI.

Habita ratione naturae atque principiorum, duplicis hae aquae generis inveniuntur: Aliae nimirum, ut *Favorienses* v. g. sive *Piperinae* in Helvetia, *meram aquam simplicem*, *insipidam odoris expertem et crystallinam* sistunt, ac, praeter inertes quasdam *partes terreas*, nulla alia corpuscula

(o) Conf. BERGERI *Comment. de Thermis Carolinis*, nec non HOFFMANNI *Dissertat. de Acidularum et Thermarum convenientia*, SEIPPII *Beschreibung der Pyrmontischen Stahlbrunnen* etc.

(p) DIEDERICH WESSEL LINDENS *Anmerkungen über Doct.* SCHÜTTENS *Nachricht vom Ursprunge der mineralischen Wasser.*

cula mineralia continent; aliae ex adverſo, quibus *thermae Carolinae*, *Toeplicenſes*, *Aquisgranenſes*, *Wisbadenſes*, *Emſenſes*, nec non *Baadenſes* et *Altenburgenſes* in Auſtria, *Landeccenſes* in comitatu Glacenſi, et caeterarum quamplurimae adnumerandae ſunt, vel ſolum *ſal alcali fixum minerale* et paucas *partes terreas*, vel *alcali fixum* et *ochram* ſeu *principium terreo-martiale*, vel iunctim *ſal alcalicum*, *ſal neutrum amarum* aut *amaricans*, *ochram* et *terram margaceam*, *calcariam* etc., vel *elementum ſulphureum vaporoſum* et *terram alcalinam* aut *ſeleniticam*, vel *haec* etiam *principia* et ſimul pauxillum *ſalis ſalſi communis* aut *bituminis*, vel *ſulphur fixius ſubſtantiale*, *ſal alcali et terram alcalinam*, vel *horum ſingula* et aliquam inſuper *ſalis amari*, aut *ochrae* quantitatem in ſinu ſuo gerunt. Veroſimillimum quoque eſt, in pleriſque initio ſubtile atque integrum vitriolum martiale, ut et mobiliſſimum ſpiritum ſulphureo-acidulum adfuiſſe, prius tamen, ſub ulteriori aquae per terrae cuniculos progreſſu, caloris actione rurſus deſtructum, poſteriorem vero partim evaporando conſumtum, partim cum alcali fixo in ſal medium amarum aut amaricans combinatum eſſe.

§. XII.

Thermae hae, quarum aliae, et quidem quamplurimae, ſolummodo externe, aliae, activis nempe principiis mineralibus largius impraegnatae, interne et externe uſurpantur, aquis ſotereis frigidis nec virium praeſtantia, nec uſus amplitudine cedunt. Externe enim, ſub balnei forma, adhibitae, ſordes cutis ſalino-mucidas abſtergunt, poros tubuloſque in- et exhalantes aperiunt, ideoque tranſpirationem augent, quin ipſum ſudorem movent, ſanguinem praeterea et

ſeroſo - lymphaticos humores, ob craſſitiem ſuam in tubulis minoribus minimisque, praeſertim cutaneis et ſubcutaneis, ſtagnantes, reſolvunt et circuitum eorum liberioriorem rurſus vegetioremque reddunt, rigiditatem porro ac ſiccitatem nimiam fibrarum humectando corrigunt, et illae etiam, quae ſimul principium ſulphureum, aut martiale, aut utrumque continent, partes ſolidas roborant, eximiamque proinde virtutem apud aegros rheumaticos, arthriticos, paralyticos et ſcorbuticos exerunt. Vſus earum internus, ob iuſto parciorem in plerisque principiorum mineralium praeſentiam, non tam late quidem, quam externus, patet, ſua tamen laude haudquaquam defraudandus eſt. Nam, ſi iſtae aquae calidae, quae alcalicis, ſalſo - amaricantibus, aliisque potentibus mineralis proſapiae corpuſculis ſufficienter inſtructae ſunt, aliquamdiu, aeque, ac frigidae acidulae, hauriuntur, acidum hoſtile in toto corpore extinguunt, humores craſſos viſcidosque attenuant, quin ipſa concrementa calculoſa, tum molliora adhuc, tum paullulum pridem indurata, diſſolvunt (q), viſcerum ac glandularum obſtructiones reſerant, urinam et ſudorem pellunt, ac ſolidis pariter, ſi ſimul ſcilicet, uti antea dixi, martialis atque ſulphureae indolis exiſtant, robur maius conciliant, adeoque in morbis chronicis quamplurimis egregium auxilium ferunt.

(q) Conferri hoc loco merentur, quae in *Promtuario rerum memorabilium Hamburgenſ. P. XXII. Vol. I. pag. 18.* de virtute lithontriptica aquarum Carolinarum prolixe relata fuerunt.

INDEX

INDEX
TOMI VTRIVSQVE SPECIALIOR.

Qq 5 Axun-

Con-

Salia

ADDI-

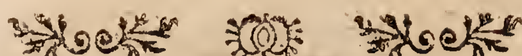

ADDITAMENTA
AC
PRAETERMISSA.

Ad Caput de Spermate Ceti.

Secundum recentiorum quorundam teſtimonia ſperma ceti non tantum ex valde oleoſo ceti dentati cerebro, ſed ex ſimili etiam ac facile coagulabili liquore, quem vaſa peculiaria, per univerſum ceti corpus diſtributa, continent, paratur. Truncus horum vaſorum e capite piſcis educitur, et tam amplus eſt, ut crus virile craſſitudine ſua aequet, paullatim tamen in minores atque maiores ramos dividitur, qui liquidum oleoſum ad cunctas corporis partes, e quibus per alia vaſa ad cranii concamerationes reducitur, vehunt. *Conf.* DAVID CRANZ *Hiſtorie von Groenland, erſter Theil, p. 149. 150.* Item IO. ANDERSON *Nachrichten von Island, Groenland und der Straſſe Davis.*

Ad Caput de Rhabarbaro. — Rhabarbarum verum orientale e Sinenſium regione partim navibus in Europam evehitur, partim terreſtri itinerere a mercatoribus in Perſiam, Buchariam et Ruſſiam, et inde poſtmodum ad alias quoque gentes transfertur. Rhabarbarum, quod ex Ruſſia ad noſtra pharmacopolia pervenit, iſto, quod navibus aſportatur, ob va-

rias rationes, praestantius censetur; sicuti hoc ex relatione *illustr. Domini* IO. BERNHARDI *de* FISCHER, quam celeberrimus *Dominus Professor* R. A. VOGEL in sua *Historia Materiae medicae*, *pag.* 207. verbis sequentibus communicavit, uberius constat. „Quod *(rhabarbarum nempe)* itinere terrestri ex China affertur, illi praevalet, quod longo maritimo itinere in Europam venit, et aëre in navibus incluso, et abs variarum mercium ac imprimis aromatum effluviis, Solisque ardore vitium contrahit. Terrestri autem via ex China rhabarbarum advehunt Russi, Buchari et Persae, et quidem hi mediantibus camelis, ubi antea illud gossypio involvunt, ne aestuante Sole compacta radix corrumpatur, et una corrupta reliquas inficiat, sicque Turcis illud vendunt, venale ultimo in emporiis orientalibus maris mediterranei. Russi vero maxime hyberno tempore a finibus, quos cum Chinensibus communes habent, super nive Moscuam et Petroburgum illud transferunt. Habetque illud rhabarbarum, nunc *Moscowiticum* dictum, magnam praeterea inde praerogativam, quod singularem circumspectionem Russi in ipsis Chinensis imperii finibus sub coemtione, ex mandato Imperatricis, et eorum, quibus curam rei medicae Imperatrix imposuit, directione, adhibent. Mittitur enim Pharmacopoeus iussu Imperatricis ad fines imperii, una cum mandatario, quem Commissarium vocant, cui demandatur, ut omne, quod a Chinensibus aliisque mercatoribus vicinis offeratur rhabarbarum, bonum malumve, coëmat, et Pharmacopoei curae tradat, qui speciatim in mandatis habet,

„bet, ut illud omne ſtatim in ultima Ruſſici „imperii ſtatione Kiachta ſub tecto ſervet, et „abs pluviae Solisque acceſſu probe defendat, „ſic tamen, ut undique aër perflare poſſit, ſe- „gregando deinde viliſſimum a meliori, et ha- „bita poſt paucos dies ſtudioſa perluſtratione, „prius illud omne igne concremando, ne in „manus avaras, lucelli cupidas, incidat, reli- „quum autem bonum, ſi opus foret, ab hu- „miditate ulterius liberioris aëris perflatu libe- „ret, tandemque bene exſiccatum, et a cor- „tice, ſi quis forte adhuc ſuperſtes eſt, ligno- „ſo, ſqualido, et excreſcentiis omnibus, ipſis- „que rhaponticis repurgatum, Moſcuam et „Metropolin mittat. Simulac rhabarbarum „ibidem advenit, rurſus Pharmacopoei mani- „bus traditur, ut, quod forſan minus curioſe „mundatum erat, de integro mundetur, tam „ratione fibroſae corticalis ſubſtantiae, quam „excreſcentiarum. Atque ſic nitidiſſimum „rhabarbarum in alias regiones mittitur. Haec „omnia nullibi librorum de materia medica „adhuc prodita, fide pono *Ill.* IO. BERN. *de* „FISCHER, qui tanquam teſtis oculatus, et „cuius conſilio olim coëmtio rhabarbari dire- „cta fuit, ea inſeri curavit in *A. N. C. Vol. X.* „*Obſervat.* 20. Confirmat alter teſtis oculatus „GMELIN *Diſſertat. cit.* §. 19.„

Ad Caput de Borace. — *Dominus D.* FRANCISCVS ANTONIVS OBERMAYR Sal ſedativum vario examini chemico ſubiecit, et experimentis atque obſervationibus, in *Diſſertatione ſua inaugurali*, anno praeterito Vindobonae de hoc ſale habita, prolixe deſcriptis, ſufficienter, uti mihi quidem videtur, probavit,

boracem inter salia media iure collocandam esse, et sal sedativum quoque, a parte alcalica separatum, acidae indolis existere: Putat tamen, hoc posterius ab acido vitrioli, nitri et salis communis distinctissimum, adeoque acidum sui generis esse.

Tom. II. Sect. de Balsamicis et Aromaticis totum *Caput de Caryophyllis et Anthophyllis*, quod Nucis moschatae ac Macis descriptionem sequi debuisset, praetermissum est; quare istud hoc loco, ne plane deficiat, subiungere cogor:

§. I. Caryophylli sive caryophylla aromatica off. *Würz-Nägelein*, *Würz-Nelken*, neque immaturi arboris caryophylliferae fructus sunt, uti plerique hactenus crediderunt, neque initia fructuum, sed potius calyces fiorum, exsiccati, oblongi, angulosi, nonnihil rugosi, forma clavum obtusum quodammodo referentes, in altera, eaque superiori, extremitate quatuor apiculis sive cuspidulis, stellatim decussatis, globulumque insidentem sive capitulum intermedium circumquaque fulcientibus, instructi, coloris extrinsecus fusci, subfusci aut rubiginosi, intus subluteo rufescentis, odoris fragrantissimi, saporis grati, acris, aromatici ac valde urentis.

§. II. Globulus memoratus futuri floris rudimentum est, aut rectius, oculus floris, e quatuor complicatus pelliculis, quae sese, quamprimum calyces, antea subvirides, rubescere incipiunt, sensim pandunt, floremque involutum in conspectum prodire permittunt. Valde hi flores svaveolentes sunt, et ex quatuor

tuor petalis, primo candidis, poſtea vireſcentibus, multisque praeterea ſtaminulis albis, piſtillum tenue et acutum, ex quadrato umbilico ſive alveolo prominens, ubique cingentibus, componuntur. Incipiente praedicta coloris mutatione, floribusque nondum evolutis, caryophylli decerpuntur, et ad Solem poſtea exſiccantur, donec conſuetum colorem fuſcum aut rubiginoſum acquiſiverint.

§. III. Quando diutius in arbore relinquuntur, ut effloreſcere ſenſimque ad fructus maturi perfectionem pervenire poſſint, quadruplo ferme maiores craſſioresque evadunt, et eodem fere modo, quo calyces roſarum ſylveſtrium, in baccas oblonge - rotundas, in parte ſuperiori aliquantulum umbilicatas, ſub cortice craſſiori rubiginoſo nucleum, durum, oblongum, ſolidum prorſus ac ſimplicem, vel ſubinde etiam bifidum, includentes, ſive in ſic dictos ANTOPHYLLOS, *Mutter-Nelken*, transformantur. Ex arbore hi ipſi, ceu fructus perfecti atque maturi, partim ſponte decidunt, partim flagellis etc. decutiuntur, et eodem quidem, quo caryophylli, odore et ſapore, longe tamen debiliori, gaudent. Superſtes praeterea virtus, quod addendum duco, praecipue in cortice reſidet, in nucleo autem parum amplius ſaporis et odoris ſentitur.

§. IV. Arbor, quam C. BAVHINVS *Caryophyllum aromaticum fructu oblongo*, PLVKENETVS *Caryophyllum aromaticum fructu clavato monopyreno*, vocat, folia habet, laurinis non diſſimilia, anguſtiora tamen, et plerumque ad pyri altitudinem excreſcere, vel quocunque

 tamen

tamen lauro celſior eſſe dicitur. Quondam in ſingulis propemodum inſulis Moluccanis uberrimus harum arborum proventus erat, noſtra vero aetate, poſtquam Batavi illas in locis plerisque exſtirpare, funditusque delere allaborarunt, ſola Amboina numeroſiores alit.

§. V. Caryophylli aromatici adhuc integri, hoc eſt, recentiores et praeſtantiori ſuo principio activo a fraudulentis hominibus nondum orbati (a), *oleo eſſentiali aethereo* valde ſcatent, et ſatis copioſa etiam *ſubſtantia fixa gummeo-reſinoſa* inſtructi ſunt. Acredo urens neque in ſolo ac puro oleo eſſentiali, neque in ſola ac pura ſubſtantia fixa reſinoſa reſidet, ſed ab utriusque miſcela dependet, ita tamen, ut pars reſinoſa, quae, per ſe conſiderata, acrior, quam purum oleum eſt, plus ad producendum ſapo-

(a) In Batavia deſtillatores fraudulenti caryophylla deſtillationi integra ſubiiciunt, oleo prolecto, denuo ſiccant, et recentibus ad lucrum augendum miſcent, uti hoc ipſe teſtatur BOERHAAVIVS, quando in *Chemiae Tom. II. p. m. 100.* ſcribit: „Ipſa vero corpora a de„ſtillatione hac reſidua priſtinam formam colo„remque ita referunt, ut incautus quisque ſe„miſiccatos pro integris verisque haberet Caryo„phyllis. Quin etiam, ſi ſinceris, oleoque „ſuo adhuc integro praegnantibus permiſcen„tur, imbuuntur iterum odore, ſapore, ipſo„que oleo inde attracto, ut quidem a genuinis „poſtea diſcerni nequeant. Qua ratione etiam „adulterari ſolent ab Aromatopolis nonnullis, „qui turpe inde lucrum petunt. *Conf.* FRID. „HOFFMANN. *in Obſerv. phyſico-chym. p. 14.*

ſaporem urentem conferat. Oleum aethereum, praemiſſa caryophyllorum maceratione temporaria in aqua ſalſa, ex veſica humiliori, ſubſtrato igne moderatiori, proportionato tamen ſeu adaequato, deſtillatum, ſatis tenue eſt, albicans, aqua ſpecifice gravius (ſi modicam portionem exceperis, quae aquae in principio innatat), odoratiſſimum et acredine aromatica quidem, tam fervente tamen, qua vulgo Hollandicum (b), vel iuſto fortiori etiam igne expulſum, pollet, neutiquam donatum. Color albidus, ſi aër ſaepius in vitrum admittitur, ſucceſſive in flaveſcentem, tandemque flavo - rubeſcentem, degenerat, et fluiditas quoque aliquantulum minuitur. Libra una, ſi caryophylli bonae notae fuerint, plerumque uncias duas, totidemque drachmas, immo maiorem adhuc quantitatem reddit, ſi deſtillatio, aqua abſtracta rurſus ſuperfuſa, ſemel vel bis repetatur: „Vltimo, „FRID. HOFFMANNVS *in Obſervat. phyſico-„chymicis p. 15. ſcribit*, illud attendi meretur,

 „quod

(b) Oleum caryophyllorum, quod ex Hollandia adfertur et in Officinis noſtris praecipue venale proſtat, nunquam purum eſt, ſed ſemper oleo quodam expreſſo, quin ipſo caryophyllorum extracto plus minusve remixtum, hinc plerumque etiam genuino ſpiſſius eſt, et colorem fuſco-rubicundum, ſaporem urentem atque acerrimum poſſidet. De hoc igitur ſolummodo valent, quae vix allegatus BOERHAAVIVS *l. c.* de ſumma huius olei acredine fervida propoſuit, neutiquam vero de genuino, quod Hollandico, uti expertus teſtari poſſum, longe remiſſius exiſtit.

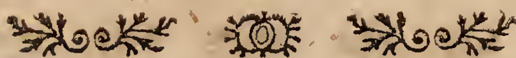
„quod si omne ex caryophyllis oleum proli-„cere velimus, opus sit reiterare bis destilla-„tionem, superfundendo denuo aquam, a qua „oleum separatum fuit. Ita in destillatione „secunda saepius adhuc unciam et semiunciam, „in tertia dimidium unciae acquirimus. Vbi „notandum, quod oleum prodiens in ultima „destillatione crassius et ponderosius sit eo, „quod prima destillatio concedit.„

§. VI. Post oleum essentiale fixa pariter principia, praesertim potentius resinosum, aliquam considerationem merentur. Infusum spirituosum primum odorem caryophyllorum specificum, debiliorem tamen, quam ipsi caryophylli, spirat, et colore subfusco-rubicundo, sapore acri, urente, aromatico est. Evaporando inspissatum extractum suppeditat rubro-fuscum, odoratum, et valde acri, urente, aromatico, et in recessu nonnihil adstringente sapore donatum. Quando aqua simplex aliquoties ab eo abstrahitur destillando, adeoque oleum adhuc inhaerens hac ratione penitus aufertur, odorem et acredinem suam maximam partem amittit, ac valde debile evadit; manifesto documento, oleum unicam fragrantiae caussam esse, fervidamque acredinem, quod antea pridem dictum, ab olei et resinosae substantiae miscela dependere. Infusum aquosum rubro-fuscum fortius quidem, quam spirituosum, caryophyllos redolet, longe debiliori tamen sapore, eoque subacri saltem ac paullulum aromatico, gaudet. Massa spissata parum vel nihil differt, praeterquam, quod colorem fusco-nigricantem et debiliorem adhuc acredinem obtineat. Ex uncia una tres

prope-

propemodum drachmas extracti ſpirituoſi primi, ac paullo maiorem quantitatem extracti primi aquoſi impetravi.

§. VII. Caryophylli aromatici, qui iure inter aromata calidiſſima collocari merentur, forti vellicatione et ſingulari quodam ardore, quem tunicis ac fibris nervoſo - muſculoſo-membranaceis imprimunt, ſolida quaevis ad fortiores celerioresque contractiones impellunt, humores commovent, calorem, partes ſanguinis oleoſo - inflammabiles expandendo, intendunt, pituitam attenuant, et exſiccante igitur, roborante ac ſtomachali virtute ſeſe potiſſimum commendant. Magnam tamen ſub uſu interno circumſpectionem poſtulant, et in iis duntaxat morbis, qui lentorem lymphae, abundantiam ſeri praeternaturalem, flacciditatem partium ſolidarum, viſcidasque primae culinae cruditates cauſſas agnoſcunt praecipuas, tuto exhibentur. Praeſcribuntur in infuſo vinoſo a ſcrupulo dimidio ad integrum, et variis quoque compoſitionibus officinalibus, maxime autem ſic dictis ſpeciebus miſcentur, nec infimum denique locum inter ciborum condimenta occupant. Tinctura ſpirituoſa ipſos caryophyllos calida indole ſuperat, et multo adhuc cautius, etiam in refractariis morbis chronicis, cachexia v. g. oedemate membrorum, febre quartana rebelli, cruditatibus ventriculi pituitoſis etc. quam caryophylli, uſurpanda eſt. Externe caryophylli, groſſiuſcule pulveriſati, cucuphas, pulveres cephalicos, capillis inſpergendos, ſacculos nervinos, nec minus unguenta et emplaſtra, quorum pharmacorum alia imbecilli-

cillitati capitis, hemicraniae diuturnae, catarrhis refractariis etc. alia tumoribus oedematosis, adfectibus paralyticis etc. medelam adferunt, persaepe ingrediuntur, et laudata quoque tinctura magnam in sphacelo et ossium carie efficaciam monstrat, si cum aliis adpropriatis decenti quantitate miscetur.

§. VIII. Anthophylli, quod ex debili odore et sapore confestim cognoscere licet, caryophyllis longe remissiores sunt, iisdemque proinde in morbis, qui mitiora ad sui curationem postulant, substituuntur. Nonnulli fructus hosce in adfectibus uteri specifice prodesse, perhibent; attamen specificae huius virtutis nullam singularem rationem invenio. Hodie rarius in usum trahuntur, et pro meo etiam iudicio, citra ullum aegrorum detrimentum, ex Officinis pharmaceuticis exulare possent.

ERRATA.

ERRATA.

TOM. I.

Pag. 45 lin. 5 post invisibilia adde mobilissima, actu indivisibilia. P. 62 lin. 17 lege constet. P. 77 l. 16 post rudiori adde, in aliis teneriori. P. 89 l. 19 l. cartilagineae. P. 98 l. 19 l. perfectius. P. 124 l. 2 et 3 vocabula Osteolithus et Osteites absque ulla ratione litteris maioribus impressa sunt. P. 129 l. 18 pro calce viva l. lapide hoc, et l. 21 pro calcarii l. memorati. P. 137 l. 7 ante aquosum pone sed. P. 138 l. 5 post destituta sit pone punctum, et deinde pro r - R., lin. 23 l. aeque. P. 144 l. 29 l. lapidibus. P. 146 l. 16 l. potuerit. P. 162 l. 7 l. Mucilagineorum. P. 187 l. 14 l. spiritu. P. 213 l. 5 pro oblongum l. oblonge rotundum. P. 216 l. 23 pro parte l. superficie. P. 217 l. 8 l. obtectos. P. 227 l. 14 l. ceraceam, et l. 29 l. refrigerata. P. 236 l. 27 l. singularem. P. 242 l. 27 l. captas. P. 278 l. 6 l. HELLWIGIO. P. 280 l. 27 post bistortae adde etc., ex incineratis porro. P. 285 l. 32 l. experientia, eodem. P. 286 l. 2 l. accendunt. P. 292 l. 19 dele commata. P. 294 l. 3 post in, pone oleum. P. 298 l. 4 et 13 dele commata. P. 303 l. 1 l. susurro. Pag. eadem infra textum sequens allegatum: *Conf.* BOERHAAVII *Chym. T. II. Proc. 106.* deficit, et eius loco, haud levi typothetae errore, §. 5. Nota quaedam subiecta est, quae diversam salium mediorum solubilitatem concernit, ac demum p. 307 §. 3. subiungi debuisset. P. 306 l. 17 l. alcalescere. P. 307 l. 14 post retinet pro commate pone punctum. P. 312 l. 16 l. affectionibus. P. 317 l. 14 post verbum tenentur adde, quod sequenti etiam modo fieri solet: Parant nimirum primo lixivium nitrosum. P. 328 l. 17 l. obstructa. P. 334 l. 28 post ideo adde hoc. P. 340. l. 12 et 13 dele commata. P. 346 l. 23 l. tantam. P. 361 l. 9 post crystallinum adde est. P. 370 unciculi, verbis primoribus praepositi, a lin. 27 usque ad finem delendi sunt,. P. 376 Nota subiuncta ad paginam sequentem transferenda fuisset. P. 386 l. 21 post solutione adde massae, et l. 22 l. resinoso-gummeae et l. 24 l. paratae. P. 391 l. 5 l. herbaceum. P. 393 l. 20 post et adde eas. P. 395 l. 12 l. videtur. P. 403 l. 1 post ochreaceae adde seu. P. 407 l. 20 l. iussit. P. 409 l. 6 pro

aliis

aliis l. aliorum. P. 412 l. 27 pro saccharo l. illo. P. 462 l. 14 l. exhiberi. P. 475 l. 26 pro interna l. inferna, et l. 27 pro suprema l. superna. P. 521 l. 28 post nempe adde resinosae. P. 523 l. 19 l. μάκεϱ, μάκειρ. P. 543 unciculi praepositi a lin. 27 usque ad finem Paragraphi delendi sunt. P. 544 l. 21 l. cribrum. P. 564 l. 10 l. MARCGRAVIUS. P. 569 l. 19 pro drachmam l. unciam. P. 596 l. 6 hypercatharsin. P. 600 l. 16 l. κολοκυνδίς.

TOM. II.

Pag. 9. loco Notae subiunctae, quae demum ad §. X., ubi de Opii correctione per aromata etc. sermo est, pertinet, omissa sequentia: *Vid eius Observ physico-chym. p. 106.* ponenda sunt. P. 11 l. 29 pro Inde l. Indi. P. 32 l. 15 l. utilissimus. P. 47 l. 6 post duabus adde partibus. P. 51 l. 20. 21. 22 l. separata, comminata et animata. P. 62 l. 27 l. HELLWIGIUS. P. 77 l. 24 l. curandae. P. 138 l. 21 pro Flores et folia l. Folia et flores. P. 149 l. 3 l. LAVANDULAE. P. 167 l. 28 l. Rhodixylon. P. 201 l. 20 post quantitate adde innatat. P. 210 l. 13 post etiam adde Canella alba. P. 221 l. 7 l. patescunt. P. 273 l. 24 l. adepta. P. 283 l. 21 pro ope l. initio. P. 291 l. 3 dele (k). P. 308 l. 7 post spadicei adde vel. P. 338 l. 1 post Dioscoridis C. B. adde, nec non SEMINA DAUCI CRETICI. P. 392 l. 11 l. spissior. P. 400 l. 22 l. trahatur. P. 404 l. 18 l. quaedam. P. 413 l. 25 l. KAEMPFERI. P. 419 l. 31 l. amaritiem. P. 421 l. 2 et 3, ut et p. 424 l. 23 et p. 425 l. 6 l. Paeoniae. P. 428 l. 4 l. substantia. P. 455 l. 15 l. nec etiam, alios id fecisse,. P. 456 l. 4 l. virtutum, et lin. 27 morbos. P. 459 l. 30 post sua l. et. P. 465 l. 15 l. praedita. P. 509 l. 21 post retinet, l. et. P. 519 l. 31 l. CYANI. P. 536 l. 15 l. ignota. P. 542 l. 23 l. possit. P. 545 l. 5. pro ac l. ad. P. 557 l. 22 l. exanguia. P. 558 l. 16 l. embryonato. P. 574 l. 19 l. sensimque. P. 585 l. 26 post valet add. (q). P. 587 l. 13 post febre add. quartana.

Reliqua, sub lustratione non observata forsan, aut indicatis leviora, nec minus commata et parva linearum segmenta, alibi deficientia, alibi verbis incongrue interposita, Lector benevolus ipse emendabit.

